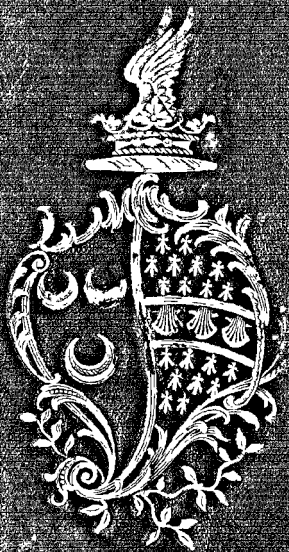

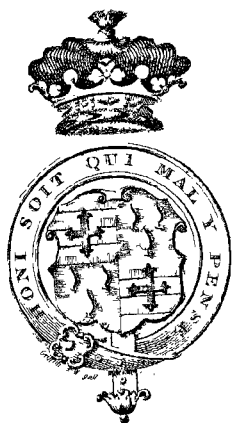
Les Bibliothèques Virtuelles Humanistes

Extrait de la convention établie avec les établissements partenaires :

- ces établissements autorisent la numérisation des ouvrages dont ils sont dépositaires (fonds d'Etat ou autres) sous réserve du respect des conditions de conservation et de manipulation des documents anciens ou fragiles. Ils en conservent la propriété et le copyright, et les images résultant de la numérisation seront dûment référencées.
- le travail effectué par les laboratoires étant considéré comme une « oeuvre » (numérisation, traitement des images, description des ouvrages, constitution de la base de données, gestion technique et administrative du serveur), il relève aussi du droit de la propriété intellectuelle et toute utilisation ou reproduction est soumise à autorisation.
- toute utilisation commerciale restera soumise à autorisation particulière demandée par l'éditeur aux établissements détenteurs des droits (que ce soit pour un ouvrage édité sur papier ou une autre base de données).
- les bases de données sont déposées auprès des services juridiques compétents.

Copyright - © Bibliothèques Virtuelles Humanistes

The Marquis of Stafford

Lorenzo or Laurentius Valla
was born about 1407, died
1457. An Italian human-
ist and critic. He lived at
Milan & Naples, and was
papal secretary and Canon
of the Church of St John
Lateran at Rome. He
wrote on the elegances of
the Latin language (1471)
"De Voluptate," against the
forged "Donation of Constant-
tine" &c

This volume is from the
Treatham Hall library of the
Duke of Sutherland (Sothebys
23 Nov 1900.

173

KR

cloud

hall

M

arms

3 u

1511 -

D

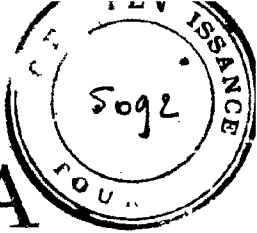
S

4v1

4 |

D Arch Whitehouse*
21 Melville R
Odybastou

Paris & -perce.

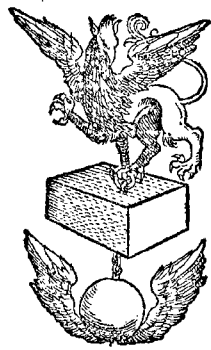
LVCVBR A

TIONES ALIQVOT
LAURENTII VALLAE,
ad linguæ Latinæ restauratio
nem spectantes.

Quarum catalogum sequenti pagina reperies.

VIRTUTE DVCE;

COMITE FORTVNA.

APVD GRYPHIVM
LVGDVNI, 2
1532

LAURENTII VALLÆ.

Antidoti in Pogium: Lib. IIII.

In eundem Dialogi II.

In Antonium Raudensem Annotationum libellus.

Ad Alphonsum regem epistola apologetica.

INVECTIVARVM, SIVE

Recriminationum

In Benedictum Morandum Lib. II.

In Barptolemæum Facium & Antonium Panhoræmitam, Lib. IIII. in quorum ultimo, sex Titi Liuij de bello punico libros, librariorum incuria deprauatos, restituit.

Item

In Bartoli de Insignijs & Armis libellum, ad Candidum Decembrem epistola.

CHRISTOPHORVS

A CARLEBICZ EQVES, NO-

bili & inter primos eleganti adoleſcēti Ioan
ni Vuerinhero à Neuhausen

S A L.

V M Superiorib. diebus sermonem inter nos de communibus studijs conferremus, memini te quære Vuerinhere, quid eſet, quòd cum priſca illa ſecula tot excellentib. oratoribus floruiſſent, hæc potiſſimum noſtra ætas tantum ab ea gloria degeneraſſet, ut propemodum ipſum etiam oratoris nomen amiſſiſſe uideretur. Nam & in Italia, quæ multis iam ſeculis eloquentiæ principatum ſibi uendicaſſet, au-
dire te dicebas : uix unum eſſe, quem uel ſuæ gentis homines oratorem appellarent: & apud Germanos & Gallos ac Britannos, cæterasq; latiniæ linguæ cultrices nationes, cum ab uno atque altero receſſiſſimus, nullum ferè relinqui, qui uel cum mediocribus ex ueterum memoria oratoribus in comparationem uenire poſſet. Qua de re ſententiam meam interponere, eſi diu recuſabam, cum ita dicerem, me & alijs in rebus iudicio minime prompto eſſe, & hanc præſertim quæſtionem mirari magis, quàm intelligere : tamen cum familiarius inſtares, adduci me tandem patiebar, ut ad iſtam diſputationem accederem. Idq; cum iam inde uſque ab ipſis hominum ingenijs repetiſſem, utriuſque ætatis felicitatem & diſciplinam inter ſe conferebam, ut cū ex ea contentione cognouiſſes, quantum in his ſingulis à ueteribus hodie abeſſemus, facilius poſſes iudicare, cur tantum quoque ab uniuerſa eorundem dicendi gloria abeſſemus. Primum autem de ingenijs hæc mea,

a 2 ſi me

si memoria tenes, sententia fuit, ut dicerem, fuisse illa quidem
 in ueteribus (ut multis argumentis intelligi posset) summa
 atque præclara, sed tamen nec in nostris hominibus nimis tar=
 da aut obscurâ me agnoscere. Quod etsi quibusdam fortasse
 aliter uideretur, qui more hominum antiqua omnia mirarentur,
 contemnerentq; præsentia, non tamen dubitarem, quin
 æquis atque prudentibus existimatoribus facile hoc probaturus
 essem, qui quicquid hac parte discriminis offenderet, id nõ
 tam in natura, quam in hominum uitio positum esse scirent.
 Nam quod priscorum ingenia tantum nostris ingenijs præ=
 stare uiderentur, hoc inde adeò euenire, quòd illi, ut fuissent ad=
 mirabili industria, & quæ bona accepissent, disciplina reddi=
 dissent meliora, & quæ non optima, studio tamen & diligen=
 tia correxissent: nos contrà non solum, quæ minus bona no=
 bis contingerent, ea meliora facere non laboræmus, sed etiã
 quæ præclara, per negligentiam atque inertiam deserta atque
 inculta esse pateremur. Atque hoc loco cum multa de peruer=
 sitate educationis horum temporum differuisssem, qua corpora
 animiq; puerorum soluerentur, laudasssemq; institutum uete=
 rum, qui ut in cæteris rebus, sic in hac quoque perpetuo sum=
 mam curam atq; seueritatem adhibuissent, ueni deinde ad gy=
 mnasia, quæ & ipsa tantis esse malis cumulata dicebam, ut pu=
 blicis legibus ad seueriorem disciplinam reuocanda uideren=
 tur. Cum enim in ijs iuuentus & statim & ab optimis præce=
 ptoribus honestis artibus ad dicendi facultatem omnemq; hu=
 manitatem ac uirtutem informari deberet, nihil minus hodie
 fieri solere ostendebam. Primum enim, qui illis præessent, ma=
 gistri, eos frè antè ad docendum, quam ad discendum ue=
 nisse, & in summas professiones prius irruisse, quàm de tantis
 rebus aliquid potuissent suspicari: quò fieret, ut pauci ex illis,
 quæ recta instituendorum puerorum ratio esset, tenerent, plu=
 rimi

rimi falsa doctrinae persuasione inflati, ut Fabius scripisset, magno supercilio suam stultitiam perdocerent, plerique de discipulorum profectu non magnopere laborarent, nonnulli etiã facilitate atque indulgentia sua pueros corrumpere. Deinde ex ipsis discipulis maximam partem aliena uoluntate coactos, paucos ex animo & suo iudicio ductos in scholas uenire, ideoq; studia plerunque frigere, nec tam ad fructum, quàm ad finem discendi respicere. Postremo artes ipsas sine ordine sineq; certa ratione tradi, quo nihil esse posset toto hoc in genere uitiosius. Nam ut taceretur de peruersissimo quorundam iudicio, qui nuper pueris pro utriusque linguae grammatica, statim quàm breuissime ex optimis autoribus coniunctim tradenda, Floristae aut Alexandri casualia proposuissent: pro dialectica & rhetorica, quae ex Aristotelis, Isocratis, Ciceronis, Fabij, ceterorumq; summorum hominum libris discenda fuissent, nescio cuius Petri Hispani tractatus & Tartareti impura commentaria obiecissent, quantus tandem & quàm perniciosus ille putandus esset error, quòd ferè pueri, ante quàm grammaticas rationes probe didicissent, alij ad medicinae studium, alij ad ius ciuile, alij ad sacras literas aut detruderentur, aut irruerent. Me quidem certe sic sentire, ut hanc praecipuam & propè unam causam esse statuerem, cuius uitio accideret, ut hodie tam pauci praestantibus ingenijs adolescentes ad aliquam studiorum suorum frugem peruenirent. Nam cum in omni doctrinae genere (ut inter peritos constare uidemus) rectissima docendi discendiq; uia esset, non à summis incipere, sed infimis primum cognoscendis paulatim sibi ad summa uiam munire, hac ratione neglecta, fieri non posse, quin omnis opera aliter sumpta periret. Quis autem nesciret, quanto opere in hanc partem peccarent simul praecipitores, qui prius quàm aliquid de lingua latina iudicare possent, maximarũ rerum profesio-

nem sibi sumerent, simul discipuli, qui dum ad summa nimis festinarent eorum, sine quibus ad illa aspirare non possent, uel moram non ferrent, uel etiam detrectarent laborem, ut iam nemini amplius mirum uideri posset, cur tot passim inuenerentur, qui perpetuis uiginti annis apud literatores consumptis, tamen ne facultatem quidem recte loquendi, mediocrem saltem, consecuti essent. Hoc apud ueteres non accidisse : apud quos, qui eloquentiæ destinati fuissent, plerique omnes ante uigesimum ætatis annum non solum dicendi artes exacte didicisse, sed mathemata etiam libasse, percepisse ius ciuile, excussisse omnem antiquitatem, poëtas, historicos, omneq; cæterum scriptorum genus euoluisse, denique omnia, quæ de moribus ciuiliis uitæ, de uirtute, de natura humani generis, causisq; ijs, quibus mentes hominum aut incitarentur, aut reprimerentur, à philosophis explicata essent, cognouisse solitos accepissemus. Ab hac igitur admirabili illorum industria cum tantum descissemus, quid attineret mirari, tantum quoque nos ab eorum eloquentia descisuisse? Nec uerò hac solum parte nos ab illis tanto interuallo abesse, sed nec in exercitatione eos propius sequi, quæ nec ipsa in minimis causis esset ponenda eius, de quo proposuissemus. Vbi enim nunc, inquam, in scholis uel nominata progymnasmatum illorum agnoscimus, quibus quondam adolescentes ad dicendi facultatem præparari solebant, ut uel narrationem aliquam conderent, uel confirmarent refellerent uel aliquid, uel laudarent claros uiros, improbosq; uituperarent, uel compararent inter se aut bonos, uter melior, aut malos, uter deterior, uel locos communes in uirtutes aut uitia meditarentur, uel thesım aliquam tractarent, uel denique legem aliquam suaderent aut dissuaderent? Atqui hæc erat una, & uerè germana exercitatio, qua nos uiam nobis ad eloquentiam munire oportebat. Sed quid mirum, si hanc negligimus

nius, qui tam multa alia item præclara negligimus, quiq; adeo
 defides sumus, ut longis interuallis uix epistolam aliquã, quod
 tamen grammatici operis est, scribere instituanus? Quo ma-
 gis mihi tacendum intelligo de illo declamandi more, quem à
 ueteribus frequentatum legimus, ut causa aliqua posita simili
 causarum earum, quæ in foro uersabantur, quàm maxime ad
 ueritatem accommodate dicrent, sicq; tanquam simulachris pu-
 gnæ forensis ad uerum discrimen pugnamq; iustam adsuesce-
 rent. Quomodo enim hanc industriam inutemur, qui, ut ne
 alia attingam, ne in familiaribus quidem sermonibus latina lin-
 gua uti sustinemus? Iam uerò uocem, & spiritum, & linguæ ce-
 leritatem, & laterum uires, & oris totiusq; corporis motum
 quis hodie adolescentum nõ dico scienter exercet, sed omnino
 exercendum sibi putat? At hæc nisi præclara in nobis sint quis
 est, qui putet nos in oratorum numerum uenire posse? Ac me-
 moria nunc etiam plerunq; negligitur, quam tamen & cæteris
 in artibus pernecessariam esse constat, & in oratore aut sum-
 mam esse oportet, aut eloquentiæ nomen relinquendum. Olim
 autem cum in his exercendis plurimum studij laborisq; poneba-
 tur, tum adolescens ille foro & eloquentiæ destinatus, simul ac
 aliqua doctrina imbutus esset, deducebatur à patre uel genere
 propinquis ad eũ oratorem, qui consilio linguæq; principem in
 ciuitate locum obtinebat: hunc sectari solebat, hunc obseruare,
 huius omnibus uel sermonibus domesticis, uel forensibus dictio-
 nibus interesse, huius totam dicendi rationem cognoscere, hoc
 denique familiarissime uti, simul ut ex ipsius consuetudine ali-
 quid consilij, & iudicij, & usus sibi pararet, simul ut ductu au-
 spicioq; eius non iam amplius in umbra, sed in media hominum
 luce, in sole & puluere forensi, inter ipsa pugnae pericula,
 ubi nemini impune inepto stulto aut infanti esse liceret, eloquẽ-
 tiæ studio summam manum imponeret. Nec tamen huic unũ

ita erat addictus, ut negligeret ceteros, sed cum hunc (ut dixi) potissimum eloquentiæ autorem atq; ducem propositum haberet, reliquos quoq; qui aliqua facultate essent, audiendos sibi putabat, huc accedebat popularis iudicij copia, ex quo intelligeret, quid cuiq; oratori uel laudi daretur, uel uerteretur uisio, sicq; alieno periculo disceret, quod sibi aliquando ex usu esse posset. Quibus omnibus rebus consequebatur, ut cum eloquentiam tandem aliquando ex umbra & ocio, in solem & dimicationem forensẽ eduçeret, eam è schola facultatem adferret, quam alij in foro multo tempore, & labore, atq; periculo tamen uix assequi potuerant. Sed quod hanc antiquorum siue industriam siue disciplinam hodie nõ imitamur, eius fortasse rei culpa nõ tam ad nos, quàm ad tẽpora pertinet, quæ consuetudine concionum formaq; iudiciorum ueterum & libera quem quisq; uellet, accusandi facultate, seditionumq; ac certaminum quotidianorum licentia atq; impunitate de medio sublata, eloquentiæ, ut sic dicam, theatrum clauserunt. Hæc enim, quæ dixi, cū uiguerunt quondam, etsi fortasse statum reipublicæ dissipauerunt, plurimum tamen exercuerunt illorum temporum eloquentiam, adq; id fastigium perduxerunt, à quo nos tanto interuallo nunc abesse querimus, nec mihi hoc loco institutum est, plus ne detrimenti publicis rebus, an adiumenti per eloquentiam importatum sit, id ut disputem, sed satis habeo probare: priscorum temporum statum ad eam uel discendam, uel exercendam multo magis hoc nostro aptum & idoneũ fuisse. Primum quia illa, quæ commemorauì, uehementer excitabant alebantq; hominum industriam. Deinde, quod amplissima præmia huic studio proposita erant, uel ad laudem, uel ad opes, uel ad honores, & omnino hæc erat siue rerum conditio, siue hominum persuasio, ut nemo aut non sequi in republica, aut tueri excelsum & conspiciuum locum, sine eloquentia posse uideretur

deretur. Quæ opinio quia etiam nunc quibusdam in locis ualet, & quia honestæ artes alicubi adhuc in honore sunt, fit, ut quicumq; aliquid, non eloquentia, sed dicendo saltē possint, ad opes magnas, summam gratiam, amplissimam dignitatem prouehantur, quod uel unum est, quod homines adhuc utcumq; in studio contineat. Sed ad cæteras commoditates, magna etiam uarietas amplitudoq; caussarū quondam accedebat, quæ & ipsa, mirum, quantum splendoris eloquētiae afferebat. Est enim hæc illius itidem, ut flammæ, natura, ut alatur materia, motuq; excitetur, & utendo clarescat. Nec est dubiū, quin multo illustrior oratoris laus sit, si de expilata prouincia, quàm de interdito, si de prodicione imperij, quàm de stillicidijs: si de principe regno pulso, quàm de seruitutibus dicat. Quæ mala ut optabilius est, nunquam incidere, cumq; ea republica præclarius agitur, in qua non incidunt, ita nihilominus uerum est, cum incidunt, ingentem ea eloquentiæ materiam suppeditare. Nec uerò hoc eò pertinet, ut negem his temporibus huiusmodi causas quoq; aut existere, aut in iudicium uenire, quin potius plures, quàm expe diat, quotidie existere libenter etiam fateor, sed hoc aio, nō de ferri nunc eas ad oratores, qui nusquam sunt, nec adhiberi eis in iudicijs eloquētiam, aut ornatum saltem aliquem orationis, cum ij, qui illas agunt, hac facultate nō modo non præsent, sed etiam apertè eam contemnant. Hi sunt, quos iurisconsultos uocant, qui oratoribus foro, id est, suo regno pulsus, uolenter in eorum professionem irruerunt: de quorum facultate quid periti & intelligentes iudicent, nihil pertinet ad hunc locum: illud & ad hunc locum pertinet, & uerius est, quàm uellemus: iniuria temporum, quæ hac uicissitudine humana temperat, eò res rediisse, ut nomen oratorum in regum utq; liberorū populorum legatis tantum nunc remaneat, eloquentiæ autem si qua laus sit, ea ab oratoribus seiuncta, & foro, cui nata erat, exclusa in

scholis solummodo penes professores artium, atq; in eorum li-
bris tota resideat. Hæc sunt igitur Vuerinhere, quæ ad eam
quam mihi posueras quæstionem, respondere mihi tum in men-
tem ueniebat, quæ fortasse, si quemcunq; literatorem è schola
euocasses, eadem tibi requirenti multo copiosius atq; subtilius
explicasset. Quod autem eadem hic nunc repetij, hoc consilio
feci, ut cum ex illis cognouisses, quæ res eloquentiam ueterum
prouexisset, quæq; nostrorum hominum impediret, ijs tãquam
documentis admonitis, tuum discendi cursum prudentius mo-
derareris. Cum enim tantum te tamen, quatum & tua egregia
indoles meretur, & summa erga me studia officiaq; postulât,
cogit me sanè meus affectus, ut quibuscunq; rebus possim, tibi
consulere cupiam, & quo felicius ingenium maioremq; diligen-
tiam atq; industriã te ad literas attulisse uideam, hoc uehemẽ-
tius laborandum mihi putem, ne sperato earum rerum fructu
frustreris. Quamobrem horũ etiam Laurentij Vallæ librorum
castigationem suscepi, ut tibi proponerem, ad cuius iudiciũ &
autoritatem tuum eloquentiæ studium quadam ex parte com-
parares. Nam si eleganter & ornate loqui, primum est in elo-
quentia, ut summũ quondam homines senserunt, sanè illud uere
mihi uideor dicturus: multis iam seculis aut neminem, aut hunc

Vallam hoc in genere & facultate præstitisse, & iudi-
cio. Quare eius cum alios, tum uero hosce in Po-
gium libros non uulgariter tibi commendo.

Crede mihi, non simplicem utilitatem
capias eius operæ, quamcunq;
illis tribueris. Vale. Colo-
niæ, Anno à nato

CHRISTO

M. D. XXVII.

Sub finem Aprilis.

Lauren

LAVRENTII

VALLÆ PATRITII ROMANI

atq; de lingua Latina bene meriti Antidoti in

Pogium ad Nicolaum Quintum Ponti-

ficem Max. Lib. 1.

ONERAM nescius iam inde ab initio, cum linguæ Latinæ elegantias componebam, fore, ut quantum fauoris apud Iuvenes ac cæteros bene dicendi studiosos mihi conciliare ex illo opere, tantum odij apud eos, qui falsam sibi elegantie persuasionem induissent, contraherem, aut plus etiam fortasse: tum quia sic natura comparatum est, ut uehementior sit eius qui offenditur maleuolentia, quam eius qui adiuuatur beneuolentia: tum, quia illos uidebar ad spem futuræ gloriæ euocare, hos, quod maius est, ab adeptæ iam gloriæ possessione detrudere. Hoc tamē metu non sum à scribendo deterritus. Primū, quod pro re honesta, et multis, ut opinabar, profutura, non fuit timenda iniquorum offensio. Deinde, quod remotus ab omni mordacitate notauit uitia, nō homines, ut nemo, nisi de se confiteri uellet, de me cōqueri posset, si modo uel sic foret iure questurus. Postremo quod hos ipsos, quos offenderet opus meū, pauciores, nec semp futuros, nec diu uicturos sciebam, sed eos quibus placeret, quasi familiam quandā ac sobolē, indies magis ac magis prouētuos sperabā. Verū multo truculentiozem opinione mea unū comperi Pogium Terrinuanum, qui se planē tenere linguam latinam iactare solitus, ubi libros de elegātia Latina edidi, mihi extitit ita aduersus infensusq;

susq; ut nunquam dissimulare potuerit, tandemq; inualescente quotidie operis gloria, obuiam sibi eundem statuerit: more Marci Catonis, qui cum cunctas Caij Caesaris de Gallis Germanisq; uictorias gaudio, honore, supplicationibus prosequeretur, ipse iurauit ob easdem res gestas illum se capitis accersiturum. Nec intelligit noster Cato, quo magis irascitur operi meo, hoc magis significare, se aduersus linguæ latinæ elegantiam peccauisse. Atq; ut aliquid coloris ad accusandum habere uideretur, quædam, quæ adolescens quidã, auditor meus, in suo Pogianarum epistolarum codice, iuueniliter annotauerat, eam me annotasse sine ulla confirmatione affirmat: quasi ego aut uerer ipsum palam aggredi, si aggredi uellẽ, aut tam pauca tamq; leuia uulnera inflexissem, si me hostem eius esse profiterer. Et quia non satis hic materiæ ad debacchandam habebat, sumpsit sibi patrocinium mortuorum, quos à me ait esse reprehensos: tanquam illi huic, ut se iniuriam passos defenderet, mandauissent, & non potius naturam suam secutus fuerit, sui similibus uir, & ut ipse minime laudandus, ita alienæ laudis inimicissimus: & tanquam non iam pridem * famam meam obrectare inceperit, cum absentis, tum uerò præsentis, non solum apud alios, sed etiam apud summum Pontificem, non minus sapientia quàm dignitate præstantem, qui de me bene & sentit & loquitur, ac honoribus muneribusq; prosequitur: daturus etiam plura, nisi assidue hic rabula reclamaret: qualis apud Latinum regem Drances, ut Vergilius ait:

Tum senior semperq; odijs & crimine Drances

Infensus iuueni Turno. Et iterum:

Tum Drances idem infensus quem gloria Turni

Obliqua inuidia stimulisq; agitabat amaris.

Itaq; cum non multum proficerat occultis delationibus, apertam accusationẽ suscepit, in qua sordes atq; sentinam stomachi sui cuo

* Sunt qui putant, famæ legendum.

fui euornuit, homo quemadmodum res, sic oratione intemperantissimus. Quem ueluti rabidum canem, nisi ad uomitum suum resorbendum adigam, uenia sit dicto, ipse resorbere nō recuso.

Qualis enim sim, cum remordeo, Facius & Panhormita testimonio sunt, qui me momorderunt, nunc à me tanquam leone ita lacerati, siue, ne uictis acerbius insultare uidear, ita coerciti, ut eos non putem posthac lupis, ne ad leonibus allatratos, id est, uera, nedum falsa crimina obiecturos. Quo minus Pogio facientium fuit, ut post ruinam illorū inuectiua itidem me laceraret.

Sed, ut ipse circa initia ait, non intelligens se de se ipso loqui, arduum sanè est, senem * detractorem conuiciatoremq; coercere, siue, ut barbaris eius uerbis utar, desueta est fortitudo talem senem castigare, cū desuetū sit, à cōsuetudine iam remotū, scilicet accepit rem desuetam pro insueta, quod mox ostēdit, ut semper repetit eadem & inculcat orationemq; perturbat, in-

quiens: Quos fuste reprimere insueta uirtus existimatur. Castigare pro coercere, quum castigare sit reprehendere, quod nec insuetum, nec difficile est. Nō potest igitur hic detractor senex, atq; conuiciator, nō magis lingua, quàm animo barbarus, ab insueta uita desuescere, qui falsum se uisum iri putat, si scurrili utatur & obscœna oratione, qualis est liber, quem appellauit de confabulationibus, tam spurcus, ut eum perlegisse ueracundo homini turpe sit. In quo Thersitem illum Homericum reddit, uel quòd insulsissimus, uel quòd mordacissimus, caninam, ut ait Appius, eloquentiam exercens: & si inscriptio eius ita exprimit oratoris facundiam, ut simia hominis formam: planè peruersus Nestor, cuius ex ore amarior felle fluit oratio. non mitis senectute, sed acerbus, etsi penè putridus, nondum tamen maturus, nec saltem austerus, quod nonnunquam bono uino ex uetustate contingere solet, sed, quod malo, acidus, & quod monstro simile uideatur, in acore illo senectutis adhuc retinens mu-

Faccius & Panhormita.

*In Pogij libris, detractorem legitur. Subinde autem hoc uocabulum recurrit.

Castigare.

scum

sticum adolescentiæ feruorem, temerarius, petulans, procax, ni-
mirum quasi agendo iuueniliter possit fallere senectutem, mo-
re illorum, qui caniciem cōtingunt, quo iuniores existimentur.
Quem si nouisset Hannibal, ut est apud Ciceronem, profecto
dixisset, se deliros senes nouisse multos, sed qui deliraret ma-
gis Poggio, neminē. Et de quo ipse etiam Cicero idem, quod de
Antonio diceret, Noui hominis furorem, noui effrenatam uio-
lentiam, cuius acerbitas morum, immanitasq; naturæ nec uino
quidem permixta temperari solet. Itaq; etsi Antonio uinosior,
tamen quotidie in hac acerbitate sua proficit, eoq; iam opinio-
nis peruenit, unde maxime gloriatur, ut uulgo principatū ma-
ledicendi obtinere dicatur, & quia hoc facile facit, in dicendo
esse perfacilis, cum tamen docti sic sentiant, eum etiam dū uult
bene dicere, pessime dicere, & nō perfacilem in dicendo, sed ad
dicendum, atq; omnibus maledicendum facillimum, quod in hac
ultima oratione declarauit, in qua nullo à me uerbo læsus, tan-
quàm perditus gladiator, in harenam me prouocauit, quo aut
me trucidet, ut spero, aut certe occumbens laudari me non co-
gatur audire, & aduocatis omnibus suis armis ita in me irruit,
ut in alijs inuectiuis omnes, in hac se ipsum maledicendo su-
perauerit: prorsus immanis chimera, cuius prima pars leo flama-
mas emittens, postrema draco uenenum spirans, media capra
caprinum olens. Verum, nisi fallor, partes ei leoninam ac dra-
coninam auferam, & totum capram seu caprum reddam, quia
uetulus est, & longis præditus cornibus, quanquam nescio an
eum magis Cerberum nominem, qui trifauci latratu perso-
nans exangues territat umbras, exangues inquam umbras, non
Herculem: Hercules nanq; ego huic Cerbero fiam, quem non
offa, sicut Sibylla fecit, sed claua ad necem usq; soporabo. Sed
quid ago? quò progredior? quid in resellendo Poggio Pogium
imitor? quid in senem, qui meus non modo parens, sed etiam

auus

auus esse posset, ferrum stringo ? delirat iam decrepitus, desipit, repuerascit. Ad me redeo, contineo impetum, cohibeo iracundiam, rationem quàm affectum sequi malo. Si qua fides est, eius tum stultitiæ, tum periculi misereor. Utinam hic utinam, quemadmodum nunc ego delibero lacepsitus, ita ipse lacepsere uolens deliberasset, aut certe de edenda inuectiua quempiam consulisset prudentium amicorum uel Florentiæ, uel Romæ, nam eam plusquam per octo menses utrobiq; cõposuit. Non ne si Iannotium Manettum, ut eum potissimum nominem, consulisset, uirum literatissimum, eundemq; prudentissimũ, huiusmodi consilium accepisset? Quid tibi uis ista inuectiua Pogi? cur ueteranus & emeritus iam stipēdijs in militiam redis? quid gladiator accepta rude harenam repetis? cur non cestus iam artemq; deponis, ut ille Vergilianus Entellus, quantũ opinor, natu te minor? cur, ut de tua arte loquar, Crassum illum non imitaris, qui apud Ciceronem destinabat forum controuersiasq; relinquere? de quo apud ipsum inquit Marcus Antonius, Iam diu multo dicis remissius & lenius, quàm solebas, neq; minus hæc tamen tua grauissermonis lenitas, quàm illa summa uis & contentio probabatur. Respice ætatem tuam, quæ non pugnas desiderat, sed quietem & securitatem, sed lenem & remissam, nec incipientem canescere, ut de sua Cicero ait, sed planè canam orationem. Ut uerum sit, à Laurentio notatos, ut ais, in epistolarum tuarum codice locos quosdam de lingua Latina, exposiuit apud illum. Si se scripsisse negauerit, iube eum delere, aut ipse tu corã eo adhibitis testibus dele. Satis tibi hoc satisfactionis, satis ultionis fuerit. Si non negauerit, cõvince hominem errare, si causæ tuæ confidis, sin forte diffidis, admone amice, grauitè, cum autoritate, quæ tibi pro tua dicendi copia occurrerit. Nunc tu incertus, an te secum modeste, ac leniter, & ut senè decet, agente inficiaturus sit, incertus an retractare factum

Iannotius
Manettus.

factum suum uelit, imò incertus an scripserit, nam pleriq; negant manum eius esse, in uultum ipsius unguibus ac dentibus inuadis, & causam tuam de bona malam facis, inimicumq; ex amico, & à quo prouocatum te quereris, eum tibi nõ resposurum opinaris, quæ scis prouocatores suos æterna ignominia affecisse? Mihi crede, plus obsequio quam asperitate proficies, ut licet uidere in equis, in bobus, in leonibus, in elephantis demandis. Nec ullum magis animal, quàm homo, exasperanti repugnat, nullum magis obsequio uincitur. Vince moderatione, quem uincis annis. Decet istam ætatem, ut grauis est, ita præstare grauitate. Quid facient adolescentes, cum sint senes adeo feroces? Non tibi nunc de fama, de dignitate, & pudore domestico res est, sed de puerilibus quæstiunculis, & à sene cõtèmnèdis, quædã obiecta cõmodius quasi fastidièdo calcamus quàm re fellimus. At tu, proh nefas, æstuas, debaccharis, insanis, ut multo te magis ista dedecorent, qui scribis, quam illum, in quem scribis. Nam quod ais autores quosdam à Laurentio reprehensos, hoc maiorem abs te modestiam postulat, nec suam illi causam uellent, qua modestia fuere, conuicijs defendi. Nunquam meliorem causam fecit dicentis petulantia, sed sæpe peiorem. Non stomacho utaris, sed ratione, non contumelijs, sed documentis, nõ maledictis, sed autoritatibus. Neq; enim odio aut inuidia Laurentius, sed iudicio mortuos reprehèdit, quibus nemo iam inuidet, nemo male uult: tametsi, pace tua dictũ sit, nusquam eum deprehendi in illo opere reprehendentem istos, quos tu reprehensos tantopere excandescis Ciceronem, Sallustium, Terentium, aliosq; linguæ latinæ principes, sed hos afferentẽ ad reprehensionem Prisciani, & quorundam simulium. Hos ille si nulla simultate, nullo liuore ductus, sed tantum opinione ait errasse: tu tanquam liuore & odio percitus, in ipsum, ut putas, errantẽ irrues? & cum ipse fuerit moderatus et lenis in reprehendo

hendendo, tu eris in defendendo furibundus et incensus? Quid inhumanius, quid barbarius, quam cum iusto hoste pugnaem, ferrum ueneno armare? Quanquam ò te Fogi, si credimus, plus æquo religiosum, quid tibi cum causa mortuorum? an quia pro pedem ipse moriturus es ad illos iturus? At ego tibi pro nostra amicitia suadeo, ut etsi parum diu uicturus, tamē uiuorum tibi studia concilies, qui te uiuentem beneuolentia, atque defunctum honorifica memoria prosequantur. Relinque istas lites inuicioribus. An nunquam à maledicendo & à male audiendo cessabis? quorum utrū apud probos animos ingratius sit, nescio. Cui enim tu uel inuectiuis uel epistolis non maledixisti? à quo eruditorum non uicissim male audisti? Nemo profecto ex omnibus, quos uel audiendo uel legendo cognoui, fecit hoc, quam tu aut crebrius, aut intemperantius. Itaque nullus nō credet te potius, quam illum fuisse prouocatores. Illius enim nulla legi contra quempiam nisi in se defendendo scripta. Tu uerò quid cause habuisti, ut scriberes in uirum lenissimum Fræiscum Vella tam Cardinalis Placētini propinquum, ut carperes errata orationis eius, quam de laudibus Cardinalis Viuariensis ediderat? Quid in Franciscum Philelphum amicum tuum ad eam diem, ac familiarem, ut in eum scriberes pro Nicolao Nicolo, ut hostis atque inimicus? Quid in Auriſpan uirum suauissimum, & ab omni contentione remotissimum? Quid in Thomam Reatinum, qui in neminem unquam, nisi in te, postea cōposuit? Quid in Guarinum modestiæ exemplum? Quid in Cyriacum Anconitanum de antiquitate bene meritum? Quid in Episcopum Feltrēsem hominem optimum atq; lenissimum? Quid in alios per multos? à quibus quid maledictorum audieris, cum recordor, pudet me uicem tuam. Caue igitur mi Fogi saltem in uitæ extremo, ne si cætera nequeant, hoc saltem possint dicere, te hominem esse maledicum, nam maledico cuncti male uolunt. Ex

Franciscus
Vellaras

Franciscus
Philelph.
Auriſpa.
Thomas
Reatinus.
Guarinus.
Cyriacus
Anconitanus.
Episcopus
Feltrensis.

b . quo

quo illud certo scio assequeris, ut ita agendo, Laurentium cogas in te agere modestius. Hæc si Iannotius dixisset, nam consultus hæc certe dixisset, forsitan eum ab edenda inuictiua deterruisset. Nunc quando & suo & alieno consilio caruit, nec intellexit, quid sibi conduceret, intelliget ipso edoctus euentu, qui stultorum, ut dicitur, est magister, suæq; stultitiæ, temeritatis, petulantiae poenas luct: & quia iuueniliter quàm seniliter agere maluit, à me tractabitur, ut iuuenis: & quia gladiatorio me inuasit animo, sicut truculentissimus à me gladiator repellitur. Imitabor ergo non uoluntarius, sed coactus gladiator, bonum gladiatorem, qui eodem ictu occurrit pariter & ferit. Si quidem Pogium, dum deuito uulnerare uolentem, uulnerabo. Quid enim obijcit mihi gladiator iste mirum? Nempe quòd se iniuste imperueq; reprehenderim, itemq; scriptores multos: quorum alterum est mali uiri, alterum oratoriæ artis imperiti. Horum utrunq; falsum ostendam, & ipsum potius peruersum esse oratorem, ut illud Catonis de oratore quemadmodum Herennius Senectio in Regulum fecit, ego in Pogium possim e contrario uertere: Orator est uir malus dicendi imperitus, & cum Plinio dicere, Nō tam bene Cato expressit uerū oratorē, quàm aut Herēnius Regulum, aut ego Pogium, & illud eiusdem: Minor uis bonis quàm malis inest, & sicut stultitia quidē audaciam, ratio uerò tarditatem affert: ita recta ingenia debilitat uerecundia, peruersa confirmat audacia. Exemplo est Regulus: imbecillum latus, os confusum, hæsitans lingua, tardissima inuētio, memoria nulla, nihil denique præter ingenium insanū, & tamen eò impudentia ipsoq; illo furore peruenit, ut à plurius orator habeatur, quæ omnia in Poggio recognoscimus. Ostēdam itaq; eum, quasi alterum Regulum, malum quidem uirum, non quòd libidinosus ac prope libidinis professor, non quòd adulter atq; adeò alienarum uxorū præceptor, non quòd uolentus

Herennius.

uolentus semper ac potius temulentus, non quòd falsarius, & quidem conuictus, non quòd auarus, sacrilegus, periurus, corruptor, spurcus, aliq; quæ extra causam nostrã sunt: sed quatenus ad causam nostram facit, quòd manifestarius calumniator, idq; trifariam. Primum, quòd summos linguæ Latinæ autores, ut nō Latine loquutos, à me reprehēdi ait. Deinde, me de ipso insolentissime loqui. Tertio, suas epistolas me, ut inelegantes, carpere. Dicēdi autē imperitum, nō quòd nihil Dialecticæ, nihil Astronomiæ, Geometriæ, Musicæ, nihil iuris uel ciuilibis uel pontificij, nihil nec Philosophiæ, nec Theologiæ attigerit, sed quòd ad hanc pertinet causam, quòd parū grammaticæ, minus poëticiæ, minimum rhetoriciæ nouerit, & id quoq; trifariam. Primū, quòd ait quosdam, qui de lingua Latina locuti sunt, quibusdam in locis imperite à me emendari. Deinde, quòd locos aliquot Elegantiarū mearum imperitissime emendare conatur. Postremo, infinita imperitiæ eius testimonia congregabo, ubi stultitiæ quoq; ipsius, & si omnis malus stultus, passim, ut quisq; locus postulabit, admonebo. Hæc est mea fuscina, quandoquidem gladiator à gladiatore fieri cogor, & ea duplex, & utraq; tridens, imò, ut magnificentius loquar, tridens Neptuni fuscina, & trifulcum Iouis fulmen. Aggera itaq; Pogi, quantumlibet quasi Tiphæus ille Gigantum immanissimus, maledictorū conuiciorumq; montes, ut me de cœli mei possessione deiicias. At ego te uelut Iupiter fulminibus meis confossum atq; incensum cum montibus tuis prosternam, & æterna montis Aethnæ mole obruam, ubi sepultus uix per ipsum cacumē igneos fūmos anhelare possis. Fecisti me, etsi per ludibrium, triumphantem. Non abnuo omen, triumphabo enim. Verum quoniam nemo nisi post pugnam, post cladem hostium, post uictoriam triumphat, tecum prius pugnabo, ac profligatis quinque legionibus tuis, expugnatisq; oppidis, per mediam urbem in Capi-

tolium usq; triumphabo, ducens te uictum ante currum meum cum militum atq; oppidanorum, hoc est, errorum tuorum multis milibus, quos quidem uinctos in carcerem conijci iubebo. Hic erit meus uerus atq; insignis, non imaginarius & asinarius triumphus, ut iste tuus, ubi te potius triumphantem de me, quasi iam uicto, atq; ouantem significare uoluisti. Sed in isto curru tuo me Iouem esse senties, non secus atq; ille Salmo necus, de quo Verg.

Quatuor hic inuectus equis & lampada quassans,
Per Graium populos mediæq; per Elidis urbem
Ibat ouans, diuumq; sibi poscebat honorem,
Demens, qui nymbos & non imitabile fulmen
Aere & cornipedum cursu simularat equorum.
At pater omnipotens densa inter nubila telum
Contorsit, non ille faces, nec funea thædis
Lumina, præcipitemq; inmani turbine adegit.

Tali ego telo te, qui fumosas mihi faces thædasq; ingessisti, feriam, faciamq; ut quod fulmine ictis accidere solet, nemo te cõtingere uelit. Atq; ut iam tecum pugnare incipiam, ordinemq; propositum sequar, cuius prima pars fuit te calumniari: dicentem, à me summos autores in lingua Latina reprehensos, exordiar à Terentio, qui horum est antiquissimus, quem tu, ut sine ordine & dissipate loqueris, diuersis in locis ponis à me esse reprehensum. In uno his uerbis, POG. Nam illud apud Terentium: Ecce autem alterum nescio quid de amore loquitur, alter scribi debuisse ait. Quod carcer? quæ flagella? quam crucem meretur hic fugitiuus seruus, maternæ linguæ inscius, qui cum non Latine scripsisse arguit, quæ omnes propter proprietatem linguæ ab ipso præ cæteris seruatam primum inter Comicos adscribüt? LAV. Si tali pœna dignus est, qui alterum recte loquentem arguit, tu certe ista pœna dignus es, qui me re-

Quod summos
autores repre-
henderit.

Terentius
Ecce autem altè
rum.

etc

Et loquentem reprehendis, atq; etiam dignior, qui non per im-
 peritiã, sed per calũniam peccas. Non enim dixi scribi debuis-
 se, sed scribi debere: hoc est, non à Terentio erratum esse, sed
 à nobis errari, qui ab ipso Terentio deficiamus, & quodamno
 do Terentium emendamus atq; reprehendimus. Neq; ita scri-
 bendum esse de meo sensu dixi Pogi scelestissime, sed Donatũ,
 qui commentum super Terentium fecit, dicentem retuli. Quod
 si nulla Donati culpa, qui hanc scripturam emēdat, imò magna
 laus est, quo tandem pacto ipse culpandus sum potius quã
 laudandus, qui Donatum habeo autorem? Quanquam uelim
 mihi respondeas Pogi, ut taceam, quod apertius atq; elegatius
 est: ecce alter nescio quid de amore loquitur, quã alterum,
 idem in uersu pollere existimas: alterum & alter? & perinde
 rationem metri constare? Hoc tu non respicis, qui omnes sylla-
 bas ignoras, nec uersum unquam nisi per imprudentiam facis,
 & quidem in prosa, quod ars rhetorica uetat: quale est illud
 in hac inuectiua: Afris, Hispanis, dici nos esse reuersos. Res
 prorsus admiranda & Poggio, id est prodigio par. Nam uates
 illa, quæ apud Delphos futura præcinebant, uel ob hoc præ-
 cipue merebantur admirationē quòd literarum ignaræ, uersus
 tamen ex tempore effunderent, Apollineo spiritu instinctæ. Ita
 Poggius numine quodam, non Apollineo, sed ampullineo affla-
 tus, uersus effundit insciens. Sed nescio quomodo eum uel A-
 pollo uel ampulla deseruit, ut diceret: quod carcer, pro quem
 carcerem: sicut ediuerso, proterue animal, pro proteruum ani-
 mal. Et iterum, molesta culcx, pro molestus. Item primum inter
 Comicos adscribũt, cum primus neq; adscribi dicatur, neq; in-
 ter alios, sed ante alios. Item: fugitiuus seruus, cum dicendum
 fuerit, seruus fugitiuus, aut dicto: fugitiuus, omittendum, ser-
 uus, quia nemo fugitiuus, nisi seruus, quod præceptum tradit
 Quintilianus. Item illud: ab ipso, redundat. Nam lingua ma-

Quod carcer.
 Proterue ani-
 mal.

Molesta culcx.
 Primũ inter Co-
 micos adscribũt.
 Fugitiuus seruus

Ab ipso.
 Materna lin-
 gua.

terna quæ sit nescio, quam ut sciam, ad Poganam domum mihi, ut uideo, eundem est, ubi maternæ, paternæ, fraternæ, sed crebrior falernæ linguæ, ac tabernæ est usus. In altero his uerbis. POG. His statim addidit & Terentium, quem ut puerum castigat. Nam cum ille dixisset, ut unusquisq; miser est: hic noster, ut quisq; maxime miser est, rectius ait poni potuisse.

Vnusquisq;
miser est.

LAV. Pogi carcere ac flagris digne, reprehendo ne in his uerbis ego Terentium, quæ in omni Terentio non leguntur? Donati sunt ista uerba super Terentium scribentis, quæ fateor potuisse dici elegantius, cuius facti incirationem fortasse posterius reddam suo loco. In tertio his uerbis. POG. Et Terentius, Flens, ait, reiecit se in eum quàm familiariter. & quàm pulchre adueniens principium dedit? Sed hic demens etiam Terentium male scripsisse arguit. LAV. Nunquam de illo Terentij loco: quàm pulchre adueniens principium dedit, feci mentionem, nedum ipsum reprehendi, qui etiam mecum facit, quod tu demens non intelligis: quippe in quo, quàm, nõ pro ualde, de quo dubitatur, sed pro quantum ponitur. at quàm pro ualde nego iungi cum positiuo, sed cum superlatiuo, & in hoc hunc locum Terentianum, quàm familiariter, arguo? Quomodo id probas: certe per ipsa mea ex Elegantijs uerba, quæ tamen tu furcifer non protulisti, ut debebas, in medium quæ hæc sunt. At qui in hac differentia positui & superlatiui aliquis se obijciat: afferens Terentium in Andria: Reiecit se in eum flens quàm familiariter: quod ego accipio pro quantum figurate, quasi: ò quàm familiariter. Neque tamen in hoc toto meo opere tam licentiam poëtarum confector, quàm usum oratorum. Neque si quid aliter apud autores reperiat, mihi obesse debet, qui non legem scribo, quasi nunquam aliter factum sit, sed quod frequentius. Non ne hæc mea uerba Pogi longe absunt ab omni reprehensione Terentij nefandè calumniator? In quarto his

Quam pro
quantum.

to his

to his uerbis. POG. Sequitur iterum sua impudentia Laurentius inuehendo in reliquos praestantissimos autores. Non enim dicas, ait, pro eodem: dolorem tui, & dolorem tuum, ut dixit Terentius, quod ego non dicerem. Praeclarus Terentij emendator. Non miror, si ipse hoc non diceret, qui nihil unquam recte dixerit. Non miror, qui nihil unquam uere senserit, à Terentio dissentire. LAV. O furiose Pogi, ubi est apud Terentium, dolorem tui uel tuum, quod me reprehendere ais? de desiderio, quod apud illum est, dixi, non de dolore: his uerbis: Videmus interdum ipsa deriuatiua pronomina passiuè accipi, ut apud Terentium: Ut apparet facile desiderio id fieri tuo, uidelicet quòd tu desideraris, non quòd desideras, quale est: accusatio mea, & crimen meum, quod quidè rarum est, idq; non magis contra me, quàm contra ueteres omnes, qui hæc pronomina possessiua uocauerunt, id est, significantia possessionem, quod nunc non faciunt, quod, ut dixi, rarum est, ideoq; non passim hoc reperias. Non enim dicas pro eodem: dolorem tuum, & dolorem tui, ut dixit Terentius desiderium tuum pro desiderium tui, quod scilicet ipse non dicerem. Vides ut negaui dolorem tuum pro tui? Non negaui desiderium tuum pro tui, nec Terentio contradixi, sed me tantum sic loqui non audere. Et tamen temperaui sententiam meam tum analogia, tum usus raritate, tum uerbi lenitate. Nò enim dixi, quod scilicet ipse non dixissem, quasi poëtam reprehenderem, sed quod ipse non dicerem nunc, qui nec illo tempore, nec poëta sum. An tu in omnibus tibi Terentium imitandum ducis? ueluti in illo: Si mihi pergit quæ uult dicere, ea quæ non uult audiet: aut in illo, Si quisquam est, qui placere se studeat bonis quam plurimis, & minime multos lædere, in his poëta hic nomen profiteretur suum. Vbi si quis, singulare est, in his uerò plurale, quod etiam in Thucydide Græci mirantur,

Possessiuæ
pronomina.

Dolorem tuum.
Dolorem tui.

Si mihi pergit
&c.
Si quisquam est
qui placere se
&c.

b + MÉG:

Thucld. lib. 2. in
oratione fune-
bri.

ΜΕΓΙΣΤΟΝ ΤΩΔΕ, ΑΝΕΚΤΟΙ ΟΙ ΞΩΑΝΟΙ ΕΙΣΙ ΠΕΡΙ ΕΤΕΡΩΝ ΛΕΓΟ-
ΜΕΝΟΙ, ΕΙΣ ΟΣΟΝ ΑΜ Ε ΑΥΤΟΣ ΕΚΑΣ ΟΙΚΗΤΗ ΙΚΑΝΟΣ ΕΙΝΑΙ
ΔΕΑ ΣΑΥΤΙ, ΩΡ ΗΚΟΥΣΕ, ΤΩΔΕ ΨΠΕΡΒΑΛΛΟΡ ΤΙ, ΑΥΤΩΡ ΦΘΟ-

ΥΝΥΤΕΣ ΗΔΗ Ε ΑΩΙΣΘΟΙΡ, Ε alia plurima, quae si tu non di-
ceres, homo in loquendo inconsultissimus, ipse dicerem Pogi
ueneficc, qui non ponendo sincere uerba mea, defensione me

CICERO.

mea fraudare uoluisti. Venio nunc ad Ciceronem, quem à me
carpi ais, ubi laudatur. Vno in loco sic. POG. In prima
uero Philip. quoniam utriusq; consilij causam P. C. proba-
tam uobis esse confido, priusquam de rep. dicere incipio, pau-
ca querar de hesterni M. Antonij iniuria, quippe probatam
uobis esse confido causam utriusq; consilij. Exclamare libet
adolefcentis more illius, O tempora, o mors, o scelera impuni-
ta. De hoc autem, o uesanam leuitatem, o temeritatem non fe-
rendam, o impudentiam manifestam. adeo ne Ciceronis fama,
doctrina eloquentia in extremum discrimen redijt, ut nescio
quis furibundus demens, insanus, indoctus, petulans audeat
Ciceronis eloquentiam sua insulsa dicacitate corrigere? Quod
esse potest expressius, quod manifestius stultitiae signum, quam
cupiam Ciceronis eloquentiam non placere? quam audere ab
eo dicta commutare, tanquam eloquentius dici possint? Atqui
nullus haectenus hominum memoria repertus est, qui id aude-
ret, qui id tentaret. Valla latrator furibundus, conuiciator
demens, rabula foraneus, tandem nescio è quo gurgustio e-
mersus, impetum facit in Ciceronem.

LAV. Et alijs de-
inceps multis conuitijs exclamas Pogi, proclamas, inclamas,
succlamas, reclamias, increpas, cōcrepas, crepas. Istud est tympa-
no pugnare, non gladio. At ego te gladio meo detracta tibi
ista hircina pelle ex tympanista tympanum faciam, ut fiam pro-
te tympanista. Nam quomodo me probas corrigere Ciceronē
tympanizator tympanizande? Verba id tua non ostendunt.

Subijcia

Subijciamus mea ad literam, quod tu facere debebas, ut appa-
 reret, an Ciceronem uere reprehenderim: quæ hæc sunt. Habet
 coniunctio quippe, alium suum usum, dum pro quoniam accipi-
 tur, ut in hoc Tulliano exemplo, Quoniam utriusque consilij
 P. C. probatam uobis esse confido, priusquam de Repub. dicere
 incipio, pauca querar de hesterna M. Antonij iniuria. Hoc idē
 per quippe sic dicam, Priusquā de rep. dicere incipio P. C. Pau-
 ca querar de hesterna M. Antonij iniuria, quippe probatam uo-
 bis esse confido causam utriusq; consilij, uel, quippe quū pro-
 batam esse uobis confidam, uel, quippe qui. Hoccine quæso Pogi
 est reprehendere Ciceronem: an cum imitandum proponere?
 Tua certe accusatio, quantum intelligo, nihil aliud sibi uult,
 quam à me Ciceronem reprehendi, ut male utentem coniunctio-
 ne quoniam. At in hac coniunctione neminem unquam uidi errā-
 tem, neq; de ea tunc ego præcipiebam, sed de quippe. Diabole,
 quo te melius alio appellem nomine? Διάβολος enim Græce
 dicitur Latine criminator, quod quia atrox scelus putatur, hoc
 nomine malignus spiritus, qui tibi istam dictauit inuectiuam, ap-
 pellatus est. Altero in loco sic, P O G. Sed instat in eiusdem
 uiri reprehensionem, Sæpe admirari soleo, quod nunquam tibi
 senectutem grauem esse senserim, in Catone maiore Cicero in-
 quit. Quam sententiam Vallæ ignauia reprehendit, ait enim:
 Quid miraris Scipio te non sensisse, quod sentire non posses,
 quippe quod nūquam fuit? O præclarum Ciceronis corrupto-
 rem. Nimis magnas profecto dijs gratias hoc seculum debet, in
 quo natus sit omnium disciplinarum, omnium facultatum autor
 ac princeps, qui lucem quandā nobis attulerit, ut aliquando ue-
 ri reperiendi & recte discendi monstratorem & ducem habe-
 mus. O monstrum horrēdum, informe, ingēs, cui mentis lumen
 ademptum. Quis adeo bono est stomacho, ut non nauseet, cum
 audierit esse rabulam quandam dicacem ex maledicorum foro

Quippe pro
quoniam.

Quoniam.

Διάβολος.

abreptum, qui Ciceronis auctoritati suam præferat uanitatem? Quid hoc est prodigij dij boni? ut nescio quæ cicada, & molesta culex auribus hominum perstrepens, in qua nihil præter temeritatem insaniamq; conspicitur, M. Tullium Ciceronem, qui semper in eloquentia tenuit principatum, à quo ueluti fonte omnes dicendi ornatum & copiam hauserunt, audeat uelut infantem & inscium accusare? Quis hoc æquo animo toleret, abiectum nescio quem immundumq; ac stupidum porcellum in bara ignorantiae, in temeritatis domicilio enutritum, in principem eloquij uomere amentiam suam, quem prisca illi doctissimi uiri, maximeq; Quintilianus, ut deum eloquentiae prædicarunt ac coluerunt? LAVR. Cernis Pogi quantopere me terreat crepitus, sonitus, strepitus tympani tui, qui omnia uerba tua quasi iucunda mihi decanto. Est enim mihi suavis cantus tuus, ut coturnicis aucupi eundem cantum fistula imitanti. Quid est o coturnix stultissima istud, quod in Cicerone reprehendo? quid eloquentiae, quid elegantiae, quid doctrinae in illo desidero? nemo intelligit, nemo diuinare potest. An quod non debuit mirari Scipio, quod mirabile non erat? quid hoc ad correctionem facundiae Tullianae? de re uideor, non de facultate dicendi, de facto, non de scientia loqui: quanquam quæ res aut quod factum abs te significetur, tanquam reprehensum, nullus animaduertit, quod tu dolose captasti. Ideoq; ego aperiam, ut dolus tuus, licet stolidus, iudicantibus patefiat. Tradebam tunc quandam elegantiam, quam, etsi se ingerit nobis, tamen pauci animaduociterunt, suauem & gratam. Quis enim non sic loquitur? dolco quod te ægrotum uideo, indignor quod semper audio te rixari. Certe non doleo quod uideo te ægrotum, sed, quod ægrotus es, ut uideo: nec indignor quod audio te semper rixari, sed, quod semper rixaris, ut audio. Tamen ita loquimur, quia subest latens quaedam in hoc sermone iucunditas.

Hoc

Quod.
Doleo quod
ægrotus es, ut
uideo.

Hoc præceptum probavi magnorum autorum exemplis, cum aliorum, tum uerò Ciceronis, cuius unum exemplum fuit illud, Sæpe admirari soleo, quòd nunquam tibi senectutem grauem esse senserim, pro eo quod est: Sæpe admirari soleo, quòd nunquam senectus tibi grauis fuit, ut sensi. Nam quòd subiunxi: Quid miraris Scipio te non sensisse, quod sentire non posses, quippe quod nunquam fuit: ideo dixi, ut uenustior ac festiuor foret oratio. Nec dixi, cur sic dixisti Cicero, quasi de ipsius elegantia dubitarem, sed cur Scipio admiraris? ideoq; sequitur, quod tu scelerate subticuisti: Verum ita locutus est Scipio cum Catone, quasi diceret, miror senectutem, ut sentio tibi non esse grauem. Denique nisi frequenter hunc dicendi modum, qui est apud omnes autores, æmulatus sum, cum alibi, tum in Elegantijs, quas ipse perlegisti, non recusato, quin Ciceronem uidear, ut tu ais, tanquam infantem & inscium accusasse. Quòd si ita frequenter sum locutus, uter nostrum Pogi est monstrum horrendum, informe, ingens? Vtri nostrum mentis lumen ademptum? Nulli est obscurum, quantus nunc mihi ad Pogium insectandum pateat campus, si longius excurrere uelim, sed breuitatis ratio ubiq; habenda est. Tertio in loco sic, POG. Alio in loco cum scripsisset Tullius: Qui autem in uirtute summum bonum ponunt, præclare illi quidem; Valla noster, præclare hi quidem, rectius dictum fuisse ait. Quid monstri hoc est, dij boni, post mille & quingentos ferme annos, quibus inuiolata Ciceronis fama permansit, esse repertum non hominem, sed portentum, nulla re præterquam impudentia præditum, qui adeò ex nectare Apollineo uel asinino potius degustarit, ut solus post hominum memoriam Ciceronē in eloquentia corrigere præsumat? LAV. Et quis non cum tympano prodiret in prælium, si tympanis magis quàm armis uictoria pararetur? Tympanū mihi pulsare semper Pogius uidetur, ut ho

Miror quòd nunquā tibi senectutem grauem esse senserim.

ut hostem perterrefaciat, non enses, non iaculum, non fundam deniq; cum lapidibus attulisse. Quid agis Pogi tympanista? quo telo in me uteris? Sunt ne ista, quæ posuisti mea uerba: Dixi ego rectius fuisse dictum? A quo rectius sic dictum est? A Tullio ne? Ergo non reprehendo, quem recte & rectius dixisse fateor. At inquires, te dicere uoluisse, rectius Tullium fuisse dicturum, aut id rectius dici potuisse. Non igitur istud ego scripsi, sed tu me scripsisse mentitus es. Nam si mentiri nolebas, cur non mea ad literas uerba ponebas? ut liqueret iudicibus, reprehenderim ne ego Ciceronem, an imitandum proposuerim.

Quidem. Verba autem mea hæc sunt, **Quidem**, coniunctio duobus modis accipi solet. Vno ad distinguendas res, ut ego quidem Romæ sum, tu uero Athenis. Altero quasi per exceptionem illius, quod affirmes, ut apud M. Fabium: Torquebis quidem filium, sed fatebitur mater: adeo ut apud hunc & M. Tullium nunquam ferè iungatur quidem & ille, quin huiusmodi sequatur exceptio, ut de officijs lib. III. Ab optimis illis quidem uiris, sed non satis eruditus. Et de amicitia: Qui autem in uirtute summum bonum ponunt, præclare illi quidem, sed hæc ipsa uirtus amicitiam & gignit & continet. Hæc mea hætenus uerba palam ostendunt, me talem loquendi modum non reprehendere in Cicerone & Quintiliano, sed ad imitandum proponere. Quid autem ea quæ sequuntur? dicendum erat præclare hi quidem, prout in pronominibus ostendimus, potius quam illi: sed hoc fecit, ut ille coniungeretur cum quidem. Non est Pogi hoc, quod absit, reprehendere, sed admonere, ne hoc præceptum alteri superiori uideretur esse contrarium. Ideoque non dixi, dicendum fuit, hoc est: Cicero dicere debuit: sed dicendum erat, hoc est: secundum aliarum præceptum dici debebat. Et quamuis illud una ratio uolebat, tamen hoc alia ratio obtinuit. Itaque doceo hic non esse nunc

Hic quidem. utendum pronomine hic, quemadmodum alibi, sed pronomine

ille

Ille : quem in modum non semel ipse in Elegantijs sum locutus, ut tu sycophanta deprehendere potuisti. Ex quo apparet me probare Ciceronem, nec eum modo, sed etiam Quintilianū, de quo, si eum reprehendebam, debuisi facere mentionem. Ne mo enim, quos non probat, quosq; aperte uituperat, imitatur, & in eo præsertim opere, ubi uituperat Pogi tympanista, diabolicus, sycophanta, qui semper eadem inculcas, & eadem chorde, ut inquit Horatius, semper oberras inopia dicendi, cum studes ostendere copiam, qua ego copia tanquam grandine te obruerem, nisi uererer, ne in longum liber extenderetur. Tacco, quod præsumo: non, ut docti, accipis, sed ut uulgi, apud quod præsumptuosus frequenti in usu est uocabulum rusticianum.

Quarto in loco sic, POG. Ciceronem nouo quodam modo locutum dixit, cum scripsit: Cum in animo haberem nauigandi, pro eo quod est: nauigare. L. A. V. Quin subiicit Pogi calumniator cætera mea, quæ seqnebantur, uerba: ut, quo id à me animo dicebatur, appareat, quæ hæc sunt. Cicero tamen ad uxorem scribens nouo quodam modo locutus est: Cum in animo haberem nauigandi, pro eo quod est, nauigare, ut lib. 1. de diuinatione: haberetq; in animo nauem conscendere. Itaq; subintelligatur propositum siue uoluntas: sicut in multis fit apud eundem: cum illius diei mihi uenit in mentem: potestatis quam æquitatis tuæ. Vbi quidam accipi uolunt genitiuum pro nominatiuo. Mihi potius placeat subaudiri, conditio, status, qualitas, illius diei, tuæ potestatis, tuæ æquitatis, aut aliquid simile, ita hic: propositum nauigandi. Est ne hoc Pogi peruersissime accusare Ciceronem, an excusare? nam quod dixi nouo quodam modo locutum, ideo dixi, quod significare uolui: id me nusquam alibi legisse, & idcirco neminem crebro ita loqui debere. nam ego non ausim sic loqui, ac ne illo quidem modo, qui sæpius reperitur, quod est non nihil huius generis. Idem Cicero secundo de diuinatione libro inquit

Præsumo.

Cum in animo haberem nauigandi.

Cum illius diei uenit in mentem.

Dederunt iri
dendi sui iacul-
tatem.

Nominandi isto
rum.

* Locus est cor-
ruptus, quid au-
tem si legatur,
ut palam sit, nō
quidē an ego te
recte reprehēde-
rim. nā ego &c.

inquit: Dolebis tantam Stoicos nostros Epicureis irridendi sui facultatem dedisse. Sui nunc pluralis numeri, & irridendi singularis. Liuius lib. XXI. Non uereor ne quis hoc me uestri adhortandi causa magnifice loqui existimet. Vestri pluralis est numeri, adhortandi singularis. Plautus in Captiuis: Nominandi tibi istorū erit magis quā edundi copia. Et trium maximorum autorum exempla eius rei, quem tamē quis neget nouum quendam loquendi modum esse, quanto magis illum, cuius unum omnino, quantum scio, reperitur exemplum? O sceleratum hominem, quot res in Elegantijs meis didicit, nunquam sibi auditas, & tamen eas carpit. Illud autem non solum ad Ciceronem pertinet, sed ad Vergilium quoq; & alios quosdam, ubi ais: P O E. Instar eorum qui neq; uitiorum neque uirtutum ullum, & reliqua. Hic hallucinator solocismum dicit esse, & similitudinem loco instar subdidit. O impudētem ceruicem garrulatoris insani, instar montis equum in Vergilio legimus, quod similitudinem significare & Seruius & Donatus, & ceteri grammatici testantur. Apuleius præterea eo uerbo sæpius pro similitudine utitur, & ceteri, qui Latine scripserunt, sed maxime noster eloquentiæ parens Cicero in secundo ad Herennium ait: saxi instar globosi. Quid aliud nisi similitudinem id uerbum potest significare? At iste proterua illa ac furibūda petulantia hos omnes non recte intellexisse id uerbū in suis Elegantijs affirmat. L A V. O te Pogi terq; quaterq; sceleratū, o nefandum calumniatorem: quanquam quid stomachor potius quā cachinnor, cū paleas in me, non tela, puluerem nō saxa, fumum non ignem iactes? Primum, quod uerba tua nō subijcis, ut iudices queant cognoscere, recte ne sis usus hoc nomine, an non, nisi putas aut non posse peccari in isto nomine utendo, aut omnes à me reprehendi, qui eo utantur. Igitur ego subijciam uerba tua, * ut palam sit, an recte reprehenderim, nam ego te

non

non reprehendi, sed an tu recte hoc nomine sis usus, cū ita scripsisti. P O G. In his rebus cōparandis, quas ipsi nouimus nulla laude dignas, instar eorum qui neq; uitorum neq; uirtutum ullum discrimen norunt. L A V. Deinde quòd interrogas, quid aliud significare instar possit, quasi in Elegantijs ipse nō dixerim. Nam si legisti in Elegantijs, quid illud dicam significare, cur interrogas, quasi nescias? si non legisti, cur reprehendis, quasi scias? Verum legisti & nosti, quid ego dicam significare istud nomen, & quomodo probem. Postremo, quòd neq; Ciceronem neq; Vergilium reprehēdo, sed auctores affēro meae opinionis. Neq; ullius aliorum istorum feci mentionem, nisi unius Seruij: quae mea uerba haec sunt, Instar montis equū diuina Palladis arte, instar Seruius ait ad similitudinem. Quid similitudinis equo ad montem? quòd si etiam similis esset, non tamen cum magnum potius quā paruum, quod Vergilius sensit, intelligere mus. Pauloq; post, Instar potius significat ad equiparationē uel ad mensuram, ut apud eundem Vergilium: Argolici clypei aut phoebæe lampadis instar. Cicero, hexametrorū instar ueruum. Nam illud apud eundē, instar mortis, & fulminis instar, significat equiparationem doloris in morte, & impetus ex fulmine: quale est instar saxi globosi, non ad similitudinē globositatis, quae saxo inest: hoc de tua cratione dici nō potest, ut exponamus ad equiparationē eorū, siue ad mensurā eorū, quod ego si reprehendissēm, non emendassēm, ita ut tu impudētissimioris, non ceruicis, ais me emendasse, sed more eorū, & alijs nō nullis modis. Nam quid aut stultius, quā credere: instar eorū: me sic emendare, similitudinē eorum, cū nec constructio cōstet, nec ulla certa significatio? aut peruersius, quā cōqueri tanquā reprehendaris, cū nō reprehēdaris? aut imperitiū, quā disputare: nihil aliud significare id uerbū, quā similitudinē, contra eum qui, ut ais, ipse loco instar posuit similitudinē? Et cū ita sis
stultus

stultus, peruersus, imperitus, rudis, hebes, plūbeus, & plusquā plumbeus, tamen parentem tuum audes appellare Ciceronem. Nō tu Ciceronianæ familiæ es Pogi, sed Cecironianæ, & quasi ad te illius pertineat defensio, ais cum à me uituperari, cuius in Elegantijs hæc uerba legisti. De exactissima uerborum latinitate & elegantia M. Tullio Ciceroni Marcoq; Fabio Quintiliano præcipue obseruata : duobus luminibus atq; oculis, cum omnis sapientiæ, tum uerò eloquentiæ latinæ. Pergamus ad reliquos. POG. Sequitur uesaniam suā Valla in Sallustium incurfans, qui scripsit strenuus quisq; ipse, ut non recte dictum, strenuissimus quisq; emendat. LAV. Sallustium ne ego Pogi calumniator emendo? Sallustium incurso? Sallustius ne ita scriptum reliquit? Agnosce, si modo non nosti calumniam tuā, & te, non me esse uesanum: non ne hæc mea sunt uerba? Expositiuis autē illa excipiuntur, quæ carent superlatiuo, qualia sunt quæ habent, i, uel, u, ante us : pius, strenuus, quæ nonnunquā patiuntur superlatiuum, ideo utranq; rationem sequuntur : omnis pius, & pius quisq; Sallustius in Iugurthino : Nam strenuus quisq; aut occiderat in prælio, aut grauius uulneratus discesserat. Vides Pogi ut non emendo, non incurso Sallustiū, sed autorē affero? At enim subijcio postea: Ipse mallet dicere strenuissimus quisq; piissimus quisque, hoc non obstat, primū quia sequitur: quidam tamen Sallustiani codices scriptum habent strenuissimi: ex quo in hoc quoq; ipsum Sallustium autorem sequor: deinde, quod non de uno strenuus, sed de omnibus huiusmodi nominibus nunc loquor, quæ ferè in superlatiuo potius quam in positiuo reperiuntur iuncta cū quisq; postremo quod non dixi : quasi in persona Sallustij ipse maluissem, sed in mea ipsius mallet dicere. Nam quomodo uideri possum emendare Sallustium, qui, incertum est, an sic scriptum reliquerit, ut me tu ais emendare uoluisse? Ego tantum ex uaria scriptura, quid mihi

SALLV
STIUS.

Om̄is strenuus.

Strenuus quis-
que.

Strenuus, quis-
que.

mibi fatius uideatur, pronuntio. At cur præponis, inquires, illam scripturam, quæ in paucioribus codicibus est: Præpono, non ut Sallustium emendem, sed ut admoneam sequendū, quod plurimum confirmat autoritas: præpono, quia nō protinus, quod in pluribus codicibus legitur, id & uerius est, ut uel in illo Terentiano, quem diximus, loco: ecce alterū, quem Donatus emendat, ecce alter. & principium T. Liiij: Facturus ne sim operepretiū: ita enim serè in omni editione legitur. At Quintilianus ab ipso T. Liiio scriptum esse testatur: Facturus ne operepretiū sim, idq; principium melius esse, quàm quomodo emēdatur. Iam tūc enim, quod mirum sit, locus ille emendabatur, inò, quod magis mirere, corrumpebatur. Illud quoq; Ciceronis ex politia Platonis sumptū, quis nō corrupte sic legit? Neq; ego, si Seriphius essem, fore ignobilis, neq; tu, si Atheniensis esses, clarus unquā fuisses, οὐτ' ἂν εἰ ἐγὼ Σερίφιος ἦμ, ἐνδοξοῦ ἂν ἐτύχαιομ, οὐτ' εἰ σὺ ἀθηναῖος, ὀνομαστός ποτε ἂν ἐγύθ. Quod ita transfertur, Quod neq; ipse, si Seriphius foret, clarus fuisset: neq; ille, si foret Atheniensis. Ergo apud Ciceronem sic legendum est: Neq; ego si Seriphius essem: neq; tu, si Atheniensis esses, clarus fuisses: uel, neq; ego si Seriphius essem, forem nobilis: neq; tu si Atheniensis esses: uel addas illud extremum licet, clarus unquā fuisses. Sed hæc hæctenus. Satis ostendi nihil minus quàm Sallustium à me uel incurfari, uel emēdari. Sequar in ceteris, quoad potero, temporis ordinē. P O G. Varronē ac Festum Pompeium exponendo nomen uades uult aberrasse. Quis non dedignetur, cū legerit Varronis & Sallustij nomen, quorū tanta doctrina, tanta autoritas fuit, ut eā citius admirari omnes, quàm laudare queant, ab, nescio quo, uesano latratore uolatiū? Quis nō odio dignū putet: hominem tanta uesania repertum, qui cum ne primis quidē labijs latinā linguā degustarit, omnes præ se cōtemnat linguæ latinæ scriptores? L A V. Et alijs mul

Facturus ne operepretiū sim.

Ciceronis locum emendatur.

VARRO.
FESTVS.

c tis me

tis me Pogi conuitijs insectaris: quanto facturus melius, dum modo bonam causam haberes, si crimen aperires, quod minime facis. Quid enim te amentius atq; enervatus, qui in causa iudiciali nec narras, nec confirmas, nec confutas? An speras tui similes iudices fore, ut, accusatore non probante, reū capitis cōdemnent? & hoc tibi sufficere? Laurentius ait errasse eos, quorum autoritatem ego Pogius laudo. Laudas tu illorum autoritatem Pogi? at ipse non laudo, nec, quid sit laudare autoritatē, intelligo. Non sufficit istud iudicibus ad pronuntiandum, si sufficit tibi ad calumniandū. Affert loca reprehensionis, proser uerba, hoc cur non facis? nempe non tam, quod inscius es, quam quod malignus, & fallendi iudices audius. nam uerba mea in Elegantijs, ut mox ostendam, Festum Pompeium testem citāt,

VAS.

de Varrone autem ita inquit: Vas, inquit Varro appellatus est, qui pro altero uadimonium promittebat. Consuetudo erat cum reus parum esset idoneus inceptis rebus, ut pro se alterū daret. Videitur Varro significare uadem eundem esse, quem si deiussorem uocamus, & uadimonium fideiussionem. Nos hoc negare ita esse qui possumus? cum Varro omnium consensu sit Romanorum eruditissimus, & linguæ latinæ peritissimus? qui latinæ literas fecit & latiniores, & literatiores? Vides quantā cum ueneratione Varronis mentionem facio? Quid illud, quod sequitur? Verum ego non ausim reprehendere, sed tantū affirmare non legisse, duntaxat, quantum aut recorder, aut intelligo: uadem eum esse, qui uadimonium pro altero dat, si uadimonium significat fideiussionem, sed eum, qui sponfor est alterius in capitis periculo, siue idem supplicij subiturus, siue pecuniam soluturus. Vides etiam, ut nego me reprehendere eum, cuius tu nomen ais à me uiolatum? Vides ut exceptione utor, si uadimonium significat fideiussionem? nam si non significat, uerba mea pro nullis sunt. Nec dixi, ait Varro uadē significare, sed Varro uidetur

uidetur significare, uadem eum esse, quæ fideiussorem uocamus, & uadimonium fideiussionem. Vides ut nihil affirmo, quem tu uesanosissimus latrator affirmas detrahere Varroni atque adeo Festo: cuius post Cicronis, Liuij, Quintiliani exempla, testimonium affero, inquit: Quod Festus quoq; sentit dicens: uas sponsorem significat in re capitali. POG. Plinium his adiun- PLINIUS.
git, quem ignorantie notet. Ait enim: Illud Plinianum in septimo naturalis historie non placet mihi. Salue primus omnium parens patrie appellatione: & appellatus dicendum censet. Ego male scriptum putarem, si ei placeret, qui cloacam pro stomacho gerit. LAV. Quam pulchre Pogi cum cæcis dimicares? quam belle cum surdis cõtenderes? quam fortiter cum pueris luctareris? Verum tu mihi cæcus, surdus, puer uideris esse, uoluntatem habens fallendi, non facultatē. Nam cur ais: Ego male scriptum putarem, si ei placeret? Certe quod hæc in Elegantijs uerba legisti, quæ tamen referre uoluisti. Quare illud Plinianum in septimo naturalis historie, nisi menda librarij est, non placet mihi: Salue primus omnium parens patrie appellatione. Sed sic scriptum ab autore suspicari libet: Salue prime omnium parens patrie appellatione. Vel, Salue M. Tulli primus omnium parens patrie appellatus. Cur nõ Pogi syncere retulisti, quo nõ modo uitium grammatice emendarē? cur tot uerba mea præteristi? cur quæ nõ dixi, facis me dicentē? rursus nõ facis dicentē, quæ dixi? An hoc parū, quo utor, temperamēti est: nisi menda librarij est? an parū modestiæ id addit: sed sic scriptum ab autore suspicari libet: cum præsertim, quod tu nõ ignoras, uix ulli sint codices corruptiones, quàm Pliniani? Nõ dicā hoc loco (quod nõ est instituta de calūnia disputationis) fieri posse, ut Plinius utiq; in tam opere grādi lapsus sit, ut inquit Horatius: Nāq; opere in lōgo fas est obrepere somnū. Et sæpe bonus dormitat Homerus. Cū etiam Cicero, ut de alijs plurimis autoribus taccā, insignē admiserit

Salue primus
omnium parens
patrie appellatione.

Solocicimus C^t
teronis.

solocicismum in oratione de accusatore consituendo, ut Pedianus notat: Si quis iudices forte nurratur me ad accusandū descēderim. Hæc dicerem longius, si (ut dixi) essent insitutæ disputationis. Nunc tantū hoc dixisse contentus sum aduersus calumniam tuam: te debuisse cogitare, nonnunquam talia quædam magnis quoq; autoribus accidere, neq; pro magno flagitio putare, & ingentis criminis loco ponere mihi, quod hoc dixerim, si, quod nō feci, dixissem. P O G. Ponā aliquos locos, in quibus sua uesania castrametata est aduersus eos uiros, quos antea nominauit. In uerbo senior, quod Seruius, Varro, Plinius ut ipse ait:

Senior.
SERUIVS.

asserunt comparatiuum esse per diminutionem, Valla latini eloquij alumnus contrā sentit, ac alios asserit nō recte eius uerbi uim intellexisse. O duram sortem temporum, quibus ignorātia in pretio habetur. O infelices, ut ita dicā, tot uiros doctissimos, quorum memoria cum nulle amplius annis summa in ueneratione omnium gētium fuerit, cum nobis ad omne doctrinæ genus aditum patefecerint, post tot secula in rabulam quendā detrectatorem temerariū inciderint, qui nunc tandem asserat, se illorum errata patefecisse: quanquam non illorum errores, qui nulli sunt, sed suā dementiā, quæ est maxima, palam fecit. LAV. Afferro ne Varronem & Plinium istius uerbi uim non recte intellexisse? Afferro me eorum errata patefecisse? Aio istos asserere senior comparatiuum esse per diminutionem: Et quomodo istud fieri potest, ut ego asseram, & illos asserentes faciam, qui libros eorum ista tradentes non legerim, iampridem culpa temporum amissos? Et tamen ipsa mea in Elegantijs uerba negant me aliquid asserere, cū dixi: Si uerò hoc Varro & Plinius ait: aperte significans me non satis habere fidei Seruio referenti, quem, asserere uerberari dignus, Varroni & Plinio comparas: quasi tantum audaciæ sit, Seruium grammaticum, quantū illos reprehendere, cuius plurima errata nunc in mediū proferram,
non

non dico, quæ ego præter alios notavi, sed quæ literatores ipsi notauerunt, uel in historijs, uel exponendis uocabulis, uel in alijs multis, nisi nollem esse longior, præsertim in detrabendo, & ea scholis omnibus uulgata essent. Et tu ais nullos illius errores esse, de quo Beneuenutus quidam memoria patrum, qui multam operam in commentandis autoribus posuit, non ille qui dem excultus & elegans, sed sedulus atq; studiosus, non dubitabit dicere: Ille bestialiss. Seruius: profecto de te Pogi, qui negas illum unquam errasse, dicturus: hic bestialissimus Pogius, hoc est, dementissimus. Tuam igitur dementiam Pogi sic loquendo palam facis, qui Seruium me & hic & alibi reprehendente nõ protegis, nisi conuicijs & abs te, & in te dici dignis, quem certe Beneuenutus ipse castigare posset, utentem uerbis sine supposito, & extra legitimum uerbi modum, ueluti inciderint, & sua uersania, pro, eius, quod Priscianus uetat, cum non sit nunc reciprocum, & fortassis, quod pro, quosdam locos, dixeris, aliquos locos. POG. Quintilianum suum, quem omnibus ingenijs sine controuersia, & ipso Varrone doctiorem affirmat, neq; eximit à contumelia cæterorum, neq; passus est esse dicatitatis expertem, qui scripserit: adeò, u. paulominus promptis etiam noceat scripsisse. LAV. Si causa probanda esset rationibus, signis, coniecturis, rumore, posset de ueritate, de iure dubitari: nunc tota constat signatis tabulis, atq; chirographis, hoc est, scriptura mearum Elegantiarum, quam tamen Pogius conatur corrumpere etiam, ò scelus inauditum, cum minime posset: qui si trapezita atq; argentarius foret, profecto fidem quotidie frangeret, omnium credita abiuraret, manumq; tum suam negaret, tum alienam falsaret: quanquam in sua trapeza hoc etiam fecit, ut aunt: Intelligunt, qui eum norunt, quid significem, quam capitale crimen attingam. Quod idcirco non aperio, quod mihi constitutum est crimina eius nunc nõ promere, ne aut omnia

Sua pro eius,
Aliquis pro quidam.

QVINTILIANVS.

Adeo.

recensendo nullum dicendi faciam finem, aut pauca attingēdo, non plura, quæ obijciam, à multis habere existimet. Nam de Carthagine, ut inquit Sallustius, satius est tacere, quàm parum dicere. Quis enim dubitare possit, post homines natos improbiorem Poggio extitisse hominem? qui hæc dicat, cum ita in Elegantijs meis legerit. Adeò exponunt pro ualde, ut Terentius: Iuuenem adeò nobilem. Significat etiam intantū, nonnunquã sequente ut, nonnunquam non sequente, ut apud Quintilianum: Cuncta si uidetur iura percurrite: nusquã pro nobis adeò sollicita lex est, ut quod præstat, extorqueat: dedit cæco talionis actionē, nō manus recusantis impellit, iniuriã cædis agere permisit, sed nō cogit inuitos, adeò penè leuius est ultionē perire, quàm potestatem. Hic eadē sententia fuerit, si dixerō: adeò, ut penè leuius sit ultionē perire, quàm potestatem. Nā sæpe hoc modo legimus: adeò: positum cū uno uerbo, nō cū duobus: quale fuerat exemplum superius, ut apud eundē. At cum protinus respondendū est, omnia parari non possunt, adeò, ut paulominus promptis etiam noceat scripsisse, si alia ex diuerso, quàm opinati fuerant, occurrerint. Licuisset etiam sic dicere: adeò paulominus promptis etiam nocet scripsisse. Quid ego reprehendo in Quintiliano Poggi uenefice? quanquam ita stolidus es, ut ex uerbis tuis, quid reprehendas: non constet, sed quid me reprehendisse significas? an, quòd interponendum sit, ut? at id exemplo eiusdem probo: an quòd non sit interponendum? at ipse nō nunquam non interponi posse eiusdem exemplo confiteor. Præterea cum dicas hunc locum à me reprehendi, cur non ex superiorem, qui similis est, reprehendi dicis? Sed quid plura? quasi credibile sit me adduci posse, ut Quintiliano, cui, ut ais, tantū tribuo, aliquid detractum uelim. De quo meo iudicio nō est huius loci disputare. Vbi enim dicor uituperasse autores, de his mihi reddenda ratio est, nō ubi laudasse. Neq; si hūc tantopere laudau

laudavi, fit, ut laudes Ciceronis eleuauerim, imminuerim ue. De quo Quintilianus cum alia multa, tum uerò illud: Ille, inquit, se profecisse sciat, cui Cicero ualde placebit. Ex quo palam est, me quidem, cui si Quintilianus placet, nimirum & Cicero ualde placet, profecisse, tibi uerò qui nihil profecisti, neq; Quintilianum placere, neq; Ciceronem. De quibus duobus ita sentio, ne alia attingam, quæ ad utriusque laudes pertinent: neminem posse neq; Quintilianum intelligere, nisi Ciceronem optime teneat, nec Ciceronem probe sequi, nisi Quintiliano pareat, neq; unquam fuisse quempiam eloquentem post Quintilianum, nec esse posse, nisi qui se totum arti eius formandum imitationiq; tradiderit. Et qui talis non est, huic ego me, quantuscunq; is fuerit in dicendo, longe antepono. Vides quantum Quintiliano tribuo? Non igitur eum reprehendo scelerate sycophanta, sed te, qui ais me non eximere illum à contumelia cæterorum, quasi is in contumelia antea fuerit. Non enim quis dicitur eximi à periculo, ab egestate, à malo, nisi in quo positus erat. Nunc Quintilianus non acceperat contumeliam, à qua tu uis eum per me eximi debuisse, ergo eximit dixisti pro excipit, non Tulliane, sed Pogiane. POG. Macrobius male posuisse ait scribentem, Quarum altera pendet ex altera: aliam ex alia scribendum fuisse ait. Sed in hoc superius sua dementia Ciceronis testimonio compressa est. LAV. Istud ego si fecissem ut tu mentiris Pogi, fecissem uel ipso autore Macrobio, qui in proœmio de saturna libus ait, Ne, sicubi nos sub alio ortos cœlo linguæ latinæ uena non adiuuet, in meo sermone natiua Romani oris elegantia desideretur. Mentiris autem: quia post aliquot exempla, quorum unum fuit Plinij lib. II. loquētis de formicis, quæ ex diuerso conuehunt altera alterius ignara: intuli, quare dicamus sic aliquando loqui permissum. Ergo Macrobius potius defendi: defendi inquam aduersus Diomedem, Donatum, Seruium,

Iudiciū de Cicerone & Fabio.

Eximere pro excipere.

MACROBIUS.

Alter nō semper de duobus.

Priscianum, aliosq; permultos, qui aiunt alter dici de duobus, alius de pluribus: non ut illos improbarem (nam ferè ita usurpantur hæc nomina) sed ut admonerè, aliquando aliter his usos autores. Tu potius homo indoctissime tot scriptores improbas, qui nihil inter hæc duo nomina vis differre. O ingenium obtusum, retusum, atq; pertusum: exempla quæ affers, num sentis contra te esse? inquit, POG. Culpet hic asellus insolens Ciceronem, qui in secundo ad Herennium: alteri non erant, inquit, alteros non habebat. item in epistola ad Rufum, alterum tibi mori adscribam, alterum negare te mihi non potuisse arbitror. item ad Torquatum: alteri dimicant, alteri uictorem timet: cæteros præterea culpet nobiles scriptores, qui eisdem utuntur uerbis. Nam scripturam sacram aperte contemnit, & eius traductores sepiissime culpat, tanquam male & non latine locutos. Alter alterius onera portate, inquit ueritas, quæ si uerba contemnit, maximo scelere se astringit: nimirum hoc est, quod in suis Elegantijs tanto insudauit tempore, ut omnium, qui essent, stultissimum se esse profiteretur. LAV. Non sentis Fogi punctione pungende? nõ sentis exempla ista Tulliana de duobus dici, non de pluribus? de duobus enim usitatus, & ut grammatici illi testantur, melius dicitur, alter alterum uerberat: de pluribus, alius alium uerberat. Nec interest, quo numero loquamur, singulari an plurali, dum sint duæ partes. Nam si tui serui cum meis ueniant ad manus, non recte dicam, alij alios, sed alteri alteros uerberant: quod secus fit in uerbis tuis, alter alterum trudit, ubi cum de pluribus fiat mentio: alius alium trudit fuerat usitatus: sed tamen sic quoque dici potuit. Sed quinam sunt isti nobiles scriptores, qui isto modo loquantur? certe nullos habes, ideoq; ad aram, quod ultimum est miserorum subsidium, confugis, affersq; testimonium sacræ scripturæ. Ista tibi Christianæ religionis ara subsidio esse nõ potest, qui deos inuocare

Alter alterum.
Alius alium uerberat.

care soles: ò dij boni, ò dij immortales, me hercule, & alia huiusmodi, qui adeò inimicus est Christianæ religionis, quæ uera religio est, & cuius autor CHRISTVS ueritas est, adeoq; amicus falsitatis, ut etiã appellando ueritatẽ falsum dicas. Non enim ueritatis, hoc est, CHRISTI sunt ista uerba, sed apostoli: Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legẽ CHRISTI, si modo dicenda sunt hæc uerba apostoli, & non potius interpretis nescio cuius, de cuius doctrina non est huius loci disputare, tantum dixerim: hunc esse Græcum loquendi modũ, alter pro alius poni: quod te, qui Græcissime soles, nescire, deforme est, & ad istam disputationis aram confugere. Videor ne tibi nunc demens, & stultissimus Pogi? Videor ne asellus insolens Pollio Asini? Dicam uicissim, quid tu uidearis mihi, qui ais me sacram scripturam aperte contemnere, & mox de hoc ipso dubitas, inquires, Si scripturæ sacræ uerba contemnam, nec, ut tu facis, mentiar, uideris tu mihi Pogi, non dicam asinus, & si non nihil uideris, ne sim tantopere in te contumeliosus, sed elephas, cum propter alia, tum uerò propter hæc, quòd horrendo barritu, quòd immanibus dentibus ueluti cornibus, quòd ingenti proboscide præditus est, quòd, ut ipse ater est, ita conspecto atro & simili sanguinis uino, ad effundendum hostis sanguinem præceps fertur, sed idem, cū obsistentes reperit, ac uulneratur, dato tergo in suos ruit, & maiorem per illos dat stragem, quàm per hostes dedisset, Huic tu Pogi es asinilis in hac nostra pugna, qui elephãtino stridore, elephantinis dentibus, & lingua quasi proboscide, nec cõspecto, sed hausto ebrietatum uino nigro, nec pelle, sed anima atra in me præceps irruisti, idem nunc à me multis cõcisus uulneribus, dato tergo, magnam per tuas copias stragem edis: me insequente, & asidue quasi subter caudam (ibi enim elephas, cui tu es asinilis, putatur esse mollissimus) feriente, nec cessaturo, dum corruas.

c 5 Pog.

Iurisconsulti. POG. Idem Iurisconsultos omnes, & legum scriptores eodē loco habet, quo & reliquos, Pomponium, Caium, Vlpianum, nescisse ait eos, tum alia permulta, tum quid munus differat à dono. LAV. Plura, si plura haberes Pogi, diceres de iniuria Iurisconsultis à me illata, & his, quos tu legum scriptores appellas, cum isti neq; scriptores fuerint legum, nec solum leges, sed omne ius sint interpretati: quæ quid differant, tu prorsus ignoras, quorum Vlpianus ait: donum esse genus, munus speciem. Marcellus eōtrario, munus esse genus, donum speciem. Tu quid hic faceres, quæso Pogi iuris humani diuiniq; cœtusultissime? quid responderes, si quis te consuleret? certe aut peius, aut ita responderes, ut alterum probares, alterum improbares. Ego, ut neutrum contra alterum defenderem, medianiam tenui. De quibus iurisconsultis nonnihil posterius dicam.

**Donum.
Munus.**

**HIERO-
NYMVS.**

Reliquum iam est, ut de Hieronymi accusatione dicamus, ais enim. POG. Scripturam sanctam hic homo prophanus adeo contemnit, ut plura in ea non recte scripta asseueret. LAV. Merito ais me Pogi, contemnere scripturam sacram, qui eam ipse tantopere uerearis, cum Herculem, cum Iouem, cum deos omnes testeris. Sed quid est per deos bonos, ut tecum tuis uerbis agam, scriptura sacra? omnis ne ueteris nouiq; testamēti interpretatio? at ista multiplex est & uaria, atq; hæc illi magno pere repugnans. An ignoras ex Hebræo in Græcum primam translationem fuisse septuagintaduorum interpretum? secundam Aquilæ, tertiam Theodotionis, ac deinceps peruentum usq; ad sextam, atq; ita apud Græcos Latinosq; fuisse incerta omnia? Vbi quid dicas tu esse sacram scripturam? certe nullam, nisi ueram interpretationem. At hæc quæ sit, incertum est, utiq; in testamento nouo, cuius multi fuere interpretes, ut ex ueteribus scriptoribus licet cognoscere. At inquis: Hieronymus utrunq; testamentum postea transtulit. Vtinam quidē utrunq; synce-

rum

rum haberemus, et si non eum omnes Ecclesie receperunt. Sed cur in multis eum non frequentamus, ueluti in psalmis secundum Hebraicam ueritatem? quanquam nouum ipse non transtulit, sed aliquoties repurgauit, non tam in uerbis, quam in sententijs, quod rursus, ut opinor, si reuiuisceret, in quibusdam deprauatum uitiatumq; corrigeret, quemadmodum in opere meo de collatione noui testamenti, quod tu opus inuidiam uocas, ostendo. Itaq; ne multus sim, si quid emendo, non scripturam sacram emendo, sed illius interpretationem: necq; in eam contumeliosus sum, sed pius potius: nec aliud facio, nisi quod melius, quam prior interpres transfero. Ut mea translatio sit, si uera fuerit, appellanda sancta scriptura, non illius, et si proprie scriptura sancta sit ea, quam sancti ipsi uel Hebraice uel Graece scripserunt, nam Latinum nihil tale est. Quare stulte, ut semper obijcis mihi Hieronymum, inquit, POG. Notauit pauca è multis, in quibus beatum Hieronymum, ut malum interpretem, culpauit. Non ueni soluere legem, sed adimplere: ad soluendum legem dicendum fuisse ait. Putatis quia ueni soluere legem, non quia, sed quod ponendum dixit. LAV. Tuum est Pogi docere hanc esse Hieronymi interpretationem, et cuius illa sit, quam Augustinus, quam Ambrosius, quam Hilarius, quam Cyprianus, quam ueteres alij sequuntur. Ego me fateor, ut in Elegantijs dixi, potius translaturum fuisse: putatis quod uenirim, siue putatis me uenisse ad legem soluendam, siue, ut soluam? non ueni ad soluendam, sed ad implendam, siue, non ueni ut soluam, sed ut impleam. Et hoc opinor futurum fuisse latinum, et proinde apertius, nec minus uerum. Sicut in illo quoq; quod tu etiam criminas. POG. Ascendit in arborem Sycomorum, quia inde IESVS transiturus erat, pro uerbo inde, illac posuit. LAV. Non posui, sed ponendum fuisse puto, atq; ita transferendum. Tu uero Pogi Graecae Latinaeq; grammaticae columen, si positum esset, illac

Non ueni soluere legem.

illac, putares ponendum fuisse inde? Minime minime, inquit, Ergo tu quoque confiteris ponendum fuisse illac, id est, per illam viam, non inde, id est, ab illo loco. Nam in alijs apertior mēda est, quam tamen tu sycomoris pasci dignus, defendis. POG. Si ibi fuerit filius pacis requiescet super eum pax uestra, sin autē, Sin autem. ad uos reuertetur. Et alibi: si quidem fecerit fructum, sin autē, succides illam, quod uitiose dictum fuisse ait. LAV. Non ne tu Pogi ais debere nos sequi sanctā scripturam? ea porro ipsa non ne consistit in ipsis ueris Euangelistae uerbis? Atqui ille ei δε μη. loquitur per negationem, ει δε μη, hanc negationē in Latino Sin minus. nequaquam reperio, sed, sin autē, quod non est negatiuū. Hunc tu in modum Hieronymum existimas translulisse? Hoc ego si mutare uellem, aut si aliter transferrē, clamares me corrumpere scripturā sanctam, & non potius corruptā emendare cōfitereris: quanquā sententia, etsi peccatur uerbo, aperta est. Ego autem in opere illo nō de sentētia Euangeliorū aiebam, sed de elegantia linguæ Latinæ. Inelegans itaque dicebam esse, pro sin minus, dicere sin autem, nam illa testamenti ueteris sunt, quæ tu cum illis, quæ erant noui, miscuisti, inquit, POG. In conuertendo dominus captiuitatem Sion. Inauditam locutionē ait, & non Latinam. LAV. Ego me nego talem locutionē audisse, tu qui te ais, profer uel unum exemplum. POG. Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea. Hieronymū arguit, & oppugnauerūt posuit. LAV. Posuit pro substituit inquit. Vbi ego posui aut substitui oppugnauerunt? Nūquid isthic ego Hieronymi feci mentionē scelerose Pogi? nūquid nō etiā dixi in quibusdam codicibus legi oppugnauerunt, quod est melius, cū sequatur: etenim nō potuerunt. Nam qui oppugnat & nō expugnant, ij nō potuisse dicēdi sunt. Cui simile est illud: accola fuit in terra Cham: cū legatur in nonnullis exemplaribus, et melius: Septena. incola fuit. Ita forsitan de septena pro septem, & quinquageni pro

pro quinquaginta, siquidem rem ego notaui, nō certū hominē. *Quinquagenti*
 Nan ubi ais. P O G. Vt super Ionam fabulæ, hic homo reli-
 giosus scripta super Ionam, fabulam, nō historiā putat. L A V.
 Ego non dixi Pogi sycophanta fabulam esse, scripta super Io-
 nam, sed Hieronymū, dum super Ionam scribit, facere mētionē
 fabulæ de Andromeda & Perseo. Tu uerò, ut mihi cōstares in-
 uidiā, dixisti me scripta super Ionā, fabulā, nō historiā putare.
 Ergo tu Pogi homo religiosissime, scripta super Prophetas, aut
 sup Euangelia, cæterasq; sanctas scripturas, historias putas? et
 tot commentaria, ut aiunt, siue commenta uel Latina uel Græca
 Ambrosij, Hilarij, Augustini, Gregorij, Basilij, Chrysoptomi,
 ac reliquorū, historias appellabis? Vides, ut aut fatue, aut calū-
 niose loqueris? Quanquam possem meo iure tibi nō respōdere,
 ubicunq; de linguæ Latinæ elegantia agitur, in qua isti, quos
 modo nominauī, non tantam habent, quantam in sciētia diuinæ
 rerum autoritatem, nec tam romane loquatur Augustinus,
 quàm Cicero, nec tam Hilarius, quàm Quintilianus, quem Hie-
 ronymus ait Hilarium fuisse sectatū. Quare nec de Ioue qui-
 dem statore & Gallis Cybeles tibi respondeo, nisi forte ad rez-
 ligionem & sacram scripturā pertinere sentis, ne quid ego de-
 traham Ioui aut matri eius, cum fanaticis gallis suis. Ad te ista
 pertinēt Pogi, qui deos inuocare soles, & fanaticus es, & gal-
 lus, sed nō, ut illi, castratus. Verū illud quod ad extremū mihi
 referuisti, ais ne esse Hieronymū? certe ais, quod mihi criminis
 loco ponis, inquit. P O G. Sermonem quem audistis, non est
 meus. Maluit interpret, inquit, Latine quàm grāmaticè loqui,
 ô durum caput, ô ceruicem ferream, ô ingenium eruginosum, ô
 stupidum cerebellū, cōtra Hieronymum ne Vallæ præsumptio
 hiscere audeat, uirum doctissimum, sanctissimum, omnibus seculis
 ab omnibus gentibus cōprobatū? L A V. Dixi ego interpret?
 sed esto dixerim: Hieronymus maluit Latine quàm grāmaticè
 loqui.

loqui. In uituperationem ne eius id dictum est, an in laudem? An non præclarius est Latine quàm grāmāticē loqui, & quasi præstantius atq; nobilius quiddam, quippe quod inter uirtutes Rhetoricæ numeratur, non Grammaticæ? O Pogi temulēte ac literatorum sterquilinum, & tuis conuicijs, quæ iactas, dignissime, non ne ista sunt Quintiliani lib. 1. idem, quod ego modo dixi, sentientis, cum inquit: Quare mihi non inuenuste dici uideatur, aliud esse Latine, aliud grāmāticē loqui. Agnosce agnosce modestiam meam: quis ignorat illam orationem magis esse poëticam quàm oratoriam, & similem illi: Urbem quā statuo, uestra est: quæ nec Græco respondet, ubi dicitur sermo, nō sermonē? Et tamen ego indulgētior, quàm ueritas postulabat, non modo non improbaui id, uerū etiam laudaui, de qua re feci mentionem nō in opusculo, ut tu ais, sed in pluribus libris de collatione noui testamenti, quod tamen tu opus his uerbis carpis.

Aliud est Latine, aliud grāmāticē loquit.

Aedere pro condere barbarum.

POG. Opusculū præterea edidit, in quo uirū sanctissimum, doctissimumq; reprehēdit multis in locis sacre scripturæ, tanquā ab eo male interpretatis. LAV. Aut edidit accipis pro condidit, quod barbarum est, aut planè mentiris, cum nōdum illud publicauerim, nec tu unquam inspexeris, in quo tamen ais à me reprehendi Hieronymum: in cuius proœmio hæc uerba sunt, cum retulissē Hieronymi uerba dicentis, seculo suo tot exemplaria noui testamenti fuisse, quot codices: Verum si post quadringentos omnino annos ita turbidus à fonte fluebat riuus, qd mirū, si post mille annos (tot enim ferè ab Hieronymo ad hoc æuum sunt) hic riuus nunquā repurgatus aliqua in parte limū sordesq; contraxit? Cernis Pogi Polypheme, cui mentis lumen ademptum est, me illud opus condidisse, non ut Hieronymum, quod procul absit, reprehenderem, sed ut meo seculo posteritatiq; prodessem, prout certe, quantum spero, prodero. Sed hæc satis superq; satis sunt ad confutandam primam calumniam tuam

tuam, qua me insectabaris, tanquam reprehensorem Terentij, Ciceronis, Sallustij, Varronis, Festi, Plinij, Quintiliani, Macrobij, Iurisperitorum, Hieronymi. Nam de his, quorum nihil à me reprehensum specialiter retulisti, non attinet respondere, neq; nunc, neq; in posterioribus, ubi quosdam à me iure fuisse reprehensos ostēdam. Eorum si quid certi retulisses, tuam uel calumniam, uel imperitiam conuincerem. Transeam ad alterum huic diuersum calumniæ genus. Nam sicut alijs detraxisse me mentitus es, ita mihi plurimum arrogasse, inquit. P O G. Dicit insuper se imitaturum esse Canillum, ut sicut ille urbem à Gallis captam restituit, ita ipse literas latinas exules, profugas, atq; aberrantes urbi restituat. O caput insulsum, o cymbalum resonans sine sensu, comprimat os insanū, & istam suā fanaticam iactantiam conterat, persimilis est Valla noster homini ridiculo, qui cū aliquando se ex quadam turri uolaturū certo die profiteretur, & populus ad id spectaculum cōuenisset, homines suspensos uarijs alarum ostētationibus usq; ad noctem detinuit, deinde omnibus uolatum cupide expectantibus, populo oculū ostēdit. Ita Laurentius noster post multas atq; ingentes uerborū pollicitationes, post tantam expectationē promissorū, tandem nō quidē oculum, ut ille, sed uolantis cerebri insaniam, uertiginem, & pergrandem ignorantie supellectilem ostendit.

L A V. En qui obiiciat alteri uel cerebri uolantis insaniam, uel imprudentiam. An nō deliri, desipientis, insani, atq; insanabilis senis ista sunt uerba? Parum abest à re uerborum obscœnitas. Nec qui sic loquitur, multum sanè ab illo Pogiano Dædalo differt. Quis omnium qui curiam apostolicam sequuntur, tam literarum ignarus, tam humilis, tam abiectus est, qui Senatui Populoq; Romano hæc, nedum Latino orbi, ut Pogius sperat, legenda proponeret, quæ scripsisset? Quæ ego quasi uelanda mihi una preposita litera putauit, ueritus p̄ferre, qd' Pogius scribere gloriatur

Quod sibi plurimum arrogauit.

gloriatur. Tu uerò Pogi, quod ita loquaris, haud equidē miror, qui illam corporis partē sicut nunc uerbis, ita manibus, ut aiūt, uulgo denudare consuesti. Quæ impudentia quā haud in me ulla ex parte cadat: & quantopere de mea iactantia mētiaris, ipsa uerba elegantiarum testimonio erunt. Quousq; tandem Quirites (literatos appello, & Romana linguæ cultores, qui & uere & soli quirites sunt, cæteri enim potius inquilini) quousq; inquam Quirites urbem uestram, nō dico domicilium imperij, sed parētem literarum à Gallis captam esse patimini? id est, latinitatem à barbaris oppressam: quousq; diruta ac prophanata omnia duris ac penē impijs aspicietis oculis? An dum fundamentorum reliquæ uix appareant? Alius uestrum scribit historias, istud est Veios habitare. Alius Græca transfert, istud est Ardeæ confidere. Alius orationes, alius poëmata componit, istud est Capitolium arcemq; defendere. Præclara quidem res, & non mediocri laude digna, sed non hoc hostes expellit, non patriam liberat. Camillus nobis Camillus imitandus est, qui signa, ut inquit Vergilius, in patriam referat, eamq; restituat. Cuius uirtus adeò cæteris præstantior fuit, ut ij, qui uel in Capitolio, uel Ardeæ, uel Veijs erant, sine hoc salui esse non possent, quod hoc quoq; tempore continget, & cæteri scriptores ab eo, qui de lingua Latina aliquid composuerit, non parum adiuuabuntur. Equidem, quod ad me attinet, hunc imitabor, hoc mihi proponam exemplum, comparabo, quantulumcunq; uires meæ ferent, exercitum, quem in hostes quamprimum educam, ibo in aciem, ibo primus, ut uobis animum addam. Certamen quaeso hoc honestissimum pulcherrimumq; certamen, nō modo ut patriam ab hostibus recipiamus, uerum etiam, ut in ea recipienda, quis maxime Camillum imitabitur, appareat. Difficillimum quidem præstare, quod ille præstuit, omnium imperatorum mea sententia maximus, riteq; secundus à Romulo con-

lo con

lo conditor urbis appellatus. Ideoq; plures pro se quisque in hanc rem elaboremus, ut saltem multi faciamus, quod unus efficit. Is tamen iure uereq; Camillus dici existimariq; debet, qui optimam in hac re operam nauauerit. Quid ego in omnibus his uerbis Pogi cum iactantia dixi? quid non cum literatis omnibus cōmunicauit? Is autem se iactare existimatur, qui alijs se, id quod ego non facio, præponit. Nā quod dico Camillum nobis esse imitandum, id uerò honestissimum est, ut optima quæq; nobis ad imitandum proponamus. Nisi satius est nunc iuuentui Pogium quàm Cicronem, Quintilianum, Demosthenem pro exemplo oratoris imitari, Pogium, inquam, tam polite, tam enucleate loquentem, qui, ne alia persequar, inquit, P O G. Deinde omnibus uolatum cupide expectantibus, populo oculum ostendit.

L A V. Quasi alij essent cupide expectantes, & alius populus, & non ijdem, ut superuacuum fuerit addere populo. sicut iterū, P O G. Et populus ad id spectaculum conuenisset, homines suspensos detinuit. L A V. Cum dicere deberet: eum suspensum. Hæccine mea uerba (uos appello iudices, omnes autem, qui hæc legitis, iudices estis) merentur hanc contumeliam, ut aduersus me Pogius exclamet: ò caput insulsum, ò cymbalum resonans sine sensu, comprimat os insanum, & istam suam fanaticam iactantiam conterat? Non opinor uos ita sentire, sed potius ipsum ob id Pogium mereri, ut à uobis audiat: comprime istud os insane Pogi, caput insanum, & tuam istam fanaticam maledictam compece, & resonare sine sensu & tympanizare desine. Utinam potius, quod falso Laurentio obijcis, te iactares, quàm alijs per calumniam malediceres, quàm os tuum obscœnis uerbis pollueres, quàm nostras etiam aures cõtaminares. cum necessarium quoq; est exponi turpia, non facile patimur obscœnitatem uerborum, nedum, quando nulla necessitas, nulla ratio, nulla causa subest, ut modo in uerbis tuis. Enimvero si uis, si facultas

d nobis

Omnibus expectantibus populo ostendit.

Cum populus conuenisset, homines suspensos tenuit.

* a^{is}. qui ista se-
cum cogitāt, &
te si possent &c.

nobis adesset, grauiter te ob istam tuam loquendi licentiam mul-
ctaremus. An non putas Pogi nonnullos esse lectores,* qui, ista
cum legunt, te, si possent, grauiter mulctarent? Verum de impu-
dentia tua nihil ad me, sed de calūnia: cū de me ipso iactanter lo-
cutum esse mentiris. nec minus maligne, cū inquis, P O G. Eo-
rum autem, qui nostra atate fuere, præclarissimos uiros esse dice-
bat, Leonardum Aretinum, Guarinum Veronensem, se tertium
Italiae lumen, cum tamen primum locum mereretur, nisi illis pau-
lum humanitatis gratia cōcedere uellet. Sed quid mirum, si duo-
bus illis se præferat, cum se ipsum maioris doctrinæ, quàm M.
Varro fuerit, palàm prædicet, seq; nulla in facultate illi cedere,
quem Cicero & beatus Augustinus omnibus latinis præferunt
sapientia & doctrina? Venit mihi in mentē Cardinalis olim Tu-
dertini, natione Romani, qui cum post obitum Innocentij Pape
quinti coram eo quereretur: quis ad pontificij gradum assume-
retur, respōdit. L A V. Et fabulam ineptam tuo more exequere-
ris, & alio in loco, P O G. Cum se asserat, tanta est insania, so-
lum huius seculi doctorem. L A V. Nihil inuenis in * scriptu-
ris meis arroganter dictum, nihil ambitiosum, nihil insolens.
Idcirco ad figmenta & ad tua mendaciorum arma confugis, in
quem illud prouerbiū cadit: mendacem memorem esse oportere.
Num es memoy te in ultima epistola libri quarti ad Quirinū
scripsisse his uerbis? P O G. Ait quidam huius uiri affinis mul-
tis astantibus, quatuor esse in Italia solos latine lingue princi-
pes, primum Leonardum Aretinum posuit, secundo loco te desi-
gnauit, tertia in acie hunc nostrū collocauit, quartum attribuit
nescio cui Longobardo. L A V. An potius huius epistolæ recor-
daris Pogi, & sciens tibi ipsi contraria nunc loqueris, quasi nun-
quam coarguendus? At quàm facile est mendacem, utique tardum
& hebetē, coarguere. Ais me dicere, primas partes mereri me,
nisi illis paulum uellem cōcedere humanitatis gratia: quasi ideo
non

* Forte. Scri-
ptis, legendum.

non mereatur quis primum locum, quia paulum alijs concedit humanitatis gratia. O stultissimum hominem, nō dico, quōd si quis concedit alteri paulum, non tamen primum locum concedit, sed quoduis causa humanitatis facere, ut qui alioqui primas partes tenere merebatur, is iam non mereatur, & ob hanc uirtutem minori prēmio dignus sit. Mentiris itaque me ista uerba dixisse, quorum neque testem habes, nec locum, nec tempus, nec cetera exponis, nec intelligis mihi quoque facultatem esse de te multa fingendi. Sed quia plura de stultitia tua, qui ais me nunc posse me ipsum praeferre Varroni (quod uerbum, sicut cetera, abs te confictum est, quod Cicero & beatus Augustinus illum praeferrant omnibus latinis sapientia & doctrina: quasi uerō (ō incredibilem amentiam) hi duo sententiam tulerint de futuris hominibus, & non de his solum, qui fuerant, aut erant. Quid enim si post illos existat aliquis Varrone doctior, aut Vergilio praestantior, aut Sallustio, Liuiōq; melior historicus? negabis tu eum esse doctiorem, praestantiorē meliorem, quod non ita ueteres iudicant? Hanc tuam dementiam pluribus exagitarē, nisi ea maior esset, quā ut à me satis pro dignitate exagitari queat. Cuius generis est quod ais: Tres fuerunt nostra aetate, quasi ego & Guarinus fuerimus tua aetate, non simus. Iam uero illud: Cardinalis olim Tudertini, natione Romani, quasi Roma natio sit, & ille, qui defunctus est, sit nunc Cardinalis Aquilanus, qui olim fuit Tudertinus. Inquinatē loquentium ille sermo est, quos tu Pogi bene dicendi dux, si tibi credimus, duces habes, in illo non habes, sed te imitantes ac duces habentes fallis. Pontificij gradum pro pontificatus. Pontificij enim dicimus adiectiue iuris, non gradum pontificij substantiue. Pergis in accusanda instantia mea, inquit, P O G. Num parū est hoc stultitiæ uefigium, cum sibi idem, quod Tullio licere praesumat? Quid ais Cicero? Nempe se triduo iurisconsultū fore, si uelit. Quid ego?

Natione Romanus.

Pontificij pro pontificatus.

d 2 triennio

triennio glossas super Digesta perscripturum etiam meliores Accursianis. LAV. Ita ne Pogi idem est fieri iuriconsultum, & operis unius Iuriconsultorum glossatorem? triduum, & triennium? Nam quod dixi: meliores Accursianis, si uideatur tibi arrogans, nō est causa, cum etiam arrogantem me statuas, quōd omnibus me Phœbi sacerdos imperite antepono Catholiconibus, Hugutionibus, Aimonibus, cæterisq; huius generis hominibus, qui nō minus intellexerūt linguā latinā, quā Accursius & Accursiani omnes, qui latinitatē iuris ciuilis exponere ausi sunt, ipsi male latini. qualis tu es, qui dicis uestigium pro indicium, cum uestigiū sit tantum rei gestæ signum, ex illo sumptum, quod ex pedis impressione relinquitur. POG. Sed illud dignum Laurentij profopopœia: tot maria emensum Vallam fuisse. credidi alterum Vlyssē aut Aeneam ad Italiam longos post errores aduectum, non Vallam, qui nunquam mare nisi Neapoli uidit, neq; est unquam pelagus ingressus. militiam expertus iactauit. Marium aut Hannibalem crederes, non hominem timidum, ignauū, torpentem, qui nunquā ensē nudum conspexit, o monstrum seditiosum, turbulentum, ad terras ultimas deportandum. Quod unquam tale portentum dijs hominibusq; infestum est omnibus seculis auditum? Procreauit olim terra, ut ferunt fabulæ, Gigantes, qui magnitudine corporum fisci superis bellum inferre conarentur. LAV. Et alia deinceps in me truculenta. Hæc non ideo retuli, quōd mihi sit magni facienda ista insectatio, sed ut de ipsius fur ore, mendacio, inconstantia liqueret. Nam quid furiosus, quā in me inuehi, quōd scripserim me, ut ait, tot maria emensum, & militiam expertum, quasi magnæ hoc iactantiæ sit, quod sepius hominibus nullius momenti contigit? Quid mendacius, quā negare me nauigasse, qui Venetias mari circumfluas, qui insulam Siciliam adij, qui non semel oram Aethruscam Ligusticamq; sum præteruectus, qui pugnis naualibus ad insulam

Vestigium pro
Indicium.

lan Inariam, & alibi interfui, non sine uitæ periculo? negare me etiam militiam expertum, & nudum conspexisse ensem, qui tot expeditionum clarissimi Regis Alphonfi comes fui, ac tot prælia uidi, in quibus de salute quoq; mea agebatur, qui deniq; Salerni pro incolumitate Monasterij, cui germanus, ad quem uisendum post multos annos eò cum triremi traieceram, præerat, fortissime dimicauit, locumq; tutatus sum? taceo cætera, ne iactare me uidear. Quid denique inconstantius, quàm dicere me seditiosum, turbulentum, dijs hominibusq; infestum, & Gigantibus similem, qui bellum superis intulerunt, & eundem timidum, ignauum, torpentem, & qui nunquam ensem nudum uidirim? Ego quidem, ut scias Pogi, fui semper uiuacissimæ naturæ, ita ut nemo magis, si qua fides præceptori meo, ex omnibus condiscipulis (nam illa puerilis ætas præcipue ingenium prodit) sed minime seruus, & procul ab omni malignitate, & qui, ut semel dicã, nec facere possem nec pati iniuriam. Tu uerò quo pacto & facias & patiaris iniuriã, uel hodiernus dies, qui est ante. IIII. no. Maij, testis est. Nam quum tuo & collegæ, & æquali Georgio Trapezuntio in frequenti Cancellaria quasi in secundo senatu coram ipso præfide Cancellario dixisses: mentiris per gulam, quòd Inuectiuam in eum scripisses, ut certe scripseras, Venetiamq; miseras, ille tibi unum atque alterum colaphum duxit. Ibi tum exorta est, quasi in medio theatro, quod uere fuit olim Pompeianum theatrum, pugilum ueteranorum cruenta certatio, ut ægre concursu patrum dirimi potuerit. Sed id summus Pontifex, ut est iustissimus, non fuit abire impune. Hæc militia, hæc sunt prælia, quibus interfuit Pogius, imò præfuit, & si finem queritis, quasi uictor inflatis oculis, tumido ore, ac minabundus arrepto fuste discessit.

LAURENTII VALLE

LAE PATRITII ROMANI

atque de lingua Latina bene meriti antidoti in

Pogium ad Nicolaum Quintum Pon-

tificem Max. Lib. I I.

VAE restat tertiæ eiusdemq; ultimæ calumnia confutatio, erat illa quidem in superiorem librum conferenda, uerum quoniam hæc materia principium, caput, & origo, si Pogio creditur, extitit huius tempestatis, quam iste omnibus in me uentis emissis concitauit, faciundum putauit, ut secundi libri principium esset, nõ finis primi, & quasi nunc ipsam causam agere incipientes, orationem exordiamur. Vbi quæso uos Iudices, ut, si quam antea præstitistis, iam acriorem quamdam præstetis attentionem accusatori Pogio & Laurentio reo. Hæc autem est eius accusatio, P O G. Scripsi olim postquam redij ex Britannis plures uarij de rebus epistolas, quas postmodum multorum suasionem eas legere cupientium, in quoddam uolumen redegei, quod cum in manus leuissimi atque petulantissimi hominis Laurentij Valle, quem ignominie causa nomino, incidisset, multis in locis illas carpens pro earum uitij suam ignorantiam expressit. Quæ qualia sint, paulo post discutiemus. Nõ miror hallucinatorem quendam fanaticum ac dementem in me insaniam suam euomuisse, qui propter innatam mentis imbecillitatem, propter infixam cordis insaniam, propter insitam animi peruersitatem omnes præscos illos domesticos uiros, quorum memoria omnibus seculis summa laudis ueneratione celebrata est, fera quadam & immani proteruitate contemnit, reprehendit, culpatur, aspernatur, & tanquam fortunæ rotam in manu tenens sursum deorsum uoluit, & uersat omnia, & ad suum arbitrium

Quod reprehenderit epistolas Pogij.

bitrium trahit. LAV. O Pogium disertum, o egregium oratorem, qui prius amplificat, quam planū faciat crimen. Quemnam sic uidisti loquentem præpostere? Nisi forte fraudulentè id facis, qui cum probare non possis quod obijcis, quasi dolens doctissimorum uicem mihi sub umbra illorum inuidiam confilas. Quid attinet Pogi tantopere in crimine alieno excandescere? Exigo ut probes iniuriam à me tibi illatam. Quod dico de me, ipsi Iudices, ipsi audientes exigunt, quorū semper animus in reū propensior est, donec constet de crimine. Mirantur, mihi crede, cum nihil probaueris, te à se postulare, ut me condēnt, ut puniant, ut tibi ueluti carnifici tradant, imò adeò quòd iniussu suo reum iugulare coneris, Finge Pogi ipsos tecum agere Iudices, atq; his uerbis loqui, IUDICES. Quid ita uis Pogi excarnificare Laurentium? carpsit epistolas tuas? postulas ultionem? queris eius sanguinem? en tibi cum gladio ultores assumus. sed prius est, ut planum facias, quod obicisti, idq; ordine. Nondum enim tibi probandum est, quod inscienter carpsit, quod maligne (nam hæc posterius querenda sunt) sed quæstio facti est, quòd carpsit. quod nisi probaueris, superuacuum sit atque ineptum de alijs quæstionibus disputare. Qua igitur ratione, qua fide nobis probas Laurentium carpsisse epistolas tuas? Nihil uidimus tale, nullos testes, nulla documenta, nullas suspiciones, sed tuam unius tantummodo assuerationem. nisi expectas, ut reus, quem morte dignum clamas, crimen agnoscat. Si habes probationes, quin proferas? si non habes, quid illum in iudicium trahis? Quod ad nos attinet Pogi, parum nobis reuerentiæ præstas, & nimium tibi apud nos sumis, qui accusatoris, & testis, & iudicis, ac propè carnificis officium usurpes. Itaque quoniam crimen non probas, non modo Laurentiū absoluiimus, sed etiam calumniæ te condemnamus, & quidem pœna talionis ex lege duodecim tabularum quæ ait: Calumniator idem quod reus patiatur, si con-

d 4 uictus

uictus erit. Hic tu uociferaberis. P O G. En probationes Iudices expeditæ, sufficîentes sine cõtrouersia. En exhibebo codicẽ ipsum Epistolarum mearum, quem Laurentius iste sacrilegus notauit, suggillauit, & multis quasi uulneribus contrucidauit. Accipite, inspiciate, iudicate, & hunc teterrimum sicarium condemnate.

I V D. Nunc aliquid facis Pogi, quẽ tamen audire nõ debemus, inepte iudicia adeuntem, & experiri nescientem. Quo magis cauendum tibi est, posthac ne istud admittas. A causa enim cadit, qui non eo modo, quo debet egerit, inspiciamus codicem, en annotationes in marginibus, legamus, atqui duplex manus, differens atramentum, diuersum sanè chirographum, sed legamus, Solemus : quia nos debemus dicere gratiam. Mentiris, falsum est. num legisti Ciceronem belua insana, qui id ponit sæpissime? sed detrahendi studium te amentem ducit. Cuiusnam hæc oratio à uerbo mentiris? cuius hæc manus? Mea redarguentis, inquires, & probantis, illum errare, non me. Ita ne Pogi hominem, post sumptam de illo ultionem, in iudiciũ uocas? capitis accusas? quasi tu percutientẽ non uulneraueris? Non est appellandus Iudex in eum, contra quem ipse iudex extitisti. Præpostera res est, inimicum ulcisci, deinde accusare. Certe satis superq; satis tibi ultionis istud esse debuerat, ut ad singula loca reprehensionũ insectationem subscriberes. En nullus locus est, quem non acerbe iuuaseris, etsi non minor pars notationum habet tantum unum uerbum: barbarismus. Sed quousq; pergunt hæ notationes? certe ad septem omnino epistolas, & propè totidem folia. Sine dubio non probe factum est, ut alienas epistolas utiq; in alieno codice quis notauerit. nam in suo forsitan utcunque permissum sit. Verum Pogi etiam præter inuectiuã maior tua offensione est ultio. Itaq; quantũ ad hunc codicẽ pertinet, factum uestrum Laurenti ac Pogi in æqua lance ponimus, si modo abs te scriptum hoc esse Laurenti confitere, nisi codicẽ istũ tibi uendices. Nulla enim
lex

lex uetat, imaginem regis atq; adeò dei me è domo mea posse delere, & aliam quamlibet pingere, & cetera quæ sunt id genus: ita nec librũ, nec literas eradere, mutare, corrũpere. Vendicásne igitur tibi istum librũ, & te notatorẽ harum reprehensionũ confiteris? L A V. Equidem optimi Iudices, nec si meus quidem hic codex esset, ista annotassem. Ceterum quomodo aut ego quæã dissimulare manum meam omnibus notam? aut quisquam dicere audeat hanc esse? quæ, præterquã quòd nihil simile habet cũ mea, nõnne per se loquitur ipsa hominis esse Catelani? Cernitis hoc, s, pro c, positiũ? Solcimus pro solocisimus? nã sic Catelani pronuntiant. Habet enim omnis patria sua in pronuntiando uitia. Quid multa? ipsius aduersarij confessionẽ extorquebo. Euoluite quæso codicem usque ad calcem, en nomen adolescentis, en manus eadem, en ipsius testatio, quòd illas notas apposuerit, en subscriptio Pogij, quæ manum ac factum illius confitetur. I V D. Bene admones: hoc quoque legamus: agnoscimus iam Pogij manum. P O G. Tu bastarde impure nouus perfidia: si nõdeterior es magistro, stultitiæ indolem præ te fers. corrige teipsum & mores tuos, & satis erit tibi difficilis prouincia. ingeniũ tuũ male compositum est, & magistri tui insanum ac iactabandum redundans stultitia, tibi soli, qui nihil noſti, ignota. Et si tu asellule esses alterius ætatis, ego te exciperẽ satis opolenter. Vale. I V D. Ferox es nimis Pogi immaniq; natura, qui cum in alieno codice tantam exerceas scribendi licentiam, nolis alium exercere in suo: castigans adolescentem pro illius ætate nimis grauitè, pro tua minus grauitè. Quem quòd adolescentes etiã audeant reprehendere, nõ miramur, cũ scribas opolenter pro opulenter: & tu bastarde impure nouus perfidia si nõ, pro noue. Verũ abs te quærimus, si peccauit adolescens, quid Laurentiũ, & mordes hic, & in iudicium uocas? si Laurentius, quid adolescentem insectaris? Certe quod constat tua cõfessione, non Laurentius scripsit ista, sed adole-

Opolentes pro
opulenter.
Nouus pro
noue.

d s sceus.

scens. Ex quo nihil tibi cōfert exhibitio codicis. Hic tu, Et si nō scripsit, inquires, Laurentius tamen adolescenti dictavit, ut sic per illum me reprehenderet. I V D. Diximus Pogi te agere nescire, nec satis gnarū concipiendi libellos, nec in genere demonstratio tuo, quo laudes uituperationesq; tractantur, fortassis exercitatus es, in iudiciali autem omnino te rudem ac tyronem uidemus, etsi summis oratoribus Ciceroni ac Quintiliano, qui in iudicijs recognauerunt, patronum te esse promittas. Cur enim istud ab initio non proponebas, de qua nobis re foret iudicandū? Sed ueniā tibi iterum atq; iterum damus. esto proposueris istud ab initio: expectamus abs te ut istud saltem planū facias: habes ne testes? P O G. Nullos. I V D. Cōfiteatur adolescens? P O G. Minime. I V D. Vnde igitur scis? Ita, inquires, suspicor. Ita suspicionem tuam loco probationis affers? & quia sic accusator sentis, postulas ut nos Iudices reū condēnemus? At istud ne regi quidem, etiā si de uita sua suspicaretur, indulgendum putaremus. Quid si uerisimile est hoc, quod obijcio? inquires. Quo tandem modo uerisimile? certe id uel ex hoc uerisimile non est, quod si dictasset Laurentius, dictata legisset, nec illud uerbum barbare scriptum: sole simus, reliquisset, nec tam cito fuisset in dictando defessus. Nam uerba illa omnia uix decem uersuum instar sunt. Nec unquam uidimus quēpiam dictantem uitia libri alieni sibi ignoti, quem non ipse manu teneret, sed alter, qui in eius marginibus uitia illa annotaret, cum dictarentur, sed & hæc quidem causæ faciunt nobis non uerisimile Laurentium dictasse. Tu autem quā putas uerisimile? P O G. Certe quod sunt occultæ inter nos similitates, ideo occulte agere maluit, & nuper fuerant aperta odia. est itē mutuus liuor atque emulatio. I V D. De tuo Pogi animo istud est affirmare, non de illius, quē tu ignotum habes, & te malignum confiteri, non illum. P O G. At cur id adolescens ille sua sponte fecisset? I V D. Quia adolescens, quia, ut nouimus, dicaculus est, quia

Sole simus.

quia in codice suo, quia nō suspicabatur te resciturū. Quis præ-
 terea motum alieni animi nouit? L A V. Optimi Iudices, nā hic
 in quadam epistola scripsit, Non enim marmoris sculpti Catala-
 ni cupidi sunt, sed auri, & seruorum, quibus ad remigiū utantur.
 Sed quid plura? uolo ex ijs quoq; , quæ ad exprobrandum mihi
 imperitiam meam Pogus attulit, docere, non modo me autorem
 non fuisse illarum notationum, sed nec illum per imprudentiam
 falsam ue suspicionem, uerū per apertam calumniam me autorem
 esse dixisse, Quorū unum est: instar, de quo superius disputauī,
 quod non emendassē: similitudinē, sed more, uel ritu, uel in mo-
 rem illorum: alterū est affectio, de quo ait, P O G. Affectio-
 nis nomen scriptū culpatur, & ait in Tullio non reperiri. Quid age-
 ret hic stultissimus asellus ad pastū & ignominiam natus si Tul-
 lii opera non extarent? Hic aperte stuporem cordis ostendit, &
 parum se habere cōmercij cum scriptis Ciceronis, cum uerbum
 ab eo totiens usitatum ignorat. Nam cum in manibus essent li-
 bri ad Herennū, inter legendum in sexto animaduerti libro po-
 sita esse uerba hæc: Ad demonstrādum, quæ uis sit eius affectio-
 nis, qua impulsus reus aliquid commississe dicatur. Pauloq; post:
 Ipsa diligenter natura eius affectionis, qua leuissime. & cætera.
 Et deinde: Nam affectionis quidem ratio, & reliqua. Sed multis
 quoq; in locis eo uerbo Cicero utitur, quæ satietatis causa omisi.
 L A V. Vis me uideri Pogi detrectatorem, uis imperitum, nec
 intelligis, quo plura profers exempla, eo minus credibile esse, me
 istud ignorasse. At ego utrunq; in te refundam, & , ut initio di-
 xi, eodem ictu me protegam, teq; uulnerabo, & quidem, quā
 tu fecisses, uehementius. Grauius enim crimen est scientem falsa
 obijcere, ut tu facis, quā inscienter, ut ego tibi uideor. Nonne
 legisti in Elegantijs meis illum locum in hæc uerba? Affectum
 nunquam uideor reperisse apud M. Tulliū, frequentissime affe-
 ctionem, contra apud Quintilianum frequentissime affectum, uix
 unquam

Affectio.
 Affectus.

unquam affectionem. Hanc Cicero modo sic definit, *Affectio est animi & corporis ex tempore aliqua de causa mutatio, ut letitia, cupiditas, metus, molestia, morbus, debilitas, & alia, quæ in eodem genere reperiuntur. modo sic: Affectio est quedam ex temporum aut negotiorum euentu, aut administratione, aut hominum studio commutatio rerum, ut non tales, quales habitæ sunt, aut plerunque haberi solent, habendæ uideantur. & alia deinceps multa. Cur hunc locum legisse te dissimulas Pogi scyphanta? Nempe quia non repugnaturum me tibi sperabas: ritu latronis, qui uiatorem, quem aggreditur, non uim uel repulsurum suspicatur, à quo nonnunquam ipse uulneratur, spoliatur, occiditur. Agnoscis Pogi te latronem esse? cõuincis? & à me uiatore uulnerari atque spoliari? Spolio enim te, cum doceo, plus me commercij cum Cicerone habere, quàm te, qui nesciebas apud illum non reperiri, affectum. Præterea quod ais, Si Ciceronis opera non extarent, me magis negaturum affectionem reperiri in illius operibus. quasi possit aut affirmari aut negari, uerbum reperiri in operibus, quæ nunc ipsa non reperiantur: quod adolescens ille nõ dixisset, qui, ut opinor, notauit hoc uerbum, quod male acceperat me tradente: pro affectu affectionem intelligens. Transco, quod ais: cum in manibus essent libri ad Herennium: quasi aliquod certum tempus significaueris, cum ij libri in manibus tuis erant, & me stultissimum asellum appellas. Omnes tu quidem facis asinos: ægre fero eo minus contumeliam meam. Verum posthac non stultissimum me, nam tu talis es Pollio Asini, sed aureum asinum memento appellare, & ad me scribere librum, quem audio te proxime composuisse, de asino aureo. Pergamus ad reliqua. huic simile est, quod ais, P O G. Scripsi: nonnunquam in mentem uenit recessus tui. at Valla solocisum dicit asinariis stultitiæ plenus. Quo enim ore, qua temeritate redarguit id quod sepius à Tullio usurpatur? qui in epistola ad*

Affectus.

stola ad Matium ait: Solet uenire in mentem illius temporis, quo proxime unà fuimus. L A V. Iam de me Pogi melius sentis, quē de asino asinariū fecisti, & , quo minus indignor, parem parenti tuo, quem asinarium fuisse ne ipse quidē negare in patria tua possis. Sed ut ad rem tibi respondeam, audes non dico per canem aut anserem, ut Socrates solebat, sed per tuum asinum deierare apud Iudices ista mihi te ex animo obijcere? qui in eo loco, de quo superius disputauī, ubi Ciceronem à me reprehendi dicebas, cum dixit: in animo haberem nauigandi legisti, quid de hac re tradidi, cum hæc exempla attuli: cum illius diei mihi uenit in mentem, & , non minus ei uenit in mentem potestatis quàm æquitalis tuæ? Quem in modum nonnunquam, ut ipse uidiſti, in Elegantijs sum locutus. Quod cum ita sit, quo tu ore, qua tanta temeritate audes dicere, me aut hoc ignorasse, aut te, quòd ita loquaris, reprehendisse? At cur adolescens notasset? ipse uiderit. mihi non facti alieni, & præsertim iuuenilis, reddenda est ratio.

In mentē uenit recessus tui.

P O G. Alter alterum trudit scripsi. At noster Phoebi sacerdos alium pro altero scribendum dicit. L A V. In hoc te conuinci superius Bacchi sacerdos comprobauī, & dissentire id à præceptis meis, & , quòd ita tradidissem, te non ignorare. Ergo hic sicut in cæteris suprà locis, calumniatus es. P O G. Illud uero absurdum: cū uisitassem pridie Abbatem cuiusdam epistole principium fecissem, ille latrator ridiculus postridie fuisse dicendum scribit. Qua in re magnā inscitiā præsert omni pudore uacua. Etenim pridie cū tempus præteritū significet, hoc est, qui proxime præcessit, diem, postridie futurum, quomodo conuenisse aliquem poteram die, qui esset futurus, perinde ac si dicas, cum te cras conuenissem? Insana profecto huius rabula impudentia est, qui libidine detrahendi, tanquam uentris crepitus, inconsulte nimium uerba effundit. L A V. Siccine ego Pogi quid sit pridie & postridie ignoro? siccine tu ita me scripturum, ut iste puer scripsit,

Pridie.

Postridie.

scripsit, existimas? profecto nõ existimas, qui in *Elegantijs* meis legisti dicentem: pridie quidem esse præcedēti die, non, ut tu ais, die qui proxime præcessit, hoc est, heri, sed qui præcessit alium quēdam, quàm hodiernum aut hesternum. Postridie autē postero die, non dico crastino, ut tu sentis, sed die sequenti aliū quēdam, ut ibi copiose disputaui. Quale est illud exemplum: quidam pridie ductam uxorem postridie repudiauit. Et audes *Afini Pollio* afinino pullo similis, dum sic inuerecunde loqueris, dicere: me inconsulte nimium uerba effundere? qui cum fatearis te meas *Elegantias* perlegisse, tamen dissimulas te legisse, ut credibile facias, à me tuas epistolas esse reprehensas. Vis tu hoc *Pogi* facere uerisimile? ne obijcias mihi imperitiam: nam istud potius adolescentem suspectum facit. Dic me, prout in *elegantijs* enucleate differui, scisse, quid pridie significet, ac te, qui hoc ignorabas cum epistolas scriberes, reprehendisse. Nam ignorabas tunc *Pogi* usum istius aduerbij, quippe quod plusquam uicies in epistolis male usurpas, non pro die præcedenti, sed pro nuper siue proxime, siue superioribus diebus, prout ostendam in uitijs ipsarum epistolarum. Nam si te reprehendere uoluisssem *Pogi*, latum ad id habuisssem campum, non modo in epistolis, sed in cæteris quoque operibus tuis, neque sub persona adolescentuli, si occulte agendum mihi putasssem, sed sub persona robusti iam uiri. Quare iudices, ut ad alia pergam, mementote me promississe, ostensurum aliquoties abusum esse *Pogium* isto aduerbio, sicut nunc abusus est, ut à fide non absit: hunc errorem ab adolescente fuisse animaduersum, etsi emendare nesciuit, quia quid pridie & quid postridie significaret, non ex *Elegantijs* meis, quas non habebat, didicerat, sed ex me docente audierat: quanquam etiam prius, quàm foret auditor meus, in prima scena *Terentij* legerat: Venit *Chremes* postridie ad me clamitans. quod uerbum nemo literator est, qui non exponat postero die, nemisq;

nemq; ferè audiui male eo utentem, ut mihi, quòd ignorauerit
 adolescens, mirum esse uideatur, quod tu etiam me ignorasse
 Pogi probare niteris calumniator, & calumniam tuam occul-
 tare nesciens. P O G. Vbi ego potissime scripsi, ille potissi-
 mū posuit. L A V. In hoc ego aduerbio forsità ipsum in suis,
 quas componebat, oratiunculis emendauit, docuiq; non reperiri
 potissime, sed potissimum, ideoq; auide est anplexus occasionem
 te reprehendendi, ut ipse à me reprehensus fuisset, in quo te non
 solum ille, sed auditorum meorum plerique omnes reprehende-
 rent. P O G. Vbi aestimaui, ille existimaui, multaq; præterea
 inepta garrulitate grauis ignorantie præceptor culpat, & tan-
 quam grāmatici molesti, insulsi, & contentiosi solent, in uer-
 borum interpretationibus hæret. L A V. Idem in hoc quoque
 uerbo fortasse contigit. Vix enim quisquā est, qui me plusculum
 audierit, qui nesciat, quā statuam inter aestimo & existimo differe-
 rentiam, quā in Elegantijs explicauit. Itaq; puer quoq; istud in
 te reprehendere potuit, & quia me præceptorem uocas igno-
 rantie, nolo posthac istud dicas, sed præceptorem tuum. Doceo
 enim te abutentem tanquā pro sicut. Quis enim neget barbare
 dici: tu scribis tanquā Iudæi, pro sicut Iudæi? P O G. Uolumen
 ut male à me positum culpat, & uolumina asserit dici debuisse.
 Quid huic eiecto cadaueri facias, qui in tantæ ignorantie nebula
 uersatur? Legat tertiam accusationē in Verrē, ubi hæc sunt: Vo-
 lumen eius rerū gestarum maximum isti ostendit, nō uolumina,
 ut uult insulsus detrectator, sed maximum uolumen dixit. Qua in
 re haud dubito Cicconis grauitatem plus habituram ponderis,
 quàm Laurentij Vallæ insulsi hominis leuitatem. L A V. Ad
 hoc tibi ego Pogi, quatenus ad me pertinet, respōdebo. Tu qui-
 dem uis, quātum intelligo, me nescire uolumen numero singula-
 ri reperiri. At istud dicere non modo imprudentiæ est, sed etiam
 insiguis calumnie, cum in libris Elegātiarum legeris, quid inter
 librum

Aestimo pro
 existimo.

Tanquā pro
 sicut.

Uolumen.

librum et uolumen inter sit. Non igitur te ego reprehendissem utentē singulari numero uolumen, sed ne adolescens quidē ille. Verū, ut opinor, reprehendit, quōd decē epistolarū libros uolumen, nō uolumina appelles: nō ignarus, utpote discipulus meus, non aliter dici uolumina, quam ab Ouidio dicitur: Sunt mihi multatē ter quinq; uolumina formæ. Nam ad exemplū Ciceronis non mea interest respondere, qui te nō reprehēdi, sed adolescentis. Is certe posset sic te cum tuo exemplo repellere, quōd ideo à Cicerone dictum est, maximū uolumen, quia unum erat, in nullas diuisum partes, ut idem Archimedis magnū uolumen appellat, et ipsius liber, qui uocatur Brutus, grande uolumen est. Idem ad Herennium, 1 1. lib. ait: Quoniam huius uoluminis magnitudo creuit, et alia infinita exempla. Hoc non pro me, nec tanquam à me, sed tanquam ab ipso adolescente pro se ipso tibi responsum sit. Illud tamen non omissem, hebetis sermonem esse: dicere grauitatem habituram pondus, et leuitatem minus, cum nec grauitas aliud sit, quàm pondus, et leuitas extra pondus omnino sit. P O G. Qui ad te destinatum legerent scripsi. id culpam censor noster Valla, in stultitiæ ac cæcitatē ualle uersatus, et non inueniri destinatum ait pro missum. Neque uerò ego missum intelligi uolui, sed quemadmodum Vergilius, destinatare, inquit, à quo et destinatum descendit, ut decretum, addictum, adiudicatum uolui significare, grauis sanè correctio, et Valles calumniatio digna. L A V. Culpaui id ego Pogi? in stultitiæ, in cæcitatē ualle uersatus sum? nec grauis hæc, sed calumniosa correctio est? Fateor me culpasse, si hoc culpabile est, quōd adolescentem quodam die (nam meminī, cum pater adesset) admonui: destinare: quo uerbo in epistola utebatur, non reperiri apud ueteres, cum significat mittere, sed apud quosdam posteriores. Itaque à me reprehensus uoluit postea te, non dico bene an male, reprehendere. Cuius causam, quoniam hæc causa

Grauitas.
Leuitas.

Destinare pro
mittere.

hæc causa ipsius est, non mea, libet in eius persona agere. Quid ais Podi? ut tuo te nomine appellem, quoniam quidē inter Valam & Podium discordia est, quid ais, inquam, ut Plautus inquit, oculate, qui nos cæcos uocas? si destino reperitur pro eo, quod est mitto, cur non dicis ingenue reperiri? quid negas te in hunc sensum uti eo uerbo? si non reperitur, quid in codicis mei margine scripsisti: apud Augustinū reperiri? En Iudices manifestius scriptum: Augustinus sic loquitur. Itā ne male de Augustino sentis, ut eum habere nolis autorem? Pudet igitur te uti destino pro mitto? O Pogi talpa, & nō in ualle, sed in fouea cæcitatis, ac stultitiæ lustris cœnoq; uersate, ut in te prouerbum cadat, sus Mincrum, cur totiens in sequētibus epistolis ais destinare pro mittere? quod dissimulare nō potes, ne in ista quidē ipsa, aperi talpa si potes oculos, aperi, destino cū eo, quo apud Vergilium, modo accipitur, datiuum postulat: quale est aræ. Et tua uerba documento sunt, quæ tu pro exemplis affers, decretum, addictum, adiudicatum, ut, decreti sunt mihi honores, res isti addicta est, uel tu es morti addictus, bona sunt illi adiudicata. At nunc dicitur destinatum ad te, non tibi, igitur missum ad te intellexisti, quod tu, quia dici non posse nunc confiteris, iure te ego culpauī. Hæc adolescens. Ego illam elegantiam nō prætermittendam mihi duco, quod tu dicis, semper Laurentius ait non inueniri, dicit non posse scribi, & similia: cum docti aliter dicere soleant, & pro duabus dictionibus una uti: sic, Laurentius negat inueniri, negat posse scribi. Neq; enim tantum dicimus eum negare, qui id quod alter affirmat, non confitetur, sed etiam citra alterius priorem affirmationem: ut, negabat M. Antonius eloquentem unquam fuisse. Nonnunquam etiam post negationem sequitur affirmatio, ut sit necesse, resolui illud nego in duo uerba: non, & dico, ut, nego me sacrilegum esse, sed furem, hoc est, sed furem me dico, nam hoc Dico inclu-

Ait non.
Dicit non.

Negare,

e sum

Diffimulo.
Simulo.

sum est in illud Nego, perinde ac si dicatur, non dico me scire
 crilegum esse, sed furem. Simile huic est diffimulo, quoniam uix
 unquam reperias. Simulo cum negatione, ut: ille simulat se nō
 nosse me, melius, quia multo usitatus: ille diffimulat se nosse
 me. Quae exempla ideo omitto, * quia penē semper hoc
 uerbum huius elegantiae sibi exemplum est. POG. Vbi ego
 permaxime, ille posuit quammaxime: asserens Per nunquam su-
 perlatiuo coniungi. Non legit fanatica bestia secundam Cice-
 ronem orationem de lege agraria, in qua scribit: ad animi mei
 fructum atq; laetitiam duco esse permaximum. LAV. Quid
 cōiungis reprehensionem operis tui Pogi, cum praecepto Ele-
 gantiarum mearum? quae ipse separabo, & primū pro me, de-
 inde pro adolescente respōdebo. Ego Fogi non tradidi in Ele-
 gantijs, nunquam cōiungi Per cum superlatiuo, sed ferē nun-
 quam cum positiuo, quoties pro ualde accipitur. Quid enim fa-
 cere debui? nunquid hae duae tam egregiae elegantiae mihi dissi-
 mulandae fuerunt, propter quaedam, quae contraria uidebantur,
 exempla? de Quam quidem illud Terentianū, de quo superius
 dixi: quam familiariter, de Per autem duo apud Ciceronem lo-
 ca, quae quia non ubiq; eodem modo leguntur, & quia rationi
 repugnant, non statui mihi de ipsis in illo opere faciendā men-
 tionem, unū, IIII. ad Herennium lib. In quibus oportet uer-
 ba sicut à poëtis in quendam extruere numerum, ut perfecte,
 & perpolitissime possint esse absolutae. Quod ego ausim iura-
 re Ciceronem nō ita scriptum reliquisse, sed perpolite, ut cum
 altero positiuo congrueret perfecte. Alterum istud tuum, cuius
 haec uerba sunt: hoc tam insigne, tam singulare beneficium ue-
 strum Quirites cum ad animi mei fructum atq; laetitiam duco
 esse permaximum, tum ad curam sollicitudinemq; multo ma-
 gis, Quod & ipsum iurare non dubitem à Cicerone aliter scri-
 ptum, uel permagnum, uel maximum, cum sequatur, multo ma-

gis. Nam quid oportebat tantopere extollere, si aliquid supra addere uolebat? Et tamen si liceret dici permaxime, cur nunquam alibi Cicero dixit, sed semper quammaxime? adeo, ut in primo de Oratore libro, ubi loquitur Crassus, intra uiginti uersus dixerit ter: quammaxime. Cur & in hoc, & in cæteris superlatiuis omnes autores utuntur quàm, & non per? Quod cum ita sit, ego ne dicam nos posse aliter uti propter duo exempla, quæ non eodem modo scripta leguntur in omnibus codicibus, & mendose scripta sic esse uerisimile est? Ob id me uocas Pogi fanaticam bestiam? nimirum ipse laudabilius, qui nunquam nisi contra usum loqueris, qui adeo captus istam tuam elegantiam, ut cum alibi persæpe, tum in ista breui epistola ter dicas permaxime: quasi dedita opera Ciceroniano illi Crasso cõ tradicere uelis. Quo minus mirum, si adolescens ille, ut pro eo iam loquar, te reprehendendum putauit: toties permaxime inculcantem, quanquam te non reprehendit, sed tantum significauit se dicturum fuisse potius quàm maxime, ut à suo præceptore & tradente & usurpante didicerat. Ex hac pendet illa quæstio, quæ abs te aliquanto subiugitur. POG. Dixi aliquid quando quantocius, ille id culpatur: asserens quàm nunquam nisi cum superlatiuo cõiungi. Qua in re summa eius ignorãtia deprehenditur. At id uerbum ex quanto & ocius est compositum. Itaque nõ ex quàm & totius, quod nihil significat, sed ex quãto & ocius iungitur, sed fac ex quàm iunctum esse, nunquid non & Cicero: quamprimum ad nos recurras, ad Trebatium scribit? & tantopere? & quàm prudentis? & quàm multi officij? quàm singulari officio? non iungens quàm superlatiuo, ut somniat Valla, & Terẽtius: flens, ait, reiecit se in eum quàm familiariter? & quàm pulchre adueniẽs principiũ dedit. LAV. Libet mihi hoc loco gratulari nonnihil labori, studio, ingenio, operi meo. Rara enim laudis est: ea excogitasse atq; eruisse, quæ

Pogio sint difficilia ad imitandum atq; intelligendum. Profecto aut ipse singulari sum præditus ingenij celeritate, aut, quod multo magis reor, Pogius singulari ingenij tarditate, nisi forte liuor, maleuolentia, morum peruersitas, oculos eius premit atq;

* atq; perstringit * præstringit, ut in meridiana luce nō uideat. En qui falsis criminibus opprimere aliū querat, qui se ipsum fallat, & tanquā puer falli possit. Quis enim nō miretur? quis nō rideat cancrū Polypo insidias tendentem, & in illū, sicuti in conchylū grasari uolentem? O Pogi cancer, & cancro tardior, nō est mirū, si adulescentes te reprehendunt centum annorum puerū. Primum ais quantocius, quo frequenter uteris, recte te uti, nec id ullo probas exemplo, sed, quod sit compositum, disputas, quod nihil ad rem facit, ni probes potuisse componi, hoc est, ab autoribus, non à stultis fuisse compositum. Deinde, si istud compositum ex quanto est, ut cæci uident, quid tibi iniuriæ faciunt Elegantie meæ, quæ de quàm, ut tu ais, non de quanto loquuntur? Et tamen aliter uteris, atq; exponis. Nam hæc sunt tua in epistola uerba: idq; ut quantocius, etiam atq; etiam rogo. Si enim pro quanto acciperetur, foret opus nunc relatiuo eius, quod est tanto, ut quāto citius, tanto melius. Tum, quod etiā pueri sciūt, ignoras: primum: unde fit quàm primū, esse superlatiuum, nisi hoc per somniū, quod mihi obijcis, didicisti, tum non intelligis istud quantopere nō componi ex quàm, de quo cōtrouersia est, sed ex quanto, postremo, cū ego negem in Elegatijs quàm pro ualde, nō quàm pro quantū iungi cū positiuo, tu homo uigilās affers pro exemplis illud Terentianū: quā pulchre principū dedit? quod est, quātum pulchre, & illa quorū autorē nō posuisti, sed Ciceronis pleraq; sunt, ut: quàm prudentis? quàm multi officij? quàm singulari officio? quæ pro quantū accipi, dubium nullū est. Hæc cōtra imperitiā tuā ac tarditatē. Illud nescio, an magis cōtra calumniā, quod cū legeris in Elegatijs quàm pro quantum

Quantocius.

Quam.

quantum iungi positiuo, tamen ais me utiq; negare quàm iūgi, nisi cum superlatiuo. Itaq; si in Elegantijs nō nego quàm pro quantum cōiungi, etiā cum nō superlatiuo, & istud tuū nō superlatiuum est, cur me an istam reprehensionē existimasti? Sed de hoc satis, & si plura dici possent. POG. Scripsi urbis omnium celeberrimæ. At ille circulator disseminare uerba inter pueros solitus, ciuitatis adscripsit, tanquā male à me esset positum urbis nomē. Sed quàm late peruagatur peruicacis hominis stultitia? Quis crederet hanc insolentē bestiam in tanta rerum ignorātia uersari? Non legit: urbs antiqua fuit, & urbē quam dicunt Roman, & item: urbem Roman, sicuti ego accepi: multaq; præterea, ubi reperitur urbis, non ciuitatis nomen? Neq;

Ciuitas.

enim urbs & ciuitas idem sunt, cum ciuitas sit cōuentus hominum iure & lege uiuentiū, quæ in syluis & sine mœnibus esse potest, urbs uerò ab orbe dicta, muros, portas, turres, & munimenta habet. Dicimus præterea urbem desertam ciuibus, non autem ciuitatē. Itaq; urbis omnium celeberrimæ propter ædificiorum magnificentiā ac pulchritudinē recte assero à me scriptum, ab illo autē fanatico asinario male me esse reprehensum. LAV. O plumbeum Pogianū pugionem, quodnam est uulnus tuum? quid in me redarguis? quid tu ijs exemplis probare uis homo ineptissime? an quòd nesciam reperiri urbem? an nō dico melius te scio, quia nō ab orbe, sed ab urbo, ut ait Varro, dicta est urbs, & Pomponius iuriscōsultus inquit, urbs ab urbo appellata est, urbare est aratro definire, & Varro ait urbū appellari curuaturā aratri, quod in urbe cōdēda adhiberi solet: uerū te nullūtes usum isto nomine in Elegantijs animaduertisse, * an quòd differentiam inter ista duo nomina esse ignorem? An non dico te idem in Elegantijs sæpenumero deprehendisse, sed ideo te reprehendisse, quisquis is fuit, quòd differentiā inter hæc poneret? an quòd male reprehēderim: putans te nunc abusum hoc

Urbs ab urbo
non ab orbe
Urbare.

nomine? at ego, etiā si abusus es, nō reprehēderem, cū sciam solere accipi continens pro cōtento, nec id tantū exemplis confirmari, sed etiam præceptis tradi. Nam de isto ipso uocabulo Quintilianus tradit: inquit: Bene moratas urbes, poculū epotum, & seculum felix, & bene moratas ciuitates, potionē epotam, & homines eius seculi felices. Nō igitur ego te reprehēdi Pogi, sed puer ille. Verum cur, inquit, ille reprehendit? miror equidem, cum nulla reprehendendi causa uideatur. Quo minus uerisimile est me peccasse in eo, in quo etiā puerū peccasse miramur. Dicamus tamen: eum forsitan putasse, te dicere debuisse ciuitatē potius, quā urbē, suumq; pro tuo errorem ostēdisse.

POG. Cum scripsissem, non recolo, id uerbum non reperiri: nouella spinga protulit. At Ouidius nescio an Valla doctior: Hæc tua nam recolo quondam germana canebat.

Item Cicero in procemio Oratoris: inter nosq; recolēdas artes scribit, quod uerbum à recolo proficisci necesse est. In officijs quoq; diuinis: recolimus, scriptū legimus, ut illud est: ut dū eorū merita recolimus. Multis præterea in locis reperitur, quæ breuitatis causa omisi. Sed non mirum hominē hæreticum, omnis hostem religionis, prophanum, non reminisci eius uerbi, quod uel non audit, uel nō libenter intelligit. LAV. Vbiq; Pogius sibi est similis, tardus, hebes, plumbeus, rubiginosus. Ais me Pogi negare, id uerbum reperiri: quasi nihil omnino legerim? non epistolas Ouidianas, ubi est iste uersus? num procemiu de Oratore, quod ego apud te, & apud cæteros corruptum, pristinae sinceritati restitui, ut in Elegatijs inuenisti? nō illud eiusdē pro Archia notissimū: Quantum deniq; alexæ, quantū pilæ, tantum ego mibimet ad hæc studia recolenda sumpsero? Non illud in Philippicis: Sensimus hoc nuper falso nūcio, uero propediē sentiemus, quæ si tecum ipse recolis, æquiore animo & maiore cōsolatione morieris. Non alibi, cū apud hunc, tum apud alios?

At ego

Recolo.

At ego in Elegantijs quoq; sum usus, etsi tu calumniator peruerse dissimulas. Non ignoravi igitur ego hoc uocabulū reperi, id est, non ego te tua confessione reprehendi, sed puer. Nam si reprehendere istud uerbū est hominis ignorantis illud inueniri, ego certe nō reprehendi, qui illud inueniri non ignorabā. Posssem equidem aduersus istam pecudē hac esse purgatione cōtentus, quam mihi tam facile est fallere, quā lupo asinū in leta herba pascentē, & præ saturitate sæpenumero rudētē: uerū ut intelligat se, id quod mihi frequenter obijcit, asinū esse, non sum hac defensione contentus, quinimō eam repudio, & alia, quæ non me defendat, sed eius stultitiam coarguat, uti uolo. Non reprehēderis Pogi, quōd utaris hoc uerbo, sed quōd male utaris, dum inquis in ista epistola: Nō recolo me scripsisse, hoc est, non recordor, ut in alijs quoq; epistolis librisq;. Non enim Cicero isto modo usurpat hoc uerbum, nō oratio ista ecclesiastica, ausim dicere, non etiā Ouidius, qui nō aliter dixit nūc Recolo, quā Cicero: quæ si tecū ipse recolis: quasi repeto, reputo, meditor, in mente tracto. Quod tu, etsi asinino ingenio es, fortasse uidisti, qui hoc dissimulare conatus es: non subijciēs ad literam locum epistolæ tuæ, ne uera deprehēdi posset sentētia. At enim per hæc, quæ dixi, suspectum facio, ne ipse fuerim loci illius reprehensor, nō puer. Hoc nequaquam existimabit, quisquis scierit multos esse, quorū unus est Antonius Panhormita, qui negent palām recolo, pro recordor, reperiri, utentesq; in hunc sensum eo uerbo derideant. Itaq; siue hoc uere, siue falso sentiant (nam meam hic interpono sententiam) iam ad puerorum notitiam permanare potuit. Igitur non te reprehendi Pogi, sed reprehendo, qui ais nouella spinga pro spinx, tametsi postquam per eos, quibus partem huius responsionis ostē-

Spinx non
spinga.

di, indicatum tibi est: me loca quædam barbara deridere tuæ inuectiue, passim mittis scedulas ad eos, qui tua exemplaria

c 4 habent

habent, cum emendationibus: quasi tute emendaueris, non ego,
 ut omnibus notum est. Sed quæ grammaticæ nō sunt, certe non
 emendasti, quia nemo docere te & certiorē facere potuit: quale
 est hoc, quod uis me reminisci uerbi, quod mihi ais inauditum:
 Reminisci. quasi quis rei nunquam sibi notæ reminisci possit, quodq; hære-
 ticum uocas, quem eundem dicis hostem omnis religionis: quasi
 Hæreticus. qui nullius religionis est, is esse possit hæreticus. Ego uerò te
 Pogi non hæreticū dico, nō omnis religionis hostem (nō enim
 ita de te male sentio, non ita in te uolo esse contumeliosus) sed
 omnis religionis cultor ē. Cum enim dicas me omnium religio-
 num hostem, cōsequens est, ut te facias omniū religionū cultorē,
 ut ei, quem improbas, sis cōtrarius, & certe id ipso opere
 ostendis. Qui enim deos testatur, iurat, ueretur, is profecto
 omnium deorū, & ob id omnium religionū est cultor. POG.
 Verum quoniā nescio quid ridiculū in meis scriptis culpat nos-
 ter Aristarchus, discutiamus paulum suorū uerborū pondus.
 Ait in prima epistola mei uoluminis male à me scriptū: aliqua
 ex parte gratias referam, quoniam gratiam dicere debeamus.
 Salsa quidē ac digna correctoris uel corruptoris nostri potius
 sententia, qui id uitio dat, quod in usu est omnium, qui Latine
 scripsere, agere gratias dicimus, cur nō & referre optime dice-
 tur? Quanquā Ciceronis auctoritas illius beluæ insulsam demen-
 tiam compefcit, ait enim in epistola quadam ad Vatiniū: Non
 enim tu mihi habuisti modo gratias, sed etiā cumulatissime re-
 tulisti. Ecce hic Cicero noster, homo credo præ Laurentio in-
 doctus, gratias referri dicit. Sed effrenata innatāq; redarguen-
 di libido eò hominem insanum deducit, ut neq; quid scribat,
 neq; quid dicat, recte an secus, intelligat. Nolo insistere in plu-
 rium testimonium productione, qui multi sunt, sed unus pro omni-
 bus est Cicero, quoniam ad alia festinat oratio. Id sanē cōstat,
 & agere & referre gratias rectissime dici. LAV. Ego te,
 inquis

inquis Pogi, corrigo dicentem: gratias refero: si ita est, ergo et me ipsum corrigo, idem in Elegantijs tradentem, et hoc Plac̃ ad Ciceronem scribentis exemplo utentem: immortales ago tibi gratias, agamq; dū uiuam: nā relaturū me affirmare nō possum. Referre gratias.

Quod si credibile non est, mea ipsius me præcepta retexere, profecto nec tuam epistolā correxisse credibile est. Id pro mea defensione dixi. Dicam nūc ut te accusem. Non ne tu ista in Elegantijs uerba legeras? certe legeras, cur igitur in animum tibi inducere potuisti, id me fuisse reprehensurum? Verū nō in animum tibi istud induxisti, sed ut calumniator, ut sycophanta, ut fera bestia, contra animum tuum locutus es. Sed agedum Pogi, confer mecum pedem, confere mecum manus, intermissa paulisper illa de notationibus pugna, ut liqueat, uter nostrū Ciceronis elegantiam sectetur accuratius: quanquam non contentus illius autoritate, etiam ratione niteris, inquiens: Agere gratias Agere gratiā. dicimus, cur non et referre optime dicitur? Non utar remota contra te analogia, sed coniuncta atq; germana. Habeo gratiā recte dicitur, cur nō et agere gratiam? at hoc dicitur non recte. Nihil ergo ualet tuum à pari argumentum. Itaq; totū hoc non ratione nititur, sed autoritate, siue exemplis. Tu tamen cū omnino unum habeas, Pogiana ambitione te iactas multa habere. Ego Pogi istud, quod tu uidisti, et ipse uiderā, sed quod ego uidi, tu nequaquam uidisti. Primum quod ipsa exempla nō habent aperte coniunctum nomen gratias cū uerbo refero, sed ita, ut præcedat uerbum ago, cum quo coniunctū est aperte nomen gratias, ut non sit absurdum, in uerbo refero repeti idem nomen numero singulari. Deinde quòd nō esset causa, cur Cicerō sic pro Plancio scriberet: Cui pro me senatus gratias agendas putauit, ego à me gratiam referendā nō putem? et Lilius lib. xxxv. Renuntiate, inquit, gratias regi me agere, referre gratiam aliam nunc non posse. Cur enim non fuit cōtentus di-

e s xisse

xisse gratias? cur in diuerso uerbo tam aperte mutauit numerus? Hanc ne ego elegantiam Pogi debueram præterire silentio? Tu certe non prætereundam tibi putasses, si animaduertisses, qui te familiarissimum Ciceronis existimas. Es tu quidem eius familiaris, sed ita, ut interiora ac penetralia domus eius nunquam adieris, & ut tibi magis indulgeam, non familiaris es solum, uerumetiam famulus, ac seruus. Sed sicut non omnis famulus ac seruus archana patrisfamiliæ ac domini nouit, ita tu mihi Tullianæ domus uideris esse aut ianitor, aut atriensis, aut mediastinus, aut pistior, aut suppromus, aut furnarius, aut cocus, aut stibularius, aut, quod tibi & honestissimum & iucundissimum est, cellarius. Nam quomodo putandus es nosse interiora, qui nescis

Sententia digna
correctoris
Volumen.

dicendum esse: sententia digna correctore nostro, non correctoris. & discutiamus suorum uerborum pondus, pro eius uerborum dixisti: & mei uoluminis, pro meorum uoluminum? Ad quæ reprehendenda non est opus Aristarcho, sicut nec ad unum piraticum myoparonem capiendum præfecto regie classis, sed triearcho aut nauarcho, qualis ego sum in te, unius myoparonis archipiratum, tamdiu oras Italia infestantem atq; uexantem. Sed ut ad rem redeamus: quomodo uerisimile est adolescentem id notasse in Poggio? quia hoc ego apud auditores meos saepe testatus sum, de quo in Elegantijs Antidotoq; disputauimus.

Ex Britannis
redij.

POG. Arguit insuper cum scripsissem me ex Britannis redisse, ex Britannia oportuisse dici, at tritum est ab Indis, Hispanis, Afris, Germanis dici nos esse reuersos. LAVR. Hoc ab adolescente animaduersum esse nequaquam mirum est, ut insuetum auribus suis inauditumq;. Recte autem an secus, non dico: nisi quod tu Pogi uideris te recte reprehensum confiteri. O hominem ridiculum. Quis enim non rideat in ludo gladiatorio exercitatissimum timore ictus capiti minantis, non caput, sed genu protegentem? Ille culpat, quod dixeris ex Britannis redij, tu occurris

occurris hac ratione, quòd sic illud certe dicatur, ut hæc : ab Indis redij, ab Hispanis, ab Afris, Germanis: quasi ille neget re-
cte dici: à Britannis redij. Ipse agit de præpositione ex, tu re-
spondes de præpositione ab. Hoc quid aliud est, quàm tegere
genu, quod non periclitabatur, & plagam in capite accipere?
Vna adhuc superest, quæstio, de qua ais: POG. Coram Ponti-
fice, cū scripsissem, solœcismū esse ait, & apud scribi debuisset.
Hæc belua profecto agrum stultitiæ depasta nihil intelligit, in
Latinis nescit quid differant coram & apud. Legat Liuium, qui
ait: Magis apud quos, quàm coram quibus loqueretur. & si
mentis imbecillitas patitur, consideret, quid hæc distent inter se
uerba: coram quæ quæritis adsum, Vergilius ait. Sed hæc belua
fanatico spiritu ducta, cui sola detrahendi facultas est nota, im-
petu quodam uesano fertur in præcept, & libidine detrahendi
labitur, ubi & pueri consistere solent. LAV. O excordem
Pogium, atq; uecordem, & secum quoq; discordem. Sic loqui-
tur: quasi alium barbare loquentem reprehendat, & nō ab alio
barbare loquens ipse reprehendatur. Ille te Pogi, cum ait scri-
bere debuisset: apud Pontificem, non coram Pontifice, satis aper-
te significat, scire se, quòd ista differant, sed te nescire. Itaq; tuū
erat ostendere, te recte usum ea præpositione. Id non facis, sed
quasi alterum male illa utentem notes, inquis: legant Liuium.
O beluam, o bipedem asellum, non intelligis contra te esse Li-
uium exemplum, ut manifestum sit, ab aliquo, qui uel à me
audiuit, aut apud Antidotum meum legit, illius exempli te
esse admonitum, non te illud per te animaduertisse, quippe
quod necdum intelligas. Per quod datur intelligi: apud ali-
quos quidem loqui, esse cum illis loqui, coram aliquibus autem,
esse illis præsentibus loqui. Itaque possumus apud aliquem lo-
qui coram nemine, nō possumus coram aliquo, nisi apud quem-
piam, quæ abs te Pogi neq; hic neque alibi custoditur elegan-
tia.

Coram Ponti-
fice.
Apud Ponti-
ficem.

tia. Quanquam quomodo potest custodiri, quæ nunquam tibi animaduersa est? nam cum hæc sint uerba tuæ epistolæ: qui meis rebus adeò tribuas, ut etiam coram Pontifice legenda curaris: haud dubie id significas: illa scripta Pontifici fuisse lecta, non autem alteri, ipso Pontifice præsentem, quod contra Liiij exemplum est. At enim Vergilius tecum facit: coram quæ queritis adsum. O caput nihil capax. Non uides Pogi agrum stultitiæ depaste, ut tua tibi reddam, nunc coram esse aduerbium, nec posse habere differentiam cum apud: præsertim quòd hæc differentia ita demum, si de loquendo fiat mentio, habeat locum, non si de cæteris: qualia sunt, se debam coram te, scripsisti coram populo, saltauit coram magistro, in quibus nullus differentie respectus est ad apud, quamuis sit coram, & ipsa præpositio, quanto magis cum non est præpositio, sed aduerbium: ueluti in Vergiliano exemplo: in quo ne pueri quidem laberentur, ut intelligas Pogi & te esse, non me, illum qui labitur, ubi pueri consistere solent, & puerum potuisse te reprehendere, qui præsertim hoc à me præceptum frequenter audisset. Et hæc sunt omnino, quæ ille in te notanda sibi putauit, præter illud, quod dissimulasti. POG. Quod hæc dederunt disturbium rebus Papæ. LAV. An hoc non pueris etiam ad reprehensionem notabile est, quod uocabulum ne in ore quidem ranarum, quæ turbida aqua gaudent, bene sonaret? Nam illud in quo asidue laberis, quiuis meorum auditorum notasset. POG. Nam superiores literæ gratæ sibi fuerunt. LAV. Sibi pro ei, contra Grammaticorum præcepta, cum aliorum, tum Prisciani locutus es: nisi sentis literas sibiipsis gratas fuisse, & quod huic simile est. PO. Vide ne forsitan fallaris scriptis suis. LAV. Videlicet suis pro eius, nisi accipis suis pro porci, ne uidelicet scripta porcelli illum fallant. & iterum: POG. Tanti facio Nicolaum, iudiciumque suum tanti aestimo. LAV. Nempe iudicium porco

Disturbium dare.

Literæ sibi placuerunt.

Ne fallaris scriptis suis.

porcorum scrofarumq; magnificias necesse est, ne alioqui à
 p̄teritis barbare locutus esse deprehendere. Et cum non plura
 notata sint in epistolis tuis, tamē inquis. POG. Hæc & sexcē
 tas alias ineptias ridiculas in me confert ille barbarus imberbis,
 quibus nunc barbarisimū crimine, nunc malæ sonoritatis, nūc ma
 læ cōiunctionis arguit, homo inconditus, absonus, absurdus, in=
 concinnus, qui nullum nisi campanarum aut tympanorum soni
 tum nouerit: & certe effrenate nimium ac petulanter effertur
 Delphicus noster uates, tanquā illa sua sensa, omni sensu uacua,
 ex Apollinis Pythij sacrario, non ex armamentario uolitantis
 cerebelli, ac ex fanatici demētisq; uesano capite promere uidea
 tur. Cuius insanie respondere ad singula, quæ sint inconcin=
 niora prioribus, stultissimum uideretur. Verū stultus, qui quic=
 quam pensi faciam garrulitatem scurilitatemq; eius, qui cōtinua
 mentis uertigine agitur, debacchantis ritu. LAV. Omnia Po
 gij arma non alia sunt, quàm conuicia & mendacia, quibus se
 protegere, & hostem ferire arbitratur. Ego, ut finē huius quæ
 stionis faciam, tanquam apud ipsos iudices, atq; apud eum, qui
 omnia cernit, IESVM CHRISTVM iuro, me reprehēdisse
 adolescentem, qui notas illas apposuisset, &, ne plures appo=
 neret, inhibuisse. Si mentior, ipse deus, quē testatus sum, in hac
 causa reddat insensos mihi iudices omnes: & in primis, cuius
 iudicium plurimi facio, Nicolaum summum pōtificem. Quan=
 quam non opus erat mihi iureiurando, ubi palām est, Pogium
 falso me accusare, & suæ sibi calumnie esse consciū: quē etiā
 non pudet appellare crimina, errores in grammatica, nisi per
 imperitiam in hoc uerbo lapsus sit, sicut in illo, quod ait: sensa
 sensu uacua, quod esse nō potest: imò nec aliud sunt sensa, quàm
 sensus, nisi quòd illa sunt animorum tantum: & in illo, quic=
 quam pensi faciam, cum, nihil pensi habere, sit, non ponderare
 quidpiam atq; considerare. Sed omisiss cæteris eius conuicijs,
 quid

Sensus.
 Sensa.
 Pensi nihil
 habere.

quid est, quod me imberbem appellandum duxit, hominem tam bene barbatum? An ut senis oratio lepide ac festiue luderet: barbarus imberbis, barbarissimi crimine? Placet ne falso, dummodo lasciuie, ludere? Si ita est: cur tu Pogi qui hircus es, barbam, quam in me desideras, non immittis, & hœdos tuos à lupis, ca prasq; ab extraneis admissarijs non custodis? Hoc ego uel ludens uel stomachans dixisse uolui, quod etiam dicere ausus es (quid enim tu non audeas?) me malle uersari inter pueros quam uiros: nimirum obiecturus alia, & capitaliora crimina, si qua potuisses, cum ea suspiciose obijcias, à quorum suspicione longe absui semper, inquit: POG. Sed nitor tanti uiri consilium præposterum, qui cum se Accursio in iurisciuiilis peritia anteponat, cur nõ potius more optimi Iuriconsulti iuris exercitio, quod est præclarissimum, quam ludi puerilis studio uacet? ibi enim summus honor, summa dignitas, summa quaerenda pecuniae facultas, hic inter pueros summa indignitas, uilis exercitatio, leuis doctrina, lucri parum. Sed credo illũ iuris facultatem spernere, ut suo ingenio, suæ doctrinae, suæ sapientiae imparem, & malle inter pueros, quam inter uiros uersari.

LAV. In ludo ne puerili ego, Pogi, an ubi doctores alij? grammaticam ne, an artem oratoriam doceo? & pueri me magis, quam alios doctores, & magis barbati ac magis docti illos, quam me audiunt? Tu Pogi pueros, tu domi tuæ puerilem ludum habes, non ego, nec ullius à grandioribus natu neque doctioribus frequetatur, quam mea lectio. Sed quid de me dico, & non de genere uniuerso, quod abs te reprehenditur? Cum enim meum officium uituperas, omnes rhetores uituperas, Guarinum, bone deus, quantum uirum, Gasparinumq; ac Venturinum, qui nuper uita excessere: quorum tanta extitit gloria, ut tanquam clarissimæ quaedam stellæ in transpadano orbe splenderint, Franciscum Philelphum per multas Italiae urbes celeberrimum

rimum, Georgium, Trapezuntium tuū collegam, & te multo doctiorem, qui superiore anno à docendo cessauit, item collegam tuum Rinutium, qui si meliore ualitudine esset, adhuc legeret, Carolum Aretinum Cancellarium Florentinum, qui in illius muneris petitione tibi prælatus est, nunc cum magna dignitate magnoq; salario Florentiæ profitemem. Transeo alios plurimos, quorum quisque longe se tibi anteposit: cum propter alia, tum uerò, quòd sciunt te ideo non legere, quia ad legendum atq; ad dicendū semper ineptus & elinguis extitisti. Et certe maioris artificij est docere eloquentiam, quàm uel ius ciuile uel Pontificium: quanto maior est ars ac maius opus, cui tu ut detraheres, laudasti ius ciuile, non ut illud laudares, quod & ipsum perosus es. Nam & in illo opusculo coniuuali sub persona medici petulantissimis, ut tuum ingenium fert, uerbis lacerasti, sicut non minus medicinam sub iurisperiti persona, & in primo Epistolarum libro exclamas, ò scientiam iurisciuilis ignorandam & uenalem, reijcio hanc facultatem, abi hinc ad barbaros procul, & alia multa tuo more furiosa. Cur ergo nunc illud laudas uir inconstantissime, & loqueris semper ad tempus? certe ut ex comparatione meam professionem deprime res, hoc est, oratoriam artem. Ò te stultorum peruersissimum, & peruersorum stultissimum: totam ætatem, si tibi credimus, in arte oratoria consumpsisti, & eam uituperas? laudas Ciceronē ac reliquos oratores atq; rhetoricos, & tamen præceptorem rhetoricæ postponis alijs, Ciceronem inquam à quo prælatos legisti oratores iuris non solum peritis, sed etiam consultis. Quem, si facultas mihi suppeteret, facerem ab inferis existentem, & in te uelut in alterum Catilinam, Verrem, Clodiu, Antonium faces illas ac fulmina eloquentiæ intorquentem: qualis enim foret in te faciendi inuidia conflagrandū? Cicero nanq; abs te, cum me uituperas, uituperatur. Sed omisso Cicerone,

uolo

Vtrum Orator
an iuriscōsultus
præstantior.

uolo tibi ex ipso iure ciuili istum tibi eximere errorē. Romani imperatores, quorum unus est Iustinianus, non minus tribuerunt dignitatis oratoriam artem quàm ius ciuile docentibus: in hæc uerba: Habeant igitur specialiter nostrum ius primū Romæ, quos eloquentiæ doctrina cōmēdat: oratores quidē tres numero, grammatici uero decem. Etiam ij, qui facundia grauitatis pollere noscuntur, quinque numero sint, sophistæ & grammatici æque decem. Et mox: Duos quoq; , qui iuris & legum uolūtates pandant. At enim multo sunt plures iurisperiti quàm oratores, inquit: Docebo hoc non solum te Pogi, sed etiam ipsos iurisperitos, & cur se illi oratoribus præferendos, & cur falso arbitrantur. Non sunt isti, qui se tantum iurisperitos uocāt, solum tales, sed etiam oratores, etsi artem oratoriam nesciāt, quales illi primi homines fuere. Siquidem priores fuerunt, qui causas orauerunt, quàm qui artem orandi literis mandauerūt, aut qui ex arte orauerunt, & quia hanc ignorant, nō se uocāt oratores sed aduocatos: quasi aliud sit hoc ab illo, & non potius aliud à iurisperito siue iuriscōsulto: aduocatus enim causarum est, qui causas agit: iuriscōsultus est, qui de iure respondet, non qui causas agit, ut ex toto iurisciuis corpore datur intelligi. Itaq; cum magis isti uersentur in causis agendis, quod Caius, Paulus, Papinianus, Scaeuola, Marcellus, Ulpianus, ceteriq; non fecerunt, magis sunt oratores appellandi. At enim magis eis cōfert iuris scientia: quasi uerò possit orator citra scientiā iuris esse. Certe id eis plus confert, quod norūt, quàm quod ignorant, plus tamen conferret eis eloquentia, si eam tenerent.

Orator. B Tamei si, ut uidemus, qui uel naturæ dotibus, uel dicendi exercitatione habentur eloquentes, qualis uere uocatur orator, ij omnibus Iurisperitis antecellunt, & dignitate, & gloria, & facultatibus, ut negare non possint: hunc talem quantulumcūq; oratorem longe anteponendum etiam summo Iuriscōsulto: et si non

* *ei si non dixerō multas causas esse, in quibus nihil loci habeat iuris prudentia. Nihil nunc loquor, de illo alio genere oratorum, quos uulgo prædicatores uocant, quanta in illis autoritas, quanta uis, quanta maiestas insit, de iuris peritis tantum nunc ago, qui non solum ea, quæ dixi, sed etiam ius suum ignorant, nec intelligunt non de iuris peritis, sed de oratoribus loqui iustitiam, cum inquit: Aduocati, qui dirimunt ambigua facta causarum, suæque defensionis uiribus in rebus sæpe publicis ac priuatis lapsa erigunt, fatigata reparant, non minus prouident humano generi, quam si prælijs ac uulneribus patriam parentesque saluarent. Non enim solos nostro imperio militare credimus illos, qui gladijs, clypeis, ac thoracibus nituntur, sed etiam aduocatos. Militant namque causarum patroni, qui gloriose uocis confisi munimine, laborantium spem, uitam, et posteros defendunt. Tales Cicero, Cæsar, Quintilianus, omnes consules ac præstantissimi uiri, tales Demosthenes, Aeschines, Hiperides, et ceteri, qui oratores uocati sunt, extitere, non qui uocati sunt iurisconsulti, quorum nemo unquam in magna apud homines fuit admiratione. Quare intelligant isti aduocati nostri: se aut non esse admirabiles uiros: aut, si sunt, id maxime debere oratoriae arti, siue oratoriae exercitationi. Ego, quod ad me attinet, non uideo, cur sim ulli, qui ius ciuile legat, inferior, cum sim pro idoneo à summo Pontifice, qui noster imperator est, habitus ad docendam oratoriam artem, nec pro inferiore ab eodem existimer, nec minori, quam mediocres illorum, salario afficiar. At cur non illud, ut tuo uocabulo utar, exercitium factito, quod etiam pater meus factitauit utriusque iuris antistes? Cur non et illi meum factitant, quod est multo præclarior, si recte existimemus? Aut si illud præclarior est, cur tu non exerces? Nisi ius tuum fortasse præstas omnibus, de quo ne collegas tuos mihi amicissimos attingam, nolo aliquid dicere. Tantum respondisse*

f *suffe*

* Forte legendū,
et si non nega-
uerim.

Aduocatus.

suffecerit, easdem immunitates, eosdem honores habere rhetores, quos habent iuris doctores, etiam, ut de licetia addas auri gestandi, quod si illi ex iure civili gestare queunt, profecto et rhetores possunt. Quinquam hæc opinio apud illos ex ignorantia iuris, cui student, orta est: in quo nihil tale significatur, non modo in aduocatis, sed ne in milibus quidem, quorum dignitati, si qua dignitas est, suam isti parem faciunt, et hos sequuti me dici atque philosophi. Sed de hoc satis. Iam enim tempus est, composita triplici Pogiana calumnia, et ueluti triplici serpentis excisa lingua, ut triplicem quoque imperitiam conuincamus, et quasi aliam trifidem excidamus linguam eiusdem serpentis: qualis dicitur esse, si credere fas est, Amphesibena, ut est apud Lucanum: Et grauis ingenium surgens caput Amphesibena. Sed loquutus de imperitia Pogij, dum ille me imperitum probare uult, nolo illud superioris loci omissum, quod particulam cur frustra posuit. Nam ita dicere debuit: miror consilium uiri, qui non uacet potius iuri: non autem, qui cur non uacet. Agedum Pogi serpentina lingua ac serpentino afflatu, iterum sibila. Fateor equidem me reprehendisse quosdam mediocres homines, ueluti Priscianum, Seruium, Donatum, quod in arte, quam autoritate summorum scriptorum confirmant, non nihil dixerint discrepans ab illorum autoritate, quemadmodum exemplis doceo, ut mihi necesse fuerit aut maximos quosque autores, aut istos et pauculos et mediocres sequi. Malui itaque illos sectari, quos et isti se quoque sectari fatebantur. Tu autem, quasi id ego non faciam, me insectaris, inquit: POG. Iste uesanus conuiciator, superiorum omnium autoritate semota, noua sensa uerbis indidit, nouum scribendi morem introducit: tanta presumptione usus, ut sibi solus plus, quam cæteris omnibus tribuat autoritatis. Latinarum uerborum proprietates, uis, significatio, constructio, non tantum ratione, quantum ueterum scriptorum autoritate constat. Qua
subla

Quod scriptores aliquot imperite emendarit.

Qui cur non uacet iuri.

sublata linguæ latinæ fundamentum & sustentaculum pereat
 necesse est. LAV. Ita ne Pogi non nitor ego ueterum scripto-
 rum autoritate, sed mea? Si aduersus Priscianū & ceteros grā-
 maticos aliquando disputans ego, respuerem autores, quos illi
 afferunt, certe non tam grammaticis, quàm autoribus aduersa-
 rer, omnibus scriptoribus bellum indicerem, & repudiata lin-
 gua latina, aut alia uterer, aut nouam introducerē. Hæc si neq;
 facio, neq; quempiam facturū esse credibile est, sequitur, ut ali-
 quid ego argutius profundiusq; in usu autorum animaduerte-
 rim, quàm isti fecerunt, sicut & ipsi multa prudentius quàm su-
 pertores fecerant. Nam alioqui post illos non scripsissent, quū
 præsertim dicat Priscianus: Vetustissima ætas maxime in gran-
 matica arte arguitur peccasse, cuius autores quanto sunt iunio-
 res, tanto perspicaciores & ingenijs floruisse, & diligentia ua-
 luisset omnium iudicio confirmatur eruditissimorum. Quare no-
 li mirari Pogi, quia tu nihil inuenis noui, me quippiam noui in-
 uenisse, nec palam calumniari, quod nullius autoritatē sequar.
 Nam si ego nullos pro me afferō, tuum est illos cōtra me affer-
 re: at qui secus sit, siquidē ego infinitis exemplis ut or, tu nullis:
 quin illi quoq; ubi à me reprehenduntur, aut nullis, aut rarissi-
 mis, aut inualidis utuntur, ueluti in illo loco, ubi de mei, tu, sui,
 disputauī, de quo tu ais: PO. Nostri & uestri genitiuus plu-
 ralis Seruius grāmaticus ait, A. Gellium, ut postea apparebit,
 sequutus. Sed hos & Priscianum cū alijs in errorē induxit. Et
 deinde: Verum quid mirum, cū A. Gellius, & quidē antiquior,
 nullum exitum in hac quæstione potest reperire, sed etiam non
 optime sentit. LAV. Omitto de perfidia tua loqui uir pessim-
 e Pogi, qui hunc locū ex Elegantijs nequaquā sincere protu-
 listi, ut semper facis, fallor opinione? improbe illos emendo? cur
 queso tu uir doctissimus latinissimusq; & autorū nominis fa-
 maq; defensor, nō aliqua contra me afferis illorū exempla pro
 f 2 Prisci

Sui uxorem cu-
stodit.

Prisciano? qui nec ipse ulla pro se affert, quare liceat, ut opina-
tur licere, sic dicere: mei uel nostri agrum colo: tui uel uestri fi-
lium diligo: sui uxorem custodit, pro meum uel nostrum, tuum
uel uestrum agrum filiumq; suam uxore? Qua de re tam nul-
ta ego tamq; egregia tradidi ex summis autoribus obseruata,
ut putem me satis ad aeternitatem gloriae uel ob id capitulum
cōparasse, & posse inter praestantes numerari scriptores, quē
illi, quos reprehendi, si reuiuiscerent, admirarentur, quē tu sce-
lestissime, cum tot res à me uel didiceris, uel discere possis, sper-
nere uis uideri, inquit: POG. Sed cum loci sint penē infi-
niti, quos fastidij causa omisi (totū enim opus his ridiculis sen-
tentijs refertum est) pauca expressi. LAV. Ridicula sunt Po-
gi, quae neq; Priscianus, neq; Seruius, Donatus, Diomedes, Ca-
per, Probus nouerunt? ac ne A. quidem Gellius tradere sciuit?
quibus nihil habet omnis lingua latina praestantius? Si ridicula
sunt, & tibi non obseruanda, ride Ciceronem ac ceteros, qui
ista tanquam mysteria quaedam obseruarunt. Sed illum alterum
locū fortius premis, & ut tibi uideris, strangulas. POG. Grā-
matici autores, ait, uno uniuersi ore aiunt: uerba in sco, ut ca-
lesco, significare inchoationem, ideoq; inchoatiua: in so, ut ui-
so, desiderium, ideoq; desideratiua: in rio, ut esurio, meditatio-
nem, ideoq; meditatiua appellari. In quibus, ait: ab omnibus dis-
sentio. O uocem pistrino & ergastulo dignam. Quis hanc pe-
tulantiam, temeritatem, audaciam, mordacissimi pediculi equo
animo ferre queat? quis non dedignetur sapientes à stulto, do-
ctos ab indocto, peritissimos ab ignauissimo elegantes ab absur-
do, latinos à barbaro reprehendi? Hic ne uir inuisissimus, nul-
la autoritate, nulla doctrina praeditus, omnium qui uiuant amen-
tissimus, scribere audet se ab omnibus grāmaticis, praesertim ta-
libus, dissentire? Quae maiora signa demētia expectantur: quae
maiores insaniae faces? qui uiolentiores furiarum stimuli, qui
mentē

mentem furibundam agitent, desiderantur? Hic si mentis esset compos, si non arrogans atq; improbus, si non ab omni ratione alienus, nō adeo se proteruum furentemq; ostēderet, nullius pretij, uecors, belua, ut omnium doctorum uirorum reprehendorum munus assumere præ se ferat. Abi in malam crucē proterue animal cum istac insulsa inaniq; magniloquentia. LAV. Ecce autores Pogiāni, Ecce copia exemplorum huius, qui ait linguam latinam constare autorum exemplis, ecce hominis ingeniosi rationes atq; argumenta (i. an eius iudicio secundum ab exemplo locum obtinet ratio) ecce * quod deceat exprobare * Ats. ecce quem deceat. alteri tam atrocibus maledictis atq; conuicijs. Si non afferro auctores ego Pogi, & hoc in me utuperas, cur eos ipse nō afferes? o furcifer, cum ubiq; ego exempla afferam, & quidem plurima atq; adeo autorum omnium, tu tamē dissimulas. Quid, inquires, num illa contra Grammaticos omnes affers? contra omnes, cōtraq; plures, si plures essent, afferrem: non quia quicquam uelim ex illorum laude detractum, sed ut ueritas eruatur. Sunt enim, ut tuis uerbis utar, docti illi quidē, peritissimi, elegantes, latini: & si uis, etiam sapientes, uerum ego doctior, peritior, elegantior, latinior, & si uerum dixisti de illis, etiā sapientior. Neq; id ratione solum, quam mox subijciam, constat, uerū & multorum hominum * testimonio dicā: puta Leonardi, Guarini, Aurispæ, aliorumq; plurimorum, qui de operis mei laude scripserunt: ego * dico tui tuorumq; simulum, qui cum refutare nequearis hoc præceptum, profecto comprobaris: quamquam tuam assensionem dissensionemq;, debacchantis hominis, non loquentis, quid ego magnificiam? An gigas auxiliū hostilitatemq; pomilij hominis, quem nanum uulgo uocāt: cur aret? an non te pomilium passim ostendo, & me Gigantem & plus quam Gigantem? quippe qui de Prisciani tanquam de Herculis manu clauam eripio? Sunt autem exempla, quæ quisque pro se

Inchoatiua
uerba.

affert, quasi illius arma, ut gladius, hasta, claua, quæ cum alter è diuerso secum facere, & contra illum, qui afferebat, ostēdit, nimirum gladium aut clauam de manu eripit: &, quod maius est, suis eundem armis ferit. Priscianus hoc de inchoatiuis exemplo Vergiliano utitur: egrescitq; medendo. quod ego probaui mecum facere, quòd nemo inter curationē medicamētāq; egrotare incipit. Attuli quoq; eiusdem Vergilij exemplum: maria incipiunt agitata tumescere. Cui simile est Tullianum illud, cum ait: orationem suam cœpisse canescere. Superuacuum enim futurum fuisse: illud incipiūt, & illud cœpit, si tumescere & canescere significarent inchoationem. Et pro Milone: quanto ille plura miscebat, tanto hic indies magis conualescebat. Certe nihil potest quotidie inchoare, & alia multa, quæ illic disputauimus. Deniq; ut scias, quibus ego nitar exemplis, omnes pro me aures, omnia huiuscemodi apud illos uerba mecum facere cōtendo. Tu uel unum tecum facere demonstra. Atq; ut aliquid nouæ probationis excogitem, impulsus impudētia tua, non ne inchoare & desinere contraria sunt? Atq; si uerba, quæ uocantur Inchoatiua, quæ exeunt in sco, inchoationem significarent, non iungerentur cum uerbo desino, nunc cum desino iuncta reperiuntur, ut apud Quintilianum: Desinis erubescere iam, quòd si lium nō uides, & qualia sunt, quibus omnes utimur: iam arbores desinunt florescere, tu cessas pinguescere, iam fluuius fecit finem tumescēdi. Extor si item Herculeam de manu Prisciani clauam, dum de uerbis desideratiuis loquens, exemplo quoq; Vergiliano utitur: Nam meminisse uidentem regna sororis Laomedontiadem Priamum: uidentē, inquam, cupientē uidere: inò, ut ibi ostendi, euntem ad uidendū, quod declarat Cicero, cum ait: cupio, & iam pridem cupio, Alexandriam atq; Aegyptum uisere. Quid enim attinet addere cupio, si uiso idem est, quod cupio siue desidero uidere? Verba in rio negaui significare

Meditatiua
uerba.

care meditationem, sed desiderium, ut apud Cicronem. Ut aliquando dolor populi Romani pariat, quod iam diu parturit. & alia exempla, quæ in Elegantijs attuli, quæ mouissent lapides ad sentiendum, nec tamen te mouere potuerunt: uides scelerate Pogi, ut semper nitior autoritate, & uniuersorū scriptorū exemplis, confutans, quoad possum, ratione etiā opinionē græmaticæ præceptorum? At tu pro tua causa semper inculcas cōuitia, inquiring: POG. Verum quæro, Carmentis ne an sibylle alicuius spiritus aut dæmon quissian familiaris, sicut de Socrate legimus, somniantem illum erudierit, an in antro aliquo Musarum sit diutius ad perdiscendam disciplinam ignorantie uersatus, an arculam aliquam tenet absconsam responsis phœbæis plenam, aut libros cæteris ignotos ab inferis cruerit, qui sibi adeò insanire monstrarunt, & nudum odium in cæterorū opprobriū populo ostentare. LAV. Velis nolis ignominiose Pogi, significas te admirari acumen inuentorū meorū. Qui si uera tradidi, ut certe tradidi, quid ni & tibi & alijs miraculo debeam esse? & tu fateri cogaris: me à Carmente, à sibylla, à Musis, ab Apolline (nam dæmonem & inferos tibi relinquo) educatum, erudiū, excultū? Hæc de ijs scriptoribus quos in uniuersum reprehēdo, nō de ijs, quos nominatim, quorū tu patronus tam disertus es, ut magis eos abs te desertos quàm asertos liceat dicere. Ais enim: POG. Item, quare peccauit Fricianus ad Iulianū scribens: Tibi ego opus deuoueo omnis eloquentiæ præsul, ut quantumcūq; deus mihi annuerit suscepti operis gloriæ, te comite, quasi sole quodā, dilucidius crescat. Quid magis absurdum, Valla inquit, quàm quem dicas solem tuum, eundem appellare comitem tuū? O frenence, sicut in reliquis, ita in hoc Laurenti. Non dicit suū solem, sed comite, quasi sole quodā lucente. Sed detrahendi libido, addita stultiitia & impudētia te in præceps trahit. LAV. Freneticus est Pogi, quod loquitur nō

f † intelli

intelligit: freneticus est, qui non uulneri, sed sano membro medi camenta apponit, freneticus est, qui lumen non præfert, sed à tergo fert, ut tu facis Pogi, ter freneticus. Nō enim ego improbo in Prisciano, quod dicat illū solem, ut tu stol de accipis, nec de uocabulo, sol, sed uocabulo, comes, disputabam, quod absurdum esset, quem omnis eloquentiæ præfulem & hortatorē suū, & cuius mentem ex anima Homeri atq; Vergilij cōpositam diceret, eundem comitem potius appellare, quam ducem, cū dux præcedat, comes sequatur, præsertim cum dicat : uelut sole. Si quidem solem ducē habemus, sicuti candelam, quam, ut dixi, nemo post tergum fert, sed ante se: nisi forte Pogius, qui non solum ista non intelligit, quiq; libidine mihi detrahendi non uulnerus Prisciani sanat, sed alligato illius membro nō saucio me uulnerare nititur, & solam candelamq; debere sequi potius putat, quam præire, uerumetiam ait : quasi sole quodam lucente: perinde ac si possit sol esse nisi lucens, & lux nisi fulgens. En nitor Pogianæ faciēdiæ, qui nitide loqui docere me uult. POG. Sequitur uesaniam suam Valla, Lactantium incurfans, qui ait: placidiora quæq; animalia, scribendum asserens : omnia placidiora animalia, & aliquanto post, cum Terentij defensionem attigisset, subiicit: & quod stultitiam summā redolet, non ue rebor, inquit, reprehēdere Boëtium, Priscianū, & elegantiorē utroq; Lactantium. Quorum Boëtius cū scripsisset: nosti quā facillime, mallet dixisse: quā facile, ait: Priscianus, ut docerem quā frequentissime. Lactātius uerò, quā multa alia. Latinius erat, Laurentius ait : quā frequenter, & permulta. LAV. Non ne ais Pogi linguam latinam constare autorum exemplis? Non ne, ut ostendi paulo ante, me, etsi falsò, tamen accusabas, quòd ratione mallet nitij quā auctoritate? En ego omnium auctorum pro me contra hos tres affiro exempla. Tu, ne tibi repugnes: affir pro his tribus uel unum, aut ex Ciccone, aut ex

Quinti

LACTAN-
TIVS.

Quintiliano, aut ex Sallustio, aut ex Livio, aut ex uno quolibet veterum autorum. Hoc non facis, & tamen illorum suscipis patrocinium, & quia nihil habes, quo & illos protegas, & me uulneres, facis, quod nemo unquam fecit, unde Iurisperiti omnes obstupescant, tergiuersaris, calumniaris, cauillaris, praeuaricaris. Nam tergiuersaris, quia pugnare uis, & tamen subterfugis, calumniaris, quia falsa obijcis, cauillaris, quia uerū euidens per ambages occultare tentas, praeuaricaris, quia in me accusando aut nihil contra me, aut pro me dicis. Quanquam, o inuiste orator, quis omnino intelligit, quid mihi obijcias? Dum enim occultare iustitiam partis meae uis, nō referendis ad literā uerbis meis ex illo opere, sed de prauandis ac decurtandis, totā causam excācasti. Longe post, cum de multis alijs dissipate blaterasti, ad Lactantium redis, quasi de eo nihil dixisses, iniquiens. POG. Addit Lactantium inter eos, quos uelut ignaros linguae Latinae castiget, qui cum scripisset: uenia concedi potest imperitis, & qui se sapientes nō fatentur: his uerò non potest, qui sapientiam professi &c. ego dixissem, inquit, his nō potest, dictionem uerò superuacancam putans: deinde quale est Lactantij lib. primo: quis mentis emotae non modo futura praedicere, sed etiam coherencia loqui posset? Dicendum erat ait: sed uel coherencia, aut, uel certe, aut, uel saltem. Quis nō hunc bipedalem asellum rideat, qui etiam Lactantium corrigat? unde huic stulto tanta doctrina? tam noua dicendi ars? tam exquisita facultas innata est, ut nouum dicendi morem alijs incognitum introducat? Nesciuit Lactantius Latinam linguam, ut in Laurētio Valla opus fuerit emendatore? LAV. Quis ex omni prorsus memoria te stultior Pogi, aut etiam malignior? Nouū dicendi morem, & alijs incognitum introduco? quasi nullum ego exemplum ueterum afferam, & sic omnes locutos non dicam? Sed fac me nullum afferre, ut tu calumniaris, cur ipse non

f 3 econ

econtrario affers, si habes? si non habes, cur me increpas? cur me asellum uocas homo barbarissime? qui mecum de lingua latina uis contendere: bipedalem ponens pro bipedem? est enim bipes duorum pedum, ut apud Iuuenalem:

Bipes.

Atq; alium bipedem sibi quaerat asellum.

Bipedalis.

Bipedalis uero longitudine duorum pedum, ut pedalis unius pedis, & sesquipedalis unius & dimidiati pedis longitudine, ut apud Horatium: Projicit ampullas, & sesquipedalia uerba.

Sesquipedalis.

Resciscere.

GELLIVS.

POG. Resciscere A. Gellius dicit rem inopinatum esse insperatamq; cognoscere. Deprecor quoq; supplicium dici. At Valla miror, inquit, de hoc solertissimo uerborum indagatore, & ei in omnibus contradicit. **LAV.** Semper mea uerba corruptis, quasi illud opus non extet, & tibi nunquam responsurus essem. Ego Pogi apud A. Gellium, de quo cum praefatione honorifica loquutus sum, negavi absolutam horum duorum uerborum esse definitionem, Erravi? Tuum fuit errorem meum ostendere, non autem id solum significare, nec A. Gellium posse errare, nec Laurentium posse recte sentire. Nam cum ego & rationes ubiq; afferam, & auctoritates, putas tibi nihil in contrarium afferenti, auditores ac iudices assensuros? & non potius te tum imperitum, tum calumniatorem arbitratos? **POG.** Boetium insuper in numerum imperitorum adscribit, inquit: In quod uitium in-

BOETIVS.

cidit Boetius lib. I. in Ciceronis Topica: si non confuse solum, uerum etiam distributum, & in suarum partium proprietate noscantur. Dicendum erat, ait, non solum non confuse. **LAV.** Ubi sunt quae Pogi, quae contra me profers, exempla? istud ne est Boetium tutari? Istud est Laurentium refutare? Quis puer istud faceret? O te prudentia puerum, & malitia senem, qui sceleratam mente sumpisti mea, & de Boetio, & de Lactantio uerba. Nam dixi: forte aliter ab ipsis scriptum est, & me non homines, sed res notare. Iterum postquam aliquot alios autores attigisti, in

Boetium

Boetiū relaberis: inquit, POG. Boetiū tum ſæpius arguit, tum maxime in ea definitione cum ait: *Persona eſt incōmutabilis nature indiuidua ſubſtantia.* Sed huic homini Romano oſtēdam, inquit Laurentius, Romane loqui nſcire. Perſtat in ſua ſtultitia Vallea temeritis. Boetium arguit, quòd Romane loqui nſciuit. Si Romane loqui aliud eſt, quàm Latine loqui, ut tu ſentis, quemadmodum poſterius apparcbit, quid doles uicens eius, qui Romane loqui nſciuit, cū nec punice, nec perſice, nec indice nouerit? Verum ſubtexamus cætera, & paulo poſt: Non ut Boetius uoluit, qui nos barbære loqui docuit. Quam ridendum: Boetius uir omnium doctiſſimus barbære loquitur? Valla imperitiſſimus conuitiator Latine Boetium loqui docet? definitionem illius arguit procax belua, tanta peruicacitate, ut in hærefim ſæpius incurrat. LAV. Omnium eſt doctiſſimus Boetius? Latine loquendi, an aliarum rerum? Si latine loquēdi, cur eum nemo imitatur? ſi aliarum rerum, nihil ad noſtrū propoſitum, quanquam tu nihil illius niſi libros de conſolatione legiſti, homo indoctiſſimus, doctiſſimorum tamen, ſi tibi credimus, deſenſor. An tu putas, quoniam de lingua Latina agimus, ſic definiſſe perſonam M. Tullium, ut eam ab hominibus ſecluderet, & ad ſolum deum relegaret? Ego ne Hieronymū quidem, nec Ambroſium, nec Hilarium, nec Auguſtinū puto. Nam perſona hominis, quoq; eſt, & ibi deus non accipit perſonam hominis, quæ uere ac proprie id ſignificat quod Græcè πρὸς ὁμῶν, quod ante uſurpatū in homine, quàm in deo. Sed quid diſputo contra hominem imperitiſſimum ac ſtultiſſimū omnium morionum, qui me, contra quem nec rationibus uicitur, nec exemplis, arbitratur à ſe ſub umbra Boetij oppreſſum, atque hereticum uiſum iri, cum & ipſe tanquam antichriſtianus, deos, Herculem, Iouem, cæteraq; huiuſmodi numina inuocet, & eius coniunctiſſimus Nicolaus Nicolī, uir non minimæ
auctori

autoritatis, Boetium sit appellare solitus excolaturam bonæ
 doctrinæ, ut nemo mirari debeat, si cum Boetio de linguæ La-
 tinæ proprietate contendo. At Poggius, ò scabram hominis ma-
 lignitatem, uetat me etiam contendere cum Alberto Grot, quod
 interpretantur magnus, familiæ nomen, non hominis agnomē:
 inquit, POG. Addidit & philosophos. Inquit enim super
 Suadere. uerbi suadeo expositione, Quātum errant philosophi nostri,
 quorum est Albertus, cum de comparatione dialecticæ & rhe-
 toricæ disputant: huius uerbi significationē nescientes, quisquis
 illos legerit, intelliget. Primum Boetium, quem Albertus philo-
 sophum Latinum appellat, tum ipsum Albertum redarguit,
 homo acutissimi ingenij, q̄ plus ipse somniando didicerat, quàm
 reliqui legendo. Hic solum se uerborum consciuum & interpre-
 tem somniat, cum ipse in multis aberret. LAV. Quemadmo-
 dum in confutanda calumnia tua Pogi passim, ut quisq; locus
 occurrebat, notabam imperitiā tuam, sic nunc in quæstione in-
 peritiæ, etiam calumniæ tuæ, ut quicq; occurrerit calūniöse di-
 ctum, admonebo. Si de omnibus Latinis Pogi sentio, cum dico,
 philosophi nostri, cur magis Boetiū nominas, quàm Varronē,
 Ciceronē, Senecam, Apuleiū, Macrobiū, Martianiū reliquosq;
 quos à me dicas reprehensos, ut ignaros differētiæ inter sua-
 deo & persuadeo? An quòd ait Albertus Boetium Philosophū
 Latinū: quasi cæteri philosophi latini non sint? Nuquid idcirco
 id ego sentio, quia dicat Albertus? Sin de recentibus sentio, ut
 aperte liquet, quid uis de Boetio me sensisse? Sed hoc consuetæ
 calumniæ tuæ, illud ignorantie, quod putas Albertū loquutum
 esse eleganter, aut hanc differentiam scisse, quam, haud scio, an
 aut recētium Aristotelis interpretum quia Græci pro duobus
 suadeo & persuadeo unum habent πειθω, aut aliquot iam se-
 culis scriptorum aliquis nouerit, quod tu certe nō noras, homo
 indifertus, & indifertorū patronus, & quod turpius est, diser-
 torum

torum oppugnator. Nam & ego disertus sum, & disertissimi-
 morum contra te utor exemplis pariter, & rationibus, quorū
 causa cōmunis mecum est, ut in eo uno, quod restat. Ais enim,
 P O G. Iustinianum, dicit, & reliquos male sensisse, cum testa-
 mentum scripserunt, esse quasi mentis testationē. L A V. Quos
 nam reliquos ego male sensisse dico, scelestissime calumniator,
 qui etiā uerba deprauas? Non enim inquit Iustinianus, siue ali-
 us, quisquis fuit (nam Iustinianus ne legit quidē ista, ut opinor)
 testamentum appellari quasi testationē mentis, sed planē, quod
 testatio mentis sit, quam ex etymologia definitionem, si primus
 ego notāsssem, quid diceres Pogi, cum nunc me accuses sequen-
 tem, ut illic testatus sum, A. Gellium, quosdam iurisperitos ra-
 tione confutantem? O te libidine detrahendi cæcum. Superius
 agebas A. Gellij causam, nunc eum oppugnās. Verū, ne legētes
 desiderēt, qd in iuriscōsultos A. Gellius, & ego in Iustinianū,
 si Iustinianus fuit, asserā, (nā ipse scis, quippe qui in Elegātijs
 legisti, quod nunc non confutando satis comprobās) dicam bre-
 uiter. Non magis est mens in testamentum, quā in armenen-
 tum, in falsamentum, in atramentū, in condimentum, in armen-
 tum, in ornamentū, in pauimentum, in tormentū, in alijs pluri-
 mis. Hæc Auli Gellij ratio. Ego tanquam rationis appendicem
 addidi cum alia, tum hoc: Talia nomina cum suapte natura
 excant in men, ut uelamen, medicamen, spiramen, munimen, ac-
 cipere tum syllabam in fine, fieriq; uelamentum, medicamen-
 tum, spiramentum, munimētum, ubi non magis est mens quā
 menta, uel mentum. Sed cur non etiam accusasti Pogi, quod Do-
 nati quoq; illic etymologiam reprehenderim, negauerimq; o-
 rationem dici quasi oris rationem, cum dixeris à me rephen-
 di Donatum. At uide, quantopere reformidcm fateri à me re-
 prehendi Donatum, egregium illum quidem & singularem,
 sed cūmen, ut rumparis, Laurentio non multo doctiorem,
 etsi

Iustinianus.

Testamentum.

DONATUS.
Oratio.

et si uix ei uigilanti lucernam tenere dignus esses, ac ne mihi quidē. Nam te nec pro lucernario meo, nec pro lateruario habere uellem. Eius super Terentij Andriam nondū legeram cōmentum, cum composui Elegantias. In eo ait, sepulchrū dictum esse quasi sine pulchro, opinor, uerius dicere cōpositum à se, quod est, scorsum, et pulchrum, quia se in cōpositiōe longū est. Ideo à sine uoluit componi, quod est breue, quam præpositionem nusquam in cōpositione inueni. Quod si neq; sine, neq; se pars est huius nominis, certe nec pulchrum pars erit, quod ab illa præpositione pendeat. Erit itaq; hoc nomen simplex, et, ut aperte declarat eius significatio, deriuatum à sepe=

Sepulchrum.
Se & sine in
cōpositione.

Simulacrum.
Lauacrum.
Fulcrum.

Mulcrum.

lio. Et sicut à simulatum supino fit simulachrū, et à lauatum, quo ueteres utebātur (ut Ouidius: Mane lauatur as illa petebat aquas,) fit lauacrum, et à supino fultū, fulcrum, et à supino mulctum, mulcrum, sic à supino sepultū fit sepulchrū. Defende in hoc tu Donatum Pogi, si uales, qui nunquam ad linguā Latinam magis aliquid attulisti, quam Thersites ad eloquentiam Græcam, cuius poena, qua illum Ulysses affecit, te manet, imò iam irrogatur. Nam ego in te Ulysses sum, teq; sceptrō illo regali uerbero, atq; illis uerbis te dignis increpito:

Θεροίτ' ἀκροτόμυδε, λιγύς περ ἐὼν ἀγορευτής,
ἴχθε, μή δ' ἔθελ' οἱ θεοὶ ἐξημέλινα βασιλευῖσι μ.
οὐ γὰρ ἐγὼ σέο φημι χειρότερον βροτῶν ἄλλο μ.
ἐμμελινα, ὅσοι ἀμ' ἀτρείδης ὑπὸ Ἴλιον ἦλθον.
θεοὶ, οὐκ ἄν βασιλῆας ἀνά σὸμ' ἔχωμ ἀγορευοίς.
καί σ' οἱ μ' ὀνειδέα τε προσέροίς νόσ' οἱ μ' φυλάσοίς.
εὐδέ τι πω σάφα ἴδ' ἔμην ὅπως ἔσαι τάδε ἔργα,
ἢ εὔ, ἢε κακῶς νοσήσομ' ἕνεσ' ἀχαιῶν.
θεοὶ, νῦν ἀτρείδης ἀγαμέμνονι ποιμένι λαῶν
ἦσαι ὀνειδίξομ', ὅτι οἱ μάλα πολλὰ δίδ' ὄσι μ.
ἔργων δ' ἀναοί. σὺ δὲ κροτομένωμ' ἀγορευέης.

αλλ'

ἄλλ' ἔκτοι ἐρέω, δὲ δὲ Ἐ τελεσμῶν ἔσαι.
 εἰκέτις ἀφραίνοντα κηχόσομαι ὡς νῦπερ ὦδε,
 μηκέτ' ἔκειτ' ὀδυσσῆι κάρη ὠμοισιν ἐπέην.
 μὴ δ' ἔτι τηλεμάχοιο πατὴρ κεληρῶν ἴκη,
 εἰ μὴ ἐγὼ σε λαβῶν, ἀπὸ μὲν θίλα εἶματα δ' ὕσω,
 χλαῖνάντ' ἠδὲ χιτῶνα, τὰ τ' αὖδ' ὠαμθικαλύπτει,
 αὐτὸν δὲ κλαίοντα βοᾷς ἐπὶ νῆας ἀφῆσω,
 πεπληγὼς, ἀγορῆθεν ἀεικέωσι πλεγκῆσιμ.
 Ως ἄρ' ἔφκ. σκήπτρῳ δὲ μετάφρονι, ἠδὲ Ἐ ὦμω
 πλεγκῆσιμ. Et reliqua.

Accipe Pogi præterea, quod nescio an maius sit, quam illud
 Donati, quod in iuriconsultis eiusdem materie reprehendo, ut **Iuriconsulti.**
 intelligas in omni doctrinarū genere me non tecum tuiq; simi-
 libus, sed cū summis quibusq; cōtendere, nec Bartolo, Baldo,
 Accursio cæterisq; recentibus iuriconsultis, sed ueteribus
 quandum. **Possessio.** Possessio, inquit paulus, appellata est, ut Labeo ait,
 à pedibus, aliàs à sedibus pedum, quasi positio. Hæc, cū uenia
 Labeonis & Pauli, dura sanè est etymologia ac definitio, quia
 neq; pes neq; positio, reperitur in hoc nomine. Nā τῶδε Græ-
 cum nequaquā ista ratione cōponitur. Ego ita sentio, ut polluo, ut **Polluo.**
 polluceo, ut polliceor, ut porrigo, ut portendo, ut possum, com- **Polluceo.**
 ponitur ex uerbo & particula por, siue pol, siue pos, ita possi- **Polliceor.**
 deo ex hac particula, & uerbo sedeo, cuius supinū est posef- **Porrigo**
 sum, unde fit possessio, sicut ab assideo, assessum assessio, à con- **Possum.**
 sideo, cōsessum, cōsessio. Quæ formatio cū sit legitima & aper- **Portendo.**
 ta, ineptum sit aliam longius atq; operosius accersere. Addam
 tertium, unde magis mireris, quasi cū A. Gellio audeā nō solū
 de latinitate, sed etiā de græcitate cōtendere. Ait Gellius: Cum **GELLIUS.**
 autē uocabulū sit solcæismus, an Attici homines, qui elegātius **Solcæismus.**
 locuti sunt, usi eo sint, quæri solet, sed nos neq; Solcæismū neq;
 Barbarismum apud Græcorum idoneos adhuc inuenimus. Nā
 sicuti

sicuti Βάρεβαρον ita σολοϊκορ dixerunt, nostri quoq; antiquiores soloecon facile, soloccismum haud scio an unquam dixerint. Quod si ita est, neq; in Græca neq; in Latina lingua soloccismus probe dicitur. Imò in utraq;, A. Gelli, probissime. Nã & Græce Aristoteles tum atticus, tum elegãs scriptor, eo utitur in libris elenchorum, & eum ac ceteros imitati sunt, cum alij, tum Cicero atq; Quintilianus. Satis, ut spero, planum fecit: non falso me quosdam ueterũ ob utilitatem posterorum reprehendisse in Elegantiarũ libris, prout & ipsi in superioribus fecerant: reprehẽsuri hæc quoq; in quibuscũq; alijs, si ea animaduertissent. Hoc etiã Poggius in his ipsis meis Elegantiarũ libris fecit, sed recte ne an secus, dispiciamus: quæ est secunda de imperitia quæstio. Vbi si recte me ille reprehẽdit, ego, sin secus, ipse iudicetur imperitius. Ita enim me reprehẽdere incipit. P O.

Quod Pog. locos aliquot elegantiarum suarũ imperite emendare conatus sit.

Quid autem in illo suo perlongo, insulso ridiculo, & tali patrone digno primi libri non proœmio, sed uerborũ & somniorum cõgerie cõtinetur? Infinitum esset errores omnes prosequi. Verũ pauca sumam de multis, legulciũ dixit & architectando. Nunquid habet M. Tulliũ horum egregiorũ uerborum autorem? dixit Romanum imperium ibi esse, ubi Romana lingua dominatur. Quis hoc unquam insolentissima bestia locutus est? Vbi nam audiuit linguam romanam dominari? dominantur homines, nõ lingua. Præterea lingua romana est, & ea uulgaris, qua sola utũtur Romani, ut, si quibus dominetur, Romanis, ubi est in usu, nõ alijs dominetur. At linguã Latinã dicere uoluit stultissimus barbarus, quæ nemini dominatur, sed in usu est, & in precio apud multos. Et alibi lõge etiã post, ut discerptus est in loquẽdo noster accusator, & errabundus: Latine tunc homines loquebantur, nõ Romane. LAV. Cætera penẽ infinita in opus meum Poggiana conuitia referre supersedeo. Non enim mihi pugna cum conuitijs est, sed cum argumentis.

non

non cum scurrilitatibus, sed cum auctoritatibus, non cum laruis, sed cum armis. hæc feriunt, hæc sternunt, hæc uictoriã tradunt: illa uero inania sunt, neq; adiuuantia, neq; lædentia. Quanquam uix magis pollent Pogiæ rationes, quàm nugæ, ita omnia quæ loquitur, sunt nugatoria, adeò nunquã mihi uideor causam egisse faciliorem, nec cum imbecilliore hoste pugnasse. Transeo quod dixit, in illo suo congerie, & suo pro eius, nisi suo uerbum accipit, ut ne quid mali suo suat capiti, & perlongo pro praelongo, & prosequitur, quod nunquã ponitur sine ablatiuo, pro persequitur. Negat apud M. Tullium reperiri leguleius, quasi alium autorem afferam, si in suo iudicio insolentissima bestia. Parebo stomacho eius, qui adeò delicatus est, ut nunquã, quantum uidetur, libros de Oratore legerit, in quorum primo hæc uerba sunt: Ita & tibi iurifconsultus ipse per se nihil, nisi leguleius quidam cautus & acutus, præco actionum, cantor formularum, auceps sylabarum. Idem faciam in architectari, quoniam autores respuit, & Ciceronis testimonio utar. Is ita in secundo de finibus libro ait: An quòd ita callida, ut optime possit architectari uoluptates. Et in libris ad Herennium, Quos, cū quatuor sint, tu sex facis, quosq; superius in manibus tuis tunc fuisse dicebas: & in ea sitū loci cuiusdam ad suum usum cōmodum & arbitriū fabricari & architectari. O te furiosum Pogi, qui uel alios autores pro nullis habes, uel ipsum, quem tanti facere uideri uis, nihili facis Ciceronem, cum eum in meo sermone uituperas. Siccine fundis hæc uerba insulsa, ridicula, somniculosa? An quæ te insulsum ostendant, ridiculum reddant, etiam à somno, quo ebrius semper opprimeris, excitent? At in lingua romana non me ad unum Ciceronem astringas. Igitur aliorū quoq; testimonia possum reperere, quod prius quàm facio, paucis ad tuas rationes respondebo. Latine, inquis, tunc homines loquebantur, nō rom.ine. Ita me Pogi solertissime Græci græce, barbari barbære, hebræi he-

In illo suo cōgerie.
Praelongus,
Persequi.
Leguleius.

Architectari

Romane loqui
Latine loqui.

g brace,

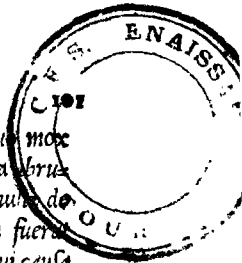
braicè, Puteolani puteolanè, Campani campanè loquebantur, Romani romanè non loquebantur? aut nunc romana lingua dicitur, ut ais, qua utuntur Romani, ea non dicitur fuisse lingua romana, qua tunc Romani utebantur? Quid hoc dici possit absurdius? At, inquires, ea fuit lingua latina, non romana, sicut nunc lingua romana non est latina, sed uulgaris, olim nõ fuit. An fuerit diuersa olim lingua eruditorũ, & ineruditorum, quam tu quæstionem inscientissime tractauisti in libello conuiuiali, aliàs disputabimus, certe quæ nunc lingua in usu Romanis est, latina appellanda est, etsi multum degenerauit ab illa prisca. Non enim credibile est, aliam quandam, nescio unde, uenisse linguam, & illam ueterem è possessione deiecisse, & in exilium relegasse, atque in insulas deportasse, cum uidcamus idem contigisse in lingua grammaticæ loquentium, quam tu latinam uocas, quæ adeò ab illa ueteri differt, ut uix eam Cicero, si à mortuis redeat, queat intelligere. Est itaq; & olim fuit Romana lingua latina, & latina romana, nisi dicimus latinam, ut genus: romanã, ut speciem. Ita romana utiq; latina erit, quod quærimus, latina non protinus & romana, latina quidem, quia Latinorum fuit, unde Romani oriundi sunt, romana autè, quia propter Romanorum maiestatem propagata est, & dignitatem accepit, & præsertim, quod necessarium est, linguam ciuitatis ab ipsa ciuitate nomen accipere, ut Florentinã à Florentia, & Senensem à Sena, & Campanam à Capua, ita Romanam à Roma. Eoq; Græci, ut ad exempla iam ueniam, nunquam scripsere linguam latinam, sed romanam, & nostros homines dixere romane loqui, non latine, & sic scriptores romanos, non latinos: quale est illud, ut notissimum locum afferamus, scriptum erat Græce, Hebraicè, & Latine, quod est Romane. At cur interpres transtulit latine? Quia nihil intererat utro modo trãferret: nam & romane transferre poterat: at non trãstulit, ut appareat, eisi græce liceat sic dicere, non tamen latine licere.

cre. Afferamus igitur Latinorum testimonia. Cicero in Bruto:
 Voce erudita, & romanis græcisq; auribus digna. Nempe lati-
 nis auribus & græcis. Vergilius in Georgicis: Aſcræumq; cano
 romana per oppida cæmen. Non romanam potentiam ſentit, ſed
 latinæ urbes. Horatius de arte poëtica: Et data romanis uenia
 eſt indigna poëtis. Pauciſſimi romani poëtæ fuerunt, ergo lati-
 nos intelligit. Cædite romani ſcriptores, cædite graij. Hic quoq;
 de poëtis loquens, eos in græcos romanosq; partitur, certe lati-
 nos ſignificans, non quærites. Nam nec Vergilius, nec ipſe, quem
 laudabat, nec Horatius, nec Ouidius, nec Ennius, nec Plautus,
 nec Terentius, nec alius quiſquam ferè ciuis Romanus fuit, niſi
 forſitan ciuitate donatus. Lucanus in ſeptimo: Romani maximus
 autor Tullius eloquij, certe latini. Nam ſi latine tunc loquentes
 & non romane loquebantur, non dixiſſet romani eloquij, ſed
 latini. Seneca: quid proderit facilitas? ecce id nullo modo latine
 exprimere poſſem, propter quod linguæ meæ cõnuitium fece-
 rim. Magis damnabis anguſtias romanæ, ſi ſcieris unam ſylla-
 bam eſſe, quam imitari non poſſum. Cernis, ut eandem dicat la-
 tinam & romanam, & ſuam etiam linguam? Quintilianus: Sed
 hæc diuiſio mea ad Græcũ ſermonem præcipue pertinet. Nã &
 maxima ex parte romanus inde cõuerſus eſt. Et de uerbo epire-
 diũ loquens, inquit: Nã cum ſit ἐπιπρὸς προſi præpoſitio græca, yeda gal E piredium,
 licũ, nec Græcus tamen nec Gallus utitur cõpoſito, Romani ſuũ
 ex utroq; fecerunt. Vides, ut ſermo romanus idẽ, qui latinus eſt?
 & epiredium uox romana, que tamen eſt uox latina? Et iterum
 de autoribus loquens, inquit: Idem nobis per Romanos autores
 ordo ducendus eſt. Itaq; ut apud illos Homerus, ſic apud nos
 Vergilius auſpicatiſſimi dederit exordium. Cur nõ dixit latinõs
 autores? Et paulo poſt: Terentiũ Varro, uir Romanorũ erudi-
 tiſſimus, plurimos hic libros & doctiſſimos cõpoſuit. Et ibidem:
 Adeo, ut mihi ſermo romanus nõ recipere uideatur illã ſolis con-
 g. 2 ceſſam

cessam Atticis uenerem. Quis est quæso sermo romanus, uulgaris ne, ut tuo utar uerbo? At tu negas tunc fuisse uulgarem. Tametsi, etiamsi fatereris, non nisi de latino loqui Quintilianus est existimandus. Et aliquanto post in eodem loco: Superfunt qui de philosophia scripserunt, quo in genere paucissimos adhuc eloquentes literæ romanæ tulerunt. Quenam sunt Pogi literæ romanæ? nonne latinae? Ergo lingua romana eadem quæ latina. Quod fatetur Macrobius, in eo, quæ supra attigi, loco, cum inquit: Ne sicubi nos, sub alio ortos coelo, latinæ linguæ uena non adiuuet, ut æqui bonique consulant, et in meo sermone natua romani oris elegantia desideretur. Hieronymus, super ioël: Quod Vespasianus et Titus, Romæ templo edificato, uasa templi, et uniuersa donaria in delubro illius consecrarunt, quæ græca et romana narrat historia. Boëtius super librum $\pi\delta\iota\ \epsilon\gamma\kappa\upsilon\upsilon\epsilon\alpha\zeta$ cōmento secundo: Ergo omne Aristotelis opus, quodcunque in manus uenerit, in Romanum stilum uertens, eorum omnium cōmenta latina oratione perscribam. Quid dicam A. Gellium, Diomedem, Donatum, Seruium, Priscianum, et alios plurimos ita loquutos? Dies me deficiet omnia illorum exempla repetentem: quibus uniuersis tu Pogi, qui te facis eorum patronum, contradicis, cum mihi contradicere uis. Ego cum te refello, non quidem illis patrociniū præsto, sed ab eis patrociniū posco. Haftenus de reprehensione uerbi. Nunc de reprehensione rei. Negas licere dicere, romanam linguam dominari. Si hoc non licet, quia homines, non lingua dominatur, cur ais linguam romanam dominari Romanis, ubi in usu est: si licet, cur me ita dicentem insectaris? Nisi forte lingua romana suis dominari poterit, alienis non poterit. Imò suis non potest, sicut nec Romani dominantur sibi, sed alijs. Nam pro Romanis, linguam romanam posui, quatum ad propaginem linguæ romanæ pertinebat, qui tropus est uel frequentissimus, sed tibi, ut cætera bona, ignotissimus, qui putas uenustius dici, ex Britannis, quam

Litteræ roma-
næ.

Romana lin-
gua dominatur.

nis, quàm ex Britannia, qui tropus est insolentior. De quo mox dicam, ubi paulum de calumnia tua dixero. Non enim ita abrupte illa uerba dixi, sed quemadmodum Cicero, post multum de morte Seruij Sulpitij, qui in itinere ad M. Antonium fuerat defunctus, intulit, Is enim profecto mortem attulit, qui causa mortis fuit: sic ego post illa, & sicut gemma, aureo inclusa anulo, non de ornamento est, sed ornamento, ita noster sermo, accedens aliorum sermoni uernaculo, contulit splendorem, non sustulit, neque enim armis, aut cruore, aut bellis dominatum adeptus est, sed beneficijs, amore, concordia. Et mox: amissimum regnum atque dominatum, tamen si non nostra, sed temporum culpa. Verùm tamen per hunc splendidiorum dominatum in magna adhuc orbis parte regnamus. Nostra est Italia, nostra Gallia, nostra Hispania, Germania, Pannonia, Dalmatia, Illyrum, multæq; alie nationes, intuli: Ibi nanque Romanum imperium est, ubicunq; romana lingua dominatur, de dicendi tropo Cicero ita in III. de Oratore tradidit: Ne illa quidem traductio atque immutatio in uerbo quandam fabricationem habet, sed in oratione: Africa terribili tremit horrida terra tumultu, pro Afris est sumpta Africa. &: Desine Roma tuos hostes, testes sunt campi magni: grauis est modus in ornatu orationis, & sepe sumendus, ex quo genere hæc sunt: Martem belli esse communem, Cererem pro frugibus, Liberum appellare pro uino, Neptunum pro mari, curiam pro senatu, campum pro conuijs, togam pro pace, arma pro telis, pro bello, & alia plura. Sed multo plura Quintilianus, cuius unum, quod è Cicerone sumit, exemplum suffecerit: Quid enim tuus ille Tubero in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum? * quàm Romana lingua dominatur? quod conuenit cum illo pro Archia: Hæc studia literarum nobiscum pernoctant, peregrinantur, rusticantur. & alia infinita

exempla. Sed res cæcis quoq; ut inquit Plato, clara est, cætera
 exequamur. P O G. Sed Prisciano, inquit, eruditorum nuperrimo
 potissimum respondebo. Cur qui de latine lingue elegantia scri-
 pturum se proficitur, tam inelegans, tam elinguis est, tam barba-
 rus, tam ignarus, omni eruditione carens & elegantia? Nuper,
 tempus paulo ante præteritum significat. Nuperrimum uerbum, ab
 eo solo male compositum, non octingentorum amplius annorum
 tempus significare potest. Sed ubinam belua insana nuperrimum
 hominem scriptum legit? nunquid apud ueteres, Titum Liuium,
 Sallustum, aut Quintilianum, diuitias suas, per casus declinatum
 comperit? Non dico, quam inscite, quam indocte, quam impuden-
 ter, quam falso sua illa ceruina leuitate se nihil scire demonstrat,
 cum talium tantorumq; uirorum autoritatem & doctrinam suæ
 insulsissimæ postponit opinioni, illud potius quero, unde, aut à
 quibus autoribus hæc monstruosa uerborum portenta sit expi-
 scatus. L A V. Quoniã uerba Pogi semper sententiasq; inuoluis,
 necesse habeo redigere ad capita, quæ obijcis. Obijcis, quod nu-
 perrimum solus ego composuerim, quod compositum non est,
 sed esto dixeris deriuauerim: quod eius significatione abusus
 sim, quasi recte quis uti uerbo queat, quo uti non debet, tan-
 quam male formato, quoq; nemo est usus. Accipe, cur recte
 & deriuatum sit hoc superlatiuum, non à me, sed ab alijs, &
 à me usurpatum. Priscianus, cuius tu Pogi aduocatus es, imò
 cuius caput, ut uulgò dicitur, frangis assidue, ita in tertio ait:
 Nuperrimus etiam superlatiuum proferebant antiquissimi, qui
 superlatiuus gradus magis ab aduerbio in er desinente uidetur
 nasci. Nomen enim positiuum in us desinit, ut Capro uidetur,
 nuperus, cuius accusatiuum Plautus profert in Capt. recens ca-
 ptum hominem, nuperum, & nouitium. & bene, ut super supe-
 rus, sic nuperus debet esse. Vides, ut tu ea, quæ à me exigis, Pri-
 scianus probat? nuperum recte formari, & hominem significare,
 idq;

Nuperrimus.

Nuperus.
 Superus.

idq; non modo apud ueteres, sed etiam apud ueterrimos reperiri, etiam Quintiliano, Lúio, Sallustio uetustiores? quos cur nunc nominaueris, non facta Cicronis mentione, nescio, nisi dubitas hoc apud illum inueniri, ut ad Herennium, Aut quod ille nuperrime dixerit, id est, ultimo & nouissime. Et postea quæris, unde monstruosa uerborum portenta expiscatus sim. Portentose ne loquitur Cicero, cum utitur leguleius, architectari, nuperrime? Tu melius, qui monstruosa portenta ais, nõ secus, ac si diceris monstruosa monstra, & portentosa portenta. Taceo quòd inquis monstruosa pro monstrosa. At non de tam longo tēporis spatio dici potest nuperrimus. Hoc facit imperitia tua Pogi, qui sentis nuper significare tempus paulo ante præteritum, quam significationem aduerbijs dudum in Elegantijs tradidi, & nuper complecti multa aliquando secula, ut Cicero de diuinatione: Neque ante philosophiam patefactam, quæ nuper inuenta est, hac de re communis uita dubitauit. Idem de Amicitia: Neque enim assentior ijs, qui nuper hæc differere cœperunt, cum corporibus animas interire, atque omnia morte dæteri, & alia in ijsdem Elegantijs multa. Ego Priscianum sequutus, sic dixi nuperrimum pro nouissimum siue ultimum, ut Cicerò illud suum, & alij nonnulli, quorum exempla iam referre ociosum est. P O G. Verbum præclarum bonum quandoque significare dicit. Affert testem Cicronem, quem minime intelligit, O præclarum custodem ouium, ut aiunt, lupum. Non claritas in custode desyderatur, ait, sed probitas. Ergo præclarum pro bono posuit. O præclaram crassamq; dementiam. Etiam pueris hoc patet: præclarum, per eroniam dictum, cum contra Marcum Antonium loqueretur. At ignorantia magister in laudem dictum putat. L A V. Ita mihi contingat propitios habere in hac causa iudices, ut neminem illiteratorum, quos noui, reor ita stulte, ita fatue, ita pueriliter fuisse locutũ, ut Poggius fa-

Portenta mon-
struosa.
Monstrosus.

Nuper.

cit. Ait me putare hoc dictum esse in laudem. In cuius queso laudem Pogi? lupi ne, quod sit uel bonus, uel clarus ouium custos? lupum ne ego pro præclaro ouium custode puto à Cicerone laudari, à quo scio scriptum: Cum canes fungantur officio luporum, cuius pecuaria credemus? At, inquis, si per eroniam sentio esse dictum, contra me esse loquor. Quoniã id modo probas Pogi pueris puerilior? ut semper, quod alijs obiicis, in te ipsum recidat. Nũquid uerba per eroniam dicta, non idem, quod eronia significant? ut si dicam: O doctũ, ò acutum, ò sobrium Pogium, tam etsi ego in alium id sensum loquor, Nõnne hæc tria adiectiua suum significatum retinent? idem fit in illo Tulliano. Sed quia non de claritate tunc agebatur, quæ nec in lupum cadit, nec in pastore desideratur, sed de bonitate, dixi, perinde dictum esse: ò præclarum custodẽ, ac si dictũ esset per eroniam: ò bonum custodẽ. Vides ut eronia nihil immutat? Ergo quare Cicero dixit, ò præclarũ: & non, ò bonum custodẽ? Nempe quia idem hæc duo significãt, hoc est, quod ego admonere uolui, præclarum accipi pro bono, quod tu præclarus emendator uituperandũ duxisti, ut non quærat, quemadmodum Cicero inquit, quem appellet ineptum qui Pogiũ cognouerit. P O G. Principium procemij libri Elegantiarum quinti ampullosum est, & uanitate plenu. Tertius mihi, ait, & propè quartus annus agitur peregrinanti semper, & per omnia maria uolitanti, proxima etiam æstate, & quidẽ totam militiam experto. Quod utrũ honestiore, an magis necessaria causa fecerim, nescio. At ego scio te necessitate coactũ, Regem Arragonum edendi necessitate sequutum fuisse. L A V. Ais ampullosum principium esse, & uanitate plenum, in quo de necessitate mea confiteor. Ille ampullose & gloriose loquitur, qui se iactat, qui non se peregrinari, nauigare, militiam experiri coactũ fuisse narrat. Nam coactũ me potius, quàm honesta causa ductum, tu, etsi nescis, affirmas, & te scire ais, me seculum esse Regẽ Arragonum

Præclarus,

Ampullose loqui.

gonū necessitate edendi. Quid tu Papam tamdiu secutus es? certe necessitate potandi. Et quod Samaritana petijt à CHRISTO, & forsitan impetrauit, id tu ab eius uicario priuilegium, ut a iunt, impetraſti, ne unquam ſitires, ut ebrj solent, hoc tamen impetrare non dico non potuiſti, sed noluiſti, ne unquam temulentus eſſes: sed reddamus cætera tua uerba. P O G. Quamuis quis barbarus sic loquitur, ut tertius & propè quartus annus agitur, dicat? quod hoc est ænigma? serè, non propè dicendū fuit. Quo est enim modo annus quartus propè tertium, loco ne, an tempore? si tēpore, exprime illud, qua sit propinquitate. L A V. Vere ænigma, loquor uocabula noua, dura, obſoleta, dic quaeso per Herculem, modo per Liberum, propè quid sit? nū intelligis tanquam ænigma? si hoc est ita, quid illud exponis, quasi intelligas, cum percontaris qua propinquitate annus quartus est propè tertiu? atque, ut ad interrogata respondeam, ea propinquitate est quartus annus prope tertium, qua tertius prope quartum, hoc tu dubitas temulente? hoc tibi quaerendum putas, quomodo sit tertius propè quartum? hunc sermonem in me reprehendis? O curbitariū cerebrum, quaeris de tempore, an aliud sit alij uicinū loco an tempore? Quomodo potest propinquitas loci aut longinquitas cadere in tempus, qua diuersa statuit Aristoteles prædicamenta? Etiam de tempore interrogasse stultissimum puto, an tempus tempori uicinum sit tempore, sed quāto spatio temporis. Sed nunquid Aristoteles idem sic disputare te docuit, ut duabus propositis partibus, unam, & quidem priorem, omittas? loco ne, inquis, an tempore? cur mox de loco nihil loqueris, sed tantum de tempore? Sed quid plura de ineptia tua? Vt autem de re breuiter respondeam, sic illud dixi, ut dicerem: Pogius est septuagenarius & propè octogenarius: Pogius solidum propè annum consumpsit in fabricanda inuectiua: Pogius est propè decrepitus: Pogius est propè demens: Pogius est propè singulari stultitia: qualia

Annus tertius, loco ne an tempore prope quartum sit.

Prope.

sunt infinita exempla, & omnibus, nisi uni Poggio, nota. Subdidit quoq; P O G. Nam per maria uolitant, quis unquam uolitare per maria se dixit? nisi Dædali more alis sumptis per tot maria uolitaui? Rectius cerebrum suum ex plumis confectum dixisset per maria uolitaſſe. L A V. Ego Pogi alas habeo, quales uel Mercurius, uel Perſeus fertur habuiſſe, tu in brachijs, quas hircinas uocant (nam hircus es) & illis Dædaleis maiores, & iam albis plumis ſimiles. Vetule caper, quando latinam linguam diſceſ? uolitare etiam de non uolantibus dici, idque frequentius, ut docet Cicero in primo de Oratore: Nā uolitare in foro, habere iniure, atque prætorum tribunalibus, & Quintilianus: Me per omnia maria uolitantem, ut plus filio relinquerem, circumuenit ſeuus ipſo mari latrocinium, & alij complures autores, quorum cerebrum ex plumis confectum eſſe uis Pogi, illorum cauſæ deſenſor. Oſtendi tibi, quis dixerit hominem uolitare per maria. Nam Dædalus, ſicut uolucres, non per maria, ut tu uolucris dicis, ſed ſupra maria uolitaui. Tu mihi oſtende, quis unquam dixerit: ſtrabitur, ut tu, qui ais. P O G. Non tapetibus, ſed pellibus ſtrabitur hircinis. L A V. Et poſtea miraris te reprehendi à pueris? Ego ne coronam lauream quidem dicerem, cum laurea ſit ſubſtantiuum. Nam cum ais lauream coronam, laurina intelligebas. Illud quoq; uelim oſtendas, ubi repereris. P O G. Cum his nymphæ ſylueſtres, & maris accolæ, monſtra ingentia, honorem ſui generis homini impertientur. L A V. Accolæ enim dicitur, qui iuxta locum colit, non qui in loco, & impertior deponens apud quos ueterum inueniſti? Nunquid Salluſtium, Liuium, Quintilianum, Ciceronem? Nam illud iam aliquoties reprehendi. P O G. Scio hæc plurimum ſibi diſplicebunt. L A V. Quod ſibi pro ei. Illud quoq; non minus turpe eſt. P O G. Hac illuc circumferens. L A V. Pro huc, illuc, quod quiuus puer reprehenderet, nedum ille, ut in ea ætate, ſatis excultus. Verum iam ad
extremum

Volitare.

Strabitur.

Corona laureæ.

Accolæ,
Impertior.

Sibi.

Huc illuc
oculos circumferre,

extremum nolo hæc à me neque superiora in Poggio esse repre-
bensa. Quinimo laudo Poggium, & si mihi inimicissimum, tamen
doctissimum, eruditissimum, facundissimum prædico. Nam alio-
qui quæ laus foret, si tanquam Scipio Siphacem non Hannibalem
deuicissim? Est igitur, cū quo pugnaui, Poggus, uelut Hannibal,
aut Pyrrhus, qui bellum Romano populo intulit. Hic tamen tam
strenuus, tam fortis, ut sic dicam, eloquentiæ imperator, nihil un-
quam mearum copiarum prostrigauit, cepit, fugauit. Hæc enim
sunt omnino, quæ obijcienda operi meo putauit, quæ frustra obie-
cit, quæ etiam, ut opinor, obiecisse iam pœnitet. O igitur opus
ipsum præclarum, o libros omnium lectione dignos, o aurea Lau-
rentij præcepta, quæ in ardentissima fornace Poggiana, nihil ti-
men damni fecerunt. Quantum ego debeo Poggio meo? non pos-
sum non gratias agere, quâuis ille non facile patitur, ut me sibi
debere prædicem, doletq; iactare beneficium suum, & hæc quasi
inanem gloriam respuit. Ego tamen officio meo fungar, & cui
debeo, me debere confitebor. Pace uestra dixerim, amici mei, etsi
præstantissimi uiri, plus uni Poggio debeo, quàm uobis uniuerfis.
Quippe de opere meo melius, quàm uos, meritus est, quoquo id
animo fecit. Vos enim, cum libros meos laudatis, non magis iu-
dicio, quàm amore, humanitate, studio, obsequio, gratificandi
denique gratia laudare uidentur. At cū quis odio, inuidia,
emulatione, nocendi auaritate, ut nūc Poggus, repre-
hendere nititur, captat, & laborat, quâlibet uelu
ti corporis partē ferire non potest. Quæ
tandē maior laus desyderatur? Lau-
dat enim, & maxime laudat,
qui uituperandi cupidissi-
mus, uituperare
non potest.

L A V R E N T I I V A L,

L A E P A T R I T I I R O M A N I

atq; de lingua Latina bene meriti Antidoti in

Pogium ad Nicolaum quintum Pon

tificem Max. Lib. III.

PROFLIGAVIMVS iam Pogianas
 quinque legiones cū ipso Pogio latronum ac bar-
 barorum duce, tres quidem sub signis calūnie,
 duas autē sub imperitiæ vexillis. Superest sextū,
 quod in nostra partitione promissimus, ut de
 superato captoq; hoste triūphemus. Verum quoniā hic ante pu-
 gnā in suis castris tanquam de me uicto triumphauit, siue me,
 quasi uere triumphaturus non essem, per ludibrium fecit trium-
 phantē, referam, qualis ille Pogianus triumphus fuerit: cuius ex
 comparatione fiat illustrior Laurentianus, ut nemo non iudica-
 turus sit, illum triumphum Pogianum ipso autore & machinas-
 tore dignum. Cuius species hæc est, quemadmodum ab eo de-
 scribitur. **P O G.** Itaque, ut Florentini solent in festis suis ali-
 quando curru triumphali insanos uehere, quod est iocundissi-
 mum spectaculum, ita nos isti triumphum decernamus, tanquā
 doctorum omnium uictori, ob omneis gentes ingenij acumine
 superatas. Currus itaque erit non ex ebore (nam id quidem uul-
 gare uidetur) sed ex Gigantum ossibus compactus, ut homo
 immanis immanium corporum robore uehatur: non tapetibus,
 sed pellibus strabitur hircinis, triumphantis naturam redolen-
 tibus: ipse astans, alter aq; manu sphingem, altera phœnicem ge-
 stans, hallucinanti persimilis, oculosq; fanaticos hac illac cir-
 cunferens: coronam gestabit in capite ex folijs lauri coctis, lu-
 canicis immixtis, ut aliquo suauī odore nauseantis comitum fasti-
 dio mens fissā reficiatur. Corui in sponda currus uoce illa per-
 blanda

blanda nouello philosopho alludent, noctuæ ac bubones circum-
 aduolabunt. L A V. Et alia huiusmodi, ad centum ferme
 uersus, quæ, ne operi meo ueluti sordes aspergant, ne ue gra-
 uium ac proborum hominum aures offendant, non omnia mihi
 subiicienda duco. Pogium ista decent, qui librum de spurcitijs
 scripsit. Ego ab obscœnis non modo linguam continere, sed
 etiam aures oculosq; auertere consueui. Si quis tamen cætera
 discere uult, apud illum potius legat, quem nihil scœdum nec di-
 cere, nec audire, quem nihil, nec uidere, nec scribere, quem nihil
 nec agere, nec pati pudet. Nam etiam in his obscœnitatibus fa-
 cundum se ad extremum fuisse gloriatur, inquit. P O G. Cre-
 do ijs, qui legent, non barbære, sed satis latine, satis aperte, satis
 faciæde putabunt à me eius ignorantia, auentiam insaniam, proca-
 citatem, temeritatẽ, proteruiam esse descriptam. L A V. Satis la-
 tine Pogi, fateor, qui datiuum pro nominatiuo posuisti: siue uer-
 bum putabunt pro uerbo uidebitur. P O G. Quod si hæc illi pa-
 rum belle à me compacta uidebuntur, asseram alia in alio dicen-
 di genere, & longiori forsitan oratione aliũ decernemus trium-
 phum, ut ampliorem illi reprehẽdendi nos materiã præbeamus.
 L A V. Et alia multa, quibus si quid tibi respondero, scripturũ
 minitaris, & à respondendo deterres. Sed cur quæso Pogi mini-
 taris mihi? Elaborasti ut latine, ut eleganter, ut facunde scribe-
 res, ne quam mihi præberes ad te reprehẽdendum ansam, & tan-
 quam hoc consecutus sis, de me triumphasti: me captiuum al-
 ligatumq; per ora populorum deduxisti. Quid ergo nunc om-
 pus est minis atque minatijs, ut Plautus ait: Turpe est uictori ui-
 cto irasci, & minari ac metum ostendere, timoris est signum:
 generosus animus & suæ sibi uirtutis cõsciũs, nõ uerbis abster-
 ret hostem, non se magna facturum iactat. Canis, cum latrat, non
 satis se audere significat. Itaq; cum me à respondendo tibi Pogi
 deterres, non mihi, sed tibi ipsi consulere uideris, & de tuo so-
 lius

Iis, qui legent,
 putabunt.

luis periculo esse sollicitus. Sed quid faciam Pogi? an mihi denegare triumphum potes post uictoriam, qui ipse ante conspectum hostem triumphasti? Tecum pugnaui, te uicti, te capi, quid, nisi ut de tanta uictoria triumphum deportem, superest? An te ne captum in triumpho ducam, obsecras? quod Persarum rex ab Aemylio Paulo obsecrauit. Tribuerem tibi istud, nisi rebellaturum ostenderes, & te mihi immanem, seuum, barbarumq; hostem præbuisse. Triumphabo igitur de te, cui tuipse per insauiam triumphum comminatus es. Nec mihi integrum est ab hac re supersedere, cum senatui populoq; romano pollicitus sim, omnes me captiuos illis in media urbe representaturum: id est: iudicibus, quæ nam in te reprehendissem, si reprehensor fuisset, demonstraturum. Distingquam autem hunc honorem meum in ostentationem ducis captiui, & captiuos ceteros. Ostentatio captiui ducis sit: demonstrare eum breuiter ab omni eloquentia alienum, qualem Leonardus Arretinus describere solebat, cum diceret: Poggio ligoem aptiorem esse, quam calamum. Non queram longius documenta infantie Poggianæ, ne è multis opportunissimum reprehensioni locum desumpsisse uidear. Ex ipso statim Inuectiue principio, etsi alia sunt multo aptiora loca, hoc licet planum manifestumq; faciamus. Sic enim incipit. P O G. Si quibus in rebus honestum est, consensuq; omnium permissum, iniuriam propulsare, in his maxime prudentis hominis officium esse debet, ut contumeliam depellat, in quibus honoris & existimationis laus, aut ingenij fama à maluolis in discrimen adduci uideatur. Conscium enim eorum, quæ obijciuntur, se facere existimatur, qui taciturnitate utitur pro defensione, quoniam censetur quasi conscientia ductus, non esse auus improborum maledicentiæ respondere. L A V. In his pauculis uersiculis tot uitia? Omitto quòd hexametri initio orsus est, & quidem tant insigni, quòd uctatur, quòdq; accommodatus erat: in his certe, uel in

Triumphus de
hoste deuicto.

Exordium in-
uectiue.

Pogij uitio-
rum & ineptiæ.

vel in his profecto, quàm in his maxime. Primum dixit, esse debet, pro est, aut pro uideri debet. Non enim nunc præcepta dantur boni uiri, qualis debeat esse, sed, qualis sit. Deinde, totum id superuacancum est: pudentis officium hominis esse debet, nam quid attinet ista dicere, ubi dixeris: si quibus in rebus honestum est? an non honestum, cum dicis, pudentis hominis officium, complecteris? quid nunc uariare uerba oportuit, & mutare illud propulsare in depellere? & iniuriam in contumeliam? & cum dixeris contumeliam, tot uerba inculcare, contumeliam declarãtia: in quibus honoris, & cætera? Deinde cur per distributiua dictum est illud: aut ingenij fama: quasi ingenij fama non pertineat ad existimationem, & aliud sit fama, quàm existimatio? Deinde, quid est existimationis laus? nonne cum quis dicitur esse magnæ existimatiõis, id dicitur, quòd magnæ famæ sit, ac magnæ laudis? absurdum igitur est dicere: honoris & existimationis laus. Deinde, quòd ille ipse res in quibus ais discrimen uersari honoris, existimationis, laudis, ingenij, famæ, nihil aliud sunt, quàm hæc ipsa, honor, & reliqua, ut nequeant in se ipsis adduci in discrimen. Deinde quòd illud, à maleuolis: redundat: nã nisi à maleuolis alicuius existimatio in periculum adducatur, profecto nõ est iniuria. Deinde: quòd pro adducitur dixit: adduci uideatur: minus peccaturus, si dixisset, uidetur. Nunc & superflue id uerbũ addidit, & , ut amplior sonus foret, extendit: more istorũ, quos Quintilianus deridet: arbitantes se loqui Tulliane, si in clausula hoc posuissent. esse uideatur: nec intelligit sua se loquendi ambitione finem hexametri, & penè totũ hexametrum admisisse. Quæ uitia ideo noster Poggius incurrit, imò accersit (nã * in illo maius est, id est, mala affectatio) quòd laborat ea ambitione, quam notat Quintilianus: cũ inquit: Est etiã in quibusdam turba inaniũ uerborum, qui dum communem loquendi morem reformidant, dum sti specie uitoris, circumueunt omnia copiosa loquacitate, que di-

cere uolunt. Nam nisi hæc Pogium perueritisset ambitio, sic dixisset: si quando honestum est consensuq; omnium permissum, iniuriam propulsare, tunc certe honestum permissumq; est, cum honor & existimatio in discrimen adducitur. Non minus insignue est hoc uitium in eo, quod sequitur. Nam pro ratione propositionis, ipsam propositionem repetit, uerbis tantum mutatis. Ibi nanque posuit enim, hic, quoniam, ibi existimatur: hic censetur: ibi consciuum se facere, hic quasi conscientia ductus: ibi taciturnitate utitur pro defensione, hic non est ausus respondere: ibi eorum quæ obijciuntur, hic improborum maledicentia. Totus est talis Pogius, ut eius propè plura sint errata, quam uerba, Quanquam hic uitium repetendi, & sententias ac uerba eodem tendentia inculcandi, apud indoctos peperit ei aliquid famæ facile dicendi, quæ potius est negligentia, supinitas, imperitia dicendi, atque, ut dixi, mala affectatio. Ostendi latronum ducem, nunc ipsos latrones, quos in prælio habuit, quosq; in suis, quas expugnauius, urbibus collocauerat, sub ferro deinde cepisse ostendamus.

IN LIBRO PRIMO EPISTOLARVM POGII.

Cõmuniter.
Fere.

P O G. Post uerba quæ primo cõgressu cõmuniter haberi solent. **L A V.** Cõmuniter, accipis more barbare loquentiũ, pro ferè, de quo dixi in Elegatijs. Nã cõmuniter pariter dicimus, ut cõmuniter in hanc rē cõcurrerunt. **P O G.** Qui admodũ solliciti atq; intēti existunt. **L A V.** Solliciti pro diligētes accipis, & existunt pro sunt, quod uerbũ nunquã participio iungitur significatq; apparere potius, & extare, ut in Elegatijs. **P O G.** Si quæris quid agã, statur. **L A V.** Male Terentiũ es imitatus qui ait: qd agitur? statur: quiq; istud tuũ dixisset: quid agam? sto. quãquam statur, barbare accipis, pro nihil agitur. **P O G.** Conduxi domunculã penes flumen. **L A V.** Penes flumen pro iuxta, aut prope,

Sollicitus.
Existere.

Quid agitur? statur.

Penes.

prope, aut secundum, aut secus, ut quidā, utitur, ubi reperisti? Secundum.
 P O G. Melones * atq; intermedio emēdos censebat. L A V. Secus.
 Intermedius, in Ciceronis oratore dūtaxat, quātū memini, legi,
 & haud scio an sit emendate scriptū, sed ibi adiectiuū est, nam Intermedius,
 uerba hęc sunt: est aut quidā interiectus intermedius, & quasi
 temperatus, hic apud te substantiuum. P O G. Nulla hic audio
 noua. L A V. Pro nihil noui, dicis nulla noua uidelicet : accipis Nihil noui,
 nouū pro nunciū, ut uulgu8 inruditū. P O G. Nescio quod ca Nouum.
 stellum secessionē parat. L A V. Defectionē siue rebellionē de-
 cere debebas. Secessit olim plebs Romana à patribus, dicimus, Defectio
 & quę sunt id genus, nō aut: secessit castellū aut urbs. P O G. Rebellio
 deinde sociassem te usq; ad motē qui imminet urbi, tuū postre- Secedere
 mo obtulisset tibi Pogiū. L A V. Sociassem dixisti pro deduxif Deducere
 sem, siue comitatus essem, & postremo superuacue. P O G. Sed Sociare.
 credidi te rediturū ad Curiam, quod posteaquam factū non est. Postremo
 L A V. Cur tam sepe ponis posteaq; pro quoniā? P O G. Nō so Posteaquam
 licitante me eam rē coepisti. Et iterū: putabā te quoq; post di- pro quoniam
 scessum tuū, absq; ulla sollicitatiōe mea, quod coeperas p̄fēcisse.
 L A V. Sollicitare nullies aliter ponis, quam docti consueuerunt.
 P O G. Scripsissem ad te olim, sed expectaui in diē à te literas. Sollicitare
 L A V. In diem ponis pro propediem, quę in Elegantijs tradi- In diem.
 tur differentia. P O G. Vir ingenij minime opulentis. L A V. Propediemq;
 Opulenti aut tu scribere debuisti, aut librarius. P O G. Scripsi
 dudum postq; redij ad Curiam ex Britannis. L A V. Dudū uix Dudum.
 ultra horam tēpus significat, ut dixi in Elegantijs. P O G. Vt Vt plurimum.
 plurimum. L A V. Cur tam frequenter uteris, ut plurimū: quod
 nusquā apud Ciceronē reperisti? Perpendo pro intelligo nō re
 cte cum uulgo accipis: cū significet ponderare & aestimare, ut Perpendo.
 in Elegantijs tradidi. P O G. Non quid ceteri faciāt mali, sed,
 qd boni nostra esset facere, cōsideremus. L A V. Eset posuisti
 pro interest. P O G. Petrum de Pisanis admodum diligo: tum
 h propter
 esse p̄ interesse
 Tum propter.

Si quod, pro
si quid.
Nedum.

propter eius probitatē: tū propter in me obseruantia. LAV. Vereris dicere propter obseruatiā, ergo dicendū erat: propter eius, siue, propter suā tum probitatē, tum in me obseruantiam. POG. Rogauit, ut si quod ad me scripseris, rescribā. LAV. Si quod, pro si quid. POG. At ipse nedum orationes remisit, sed ne uerbū quidē respōdit ullū. LAV. Dicendū erat: At ipse non modo orationes non remisit, sed, & c. nam nedum semper in secūdo mēbro habet locū, quē admodum in Elegātijs docui: quale esset: at ipse nullū uerbū respōdit, nedum orationes nō remisit. Ex quo cōstat unā quoq; a Poggio omīssam negationē.

Expendit
Impendit
Talis.
Recolo
Deuians

POG. Ipse modicum expendit in nutrice talis. LAV. Expendit, pro unpendit positum est. Et, talis pro illius. POG. Non enim recolo, sed nihil deuians à ueritate. LAV. Est ne hic recolo pro recorder, an, ut Cicero ait? apud quem dic ubi reperi sti, deuians? POG. Quod si me credere sibi debuisse putas, ue-

Refellere.

hementer erras, ne culpam omnem in me refellas. LAV. Sibi pro eius positum est. Refellere est confutare & redarguere: hic autem quomodo accipiatur, nescio. POG. Literas quas dicis dudum ad me scripsisse, si unquam habuissem, respondiissem profecto. LAV. Dudum pro nuper positum est, & habuissem pro accepissem. Insuper deest, ad te: ut esset, scripsissem ad te. POG. Ut percipiam ex eis quam cupio iocunditatē. LAV. Non percipitur iocunditas, sed uoluptas, lætitia, gaudium, delectatio. At tu putas idem ista significare quod iocunditatē, cum multum differant. Neq; enim iocundus homo est qui delectatur, lætatur, gaudet, uoluptate fruitur, sed qui causa est alteri, ut ille gaudeat, & literæ iocundæ dicuntur, quæ non gaudent, & oratio iocunda, & aspectus nō solum amici si lætus sit, sed interdum inimici iocundus est, si is tristis fuerit. Itaq; iocunditas inest ipsi rei, ex qua nos capimus uoluptatem. POG. Cuius negligentia atq; incultus nobis luendus est. LAV. Incultus

Dudum.
Habere.

Percipio.

Iocundus

Incultus.

substan

substantiuum ubi reperitur? POG. Dic te executorē testamēti Iob, & postula partem suam, quæ pro illius anima dedatur. Postridie tuos quoq; octo grossos potiti sumus. LAV. Miror adolescentem non annotasse hoc: potitii tuos octo grossos. Nā dedatur pro detur nescio, an sciat male poni. Suam quoq; pro eius non uidit. An uero ad executorcm testamenti spectet, an ad hæredem, postulare quæ sunt hæreditatis, ipse uideris. POG. Illius uerò disidiij satis recte causam prospexi ex primis literis, quas olim recepi à Nicolao. LAV. Nihil putas differre inter perspexi & prospexi, cū illud penitus & perfecte aspexi: hoc autem, longe & ante: tum si Ciceronem sequeris, qui nūquam dixit, recepi literas, cur ipse sic scribis, & nō potius, accepi literas? PO. Ab homine tibi amantissimo. LAV. Mallē dicere tui. POG. Recommenda me domino. LAV. Pro commenda crebro ais, recōmenda me, quod non inuenitur. POG. Scribendi cōsuetudinē iam dudum intermissam. LAV. Consule Ciceronem: & scies iam dudū uix unam duas uē horas transcēdere. POG. Vellem similes mihi homines indiem dari. LAV. Indiem, pro indies siue quotidie, usurpas. POG. Cū essem pridie in Cancellaria, accessit ad me Antonius Luscus. LAV. Ne ga nunc te, quid pridie significet, ignorare, qui ab eo narrare incipias. Posuisti igitur pridie p nuper, quod nemo nisi barbarus fecit. POG. Magnū est obsistere uitijs, quæ indiem magis subeunt. LAV. Nemo sic est usus indiem, ut tu. POG. Multi tamen, tuq; in primis, opinantur me diuitem. LAV. Dicendum fuit: multi tamen, tuq; in primis opinaris, siue multi tamen, quorū tu in primis, opinantur. POG. Hæc tibi doctus atq; indoctus dicet boni in simul ac mali. LA. Vbi reperisti: in simul, doce. POG. Verū nō ediscuntur hic uitia, sed quandoq; exercentur. LAV. Discūtur, dicendū fuit. Nā ediscere est memoriter aliquid scriptū dictum uē cōplecti. POG. Ex quo Persius

Potiti.
Dedere.

Executor testa-
menti,

Perspicio
Prospicio

Recipere lite-
ras.

Tui amantis-
simus.
Commendo

Iam dudum
Indies.

Quotidie

Pridie
Indiem

In simul.

Ediscere.

h 2 finxit

- A collo pendentes.** *finxit nos portare duas manticas ad collum pendētes.* LAV. *A collo dicendum fuit.* POG. *De panno, quod toties iteras, ego iamdudum pluribus literis scripsi.* LAV. *Iamdudū frequentissime abuteris.* POG. *Nam cum reuolues Tragedias Senecæ legendi studio.* LAV. *Euolues tibi dicendum fuit.*
- Euoluo.** *PO. Hæsi paulum à legendo,* LAV. *Cessavi à legendo dicere debuisti non hæsi.* POG. *Et habitauit plurimum apud fontem Sorgæ.* LAV. *Naiades apud aquas id est, in aquis habitant, non homines.* POG. *Econtra.* LAV. *Hoc ita cōpositiū aduerbium apud Ciceronem nō inuenisti.* POG. *Vt sit tanquā uiaticum futuræ.* LAV. *Viaticum uideris accipere pro uia, cum sit pecunia, aut aliquid pecuniæ instar ad uictum in itinere faciēdo.* POG. *Nonnulli philosophiam eatenus attingunt, quatenus magistri accipiant gradū.* LAV. *Aut more imperitorum uteris quatenus: aut, si pro in quantum accipis, dure astateq; posuisti.* POG. *Dimitto medicos.* LAV. *Dimitto pro onutro, siue missos facio, siue transeo.* POG. *Ipsimet legū doctores nō erubescunt testari in libris suis hāc esse professionem scientiæ ipsorū.* LAV. *Quēadmodū alibi dicis suæ pro eorū, siue pro ipsorū, ita nunc ecōtrario ipsorum pro suæ. Hæc sunt quæ notaßem in primo Epistolarū Poganarū libro, si fuisset annotator. Nec in eo solum, sed etiam in sequentibus.*
- Quatenus.**
Dimitto.
Onutro.
Missos facio.
Transeo.
Ipsorum pro suos.

I N S E C V N D O.

- Abhorrere.** *POG. Scio Antoni te hos pro tua uirtute homines abhorrere, me autē nō abhorrere solū, sed etiā abhorrescere ab eorū nomine necesse est.* LAV. *Abhorrere ab hac re dicimus, non hanc rem, ut Cicero: Abhorrent à cōmunibus præceptis id est alieni ac remoti sunt.* POG. *Qui nō se prius & uirū pessimū confiteatur, & huius criminis peruersi reum.* LAV. *Contra usum doctorū usurpas reū Nam Cicero ita definit: Reos autē appello, nō eos modo, qui arguuntur, sed omnes quorum de re discepta*
- Reus.**

disceptatur. P O G. At eam tantā esse constat, ut quicquid dixeris, & summa eloquentia leuius quid uideatur, & suo pondere inferius. L A V. Quid pro quiddam accipis, quod docti nō faciunt, sed pro aliquid. Decepit te usus malorū interpretū, qui aiunt: est quid mirū. Quorum erroris causa est, quōd Aristoteles & ceteri Græci, quos isti transferunt in Latinū, pro quid, pro aliquid, pro quiddā, unū habēt τὶ, quod est proprie quid. T I
Vnde maximus in nostrā dialecticā fluxit error, & in ea, quæ uocant. * Hac in re nos & copiā, & uarietate, & proprietatem, & gratiā, & ueritatē maiore multo habemus, q̄ Græci: quid, ullum, nonnullū, quippiam, quicquam, aliquid, quiddā: & cetera quæ in Dialecticis disputauī. P O G. Domitianus Augustus uir malus ad reliqua. L A. Illud ad reliqua malus, insuetus sermo est, melius futurū sine præpositione, ut Vergilius: At cetera Graius: qui modus loquēdi etiā in prosa oratione reperitur. P O G. Quos etiā abhorrebat scelestus imperator. L A V. Nec sensu nec cōstructione huius uerbi recte es usus. P O G. Ite quātocius ad fauces auerni, excedite à nobis. L A V. Ecce quātocius diuerso ab illo superiori modo, quia unū uerbū tantū modo adest. Ergo illic unū uitii est, hic eiusdē uocis alterū, illud quoq; excedite, ego dixissem potius abscedite. Nā excedere est loco discedere. Homines aut nūc, loca nō sunt. P O. Ut afferret ad te literas meas. L A V. Nō habet nūc locū afferro, sed fero, & perfero. P O. Cū uidisset principes et satrapas nostros, obumbratus magnitudine ceterorū, obliuus est Pogij. L A V. Parū latine positū est illud obūbraus. P O. Ut testimonio meo cum excuses, si qui de illo obloquētur. Nā pridie mihi retulit, scriptū esse sibi: dici à quibusdā eū hic manere nescio cuius fœmine causa. Hoc falsum est, nā noui hunc satis recte, & uitam suam. Nō dico nō esse eū amicū, dimona Catherina dicitur, sed caute, & ita ut ego. L A V. En pridie, quod te melius me scire

Quid.

T I

Reliqua
Cetera

Quantocius.

Excedere.

Fero.
Perfero.

Obumbratus

Pridie.

h 3 iacta

*iactabas, non recte positum. Nā ubi reperisti isto modo usurpa-
 tum? ubi item sic usurpatum obloqui? ubi eum pro se? ubi econ-
 trario suam pro eius? ubi amicum pro amatore? POG. Existi-
 mo te habere uolumen quoddā Senecæ, quod fuit olim Colucij
 nostri, communis parentis doctorum hominum. Id si ita est, te
 rogo maiorē in modum, ut librū ad me mittas, quoad illū faciā
 transcribi. LAV. Opus, frequēter habet plura uolumina, plu-
 resq; libros. Quomodo igitur potest unū uolumen unus ue li-
 ber plura cōtinere opera? Quid autem ista significēt, apud Ele-
 gantiarum mearū opus, sex uoluminum siue librorū requirito.
 Olim quoq; barbare positū est, quis enim sic dixit? Martia olim
 Catonis, hoc est, iā defuncti Catonis. Illud etiā indiligētis scri-
 ptoris est: mittas transcripsero, pro eo quod est, quem tenebo,
 quoad transcripsero. Nā transcribi faciā, parū nitidū est. PO.
 Sed uel sunt nulla, uel ita mendosa, ut nedū intelligi, sed ne legi
 quidē Latine possint. LAV. Præpostere dictū est, nā sic erat
 dicendum: ita mendosa, ut legi latine nō possint, nedū intelligi.
 POG. Si singulatim citentur coram æquo iudice, uel pudore
 fileant rei causa, qui eos in causam suam adduxerit. LA. Singu-
 latim non dicitur, sed sigillatim, quod nec ipsum esset hoc loco
 idoneum. Itē corā iudice citari, rusticanus sermo est: quasi non
 ad iudicē citetur, sed iudice spectāte. Etiā, in causam suam, pro
 causa sua. Eos quoq; pro se dictū est. Vides quāta est mūditiā,
 ac uerē elegātia suppellectilis linguæ latinæ? POG. Lege uitam
 suā, lege mores, lege amulos atq; obrectatores eius. LAV.
 Quid ita de uno eodemq; loquēs, tam cōiunctis uerbis ais, uitā
 suā, & amulos eius? quorū alterū certe male posuisti. Sed mox
 utrunq; dum inquis. POG. Brutū si quis roget sententiā suam,
 uereor ne sibi à te grandē iniuriam fieri clamet, qui eum inter
 actores ponas. LAV. Cum dicere deberes, sententiā eius: aut
 certe id totū superuacūū est: sententiā suā uel eius, & q se inter
 actores*

actores ponas. POG. Nō ideo sunt laudādi, quia instar aliorū
 scripsere. Inuenies perplures luxuriosos. LAV. Instar, male
 usurpas, pro ad similitudiūē, & perplures, pro cōplures. Nam
 perplures, non inuenitur. POG. Ut scilicet deinceps grauiora
 quēdā mediteris. LA. Grauiora aliqua dicere maluissēm. PO.
 Librarius meus iamdudum à scribēdo uacat, negligētia Cosmi
 ut opinor. LAV. Iampridem, non, iamdudum, dicendum fuit.
 POG. Neq; confidis in uerbis Cosmi. LA. Redundat præposi-
 tio. POG. Scripsisti ad me dudum in quadam epistola. LAV.
 Dudum pro nuper est positū. POG. Rogauit me pridē Cardi-
 nalis S. Marcelli, an mihi esset satisfactum de Bulla fauentina,
 cum portionem suam misisses. LA. Pridem pro nuper posuit,
 & suam pro eius quanquam hoc nullies. POG. Viri sint di-
 gniori gradu ponēdi penes pontificem. LA. Pro iuxta nūc nō
 recte. POG. Mihi autem quantocius responde. LA. Quanto-
 cius iam reprehēdi. POG. Posteaquā recessisti à nobis, nihil
 de te intellexi. LA. Intellexi, pro audiui, nemo dixit eruditus.
 POG. Quibus te satis abunde excusas. LAV. Satis abunde q;
 dicimus, siue satis abundāter, nō, satis abunde, ut tu sæpe usur-
 pas. POG. Et cum rursus in publicum prodiret, atq; eadē sibi
 narrarentur, inquit: uxor mea testata est hoc falso in eam dici.
 LA. Eadem ipsi narrarētur, dicēdū fuit, & hoc falso in se aut
 in ipsam dici. Testata quoq; pro dixit, male est positum. POG.
 Qui nō secus afficior honori & cōmodis tuis, ac meis pprijs.
 LA. Afficior tuo honori, quo genere loquendi frequentissime
 uteris, inelegans sermo est. Illud quoq; meis proprijs, Cicero
 dixisset meis ipsius. POG. At postea cum acceperim omnia cō-
 cessa & libera, ueluti Colutius noster habuit, uolui tecū con-
 gratulari. LA. Veluti, pro sicut, male est positū, cum alterum
 sit imaginis, alterum similitudinis, ut late in Elegātijs. Tecum
 uolui congratulari, insuetus sermo est. Consuetus autem &
 h 4 perinde

Perplures
 Instar
 Complures
 Iampridem

Confido uer-
 bis tuis
 Nuper

Pridem
 Penes
 Iuxta

Audio
 Satis abunde q;
 Abundanter

Testari

Afficior honori
 Proprijs

Meis ipsius

Veluti
 Sicut

Tibi gratulor

- perinde latinus: uolui tibi gratulari. POG. Ambo tamē unum quid ferè uidentur significare apud doctissimos linguæ Latinæ autores. L A. Vnū quiddā dicūt linguæ latinæ autores, nō unū quid. P O. Memini me recommendasse tibi D. Ioannē de Criuellis. Erat enim tunc cōtrouersia quædam de beneficio suo, qđ est in foro Iulij. Nūc uerò cum super ea iamdudum compositū esset, denuo parantur sibi impedimenta. L A V. Recōmēdo nō est latinum uocabulū. Iamduđū, & suo, & sibi, latina illa quidem, sed nō latine posita. Quæ si toties à te barbare posita reprehendere uelim, quoties reperio, faciam rem, nō modo legētibus, sed mihi quoq; scribenti odiosam, ut etiam potissime pro potissimū, & extimo p existimo, & ut plurimū, et permaxime. POG. Redditæ sunt mihi nudius tertius literæ tuæ, optatissima illæ quidē, & quæ abunde mihi satisfecerunt. Ego de reditu in gratiam nō sum admiratus. L A. Aiebas me Pogi reprehēdere Ciceronē in illo: Qui autē in uirtute summū bonū ponūt, præclare illi quidē, sed hæc ipsa uirtus amicitia & gignit, & cōtinet. At ego maluissem te Ciceronē fuisse imitātū, q cū exceptione ferè loquitur, quod tu nō facis, qui nō dudū nostri usum coniunctionis quidē. P O. Ego tecū loquēs absens per literas, ueluti coram solemus, cū consilia nostra cōmunicauimus. L A V. Nihil inter ueluti & sicuti differre Pogi putas, & Elegantijs meis detrahis, ubi differētia hāc doceri potes. P. Tēpus adhuc extat corrigēdi & emēdādi. L A. Etiā inter extat & est, nihil existimas differre, cum extare sit eminere, existere, apparere.

I N T E R T I O.

- POG. Seq; prosequi uelle iura sua. L A V. Nihil etiā inter prosequi & persequi differre arbitraris, de quorū differentia alibi dixi. POG. Nouā hæresis sectā moliebatur. L A V. Nūc ediuerso facis, qui pro diuersis accipis sectā & hæresim, inter quæ nihil differt, cū alterū Græcū sit, alterū Latinū. P O. Ut uelles

Secta.
Hæresis.

uelles esse nobis consultor atq; adiutor in causa Angeli de Genararo, ut fiat ciuis, cum ea conditione, de qua tecum loquutus sum. **LAV.** Cōsultor nescio an alius ante Sallustiu dicit pro **Consultor.** eo, qui consilium dat, quē nescio an aliquis imitetur, nisi A. Gelius, qui sectator est friuolarum elegantiarum. Etiam sine præpositione maluissimè dicere: conditione. **POG.** Cum eos paulo exagitarem ad discendam eorum patientiam. **LAV.** Paulo nō **Paulo.** nisi comparatiuo applicatur, ut in Elegantijs tradidi, à quibus tanquam ab hostilibus libris non uult Poggius discere, cū fas sit ab hoste doceri. **POG.** Cum quo est mihi iamdudum ab adolescentia summa uitæ consuetudo. **LAV.** Iamdudum impro- **Iamdudum.** prie positum est, præsertim cum dicatur ab adolescentia: ergo dixisses eleganter: iam inde ab adolescentia. **POG.** Ego du- **Iam inde ab.** dum rogatus ab Antonio, feci supplicationem iuxta literas tuas pro archipresbyteratu. **LAV.** Venetias scribis, & ais du- **Dudum.** dum, quod est unius horæ duarum ue. **POG.** Pridem habui literas à te ex Chio duplicatas: ante habueram alias, quibus respondi. **LAV.** Nihil differentie statuis inter pridē, & iam- **Pridem.** pridem, nuper, dudum, iamdudum, & quædam alia. Quis un- **Nuper.** quam scripsit: pridem habui literas, pro nuper accepi literas? **Proxime.** Ego more ueterum dixissim: nuper siue proxime accepi abs te **Eodem exem-** literas, eodem exemplo. Nam duplicatas literas quid possit si- **plō.** gnificare, non intelligo, nisi complexas, & in morem anguium **Duplicatæ li-** implicitas. **POG.** Licet enim natura ipsa excellentior sit, **teræ.** ijs, quæ instar eius sunt. **LAV.** Nūquid sic tu uteris instar, **Instar.** ut Cicero, qui ait: Persuadent enim Mathematici terram in medio mundi positam, ad uniuersi cœli complexum quasi puncti instar obtinere. Vides, ut instar mensuram significat, non ad similitudinem, ut tu accipis? **POG.** Cupiebam certe alas mihi dari, ut quantocius memoria possem traicerem. Tu nihil omittas, quin his rebus suffultus uenias. **LAVR.** In literis, **Suffultus.**

h s quas

quas ad exemplum imitari uolentibus referendas in libros cen-
suisi, utrum Ciceronem, an uulgus imitaris, ut dicas quātocius,
& suffultus pro munitus, siue plenus, siue instructus? POG.
Scias Pistorij permagnā fuisse pestem præterita estate. LA.

Præterita.
Proxima estate.

Nescio an in prosa oratione repererim: præterita pro proxima. PO. Sumas alicūde mutuo sub fide mea. nam præsto erūt

Præsto.
Promptus.
Sub fide mea.
Sub reditū tuū.

tibi sub reditu tuo. Et paulo post: Hos sume pro libito. nā tibi
præsto erūt quēadmodū pollicitus est. LA. Præsto pro præpti,
quis nisi indoctus dixit: etiam sub fide mea, non ausim dicere,
quasi triuiale. Illud: sub reditu tuo, uidetur à triuio uelle rece-

dere, sed à schola magistrorum aberrauit. Dicendū enim erat
per actiuum: sub reditum tuū, POG. Etenim cum in cōtrahē-

da amicitia necesse sit alterius beneficiū procedere, uellem quip-

Quippe.
Prior.

pe is esse à quo primo initiū beneficij prodiret. LAV. Percā
si ullum huiusmodi uocabulum, quod uulgus ignorat, tu nosti:

quomodo enim barbarius potuit poni: quippe, quod semper cau-

sæ reddituum est: primoq; aut superuacuum est, aut dicendum

Potiri rebus.
Ambitiosus.

fuit potius: priore. POG. Maxime uerò impulsus sum nimia

quadam cupiditate huiusmodi res potiūdi, ambitiosior fortassis

ero aut importunior, quā sit æquum. LAV. Potiūdi res,

Importunus.

pro rebus, nō semel dixisti: ambitiosus quoq; de gloria, non de

libris, aut numismatis similibus ue dicitur, importunus etiam

apud doctos pro infestus ac molestus, uelut carens portu locus,

usurpatur. POG. Vereor ne succumbat insidijs ultorū, qui ei

tendiculas diuersis locis parant. Impedient certe factum propo-

situm suum, cū senserint te aduersum eorū uotis. LAV. Suū

pro eius, & eorum pro suis positum est. Subinde admoneo hu-

ius peccati, tum ne omnino non peccasse amplius putaretur Po-

gius, si omnino nihil adderemus, tum quia non solum Pogij re-

prehendendi causa hæc annotamus, sed etiā docendæ iuuetatis.

POG. Tum mores persimiles illi quidem mutua beneuolentia

deuin

deuinxerunt. *Quamobrem semper syncere colui hanc nostram amicitiam auctā in diē.* LAV. Ego, ut superius testatus sum, maluissē dicere : illi quidem, per exceptionem, ut intelligas te mentiri, cum ais, me tale dicendi genus improbare. In diē semper auctā amicitiam, nusquā legi. Dicimus enim serē semper, ut dixi in *Elegantijis*: in diē uiuo. POG. Existimo te aliorum literis debere fieri certiorē. LAV. Qui scribit, quæ alij imitentur, is se magistrum uulgi profitetur. Tu autē scriptor egregie uulgius magistrum habes, cum ais: existimo te debere fieri certiorē: pro eo quod est, existimo te fieri certiorē. Nā quid sibi uult istud: debere: sic enim nunc indocti loquuntur. POG. Mandamus tibi, quatenus debeas infra decemdiū uenire corā nobis. LAV. Quare audes Pogi etiam quatenus, pro ut: & infra, pro intra: & decemdiū, pro decem dies: & coram nobis, pro ad nos uenire, dicere uulgo autore, siue autoribus quibusdam scriptoribus nihil à uulgo differentibus? PO. Scripsit tibi nuper præteriti pontificis obitum. LAV. Ego dixissē potius, proximi, uel superioris pontificis obitū. POG. Ad summum miseriæ deciderunt. LAV. Ad summum est in altissimū, decidere est deorsum, quæ sunt inter se omnino contraria, dixisses tolerabilius, in summum: melius ad imū, optime in inum miseriæ deciderunt, uel, ad summum miseriæ peruenerunt, siue deuenerunt. POG. Ego pacem non solum spero, sed opto. LAV. Qui sperat, etiam optat, quoniam de bono uel optabili spem habemus. Itaque non dicitur isto modo, sed illo: ego pacem non solum opto, sed spero: uel, ego pacem non solum non spero, sed ne opto quidem. POG. Qui huic honori tuo ex animo gratulantes. LAV. Gratulari ex animo: nusquam legi, quoniam gratulari, est significare, te gaudere bono alicuius, siue gaudeas siue non gaudeas. Itaq; gaudium ad animum pertinet, nō gratulatio. Isti quoq; honori, potius quā huic dicendum

Illi quidem.

In diem.

Debere fieri.

Quatenus.
Infra.Decemdiū.
Coram nobis.

Præteritus pontifex.

Ad summum miseriæ.
In inum.Optare.
Sperare.

Gratulari ex animo.

Hic.
Ite.

cendum

cendum fuit. nam huic de meo dicitur, isti de tuo, ut in Elegan-
 tijs. POG. Mihi autem, cui neq; earū copia superest, & meis
 rebus cōtentus sum, haud uaco amplioribus. LAV. Vbi sup-
 positum est illius, sum cōtentus? Cogita quid tui amici de hac
 re, Donatus, Seruius, Priscianus, dicturi essent si te audirent.
 POG. Magnum quid est, & supra multorum vires esse unū,
 in quem multi sperent. LAV. Quid, pro quiddā, ut tu uis, nō
 reperitur, sicut superius dixi, sed pro aliquid. Etiā in quo dicen-
 dum est, nō in quē. POG. Ut autem dicere solebat Lucilius,
 sub sordido palliolo latere quandoq; sapientiā, sic saluberrimū
 est cogitare sub rubeo equo, & sub stramineo pileo quandoq;
 stultitiam latere posse. Dignitatis nāq; & amplitudinis, nō ur-
 tutū, & fuscus & rubicundus pileus habetur insignia. LAV.
 Non sub equo & sub pileo recte dicitur, cum super equū, non
 subter equū sedeamus: nec equum rubeū uidi nisi pictum, nec pi-
 leus dicitur rubicundus, sed rubeus siue ruber, quē Cardinales
 ferunt: nec quem ceteri Prælati fuscus, qui est color inter albū
 & nigrum. Tu tamen accipis fuscū pro nigro, deceptus more
 loquendi de colore hominis, quē ab albo ualde recedentē, pro
 fusco nigrum uocamus, cū uere nigri sint Aethiopes. Et apud
 Vergilium: Quamuis ille niger, quamuis tu candidus esses. Nō
 enim coloris Aethiopici Menalcā illum fuisse sentiebat, sed fus-
 cum, ut in eodē libro de alio puero: Quid tum, si fuscus Amyn-
 thas? & quasi nigrum dixisset nō fuscum, subiungit: Et nigrae
 uolae sunt, & uaccinia nigra. Certe nō habuit Amyntas colo-
 rem uiolarum siue uacciniorū, nō enim erat Aethiops. Dicimus
 itaq; pro fusco nigrū, sed nō econirario, ut tu facis, pro nigro
 fuscū. POG. Sed enim te incēsum scientia ad illustrandā hāc
 tuam dignitatē. LAV. Ad istā tuā, dixisset Cicero. PO. Exi-
 stunt autē nōnulli, ignari illi quidē. LAV. Inter existunt &
 sunt, ut uulgus, nihil existimas interesse, & illi quidem proprie
 de fide

In quo sperent.
Quid.

Super equum.

Pileus rubeus.

Fuscus.

Istam tuam.

desiderare exceptionem ignoras. POG. Domino meo singulari-
 rissimo. LAV. Vbi legisti singularissimū? POG. Sed in diem
 meliuscule se habet. LAV. Quæ in oculos incurrunt, non ui-
 des, nullies enim legisti, indies cū comparatiuo, nunquā in diē.

Singularis.
 In diem.

POG. Sed cupiditatem meā superauit pudor quidā rusticanus,
 uerentem, ne longa admodū cum locorum, tum uero temporū
 intercarpedo ex animo tuo Pogij memoriā omnē excussisset.

LAV. Verentis dicendū erat, sic enim dicunt: qui latine loquū-
 tur, quia cupiditatē mei, dicere nō p̄sumus, sicut late in Elegā-
 tijs disputauit? Nō enim cupiditas mea ueretur, sed ego: ergo ue-
 rentis dicendum fuit. Interapedinē autē pro quolibet interual-

Cupiditas.
 Interapedo.

lo accipimus, in nominatiuo pro illo interuallo, quod nemo ma-
 gis quam Pogius nouit, etsi ipsius nomē ignorat, quo quasi de-
 formi uocabulo nemo ferē utitur. POG. Ut si quid offensionis

apud te silentiū meū cōtraxit, is pro patrono intercedat penes
 tuā humanitatē, teq; mihi eundē restituat, qui dudū esse consue-
 ueras, ut intercessionis officio fungi posse uideatur. LAV. Pro

Penes humani-
 tatem.

eodem accipis, ut imperiti faciūt, apud te, & penes. Nam quis
 unquā dixit penes humanitatē tuā? Dudū autē te male utentē
 iā carpere destiti. Intercedere an ita, ut M. Tullius accipit, pro
 eo qd' est, ad impediendū interuenire: tu accipias, ipse iudicato.

Apud.

Intercedere.

IN QVARTO.

POG. Impedior nō solū dolore, sed & lachrymis: referens
 mentē ad eorū, pro quibus intercedā, iniquā uicē. LAV. Refe-
 ro mentē ad iniquā uicem tuā. * POG. Et nisi aliquorū mise-
 ricordia eis opituletur, in carcere, in cōpedibus misere pereant

licebit. LAV. Quid est licebit? nempè licitum erit atq; per-
 missum, quod quātopere nūc dicere deceat, tuæ aures iudicent.

Licere.

POG. Qui nouiter ad Curia uenit. LAV. Nouiter nō puto
 latinū, dicunt enim latine loquētes proxime, nuper, recēs, supe-
 rioribus diebus. PO. Quæ mihi impertitius fueris. LAV. Vbi

Nouiter.
 Proxime.
 Nuper.
 Recens.

apud

Impertior.
Pluries
Extare
Deumum
Infectum

apud Ciceronem Ciceronis ue similes inuenisti, impertior deprensus? POG. Pluries eodē deuio prolapsus sum, attamen nulla extitere erroris uestigia impressa, ut quia teguntur errata, pro infectis apud homines habeantur. LAV. Apud eosdē, quos dixi, ubi legisti pluries? ubi deuio substantiue? ubi extitere cū participio? ubi infectū, nisi pro re, quae cū speraretur posse cōfici, inceptaq; est fieri, postea deseritur, tanquā quae fieri nō possit? Nān tua uerba nō sunt similia illis Terētianis: factū, infectū. Præterea, nō uides indecentiā, cū ais: In deuio prolapsus sum. In deuio aberramus, in lubricis prolabimur? PO. Qui uilibus indumentis capite ad collū reflexo paupertatē corā profitetur.

Reflectitur col-
lum.

LAV. Collū reflectitur magis quā caput, quod quomodo reflecti possit magis, quā tergum, nō uideo. POG. Et cū uelle in me sit, quod rectum est, tamen non existat perficere. LAV.

Permagnum
quid.

Ne bis diceret: sit: dixisti existat, quasi hæc duo idem significēt, quae non idem significare superius ostendi. POG. Permagnum quid altissimo debent. LAV. Idem est istud, quod permagnum aliquid altissimo debēt, quod nemo disertus diceret. PO. Ego

Quam potui oc-
cultissime.

quidem peccaui, quā potui, occultius. LAV. Quā potui occultissime dicendum fuit, ut in Elegatijs tradidi. POG. Certus

Certū habeo.
Certus sum.

sum te ad id cōmoueri. LAV. Certū habeo, ego dixissem. nā certus sum est idem, quod iam decreui, et fixū est mihi, ut Vergilius: Iam certus eundi Carpebat somnos. POG. Augeri satagunt proprias uires. LAV. Satagere est eorum, qui in periculo, aut aliqua in anxietate præferunt solitudinē suā, ut qui

Satagere

Ut quisque uir
optimus est.

discurrunt, ne urbes aut castra capiatur. POG. Ut quisq; enim uir bonus est, ita alios minime improbos suspicatur. LAV. Hinc erat, cur illud Donati, quod tu Terētij mentiebaris esse, reprehendi nolebas, nō illius uicem, sed tuā dolens, cum deberes per superlatiuum loqui, nō per positiuū, sic: ut quisq; uir optimus est, qualia sunt uerba Ciceronis. PO. Quo uno solo perfectā conse

consequeremur scientiam recte dicendi. LAV. Quid agit illud solo, additum uno? POG. Dolendū quippe erat, sed eo magis nunc est congratulandū. LAV. Quippe, pro quidem, barbare accipis, & congratulandum, pro gaudendū, quæ quid differāt, Elegantiæ meæ te docebunt. POG. Nam me hercule, nisi nos auxiliū tulissemus. LAV. Hercules tibi pro auxilio lato auxiliū ferat, cū descēdes ad inferos, ut tulit Theseo. POG. Modestus quidē ipse erat, et sordidatus, tanquā mortis rei solebāt. LAV. Tanquam pro sicut accipis, omnia, quæ sunt confinia, pro cōmūnibus habens. Mortis rei, nemo eorum, qui iurauere per Herculem, dixit. POG. Fortuna quædā fuit cū sua, tum maxime nostra. LAV. Maxime de multis partibus, non de duabus, ut dicendum fuerit: tum uerò nostra. Sua quoq; pro ipsius siue eius, non latine est dictū. POG. Quo ille reclusus tenebatur. LAV. Vergilius, reclusus, pro apertus posuit, cū inquit: Infernas reseret sedes, & regna recludat Pallida. Iustinus tamen ponens reclusus pro clausus, nescio quem secutus sit, sicuti in alijs quibusdā dictionibus. POG. Interrimo & obscuro carcere, fundo scilicet unius turris, quo ne capitalis quidē rei damnati recluderentur. LA. En iterū recluderētur pro includerētur. Fundū turris nō ausim dicere, ut fundum maris, ut dolij, ut aliorum similium. Illud unius, nescio quid adiunget, quasi times, ne duarū turriū intelligeremus. Sed uidelicet posuisti unius pro cuiusdā: more rustice loquentium. Ego etiā illud, scilicet: nō posuissē. POG. Habes quod tibi ad præsens tribui potest. LAV. Dic quo autore dixeris ad præsens. POG. Vellem & potuisse librū trāsmittere. LAV. Opus duodecim librorū non recte librū uocas, nisi forte pro codice ipso loqueris, quod nūc te sentire nō existimandū est, quia de libris, nō de codice fecisti superius mentionē, cū dicebas. PO. Erant enim non in Bibliotheca libri illi, ut eorū dignitas postulabat, sed interrimo quodā & obscuro

Vno solo
Quippe

Congratulari
Me hercule

Tanquam
Mortis reus

Maxime

Reclusus

Fundus
Unius turris

Scilicet
Ad præsens

Libri

- Transmittere.** & obscuro carcere, LAV. Etiā transmittere hoc loco parū mihi probatur, sed mittere. POG. Tum propter rei gravitatem, tum maxime propter eloquentiā hominis. LAV. Negavit superius locū esse superlativo inter duo. Quare dicendum erat, cū propter rei gravitatē, tum uerò, siue, tū uel magis propter hominis eloquentiā. POG. Nec pro me hæc loquor, qui mortalis existo. LAV. Non dixisset Ci. mortalis existo, sed sum. POG. Ut primū ad errores, qui in cū conferebantur respōderet. LAV. Quis unquā dixit, cōferri errores in aliquē, & ad errores respondere? ad crimina respondemus, quæ nobis obijciuntur. PO. Legebantur ex pulpito singula capita accusationis. V. Pulpita sunt, qualia olim erant loca, ubi Histrones agebāt Comœdias Tragœdiasq̄; qualis iste locus nō fuit, suggestū opinor te significare uoluisse. PO. Nulla in cū nedum mortis causa inueniri iusta posset, sed ne quidē leuissimæ offensionis. LAV. Nedum male sic usurpari superius admonui. Nunc reprehēdere habeo, ne quidē, quæ duo nunquā iūctā reperiuntur. Illud quoq; reprehensione dignum est, ut inconfessus: nulla causa nō modo mortis, sed ne offensionis quidem: quasi offensio sit pœnæ genus. PO. Omnia falsa esse dicebat, omnia crimina cōficta ab æmulis suis. LAV. Aemulis pro aduersarijs hostibusq̄; ponis, ut nūc parū docti solent. PO. Itaq; si eorum uerbis fidē dabitis, nihil est, quod de mea salutē sperandum sit. LAV. Fidē dare, ponis pro fidē habere, cū illud sit cum fide promittere, hoc autē credere, ut fideli, ut apud Terentium: grauida q̄; facta fidē dat, sibi uxore fore hanc. POG. Malorum operū effectores. LAV. Vbi reperisti, apud uetustatem: effectores malorum operū? POG. Postea orationē prosequatur orans atq; obtestans, ut eū loqui paterentur, cum se nō essent amplius audituri. LAV. Prosequor, pro persequor ponis, ut dixi, quasi ista nihil differant. Eū quoq; pro se: timēs
ne bis

ne bis se uteris, cuius rei facile erat remedium, si dixisses: orans atq; obtestans, ut se loqui paterentur, quem non essent amplius audituri. P O. Trecentū quadraginta diebus. L A V. Trecentis diebus.
 Cur toties ais trecentum potius quam trecentis diebus, quod est usitatus: illud uero penè poëticum. P O G. Vt alterum Ca Vt.
 tonem dixisses. L A V. Ego sine particula ut, dixissem. P O. Sed uereor, ne hæc omnia in pestem suam sibi fuerint à natura concessa. L A V. Ei non sibi, dicendū fuit. P O G. Per conciliū Vri.
 hæresis damnatus est, & igni cōbustus. L A V. Quid attine- Per conciliū
 bat addere igni? an uerebaris ne aqua aut gelu comburi quis damnari.
 possit: uri, aduri, peruri etiam de uento & de frigore dici po-
 test, non autē comburi, damnatus etiā quis dicitur à concilio à
 senatu, à iudicibus: nō per iudices, per senatum, per concilium.
 P O G. Ligna deinde circumposita pectustenus, nō minuscula, Pectustenus.
 sed grossa, paleis interiectis. L A V. Te recte dixisse, pectuste-
 nus, Priscianus, cuius patronus es, negaret. Ego nec minuscula Minuscula.
 pro minuta, nec grossa pro crassa dixissem. P O G. Vidi hunc Grossa.
 exitum, singulos actus inspexi, siue perfidia, siue pertinacia id Perfidia.
 egerit. L A V. Perfidiam, eodem modo accipis, quo illi, qui ap-
 pellant perfidos Iudæos, cū perfidi sint, qui fidē datam fallāt.
 P O G. Qui nō minus quam Philelphus, contumeliā abhorret.
 L A V. Neq; constructione huius uerbi, neq; significatione re-
 ste uteris. Siquidē accipis abhorrere, pro horrere, cum signifi- Abhorrere.
 cet alienum esse, ut: à quo fateor nullū ætatis meæ tēpus abhor-
 ruisse, quo Ciceronis exēplo, & significatio & cōstructio de-
 claratur. P O G. Et accusare me tanquā alicuius erroris aut cri-
 minis reum. L A V. Reum, pro fonte accipis, quod docti nō fa- Reus.
 ciunt: erroris autē reum, duplex uitium est. P O G. Magnifico
 domino meo domino Leonello equiti. L A V. Magna, per Ca-
 storem & Pollucē equites, ut more tuo iurē, laus est: marchioni
 addere titulū equitis: cū eques sit, qui aut equo meret, aut Ro Equus
 i manus

Inter loquendū
incidi in eū ser-
monem.

manus, aut ex ordine equestri, qui debet equo militare. Nō enim est dignatio aliqua equitis, ut tu sentis: hoc uocabulo pro dignatione sapissime uies. P O. Inter loquēdū incidi in eū sermonē. L A. Non ne loq est sermonē facere? quomodo ergo, sermonem faciēs, incidis in sermonē? nō secus ac si dicas: inter loquēdum locutus sum, igitur alia debet esse actio hęc, atq; illa, ut apud Vergiliū: Atq; inter agendū Occursare capro, cornu ferit ille, caueo. & apud Quintilianū: Bibere autē, aut etiā esse inter agendū, quod multis moris fuit, & est quibusdā, ab oratore meo procul absit. Ideo hęc exēpla potissimū afferō, quōd Poggio cōueniunt, qui, ut caper cornibus feriens, cauendus est, et si causas oraret, sese cōtinere nō posset, quin potaret, non tamen aquā. P O. Sentiat Plutarchus, quid uelit, & Gręcos Latinis cōparet, tamen nequaquā illos ad eō extollere uerborū magnificētia potest, ut nō excellant nostri inter suos. L A. Qui sunt nostri? certe Latini, inter suos autē idē est, quod inter nostros, siue, inter Latinos, quo igitur pacto Latini excellere inter Latinos queūt? Illud quoq; quid uelit, dicendū est, aut quod uelit, aut quicquid uelit. Postquā hęc scripsi, uenit in mentē, forte Poggiū, ut Barbarus est, accipere suos pro Gręcis, hoc est, pro ipsius homines. Nā insolētia loquēdi me deceperat, ut appareat, quāt opere hoc uitium deuitandū est. Itaq; si ita est, non illud, quod notauerā, sed alterū uitū erit. P O. Quę nuper intellexeram prodire à Mantua. L A V. Intellego pro audio frequenter usurpas, nullo nisi uulgo autore. P O. Est mihi frequēs cōsuetudo. L A V. Plinius in quadā epistola inquit: Est mihi frequens disputatio, ut ille bene, ita Poggius male. Magna enim siue multa dicitur cōsuetudo, nō frequēs. P O G. Nihil est quod magis appetā, in quo magis cōsoler, quā habere quamplures mihi beneuolētia & charitate cōiunctos. L A V. Quāplures, ut superius diximus, nō inueniur, sed cōplures. Etiā cōsolor abso-
lute

Intellego.

Frequēs cōsue-
tudo.

Cōsuetudo
multa.

Complures.
Cōsolor.

lute positū, ut letor, & tristor nō inueni. POG. Ipse est mihi testis, me semper exhortatū esse eum ad honestatē & uirtutē.

LAV. Exhortatū se, dicendū fuit. POG. Recepi pridem à te literas semilaceras, atq; ita corruptas multis in locis, ut uix legi possent, quod accidit culpa portitoris ut puto. LAV. Pridē,

pro nuper, siue nudius tertius, nō recte poni iam docui. Recepi Recepi
literas.

Accepi literas, ait, ut in elegantijs tradidi, apud quē, ne portitorē quidē, pro tabellario, usquā legisti: si quis autē pro tabellario accepit, eū ego sequi nō ausim. Est enim portitor, qui portus est custos, & portitorium exigit. Nescio an te & aliquos Tabellarius.
Portitor.

deceperit, quod apud Terentiū legitur: Quod literæ late sunt ad portitorē: quasi ille, qui dicitur portitor, portauerit literas, quod nequaquam ita est, sed portator. POG. Qui ne minimis quidē labijs aliquā partē nunquā attigit philosophiæ. LAV.

Nunquā, pro unquā, est positū, quod recte positū esset, si hinc incepisset oratio: qui nunquā aliquā partē philosophiæ, ne primis quidē labijs attigit, ideo dixi primis, quia minimis labijs nō Attingere mini-
mis labijs.

ausim dicere. PO. Quo in loco olim Romani imperij per triuuiros Exto.
Existo.partitio facta extitit. LAV. Neq; existo neq; exio, quæ idem præteritū habent, iunguntur cum huiusmodi participio.

PO. Sed cū nouem Musæ à poëtis esse dicatur, ij uerò quibus sortitio earū cōtigit, quatuor existant, duas quilibet sortietur.

LAV. Nihil aliud putas Pogi existere significare, quàm esse, nec quilibet, quàm quisq; de existo iam dixi, de quilibet aliquid Quilibet. exemplorum afferam, etsi alibi exposui, ut intelligas me magis intelligere ius ciuile, quàm Accursium, Bartolum, Baldū, quorū tu tanquam magnorum quorundam mihi umbrā opponis, & quàm ceteros iuris studiosos, qui nō intelligūt uerba illa apud Paulum de cōditionibus institutionum: Si heredi plures conditiones cōiunctim datæ sunt, omnibus parendum est, quia unius

loco habentur, si disiunctim, cuilibet. Hæc in digestis. Eadẽ penè uerba apud Iustinianum in Institutionibus: Si plures conditiones institutioni adscriptæ sunt, si quidem cõiunctim fuerint, ut puta, si illud & illud factum fuerit, omnibus parendum est: si uerò separatim, ueluti, Si illud aut illud factũ erit, cuilibet obtemperare satis est. Et Ulpianus de adoptionibus & emancipationibus: Facit enim hoc quasi quilibet, non quasi auus, & qua ratione quasi ex quolibet natum potest adoptare, ita potest quasi ex altero filio, & alia multa exempla, quibus constat: quilibet, significare unumquemuis, & idem esse, quod quiuis, non quisq; & licet hoc uocabulo cuncti penè philosophi utantur: tamen, ut in iure ciuili, ita in omni Aristotelis translatione, saltem Logice, Physicorum, metaq; Physicorum, ac similibus, semper quilibet reperitur particulare, non uniuersale.

IN LIBRO QVINTO.

PO. Quæ ceteri grauitè & inique ferunt. LAV. Cui nõ, ut Sallustius, dixisti: grauitè & iniquo animo? PO. Audiebãt præcepta & instituta sapientũ. LAV. Quia Cicero ait: Quãquam te Marce fili annũ iam audientẽ Cratippũ, idq; Athenis, abundare oportet præceptis institutisq; philosophiæ: propter summã & doctoris autoritatẽ, & urbis: putas idem esse præcepta & instituta, cum instituta sint mores ratione sumpti, ut in Elegãtijs tradidimus. POG. Atq; hæc quidẽ rerũ possessio, quando ita tua propria existit, ut neq; uiuo neq; quidẽ mortuo auferri queat. LAV. Neq; quidẽ, nunquã dicimus, sed nec quidem, quod nec ipsum nunc locũ haberet, cum antecesserit: neq; uiuo. Nemo enim sic loquutus est, ut neq; uiuo neq; mortuo quidem auferri queat: tua ipsius, ego dixissem, nõ, tua propria: nec extitit, sed est. PO. Comperies parũ quid nocuisse aut potius profuisse. LAV. Quid pro quiddã male usurpas. POG. Neq; primũ quoq; te extitisse, neq; postremũ fore. LAV. Quid sciti illud

Instituta.

Nec quidem.

cit illud quoq; ? certe nihil, extitisse recte usus es, non tamen sciens. nam te pro fuisse, illud accipere, declarat fore. P O. Nō succensere, sed gratulari te potius fortunæ decet. L A V. Quis unquam gratulari fortunæ dixit, pro gratias agere? tametsi Ro **Gratulari for**
 mani parta de hostibus uictoria dijs gratulatū in Capitolium **tuuz.**
 ibant, ut in Elegantijs tradidimus. P O G. Lōge me abhorrere hoc uitij genus. L A V. Iam diximus, abhorrere, cū ablatiuo cōiungi & præpositione. P O G. Ferrem tamen leuius quæ essent à me ipsius incommoditate seiuncta. L A V. Lege Elegantias meas Pogi, aut potius, quia legisti iam, imitare: mei nunquā po=
 ni, nisi passiuè, ergo dicēdū fuisse nūc, ubi nulla est passio: à mea **Mel.**
 ipsius. P O G. Vt satius fuisset nunquā isthoc conciliū congrere. L A V. Ego dixissem: adeo satius fuisset, siue fuerat, ucl, **Adeo,**
 ut satius futurum fuerit. P O. Dilige loquentē tecū ex animi **Vt.**
 sententia. L A V. Ex animi sententia, est ad uotū, siue ex uoto, **Ex animi sen**
 ut, habeo uxore ex animi sententiā, qui sensus hoc loco nō con **tentia.**
 uenit, sed ex animo. P O G. Vt mœroris præteriti, quo & ipse **Ex animo.**
 particeps fuit, memoriā præsentis gaudij modestia cōsolemur. **Doloris par**
 L A V. Quo particeps, pro cuius particeps, quo auiore dixi=
 sti? P O G. Neq; in ipsius diuturnā, sed temporaneā quandam **ticeps.**
 & fragilem debere adiici congratulationē. L A V. Tempora=
 rium dixerūt ueteres illi elegāter locuti, pro tēpore cōditione **Temporarium,**
 adaptatum, & ad temporū mutationē instabile, ut, illius gentis **Temporaneū,**
 sunt tēporaria ingēnia: posteriores quidā dixere temporaneū, **Congratulati,**
 ut illud: pluuiam temporaneā & serotinā, id est, in tempore uenientem, quorū neutrum huic loco cōpetit, ubi tu de temporis breuitate sentis, cōgratulandi, nescio an usquam legerim, utiq;
 cū unus uni gratulatur. P O G. Multi è nostris ciuibus exacti quondam patria extitere. L A V. Fuere, dicendum fuit, nō extitere. P O G. Tu unus (cū uerò de te loquor, & fratrem quoq; tuū appello.) L A V. Autē, nō uero, solet in parēthesi adhiberi. **Autem.**

Appellare non est idem, quod loqui de aliquo, ideoq; tollerabilius dixisses: cū te alloquor, fratrem quoq; tuum appello, uerum nō est idem appellare, quod alloqui, sed uocare atq; requirere, quomodo Cicero pro Milone: uos appello Cēturiones. POG. Reliquorum absentia tulit æquo animo ciuitas, tui absentis uirtutem summo studio cōcupiuit. LAV. Lege Pogi, lege Elegā

Tuam absentis uirtutem.

tias meas, ut discas, aut si legisti, obtēpera eis, quod à nullo grā maticorū discere potes, tuā absentis dicēdū fuisse, nō tuā, fiesq; nō aliter latinus, q̄ si opera mea lectitaueris. PO. Ampliauitq;

Anterior uita.

anterioris uitæ ornāmēta. LAV. Anterior uita diceretur Hippoliti aut Lazari, quorū alter fertur egisse, alter egit duplicē uitam, anteriore posteriorēq;. POG. Excellens dignitas atq; ceterarum præclarissima. LAV. Apud Homerū, apud Thucydidem, apud Herodotū, apud Xenophontē, apud Platonē, apud Aristotelem, multosq; alios Græcos animaduerti talē superlatiuum, ut id, quod superat nō sit è numero superatorum, apud neminem tamen latinorū, duntaxat eorū, quos nobis ad imitandum proponimus. Nā quid interest, dicas ne Achilles ceterorū Græcorum, an Troianorum fuit fortissimus, cū nō magis sit è numero ceterorū Græcorū, q̄ è numero Troianorū? Ideoq; semp legimus per cōparatiuū dici hūc sensum: tu es fortior ceteris, tu es melior reliquis: ergo tibi dicēdū fuit, aut ceteris præclarior: aut, omnium præclarissima: de qua re disputauit in Elegā tuis copiose. PO. Cuius singularis erga te affectio atq; amor.

Ceterorū præclarissimus.

LAV. Millies affectione uteris, & nunquam ut Cicero. POG. Hæc studia humanitatis obsolescāt penes principes ac dominos nostros. LAV. Penes pro apud, pro penes apud, indifferenter uteris. POG. Cū tamen natura mea sacerdotiū semper abhorruisset. LA. Mirū nunq̄ te hoc uerbo uti, nisi cū accusatiuo, aut si quādo uteris, turpior est ista incōstantia. PO. Siquidē ad punctum & horæ momentum, tanquā nascuntur fungi, qui ad clerum

clerum aspirant, dignitates maximas assequuntur. L A V. Tanquam pro sicut accipis, quod nemo unquam fecit. Ad momentum quoque horæ pro intra momentum ponis. Nec aspirant, positum ex usu eruditorum, quale est Ciceronis: Ad eam laudem aspirare non possunt, hoc est, non possunt proxime accedere, ne afflatu quidem.

P O G. Duxi uxorem, et quidem ex animi mei sententia. nam ita in ea consolor, atque ita acquiesco in diem magis, ut deo gratias agam continuo. L A V. Consolor et in significatione male uteris, et in constructione. Nam consolari, est sermone quempiam in calamitate molestiaue positum leuare atque erigere, constructurque cum accusatiuo, nec unquam ponitur absolute. Indicum quoque magis pro indies duxisti P O G. id esse tale, ut si aliter conditum esset, futurum non fuisse bonum. Idem mihi accidit in uxore, que talis existit, ut nihil sibi uel adesse cupiam, uel abesse. L A. Ego sic dixissem: futurum non fuerit bonum. Idem in uxore mihi accidit, que talis est, ut nihil uel addi ei cupiam, uel ab ea auferri. Nam existit, et sibi, non latine ponuntur, et nihil adesse bonæ uxori cupere, insanum est, et nihil abesse uel magis insanum. Nam ne uirilia quidem, ut Pogiane loquamur, uxori aberunt, si nihil aberit: tametsi muliebria quoque deerunt eidem, si nihil affuerit, nec oculi, nec dentes, et cetera huiusmodi. P O G. Redegi in paruum uolumen nonnullas epistolas, quas olim ad te scripsi, id destinare constitui ad quendam Franciscum Ferrariensem, et epistolam addidi in principio, cuius copiam ad te mitto. L A V. Iam uolumen, pro opere multorum librorum, et destinare, pro mittere, et copiam, pro exemplari siue exemplo, ostendi non latine dici. Nam eum, qui in istum sensum utitur, non legisse. Etiam: addidi in principio epistolam, non nitide dicitur. P O G. Exhortatus sæpius atque impulsus à te. L A V. Exhortatus passiuè, uel imdoceas ubi repereris. P O G. Alter per rei militaris exercitium, alter per oculum literarum, non discutiam nunc, uter alteri sit præferendus.

Sicut:
Ad momentum,
Intra momentum.
Aspirare.
Consolor.

Volumen.

Copia epistolæ.
Destinare.

Exhortari passiuè.

Exercitium. LAV. Apud A. Gellium & quosdam reperi, exercitium: apud
Vter alteri. Cicronem atq; illos summos nō uideor reperiſſe. Vter alteri,
Vterq; alteri. ubi inuenerim, nō memini, ſed uter utri, ſicut ediuerſo: uterque
 alteri, & neuter alteri. POG. Quare te oro atq; obſecro, ut
 eas cōquiras diligenter, quoniā apud te eſſe cōfido, cū dudum
 quaſdā mihi tradidiſſes, dixiſti neſcio quē habuiſſe à te perplu
Penes. rum penes arbitrator. Dudū pro nuper, & perplures pro cōplu
 res dāno, & habuiſſe pro accepiſſe parū apte dictū cōtendo.

I N S E X T O.

POG. Cum uerbis tecum agere potuiſſem, mi iucundiſſime
 pater, eo quæ ſum ſcripturus, tamen cū uerba cito deſtuant &
 minorem autoritatē habere uideantur, decreui in hoc meo gra
 tulandi munere epiſtola potius, quàm ſermone uti apud te, qui
 ſcriptis, quāuis nullius operæpretij, plurimum delectaris. Ete
 nim ſi ad alium quempiam ex his notis noſtris ſimilis dignitas
 delata exitiſſet, hæſitarem paulum à ſcribendo: ueritus, gratul
 landum ne ſibi exiſtimarem, an potius condolendum. LAV.
Cū pro quāuis. Quam paucis in uerbis quot uitia? Primum cum, pro quāuis,
Agere cum ali- iunctum pluſquamperfecto ſubiunctiui, non uideor mihi repe
quo. riſſe. Deinde, uerbis, inepte poſitum eſt. Dicimus enim: ago te
 cum, non autem: ago tecum uerbis, ut Cicero: Cum enim ſæpe
 mecum ageres, ut aliquid de amicitia ſcriberē, ſaltem dixiſſes:
 cum tecum coram agere potuerim. Deinde, quid eſt deſtuer
 cito? è memoria ne audientis? atqui lectio nō tardius elabitur:
 an ex ore loquentis? atqui lectio quoq; cito deſtuit ex oculis
 legentis: forſitan ſenſiſti literas repeti poſſe, & diu durare: at
 hoc non expreſiſti. Deinde, cur uerba minorem autoritatem
 habeant, quàm epiſtola, cum uerba, pronūtiatio, geſtus, ipſius,
 etiam hominis dignitas maietasq; commendet: Deinde, cum
 dicas: decreui epiſtola potius, quàm ſermone uti, redūdat illud:
 quæ

quæ literis sum scripturus. Hæc non eram notaturus (nā ubiq; Poggius his utijs utitur) sed prætereūda nō putavi, ubi de apertis uerborum utijs agebam, quorū unum fuit in, cum: alterum est in, operæpretij: quod hoc loco nō cōuenit. Est enim operæpretium fructus ex opera, literæ autē siue scripta, cū sint ipsa opera, nō possunt uocari operæpretium. tertium in, delata extitisset, quod iam ostēsum est, cur uitiosum sit. Quartū, à scribendo hæsitarem, à scribendo uacare, cessare, desinere, & quæ sunt id genus, dicitur quis, non hæsitare. Quintum: sibi pro ei. Sextum, cōdoleo tibi: dicimus enim, doleo uicē tuā, nō, cōdoleo tibi. POG. Ad pastum ac somnum ueluti mutū animal uacantes. LAV. Vaco ad pastum, ad somnū, nusquam, quātum me-

Operæpretium

Hæsitare

Vacare

Cessare

Desinere

Condoleo

Doleo uicē tuā

Vacare ad pastū

mini, audiui. Muta quoq; animalia potius dixisse, ut Sallustius, ueluti pecora, ut pluralis numerus plurali cōpararetur. Poggius tamen, dissimulare furtū uolēs, more puerorum ita dissimulat, ut ipsa dissimulatio sit furti indicium. POG. Licet uere & ex animo gratulari tum felicitati tuæ, tum uerò maxime uirtuti.

LAV. De multis dicitur maxime, saltem tribus, nō de duobus, quia superlatiuum est, ut iam aliquoties diximus. POG. Adest acre tibi ingenium, adsunt studia literarum, quibus ab incunte ætate deditus extitisti. LAV. Potius dicerem: Est acre tibi ingenium. Certe studia literarū adesse dicēda non sunt. Deditus autem extitisti, crebro admonuimus non dici latine. POG. Ut non uulgari ac nota Episcoporū uia tibi ducas proficiscēdum:

Maxime

Adest tibi studium.

LAV. Proficiscor & unde & quo dicimus, nō qua, siue proficiscor hinc & huc, nō hac, de loco, in locum, nō per locū, ut in Elegantijs. POG. Quod æternā gloriam præstaturū. LAV. Quia aliqui dicūt præstatiōes, tu putasti posse dici præstaturū. Discas igitur ex meis Elegatijs, cur dicamus domationē à domitu, & alia similia, sic etiā præstationes, non præstaturū, quia nec domaturū, tamen si reperiatur: cōstat a fides superū, apud

Proficiscor

Præstaturum

Lucanum, & apud alios quosdam. Quod quidē librario impu-
 tare, nisi tu maioribus quādoq; laboreris, quale est: strabitur.
 POG. Scis, quo labore & diligentia rem, quam sollicitabas, cō-
 fecerim. LAV. Non reprehendo nunc, quod male utaris soli-
 cito (nam superius id feci) sed, quod crebro utaris, qui te la-
 tine loquendi omnibus proponis exemplum. POG. Idcirco de-
 bitum soluc, & quamprimum, aliās te notum reddam, nō solū
 domesticis, sed externis. LAV. Aliās, ponis pro alioqui siue
 aliter. POG. Vt aliquid ad te literarū darē, nam id pergratū
 esset tibi futurū, sumpsi ex suis uerbis ueluti argumētū quod-
 dam ad te scribendi, ut posteaquā coram uerbis fieri nequit,
 absens per literas me tibi deditū esse cognoscas. LAV. Fisset,
 barbare positum est, tu enim subaudiri duo uerba uis, dicebat
 quod: ut fiat, nam dicebat, quod pergratum tibi esset futurum.
 Eleganter per infinitū hoc loco solent loqui, ut in Elegantijs
 tradidi, nam id pergratū tibi esse futurū, siue, nam pergratum
 tibi id fore. Suis autē pro eius uitio se poni, sæpenumero admo-
 nuimus. Etiā posteaquā pro quoniā tam crebro usurpari, q̄s
 non improbet? Verbis quoq; quid attinebat addere, cū dixisses
 coram? POG. Hic & tibi Pogiū offeret, licet pusillū hominē
 atq; imbecillum, & præsto omni in re satisfactorū pro faculta-
 tibus nuntiabit. LAV. Præsto pro prompto, ut barbare loquē-
 tes, accipis, cū idem sit, quod præsens, nec iungitur, nisi cū uer-
 bo substantiuo. POG. Modo cū domum noctu rediissem, offen-
 di literas tuas, & simul libellos, quos remisisti. Retulit insuper
 quidam è domesticis, illum qui derulerat, dixisse, se postridie ma-
 ne ad te uelle proficisci, si quid uellem respondere, ut præsto id
 esset. LAV. Quā accres Pogi uerborū, quæ captas, exami-
 nator, qui postridie pro cras accipis? Nā cū dicis modo, certe
 hodie significas, cum illū ais mane uelle proficisci, certe crasti-
 num diem sentis. At qui nemo de crastino die, siue de eo qui ho-
 diernum

Alias

Præsto

Postridie

diernum sequitur, dixit postridie, quod idem est quod postero die, siue sequenti die, quod dicitur de alio tempore, ut in Elegā tiji latius, præsto pro promptum te male accipere iam dixi.

POG. Itaq; si rem mihi gratam, si tibi tuoq; ingenio dignam Te dignus cupis facere.

LAV. Dativus pro ablativo uteris, in quo dabo tibi ueniam, si unum locum (nam plurium non memini) notasti apud quendam sanè antiquum scriptorem, ubi datus accōmo-

datur huic adiectiuo dignus. POG. Qui fermè continuo domi Continuo

manet. LAV. Continuo, pro semper, accipis, siue pro assidue, cum significet protinus. POG. Cum ad id solum uacent. LA.

Sæpenumero ita loqueris, cum doctissimi dicant: huic soli rei uacet. POG. Summa beneuolentia, quam habeo ad Archiepi-

scopum Pisanum, me coegit, ut ad eum scriberem tam serio, quæ uidebantur esse in honorem suum, non quidem mea causa, cuius ea nihil referebant, sed sua. LAV. Beneuolentia quam

habeo ad te, genus sermonis est inauditi mihi, nisi memoria ex- Beneuolentiam in te gero Referebāt mea.

cidit, gero enim in te, uel erga te beneuolentiam dicimus, refert pro interest, pluralem non agnoscit. Suum autem & sua, pro eius, iam cuncti deprehendunt uitiose dictum. POG. Gaudco

doctrina atq; eloquentia tua indiem magis. LAV. Cur indiem In dies

magis semper dicis, & non indies magis, ut prisca dixerunt, quorū te perstudiosum profiteris? POG. Quod percepta præ-

teritorum temporum historia uerissime diiudicas, ac perpendis illustrissimorū uirorū præstantiā, qui hætenus claruerunt. Nā cū pridē p nostra cōsuetudine uarijs de rebus colloqueremur.

LAV. Perpēdis nō pro pōderas examinasq; accipis, sed pro di Perpendere

scernis atq; intelligis, quo modo nō loquebātur ueteres. Et pri dem, pro nuper, siue pro superioribus diebus. POG. Et refert

Plinius in ea oratione, quā adepto cōsulatu de suis laudibus cō scripsit. Et certe, siue illā orationē legeris, siue rerū suarū eam

portiūculā, quæ habetur in historijs. LA. Quis nō crederet de

laudibus

laudibus Plinij sentire Pogium, cū inquit suis & suarum? ad id secus est. Non iocabor hic: aliquem fortassis intelligere de laudibus suis: hoc est: de laudibus porci, quando quidem nō de Plinianis intelligēdum est, de Traiano sentit Pogius, nō aduertēs quantopere obscura sit oratio, siue ambigua, etiam si Latine possit illud suis ad Traianum referri. POG. Grandem dolorē suscepi. LAV. Accepi, potius ego dixissem. POG. Cū ineptitudinem suā scribendo propalarint. LAV. Palatam uineam legimus, à palis, quibus fulta est, inde forte palati & palātes milites, & apud Vergilium: palantesq; polo stellas, sparsas & distantes in modū palorum, cuius prima syllaba longa est. à palā nescio an formari possit palare, ut palatū frumentū: hoc est: uētilatum uētilabro, à palām uero siue propalā, breui priore syllaba, propalare nō memini apud ueteres me legisse. POG. Expectabā uero indies ut aliquis ex his nostris scriberet aliquid in laudem eius. LAV. Nunc ais indies pro quotidie, nā sic utimur indies: tu es indies deterior, efficeris indies magis saeuus, quæ exempla sunt infinita. POG. Sūma enim fuisset impudētia, uoluisse mendacem esse apud eos, penes quos semper uixerat, & oratio habetur. LAV. En pogiana elegantia uariandi uocabula, quæ idem significant. Nam quæ ineptia est, cum dixeris: mendacem esse apud eos, dicere, penes quos, & nō apud quos habetur oratio. Dicere enim apud aliquos, & habere orationem idem est, hic, ut dixi, ineptiæ error, alter latinitatis, cum putas has duas præpositiones idem ualere, cum barbare dicatur de homine libero, eum penes alios uixisse, & orationem penes aliquem haberi. POG. Itaq; tradidi ei & epistolam & orationem, quas describi & ad te deferri procuraret. LAV. Nitidus sermo & solo Pogio dignus, procuraret describi, atq; deferri: cum dicere debeamus ad imitationē ucterum: quas describendas & ad te deferendas curaret. POG. Ut plura continentissi

Palata uinea:
Palati
Palantes
Propalare

Indies

Dicere apud
aliquos
Habere orationem

Procuraret describi
Vt
Curauit describendas.

tinentissimo uiro minime contulisset. LAV. Ego sine particula ut, dixissem: aut sic, ut non fuerit plura collaturus. POG.

Ego quidem indiem consolor magis, postquam in cōiugio uixi.

LAV. Cum in alium, quàm debeas, sensum utaris, indiem, necesse est alio uocabulo nō in loco in locum huius abutaris. Ais enim, indiem, pro indies, & consolor, ut superius ostendi, bis male uteris. Ego etiam dixissem: postquam in cōiugio uiuo, nā

postquam uixi in cōiugio, uidetur significare magis te uixisse, quàm uiuere: ut, postquam scripsi librum, cum dico, nō uideor nunc scribere: non enim idem est, postquam uixi cum uxore, et postquam uxorem duxi. POG. Is postmodum iterum rediens nonnullis quærentibus se iturum dixit ad patrum, nonnullis uerò te illum destinasse Florentiam pro oratore, periturum se euestigio extimaret, si illum uerbum nō mēdosum, non fallax, non confictum prodiret ex ore suo. LAV. Illum pro se dixisti, eodem modo, quo sæpe eum pro se. Nec inficias eo, illū modum loquendi reperiri, sed te nunquam animaduertisse: dixisti item, quod negabas dici posse, destinasse pro misisse, & mēdosum quod est maculosum & mendis plenum, pro eo, quod est, mendax, & suo pro eius. POG. Quicquid autem largitum te credis, est mihi gratissimum: non tam re ipsa, quæ parum quid est. LAV. Parum quiddam dicere debebas, ut docui, aut, quæ parua est. POG. Epistolas ad Nicolaum, quando cōmoditas se aufert, ad me remittas uelim, præter eas nullas adhuc habere potui. Addam illis orationem funebrem in testimonium amoris erga se mei. LAV. In sui, pro eius, facilius peccatur, quàm in se, pro eum, & nunc Poggius peccat, utens pro eum, siue pro illum. Debit enim dicere: amoris erga eum, uel erga illū mei. POG. Epistolam uerò illam arbitror esse conscriptam ab aliquo ex suis discipulis, uel altero quopiam, qui & Guarinum diligit, & odiat Georgium, & uni se gratificari uelit, alterū

Postquam uiuo

Destinare
Mendosus

Parum quiddam.

exagitare

Odiat

exagitare. LAV. Alio maluiffem nunc ego dici, quàm alteros
 & oderit, quàm odiat, nã quis doctorũ dixit odire? Suis autẽ,
 pro eius dictũ, iam notare me piget, quod nõ notaffem, nisi cũ
 alijs notandis incurriffet. Se quoq; superuacuo usus es. Dicendũ
 enim erat: uni gratificari uelit. deceptit autem te stulta imitatio.
 Cum enim dicat Cicero: Qui se Pompeio gratificari putant,
 existimasti dici posse: gratificari se uolunt, quod fieri nõ debet,
 quia nõ dicimus: uult Pompeius se mihi placere, sicut dicimus:
 Pompeius putat se mihi placere. POG. Et simul retulit, uisum
 esse nonnullis, codices illos non esse tanti existimandos, sed mi-
 fiffisse te loco muneris, quicquid dares præter extimationem.
 Miror tan æquos librorum licitatores Ferrariae repertos, tan
 quam ibi esse soleat excellens quædam librorum uendendorum
 officina. LAV. Licitatores pro æstimatoribus, siue, ut ita dicã,
 appretiatoribus, ut uulgus accipis, cum licitari sit pretium of-
 ferre ab emere uolentibus, ut copiose in Elegantijs diximus.
 Præterea officina non est, ubi res uenduntur, sed ubi fiunt, ut
 in Elegantijs dixi. Ibi quoq; pro isthic posuisti, sicut barbari
 solent, de quo item in Elegantijs.

Licitari
AppreciatorOfficina.
Ibi.

I N S E P T I M O.

Discretio.

Prosperere

POG. Sapientis esse uidetur accommodata singulis rebus di-
 scretione, & præsentibus rebus cõsulere, & prospicere futu-
 ris, neq; una quadam in sentetia esse ita fixum. LAV. Discre-
 tionẽ nuquid reperisti apud Ciceronẽ in hũc sensum? aut qua-
 dam pro aliqua? Sed cur nõ fuisti cõtētus uno uerbo cõsulere,
 addidistiq; prospicere, quod idem significat? Quod si non uis
 idem significare, dicere debueras: prospicere futura, nõ futuris.
 POG. Ducuntur enim sæpius in actionibus suis aliqua passione
 pergrauis, quæ illos seducat à recta sentetia. LAV. Ciceronem
 uolebas uideri contra me defendere, quem, ut in alijs, ita nunc
 non imitaris in hoc uocabulo, Is enim ait: dicendũ esse pertur-
 bationem

bationem, non morbum, siue passionem. Defendis item, si tibi Perturbatio
 credimus, Plinium, Quintilianum, Aulam Gellium. Macrobius,
 Iuriconsultos, at hi non passionem dicunt, sed uel affectum, uel
 affectionem. Defendis Hieronymum, at is negat dici posse La- Affectus
Passio
 tine passionem: inquit super Daniele, Quod Græci uocant
 ταραχος nos perturbationem, quam passionem rectius interpre- ταραχος
 tamur. Et super Isaiam: Ebrietas omnes in se uitiorum continet
 passiones, quas latino sermone perturbationes possumus dice
 re, quod statum mentis euertant, et ebrios faciant nescire quid
 agant. Et tu, quasi dixisset Hieronymus: rectius dici latino ser
 mone, in eadem epistola passionem inculcas. Hoc in uerbo, illud
 in elocutione uitium est, quod cum uidearis dicere diuersa, tamē
 eadem repetis per summam somnolentiam, ducuntur illi aliqua
 passione, et aliqua passio seducit illos, quid differunt? At illa
 differunt, inquit: in actionibus suis: et, à recta sententia. Verbis
 quidem differunt, non re: tametsi prae posterum est, prius de actio-
 nibus, quam de sententia facere mentionem, nec in actionibus di-
 cuntur: sed ad agendum, et ante actiones: hoc est, à sententia.
 POG. Nam quicquid agunt, recte an perperam, laudatur ab
 omnibus. LAV. Adhuc ignoras usum aduerbij an: quod differt
 ab aut, à uel, à ue, quia non habet locum, nisi ubi aut interrogantes An
Vel
Ve
 aut dubitantes, aut nescire confitentes nos, loquimur, quod hic
 non fit, ut in Elegantibus tradidi. Itaque dicere debebas: recte aut
 perperam: siue, recte perperam ue. POG. Rebellē patri. LAV. Rebellis
 Rebellis dicitur, qui mouet bellum in eum, cuius ditioni subiectus
 est, qualis non est filius in patrem hominem priuatum, siue qualis iste
 tuus non est, etsi dicantur metaphorice aliquando uitia rebellare.
 POG. Euestigio ad extrema et deplorata remedia descendisti.
 LAV. Morbi et aegrotari dicuntur deplorari, non remedia, Deplorator
 quale est ingenium, cuius exemplum postea in hac ipsa episto-
 la è Seneca affers, quo turpius est, te hoc uocabulo uti nescisse:
 at

- ait enim Seneca: Discernēda sunt deplorata ingenia, ab ijs, quae sanari possunt: ut appareat, omnia te uelle imitari, & nihil imitari scire. Sunt enim deplorata, quae uulgo dicuntur desperata, qualia non sunt remedia. POG. Reiectus est à patre filius, abdicatus, relegatus, reus capitis iudicatus, quid hoc asperius? quid truculentius etiam erga facinorosum externum quendam potuit excogitari? LAV. Reum capitis facere non est iudicis, sed accusatoris, quendā etiam, pro aliquē posuisti. PO. Nonne adolescētiae indulgēdū? nonne erroris ratio habēda? prospice quid sentiā. Hāc ego animi magnitudinē, qua coequaliū studia reliquit. LAV. Indulgēdū pro parcendū accipis, cū sit indulgere, molliter permittere, nec erroris ratio habetur, sed fama, sed facultatum, sed uitae, similitumq;. Prospice quoq; putas idem esse, quod perspice. Coequalis, mihi aut inauditū nomē est, aut excidit lectū apud bonos autores, ideo tu in memoriā redige. Aequalis enim saepe legi, tu ubi legeris coequalis, doceto. PO. Aduoca hunc tu quoq; uirum in consilium amicorum, recita crimen, poenā inquire. LAV. Recitare est aperta uoce rem scriptam uel legere, uel memoriter pronuntiare, ut in Elegantijs. POG. Adest, rogat, obsecrat filius patrem, lachrymis cōpellat exorans. LAV. Quis tam indoctus puer est, qui Terentium legerit in prima comœdia: gnatum ut det oro, iuxq; id exoro: qui nesciat aliud esse orare, aliud exorare: hoc est, exorare esse effectū orandi, ut diximus in Elegantijs? POG. Me persæpius hac de re cogitantem. LAV. Quid ais Pogi? etiamne p̄r, comparatiuo iungere audes? POG. Nullam aliam ob causam tamdiu tecum silui pater optime, præter eam, quam tibi alijs in literis descripsi, quam te excusationem benigne accepisse letor. LAV. Silere cum alio, nihil est aliud, quàm utrunq; filere, at tu uolebas dicere, te siluisse apud illum, quia nihil diu scripseras, illud quoq; benigne, parum apte est positum.

Dicitur

Dicitur enim quis accipere excusationem, cum id, quod alter dixit, admittit, ut superuacuum sit addere: benigne. P O G. Ut multis præstaret propriæ salutis consuluisse, quam suscepisse cæterorum curam. L A V. De hoc iam aliquoties dixi, dicendum sic fuisse: ut fuerit satius futurum, multis suæ ipsorum salutis consuluisse. P O G. Sed præteritam negligentiam recõpensabimus frequentioribus literis, si tu quoque rescripseris, aliàs torpescet non solum ingenium, sed et manus. Literæ tuæ fuerunt mihi gratissimæ multis de causis, sed maxime, quia uisus sum loqui tecum, cum eas legi. Præterea tuâ illâ antiquam recognoui humanitatem, neque ita elatam, ut despiciat inferiores. Ego nonnulla edidi, quæ posteaquam desyderas, dabo operam, ut transcribantur. L A V. Putebat tibi uerbum repensabimus, ideo maluisti dicere, recõpensare: et agnoscere, ideo dixisti, recognoscere: et, alioqui siue aliter, ideo dixisti, aliàs: et quoniam, ideo maluisti dicere posteaquam. Sed numquid dormitabas cum dixisti, dum legis alterius literas, uideri tibi te cum illo loqui, potius quam illum loqui tecum? quis etiã dixit humanitatem elatam, aut inferiores despicientem, cum hæc non humanitatis sint officia, sed inhumanitatis? Hoc factum est, quia nesciebas illam elegantiam, per quam dicendum erat: hoc est humanitatem * tuam numero elati. De qua re late in Elegantijs. P O G. Legatum quoque cum uideris, nosti quem dicam, uirum è nostris omnium præstantissimum, me sibi comenda. L A V. Satis erat è nostris, sine illo omnium, nam illud sic ego dixissem, Legato quoque, cum eum uideris, me commendato: nam sibi pro ei positum est. P O G. Meque etiam interserit in hanc fabellam, tanquam aut sim conscius maleficiorum suorum, aut delicatius sua maledicentia, ne uidearis Particeps esse earum rerum, quas solent boni uiri maxime abhorrere. L A V. Interferit in hac fabella, dicendum fuit, aut potius, inserit, suorumque: et sua procius, et abhorrere cum accusatiuo, per se patent iam esse uitiosa.

Accipere excusationem.

R epensare.
R ecõpensare.
A gnoscere.
R ecognoscere.
A lioqui.
A liter.
Q uoniam.

I nterferit me
i n hac fabella.

k P O G.

- Copia. Exemplar.** P O G. Libellus uerò caue perdatur, quia nulla est apud me illius copia. L A V. Pro exemplari posuisti copiã. P O G. At uerò posteaquam à nobis recestisti, dictum est mihi, cum aliquãdo coram te sermo inter loquendum de me incidisset, te id audiuisse sine molestia, & absque ulla indignatione: te me etiã certa in re collaudasse. Hæc cum audiui, magna affectus sum consolatione.
- Coram.** L A V. Inter loquendum sermo incidit, iam ostendi barbarum esse: & coram, qua præpositione te uti scire dicebas: cū eo enim sermonem habitū dicis, qui ipse colloquebatur, magna sum affectus consolatione, nemo facundus dixit. Nam illud Pogianæ faciundia est: inculcare uocabula idem significãtia, sine & absque: quorum posteriore sæpius in uno libello uteris, quàm omnes scriptores in omnibus libris. P O G. Neq; ego aliter locutus essem, si fuisssem loco tui. L A V. Loco tuo dicendum fuit, non tui, ut discere ex Elegãtijs potes. P O G. Ego, quamuis nihil sit, quod ad præsens scribendum uideatur, quod filii tecum diutius.
- Ad præsens. Impræsentiarum.** L A V. Ad præsens scribendum uideatur, pro impræsentiarum ponis, & filii tecū, pro nō scripsi ad te. P O G. Signū, quod ad me destinare cupiebas. L A V. Est ne hic destinare, ut apud Vergiliū: Et me destinat aræ? P O G. Munuscula, quæ præclarissima fœmina, uxor tua, ad meam uxorem destinauit. L A V. Nihil habent penè epistolæ Pogianæ, nisi emendationem munerum ab hominibus notis atq; ignotis. P O G. Pro his ago tibi literis gratias, quandoquidem re ipsa non possum. L A V. In uerbis est agere gratias, in factō referre. ergo dicere debebas: quandoquidē referre non possum. Sed opinor te significare uoluisse. non potuisse agere præsentī gratias, ideo te agere per literas, ergo dicendum fuit: quandoquidē coram nō possum. P O G. Dona tua Pontifici me intermedio sunt reddita, quæ ille grato animo cepit. L A V. De intermedio iam diximus. Gratum animum uocamus in reddēdo munere siue in uoluntate reddendi uicem, non accipien
- Destinare.**
- Agere gratias. Referre gratias**
- Coram. Grato animo accipere.**

accipiendi. P O G. Dispensationē pro filia tua nubēda ego solus *Filia nuptura.*
 procuravi. L A V. Ego dicere potius nuptura. P O G. Vellem *Participare.*
 tecum aliquid rerum mearū participare, sed, cui iradam nescio.
 L A V. Participare, est partem capere, non dare. P O G. Ver- *Mala latinitas.*
 ba inepta, latinitas mala. L A V. Latinitas non secus dicitur ma- *Nulla facultas.*
 la, quam mala facundia, mala eloquentia, mala facultas, quæ dicitur à recte loquentibus nulla facultas, nulla eloquentia, nulla facun- *Puerulus.*
 dia. P O G. Qui in latino sermone, ut puerulus, labitur. L A V. *Puellus.*
 Ego mallem dicere puellus. Nam ut à magister fit magistellus, ita à puer, puellus. Quanquam quidā indocti dicunt puerculus, & magisterculus, sed ijdem dicunt doctorellus pro doctorculus. *Doctorculus.*
 P O G. Epistolam ad te destinavit. L A V. Mirum in modum *Doctorculus.*
 Vergilium imitaris. Pogi, ut merito eius testimonio utaris.

IN LIBRO OCTAVO.

Cuius epistolam primā sub nomine Candidi scelestissime in Thoman Reatinum edidisti.

P O G. Quæ in tuum nomen tam proterue petulanterq; insultat. *Insultare.*
 L A V. Insultare tibi dicimus. P O G. Alterius calamitatem, ut *Insultare.*
 probrum, illi objicere. Fratrem eius adolescentem seduxit.
 L A V. Eius pro suum, quemadmodum econtrario nullies suum *Econtra.*
 pro eius posuisti. P O G. Luci arcus eum econtra collaudaret. *Econtra.*
 L A V. Econtra, pro cōtrario, ubi legisti? P O G. Relegi tuas *Econtra.*
 epistolas summa cū uoluptate, tanquā tecum loquens. L A V. Cū *Econtra.*
 scribis epistolas, tūc quasi loqueris: cū scriptas ad te hic legeris, *Infra.*
 audiens dicere debuisti. P O G. Ut sperē infra sex menses patrē *Infra.*
 futurū. L A V. Intra sex menses dicimus, non infra, ut multi nūc *Intra.*
 loquuntur. Nam intra & super idem penè sunt. Quia de tēpore *Super.*
 loquutus sum, uenit in mentem uerborū Ciceronis pro lege Manilia, At hercule aliquot annos continuos ante legem Gabiniam *Duos annos.*
 ille populus Romanus, cuius usque ad nostram memoriam no- *Duobus annis.*
 men inuictum in naualibus pugnis permanserat, magna ac mul-

Tempus in accusatiuo uel ablatiuo.

to maxima parte, non modo utilitatis, sed dignitatis atque imperij caruit, ex quibus uerbis datur intelligi, nihil dicere eos, qui uolunt per accusatiuum significari tempus continuatum, per ablatiuum uerò interruptum. Nam quid attinebat addere: continuos, si citra hoc adiectiuum significabatur continuum tempus per accusatiuum: aliquot annos: quale est apud Vergilium: Hic iam tercentum totos regnabitur annos? Ergo utebantur illi, imò & ipsi utimur indifferenter ablatiuo quidem, tanquam latino more, Accusatiuo autem, tanquam græco. unde ex maxima parte lingua nostra fluxit, nam græca ablatiuo caret. Dixissent tamen commodius, qui hoc præcipiebant, si ita dixissent: cum de parte non de toto tempore loquimur, quod nuncupamus, non licere per accusatiuum loqui, sed per ablatiuum: quale est: Ego hoc anno ad te ueniam, id est, aliquo tempore istius anni, pro quo non recte dicas, hunc annum ad te ueniam. P O G. Scis non me esse nouitiū in talibus rebus. L A V.

Nouitij.

Nouitij proprie dicuntur serui, utique sine appposito, qui uenales sunt: etsi quidam sic dicant: nouitij philosophorum sectatores: & quedam similia. P O G. Bursas, quas misisti, uxor habuit ambas, quæ sunt pulcherrimæ, & sibi admodū placent, pro his & nomine suo, & meo gratias ago; recte quidem & amice fecisti. Bildeston noster mecum silet, ne respondendo cogatur aliquid dare. Recōmenda me tamen charitati suæ, dicasq; me ditto-

Bursa.

rem eo. L A V. Bursas ubi legisti? ubi recōmenda? ubi habuit, pro accepit? ubi mecum silet, pro non scribit mihi? Tacco, quòd subiunctiuum dicas, imperatiuo recommenda, subiecisti, & quòd sibi. pro ei: & suo suæq; pro eius dixisti, quasi dedita opera male loquaris, nec mirum, cum materia epistolarum sit sordida, & nequaquam digna, quæ noscatur ab alijs, ubi semper petis, semper medicas, semper extorques, illo marito impudentior, de quo apud Iuuenalem: Hic petit absenti nota iam callidus arte,

Ostendens

Ostendens uacuan & clausam pro coniuge sellam . Galla mea est, inquit, &c. P O G . Sed uide ne tuus amor fallat iudicium, quod fers de rebus meis. L A V . Quis dixit, unquam: iudicium fers de rebus meis, siue pro iudicium de me, siue opinionem, quā habes de me, siue de scriptis meis? Nam res nostræ etiam canes, equi, gallinæ, armenta, agri sunt, de quibus ab illo iudicandis nunquid sentis? P O G . Neque est opus, ut te excuses tarditatis.

Ferre iudicium de alterius rebus.

L A V . Accusare tarditatis quis dicitur, non excusare. Dicimus tamen excusare morbum, excusare tempestatem, hoc est, in excusationem asserre morbum, tempestatem ut, ut in Elegantijs. Ita forte hic accipiendum est, cum quis natura tardus est, ut possit excusare tarditatem suam. P O G . Epistola tua hodie fuit mihi reddita, is qui attulit, se postridie recessurum affirmavit.

Accusare tarditatis.
Excusare morbum.

L A V . Idem, quod superius notavi, uitium. Is qui attulit, idem est, quod retulit literas, siue tibi, siue alteri pro te, nec id ante hodiernum diem, nam alioqui iam recessisset, ut ipse affirmabat: postero die se recessurum. Nunc cum per eum rescribas, de crastino loquutus es die, quem tu postero, siue postridie appellasti, quod fieri non potest, quia nunquā postridie de crastino die dicitur, ergo dicere debebas, cras, cū hodie nūcupaueris. P O G .

Postridie.

Quod si quis denuo ad nos ueniat. L A V . Ego dixissem iterum: nam denuo, idem est, quod de integro. P O G . Hodie accipi à te literas, & is qui attulit, dixit se in postero diem discessurum. L A V . Si postridie & postero die idem sunt, ergo idē hic, quod illic peccatum, cum dicendum fuerit: cras, facta mentione aduerbij hodie. Dicimus quoque postero die discessi, non in postero diem. P O G . Est mihi etiam atque etiam summe gratum. L A V . Quid opus est addere summe, cum dixeris etiā atq; etiam? P O G . Quos inter non odio, sed crudelitate certum extitit, in te autē nedum odium ullum non ostenderunt, sed etiā antiquos, & reliqua. L A V . Millies reprehendā, si semper

Iterum.
Denuo.
In posterū diē discessurum.

Cras.

Postero die.
Summe.

uelim reprehendere, quoties extitit ponis cum participio. Necdum quoque palam est inepte usurpare. P O G. Hæc omnia accepta referamus à sola libertate. L A V. Acceptum tibi refero dicimus, non à te. P O G. Quanta igitur letitia, quanta consolatione, quanta alacritate me affectum? L A V. Consolatione et

Acceptum referre alicui.

Affid alacritate.
Penna.
Calamus.

alacritate affectum fuisse legi neminem. P O G. Et sumpta calamus pergrandis uidetur palus. L A V. Quia nonnulli pennam, qua scribunt, appellant calamum, tu audacius etiam genus penne in calamum transtulisti, fecistiq; sumpta calamus, pro sumptus. P O G. Ibi me oblecto cum libellis: querebantur enim paulum me tam diu ab illis abfuisse. Itaque in eorum consuetudinem rediens, do eis paulisper opera uacuis curis. L A V.

Pauli operæ.

Cur non dixisti, à se potius, quam, ab illis? cur, paulisper opera, quod ars grammatica uetat, ut iste genitiuus regatur ab illo aduerbio? sefellit te, quod noluisti iterum dicere paulum, at qui hic magis quam illic conueniebat istud non aduerbium nunc sed nomen, dicereq; debueras: do eis paulum opera. P O G. Attamen literis quoque aliquid nomini tuo impertior. L A V. Doce, ubi inueneris deponens hoc uerbum. P O G. Nedum corpori, sed neque ipsi animæ consulere possint. L A V. Per sepe admoneo, non cum primo uerbo, sed cum sequenti iungendum esse nedum.

Impertior.
Nedum.

P O G. Curiam uero Romanam à longe colerem. L A V. Vbi legisti à longe, cum tali præsertim uerbo? P O G. At uero is paterna uirtute et moribus degenerauit, uino et somno deditus, ut uni maxime Tullio præstiterit filijs caruisse. L A V. Affirmat, et idem negat Poggius, nam hæc uerba significant, utilius fuisse Tullio, caruisse filijs: quod nec uerum est, nec ipse sentit. dicendum igitur fuit: ut satius futurum fuerit: uel, præstiterat, siue, satius fuerat filijs caruisse, ut in Tusculanis Cicero: his fuerat non didicisse melius. P O G. Summam igitur uoluptatem suscepi in tuis literis. L A V. Ego dixissem: summam uoluptatem accepi in tuis literis.

A longe.

P O G. Curiam uero Romanam à longe colerem. L A V. Vbi legisti à longe, cum tali præsertim uerbo? P O G. At uero is paterna uirtute et moribus degenerauit, uino et somno deditus, ut uni maxime Tullio præstiterit filijs caruisse. L A V. Affirmat, et idem negat Poggius, nam hæc uerba significant, utilius fuisse Tullio, caruisse filijs: quod nec uerum est, nec ipse sentit. dicendum igitur fuit: ut satius futurum fuerit: uel, præstiterat, siue, satius fuerat filijs caruisse, ut in Tusculanis Cicero: his fuerat non didicisse melius. P O G. Summam igitur uoluptatem suscepi in tuis literis. L A V. Ego dixissem: summam uoluptatem accepi in tuis literis.

Satius.
Præstat.
Melius.
Accepi in tuis literis uoluptatē.

P O G. Curiam uero Romanam à longe colerem. L A V. Vbi legisti à longe, cum tali præsertim uerbo? P O G. At uero is paterna uirtute et moribus degenerauit, uino et somno deditus, ut uni maxime Tullio præstiterit filijs caruisse. L A V. Affirmat, et idem negat Poggius, nam hæc uerba significant, utilius fuisse Tullio, caruisse filijs: quod nec uerum est, nec ipse sentit. dicendum igitur fuit: ut satius futurum fuerit: uel, præstiterat, siue, satius fuerat filijs caruisse, ut in Tusculanis Cicero: his fuerat non didicisse melius. P O G. Summam igitur uoluptatem suscepi in tuis literis. L A V. Ego dixissem: summam uoluptatem accepi in tuis literis.

teris. P O G. Itaq; cuilibet ætati ius suū tribuendū est. L A V. Cuique dicere debebas, nō cuilibet, ut superius probavi. P O G. Cuique.

Quam facultatem uocandi pueris si quis præripere conctur, red det illos profecto stultiores. L A V. In aureo seculo natus es Pogi, de quo Vergilius ait: omnis feret omnia tellus. Nam omne uocabulum apud te nihil ab altero differt, putasq; idē esse præripio, quod eripio, cum præripere sit, aliquid in usum tuum alteri cripere, sicut in Elegantijs tradidi. P O G. Incolis suppeditat. Præripere.

L A V. Incolas nihil ab oppidanis putas differre, cū oppidani sint appellati à suo oppido: incolæ sint, qui in alieno habitant oppido, ut diximus in Elegantijs. Oppidani. Incolæ.

I N N O N O.

P O G. Attamen quæcunq; causa te detinet, honestam illam, & necessariam puto. L A V. Eam, non illam, fuisse dicendum Elegantiæ docent. P O G. Recepi literas tuas, & simul copiam epistolæ, quā dicis te suscepisse ex Mediolano. Fuit mihi utraq; gratissima, sed superiorē nullus antea ad me attulit. L A V. De recepti, pro accipi: & copia, pro exemplari, superius admonuimus, nunc quero: utraq; superior: quò referuntur? Nempe ad nomen literas, ex quo aut grāmatica uitiatur, si dicamus superior literæ: aut elegātia, si dicamus superior litera, quoniā pro epistola, literæ dicuntur, nō litera, nisi apud poëtas, ut in Elegantijs. P O G. Literæ.

Itaq; ego solus ad magistratum accessi, datis literis, aīxi, quæ in rem uidebantur conferre, responsum breue tuli. L A V. Non dicunt docti: dare literas, nisi tabellario, aut cuicunq; tanquam tabellario, qui illas perferat, reddere autem, cui mittuntur, ut in Elegantijs. Itaque redditis literis dicere debuisti, ut in alia epistola facis, in qua inquis. P O G. Pridie redditæ sunt mihi literæ à secretario tuo, quibus significat à te epistolam ad me obsignandam, ut suis uerbis utar, recepisse, quæ minime ad me delata est, & simul suis literis interclusit cedula[m] quandam candidam, D eferre epistolam.

k 4 tibi

tibi à se missam, ut literis tuis intercluderet. Ego mi pater dudum à te accepi literam per grandem, in hanc tamen. L A V. Dicendum erat: reddita mihi, siue perlata ad me, non delata: & heri, non pridie: & at, non significat: & inclusit, non interclusit: & eius, non suis: & schedulam, non cedulam: & nuper, nō dudum: & literas, nō literam. Ex quo palam est, in eo, quod paulo ante dixi, te, cum dicebas: superior, & utraq; numero singulari huius nominis, contra elegantiam usum esse. P O G. Si facultatibus is essent quibus esse deberem, siq; mihi meæ copię absq; ullo quæstu satis essent. L A V. Si, nunquam cum enclitica, que, reperi uinctum. P O G. Exempla epistolarum sunt penes amicū scribendi gratia. L A V. Scribendi, pro eo accipis, quod est, ut scribantur, quod non reperitur, sed pro eo, quod est, ut scribant: hoc est actiue, non passiue, ut in Elegantijs. P O G. Viro doctissimo mihiq; imprimis amicissimo. L A V. Primus superlatiuū est: ideoq; malle m dicere, imprimis amico, ut in Elegantijs tradidi. P O G. Ut benedictus pro futuro anno eligatur. L A V. In futurum annum, ego dixissem, ut Quintilianus: Iā & in sequentē annum famē timeo, nō enim pro anno, sed pro discipulis in unum annū magister & doctor eligatur. P O G. Nō ætas modo, sed scientia & uirtus animi inuestigari debent. L A V. In uno bis peccasti uerbo: semel, quod nihil putas interesse inter uestigo & inuestigo, cū inuestigare sit effectus: hoc est, inuenire, quod uestigamus. tu autem de uestigando sentis iterū, quod dicendum erat: inquiri, aut requiri, aut consyderari, nō inuestigari, nam uestigare est per uestigia, siue quasi per uestigia sequi. P O G. Virtus est aduocanda, & se referendum ad ea studia. L A V. Est referendū se, ubi tale genus locutionis inuenisti: miror, quare nō etiā dicas: mihi mederi fuit, & quædā similia, quæ quidā ineptissimi grammatici pueros docent. P O G. Memor ac nocte, cū domum redissem, sapientissimi consilij tui,

Intercludo.

Schedula.

Litera.

Si.

Scribendi.

Primus.

Imprimis amico.

Pro futuro anno.

In annum futurum.

Inuestigare.

Requiro.

Inquiro.

Vestigare.

Est se referendum.

filiij tui, cæpi aliquam occasionem scribendi. L A V. Cur aliquā Occasio.
 pro quandam dixisti: cur occasionem, ut uulgus facit, pro cau=
 sam, idq; persæpe? P O G. Neq; ego hęc ludorum iocunditatē,
 mīmorūmq; usum, & curarū intermissionē. L A V. Interdico, Interdico.
 non accusatiūū postulat, sed ablatiūū, sic: interdico tibi aqua &
 igni, quē admodum in Elegantijs. Etiā remissionem dicere cura=
 rū potius, quā intermissionē: intermittimus enim studia, bella,
 lites, cæterasq; actiones, inter quas nō numerātur curæ. P O G. Remitto,
 Sed ueeor, an ita cōstans sis futurus, ut totum libellū perlegas. Perlegere.
 L A V. Animaduerte munditiā nitoremq; latine linguæ, inter=
 dum superantē ipsam græci sermonis gratiā. Est enim perlegere
 totū legere, ut in Elegatijs latius disputauī, quod Græci in uno
 uerbo nō habēt. Ergo superuacūū fuit Pogi, te addere totū, ue=
 reor quoq; non postulat post se an: sed ne, ideoq; dicere debe=
 bas: ueeor, ne ita cōstans. Verum uidebitur esse hęc oratio tue
 sententiæ cōtraria. Sic enim loqui solemus, quādo aliquid putamus
 futurū, non quando non futurū, ut, ueeor ne hostes ueniant, sci=
 licet quod nollē eos uenire. Tu nunc uelles hunc fore constantē,
 eoq; noluisti dicere, ueeor ne, sed ueeor an: de patella, ut aiunt,
 in prunam delapsus. Nam maius est flagitium per an, quā per
 ne, istam dixisse sententiam. Sed cur homo rudis hoc non uidi=
 sti remedium, ut diceres: ueeor, ne non ita constans sis futu=
 rus, ut docti loquuntur? P O G. Ego, quod potui, officiū mor=
 tuo præstūti, tui est hominis famam notam reliquis facere. L A V. Tuum est,
 Tui est, nusquam est auditum, sed tuum est. Tui enim semper ac=
 cipitur passiue, ut, ueni huc amore tui, de quo latissime in Ele=
 gantijs. Vides Pogi, ut de te meæ triumphantē Elegatiæ? P O G. Tui.
 Me hortabatur atque orabat, ut quā uberes literas confice=
 rem. L A V. Probauī superius ex Elegantijs meis dicendum
 fuisse, quā uberrimas. P O G. Noluit ipse accedere, sed alium Quam.
 destinauit. L A V. Et hic Vergiliū, ut alibi, imitatus est Pogi.

P O G. *Quærebam pridie à R. nostro, an recentiores aliquas literas à te recepisset, & quomodo ualeres. At is respondit se pridie eius diei epistolam à te habuisse, qua ei significabas, te nondum satis firma ualitudine esse, quod mihi sanè molestissimum fuit.* L A V. *Vel maximum imperitiæ signum est, opinari, pleraq; uocabula aliter atque aliter accipi, quod ex hoc fit, quoties nescimus uim uocabuli definitione complecti. Nam quid*

Pridie. *ita Pogi dicis: pridie quærebã, & pridie eius diei? Si pridie quærebam, accipis pro heri quærebam, erat tuæ prudentiæ, cogitare: duo hæc aduerbia duas debere habere significationes, suam utrûq;. Si autem pro nuper: hoc est: non pro die hodiernũ præcedente, cur rursus accipis pro præcedenti, cum inquis: pridie eius diei? Quod literas recipere potius, quàm accipere, & literas habere, & significabas, pro dicebas, malueris dicere, superius admonui, mihi non probari, qui etiam sanè molestum dixissem potius, quàm sanè molestissimum.* P O G. *À te auellatur funditus. Postmodum uerò neminem de tuis uideri, quin de te rogem.* L A V. *Quem non rogem dicendum fuit, uel potius, quem non rogarim. Sic enim diceres: neminem de tuis uideo, dicendum foret, quem non rogem. Illud non reprehendo, funditus, sed ego dixissem, radicitus.* P O G. *Pridie uero Samuël noster, cum de te percontarer, mihi dixit: tibi pristinam ualitudinẽ restitui, & in diem fieri meliorẽ.* L A V. *Iam piget me toties notare, quoties male uteris pridie, quod aduerbium me nescire dicebas: quasi tu scires. Indiem quoq; pro indies, non minus sæpe barbare ponis.* P O G. *Sunt & publicæ res & indiem uariæ.* L A V. *Testatus sum propè semper coniungi indiem cum uerbo uiuere, ut in Elegantijs. dicendum igitur erat quotidie.* P O G. *Nos quidem multam pastam conficimus, nullos panes.* L A V. *Qui pastam dicis miror, cur non potius pizzas, aut sebiacciatas dixeris.* P O G. *Nihil tam homines impedit ad sapientiã peruenire.*

Accipere literas.
Significare.
Sanè molestus.

Quin.

Funditus.
Radicitus.

In dies.
In diem uiuere.

Quotidie.
Pasta.

nise. L A V. Cæsarem, qui fuit elegantissime loquēdi studiosus, audire uideor, cū Pogiū audio. Quis quæso nisi qui in loquēdo utitur pasta, sic loquitur: impedit peruenire: et non potius, impedit quo minus ad sapientiam perueniant?

Impedit quo minus perueniat

I N D E C I M O.

P O G. Fuit enim litigio quod lacesitus. L A V. Litigiosum ad Litigiosus. pud Ciceronem inueni, litigium me inuenisse nō memini? P O G. Litigiosum. Quæ in manus eorum adire mereantur. L A V. Cur non potius: quæ in manus eorū ire? P O G. Est enim honestissima præter Iræ in manus. ceteris. L A V. Cor non honesta præ ceteris potius dicebas? Pæ. Neq; nūc quædem. P O G. Neque nunc quidem quicquam est noui. L A V. Perplexius loqueris, quā apud Terentium Dauus: Aequè quicquā nūc quidem. Quis unquā coniunxit neq; cum quidem? P O G. Cum rure sum, maxime tūc paulo uaco literis. L A V. Dixi paulo iungi comparatiuo, non uerbo, sed paulum, quanquam sententia sibi ipsi repugnat. Quo enim modo fieri potest, ut cum maxime uacas literis, tum paulum uaces: nam cum minimum uacas, tū paulum uacas, non cū maxime. ergo illud maxime fuit tollendū. Harum ineptiarū plenus est Pogiū, quas ego nō attingo, nisi quatenus cū reprehensione occurrunt barbarorū uerborū. P O G. Quorum utrunq; cum pluris æstimandum sit, uoluntas est præferenda maxime. L A V. Bis male ponis, maxime, primū, quod nō habet locū inter duo, ut nunc duo sunt: deinde, quod superuacuum est cum dixeris, præferenda. non enim hic sunt multa præferenda, sed unum. ergo nihil est nec maxime nec magis præferendū. P O G. Libellū cōfabulationū cū uir nescio quis nequam mutuo à me petisset. L A V. Commodato nūc fuit dicendū, ut enim etymologia Iuriconsultorū ostendi, mutuum dicitur, quod fit meū ē tuo, siue ē meo tuum, ut in pecunijs, frumento, uino ceterisq; huiuscemodi: qualis liber non est. ergo commodatur, non mutatur. P O G. Quæ opinio uera an falsa sit, paucos habuit sectatores

Pæ. Neq; nūc quædem.

Pæ. Neq; nūc quædem.

Pæ. Neq; nūc quædem.

Pæ. Neq; nūc quædem.

Pæ. Neq; nūc quædem.

atores. L A V. In omni uerbo laberis, studio imitandi bene lo-
 quentes, ut in nullum magis, quam in te cadat illud Horatianum,
 O imitatores seruum pecus &c. Non enim nunc locum habet
 an, sed siue, ut esset: uera siue falsa sit. aut uel, sic: uel uera, uel
 falsa sit. aut ue, sic: uera falsa ue sit. Ego tamen per siue, aut seu
 locutus essem, P O G. Filium, qui sit futurus paternæ iocundi-
 tatis. L A V. Pro uoluptatis, iocunditatis, ut superius sum testa-
 tus, male uteris, quia non idem significant. P O G. Cyrus Per-
 sarum rex. ille à Xenophonte celebratus gloriari solitus est: hor-
 tum suis manibus confertum, & arbores in ordinem positas.
 Confertum. L A V. Confertum pro consitum barbarissime accipis. Cōferta
 dicuntur manus, non arbores, nisi de ramis earum implicatis lo-
 quamur. Horti quoque, ubi sunt arbores consita, dicuntur, non
 hortus, ut in Elegantijs, Cyrus etiam à Xenophonte celebra-
 tus, fuit ille maior, cum iste qui hortos conseuit, qui in prælio à
 fratre Artaxerxe rege Persarum interfectus est, fuerit minor
 Cyrus in Asia satrapes, de cuius morte idè Xenophon in Ana-
 basi. P O G. Et uix singulum singulis seculis extitisse. L A V.
 Cur pudet te fateri imitari, quem imitaris? an, ne fur esse uidea-
 ris? at istud planè furari est, cum dissimulas, quod uideris fuisse
 imitatus, nisi dissimulares. Cicero enim inquit: Vix singulis æta-
 tibus singulos oratores extitisse. Hanc tu uestem Tullianam uo-
 luisti tibi, ut erat, inducere: sed ne Tulliana uideretur, reconcin-
 nare maluisti, fecistiq; de Tulliana Pogianam: hoc est, de latina
 barbaram. Nam quis dixit singulum hominem pro singulos ho-
 mines? quanquam miror te non dixisse, ut omnia mutares, & o-
 ratio sibi ipsi conueniret, uix singulum singulo seculo. P O G.
 Que talis est suapte natura, ut etiam bonos reddat malos usu
 eius, & consuetudine. L A V. Si dixisses usu suo, etsi hebes es,
 tamen intellexisses absurdum fore, ideo dixisti usu eius, cum di-
 cere deberes: usu sui. P O G. Scias mihi filiū nuper esse natum.

Itaq;

An.
 Siue.
 Vel.
 Ve.
 Seu.

Voluptas.
 Iocunditas.

Confertum.

Horti.

Singuli homi-
 nes.

Itaq; quando prolis iam pater factus uere pater familiás appellari queo, propter liberos susceptos, tum maxime propter etatem. L A V. Es quidem pater familiás, sed neutra istarum causarum. Itaq; quid sit pater familiás, id est, quis tu sis, quoniã necis, ex me scias licebit. Qui pater est, non continuo & pater familiás est. Nec rursus, qui pater familias, continuo & pater est, etiam si quis centenarius foret, posset tamen non pater familiás esse. Dicitur enim pater familias, quasi dominus familie, hoc est, bonorum. Vnde familie Herciscundæ titulus in iureciuii, id est bonorum diuidundorum. Si mihi non credis, audi, quid dicat Vlpianus: Familie appellatio, qualiter accipiatur, uideamus, & quidem uarie accepta est. Nam & in res & in personas deducitur. In res, ut puta in lege duodecim tabularũ his uerbis: Agnatus proximus habeto familiã. Et mox: Pater autem familiás, qui in domo dominium habet, recteq; hoc nomine appellatur, quãuis filium non habet, deniq; & pupillũ patrem familiás appellamus, idemq; eueniet in eo, qui emancipatus est, nam & hic sui iuris effectus, propriam familiam habet, & alia multa. Vides Pogi, ut hinc colligitur, qui filius familiás est: hoc est, dominium in domo non habet, ut puta patre uiuente, etiam si pater sit, eum tamen nõ esse patrem familiás? & ut sentio, posset quis esse filius familiás patris familiás pater, de quo, ne longior sim, supersedeo disputare, & eum qui nihil bonorum habet, etiam etsi pater & centenarius sit, tamen patrem familiás dici non posse. Maxime etiam inter duo posuisti, quod & ars grammatica, & usus autorum uetat, ut ostendi. Ergo dicendum tibi erat: eum propter liberos susceptos, tum uerò propter etatem. P O G. Cũ ueluti expuimus penes amicos. L A V. Apud, nunc dicerent docti, non penes.

P O G. Quæ mihi multociens, magno usui fuit. L A V. Vbi apud elegantes scriptores inuenisti multociens, etsi Priscianus eo utitur? P O G. Quod si effeceris, omnẽ effugies materiam calumniandi.

Pater.
Pater familias.

Multociens.

Calumniandi
passus.

niandi. L A V. Nunquid reperisti tale gerundium significare passivè, ut dixi superius? P O G. Et id mihi paulò molestū fuit.

L A V. Paulo, sicut dixi, desiderat comparativum, non positivum, aut verbum. P O G. Ego quid olim de te scripserim, non sanè recolo, nam & obliuiosior ætate factus sum.

L A V. En iterum: recolo, quo uerbo in quem sensum utris Cicero uiderit, quem pro te testem citasti.

P O G. Importunitate opus est cum istis, qui nō sentiunt, nisi stimulo pungantur.

L A V. Cur toties uteris importunus & importunitas eo modo, quo nemo ueterū? Etiam illud: cum istis: parum latine dicitur. Dicendum enim erat:

Importunus.

Agere cū istis.
Semisomnolentus.

agere cum istis, quale est illud Ciceronis: Agere mecum auctoritatibus. P O G. Semisomnolentus uisus sum esse mihi.

Somnolentus.

Vere somnolentus eras, aut semisomnus, cum hæc duo nomina coniunxisti, quæ nunquam aliquis coniunxerat. Nam somnolentus est, somno plenus, ergo non semisomnus, quod semiplenus somno.

Laudo te de oratione.

P O G. Literæ, in quibus me laudas orationis, quæ edidit. L A V. Quis unquam dixit, laudo te orationis: imò ne uirtutis quidem, aut formæ, uirium ue aliquis dixit, sed de uirtute, de formæ, de uiribus. Nam de oratione non dicere,

Facundia.

Quanti æstimas.

rem, sed de facundia, de suauitate, de copia orationis. P O G. Nam quantulum sunt mea æstimanda.

L A V. Quanti non quantum, siue quantulum sunt mea æstimanda, dicere debuisti.

L A V R E N T I I V A L

L A E P A T R I T I I R O M A N I

atq; de lingua Latina bene meriti Antidoti in

Pogium ad Nicolaum quintum Pon

tificem Max. Lib. I I I I.

TANDEM aliquando podij altera in nos inuectiua in manus uenit, plane serpentina, nō sententijs, sed uenenis, non uerbis, sed sibilis, non simplici, sed trifida lingua utens, et, quo nihil maius possum dicere, etiam superiore rabiosior, furiosior, uesanior, ut merito queat gloriari uir gloriosus, et peruersæ gloriæ cupidus, se non, quemadmodum multis senibus contingit, senectute deficere, sed indies magis ac magis acerbitate proficere, nec pati, ut à iunioribus superetur, sibiq; dicatur, quod apud Homerum Diomedes Nestori dicit:

Ô uetule hostilis uexat te apprime iuuentus.

Defecit tua uis, urget te odiosa senectâ.

Hanc ego inuectiuam, ut hætenus non legerem, hinc factum est, quòd eam et Podius ipse in omnes Italiæ urbes prius perferendâ curauit, quàm ueniret in manus meas, nec ego, ut haberem, magno opere laboraui, cum à principio sententiã illustrissimæ ciuitatis Venetæ, quo tantum defensionē meam dimiseram, præstolerer. Mox illa pro me, et quidem tam magnifice, ut postea monstro, ut satis me meæ dignitati fecisse existimarem, nec iam Podio, quem in perpetuū superassem, respondere oportere, præsertim multis districtum occupationibus, cum aliarum rerum, tum uero translationum à summo pontifice mihi iniunctarum. Itaq;

non erat

non erat mihi curæ illam legere accusationem, cui responsurus non essem. Hoc meum silentium diffidentiam interpretatus Podius, ut semper est peruersa stultorum interpretatio, tertiam, ut audio, quartam, quintam inuectiuam edidit, etiam ne taceat: sextam, septimam, octauam, nonam, ac decimam editurus, quod uidelicet sperat hac se ratione uictoriam reportaturum, si in hoc certamine diutius perseueret: quemadmodum in eo, quod hastiludium uocant, donari palma non potest, qui non sub armis in campo perdurauerit. Quo factum est, ut hic noster uetus lus, Nestore fortior, quasi uel me digresso, uel eiecto, quod sub armis, sub sole, in puluere durare contra ipsum nequierim, uictorem agat, passim exultet, triumphet, & propè de me insignia figat trophæa. Ego eisi Podium ita in hoc, ut sic dicam, hastiludio uici, ut hastam è dextra, clypeum è sinistra, galeam è capite, ipsum ex equo excusserim: nec pluris facere debeam eius conuitia, quàm impudentissimæ mulierculæ, quæ ex altercatione sic demum se discedere uetricem credit, si ipsa magis in conuitiando perstiterit, tamen amicorum desyderijs duxi obsequendum, qui ad me secundam attulere Inuectiuam, mecumq; egerunt, ut huic saltem uni responderem, & P. Clodio, non modo arma iterum, sed dentes excuterem. Redeo itaque rursus in certamen Clodianum, nolens, inuitus, coactus. Quare me tibi excuso summe pontifex, quod opus, quod mihi è Græco transferendum delegasti, intermitto, dum me ab atrocissima protego insectatione. Nanque ipsum opus, quod tuum est, cum tuis auspicijs transferatur, perdit suam dignitatem, autoritatem, gloriam, dum eius reprehenditur interpret. Podio potius succensere habebis, & mihi ueniam dare, qui prouocor, uulneror, occidor, nec solum dare ueniã, sed etiam pati, ut hoc meum certamen nomini tuo dicem. Detegam enim iam tuto post latam sententiam, mei rationem facti, primus liber meæ
respon

responsionis ab litera N. secundus à Q. tertius à P. Vnde nomen, cognomen, agnomenq; tuum incipit. Nicolaus Quintus Papa: sicut & hic quartus à T, quæ prima tui proprii siue priuati nominis litera est. Ita quatuor libri erunt, atq; adeò sex, si duos illos libellos addamus quibus per dialogum totidè opera Podij, ut barbara, ut absurda, ut omnibus uitijs plena, reprehendi, ut ea uitia iuuenes studiosi deuitare possent. Qui libri, si legentibus non multo minus iocundi gratiq; & ut audacius loquar, utiles erunt, quàm totidem sunt mei ex aliquo translato historico, profecto debeat tua sapientia, tuaq; facilitas hos in locum accipere, atq; in partem historiæ mihi abs te delegatæ. At non erunt fortasse iocundi, grati, utiles. An tales sint, futuriq; sint, etsi per te ipsum optime intelligis, tamen ex hominum doctissimorum sententia iudicare poteris. Nam licet in libris, quos ex nobis ipsis cõponimus, illa Græci autoris abest utilitas, quæ ex trãserèdo cõparatur, quãtã tamè sumus, et quantũ in dicèdo ualeamus, multo magis ita cognoscitur. Illic enim cunctis quedam, ut sic dicam, & candor orationis noster duntaxat est, hic etiam sanguis, color, pulchritudo, uires, uelocitas, & cætera bene componendi tanquam corporis dotes. Quæ dotes si corpori oratiõis meæ affuerint, quæso, ut apud te libri, quibus dignitatem meam tueor, quos tibi dicaui, tantundem è Græco traductionis, ut dixi, compēsent. Impetrata, ut spero, à Summo Pontifice uenia, quasi optimis auspicijs ad hostem in campum descendo, magna me uoce prouocantem, ac tela iacientem. Sed antequam infesta hasta occurro, libet eum paucis interrogare. Cur ita, P. Clodi, truculento immaniq; animo in me irruis? quid sibi uult ista tanta maledictorum conuiciorumq; congeries? Utar uerbis impuri illius apud Terentium hominis, quandoquidem tu me infra omnes homines ponis, Leno sum, faccor, perniciës communis adolescentium, periuurus, pestis, tamen à me

l tibi

tibi nulla orta est iniuria. At obieci tibi nonnulla. Id defensionis ratio postulabat, quemadmodum frequenter contingit, ut dum repellere uulnus uolumus, ipsum aggressorē etiā nolētes uulne remus, et nihilominus ex infinitis criminibus tuis pauca quaedam, eaq; strictim libauimus. Verum agnosco magnitudinē animi tui, ac generositatem Entellianam, quod te primo cōgressu prostratum doles, ut de te Vergilianum illud dici possit:

In uentum Podius uires effudit, et ultro
 Ille grauis, grauiterq; ad terram pondere uasto
 Concidit, at non tardatus casu, nec territus heros
 Acrior ad pugnam redit, ac uim suscitāt ira,
 Præcipitemq; ardens Vallensem agit æquore toto:
 Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille sinistra.
 Nec mora nec requies, quā multa grandine nimbi
 Culminibus crepitant, sic densis ictibus heros
 Creber utraq; manu pulsāt uersatq; Valensem.
 Macte uirtute esto nostri seculi Entelle.

Quid ego infelix resistere tibi iterum, atq; repugnare uolui?
 quem idem, qui Dareta illum Vergilianum, exitus manet, aut
 fortasse deterior, nisi sanctissimus pater intercedat, dicerēturq;
 de nobis, qui sequuntur, Vergilij uersus:

Tum pater Aeneas procedere longius iras,
 Et seuire animis Entellum haud passus acerbis,
 Sed funem imposuit pugnae, fessumq; Dareta
 Eripuit, mulcens dictis, ac talia fatur,
 Infelix quæ tanta animum denentia cepit?
 Non uires alias, conuersaq; numina sentis?
 Cede deo, dixitq;, et prælia uoce diremit.
 Ast illum fidi æquales genua ægra trahentem,
 Lactantemq; utroq; caput, crassumq; cruorem
 Ore eiectantem, mixtosq; in sanguine dentes

Ducunt

Ducunt ad naues.

Quid ais Pogi? gaudes quod Entellum te significauit esse, me Darem? Ego uero te Darem dico esse, qui animo ferocitateq; iuuenili es, quiq; me lacestisti, me autem, qui sum lacestirus, Entellum, qui te pugnis contudi, qui te toto campo precipitem egi, qui te utraq; manu pulsauit uersauiq;, qui, nisi pater Aeneas, hoc est, pater sanctus intercedat, faciam, ut te fidei aequales genua extincta trahentem ad sepulturam ducant aeterni silentij ac pudoris. Sed iam congrediamur, en tuba certaminis signum dat, sit igitur hic meus in te Podi primus ictus. Ego planum, & caecis etiam clarum feci, a me tibi non esse iniuriam ortam, tu aduersus infinita mea argumenta uno, quod iam refutatam profligatumq; est, duntaxat argumeto niteris, quod tu, nescio ubi, post mediam orationem, inter alias nugas inuoluisti: inquit, POG. Quis crederet illum adolescentem indoctum, rudem, qui ne primis quidem labijs grammaticam nouit, illa scripsisse? LAV. Non replicabo, quae in priore attuli responsione, maxime credibile esse, adolescentem illa scripsisse, sed aliquid nouarum rationum afferam. Cum quibus te loqui putas Podi? an non adolescens iam inde e Catelano eruditus, tredecim amplius natus annos, triennium contubernalis fuit Gasparis Veronensis, quem tu omnibus grammaticis anteponis? an non ab illo componere epistolas docebatur? an non ei semper pater suus paedagogum cum duobus literatis famulis adhibuit? an erat quispiam aequalium illi, aut in doctrina, aut in expeditius loquendo comparandus? ut Franciscum Rosium patrem, quo neminem Catelanum noui, uel ingenio, uel lingua argutiorum, non magis nomine, quam corpore & animo referret? an non mihi a patre traditus, ut extremam ei & in lingua latina manu imponerem, solidum annum me audiuit? an non etiam, siue magis

Solidus
annus.

l 2 inter

inter ducentorum auditorum meorū primos doctum atq; elegantem, qui nūc Fulginij profitetur, à quo tuas epistolas doni audiebat, quorum uterq; apud Gasparem ipsum legerat chirographo illius notata tua vitia in epistola tua, quæ præfixa est Quintiliano illius à me ipsi donato, qui codex tandiu caruit cōtumelia tui, quàm meus fuit. Si non credis, codicem poscito, an postremo rediens post mortem patris in Cateloniam non miraculo fuit Regi atq; proceribus, tanta illi ingenij ac facundia indoles aderat. Et tu, cum talem esse adolescentē nosses, tamen ais, non esse credibile eum illa scripsisse, quæ magna ex parte vitiose sunt scripta, sicut ostēdi. Sed esto, nō sit credibile, quid mea, dum incredibile sit, atq; adeò impossibile à me fuisse scripta? Ego probavi illas notationes tuarum epistolarū in multis non magis contra tuas epistolas esse, quàm contra Elegantias meas, in quibus, ut ipse legisti, diuersa tradiderā. Hæc si tu credas à me notata esse, amens sis. Quod ergo ipse nō credis, & quod tibi nō persuades, id alios tibi credere uis? & una friuola, contra infinitas, ratione persuadere? Quid hoc improbius? peruersius? dementius? quid etiam malignius ac furiosius, quàm à quo homine nihil te læsum, nihil offensum scias, eum destruetum, perditum, trucidatum uellere, inuadereq; dētibus, & deuorare conari? Dij talem terris auertite pestem. Quòd si à me nulla, ut fingis, est tibi facta iniuria, profecto calumniæ conuictus es, neq; simplicis calumniæ conuictus, quòd de iniuria tibi illata, sed duplicis, quòd etiam de contumelia autoribus facta, neq; duplicis modo, sed triplicis quoq;, quòd de me ipso insolentissime gloriatum me esse, nētitus es, nēd calumniæ tantum, uerum etiam imperitiæ, & eius quoq; triplicis, quòd aduersus probationes meas, quibus te imperitissime conatum reprehendere opus meum de lingnæ latinæ elegantia, quibus me peritissime reprehendisse quosdam ueterum, quibus te plus quàm imperite

perite

perite locutum esse infinitis in locis ostenditur, nihil habuisti prorsus, quod reprehenderes, nisi unum de ijs infinitis, & id friuolum, sicut in superiore fecisti, ac plus quam friuolū: quod ubi monstrauero, eam, quam dixi latam esse Venetijs, recitabo sententiam. Dixeram te non proprie usum, desuetus, pro insuetus, tu proprie te usum defendis, omitto paulisper de tua defensione dicere, ita ne Podi ex tot uulneribus tuis unū omnino curandū duxisti? Quid cætera? certe, ut sentio, minora non sunt, aut, si minora, si minima, si nulla sunt, ostende tuū corpus illæsum, sine uulnere, sine cicatrice, sine liuore, ut meos ictus ut imbecilles puerilesq; derideas. Nā istud quod facis, uulnera, quæ tibi infixi, incurabilia esse significat, et me multas corporis tui partes amputasse atq; mutilasse. Nunc istud unum, quod potissimum delegisti, quod nō tam curas, quā alligas, inspiciamus, utrum uulnus sit nec ne, & utrum acu, ut aiunt, punctum, an potius mutilatio. Possumus, inquis, uti desuetus pro insuetus, cur tamen tu nunquam post meam reprehensionem ita uteris? sed inspiciamus tua uerba. P O G. Desuetum, pro insuetum, à me positum culpatur. Sed huic barbaro Latinum, opponam: Vergilius enim in VII. Aeneidos:

Iam pridem resides populos desuetaq; bello
Agmīna in arma uocant.

Resides populos appellat eos, qui in armis antea nō fuerāt uersati, ideoq; desueta agmina uocat, id est, bello nō antea assueta. Sed ueruex noster in crasso natus aëre, nihil nisi cornu petere, uel pedere potius, didicit. L A V. En nitida urbanaq; factiæ, dignæ homine natu in aëre non crasso, sed nitido & puro. Differo parūper de exemplo tuo disserere. Itā ne tu prosa oratione scribens ijs uocabulis uteris, quibus nō oratores aut historici, sed poëtæ utuntur, nec poëtæ omnes, sed unus tantum, qui etsi maximus est, tamē summæ in loquēdo licentiæ, nec is poëtæ

istō modo, nisi semel, est usus, sed semper aliās aliter? Verum esto, licuerit istud tibi facere. Quis ita, ut tu, istū locū exponi? an Seruius? minime, sed neq; aliter Seruius exponit, inq;es. Cur ergo reliquit in expositum? certe id nō fecisset, si aliter iste locus acciperetur, atq; ille: residesq; mouebit Tullus in arma uiros, & iam desueta triumphis Agmina. Quæ loca cum ex eisdem penè uerbis cōstent, Seruius satis putauit, se istum tuū ē libro septimo locū exposuisse, cum alterū in sexto exposuit:

Desuetus. inquit, Desueta triumphis: id est: à cōsuetudine triumphandi remota. Ergo desueta bello, à cōsuetudine bellandi remota. An tibi istius in sexto Vergilij uersus nō uenit in mentem? atqui uenire debebat, quia & prior ordine, & huic simillimus atq; uicinus est. An potius Seruiū nō legisti? si ita est, cur eū nō legendum tibi putasti? sin legisti, cur eum te legisse dissimulas? cur ei cōtradicis? cuius alibi uideri uis uicem dolere, tanquam à me impugnetur, contradicis enim ei, cū aliter exponis, contradicis ei, imò etiam rationi, homo prorsus ingenio ueruecino, cum dicat

Resides populi.

Vergilius: iam pridem resides populos: hoc est: qui per multū tempus resederant, à bello, atq; interquieuerāt, nō autē semper abstinerant, & quieuerāt. Ergo iam pridē desueta bello, id est aliquandiu à bello cessarant, cui assueuerāt. An Mesappus ille fortissimus rex, quem tantopere Vergilius ut bellatorē, prædicat. At Mesappus equūm domitor Neptunia proles, Quē neq; fas igni cuiquā nec stringere ferro, Belli erat insuetus? Et me uocas ueruecem, & in crasso natū aëre, qui ipse nō uidet propter aëris crassitudinē finem uersus, quem omisisti, hoc palam declarare: subito ferrūq; retractat. Quid est enim retractare, nisi iterū tractare? Ergo antea Mesappus cū populis suis agminibusq; tractauerat ferrū, quo geritur bellum. An forte particula illā uersus, quæ reliqua erat, malitiose prætermisisti: quasi hoc ipse nō essem reprehensurus? An stulte potius, ut soles, qui

uersum

uersum Iuuenalis cōtra te afferas. Nā ille uult: Summos posse uiros, et magna exēpla daturus, Veruecum in patria crassoq; sub aëre nasci. quod tu negas, qui uis me nō posse esse egregiū uirum, quod sim in patria ueruecum, & in aëre crasso natus. Quanq; ò nefariū hominē, tu ne Romā, in qua ego natus sum, ueruecum patriā uocas? Ergo uerueces fuerunt Canulli, Fabricij, Fabij, Scipiones, Marcelli, Metelli, Pōpeij, Cæsares, quales reliquus orbis nō habuit. Hæc exagitarē pluribus, si ad nostrā causam pertinerent, sed nō agam tuo more, qui de causa nihil, extra causam omnia soles dicere. Et hæc quidem satis erant ad cōfutanda ea, quæ à Podio pro se in superiore cōtrouersia afferuntur, sed quoniā alia duo idem in mea respōsione reprehēdit, quæ sunt tractata in supiore, ut dixi, cōtrouersia, libet, ea prius refellere, quam Iudicium recito sententiā. Deinde, quod secūdae litis est, respōdebo primū ijs, quæ obicit ipso Antidoto, quod nunc defēdo, ac cæteris libris meis. Fosiremo ijs, quæ obicit uitæ. Eorum duorū, quæ dixi ab eo reprehēdi, unū est uolumē, de quo ita ait. P O G. Instat quoq; corruptor noster in uoluminis errore, inquit, Quomodo decem libros uolumē appellat? O belua insensata, cum scripsi eam epistolam, uolumen illud erat, sicut & hodie est, nūnime in libros distinctū, at postmodum, cum plures aliæ epistolæ à me essent cōscriptæ, decem librorum codicē effeci, detractis multis opusculis, quæ in priori uolumine continebantur. L A V. Ego in superiore respōsione Volumen. ostendi: te in isto uocabulo ab adolescentulo, nō à me, fuisse reprehensum, negaui tamen decem libros posse dici uolumen, tu, quod ita sentiam, me beluam insensatam appellas? Velim scire, quid tu inuicē sentias belua sensata, est ne uolumē opus decem, siue plurium librorū, an non est, cur excusas tunc non fuisse distinctum uolumen in libros? si nō est, cur me arguis? cur conuicio prosequeris, qui idem, quod tu, sentio? Adde, si illud, quod

l + uolumen

uolumen appellas, plura continebat opuscula, qua ratione non erat in libros distinctum, cum singula opuscula sint, aut plures aut singuli libri? Iterum ac sæpius sensata te bestia interrogo, quisnam sensus est tuorum uerborum? Si uolumen illud necdum hodie distinctum est in libros, quo pacto ex eo postmodum effecti isti codicem decem librorum? An aliquid est hodierno tempore posterius? Ergo mentiris non fuisse tunc decem libros, quos quia non audes ingenue uolumen appellare, palam est te male, sicut alij mille in locis, plures libros hoc nomine appellasse. Alterum est de intellectu uerborum Quintiliani: ait enim, POG. Vnum et multis in signe stultitiæ testimonium, quo manifesti criminis reus teneris, non præteribo, culpauit te reprehendentem beatum Hieronymum, quod Latine loqui maluit, quam grammatice, o caput asininum, o stolidam ac præduram ceruicem, o cerebrum omni sale uacuum, hic latrator furibundus uerba fundit insani more, quicquid in buccam uenit, fundit, et expuit, ex tempore tanquam pueri solent, cum quid nimis calidum degustarunt. Legit toties Quintilianum obliuiosus ille fanaticus, in coeno stultitiæ demersus, nec tenet, quid ea uerba importent, quæ furatus est à Quintiliano, errorem detractoris purgatis, crimen contraxit ignorantia. Et sanè consulto id egit. Maius est scelus uirum sanctum et doctum incusare ignorantia, quam se profiteri ignorantem. Ait præclarius esse et doctius, latine, quam grammatice loqui. At tuus non hoc sentit Quintilianus. Vult enim latine loqui, omnem esse doctorum pariter et indoctorum, uulgi etiam ignobilis esse loqui latine, grammatice uero solum eruditorum, qui non tantum usu, sed arte quadam et uerborum præceptis uterentur. Loquendi consuetudinem, qua omnes utebantur, ab arte, quam docti sequebantur, uoluit differre. O Belua insana, et reliqua. LAV. Tamén ne uerborum contumeliã unius loci meretur ignorantio? Quis non uidet, et si hoc ego, quod uni sibi compertum esse Podius ait,

ait, ignorassem, insani hominis esse: ignorationem hanc comi-
 ciji tantis insectari? De Hieronymo reprehēso & in superiore
 Antidoto satisfeci, & posterius, cum libros de collatione No-
 ui Testamenti, non hæreticos, ut ais: sed pios esse demōstrabo,
 satisfaciam. Nunc de sententia cum meorum uerborum, tum
 Quintiliani agitur. Dixi Hieronymum maluisse latine, quàm
 grammaticè loqui. Nunquid grammaticè locutus est, an contra
 grammaticam, cū transtulit Græcum nominatiuum per latinū
 accusatiuum: sermonem quē audistis, non est meus, quod genus
 loquendi in illo Vergiliano: Urbem quam statuo, uestra est. Ser-
 uius grammaticus nō admittit, ut sit ἄνθρωπος, sed accusati-
 uum hunc uult à uerbo dependere: uultis? Si grammaticè locu-
 tum dices, grammatici negabunt. Sin nō grammaticè, ergo aut
 barbare, aut latine. Vides, ut dixi, latine locutum, ne dicerem
 barbare? & excusauī, non accusauī? At enim, ut magis laudare,
 debui dicere locutum grāmaticè, inquit. Tu, quod falsum est,
 tu, quod nō sentis, dicit: ego quod sentio, loquar. Quanquam
 non puto maiorem esse laudem grammaticè, quàm latine loquē-
 di. Et istud est, inquit, quod pecco. Si pecco, certe in laudem in-
 terpretis siue Hieronymi pecco, quem tu calumniaris à me uitu-
 perari, quod dixerim: præclarior fecisse latine, quàm grammati-
 ce loquendo. At hic error, inquit, quia male accipio Quintilia-
 num, cuius illa sunt uerba: aliud est latine, aliud grammaticè lo-
 qui. Nunc omisso Hieronymo, an hic uere me reprehendas, ui-
 deamus. Tu quidem Podi in libro illo, de tribus super cœnā ha-
 bitis quæstionibus, in tua ipsius persona cum aduersus alios,
 tum uerò aduersus Leonardum Aretinū disputas? præstantius
 atq; doctius esse grammaticè loqui, quàm latine. Aduersus quē
 librum, ut scias, nuper ita rescripsi, ut te somniare, non latine,
 aut grammaticè loqui ostenderem, quod meum opusculum nec-
 dum absolutū Venetias misi. Sed, ut paucis, ne eadē replicem,

Sermonem quē
audistis.

Aliud latinet
qui aliud gram-
maticè.

respondeam, si præclarius est grammatice loqui, quàm latine, cur nemo laudatus est, quòd grāmāticē, plurimi quòd latine loquerentur? Rursus, nullus orator reprehensus, quòd parū grāmāticē, sed quòd parum latine loqueretur. Si latine loqui constat ex consuetudine & usu, cur de latine loquendo tam multa præcepta sunt? & cum alijs, tum uerò Cæsar de ratione latine loquēdi accuratissime scripsit? Quod opus M. Tullius magno pere laudat, & ipsum Cæsarem inter primos, qui latine sunt locuti, ponit. Ideoq; Quintilianus, de cuius uerbis intelligendis quæstio est, pro consuetudine loquendi contra analogiā, id est, contra rationem grāmāticæ disputans, inquit: Ideoq; non inuenuste dici uidetur: aliud est latine, aliud grāmāticē loqui. Profecto nil aliud dixit, quàm loqui latine, esse præclarius, quæ uerba non intelligere, plus quàm pueri est, hoc est, Podij, qui quoniam cerebrum, ne putrescat, sale conditum habet, feruentem bolum, cum pueri expuant, ipse non expuit: nimirū omni puero gulosior, quem, ut Terentius ait, è flamma petere cibū posse arbitror, nec gulosior tantum puero, sed etiam stultior, quippe cum dicat, me oblitum eius, cuius refero uerba, & furatū uerba ab eo, cuius nominatim testimonio nitor, & me detrahere homini, quem locutum esse ad illum modum dico præclarius, & purgare crimen siue errorem detrahendi illi, & ignorantie contrahere, quia eundem, ut ipse ait, accuso ignorantie. Taceo uerborum uitia: reus criminis, pro affinis criminis: extempore, pro extemplo: tanquam, pro sicut: importent, pro significēt: cōsulto, pro prudenter: incusare, pro accusare, uti consuetudine, quasi usu. Hæc sunt Podi uera uulnera. Hæc sunt P. Clodi uera uerbera, non illa uerborum, quibus tu semper uicris, quæ in promptu sunt omnibus: ò caput asininum, ò stolidam ceruicem, ò cerebrum sale uacuum, latrator furibundus, fanaticus, belua insana, belua insensata. Quis enim istiusmodi infinita uel aliunde

colle

REUS.
Affinis criminis.
Extempore.
Extemplo.
Importare.
Consulto.
Prudenter.

collecta, uel ex se inuenta, dicere nesciat? Non est ingenij aut copiae ista scire, sed dementiae atq; uesaniae passim, et ubi non est opus, ista dicere. At enim, quodam in loco ex hebeti acutus esse uoluisti, ubi inquis: POG. Tanta uero traheris insania, ut etiam in te excusando summus detrectator existas. Sed oro te, uera ne, an falsa sunt, quae tanto studio reprehendis? Si uera, cur non perstas in sententia? Sin falsa, cur non errorem recognoscis? Cur non erranti ueniam petis? LAV. O te hominis phantasma, non hominem. Negas me perstare in sententia reprehendendi, quae ais tanto studio reprehendere? Quod enim aliud tantum studium, quam perstare in eadem sententia? Ego negavi me reprehendisse Ciceronem, Sallustium, Quintilianum, ceterosq; ut liquet in mea responsione. Affirmaui me reprehendisse Priscianum cum quibusdam alijs. In hoc reprehendendi studio, in hac persto sententia. Tu me non perstare quomodo doces, aut non uera dixisse? Scis tu ea esse falsa, cur non probas? nescis, cur me reprehendis? Sed nimirum, ut es omnium nescius, et tui quoq; ipsius ignarus, qualia sint, quae a me dicuntur, ignoras, et ideo a me interrogas. Equidem tibi respondeo illa esse uera, sed abs te, qui nescis, uicissim interrogo: si uera putas, quae a me tanto studio reprehenduntur, cur postulas, ut ea ipsa tanquam errata mea agnoscam, et ob id ueniam petam? sin falsa, cur reprehendis, quod in sententia utiq; falsa non perstem? Sed quid certo tecum, hominis, ut dixi, phantasmate, et, ut inquit Plancus, cum laruis luctor? Accipe nunc, quid de isto homine, quem asinum, quem beluam, quem fanaticum, quem furiosum appellas tu, larua atque homo phantasticus, ob istos ipsos libros, quos tot tantisque probris laceras, iudicatum sit a summis ac doctissimis uiris. Incipiam a Laurentio Zanno patritia apud Venetos domo, et eodem Archiepiscopo Aspalateni, cuius haec est ad me epistola.

Lau

Laurentius epi-
scopus Alparatē.
Quid iudicant
clariss. uiri de
Laurentio.

LAURENTIUS ASPALATENSIS,
LAURENTIO VALLENSI S. P. D.

*Vereor ne in scribendis his ad te, uidear tibi fortasse par-
cior, quàm uellem, ac mihi erat constitutum. Tabellarius enim
nunc nunc discessurus, has iterũ literas flagitando, mihi iam mo-
lestus factus est. Quo fit, ut perpauca uerbis, quod pluribus fa-
cere institueram, tibi notum faciam: talem de te hic opinionem
haberi, qualis de priscis aut Græcis aut Latinis non habetur,
quibus te non solum comparant & assimilant, uerum præpo-
nunt, & maioribus laudibus, quàm illos, prosequuntur. Sunt qui
diligentiam tuam approbant, qui doctrinam laudant, qui artifi-
cium admirantur, qui dicendi uim, qui ingenium, qui denique
eloquentiam tuam extollunt & prædicant. Concurrunt ad me
omnes, qui aliqua literatura præditi sunt, & à me petunt, ut si
ibi defensionem tuam uelim commodare. Cuius defensionis, si
mille apud me essent exemplaria, non possem his omnibus sa-
tisfacere. Quid Frãsciscus Barbarus, quid Ioannes Petrus, quid
quidam alij magni atq; eloquentes uiri de te sentiant, sine alie-
qua assentationis suspitione dici posse non arbitror. Causam
tuam honestissimam, hostemq; à te superatum dicunt, & ostē-
dunt. Eloquentiam tuam, cum illam aduersarij derideant &
flocifaciant, extollunt & obstupescunt.*

Ioannes Pe-
trus.

*Audi, nunc quid uir in utraq; lingua doctissimus & idem sa-
cundissimus scribat Ioannes Petrus, qui Venetijs artem Orato-
riam profiteur, ut partem epistolæ eius subiiciam.*

*Fuerunt illæ quidem ueræ laudes ac debitæ, quæ nõ solum
à me, sed ab omnibus quoq; studiosissimis uiris, nisi iniqui & in-
grati esse uelint, merito deberi uideantur. Quippe cuius dilige-
ntiam, ingenium, industriam, uirtutē, scientiam, nemo suis laudibus
pro dignitate consequi possit. Equidē quod ad me attinet, tantum
me tibi debere profiteor, ut persolvere nunquam possim, ut quo-
tiescū*

tiescunq; aliter animatus sim, non recusem, quo minus omnes
 homines me ingratum esse existiment. Tu enim longo interval
 lo me in patriam reuocasti, tu mihi sermonē patrium restitui=
 sti, tu deniq; omnes liberales artes corruptas ac penitus euer=
 sas ad pristinam sinceritatem, ac ueritatem, deprauatas ac fur
 ditus deletas reuocasti atq; recreasti. Quid est ullo in genere
 uel facultatis, uel scientiæ, quod intelligentiam tuam uel acumen
 effugiat? Nam ut à minimis incipiam, tu mihi penè solus esse ui
 deris, qui literaturam teneas, qua quidem in re, sentiat quisque
 quod uelit, ita iudicium tuum probo, ut antiquorum de lingua
 latina elegantius ac uerius arbitrer scripsisse neminē. Quo ma
 gis laudanda est incredibilis diligentia tua, qui tanto literarū
 interitu, qui tanta linguæ latinæ facta diminutione duobus ma
 gistris ac ducibus eò perucneris, atq; alios, quātum in te fuit,
 deduxeris, ut non minus tibi quàm Varroni, quàm Cæsari,
 quàm cæteris, qui de arte grammatica conscripserunt, omnes
 latine loquendi studiosi debere uideantur. Atq; utinam, ut tu in
 deligendo, quos imitareris, non errasti, sic alij in te laudando
 gratiores reperirentur. Quid enim Cicerone elegantius aut
 copiosius? Quid Quintiliano subtilius aut certius dici aut ex=
 cogitari potest? quos tu cum autores habeas, quid est, quòd
 quispiam utilissimum atq; honestissimum laborē tuū carpat,
 nisi inuidum se aut ignarum ac superbum confiteri uelit? Quid
 de cæteris artibus dicam? Et aliquanto post: Nec uerò tibi in
 mentem incidere debet, me assentandi gratia hæc ad te scribe
 re. nam præterquam quòd adulatio semper ab ingenio meo alie
 nissima fuit, qui cōuenit, à quo me in scribendo enendatū fuisse
 confiteor, huic ut blādīar, & inani laude eius aures demulceā?
 Ego uerò te ex animi sententia laudo uir doctissime, & perpe
 tuo laudabo: nec me inuidia impediet, quo minus, quod sentiam
 libere dicam. Cupio enim meritas tibi laudes deferendo, & no
 bis, qui

bis, qui nunc sumus, & posteritati prodesse. Quod tamen bo-
nitate ac uirtute tua fretus fore non diffido, ut cum multa in om-
ni genere scripseris, plura etiam scribendo nunquam defatig-
eris, ut cum ingenij omnes uirtutes consequutus sis, nulla de
ijs, quoq; quæ ad uitam & ad actionem pertinent, defuisse ui-
deatur, constantiam dico, & in omni uita æquabilitatem. Nam
religionem, synceritatem animi, iustitiam, fidem, pietatem, cum
diligenter quærerem, præcipue à te coli, & in omnibus eis uir-
tutibus te affectum esse intellexi: quominus postea sum admira-
tus, in quo tantum probitatis ac uirtutis inesset, ex eo tantum
ingenij lumen eluxisse. Sed de cæteris artibus. Et iterum ali-
quanto post: Huic ego inuideam? hunc ego non amem? non in
sinu gestem? non in oculis feram? non laudem? non prædicem?
quæ diuinitus de cælo demissum esse puto. Omen uidelicet atq;
augurium, ut ita dicam, restituendi imperij, ut cum sermo pa-
trius ac lingua latina per eum nobis reddita ac restituta fuerit,
tum demum imperium ac summa rerum in Italia redeat. Huc
ego in cælum meis laudibus non efferam? hunc si fieri possit,
immortalem esse non cupiam, quem nobis à deo immortalis do-
natum esse censeam, ut sapientia, qua imperium regitur, quaq;
eloquentia carere nõ potest, à nostris hominibus recuperetur?
Quod si minimarum rerum inuectores & artifices undique
adeuntur, uisuntur, collaudantur: eum qui non unam artem, sed
omnes nobis restituit, insectabimur? eijciemus? omni uerborum
contumelia afficiemus? Et paulo post: Tu uerò Laurenti charissi-
me, hominum iniuriam pro cõmuni utilitate fortiter excipe, ac
perfer. Quis enim, in quo aliquid modo uel præstantis ingenij,
uel egregie uirtutis aliquãdo inesset, reperiatur, qui obtrectato
res nõ inuenerit? ut uerissime dictum sit: summos feriunt fulmi-
na montes. Nec ego maus ullum uirtutis & ingenij tui argu-
mentum inuenio, quàm quod à multis te insectatũ, tibi inuisum
fuisse

fuisse intelligo. Nihil enim amabilius ueritate, nihil obscurius ijs duntaxat hominibus, qui cupiditatibus inuoluti, & ambitione, ac diuitijs occaecati, cernere non possunt, qui si ea mentis caecitate liberarentur, mihi crede non solum te laudaret omnes homines nostri temporis, sed colerent, obseruaret, uenerarentur.

Vides Podi, qui tantus uir, quem nunquam allocutus fueram, quem nunquam uideram, cui nunquam scripseram, à quo nihil literarum acceperam, de opere mearum Elegantiarum, quid de me ipso, quid etiã de te sentiat, quã, ut est modestus, nominare non uult, sed indicare? Verum hoc Franciscus Diana liberius, uir & ipse doctus atq; facundus. Ita enim illic ad me scribit.

FRANCISCUS DIANA, LAV=

Franciscus
Diana.

RENTIO VALLÆ S.

Nulla unquam maior letitia fuit, quam ea, quam nuper ex inuectiua tua in Pogium procacissimum hominem, & maledicum accepi, quod multis Pogij studiosissimis, qui me ridebant, accepta illius in te inuectiua, quod omnium scriptis tua preſerebam, os compressisti. Triumpho ego inter illos, & par pari, ut aiunt, refero, quod eos uehementissime mordet. Admiratur ingenium tuum, & doctrinam, & ex insanis sanissimos eos feci, adeo, ut Laurentium semper in ore habeant. Idem in alia Epistola: Apologum tuum accepi libeter, & legi libetissime. Omnes tum facilitatem ingenij tui in inueniendo, tum eloquentiam in exprimendo, tum grauitatẽ in resellendo, plurimum admirati sumus. Teq; omnes, quibus opera tua, & hæc, & superiora cognita, perspecta, iudicataq; sunt, sine exceptione patrem latinis nostræ, quæ iam interierat, imò deum alterum eloquentie in terris, & sentiunt esse, & predicant. Franciscus uerò Barbarus, uir doctissimus & elegantissimus, cui Apologus tuus fuit ualde gratus, non hominẽ te, sed cum admiratione summa diuinum appellauit. Et paulo post: Pogiani uerò omnes te extollunt, partim bene

Franciscus Bar-
barus.

benevolentia ducti, partim ueritate rei confusi. Non ne maxima laus est & gloria, ab inuito laudari ?

Idem in tertia inter cetera.

Illudq; scito de uirtutibus tuis predicari, quod cum summa admiratione, de uiro omnium excellentissimo predicatur. Porro beati uidentur ij, qui tuum Apologum habere possunt. Dicitur Pogij nunc silet, & indies uirtus tua & laus crescit, cum mulaturq;. In qua quidem re gratulor mihi, quod omnes recte me sensisse predicant de doctrina tua. Quid plura ? etiam studiosissimi Pogij admirantur doctrinam & eloquentiam tuam, ijq; me rogauerunt bona fide, ut huc mitteres ad nos, si quid praeterea edidisses.

Accipe ad extremum, quid uir perillustis, Franciscus Barbarus, de me scribat, scripturus fortasse prolixius atq; uberius: nisi tuae posteriores Inuectiuae, & haec praesertim, cui respondeo, eum a melius de me sentiendo retinuissent, & nonnihil forsitan epistole tuae ad eum, melius de me loquendo. Titulus Epistole hic est.

Præclaro & eloquentissimo uiro domino Laurentio Vallensi, cui Romano, amico honorando.

Exemplum uero hoc:

FRANCISCVS BARBARVS PRO
curator sancti Marci, præstantissimo uiro Laurentio Vallensi plurimam salutem dicit.

Quantum me delectarint literae tuae, quae plena sunt humanitatis & benevolentiae, facilius intelligi, quam explicari potest. Quia cum ingenio & eloquentia excellas, & in omni genere doctrinae tam Graecae quam Latinae tantum profeceris, & ita suauiter, ita honorifice, me ad diligendum prouoces, bene profecto barbarus essem, si tibi in amore non responderem, quin potius male de literis & studijs, quae inter nos communi sunt, & de bonis omnibus mererer, si te iam pridem non
magnifi

magnificarem atq; diligerem. Quia licet inter nos nulla familiaritas intercedat, tamen tantas vires habet ingenium tuū, & opinio uirtutis, ut græcos & barbaros & latinos allicere & delectare possis dicendo. Quare cum à natura, & à maioribus nostris sic instituti simus, ut omnia post deum ad uirtutem, ad laudem, ad decus, ad gloriam referamus, facile tibi persuadere potes, me non minus bene de te sentire, quàm ingenij tui magnitudo & bonarum artium disciplina postulare uideatur. Sed quid ago? de beneuolentia nunc, non de tuis laudibus agendum est. Cæterum, si tibi mecum, & mihi tecum uiuere & conuersari simul liceret, si parua licet componere magnis, forte non minus gratiæ & autoritatis haberes apud me, quàm Athenodorus apud Catonem, aut Panætius se apud Scipionē habuisse gloriatur. Magnas itaq; gratias habeo Clarissimo uiro Laurentio nostro Archiepiscopo Aspalatensi, qui tibi persuasit, ut ad me aliquid scriberes, ut amicitia fundamenta, quæ inter nos etiam tacendo iacta sunt, confirmarentur. Perge igitur sicut coepisti, & nos non solum dilige, sed etiam ama, & non minus de me tibi sponde, quàm de te mihi. Postremo à te peto & postulo, ut in hac Pogiana accusatione non expectes nunc, quid ego aut de doctrina, aut de calumnia cuiusquã sentiam, quia nec omnia noui, quæ in utranque partem scripta sunt, nec de ingenijs & moribus doctissimorum & amicissimorum hominum temere iudicandū puto. Quin potius, sicut alias grauissimas & acerbissimas inimicitias inter eloquentissimum Leonardum Aretinum & Nicolaum Florentinum sustuli, & Pogium postea Guarino, & Guarinum Pogio reconciliaui: ita nunc optarem, si fieri posset, pro laude & dignitate literarum, ut Pogius tecum in gratiam rediret, ut omisis istis simultatibus, quæ minime dignæ sunt uiro sapiente, sicut Soloni placuit, omnis è medio tollatur memoria iniuriarum. Vale. Venetijs, pr. idus Martias.

Agnoscis Podi impudens mendacium tuum, qui ais? POG. Francisci Barbari viro doctissimi mihiq; amicissimi sententiam novi, qui cum pro sua humanitate omnes laudet, tamen risu in sermonem incidens, quæ sua sit de te opinio, demonstrat.

LAVR. An tu his eum uiginti annis allocutus sis, aut uideris, nescio. Non enim uideo, quo loco, aut quo tempore eum poteris hominem alloqui, hominem in republica administranda uehementer assidueq; districtum, ipse perpetuus summi pōtificis affecla, & ut dicitur, glebæ adscriptus, nec unum pedem tanquam catenatus fossor ab opere suo discedens. Hoc tamē scio sentire eum de te, ut de pessimo uiro stultissimoq; atq; indoctissimo. Neq; enim ille à cæteris doctis atq; prudentibus, & ab ipsa ueritate dissentit. Verum pro sua probitate dissimulat, nec te crabronem irritare uult: præsertim, ne uideatur ingratus erga te, qui ipsum laudas, qui amicum uocas, qui missis contra me libris hoc honore prosequeris, qui oras, ut causam tuam agat, meam impugnet. Itaq; median quandam tenuit uiam, ut nec te tantopere erga se officiosum aspernaretur, & de mea doctrina ita pronuntiaret, ut & ueritati satisfaceret, nec te nisi planè insanire uellet ostēdere. Certe cum eum cites, tamen nec officia, nec preces, nec blanditiæ tuæ ita eualuerunt, ut non me contra accusationem te testimonio subleuarit, ut si etiam amicus eius sis, apud grauem tamen & integrum uirum ueritas, quam amicitia præponderarit. Quemadmodum à Platone, deinde ab Aristotele dictum est: amicus Socrates, amicus Plato, sed ueritas amicior. Addam huc literas Petri Thomasij, qui in scribendo uidetur mihi præ se ferre, qua in curandis ægotis utitur, circumspectionem.

Petrus Tho
masius.

PETRVS THOMASIVS INSIGNI

uiro & oratori clarissimo Laurëtio Val. Sal. &c.

Non etiã ad id aspexissem, quod amicissimus sim Pogh, &
nulla

nulla tecum familiaritas præcessisset, quoniam nõ soleo ueteres deponere amicitias propter nouas, nec aspernari nouas propter ueteres, cū honestæ utraq; sint, unumq; honestū alteri nõ repugnet. Amo itaq; te, & libere & expedite, Laurenti, nõ solum quòd me diligis, uerumetiam, quia mihi uisus es per dignus amari. Sed alias in præsentiarum laudes non explicabo tuas.

Idem in alia epistola.

REVERENDISSIMO PATRI ARCHIEPISCOPO ASPALANTENSI, Petrus Thomasius pluriman S. D.

Accepi epistolam tuā, qua in primis significas dominū Laurentium Vallam nihil ad me scribere, quemadmodū pro tua tamē humanitate mihi pollicitus fueras, & suā, ut dixisti, ratiunculam adduxisti. Ego nihil ab re, & absq; causa actum à tanto uiro existimare possum, quē integerrimū esse oratorē possum iam tua autoritate firmare. Prius enim non solum peritum dicendi, sed peritissimum sciebam hominem. Nunc simul cum nõ solum bonum, sed optimum uirum esse audio, &c.

Habes Podi quid de me Venetiæ sentiant. Quid autem Romæ? etsi uix ulli Romæ uiderunt responsonem meam. Certe summus pontifex, cui archetypum meæ defensionis ostendi, idem ipsum, quod Venetijs perlatum est, simul ac perlegit, quingentis me Papalibus aureis sua manu donauit, ob absolutum quidem à me Thucydidem: quasi inter me & te sententiam ferens. Et tu ais me illi esse contemptui, * qui me, nihil dicam de alijs, tibi certe longissime anteponit. Cuius rei testes sunt cum alijs nonnulli, tum uerò duo Petri Nucertinus & Lunensis, soli è secretarijs summi Pontificis contubernales & conterranei, qui hoc mihi etiam ipso summo Pontifice uolente ac iubente retulerunt. Et tu me secretarijs inuisum dicere audes? quorum duo Aurispa atq; Rinutius me, ut suo in

* Forte sic legendum, quē, ut nihil dicā de alijs, Petrus Nucertinus, Petrus Lunensis,

Aurispa, Rinutius,

m 2 Græcis

Georgius Trapezuntius.

Iannotius Manettus.

Græcis literis discipulo, gloriantur, ut ego inuicem ipsis præceptoribus. Et Cædidus de laudibus operis mei de uero bono, cū esset Mediolani, epistolam accuratissimam scripsit: comparans me omni antiquitati, quorum deniq; nemo est nō mecum summa amicitia ac familiaritate coniunctus, præter unum absentē, tibiq; inimicissimum, Georgium Trapezuntium, cum quo dimidium annum in legenda Rhetorica contendi, quod Quintilianum non desisteret incessere, in cuius gratiam redij, quod in sequenti anno maluit non amplius legere, quā contendere. Etia de opere meo Florentia iudicasse dicenda est. Quandoquidem Iannotius Manettus uir eruditissimus, cum legatus Florentinorum hic esset, cui defensionem causæ meæ ostendi, exclamauit filio, et, ut reor, genero, alijsq; compluribus audiētibus, non ne diuinari, non ne prædixi fore, ut Pogium pœniteret? Pogius semper erit Pogius, Semper erit fatuus, Pogius patriæ nostræ decori potius quā decori est. Quid autem de me ille sentiat, et quantum honorem sibi à me habitum putet, norunt uel omnes docti, qui Romæ sunt, Florentini. Et tu eum mihi subiratū fingis, quod se fecerim obiurgantem ineptias tuas: quasi aut tunc, cum legatus erat, aut nuper, cum Romam uenit, mecum de hac re exposulauerit, mendacissimorum impudentissime. Quapropter cum tale sit doctissimorum de meo aduersus te opere iudicium, descendam nunc ad uitiorum, quæ tu in eodem opere notas, defensionem, quæ non prioris cōtrouersie est, de qua uictoriam reportauit, ut docui, sed nouæ ac recentis. Ais enim: ut tua plurima præteream cōuitia. POG. A quo habes autore, demētissime rabula, Catonem decreuisse Cæsarem ob res eius gestas propter inuidiam accusare? Nemo ad hoc tempus hoc uirū Catoni adscripsi, præter temerarium Vallam: tanto est studio alienæ dignitati et laudibus derogandi. Imitatus est Laurētius noxister falsissimus ac succidiæ plenus, furem quendam nobilem, qui

cum

eum ad supplicium duccretur, etiam in uia argenteam fibulam à Zona pendentem cuidam abscidit. LAV. Da mihi ueniã Podi, qui te Catonianæ famæ tutorem putas, si dixi Catonem Cæsari inuidisse, ut Cæsar etiam ipse testatus est, cum mortuū audiuit, cum tu in oratione, qua Guarino respondes, Cæsare, quē ego laudauī, omnibus probris laceres. Et miraris, quod inuidisse dixerim Catonem potentiae Cæsaris, cum in eum Cæsar tanquā in malum uirum, contra Ciceronis opus Anticatores scripserit, quod etiam fateris, homo inconstantissime. At enim nemo id Catonem constituisse tradit. Taceo ceteros scriptores, quorū unus est Plutarchus, qui uitam eius scripsit, non ne Guarinus tibi pro Cæsare contradicens, huius rei meminit Podi mente capte? Nam quid magis mente capti hominis est, quā credere, & ut credibile ferre, quempiam, qui in uia à carnifice ad supplicium ducatur, non dico uelle, sed posse, cum manus post tergum ligatas habeat, amputare alteri zonam? cū præsertim careat ferro, quod si habere, nec habere solum, sed etiam excerre posset, mallet uincula sua laqueumq; abscindere, quā alienam zonam, siue, ut tu inepte ais, fibulam: quasi fibula pēdeat, & non substringat uestem à Zona, cū sit ipsa pars zonæ. Clauē, cultelli, & bursa, ut tuis uerbis utar, & ocularia à Zona pēdent. Hoc unū habuisti omnino ad eruditionē pertinens, quod tribus defensionis meæ libris opponeres: cetera sunt insolentiae crimina, non minus stulte obiecta. Nam insectaris meam contra te loquentis insolentiam, quod me Herculem, quod me Iouem fecerim, sicuti leonem contra Faccium, Panhormitamq;. Vide quantopere tuum crimen reformidem, etiam fortiorem me Hercule ac Ioue, nedum leonem audeo facere. Feci me Herculem, cur ita? quia te Cerberum. Feci me Iouem, cur ita? quia te Typhœum. Feci me leonē, cur ita? quia Panhormitam ac Faccium canes luposq; feceram. Quos tu, ut canes luposq;, à me ueluti

leone laceratos, non alia impudentia negas, quàm qua te à me, aut tanquam Cerberum esse alligatum, aut tanquam Typhœum esse fulminatam. Verū, ut illis omīsis ad te redcam, quæ tandē insolentia mea est, cum te dicam Cerberum, appellare me Herculem, qui te Cerberum domui? aut, cum te dicam Typhœum Gigantum immanissimum, appellare me Iouem, qui tecum inuafore certavi, teq; superavi? Ita ne tu Cerbero, tu Typhœo te cōparari sustines? me, qui sum te fortior, Ioui aut Herculi comparari non sustines? At ego, ut dixi, me etiā illis anteferre auisim, quippe qui minori negotio te nostri seculi uel Cerberum uel Typhœum domui prostrauiq; quàm aut Hercules suum Cerberum, aut Iupiter suum Typhœum. An non legisti, quid dicat apud Senecam Theseus, cum de Hercule et Cerbero loquitur? Ad me us quoq; respexit Alcides manus. Ego in te Cerbero trahendo ad nullius alterius respexi manus, quæ me adiuuarent. Aut fabulæ tibi sunt ignotæ? quæ aiunt Iouem in prælio aduersus Typhœum à multis diuorum fuisse adiutum? quin etiam cogitasse de se in aliquod animal transformando, ut etiā Neptunus fecit Gigantum formidine? Ego nullius eruditorum in te confutando subleuatus sum ope, nec unquam te reformidauī, nec de me occultando cogitavi, ut merito gloriari possim, me præstantiorem extitisse Hercule, Ioueq; atque Neptuno, cuius fuscina meam triplicem defensionem sicut trisulco Iouis fulmini comparavi. Quo minus debuisti nomen mihi Porcelli opponere, quem amicū meum esse opinor, et qui me in recenti aduentu accipere, et à me accipi in cōuiuium solitus est, cuius Epigramma ad me, tanquam ad operis sui iudicem, extat sanè quàm honorificum, et meum uicissim ad eū eodem die re scriptum: qui si contra me, quod non puto, scripsisset, profecto ne si Erymanthius quidē foret aper, ab Hercule ferret impune. Vides quàm uerear tuum iactantiæ crimen? qui passim, ut magis

tibi

tibi doceat, me iactio & glorior. Ideoq; tuas alias insimulatio-
 nes ut inanes, leues, calumniosas contemno, atq; non superbo,
 sed sublimi ac generoso pede conculco, dum ais: POG. Cum
 dixissem Vallam communem doctorum omnium esse hostem, ui
 dete qua iactantia, qua temeritate, qua impudentia respōdeat,
 Docti illi quidem ait, peritissimi, elegantes, latini, si uis, etiam
 sapientes: uerum ego doctior, peritior, elegantior, & si uerum
 de illis dixisti, etiam sapientior. Quid ad hanc Tlrasonianam
 iactantiam effrenatamq; dementiam addi potest? LAV. Verū
 est prouerbium, Fatuus lapidem facile deicit in putum, sapiēs
 difficile tollit. Hinc est, quod Podius in puteū meum nō cessat
 lapides iacere, de suo autem ne unum quidem educere potest.
 Videntur quidem mea uerba, ut ab aduersario referuntur, ia-
 ctantius dici: sed qui legerit cui crimini, & in qua causa respō-
 debam, intelliget ea cum fiducia esse & fortiter ad repellē-
 dos accusatores, non cū arrogantia dicta. Et ante omnia P. Clo-
 di, cur semper uerba mea aliqua ex parte defraudas? Nō enim
 asseueravi illos esse doctos & sapientes, sed ex tuis uerbis re-
 tuli. Hęc enim sunt mea uerba, cum de grammaticę præcepto-
 ribus in quæstione duntaxat mei, tui, sui loquerer, non autem
 de omnibus doctis, & in omni grammaticę parte, ut tu latra-
 tor Cerberus ementiris. Ita enim scripsi: Non quia quicquam
 uelim ex illorum laude detractum, sed ut ueritas eruatur. Sunt
 enim ut tuis uerbis utar, docti illi quidē, & reliqua. Cernis, ut
 non asseueravi illos tales esse? Ergo ne mihi quidem illā laudem
 serio uendicaui, sed quōd tantum superior illis essem, duntaxat
 in hac parte grammaticę. At contra quem infestationem libuit
 mihi de uera uirtute gloriari, nec refert mūdare ueritatem, quōd
 in hac re, de Prisciani tanquam de Hercules manu clauam eri-
 perem? Nempē contra hanc. POG. O uocem pistrino & cr-
 gastulo dignam. Quis hanc petulantia, temeritatem, audaciam,

mordacissimi pediculi æquo animo ferre queat? Quis non dedignetur sapientes à stulto, doctos ab indocto, peritissimos ab ignavissimo, elegantes ab absurdo, Latinos à barbaro reprehendi? Hic ne uir insulsissimus nulla autoritate, nulla doctrina præditus, omnium, qui uiuant, anentissimus scribere audet, & ab omnibus grammaticis, præsertim talibus, dissentire? LAV. Et plura. Aduersus ista, Podi barbarissime insipientissimeq; tam cõtumeliosa dicta, tanta probra, tanta opprobria non debui pro ueritate, pro dignitate mea, & ut te retunderem, ita magnifice loqui, & cum superassem in ea materia grammaticos omnes, qui immortalitatem essent consecuti, mihi quoq; immortalitatem uendicare? Hunc enim ego meorum laborum fructum, non, ut tu pecuniam peto. Neq; tu detrectator, cum meam uirtutem ac meritum negare non possis, negare debes præmium & gloriã. Infectaris enim inquiens, POG. Verũ si hoc, quod sequitur, aduertat, Vallam nostrum non hominem, sed quoddã omniratione uacuum & insanum portentum è terra genitum putet, multoq; immanius quàm Gigantes illos, qui dijs bellum indixere. Ait enim, ut tandem laudes suas aliqua præclara sententiã consummaret: qua de re tam multa ego tanq; egregia tradidi ex summis oratoribus obseruata, ut putem me satis ad æternitatem gloriæ uel ob id capitulum comparasse, & posse inter præstantes scriptores enumerari, quem illi quoq; quos reprehendi, si reuiuiscerët, admirarentur. O uolatile cerebellũ, o caput larido & fumo refertum, o crassa ceruix. LAV. Tu tu Podi detrectator inuide & amarissime, autor es meæ iactantiæ, tu mihi de me ipso prædicandi imponis necessitatem, neq; enim magna uis nisi maiore repellitur, nec densæ mēdacij tenebræ, nisi claro ueritatis lumine, excutiuntur. An mihi non liceat, quod tibi homini formicino, muscino, ac uermينو licere putas? qui ais in libro cõiuali, quem ego, ut stultum, reprehedi. Nonnulla hæc

nus conscripsi, quæ iam inter multos diffusa longiorem mihi post obitum vitam allatura uideatur. Credo in primis spurcissimum de cōfabulationibus opus tibi immortalæ post obitum uitam allaturum speras, de quo ad extremum aliquid dicemus, ut tuæ magis æternitati consulamus. Etiam pergis: inquit, P O G. Elapsum est ferè è manibus ob negligentiam, ostentationis genus inauditum, & admodum prædicandum. Ait enim in secundi fuisse libri homo minime iactabundus, minime arrogans, minime ambitiosus noster Valla: ò igitur opus ipsum præclarum, ò libros omnium lectione dignos, ò aurea Laurëtij præcepta. Redire profecto sum coactus ad tam temerariâ huius fatui de se prædicationem, si aurea huius insani præcepta sunt censenda, quod metalli genus Aristotelis, Platonis, Ciceronis, Senecæ, cæterorumq; priscorum præceptis attribuemus? plumbum, ut opinor, sed hoc dementer, ut reliqua. L A V. Cur Podi improbissime, sumpisti nunc, ut sæpe, de meis uerbis, * quod sequebatur, ubi causa reddebatur, cur id à me diceretur, hoc est, unde apparebat me nequaquam id serio loqui? Hoc enim sequebatur: quæ in ardentissima fornace Podiana nihil tamen damni fecerunt, quantum ego debeo Podio meo? nõ possum nõ gratias agere, quamuis ille non facile patitur, ut me sibi debere prædicem. Tu ne Podi stultissime existimas me fecisse te fornacem? qui ipse fornace dignus es, non ut aurum, argentum, æs, stannum, sed ut sulphur? fecisse fornacem ardentissimam, qui nullam ingenij scintillam obtines, sed, ut uena sulphuracia, semper cales & fumas? fecisse fornacem auri, qui sic aureo eloquio similis es, ut sulphur aureæ dignitati? Nã qui appellare doctissimos peritissimos, sapientissimos uiros, si te auri fornacem ardentissimam nominare? Tu nõ fornax, sed lutum: tu non ardes fornax, sed glaciatum lutum: tu nõ auri purgator, sed immundissimum cœnũ es. Tandem ego te esse cum scirem, nõ fuisset serio gloriatus, quòd ex tuo

* Vide num sic legendum, quòd tibi ad calumniandum aptissimũ erat, reliquũ autè id quòd sequebatur.

m 5 igne

igne aurum meum nihil damni fecisset? Itaq; sicut tuæ imbecillitati per eroniam insultavi, ita per eroniam mea præcepta aurea uocaui. At tu Thrasone non gloriosior modo, sed stultior, existimabas, cum dico: quantum ego debeo Podio meo, me serio loqui? & te ardentissimam auri fornacem appellare? Quod si ita esset, cum te tantopere laudem, quid ita in me ingratus exististi, uir pessime ac stultissime, qui etiã quæris cuius metalli erūt illi summi uiri? quasi non possint plures dici aurei, quàm si singuli qui propè infiniti sunt, singulis metallis censeri debeant, quasi, si quæ dicam esse aureum, uidear alios facere plumbeos, quasi si me etiam in comparatione tui, qui non dico plumbum, sed æs, aut argentum es, fecissem aurum, nequeât doctiores intelligi esse smaragdus, hyacintus, sapphyrus, topazium, adamas, margarita, aut aliquid, quod omne metallū dignitate transcendit. Nescio an hic, an in eo, quod sequitur, stultior fueris, dum inquis. P O G. Illa uero iactantia palmaris. Nam cum de Hieronymi ab eo stultissime reprehensi translatione dixissem, inter cetera, quæ boator insanus loquitur, hæc addidit: nisi quod melius quàm prior interpretes transfero, ut mea translatio sit sancta scriptura appellanda. Quid, o sordida bestia, ab homine prophano, perfido, hæretico sanctum prodire potest? ac non potius obscœnum, turpe, perniciosum? Bibliam credo transtulit hic barbarus furiosus. LAV. Odiosum quidem mihi est Pogi fatuorum princeps, omnia, quæ in puteum meum deijcis, saxa educere. Hoc tamen erit solatium, & post molestiam perpetua uoluptas, quod omnia in caput, in pectus, in uentrem, in crura, & pleraq; in tuum fugiētis tergū, clunesq; iaculabor. Non ne prima uerba loci illius in mea responsione hæc sunt? Tuum est Podi dicere hanc esse Hieronymi interpretationē, & cuius illa sit quam Augustinus, quam Ambrosius, quam Hilarius, quā Cyprianus, quam ueteres alij sequuntur, Non ne hæc aliquāto post
ex alio

ex alio opere meo sumpta? uerū si post quadringentos omnino annos ita turbidus à fonte fluebat riuus? quid mirum, si post mille annos (tot enim ferè ab Hieronymo ad hoc æuum sunt) hic riuus nunquam repurgatus aliqua ex parte limum sordescq; contraxit? Quid ais P. Clodi Ciceronis, & pudicitie, & religionis hostis? si me Hieronymo non præfero? nõ confero? non ulla ex parte comparandum censeo? nec de illo quippiam dico, sed de uerbis sacre scripturæ, ut opinor, uetustate corruptis? quid iactantiæ est, si dixerò: scripturam sanctā uere esse illius, quicumq; is sit, qui optime transtulit? An non sancta scriptura est, ubi melius dixerunt Aquilæ, Symmachi, Theodotiones, & quorundam aliorum qui aut Iudæi, aut hæretici fuerunt? Non enim sanctum uirū uel facit uel ostendit sancta scriptura bene interpretata: nec prophanum ac malum male & indocte interpretata, quia non è doctrina aut linguæ nitore, sed fide et cordis puritate homines iudicantur. Nec ego de mea dixi interpretatione, sed de cuiuscunq;. In prima enim & in secunda persona solemus loqui, non de me & de te tantum intelligentes, sed de genere toto. Esto sit illud, de quo in priore Antidoto feci mentionem: si ibi fuerit filius pacis, requiescet super eum pax uestra: sin autem, ad uos reuertetur. aut illud: Adducunt igitur eum ad Caiphā in prætorium, aut illud: Sic eū uolo manere, trās latum à quouis, si fieri potest, sanctissimo uiro, & idem à me transferatur: si minus, ad uos reuertetur. & Adducunt igitur eū à Caipha in prætorium. & Sic eū uolo manere, utra erit sancta scriptura? non ne quæ uerior? atqui mea uerior est. Verū, ut dicebā, neq; de me uno, sed de quocūq;, neq; de interpretatione Hieronymi, sed de corruptiōe loquebar illius interpretationis, neq; hoc in meā gloriā dicebā homo sulphuree, qd' nullius gloriæ est, cū quiuis Græculus hoc sciat, & ego in Græciā nunq; nauigauī, necdum tantis præceptoribus meis dignus sum

Aurissa

Aurissa atq; Rinutio, nedum Calo Ianne atq; Theodoro. Sed quid plura, cū sit res & hæc et alia omnis huiusmodi ex ipsius Antidoti prima statim inspectione perspicua? Pergam iam de alijs operibus dicere, & ab eo potissimum ingrediār, quod ad eundem Hieronymum pertinet, & abs te in priore quoq; inuectiua exagitatū est. Ais enim, POG. Sed edidisti librum, uel libros potius, ostentator insane, existimans te laudem ex tanti uiri detractiōe consecuturū. Sed cum uideres tibi ignis periculum imminere, occultasti librum, de quo paulo post dicitur latius. Et longe post inquis: O' belua insana, tu Hieronymū non reprehendis, qui librum composuisti, ac etiam multis ostēdisti, de erroribus in traducēdo suis? Edes unquā omnibus libellum? cur domi occultum tēnes? An ignem metuis? profer oro libros. LAV. O' præclarum religionis patronum P. Clodium, si edidi libros, quomodo occultare possum? nescit uox missa reuerti, et semel emissum uolat irreuocabile uerbum, ut inquit Horatius. Quære ab ijs qui habent, si non edidi, cur audes, ut editos, reprehendere? Sed tu quod ediderim, & quod occultem, utrunq; mentiris. Nam per occupationes meas, præsertim cum uelim alia edere, non edidi nec unum mensē penes me fuerunt libri illi iam octo annis, ex quo composui, & nunc apud Marcellum sunt caput ferreum, iam inde à discessu doctissimi uiri & Græcarum literarum peritissimi Sancti Petri Cardinalis, cuius uel unius testimonium satis est ad tuam nefandam infandamq; calumniandi dicacitatem refutandam. Cuius uerba ipsius chirographo hæc ad me sunt, & si non credis, eum interrogato, qui adest nuper reuersus ex legatione, cui te scio multa de me impudentissime fabulatum. Audi itaq; eius uerba.

Doctissime uir, sanctissimus dominus noster remisit mihi hūc librum uestrū, cuius, si foret possibile, optarem copiam, quoniā multū mihi placet, & utilis est pro intellectu sacræ scripturæ, uester

uester Nicolaus Cardinalis Sancti Petri. Volo hic etiam eius ad uerbum subijcere epistolam duobus ferè annis antea missam: his uerbis, Optime atq; doctiss. uir, amice singularissime, receptis literis quas misistis, Pontificem nostrum, adij, qui me presente ad longum legit easdem, pro me habitus est, & quantum intelligere potui, Pontifex plus te amat, quàm haecenus ostenderit. Post dies aliquot de translationis scabrositate politicae Aristotelis dum uerbum faceret, diebat: Laurètius noster clariorè fecisset. Vnde ego continuo adieci: ex quo Laurètius cunctis praefereendus, cur sanctitas sua eum inter primos non haberet secretarios? qui respondit, Sunt qui non fauent, sed erit. Haec sic recepi, & dixi me uobis responsurum: reperisse sanctitatem suam bene dispositam, & annuit. Fui per dies decem absens, nec modum habui literas mittendi, cum ignorem ubi resideatis. Ego sum uester. Valete. Ex Fabriano ultima Augusti. Nicolaus Cardi. Sancti Petri manu propria.

Vides P. Clodi, quid ille Cardinalis, quid etiam Papa de me sentiat? Verum hoc est alterius loci. Sed uides impiissime Clodi, qui etiam in secunda Inuectiua soles infidelium ritu dicere: o dii boni, non damnari opus meum, neq; à summo Pontifice, neq; à Cardinalibus, sed laudari, sed exposci, sed utile esse sacrae scripturae intelligendae dici. Nam Cardinalis Nicenus, uir de me optime meritus, et qui, ut Romam uenirem, mihi autor extitit, habet in opere meo partem, quippe qui illud, cuius supra feci mentionem, sic eum uolo manere, quid ad te? quod ego non animaduertentem, ut adderem, admonuit. Nam illud: Adducunt eum ad Caipham in praetorium, non mea animaduersio est, sed aliorum multorum, quorum unus fuit Cyriacus Anconitanus, in quem tu inuectiuam scripsisti, quod ille ad amicum scripserat: superiore nocte sibi per quietem dixisse musas Apollinemq; meliorem causam esse Guarini quam Podij. Is Cyriacus in Lombardia reperit quatuor exemplaria emendate scripta sic: adducunt

Adducunt eum à
Caipha in praetorium. Ioa. 18.
Cyriacus.

IOANNES Ty-
BURTIUS.

cunt eum à Caipha in prætorium, & quod ego præ uerectum
 dia nolui facere, Augustinum notat, qui hoc ignorauerit, labo-
 retq; enodare, ubi nullus est nodus. Amicissimus meus ac doctif-
 simus Ioānes Tiburtius reperit apud sanctum Chrysogonum,
 ubi cum magno theologo habitat Cardinali Ilerdensi, ueneran-
 dum codicem Euangeliorum, in eodem loco emendate scri-
 ptum. Quem locum fertur Eugenius quartus emendare desti-
 nasse. Hæc, & eiusmodi sunt, quæ in opere meo continentur,
 quod tu hæreticum appellas, & more tuo fabella inepta con-
 firmare uis: inquit, POG. Profer, oro te, libros, quibus illū
 sanctissimum uirum, nostræ fidei lumen singulare, ut malum
 interpretem accusas. Non erubescis, quamuis sis pallidus, scri-
 bere: te melius interpretari, quàm Hieronymum? Recordare
 quaeso, quid respōderis doctissimo uiro Antonio Panhormite.
 Nam cum ante uestrum disidium te ad cœnam inuitasset, teq;
 post cibum tantæ temeritatis, quòd Hieronymum reprehende-
 res, damnaret, tu quid dixisti perfidæ fidei decoctor: te tibi ut
 uerbis tuis utar, etiam aduersus CHRISTVM spicula reser-
 uasse. Ad quæ uerba cum ille obstupuisset, surgens de mensa cū
 te obiurgasset, cum tali belua inquit, non esse amplius collo-
 quendum. LAV. Et postea tanquam crimen tuum planum fe-
 ceris, exclamas amplificationibus tuis ineptissime utens. Nihil
 agis Podi, nihil agis latratibus tuis Cerbere, ex magnitudine
 criminis captas inuidiam mihi conflare. Cur ego illos libros
 componebam, etiam si Hieronymum pupugissem? contra eru-
 ditionem ne, an contra uitam? certe non cōtra uitam. Nam quis
 audeat eum negare fuisse sanctissimum? Num, si quem tot san-
 ctorum patrum, quorum Homilias legimus, à me doceretur
 loqui potuisse latinus, continuo ne is à me, ut superstitiosus,
 ut infidelis, ut impius coargueretur? Minime. Ergo linguam,
 non cor talium uirorum quis fortasse reprehendat: sonum, non
 sensum

*sensum:uerba, non res. At CHRITSI uerba nulla extant, quia Hebraice locutus est, nec aliquid ipse scripsit. Cur ergo reseruarem tela, siue, ut tu improprie loqueris, spicula, quod tuum non meum est uerbum, aduersus CHRISTVM, in cuius honorem, ò te omni diabolo tetriorem, componebatur id opus? Cur enim conferebam riuum latinum cum Græco fonte noui testamenti? an sicut Porphyrius, ut ipsum nouum testamentum impugnarem? ut religionem nostram labefactarem? ut CHRISTO per illud opus bellum indicerem? an ut ei seruirem? & in templum eius saltem pilos caprarum, ut aiunt, si alia non possem, offerrem? Ego omiſſa omni alia lucrandi ratione, quædam opera in honorem religionis Christianæ composui, & quasi meis stipendijs pro CHRISTI honore tam diu militaui, & tu ais me aduersus eum spicula reseruasse, pro quo, quæso, imperatore pugnaturus? an pro dijs, quos tu testari soles, Ioue, Baccho, & Venere? Et tamen testem citas, si modo uerum est, unum & eundem plusquàm pessimum, & penè tibi parem Antonium Panhormitam, nunquam sine præfatione nominandum, qui penè bis sub Eugenio & Bernardino per imaginem cartaceam concrematus est. Quis hoc tibi detulit? scelestissimus Panhormita: quis testis meo conuiuiu affiat? scelestissimus Panhormita. quis CHRISTI blasphemati uicè doluit? scelestissimus Panhormita. Ò Podi acute quomodo potest de opere Græco iudicare, homo à Græcis literis remotissimus? què si eius linguæ probes nosse alphabetum, omnem tibi remitto, qua me affecisti, iniuriam. Nec recordaris homo hebes, ac supina loquacitate, eorum, quæ finxisti, ut me ebriosum, qualcm ego te descriperam, repræsentares: inquitens, POG. Cum te olim uir clarissimus Antonius Panhormita ante uestrum disidium ad cœnam unà cum doctoribus quibusdam inuitasset, te laudando uehementius, & uirtutes tuas tollendo, ac
Telum
Spiculum
Antonius
Panhormita,
subinde*

subinde ad singulas laudes uinū tibi non nigrum, sed Græcum subministrando, cū id more Græco fieri diceres, ad tantam perduxisset ebrietatē, ut ueluti primo simia multos ludos iocosq; ederes, deinde, ut leo, insurgeres fortior, tandē, ut porcus, dormitans te in triclinio prosterneres resupinum, superueniēte nocte, cum nulla pars corporis suū officiū faceret, quippe omnia uino demersa erant, neq; ad solitū tugurium ebrius, dormiens, stertens reuerti posses, quidam ridendi gratia te super asellum forte obuium uatem nostrū Apollineū imposuerunt, & cū neq; sedere præ sopore, neq; te erigere ob mēbrorū stuporē ualeres, reclinato, tanquam morbo debiles solēt super hærētis cuiusdā humerum languido capite, brachijs manibusq; demissis, clausis oculis, ore aperto, uiniq; saporē teterrimū exhalante, tanquam alterum Silenum, ut in sculpturis priscis uidemus, domum deduxerunt, ubi qui socius erat, graui aliquo morbo hominem correptum putauit, neq; alijs ridentibus quidnā rei esset prius percepit, quā uomitione & gritudo illa est patefacta. Hoc adeo grauius Silenus noster tulit, ut postmodum bellum, quod adhuc uiget, indixerit Panhormitæ. LAV. Vtram uis harum cœnarum fuisse tempore priorem? Si hanc, ex qua ego & Panhormita inimici facti fuimus, quo pacto ego illi alteri cœna potui interesse, ab eo inuitatus? Sin illam, quomodo ille me bestiam talem, cum qua non putaret sibi amplius colloquendum, iterum cum doctoribus ad hanc cœnam admisisset? Agnoscis Podi mendacium tuum, agnoscis tuam impudentiam simul & imprudentiam? Ideoq; quanquam huius loci non erat, addam de alia, quam mihi obijcis, ebrietate, ut tegas tuam, qui cœnatus nihil aliud studes, quā cum alio quouis uolitari, ut cœnum abstergas. Et ut credibilem faceres ebrietatē. Neapolitanam, addidisti Romanam, inquiens, POG. Ad hæc Neapolitana uinaria expeditio forsitan obscurior, notior Romana. An-

nos amplius ferè tres in conuiuio cuiusdam Episcopi tantum uini esuriens sitiensq; absorbuiſti, ut cum ueſperi lecturus eſſes, neq; ad horã præſtitutam appareres. An ignoras diſcipulos tuos, cū diutius ſtertentem oratorem ſuum exhalantem crapulam expectaſſent, tandem cubiculum ingreſſos, te uix magnis uocibus tanquam à lethargo detentum excitaſſe, cum tu ſemiuiuus, oſcitanſ, ſtupidus, demens, caput phreneticum, & reliqua. L A V. Cur non addebas, quoties ego conuiuio alicui interſum, toties me ſolere fieri ebrium? Sed quis eſt iſte Episcopus? quin eum nominas, ſi notior iſta, quàm Neapolitana illa, crapula eſt? Nomina ex tot diſcipulis aliquos, ut pro teſtibus eos interrogare poſſimus. Et diſcipuli non modo in domum iniuſſu meo, ſed in cubiculũ quoq; penetrarunt, præceptorem dormientem non uerecunde, non timide, non modeſte, ſed magnis uocibus excitarunt? Cur non addebas, quòd ueluti Sileno uincula innexuerunt, quòd pedibus traxerunt, & in uiam tanquam Cacum protraxerunt? Deus te perdat ſcurra leuiſſime, qui amplius ab iſta tua inueſtiua triennio, hoc eſt, ab hinc quadriennio, tranſiſſe temporis ais, ex quo id geſtum eſt, cum non amplius tribus iam annis legerim, quemadmodum de Neapolitanis quoque, apud miſerrimum & aridiſſimum hominem Panhormitam, cœnis mentiris, quoniam & antequam Rex expugnaret Neapolim, fuit mihi ille inimiciſſimus iam inde à Caieta; tametſi male adhuc ſarta gratia erat Papiæ reſciſſa, & poſt ortas inter nos ſimilitates ego de noui teſtamenti collatione compoſui, ut ipſe illud opus à me oſtenſum ſibi non queat dicere, de quo, ut ad rem redeam, ſinemq; faciam, quid atinet dicere, quid ſentiat homo ſpurciſſimus, ut opus ipſius Hermaphroditum publice damnatum crematumq; teſtatur, cum tot Cardinales cum ſummo pontifice bene ſentiant. Quare tibi nec de Ferdinando Cordubenſi reſpondeo, qui ſi tecum de me, quem ait ſibi amicum, & de ſe bene meritum, male loquitur, ingratus eſt,

n eſt,

est, nec officio probi uiri fungitur. Sin uerū amicū agit, tu potius emētus es. Etiā libros meos de uero bono insectari audes, quòd & uirginibus detraxerim, & uina laudauerim: inquires, P O G. Nunc sanè uideo, cur in quodā tuo opusculo, in quo Epicureorū causam, quantū datur, tutaris, uinū tantopere laudasti. Et paulò post: ut Epicureolū quendam uoluptatis assertorē te, esse fatearis.

L A V. O si te Podi fecissem causæ Epicuræ assertorem, quāto plura dixissem? quæ noua laudis genera excogitassim? Mibi crede, ipsum mare in uinū cōmutassim, in quo tu tanquam deus non marinus, sed morinus natus. Nūc Maphæus Vegus, q̄ de uino loquebatur, homo tetricus & minime Podianus, me nonnihil à planè lasciuendo, & prorsus Epicuræ loquendo retinuit. Etiā de uirginibus ex eodē opere uerba subijcis, P O G. Sed in libro primo, quē de uero bono scripsisti, uerba sacrilega quidē, & scelerata nimū, quæ à me referentur, ista posuisti: inquis enim, Ego uerò, uide quāta libertate, ac licētia respōdeam, sic statuo: Quisquis uirgines sanctimoniales primus inuenit, abominādum atq; in ultimis terras exterminandū morē in ciuitatē induxisse. L A V. Nebulonū princeps Podi, adest Maphæus idē, uir in omni etate castissimus, & qui sorores aliquot habet sanctimoniales, quem tunc amicissimum meum, ut nunc quoque esse spero, uolentem ac libentem introduxi, ut magis appareat, illa disputandi causa esse dicta sub Epicurei persona. Idcoque uolui damnare uestalium ac gentilium uirginitatem, ut magis laudarem Christianarum. Nonne semper ille in duobus libris perinde loquitur, ac si Epicurus ipse esset, non Maphæus, & uirginum ac sanctimonialium frater? O te * uerum plusquam perditissimū. Nonne dixi in proœmio, cur Epicureos abiectos homines & cōtemptos induxissem loquentes? Nonne in tertio libro quidam ex ordine minorum, sub cuius persona meam dico sententiā, contra Maphæum ueluti Epicureum sententiam fert? Quo ex libro cur tu uerba repetebas,

ubi

*tibi causam Christianam ago? ubi gentiles cunctos impugno? ubi gaudia depingo paradisi, quem locum Candidus cum laudat, nihil se ait legisse floridius? Quo ex opere non minorē apud elegantes Guarinum, Leonardum, Ambrosium, Carolum, ad quos detuli, mitoris atque faciendæ, quàm apud sanctos ac religiosos pietatis & sanctimonie adeptus sum laudem, ut ob id uel magnam expectem ab IESU CHRISTO, cui imprimis uirginitas & abstinentia grata est, mercedem atque remunerationem. Et tu continentie & abstinentie perpetuus hostis, libros illos ausus es mihi obiectare, tuæ fraudis, & tuæ tibi calumnie conscius? Non enim ignorabas contraria libro primo in tertio contineri, quid sperabas? quid optabas reticēdo ueritatem? Nempe tibi, qui opus illud non uidissent, credituros, & mihi uel non responsuro uel nondum respondenti, in clamaturos, allatraturos, conuitiaturos. Atqui non desereret deus causam meam abs te prophano lacesitantem, qui causam ipsius in meo opere nō deseruissē ab impijs & tui similibus lacesitam. Si ego tacuissē, ipsi pro me lapides locuti fuissent, & tuā calūniam cōfutaissent. Nā quid facilius quàm te cōfutare, hominē tardum, hebetem, luteum, terrcū, pulcreū? Ut puluis enim à uento stultitiæ tuæ statim excitaris, & in sublime raperis, & nihil nisi aduersus oculos feris, nec cōsternis corpora, sed conspergis. Vide quanti te faciam Podi, semper mendacius, semper nugis, semper tergiuersationibus, semper ineptijs utētem. Si mille Podij ex aduerso in acie starent, si qua est fides, (nolum uideri de me superbe, sed de te abiecte loqui) non pluris cohortem Podianam facerem, quàm aut aquila gregem coruorum, aut accipiter cateruam graculorum cum clamoribus inuadentium faceret. Si mihi non credis, iusiurandum, & quidē sanctissimum, interponam, quod Socrates interponēbat, per anserem & canē deierare solitus, Deierare dixi, pro iurare, non pro pe= Deierare.
 ierare, ut tu facis, inquit, P O G. Tanquā deū curct homo per=*

n 2 iurus,

iurus, aut impius aliquid pensi faciat deierare. L A V. Sed quis te inauditus & incognitus tenuit furor, ut libros non meos pro meis, imò nullos pro ueris reprehenderes: cum ais? P O G. Ci- tetur præterea liber de fato diuinâq; providentia, in quibus palam beatum Augustinum omnesq; doctores improbat, blasphemus est in deû, & nouæ hæresis autor existit. L A V. Qui sunt isti libri mei mihi ipsi ignoti? cur tu aliquem ex eis locû nō profers? cur non aliquid blasphemum? aliquid hæreticum? aliquid denique uerbum Laurentianum? homo tartaree, satanæ frater, Belial fili & ignis æterni sempiternum pabulum, quâdiu uiues, Italiæ dedecus, & seculi turpitudine, atque ciuitatis sterquiliniû, morere quâprimùm, qui non mori, sed uiuus uidensq; debiscente terra dignus es absorberi. Nam quod in libro, què de libero arbitrio scripsi. Aristotelem dixi in Euripo perijsse, non sine autoritate dixi, non dico quorundam aliorum, quorum est Lucianus, sed Gregorij Nazanzeni, uiri doctissimi apud Græcos, atque eloquentissimi, in quem tua illa conuicia, non in me boant. P O G. O insanam beluam, o stultitiam, inscitiam, dementiam, turpitudinem nō ferendam, quid enim stultius esse potest? quid peruersius, quàm Vallam nostrum, qui se scientiam omnium rerû tenere iactat, ignorare Aristotelis mortem adeò inter omnes uulgatam, ut nemini ferè, qui aliquid sapit, sit ignota? L A V. Non ignorauit Gregorius istud genus mortis fuisse uulgatum, sed aliud maluit credere, quod non uulgatum, sed ab amicis occultatum fuit, tamen si multi sunt, qui aconitum sumpsisse eû tradunt. Quid enim uulgatius morte Socratis, quem Plato tradit in carcere obijsse? at id falsum est. Quid Themistoclis? quem aiunt taurino sanguine hausto fuisse extinctû. at id curiosi uestigatores ueritatis negant. Quid tyranni cæde Pisistrati, ac necè Harmodij atq; Aristogytionis? at omnem Græciam Thucydides errare conuincit. Quid morte Alexandri? quem ueneno necatû Curtius negat, & pleriq;

Aristotelis mors

Socratis mors.

pleriq; aiunt, sed id timore Antipatri Cassandriq; fuisse suppressum. Infinita sunt huiusmodi exempla, ut de Romulo, quæ in cœlum fuisse sublatum uulgus & loquebatur, & sentiebat, at eum Romuli cædes, nonnulli, quibus ipse assentior, à patribus fuisse discriptum crediderunt. Itaq; non continuo habenda est fides famæ magis uulgata, sed magis probabili. Ego cum scirem, quid Diogenes Laertius & alij nonnulli scribant (nam quomodo ignorarem, quæ uulgus nouit, tu hoc, quod ego dico, potius ignorasti) tamen malui in opere Christiano Christianum hominem sequi. In quo opere reprehendendo tu non Christiane, sed Arriane fecisti, qui uerba, quæ non in mea, sed in collocutoris persona dicuntur, sicut superius de uituperatione uirginû & uini laude fecisti, mihi attribuis, inquiens. P O G. In hac autem, de qua tecum loqui instituo (pace tua & aliorum dictû sit) nemini prorsus assentior. Nam quid de alijs dicam? cû Boëtius ipse, cui in explicanda hac quæstione tribuitur palma, quod suscepi, implere non possit, sed ad quasdam res confugiat imaginarias & cõmentitias? Ecce hominem sapientem, religiosum, perspicacem, qui nemini, ne Augustino quidem, qui de libero arbitrio scribit, assentiat. L A V. Sunt ne ista scelestæ mea uerba, qui respondeo: an Antonij Gleræ collocutoris, qui instituit quæstionem, & quasi diuersas in acie partes tuentis. Ille ut alij plurimi, incertû habebat de libero arbitrio, nec alicui assentiebatur: tanquam planè hanc quæstionem explicanti. Itaque eius mihi, ut in dialogis fit, ad instituentam disputationem fuerunt uerba repetenda, quæ, etsi in illo reprehendenda non sunt, tamen tu calumniose mihi attribuis. Ecce crimen meum, quod Augustinum insector, quem ne nominavi quidem. At cur materiam ab eo tractatam retractaui? cur idem fecit ipse Boëtius? cur alij complures? Neque enim uetatur quæstiones à summis uiris disputatas, nos, quantulicunq; sumus, agitare, ut uidere licet in iure civili, in medicina, philosophia, in theologia, in

gia, in cæteris artibus, atque scientijs. At speravi me affecuturū, quod affecutum dixi esse neminem. Nunquid meæ spei etiam pœnam dare debeo? At non præstiti, quod speravi, aut præstiturū me pollicitus sum. Ego uerò uel minus promisi quàm præstiti. Nā tu, ut semp tui sis similis, etiā hic calūniaris, inquit. P O G. Videte oro, quanta sit huius portēti nequissimi ostētatio, uel stultitia potius, fustibus & cruciatu digna. Hic se id finiturū putat, quod nemo, ut asserit, sit ante affecutus. Verba sua hæc sunt: Est, ut ais, perdifficilis quidem ista quæstio & ardua, & haud scio, an ulli cognita. Nunquid enim res indigna est, si id tu non assequaris, quod uides affecutum esse neminem? Ego ne satisfaciam, quod nemo alius potuit? Deinde: In hac autem, de qua tecū instituo (pace tua, & aliorum dictum sit) nemini prorſus assentior.

LAV. Quid habent hæc uerba ostentationis? quid stultitia? quid cruciatu dignum? Si alterum uolentem assequi, quod ait affecutum neminem, cohibeo, & me excuso, si non possim satisfacere illi in questione perdifficili & ardua, & quæ an ulli esset cognita nescirem. Non sunt hæc mea uerba, sed aliena, non à me per ostentationem, sed à te per calumniam dicta, non in me stulta, sed in te, nec in me fustibus, quibus liberi, sed in te flagellis, quibus serui cæduntur, puniri digna. Quin potius homo hebes & rudis, aliquid in operibus meis, ut falsum, reprehendis? Sed ad aliorum patrocinia confugis, à quibus uis me, quia tu me confutare nō potes, uideri confutatam: ueluti Lauri Quirini, quem nunquā allocutus sum, nunquā audiui, nunquam uidi, de quo cum quibusdā alijs ita inquis, P O G. Leonardus quidem Aretinus, dum uixit, scio quid de te senserit, semper præsumptuosam & fatuam bestiam appellabat, Guarinus Veronensis, quanti te faciat, suæ epistolæ, ut uerba si eam, ostēdunt. Francisci Barbari uiri doctissimi ubiq; amicissimi sententiā noui, qui cum pro sua humanitate omnes laudet, tamen cū risu in sermonem incidens, quæ sit sua de te opi

te opinio, demonstrat. Vir doctrina præstantissimus Laurus Quirinus, te si licet charum habet, qui dudum ægre ferens Aristotelis famam à te lædi, epistolam tibi contumeliosam scripsit, prouocans te ad certamen, cum profueretur se Aristotelis, cōtra tuam contumaciam, defensorem. At tu congressum timens, qui nunquā nisi cum adolescentulis decertare consueuisti, eam refuisti silentio disceptationem. **L A V.** Quia dixi Leonardum solitū dicere, **Leonardus Arretinus.** tibi ligonē aptiorē quā calanū: uoluisti uicem reddere, ut dices, eū de me solitum male sentire & loqui, cum sint multi etiā Prælati in curia, qui ex eo de me præclarissimum testimoniū audierint. Sed cur addidisti: dum uixit? an antequā uiueret, aut nūc dum non uiuit, bene sentit & loquitur? Quia Guarinum attuli **Guarinus.** testem, qui scripsit me parentem elegantie, finxisti eum nescio quid de me scripsisse. Quia nominauī Carolum, ut te superiorē, de ipso quoq; mentiri ausus es. Nam de Francisco Barbaro quātopere mētiaris, iam probauimus. Lauri uerò Quirini an timuerim congressum, ex mea responsione intelligas licet. Quas literas nolo putes ad tempus à me fingi, nam earum exemplar cum à pluribus habeatur Venetijs, attulit illinc superioribus diebus iuuenis nobilis & inter paucos elegans Leonardus Montagna Veronensis, Archiepiscopi Aspalatensis cōtubernalis. Ego enim ideo epistolas meas non habeo, quia eas in libros nec referre, nec transcribere soleo. Earum quas dixi ad Laurum Quirinum literarum hoc exemplum est.

LAVRENTIUS VALLENSIS LAVRO. S.

Quis sis, aut qua conditione, quibus uel natalibus, ex tua epistola non didici: didici solum qua prudentia uel grauitate, & qua facultate dicendi sis, de quarum utraque dicam, quod sentio. Prudentia quidem & grauitate tanta es, ut antequam causam cognoscas, sententiā feras, & ex epistola mea uelut indice meorū operum me cōdemnes, nesciens quid ipse in libris scripserim, &

n 4 per im

per impudentiam quandam singularem diuinans, facultate uerò ea te esse affirmare possum, ut nequaquam tui muneris potissimum esse debuerit: suscipere summorum hominum patrociniū. Quod autem ais, ut isthuc mittam exemplaria omnium librorum meorum, scite admodum facis, ne dicam inscite, qui ab eo, de quo male mereris, donari tot codicibus uelis. Ego uerò non passim mitto libros meos, neq; iactō meam, si qua est, facultatem. Sed libri iam per se & Alpes & maria transferunt, & opus de elegantia à uicinis tuis summopere laudatum est, Guarino & Aurispa, uiris doctissimis & elegantissimis. Et tamen non est causa cur tecum copijs omnibus pugnem, sed una, ut spero, te cohorte debellabo. Ais tu Boëtium non errasse, & nō cadere in hunc hominem reprehensionem? Hic cōciuis meus est, magis tua intererit conciuem, ut opinor, tuum, qui multo maior Boëtio est; T. Liuium de inconstantia historie reprehendi. Hanc tu cohortem si profligaueris, maioribus posthac tecum copijs agam. Sin minus, intelligam non oportuisse fatigari omnes copias meas, id est, te procaciter ad me laceffendū processisse. Eam epistolam à Carolo Strozia cōmodo accipias licet, & alios libellos iisdem diebus conditos de omnibus questionibus ferè operū meorum, sed hos libellos uel cōmodandi uel non cōmodandi arbitrium sit penes ipsum Stroziam. Vale Calen. Octobris, quo die accepi literas tuas, in quibus scripsisti: primo idus Augusti, qui dies nō inuenitur. Idibus enim dicimus, non primo idus. Alios barbarissimos & solocissimos omitto. Iterum Vale.

Idus Augusti.

LIVIUS.

Videor ne tibi Podi detractasse ego pugna, an ille potius qui Liuium defendere contra me non est ausus? Atque, ut magis indigneris, ac liuore rūparis, uolo gloriari ex eo opere, ubi Liuiū reprehēdo, quòd nuper apud Dionysium Halicarnasēū legi, quē nunquā antea uiderā: omnes, præter nescio quē unū, historicos rerū Romanarum, quod mirū sit, errasse, dicentes: Tarquiniū
superbum

superbū fuisse filium Prisci, quē nepotē fuisse multis ac necessa-
rijs argumentis ipse docet, quorū argumentorū bonam partem
ego excogitavi, ut propè me possis, quantum ad acumē ingenij
pertinet, Dionysio cōparare, ac Livio præponere. I nunc, & dic
Laurū Quirinum putare me imbellē militem, & cū adolescentu-
lis, non cū uiris certare solitū, qui, ne quid insolentius dicā, cum
Gigantibus, hoc est, cum autoribus cōgredi audeam, quicq; mon-
stra, ut Hercules, domē atq; extingua. An nō sentis quibus sagit-
tis, quo gladio, quibus flāmis te hydrā conficiam, atq; exurā? ne
iterū meā iactantiā mordeas, quòd me Herculem facio, faciant te
Iunonem, qui tanquā Iuno mihi subinde domanda proponis mon-
stra, que si duodenarium numerū transcendant, reddes me Her-
cule celebriorē. Itaq; facile patior ostendi mihi alios super alios
labores, ut etiā atq; etiam exauge scat gloria mea, eo quidem fa-
cilius, quòd hæc non tam monstra sunt, quàm Iuno sub monstro-
rum specie certans. Quo magis mihi laborandū est, ut hanc pe-
stiferam & infestam inuisamq; summo patri Iunonem semel ex-
tinguam, ne amplius palatia cœli iurgijs ac litibus uexet atq; in-
quietet. Venio nunc ad reprehensionē uitæ, et si illud truculentis-
simum fuit, quòd nō ad uitæ meæ attinet reprehensionem, sed ad
parentum meorū. Nam spurcissimus hic omnium, qui fuerunt ac
sunt, atq; impudentissimus, quia refellere crimina sua non potest,
loco suæ defensionis obijcit alteri eiusdem aut similis criminis ma-
iora dedecora, quæ admodum monstravi, monstraboq;, & ut est
stolidus, id dissimulare aut non uult, aut nescit: ait enim. P O G.
Cum Vallam nostrum ucluti agasonem pastoralem appellassem,
asinarium, in parentē meum uersus, asinarium fuisse dixit, stulte
sanè & nimium demēter. Nihil enim de suis parentibus sum lo-
cutus, neq; enim ad illos, qui uita functi sunt, mea oratio extendi-
tur, sed ad stultitiā eius, qui uiuit: inhumanū quippe est mortuos,
qui respondere nequeunt, incessere. L A V. Inhumanum est, ais,
n 5 incessere

incessere mortuos, stultum sanè, ac nimium demens, cur istud ipse nō facis? cur tuo nō obtemperas præcepto? Nihil, inquis, de eius fueram parentibus locutus. Quia nihil loqui poteras, quia non agasones, nō pastores, non asinarij fuerunt. Nihil fuisti locutus de parentibus meis? at fuisti locutus de me, quod non minus mihi graue esse debet. Neq; enim minus dolent nobis incōmoda nostra, quàm noslrorum maiorū. Itaq; cū me falsō appellares asinarium, ego patrē tuum uere asinariū compellauī. Neq; insuetum, neq; in artibus uetitū, uel laudem uel uituperationē de maioribus petere, dum uere, quod tu teterrimū monstrū minime facis, sed pro cōtumelia pusilla tam grandem ignominiam inuolare uoluisti, & cū patri meo studes detrabere, in matris meæ, pudorem inuasi, inquis, P O G. Sed qui cōuenit exprobrare alicui patrē eius præsertim qui patre incerto sit natus? qui patrē sit euentus? qui itidem, ut Romulus, iactare possit: se Martis filiū esse? Nam is in cuius nomen inuadis, quē insimulas fuisse patrē, quem tacito nomine utriusq; iuris doctorem fingis, qua uita uixerit prætereo, sed ita doctus fuit, ut nemo in Curia esset indoctior: ita in ea uersatus, ut nullus ignotior: ita celebratus, ut nullus deferrior uideretur: qui adeò nobilis fuit, ut sibi ipsi esset ignotus.

L^A V. Do ueniam temulentiae, furori, uesaniae tuae, eatenus duntaxat, quatenus ad patris mei dignitatem spectat obtinendam, etsi adeò cæcus rabie es, ut quid loquere, non sentias. Patrem meum tibi nequaquam notum fuisse confiteris, quem nunquam uidisti, cuius nomen necdum nosti, de quo nihil, nisi ex me audisti: utriusq; iuris fuisse doctorem, & tamen de eius uita, de eius peritiis, de eius conditione tanquam de hominis tibi notissimū loqueris. Verum, quòd me incerto patre natum ais, & tanquam Romulum Martis filium esse, hoc ad matrem pertinet. Te tamen demiror, qui ut omnes numeros tuæ dicacitatis impleres, non dixeris: me, ut Romulum, à Laurentia

mretrice

meretrice educatum, & ab ea nomen Laurentium accepisse.

Tu ne matrem meam ausus es appellare impudicam? cuius uita ^{Mater Lau-} ^{rentij.} omnis semper extitit pudicitie exemplar, quæ quinque & uiginti nata annos sic in uiduitate caste integreque perseverauit, præsertim ea uenustate, quæ multos ad eius petendum matrimonium sollicitaret, ut omnium uirtutum, quæ in foeminas cadunt, extiterit specimen. Negabis hoc, etsi tibi notissimum, pro tua impudentia uerum esse. Tametsi, qua semper inconstantia es, sororem meam, ut uiro eius blandiaris, mulierem optimam appellas, cuius matrem, & eandem uiri eius socrum impudicam foeminam appellas. Quid igitur agam? compellabo ego uicissim matrem tuam: at eam ne audiui quidem, an fingam? at qui hoc à me absit Podianum crimen: falsa obiectandi, an eius Semproniam compellabo? an uereor Pompeios, Crassos, Cæsares, aliosque Senatores ac principes Romanos usurpare, * quibus illa & prius, & post, & plus quam P. Clodio placuit? at id tamen dedecus meum non purgaret. Podiana est ista purgatio, an apertum mendacium pro nihilo ducam? at erunt fortasse, qui credent, ueluti absentes, ueluti creduli, ueluti posteri, certe eius foemine, ex qua gloriari mihi licet, gloriam læsam uiolatamque non patiar. Testor itaque cunctos, qui ista legunt, ne me insolentiae damnent, sed necessitati ueniam dent, & probitatem ab improbitate fortiter defendi, ac magnifice ferant. Non mihi ipsi, sed matri meæ, quæ uiuit, & hæc fortassis audiuit, non tam decus ascisco, quam dedecus arceo, etsi parcissime faciam: forsitan aliàs latius exequiturus. Hæc est P. Clodi, quæ prægnans aliquando, cum se ignoraret uentrem ferre, ex oraculo facta est certior, se grauidam esse, & parituram filium, iussaque, ut id nomen puero, quod postea impositum est, imponeret. Quale oraculum, & à quo sanctorum factum fuerit, non solum matri, sed propinquis, uicinis, notis, atque etiã paterno chirographo pro

pho probandum relinquo. Vides Podi ut Herculem, quem destructum uis, obijciendis monstris efficis illustriorem? Nunc de uita meæ innocentia respondebo, sumpto ab ipsa adolescentia principio, quam tu, quia abs te laceſſitus mentionem filiorū tuorum temperatiſſime fecerant, inceſſere uoluisti: inquit. P O G. Quòd uerò quæris, cur hædos meos à lupis non custodiam, credo filios meos à te significari. Sed ij, quamuis paruuli sint, tamen cum propè transis, ueluti catuli uigiles Lyciscæ latrante significant lupum famelicum hædorum diuersorio appropinquare. L A V. Nunc hædos tuos, quos eosdem inepte catulos uocas, dum sunt inter nos inimicitie, sibi à me timere ais, cum anno superiore, dum erant auditores mei, & ob reuerentiã tuam honorifice domi meæ tractarentur, quoties eò ueniebant, nihil à me timuerint. Ego tibi memoriam refricare uolui facti illius toti uicinie noti, propter quod tu filium tuum loris cæcidisti, eam rem ubi comperisti, pro tua æquanimitate siluisti, quoniam lupus ille nobilis erat, & tibi amicus, & me postea lupum uocas, qui si formidares lupos, qualis ego non sum, non hædos tuos Lyciscæ crederes, qui lupo patre est genius. Sed de hoc uitio posterius suo loco. Nunc de crimine adolescentie meæ, de qua ita subiungis. P O G. Debeo tibi gratias, qui me admones turpitudinis tuæ, qui nondum etiam exacta ætate potes præteritorum tuorum scelerum obliuisci. Subijcit tibi ante acta uita memoriam pessimi flagitij, in quo fuisti ab infantia turpiter uersatus. Vidi enim te, posteaquam ad urbem ueni, uulgare scortum, & corpus habens uenale, ita omnium turpitudini expositum, ut nulla esset merx in urbe emptoribus uulgatior. L A V. In hac urbe, in qua natus, & ad uirilem ætatem educatus sum, ubi me flagitiosissimam ais uixisse uitam, non aliorum, sed tuo unius ueris testimonio. Ipse, inquit, uidiſti, non ab alijs audiſti? solus tu id noſti? non ergo uulgare fuit, ſin res uulgata, quid at-

tinct

Ad reprehensionem uitæ suæ.

tinet memoriam tuam, qui exacta etate es, afferre testem, cita
 æquales meos, cita condiscipulos, cita uicinos tribulesq; meos,
 cita ipsum quoq; Porcellium, qui aliquanto me natu est maior,
 qui preceptor fuit fratris mei, qui me adolescentem uidit, quem
 ais in me scripsisse: hominem in loquendo atq; obloquendo liber-
 rimum, si quid uidit, si quid audiuit, si quid tale de me suspicatus
 est. De quo, ut aliquid ego testimonij sumam, cū quidam me uir-
 ginem esse prædicarent, ipse, ut laudi meæ aliquid derogaret, fri-
 gidioris naturæ me dicebat, nec de me quicquā fingere ausus est,
 etiā cum aliquandiu inimici fuimus, quod fratrem meum natu ma-
 iorem cum multis armatis ad ripam Tyberis aggressus, qui etsi
 corpore atletico et stipatus armatis, tamen me et masculū et
 calidi ingenij expertus est. Adeo integrior castiorq; extiti, quā
 ut maligni et inimici detrudere auderēt. Possem nominatim plu-
 rimos tum nobiles, tum literatos, tum alios uel ciues uel exter-
 nos, quibus cū uixi, afferre testes integritatis et *mūditiæ meæ:
 possem et ipsum summum pōtificem tenacissima memoria uirū,
 non rerum turpium ac malarū, sed honestissimarum atque opti-
 marum. Sed malo tuam ipsius scelestissime Podi conscientia affer-
 re testem, ac te ad tribunal dei, ubi nihil occultare licet, ad pœnā
 uocare talionis. Magnis enim periculosissq; morbis magna et an-
 cipitia sunt remedia adhibenda. En Podi tolle oculos, suspice in
 cœlū, cerne Tribunal IESV CHRISTI in summo athe-
 re positum. uide mirifica specie angelos circumstantes, et nos
 iudicio disceptaturos ad se conscendere iubentes, iudice mox affu-
 turo. Quid tu facis? quid respondes? Ego certe tanquam ad uerū
 conspectum diuini tribunalis atque sanctorū angelorum dei Ver-
 giliano uersu, ac sublati in cœlum manibus exclamo,
 Sancta ad uos anima atque istius inscia culpæ
 Ascendo: si sum mentitus, mihi tellus ima dehiscat,
 Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras,

*Forte legen-
 dum, pudicitia.

Pallen

Pallentes umbras Herebi noctemq; profundam.

Hoccine tu Podi audes dicere: te non mentiri? te non præter conscientiam mihi detraxisse? Te quaeso IESV CHRISTE, si meae dignae sunt, quas exaudias, preces, si Podius non ore tantum, sed corde etiam mentitus est, ede in hunc hominem exemplum, ut ceteri fiant ad caluniam tardiores. Iacta sunt, ut opinor, fundamenta tutandae pudicitiae meae. Quo audacius confutabo reliqua, quae paulo post subijcis. P O G. Quid te ad aperiendum ludum, ad quem pueri elicerentur, patefacere coegit, nisi ut ad tuam palaestram adolescentum greges conuocares? ut tua domus non domicilium doctrinae, sed libidinis diuersorium uideretur? Possem nominare nonnullos, quibus suam pudicitiam per te tutari non licuit, cum ij postea questi sint, nisi et illorum et meo pudori uelle parcere, tu ipse nosti scelerum artifex, quae fuerit parentum querimonia, cum ad eos tantum facinus est delatum. L A V. Nescio utrum hoc, an superius sit crimen atrocius. Hoc tamen, quia praesentis temporis, est confutatu facilius. Ego reddidi superius causam, cur ad concurrendum cum Trapezuntio omnium Rhetorum, ut ferebatur, hac tempestate doctissimo adductus sim, et si Rhetorica lectio, ut nunc quoque, non habebat concurrentem, idque feci clam summo pontifice, quem scire non libenter audire, aut me alteri rei, quam interpretationi uacare, aut Trapezuntio, suo praesertim Secretario, negotium exhiberi. Sed Quantilianum iniuriam tolerare non potui, tamen si plurimi uiri oratoriae artis studiosi me ad legendum hortarentur, qui etiam cum aliquot Cardinalibus egerunt, ut ego pari cum Trapezuntio salario ad legendum conducerer. Haec itaque causa est, cur non, ut ais, ludum aperirem, sed, ut quilibet maxumorum Rhetorum, etiam te et omnes tui similes docere artem oratoriam possem: tam alienus ab isto flagitio, ut si aduersus illud censors creandi forent, ego inter primos in ueste candida eum magistratum petere ausim, etiam
hac

*hac lege proposita, ut si qua de candidato unquam fuisset uel minima suspicio, petere nō liceret. Et tu audes dicere, de querimonia nescio quorum parentum, cum nullius parentis meorum auditorum, præter illius Francisci patrem, mihi in mentem ueniat, quē, non dico, allocutus sim, sed quem nouerim. Sed quomā hoc crimen, ut nunc tempora sunt corrupta, uel sola accusatione, sine ullo testimonio mouet suspicionem, cogor te hoc modo deuouere. Hoc tu sicut impudentissime ac scelestissime de parentibus ac liberis es mentitus, ita breu aut liberi tui de tuo obitu, aut tu de illorum queri possis. Qui, quoniam nominare neminem potēs, simulas te pudori tuo parcere: quasi soleas pudoris habere rationem, ut spurcissimæ confabulationes tuæ testantur: quasi aliquid reticeres quod ad me pessundandū pertineret: quasi pudori tuo parcas, cum postea nescio quem Hugolinū nominas, à me Neapoli adamatum. Nullum potes ex hac ciuitate nominare, ideo ad peregrinas urbes confugis. Cuius nominis, si quem aut adolescentem aut uirū Neapoli noui (nam tu dolose nec patrem, nec familiam, nec tēpus, nec locū, nec testes, ne tibi nō crederetur, nominasti) quæ tibi imprecatus sum, ijs mihi atrociora precor. Nec erubescis propediē à deo puniende, tam obscœnas, tam deformes fabulas fingere ob istū Hugolinū, & quendā aliū item Neapolitanum adolescentem, cuius nomen ne fingere quidem audes, ne deprehendaris: me deformiter loris cæsum atque ignominiose mulctatum, sicut in illo, quod ante ista posuisti, quod, ut tuū crimen celares, cōfuxisti, inquit, P O G. Præreptorem alienarū uxorum me à te fingi cū legissem, ueritus sum, ne me alterū, qui Proserpinam rapuit esse Plutonē diceres. Sed timuit uir prudēs & astutus, ne me admoneret, ut eum Ioui, qui Ganymedem rapuit, compararē. Iouē quippe furunculus hic imitatus, Neapoli adolescentulum, quem deperibat, à se non raptum, sed fraude seductū diutius occultauit. Qua re cognita, uerbere coactus est
 prædam*

prædam restituere interceptam. LAV. Ego non detexi, sed significavi, cum alia tua adulteria, tum Luciam abs te fuisse Placentino præreptam, ex qua complures liberos sustulisti, si modo tui illi fuerunt. Quod quantopere notum sit, quid attinet dicere? cum uulgo nominetur illa, quæ honesti uiri Placenti matrimonium tenuerat, Lucia domini Pogij, legerimq; ipse nonnunquam inter nomina siue supplicantium siue litigantium in ualuis uiccamerarij: Lucia domini Pogij foliaria. (ita enim uocantur, quæ olera uenditant) Testor in hac re omnem ciuitatem Romanam, tu quos testes habes de adolescētulo isto, cuius nec nomen, nec parentem, nec ullum uestigium ostendis? & putas mendacia tua te scurrilitate quadam lenonica commendare: quasi homines non quesituri sint, quàm uere, sed quàm facete ac lepide dicas, si modo lepidum ac facetum est, facere Plutonem similem adulteris, quæ unam Proserpinam nulli dum collocatam, sed uirginem, nec in stuprum, sed in matrimonium rapuit. Mira est in te rerû antiquarum notitia. Istarum fabularum, si uel unum uerbum ueritate nititur, & si non omnia ex eadem sentina, unde obscœnissimas confabulationes prompsisti, precor sæpius (habeo enim necesse ad diuinam recurrere uindictam) ut nō unum in te deus, sed multiplex edat exemplum. Sin uerum locutus es, quod tibi imprecor, in me torqueat. item, si ego quippiam sum mentitus, uel in hoc quoque mentior. Nuper cum quendam è nostro collegio scriptorum, meum penè æqualem & condiscipulum coram pluribus honestis uiris, quorum unus fuit uir nobilissimus atque doctissimus Lampugninus Biragus, percontarer, quòd me ab incunte ætate nouisset, adiuraremq; nunquid de me quippiam impudicum audisset, deierauit sancte, se nihil unquam tale audisse: cumq; miraretur, quempiam hoc dicere audere, audissetq; cum esse Podium. Podius ne istud, inquit, omnium nequissimus? Non tenes memoria, Martini temporibus, cum habitauit in ea domo

ubi

Foliaria.

ubi nunc habitat Fabritius, qui proxime fuit rescribendarius? teneo, inquam. Illa, inquit, domus habitante Podio lupanar extitit puerorū: & tu hæc ignoras? Ignorabam, inquam: tam hoc notum fuit, inquit, quàm ipse Podius. Et cum hæc ita sint Podi impudicissime, præceptor pædicatus, sentina flagitiorū, audes dicere, quod tuum est: domum meam libidinis esse diuersorium, ut iam credam atq; adeò sciam, quæ in te Philelphus scripsit obscenissima, uera esse. Idem dico de altera, quam subijcis, fabula, ut par pari resurres, quia tuam cum Trapezuntio pugnam retuli, quam negasses, nisi magno theatro gesta essent, inquis, POG. Exprobras mihi cōcertationem quandam inter me & Trapezuntium, cum adessent ceteri secretarij, exortam. Sed heus tu uir huiusmodi bellis assuetus, miles Thraso, meministi ne Neapoli in Regis curia, cum quendam Alphonsum ex ordine equestri uirum strēnuum ob nescio quod facinus acrius impugnares, te in terram proiectū calcibus ab illo & pugnis concisum, cum tu postea facie puluerulenta, ore scisso, labantibus dentibus, barbula & crinibus sanguine respersis, ut eras, exurgens, pavidus, gemens, uix compos spiritus, Regem adisti iniuriam questus? Quo spectaculo primū indignabundus, postmodum in risum uersus Rex, in aliud tempus eam causam reiecit. LAV. Mouet mihi bilem unā cum risu circulator ac circumforaneus pharmacopola Podius, credit se eodem certare mecum pacto, quo pharmacopole in foro altrinsecus stantes astante plebis circulo inuicem cōuiciātur, facta atq; infecta canentes, fanda atq; infanda referentes, nec quomodo probabiliter, sed quo modo inuicem spurcissime dicant, laborantes. Quia pugna sua ipsi cum Trapezuntio à me exprobrata est, ideo similem mihi, sed, ut superior esset, turpiorem uoluit obijcere, cū Alphonso quodam equestris ordinis, nec addidit cognomen, ut sibi crederetur, non saltem patriam, aut nationem, ut sciremus,

o Castella

Castellanus ne, an Aragonensis, an Valentinus, an Catelanus, an Portugalensis, an Italicus. Nam nullum memini Alphonsum eius ordinis apud Regem fuisse, nisi illum Cardonam à regibus oriundum, qui postea Comes Reginus nuper est mortuus. Sed is tamen in illo flore ætatis, magis tamen fuit formosus, quam strenuus, quo nemo fuit mitior, & penè muliebrior, quàm virilior. Sed satis fuit dicere strenuum, qui me humi prostravit, quod Podio in illa sua pugna non contigit. Quia dixi eum pugnavisse in curia, fecit me item ipse in curia pugnantem, sed nescio quare in curia Regia voluerit esse pulverulentum. Quia ipsi pugnis egerunt, addidit mecum actum esse & calcibus, & ne singula enumerem, quia Papa ipsius pugnos non neglexit, dixit Regem neglexisse meos. Podi ineptissime fabulator, non soleo committere, ut me aliquis cædat, non adeò sum imbellis et ignavus. Vtinam ita possem fortiter tolerare iniuriam, ut iniuste non infero, non me ad Regem contulisset ore scisso, facie pulverulenta, pugnis contusus, respersus sanguine, labantibus dentibus, quos adhuc stabiles habeo, sed à vultu me Regis abdidisset. Sed quæso, si forte oblitus sum, ut significas, quaquàm nihil tantopere, quam mala, & iniurias recordamur, redige mihi in memoriam, ubi nostra hæc pugna gladiatoria gesta est, si pugna dici potest, ubi ego uapulando, ille uerberando usq; adeò decessi sumus. Caietæ ne, an Capuæ? an Auernæ, an Neapoli? an qua in urbe carum, quas adij unà cum Rege? quo anno, et ante omnia, quo ille cognomine erat meus Alphonsus? Ex hac Podiana loquendi stultitia, Quintiliani uerborum mihi uenit in mentem è lio. v 11. Verum illa scholarum consuetudo iturris in forum potest nocere, quòd omnia, quæ in themate non sunt, pro nobis ducimus: adulterium obijcis, quis testis? quis iudex? quod pretium? quis cõsciis? Venenum ubi emi? à quo? quando? quanti? per quæ dedi? Pro reo Tyrānidis affectatæ, ubi sunt arma? quos contraxi

contraxi satellites? Neq; hæc nego esse dicēda, & ipsis utendū pro parte suscepta. Nam & in foro aliquādo, ubi aduersarius probare non poterit, desiderabo, sed in foro tantam illam facultatem olim desiderauimus, ubi nō serè causa agitur, ut non aliquid ex his, aut plura ponatur. Quid ergo ais Podi orator inuicte, & Demosthenica prædite prudētia? Ita ne causam in forum affers, in qua à scholasticis, à pueris quoq; refelli facillime possis? Quis Alphonsus? quo in loco? quo tempore? quibus præsentibus? Vt in hoc, ita in cæteris. Quia dixeram, si foret trapezita, eum literas falsaturum, etsi in sua trapeza tale quiddam admiserat, ut me repercuteret, inquit, P O G. Sed nō horruisti belua impudentissima falsitatis meminisse, qui olim Papiæ penuria coactus, ut non redderes pecunias tibi creditas, falsum chirographum cum scripsisses, accusatus, cōuictus, damnatus, ante tempus legitimum absq; ulla dispensatione Episcopus factus es. Magna profecto dignitas, id ætatis adolescentem tantam dignitatem assequi sua uirtute potuisse. L A V. Quandoquidem tua uesania cogis, ut Podi in lucē proferam scelera tua, ego nō dixi, sed significauī, te tuo Breui, quòd Eugenium mittere mentitus es, fuisse autorem cædis Alexandrini Patriarchæ. Idq; cū Eugenius rescisset, teq; auidus mulctare uellet, tamen tutela eorum, quibus facinus tuum uēdideras, te fuisse clapsum. Quis hoc ignorat, non propinquorum illorum modo, ut Episcopus Cornetinus, Angelus Bocianus ac cæteri, sed Curialium, qui aliquid secretius norint? Breue illud tuum fuisse negare nō potes, sed ab Eugenio tibi iussum ais. Si is tibi iussisset, non illū & Patriarcham, & Cardinalem, & legatum suum captū, uulnecratumq; fleuisset, nedum paulo post extinctū. Sed quid rē manifestam probo? tu quod obijcis mihi, quomodo probas? Quis ille creditor? quanta summa? quod chirographum falsum? Deus te perdat malis exemplis stultissime calumniator, putas sic posse

Alexandrinus
Patriarcha.

falsò scribi à debitore chirographũ, ut à secretario Breue? qui a tuæ falsitatis tibi es conscius, ideo mihi conatus es simile crimen impingere. Equidem non memini me mutuatum esse ab aliquo unquam pecuniam cum chirographo, sed multis mutuasæ. Verum non uideo quomodo possit debitor falsum scribere chirographum, nisi stultitia aut sua, si plus scribit accepisse se quam accepit, aut creditoris, si minus. An non est stultitia creditoris, si chirographum, quod accepit, nõ legit atq; recognoscit? nam ubi semel illud habuit ratum, iam non potest irritum facere. Age Podi, mutua mihi 2000 aureorum etiam, ut puto te factitare, cum fœnore, daboq; tibi chirographũ ducentorũ duntaxat aureorũ, & postea si uoles me appellato falsariũ, inò uererer, ne tu in chirographo meo, 3000 scriberes pro duobus. Vides ut creditor falsare chirographũ nõ debitor, possit, a sine plumbee? nõ potes interuenisse tabellionem dicere, dicis interuenisse chirographum, quod penes debitore corrupti non potest, quodq; antequam ab eodem accipiatur, uim nullam habet. Verum ut credatur tibi fabella, nõ affers testes uiuos presentesq; Ioannẽ Campesũ, qui nudiustertius creatus est episcopus Placentinus, qui Papiæ in patria sua me nouit: non Episcopum Airebatensem tũc Abbatem & auditorẽ meũ: Non Iosephum Brippium Papalis regesii præsidẽ: nõ Maphæum Vegiũ Papæ Dratarium: nõ Candidum collegam tuũ, quos tres in libris de uero bono in ea urbe cõditis feci loquẽtes: non alios plurimos, sed mortuum, sed eum, qui postquam Papiam in consiliũ Basiliense iam Archiepiscopus Mediolanensis profectus est, te nõquam uidit: sed cũ, qui ante me ex ea urbe discessit, in qua certe non perseuerassem legere, si infamia notatus fuissẽ: ex qua Mediolanum nõ me cõtulissem legẽdi gratia, si talis extitissẽ. Ais enim uir uerax & minime mendax, POG. Sed cum tibi inuito ea dignitas esset cõcessa, credo ne à Pontifice culpaberis,

mitram

Ioannes Cam-
pefius.
Episcopus Aire-
batenfius.
Iosephus

mitram albam eo, quo acceperas, die in Episcopi curia deposuisti, quæ usq; ad hoc tempus suspensa pendet ad gloriam tui nominis sempiternam. Eam mihi historiam olim Franciscus Episcopus Papiensis, quo cum erat mihi summa familiaritas, & antiqua consuetudo, cum te nondum nosses, singulatim ridens narravit. LAV. Vide homo dementissime, & ut probavi, mitra falsariorum dignissime, quantopere tecum non constes. Ais me antea mitra donatum, quàm tu me nosses, utpote adolescentulum. At ego priusquàm adij unquàm Papiam, tecum millies locutus fueram, tecum etiam altercatus, tecum & cum omnibus secretarijs de facundia certabam, quippe de cõparatione Ciceronis Quintilianiq; conscripseram, quiq; etiam auunculo meo tibi in secretariatu collega doctior Romæ habebat, eoq; defuncto petiui secretariatũ quatuor et uiginti natus annos, quem ne impetrarem, tu semper bonorum incrementis aduersus, apud Martinum me accusasti, tanquam cæteros secretarios, utiq; in illo flore ætatis cõtempturum, quòd diceres unà cum Antonio Antonius Lusco collega tuo, cui tu me accusaueras, me ausum reprehendere scripta illius Antonij, ob id uidelicet, quòd apud Cyprianum Pistoriensem ad sepulturã Bartholomei Montepoliciani dixissem carmen in illius monumento inscriptum ab Antonio cõpositum uersu elegiaco nõ esse tam egregiũ, quàm alia, quæ hexametris uersibus condidisset, melioremq; pœtam in eo carminis genere Bartholomæũ extitisse, & penè omnium optimũ. Quod dixi, quia & ita sentiebam, & me ille ad studia solitus fuerat hortari. Id uos eodem die, ut magister Palacij mihi retulit, ad summũ Põtificem detulistis, & nõnihil rebus meis impedimẽto fuistis. Post aliquot tamen dies ad eum à Cardinali sancti Eustachij sum deductus, qui etsi iunior quàm pro autoritate secretariatus uisus sum, tamen optimam spem dedit. Nouerat enim patrem meum, & auum maternum, quos ut charissimos, cum

foret Cardinalis, in illa fuga Innocētij cum populus Romanus
 sciret in Curiales, per suos domesticos, ut tuti essent, ad se
 accerserat. Post id colloquiū cum summo Pontifice, iussu auiæ
 matrisq; ac materterarum, ob hæreditatem aui & auunculi
 eodem anno defunctorum, profectus sum Placentiam, petitis
 tamen in uia Venetijs, ut tria milia aureorum filiæ Iacobi Escu-
 lani consobrinx meæ in monte, ut aiunt, Venetiarum collata
 disponerem. Cū ob eam rem diutius Placentiæ manerem, Mar-
 tinus decessit, Eugeniusq; electus est. Mox ortis Romæ bellis
 reuerſi superſedi, contuliq; me tunc primum Papiam, non ut
 adolescentulus discerem, quemadmodum tu putas, sed ut iam
 uir docerem, conductusq; ad legendum Rhetoricam sum mul-
 to post, quàm tu Franciscum postremo es allocutus. Basileæ
 enim ille pauculis postea annis, aut Mediolani, ubi tu his tri-
 ginta annis & amplius non fuisti, obiit mortem. Et quomodo
 potuit ille loqui de adolescentia mea Papiæ acta, qui nullam
 adolescentiæ meæ partem Papiæ egissem? & antequam tu me
 noſſes, qui, si tibi credimus, me puerum impudicum Romæ no-
 uisſes? Taceo quod in gymnasijs Rectores de doctoribus di-
 scipulisq; cognoscunt, non episcopi, nec meus Rector etiam no-
 centem permisisset illa me affici pœna. En egregius commetor,
 en singularis poëta, en solertia oratoris, non uidere se incredi-
 bilia loqui, atq; pugnantia. Maluisti potius in apertissimo men-
 dacio reuinci, quàm modeste silere. Et quia illud peccatum ui-
 debatur admissum ab adolescente, ideo à uiro admissum alterū
 subdis: inquit, P O G. Quid illa Neapolitana tabularū corru-
 ptio, non ne te nequissimum omnium ac perfidiosissimum, non
 prædonem, sed furunculum esse cōiicit? Recordare, recordare
 quæso, uel saltem me admone, cū ob nūmos à mercatore credi-
 tos tabulas abrasisti, & pro quodā pecuniæ numero alterum
 subdidisti. Quo factō in carcerem cōiectum Regis benignitas
 secundi

Secundi Episcopatus laude priuauit. LA V. Iterum dico Podi Secretarios chirographa & scripturas posse corrumpere, non debitores. Tetrime sycophantarum ac nebulonum, tabula nō penes debitores sunt, sed penes creditores atq; tabelliones.

Qua igitur ratione potest eas abradere debitor? Ego, si abradere potuissem tabulas, abscindere atq; abolere maluissem, ut nihil potius, quā aliquid deberem, præsertim sine ullo periculo falsitatis. O te iterum dicam, inuictum oratorem ac Demosthenica prudentia præditū. Quis iste mercator? quis numerus pecuniæ abrasus? quis substitutus? à quo tabellione scripta tabula? an ab ipso mercatore? quē in carcerē coniectus sum? ego ne unquam fui coniectus in carcerem? Ideoq; repugnante cōscientia rogas, ut recorder: quasi non mea sponte recordarer flagitij tanti admissi, tantæ ignominie, tanti periculi, talis etiam carceris. Sed cur non addebas: me accusatum, cōuictum, damnatū? ut sciremus, apud quem iudicem, quo accusatore, quibus probationibus, quibus altercationibus litigatum esset. Nec pudet te homo, propter quem carcer uidetur ædificatus, regis habere mentionem tam impudenter, & hic, & in illa mea cum strenuo equite Alphonso pugna, ubi pro tua sapientia iustū Regem inducis, qui innocenti mihi contra pugnos & calces opem non tulit, nocenti ac falsario opem tulit. Verum ne omnia uideare semper dicere planè falsa, & quæ nullū probabilitatis colorem habeāt, aliquādo dixisti, quod credi posset, etsi falsum omnino quod, ut opinor, infamis & impius Panhormita te docuit, & homini, sua sponte ad omniū temeritatē pronō, temeritatis arma porrexit. Ais enim, P O G. Sed hoc nō præteribo, tuæ gloriæ facinus abijciendū, meministi ne sacrilege furcifer, quosdam libros Græcos ex coenobio religiosarum sanctæ Claræ mutuo concessos, per summam fraudem surripuisse, & Romā elanculum asportasse, qui fuerant tuæ perfidiæ crediti? Quā rem ille

• 4 grauitè

grauiter ferentes, hoc furtum non dissimularunt, sed multis cū uiris hanc iniuriam sunt conquestæ. LAV. Si erant mihi libri crediti, quomodo surripui stultissime sycophantæ? aut quomodo poteram à sanctimonialibus illos surripere? cur non addebas, mihi permagnam cum illis cōsuetudinem fuisse, & nocturnos, tanquam Numæ cū dea Egeria, congressus solitos esse? Si uerò nullam illarum allocutus sum, quomodo ipsæ mihi libros crediderunt? Ergo Prior illius cœnobij mecū egit, non ille foemina. Qui si mihi libros credidit, qua ratione ego sacrilegus sum, cum præsertim libri illi sacri non essent? fuerunt autē duo codices, unus operum Hippocratis, alter de cura bouum, canum, accipitrum. Eos libros, ut scias P. Clodi, etiam cœnobiorū muliebrium cōtaminator, cum diu nemo uellet emere, uir insignis arte medicina Antonius Itrauus, & meus et illius cœnobij medicus, mihi nuntiauit esse uenales, & nūtiauit tum cœnobij causa, ne libri illic inutiles putrescerent: tum mea, qui amicus eius essem: tum sua, quòd scire cuperet, quæ nam illic Hippocratis opera forent, nam titulus etiam latinus inerat, illū esse Hippocratem. Illius admonitu adeo Priorem, nomine, ut opinor, Gasparum, qui eodem anno, in eodem cœnobio, nescio à quibus, est trucidatus, inspicio libros, conuenimus de pretio, numero pecuniam, scribit mihi chirographum, porto illinc libros. Postero die adeo medicum, facioq; certiorē de numero librorū Hippocratis. Ille mirari numerum quantus apud Latinos nō esset, cōtendere à me, ut quendam transferrem, ego respondere: me nō audere transferre librum de medicina, præsertim ionice loquentem, aptiorem ei rei esse Gregorium Castellanū, qui & optime Græca nosset, & multos annos operam medicinæ dedisset, daretq; atq; ita factum est. Ille ubi talē codicē uidit, qualis nullus fortassis in Græcia est, & eum ipsi accommodatissimū de faucibus suis quodammodo ereptum, primum multis uerbis à me cœpit

Antonius
Itrauus.

Gregorius
Castellanus

cepit contendere, ut sibi uel pretio uel cōmutatione traderem, se medicinæ semper studuisse, uelleq; breui insignia medicinæ capere, præterea ex illis libris quosdam transferre, quod ego non ita facile possem facere, neq; illi arti unquam operam dedissem. & alia multa. Adest iam duos hic mēses Gregorius, qui refellere me, si mentior, potest. Id cum ego differrem, cū amore codicis, tum uerò consilio medici, qui non ad eò hominem amaret, ille rem ad Antonium Panhormitam detulit, atque me exiguo pretio mercatum esse pretiosissimū codicem. Antonius homo nō mihi inimicus modo, sed omnibus græcissantibus inuidens, quiq; Græcos codices emere solet, ne à doctis græcarum literarum emantur, nunquam illos cōmodaturus, adit Priorem, admonet decuplo charius potuisse codicem uendi, uicinis omnibus narrat circumuentū à me hominem esse. Ne multis agam, ad extremum, ne codice potirentur inimici, ne uer religiosus ille uir à me astute esse secum actū diceret, adieci aliquot aureos, quo ille nomine mihi gratias egit, & omnem inuidorum fabulā patefecit. Gregorius postea fretus mea lemitate iterū adit me, exoratq; ut sibi transcribendum commodem codicem ad quadraginta & amplius millia uersuum, quantum scripturæ idem pretio quinquaginta aureorū non * fecisset. Quomodo igitur ille emere nō maluisset à sanctimonialibus, quàm transcribere? aut nō ab eisdem cōmodato, si domine erant, quàm ab alio accipere? aut tamdiu à me femine natura auaræ, & timidæ libros suos nō repoposcissent? Interrogato Gregoriū, nisi de suo exemplari transcripto manu sua, nisi à me cōmodato codice uetustū accepisse, nisi me libros emisse cōfiteretur, quò minus me sacrilegum uocites, non recuso. Quot me uerba repetere, quantum laboris exhaurire cogis fatue? ut nodos tuos, quos in uita mea innexuisti, exduā atq; enodem. Facile enim est nodos implicare, difficile explicare. Audiisti, ut dixi, cōmodatos libros, nō, sicut

* Forte, uendū
dixisset, legendū.

Mutuo conce-
dere.
Commodare.
Surrripere.
Interuertere.

tu barbarissimus ais, mutuo concessos. Pecuniam, panē, uinum, chartam, similiaq; mutuanus: libros, equos, uestes, & quæ sunt id genus, commodamus. Et surripuisse pro interuertisse, quod uerbum cum alibi, tum uerò in Verrinis inuenire potes, quas tu, quoniam tota in accusando uersantur, diceris ex omnibus M. Tullij operibus maxime adamare, amplecti, in oculis semper atq; in ore habere. Taceo, quod cum dixisses concessos, iterum dicis, tuæ fidei creditos. Sed, ut ad rem redeam, an propter illos libros, ego Romam abundum mihi putassem? & quomodo potui asportare clanculum libros, cum inde Tybur ad Regem, ubi cum exercitu erat, me cõtulerim? multosq; menses ei legerim? comesq; fuerim expeditionis aduersus Florentinos? Si propter libros, & clanculum abij, nõ ergo ab Rege sum, & cū ignominia omniq; dedecore eiectus, ut tribus quatuorue orationis tuæ uersibus dicere ausus es. De quo etiam, ut tuæ impudentiæ respondeam, quomodo me ille eiecit, expulit, fugauit, ad quæ tories scribit? Ego uerò illum in castris ad montem Castellum reliqui, ex quo tempore nunquam eum uidi, ubi propter imbriū assiduitatē durare cū uix possem, ipse mihi, ut Neapolim redirem, suavit. Testes sunt huius rei, cū alij infiniti, qui me Tybure regium præceptorem & in castris uiderunt, tum regius Conseruator Petrus Bisuldunus reditus ac periculi socius. Nam cū è castris, quæ eodē mane moti erant, Senam peteremus, latrones centum sexaginta nos inuasunt. Hieronymum regium secretarium dignum Guarino patre iuuenē, cum aliquot alijs qui præcedebāt, exceperunt, nos ignari rerum ad primum occursum quinquaginta circiter prædonum, inuicem hortari, agmē instruere, strictisq; gladijs obuam ire, conariq; perripere, ubi duæ aliæ latronum cohortes dextra leuamq; per aduersos colles subire, cōuersis frenis retrosugam facimus, quidam tamen capti sunt. Et quia reuerti in castra minus tutum nobis erat, coactis ex ijs, qui assidue à tergo sociorum

Petrus Bisul-
dunus.

clorum ueniebant, partim armatis, partim inermibus, ad octoginta uiros instructi processimus, latrones per nebulā, uisis aliquot cristis equitum nostrorū, ut postea Senæ ab eisdem didicimus, suspicati maiorē manum, aggredi nō sunt ausi, atq; ita euasimus. Hieronymus, etsi magis adolescens, quā iuuenis, tamē, ut postea mihi retulit, ab hostibus tortus est. Eo periculo moti propinqui pleriq; & amici mei, è Neapoli, quō iterū redieram, ad accipiendam rem nummariam, cū tamdiu Rex nō rediret, me accerserunt: summo Pontifice mihi non aspernandā conditionem pollicente. Ibi ego rebus meis, & decē dolijs uini, & ut scias quā clanculum Neapoli iterum discefferim, pluribus cuniculis passim coemptis, quos donarem duabus uirgunculis consobrinis meis, in nauem impositis, cū uno famulo ego uia terrestri Romam ueni, & quidem cum tribus equis, quos toto penē illo anno alui. Neq; est, quōd inopiam mihi illius obijcias temporis. Veni enim Romam, non, ut tu barbare ais, aduentauim, uestibus, & coccinis, & sericis, & auro ornatus. Nam quōd diuertim in domum Ambrosij Dardani mariti sororis, feci quod debui: Quō enim debui diuertere potius quā in domum, ubi erat mater & soror? & cuius meam ego partem sorori cesseram? Nolo ita me diuertisse putes, aut potius dicas atq; mentiaris, ut ille me aluerit. Nā, etsi prædiues est, tamen multo quā ego timidior est paupertatis, ac magis rebus suis parcat, & nō dico omnia, ut tu, quæstui habet, sed ex propinquis quoq; mauult lucrum facere, quā damnum. Itaque ex dimidiato, quo apud eum mansi anno, ex tribus equis uno, ex dolijs decem, ne alia dicam, nonē à me donatus est. Sed iam tempus est ad id respondere, quod tu mihi de hæresi obiecasti: multa pro tuo more confingens: In quo non patiar te diutius iactare, nec Cacum in tenebris incendia uana mouere. Cacum autem non solum te dico, sed etiam illum significo, nolo ego quidem hominem nominare

Aduentare.

minare, qui autor illius machinamenti fuit, idem opinor, de quo tu loqueris, cum inquis: POG. Adest unus ex maioribus natu & dignitate, cuius nomen honoris causa reticeo, qui se affuisse affirmat, cum de te sententia ferretur, & se causam fuisse præcipuam dicit, ut Regis pietas ad te eximendum teterrimo cruciatu moueretur. Qui cum postmodum tuam peruicacitatem & insaniam nouerit, se ut olim salutis, sic aliquando damnationis merita causam fore asseuerat. LAV. Forte aliquid tu ab illo, quem significas audisti, sed, ut omnia ista audieris, non possum adduci, ut credam cum nulla certa sententia fuerit lata. Verum tu cum isto tuo, quisquis est, audi: & ubi audieris, qualis ego, qualis tu, qualis ille sit, statue. Ego si istud, quod mihi obiectum est, hominem hæreticum facit, quod non opinor, uos potius, tanquam male de religione Christiana sentientes, esse hæreticos spero conuincere: nihil addens ad illa, quæ tunc in controuersia fuere uersata. Iste tuus clandestinus mihi minator, de me optime ne dicam pessime meritis, agnosce quàm uerus sit, quàm bonus, quàm doctus. Iam primum de sua, hoc est, de iuris cum ciuilibus, tum uerò pontificij scientia sic sentit, aut certe sic loquitur, ut eam non modo summam omnium, uerum etiam solam uelit esse, nihil artes liberales, nihil philosophiam, nihil postremo esse theologiam. Queris cur ita uelit? quia nihil omnino illarum degustauit, ut uerū scias esse, quod dicitur: scientia nullum habet hostem, nisi illius imperitum. In hac autem totum se ingurgitauit, demersit, ut nunquam illi nequeat emergere, et se planè omnium, qui fuerunt, qui sunt, qui esse possunt, longe principem asseueret. Sed hoc inter suos loquitur, atq; indoctos. Nam sine hoste nullus audacior, aduersus hostem nullus ignauior. Hic Caietæ, cum à quibusdam sue gentis hominibus me laudari audisset, ut grammaticum, rhetoricum, poëtam egregium & dialecticū, philosophū, theologum,

& lite

& literis Græcis mediocrē, Nugæ sunt ista, inquit: Iuris scientia est rerum regina, quæ viros facit ac potentes, quæ scientia scientiarum, imò sola scientia est, quam paucissimi, & uix illi probe intelligunt. Atqui Laurētius, illi inquit, non alienus est ab iuris scientia, quippe q̄ cū alijs, tum uerò superioribus diebus totū corpus iuris ciuile euoluit. Perturbatus hic sanè, quid, ait ne iste se intelligere ius ciuile? Quid ni, illi respondent, cum etiam in opere suo de elegantia linguæ latinæ Iuriconsultos testetur. Fieri non potest, hic inquit: Erit enim alter Ioannes Baialardi, qui se iactare solitus, nullum nō librum se intellectu- rum, tamen ad primū locum iuris sibi propositum hæsit, seq̄q; illum non intelligere confessus est. Itaq; iussit me ad se uocari, accessi. Hic statim monere cœpit, atq; castigare, ne falcem mitterem in messem alienam, effem mea doctrina contentus, né ue sacra iura illotis manibus tractarem. Ne multis morer, proponit mihi exponendum illum eundem locum, in quo uelut in uado hæserat, cymba Ioannis Baialardi. Agnouit statim hominis improbitatem, qui meam gubernandi artem nō in alto mari, nō in freto aliquo, non in prætereundis scopulis, sed planè in syrtebus, ubi prorsus mea nauis sederet, experiri uolebat: quasi ipse uetus gubernator unquā per has syrtes nauigasset. Erat enim locus apud Codicem Iustiniani: finium regundorum, qui inci- Locus in Codice Iustiniani.
 pit: Quinque pedum præscriptione summota, quem negant ab aliquo esse planè cognitum. Quid peruersius, & ingenio Fodiano similius, quàm uelle damnare, me, ut nihil iuris intelligētem, quia locum aut nulli aut uix ulli intellectum, non intelligerem? Hic ego quid aliud agerem, quàm ut ipsum insidiatorem meum in easdē syrtes impingerem? & ut magis doleret, non illas mihi esse syrtes ostenderē? Audacter itaq; respōdens dixi: mirari me, cur eum locū mihi proponeret, de quo intelligendo magis, quàm lecto glossæ querentur. Ideoq; debuisse proponi non ei

non ei, qui aliquid iuris se intelligere diceret, sed ei, qui omnia: sed me conaturum exponere illū, quē sensum loci antea scierit, ipse uiderit. Itaq; repetens iam inde à duodecim tabulis de iure usucapionū, quam sententiā cōtra Facium & Panhormitam explicam, ita confudi hominē, ut se uix me salutato in cubiculum abdiderit, semperq; me postea odio habuerit, & ulcisci cuperet: uir omni muliere uindictæ cupidior, præsertim quòd audisset paulopost, quandā me rē de iure cōponere, cuius, si tutū esset, nunc facerē mentionē. Sed nō sunt omnia in præsentiarū patefacienda. Habes originē odiorū inter me, & istū, si tibi credimus, amicū meū, qui postmodū me isto facto, quod mox narra- bo, uoluit ulcisci: in quo alterū meum inimicum habuit comitē Episcopum nunc Maioriscensem, tunc Alesanū, qui ex hac causa extitit mihi inimicus. Semper enim imperiti, & ijdē de se bene, hoc est, falso sentientes, peritis, ut à quibus reprehēdi solēt, extitere inimici, ut ille superior ægre ferebat: me uersari in iure ciuili, ita hic in theologia, cuius est professor: uersari, inquā, alio modo, quā ipse uersatur: homo nullis bonis literis præditus, ac planē inermis, nisi quibusdam ineptijs, sed ante omnia adeò iracūdus, impatiensq; ut, dum eū uideas, in ipso uultu iracundiam cū superbia sedere existimes. Tacebo alias disputationes, referam unā breuem. Quodā die apud sanctā Mariam de muribus extra muros Campanos, cū Arnoldus Pallas Episcopus Vrgellensis omnium Episcoporum nobilissimus, qui nunc Neapoli est, uexilla regia, ut moris est, initiasset, uenimus apud eum in cōtentionem. Cumq; hic attulisset pro testimonio epistolam CHRISTI ad Abagarum regem, derisi hominem, qui Abagarum nō modo regem, sed hominē fuisse existimaret, & inquā: An ignoras istam epistolam inter apocryphas, atq; adeò inter fictas ac falsas in Decretis esse positam? Hic affirmare, & pertinacissime suo more cōtendere. Ibi Vrgellensis, quippe qui de-

cretō

Episcopus Vrgellensis Epistola Christi ad Abagarum.

cretorum doctor est, iam, inquit, tolerare non possum, aut iniquitatem tuæ causæ, aut improbitatem tuam, qui rem aperte falsam coneris defendere. Et cū hic aduersus illum quoq; iracūde insurgeret, ab omni coetu coercitus est, obiurgatusq;. Ex eo die nunquam me postea, nisi torue, aspexit, ac ne salutatus quidem resalutauit, iunctusq; cum illo altero Episcopo, iniustitiæ consulto, de me frequenter maligne loqui, & consultare ob illud præcipue opus, quod nuper composuissem: quod si hoc pacto subruerent, magnas sibi spes proponebant. Non licet apertius loqui: forte erunt, qui hæc intelligent. Ego autem non putavi hoc omnino reticendum, quod stultitia istorum factum est, aut potius pueritate, ut opus emanaucrit, nec iam retrahi possit. Quod fortasse non emanasset, nisi libido uel honorū nimiorū, uel ulciscendi contumeliam acceptam eos peruertisset, et si maluissent mecum grauitate quàm leuitate, consilio quàm impetu, ratione quàm dolo agere. Sed quomodo agent grauitate, moderate, sapienter, homines leues, furiosi, imperiti? Isti igitur cum diu captassent, me opprimendi tandem nacti sunt occasionem. Aliquot postea annis, cum essemus Neapoli, cōcionabatur quidam frater Antonius Betontinus ordinis minorum, qui his paucis diebus Roman uenit, uociferator egregius, nisi quòd semper ferè raucescit. Huc enim iam deuentum est, ut concionandi munus sit, uociferari, & clamorem uenditare, atque ut Cicero ait, latrare, non agere, & optimus orator sit optimus rabula. Hic igitur, cum per eam Quadragesimam frequenter pueros, qui aderant, excitatos ac stantes iuberet secum clamare, forte die quodam interueni, cum doceret illos symbolum, inquit: Petrum dixisse, Credo in unum deum patrē omnipotentem. Andream uero: Factorem cœli & terræ, & ita reliquos deinceps Apostolos. Vbi perorauit, interrogo Angelillū Campanum, qui mihi proximus steterat, uirum & doctum &

Symbolū Apostolorum.

Angelillū Campanum.

grauem

grauem, Regisq; secretarium, nunquid usquam ita conditū symbolum fuisse legisset. Ille se uerò nusquam: nec unquā audisse, nisi ab eodem, Hieronymum fuisse Romanum. Itaq; constituimus adire hominem aliquo die. Verum cum id negligentius fecissemus, die sabbato sancto circa uesperam, cū forte extra muros obuij essemus, & pro consuetudine collocuti, ostendit mihi ruinas domorum suarum, & deserta bello prædia mox. Voluimus ne, inquit, en supra muros eius monasterium, adire fratrem Antonium de illis quæstionibus sciscitatum? Ut libet, inquam. Imus, reperimus hominem, norat utpote uicinum exorsus. Laudate me, ut doctū, & studiosum. Ego interpellato eius sermone, ne putaret ille me disputandi secū gratia adisse, dixi me ab Angelillo forte per ductū, ut cōmuniter duas res omnino sciscitæmur, easq; per breues, cuius rei temporis angustia testimonio foret, esse enim iam serū diei, atq; ita rem habere Angelillus cōfessus est, inquit: Volumus à te doceri, quis tradit, quod ego audiui te dicentē: Hieronymum fuisse Romanū. Tum ille: Multi tradunt, sed quis negat? Primum hominis stultitiā, quasi alius deberet ostendere, quis negaret, & nō ipse, qui hoc affirmauerat, ac rogabatur, quis traderet, respōdi: Hieronymus ipse non se Romanū facit, sed Dalmatam siue Pannoniū ex Stridone oppido, quod olim fuisse ait confiniū Dalmatiæ & Pannoniæ. Alij, inquit ille, Romanum fuisse aiunt, alij Dalmatam. Egregia tergiuersatio, quasi alij magis nossent natale solū Hieronymi, quam ipse Hieronymus, aut potius quasi ulli alij hoc dicerent, quos, si qui essent, nominare debebat: quanquam, ut audio, nudius tertius apud Romanos cōcionans, Hieronymū affirmauit esse Romanum, sed cur ita sentiat, nondum accepi causam, opinor, quod alicubi se Romanū Hieronymus nominat, ueluti ad Damasum scribens, quod uidelicet esset latinus, quod Romanā, hoc est, latinam & Romani Pontificis fidē sectaretur. Ego, sta-

tim co

Hieronymus
Dalmata.

tim cognita hominis & imperitia et improbitate, nolui instare.
 Nō enim redarguendi eius, sed cognoscendi gratia uenerā, &
 discēdi, nō docēdi. Itaq; prima quæstione omiſſa, quid inquā de
 altero? quis tradit membratim articulatiq; symbolū fuisse ab
 Apostolis conditum? Ille tanquam ex priore quæstione, cui nō
 satisfecerat, bilcm contraxisset, arroganti uoce respondet: do
 ctiores ecclesiæ. Ego uidens simile hoc respossum esse illi supe
 riori, cū dixit, multi tradunt: ne mē tam confidenter tractaret:
 Quinam doctores, inquam? quinam doctores? Ille & Angelilum
 complectens per contemptum mei, non est hoc eius artis,
 cum risu, hoc est, cum derisu dicere. Mirari ego confidentiam
 hominis, qui auderet me, ut indoctum cōtemnere, quē se quoq;
 doctiorem in altera quæstione expertus esset: & ut fatear, iam
 non nihil stomachari, quōd is, qui publice de modestiā, de man
 suetudine, de charitate sermones haberet, alterū simpliciter de
 rebus honestis ac sanctis percontantem, contemptui haberet.
 Me tamen continens, Si foret, inquam, hoc artis meæ, nō ad te
 interrogandum uenissem. Verum si tui artificij est, quin potius
 doces, quā derides? Ille perseverare in ridendo, atq; identidē
 dicere: doctores ecclesiæ. An non, inquam, inter doctorem atq;
 doctorem interest? tametsi doctores uulgo dicuntur, quicumq;
 aliquid scribere tanquam docti sunt ausi, pluresq; sunt iam do
 ctiores quā docti. Veri doctores sunt illi, quos ecclesia proba
 uit, ueluti ij quatuor, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus,
 Gregorius. Ad hæc ille non ridens, sed iratus, At non, inquit,
 istis minor est Bonauentura, qui hoc tradit. Esto, inquā, Bona
 uentura tuus etiam maior illis, si libet, addidiq; ut hominem ui
 cissim deriderē, etsi semper inter minores numerabitur, tamē in
 re hac nequaquā est illis cōparandus. Nam in ijs, quæ ratione
 constant, potest antiquitatem superare posteritas, ut in dialecti
 ca, medicina, philosophia: in notitia autē uetustatis atq; in histo

Symbolū Apo
stolorum.

Doctores

p ria

ria superiorum temporum, quo pacto possumus nos maioribus nostris, si modo probabilia tradiderunt, repugnare & antecelere? Bonaventura quibus in libris hoc, quod sciscitor, reperit? an non putas eum, inquit, uspiam reperisse? Tu, inquam, meam causam tua indignatione de bona malam conaris efficere. Ego interrogo, ut discipulus, nō irrito, ut aduersarius. Imò, inquit, ut aduersarius loqueris, qui non discere uis, sed contendere. Si non doces, inquā, quomodo possum discere? Quia, inquit, oportet addiscentem credere. In ijs, inquam, oportet credere, quæ sunt dogmatica, non autē in ijs, quæ nostrū hoc, quæ sunt elēchica. Etiam, inquit, in mea facultate mecū contendere audes, qui tecum cōtenderem in tua, quippe qui Rhetoricā legi quindecim omnino natus annos? Et cum multa de se homo imperitissimus iactaret, cū multa etiam brachiorū ac totius corporis iactatione, non aliter, quā solet in cōcionando: Atqui, inquā, non istud præcipit ars Rhetorica, ut tanquā gladiator corpus huc & illuc, ac brachia exagites. Hic ille ad cōtumelias & cōuicia erumpere. Ego, etsi eo die corpus dominicū ceperam, tamen tēperare me nō potui, quin dicerē: Tu & priuate & publice furioso similis es. Hæc dicēs è loco egressus cū socio sum, relinquens illum insanientem cū multis tum eiusdem ordinis, tum alijs, qui ad clamores eius accurrerant. Eadē nocte, ut qui dam aiunt, siue sua spōte, siue alicuius admonitu, siue uocatu illius primi cōcertatoris mei, ad eum se cōtulit, cumq; illo & altero meo hoste diu locutus etiam est. Postero die, quo fuit Pascha, loco nouæ materiæ in medio sermone de me, uerū non nominatim, loqui cœpit: esse quendā, qui neget symbolū membratim articulatimq; per Apostolos esse cōpositum, illū uidelicet, qui neget quatuor elementa, decemq; prædicamenta, sed utraq; terna, & alia quædam, quæ ego in Dialecticis disputassem. En mirum religiosum, & qui humilitatem, patientiam, cōtemptum mundi

mundi, non modo prædicet, sed etiam ipsa uestis uilitate promittat, unò homo inanis gloriæ cupidissimus, & sibi, non populo prædicās, captator auræ popularis, ac muliebrium uoculariū uenator. Quo pacto hic ferret uerbera, qui uerba paulum contumeliosa nō tulit? uis proximum, ut ab recto errantem, castigare? corrige sine arbitris, admone, obsecra cū omni patientia & doctrina. Nam ista publica accusatio, nō emendatio proximi est, sed irritatio, ultio, scandalum. Nemo enim fuit ex omni ciuitate, qui affuerit, qui nō intelligeret id de Laurentio dici. Nec id uno die fecisse cōtentus, altero, tertio, quarto perseuerauit: quasi me ad secum publice disputandum apud plebem & mulierculas prouocaret. Nec prius destitit, quàm Rex de hac re certior à me factus Matthæum Maleferitum Iurisperitū ad hominem inhibendū misit, cū adhuc ægrotus iaceret in lecto. Ego per duos ultimos prædicationis illius dies, tanquam ab eo ad secum disputandum, ut dixi, prouocatus, eadem, quæ ipse in me reprehenderat, proposui publice per me in principali urbis templo asserenda cōtra quoscunq;. Corrogo plerosq; è nobilitate Neapolitana, ut prælio intersint, & imprimis regiū filiū Ferdinandum, & cum eo Simonem Corelliam, qui nūc Comes est, quasi nutritium eius. Et cur nō in hac potius aula tam apta & tam capaci, Corellia inquit? Si uobis, inquam, istud, & mihi cordi est. Vix dixeram, statim iubet idem expediri aulā, ac sterri parariq; suggestū, ex quo eram habiturus orationē. Nullus enim locus in tota urbe erat magis idoneus, quàm illa aula ad sanctā Mariā cognomine Coronatā. Ibi uideres totam ciuitatē disputationis nostræ expectatione suspēsam, & aduersarios sollicitos, trepidos, discursantes, timorē suū præferētes. Fuerūt ex ijs, qui cōfiterentur, hostes meos nō fuisse ausos publice mecum omni populo disceptante cōtendere: ne se obruerē eloquentia. Itaq; cū Rege egerūt, ne quid seditionis oriretur, ut me iuberet

Ferdinandus regis filius.
Simon Corellia.

P. Sanctius præ-
fectus Neapoli-
tanus.

disputatione supersedere. Venit ad me uesteri uir strenuus
 ut disputationē differrem, dū ipse cōmodiore ualetudine esset.
 Ego regio cōsilio retentus, postridie, ut scirent qui cōuenturi
 erant, non futurū esse certamen, et timorē suum hostibus ex-
 probrarem, affixi ualuis eiusdē tēpli Coronatæ hoc distichon,
 Rex pacis muscrans sternendas Marte phalanges, Victoris cu-
 pidum cōtinuit gladium. Hæc res, mirū dictu est, quanto opere
 perstrinxerit animos aduersariorū, cum præsertim ego palam
 pro uictore me gererem. Hoc illi nō ferentes, tum inimici mei,
 tum cupidi in mea damnatione plus sibi honorū cōparare, adhi-
 bito Laurentio Episcopo Puteolano, qui diu recuperare suum
 Episcopatum, quod aduersarū partiū fuisset, nō poterat, clam
 aduersum me cōminisci incipiūt: dicentes nō esse tolerandū: ho-
 mines credere, nō esse ab Apostolis conditū symbolū, quanquā
 aliud clandestinū coquebant consiliū, duce illo potentiore Epi-
 scopo, iuriconsultorū sua solius sentētia principe. Is enim fre-
 mere, cū alia quædā aduersum me proferens, tum locū quendā
 Decretorum, exposulareq; cū Episcopo Vrgellensi, qui meus
 esset protector, causamq; meam tutaretur. Quid enim ais, in-
 quiens, cōtra hæc uerba Decretorum? Ipse enim Constantinus
 dedit facultatem Christianis, libere cōgregari, sub hoc itaq; san-
 cti patres in cōcilio Niceno de omni orbe terrarū cōueniētes,
 iuxta fidem euangelicā et apostolicā, secundum post Aposto-
 los symbolum cōdiderunt. Vrgellensis respondere, nō esse De-
 cretorū libros per sese approbatos, quo minus refutare liceat.
 Ille nō Gratiani dicere uerba esse, sed Isidori. Ne Isidori quidē
 uerbis, iste respōdere, tali in re esse standū, nisi ei superiores do-
 ctiores maioresq; cōsentiant. Cum esset aliquādiu altercatum,
 narrat mihi rem omnē pro sua in me beneuolētia Vrgellensis,
 ostenditq; in Decretis locum. Eo lecto, Percam, inquam, nisi le-
 gendum

Episcopus Puteo-
lanus.

gendum est: secundo, hoc est, in concilio Niceno post Apostolos secundo, nō symbolum secundū. Nam concilium Apostolorum fuit illud Hierosolymitanum, cuius meminit Lucas, cum illuc Paulus & Barnabas quæstionē de circūcisione ex Antiochia attulissent, statimq; Antonellū Cauianensem imprimis eruditum uirum adeò, quem sciebam habere uetustæ sanè literæ Isidorum. Comperio ita scriptū, ut diuinaueram, exclamo præ gaudio: ò uulgus doctorum indoctorū: afferō codicem ad Episcopum Vrgellensem: admiratus ille celeritatē ingenij & mihi gratulatus, iubet me ostendere locū Archiepiscopo Panhormitano, qui proxime Basilea redierat, principe ea tempestate omnium in iure pontificio doctorum. Ille opinor, quòd semper de secundo symbolo senserat, ut erat acutus & solers, dicere illud secundo esse aduerbium. hoc est, secunda uice. Ego respondere, cur potius aduerbium, quod raro reperitur, quam nomen esset? cū præsertim uideantur ij sancti patres bis condidisse symbolum, si secūdo foret aduerbium. Non dixi secundo symbolū conditum à sanctis patribus post Apostolos, quasi prius illud Apostoli condidissent, sed secundo illos condidisse, quasi prius aliquod aliud cōdidissent. Præterea locū istū Isidori, qui foret controuersus & dubius, nullam in alterutrā partē facere fidē. Non enim de intellectu eius cōtrouersiam esse, sed de rei ueritate, utrum ab Apostolis, an à trecentis ac decem & octo sanctis patribus primum sit symbolū cōditum, quorum duorum, prout hoc aut illud probatum fuerit, ita uerba Isidori, aut in hunc, aut in illū sensum accipienda esse. Quid igitur ipse haberet à superioribus ecclesiæ doctoribus de hac re traditū? Ille nihil recordari. Ego, ut iam inde, inquam, à Luca incipiamus, quomodo fieri posset, ut tantam rem ille Apostolorum Actibus non mandarit? qua nescio an ulla dignior quæ literis mandaretur: cuius nec locū, nec tempus, nec modum, nec ordinem tra-

Antonellus Cauianensis.

dunt, qui ab apostolis factam esse affirmât. Quòd si ab Apostolis symbolum factum esset, non dicam qua ratione Arrius errasset, sed quid cōtrouersia, quid negotij fuisset? quid opus Niceno concilio ad eum condemnandum? imò quid opus alio symbolo? Si enim constabat de symbolo Apostolico, quid attinebat nouum condere? Si non constabat, quis audeat dicere, singulos eius articulos singulorum fuisse apostolorum? Adde quòd Nicæna synodus symbolum cōdidit ad illum usq; locum: cuius regni non erit finis. Ergo illud Apostolicum, in quo de spiritu quoq; sancto cōmemorabatur, decurtauerunt. At postea adiecerunt in Constantinopolitana synodo, certe ideo adiecerunt, quia antea in nullo fuerat symbolo, quia in spiritu sancto Macedonius delinquebat, qui profecto non errasset, ut reor, * si Apostoli perfectum symbolum reliquissent: ausim dicere, penè maioris quam Euangelia autoritatis futurum: quòd Euangelia singulorum essent, symbolum uerò totius Apostolici senatus. Adeo ne inter Latinos Græcosq; unquã de spiritu sancto schisma exitisset? nec symbolum Nicenum tantopere, sed apostolicum nominatum fuisset? Infinita alia dici possent, sed à me, quæ dicta, apud Archiepiscopum fuere, repetuntur. Ille probabiles sibi uideri rationes meas respōdit, sed uelle se cōsiderare diligentius. Ego ab eo digressus, & pro cōperto habens: uerbum apud Isidorum esse scribendum, secundo, nō secundum, idq; nō aduerbiū esse, sed nomē, scripsi epistolam ad collegium Iurisconsultorum Neapolitanorum (Non potui fateor cōtinere impetum, quin imperitiæ inimicorum insultarem) ut locum illum Decretorum emendarent, & hanc occuparent laudem emendandi mendosam in Decretis scripturam, constitutere enim me de ea re ad doctorum Italiae collegia scribere, iussiq; reddi literas nobilissimo & nulli illic secundo in ea facultate, mihiq; amicissimo Antonio Maramaldo. Eas pleriq; illorum cum legissent probassentq;, Ioannes Antonius Carrata,

Ioannes Antonius Carrata.

pari

pari nobilitate uir, & scientia proximus, & mihi sanè amicus,
 sed leuis, & ut uulgo uere dicitur, magis incōsultus, quàm Iu-
 risconsultus, pertulit ad illum principem iurisperitorū sibi ami-
 cum ac simulè, quibus literis quasi quibusdā facibus accèsus ho-
 mo alioqui natura incensa ac uesana, inducit Vicarium Archi-
 episcopi (nam archiepiscopus aberat) in cuius episcopio ipse ha-
 bitabat, familiarè, ut me postero die ad se citaret, ac cætera cō-
 tra me instruit. Ita postero die citor, ut eadem hora Vicario
 Archiepiscopi præsto sim. Ego & si aliquid, non tamen tantum
 doli suspicatus, pergo ad hominem, sine aduocatis: credens ali-
 quid altercationis fore. Non Episcopum Vrgellensem, nō Io-
 annem Olzinam, nō Arnoldum Fonolledā secretariorū princi-
 pem, nō aliquè meorum amicorum certiorè facio. Inter eundū
 à multis interrogor, quò cā: respōdeo, ad Vicariū cū aduersa-
 rijs disputatum. Ita multi disputationis audiendæ cupidi sequū-
 tur. Vbi peruenio, offendo aliquot pontifices ac phariseos, sta-
 timq; me infecutus est, qui accèsum meum expectarat Ioānes
 episcopus Alesanus: nam ille Caiphas, ut postea accepi, à fene-
 stella quadam episcopi despectabat. Confident illi, ego cum co-
 rona sto iam tunc suspicans non esse illam legitimam disputatio-
 nem. Ibi frater quidam prædicatorū, quē aiebant Inquisitorè,
 percōctatur, quid de symbolo sentirem, ab Apostolis ne cōdi-
 tum, an nō. Ego me sentire, non ab Apostolis, sed à synodo Ni-
 cena conditum, Nam quomodo secus ille? imò istud sentire hæ-
 reticum esse. Ego affirmare: me id multis rationibus esse proba-
 turum. Ille non eum disputandi, sed abnegandi esse locum. Hæc
 dicēs, profert epistolā meā, qua me impugnare Decreta aiebat
 si in ea perstarem sententia, se pro hæretico me damnaturos.
 Ibi ego, ut omni turba me extricarem, inquam: De his idem sen-
 tio, quod mater ecclesia. Reuoca, inquit ille, quod scripsisti
 de his, quodq; dixisti. Cui non potius, inquam, uos docetis esse

reuocandum? Etiam, inquit, in prima opinione perstas? An uos, inquam, mauultis oris mei, quam animi emendatione? quo enim pacto ego emendor, nisi idem, quod ore fateor, animo sentiam? an hoc queritis, ut iterum uel ira uel imprudentia ex meo sensu loquar, & iterum relabar in errorem? Ibi Ioan. ille, eiusdē ordinis fraterculus, Alesanus episcopus: Istuc ipsum uolumus ut relabaris, notam enim habemus contumaciam tuam. Nō fūisti, inquam, ausus æquo campo mecū decertare, ideo me ad has angustias redegisti, sed erit aliquando tempus meum. Tūc ille exurgens me per pectus arripuit: Tibiq; hic, inquit, superbia est deponenda. Id cum cæteri tacite improbarent, Quid, inquit Inquisitor, reuocas ne quæ scripsisti atq; dixisti? De his omnibus, inquam, idem sentio, quod mater ecclesia, quemadmodum dixi. Id satis responsum cæteris uisum est. Tum Anna, hoc est, idem Alesanus Episcopus, quid de decē prædicamentis? Etiam ne decem prædicamenta, inquam, ad fidem pertinent, tanquam decem præcepta legis? Ad hoc cum cæteri murmurassent: indecens esse de Dialecticis dogmatibus ueluti de articulis fidei queri, Quid ni, inquit Anna, ad fidem ista pertineant? an ignoratis illo Dialecticorum dogmate, quod iste in suis disputandis questionibus proposuerat, de sensu diuiso & composito, maximas in theologia res explicari, ac resolui solere? Et cum ei quidam assentirentur, quidam aduersarentur, Age, inquam, etsi ista mater ecclesia ignorat, tamen idem de ipsis credo, quod mater ecclesia. Eum uolentem ad alias nugas pergere, reliqui prohibuerunt. Iam enim quidam procerum aduenerant, qui se ab Rege, qui ista audisset, missos mihi futurum præsidio significabant. Ita iusserunt eundem Episcopum, ut absolutionem more confessorum mihi faceret, conciliumq; dissolutum est. Ego uix egressus templum, præstolatus Episcopum, tanta sum in eum & in alium Episcopum Caipham absentem, qui me forte audie

audiebat, acerbitate uerborum inuectus cum assensu populi, ut iam tunc eos facti sui poeniteret, rectaq; ad Regem profectus de iniuria quaestus sum, tametsi iam alij renuntiarant. Rex accito Episcopo, quamuis princeps mansuetissimus, tamen exprobrauit solitam temeritatem atq; uesaniam, parumq; absuit, quin eum ab oculis suis abijceret: appellans eum planè Arogonensem, (est enim ille Arogonēsis, quæ gens cerebrosa putatur & pertinax) Cui enim unquam præceptam sui defendendi facultatem? etiam deum, ut præberet nobis exemplum diligentis in alterum animaduersionis, dixisse: se uelle uisere, nunquid ea, quæ de Sodoma & Gomorra sibi referrentur, uera essent: & ad populum gentilem Niniuitam misisse prædicatum Ionam, ut conuerteretur. Hæc enim, ut memini, duo retulit exempla. Vos uerò nullo ordine, nulla legitima uia conati fuistis opprimere innocentem: se scire aiebat, quid illos ad hanc rem induxisset, dixitq; palàm de alio opere meo. Ita illud, quod antea pauci norant, diuulgatum est, ut ad aures etiam mulierum manarit, multiq; ut transcriberetur, tanquam iussi ab Rege, operâ dederint usq; adeò, quod extinctum uolebant tanquam incendium, sua stultitia, ut per uniuersam Italiam diffunderetur, effecerunt. At ille Caiphas tuus Podi tum metu Regis, tum poenitentia facti, quod secus successerat, atq; opinatus fuerat, plus duobus mensibus domi se tenuit. Taceo quid postea Romæ contra me sub alio Pontifice conatus sit. Habes Podi rem Neapoli gestam. At tu sceleratus audes dicere uirgis cæsum quoq; me fuisse. Et quomodo rex hominem hæreticum & ignominia notatum, honoribus, beneficijs, familiaritate sua ita, ut eius præceptor essem, fuisset prosecutus? Plura dicerem, nisi nollem esse longior, qui in refellendo hæreseos crimine fui, ut erat necesse, longissimus, quo tu pariter & ceteri stulti atq; iniqui intelligeretis, illam aduersus me Neapolitanam conspirationem apud

p s deum

deum & homines extitisse mihi gloriosam potius quam igno-
 miniosam. Superest unum, cui respondendum est, crimen, quod
 ais, me corrupisse ancillam uiri sororis meae. Ea uero tam inge-
 nua est, quam uxor tua, & tam bonis orti parētibus, ais enim.
 POG. Ancillam eius seruam à te nequissime corruptam, graui-
 danq; factam non rapuisti, sed perfide prædo per summū sce-
 lus surripuisti. LAV. Verum paulo post: quasi me purgans
 subijcis, POG. Non sum ita inhumanus, ut huius rei te admo-
 dum culpam, homo es: nox, uinum, consuetudo, & frequens
 suasit uisus. LAV. Cur hoc quaeso bone Podi subdidisti? ut me
 purgares? nihil minus: sed, ut te ipsum, qui superiore anno an-
 cillam tuam, eademq; nutricem filij impleueras. Quod cū uxor
 tua rescisset, coëgit mulier religiosa & illam miseram potioni-
 bus abigere partum, & te prius uerberatum nuptui eam tra-
 dere famulo tuo, qui, ut creditur, illam prægnantem fecerat, so-
 cius herilium bonorum, ut uere domi tuæ agnoscamus illud di-
 ctum: amicorum cōmunia omnia. Namq; hæc cum esset ancilla
 tua & concubina, erat famuli tui amica, nunc dum est illius
 uxor, est etiam amica tua, omnia tua talia sunt. Sed, ut pro me
 respondeam, si ancilla est, cur à domino non repetitur? licet tu
 barbarus aliud putes ancillam, aliud seruam, si quidem pro fa-
 mula posuisti ancillam. Nunquam te pudebit senex mētecapte
 aperte mentiri: scēminam ingenuam & honesto loco natam ap-
 pellare seruam? Tua Sempronia potius appellanda est ancilla,
 Sempronia inquam tua censenda est serua, atq; adeo bis serua.
 Nihil dicam, nisi quod notum est: uno modo, quo philosophi
 appellāt homines seruos, qui se alteri addixerūt, mulier enim,
 quæ libidini alicuius uiri ancillatur, iure ancilla habenda est.
 Sempronia tua ante te Magno Pompeio ancillata est quam P.
 Clodio in manum uenit. Altero, quod non usu, non farre, sed
 coemptione, quæ tria genera Vlpianus in Institutiōibus ponit.

Seruus
 Ancilla

tibi

tibi in manum conuenit, et tibi mater familiās facta est. Sed nō ea cōemptione, quam ille refert, sed turpiore. Nam quōd ex ea susceperim prolem, factū est, ne uxorem ducerem, ad quam ducendam omnes propinqui me hortabantur, inuitabant, adigebant, non tam speciosam (nam quæ tam speciosa, quàm tua est? qualem ne uellem quidem) sed ditio- rem, nobiliorem, honestio- rem. Cur autem nolui uxorem ducere? cum essem non maior natu, quàm tu, cum uxorem duxisti, non zelotypus, quippe qui non pulcherrimam, ut tu, sed optimam uellem: non alicuius mihi uitij aut morbi cōsci- us. Nulla enim sum hernia præditus, quam tibi in mensam dependere uicini ac noti affirmant, sed quōd clericus esse destinarem, testis est deus. Itaq; cum nonnulli meorū propinquorum me uirginem, siue frigidioris naturæ, et ob id non idoneum coniugio arbitrarentur, quorū unus erat uir so- roris, quodammodo experiri cupiebant. Volui itaq; eis osten- dere, id quod facerem, non uitium esse corporis, sed animi uir- tutem, et simul, ut suscepta aliqua prole non esset mihi soror molesta, quæ orba liberis est, ad familiam nostram, quæ iam ex- tincta est, excitandam descendi ad uenerem, nec, ut tu, ad alie- nam uxorem, aut ad præcustoditam, aut ad pollutam foeminam adcesi, sed ad eam, quæ sui iuris esset, eandem uirginem, quam, cum ex ea intra duos annos suscepissem tres liberos, inhumana- nissimum est uisum tam ipsius, quàm liberorum causa, abijcere. Tamen aliquandiu scorsum habitauit, nec diu spero, mane- bit innupta, si modo uiro collocari non recusabit. Hæc magna laus foeminæ est, etiam ei, qui non sit legitimus uir, seruare fi- dem. Quo maius flagitium est earum, quæ fidem uiris non ser- uant, qualis Lucia, quæ Placentinū legitimum uirū amore tui, imò pecuniæ (nam quomodo amari potest herniosus?) deseruit. tamen si illa negat te secū fuisse herniosum, nisi enim nudius ter- tius, qui eam de te perconciaretur (testor deū me nihil prorsus menti

Lucia cōcubina
Pogij

mentiri) dicebat tamen te communes libros pro nihilo habere, non solum tres mares iam uiros, quos iniustitia tua ablegasses, sed filiam, quæ Romæ esset, seq̃; ex qua filios quatuordecim sustulisses, duodecim mares, & duas foeminas. Referebat autem iniustitiam atq; impietatem tuam hoc modo, quòd filios tuos à summo Pontifice legitimandos cū olim curauisses, & tuos hæredes nuncupasses, post alios ex uxore liberos rescidisti, quod rescindi non poterat. Simulasti enim apud miseram matrem, te uelle unum è tribus filijs clericū esse, ideoq; indigere bulla papali, hæc recusare diu illam in manus tuas tradere. Ne multis agam, cum essent qui dicerēt, nō debere matrē filio, quo minus clericus foret, impedimento esse, ita misera bullā tradidit, quam tu bonus pater cōtinuo lacerasti. O dignū patrē, quem sui tres filij strangulent, innocētes, innoxij, boni alioqui filij, non modo à patre sunt exheredati, sed etiam repudiati. Dolco, si qua est fides, uicem miserorū iuuenum, qui modo et patre & patrimonio præditi, utroq; incolumi, tamen utroq; priuati sunt. Quem patrē appellabunt filij tui Podi? quòd se cōferent? potes hoc pati? potes hoc sustinere? & quos pro tuis alueris, quos in atate adolescētiae perduxeris, quos hæredes tuos scripseris, eos pro- tinus sine causa abdicare, eijcere? pro nō tuis & habere & dicere. Itaq; miseri adolescētes de summa spe ad summā desperationē adducti, unā abiere militatū, de quibus nunq̃ postea mater utrum uiuant necne, nec literas, nec nuntiū accepit. Itaq; flens dicebat magis esse tuos illos ex se, quàm istos ex tua uxore. Cuius rei, ut fileantur cætera, uel hoc signi esse, quòd istorum nullus est similis, nec alteri, nisi quatenus * matrisant, nec tibi: nec desperat, si uiuant filij, nō quidē ex te, sed ex filijs uxoris tuæ eos poenas reperituros, & sibi patrimoniū uindicaturos. Nō enim literas illas, si abs te laceratæ, & forte è registro papali deletæ sint, esse laceratas in cœlo, & apud deum deletas.

Non

* Vide num scri-
bendum sit, ma-
tri.

Non sum igitur in filios, ut tu Podi, impius, nō sum scēuus, non sum barbarus, Sed, ut eō redeam, unde digressus sum, ad uxorē tuam, ut inquit Ouidius: *Aspiciunt oculis superi mortalia iustis.* En eget auxilio, qui nō tulit. Et Seneca: *Autorem suum repetit scelus.* Malo in hac leui re gentilium, quā fideliū repetere exempla. Non enim in te decet exemplū Dauid, qui ob Bersabeam Vriæ præreptam ipse uxores omnes amisit, & quidem præreptore filio. Igitur tua Sempronia, ut specie, sic moribus Veneri cōparanda est. Illa enim, quod nulla alia dea fecit, dijs atq; hominibus uel ante uel post nuptias obscuta est: genuitq; ex Ioue Cupidinē, ex Marte Hermionam, ex Mercurio Hermaphroditum, ex Bute Herycem, ex Anchisa Aeneam, ex Vulcano marito claudo & fabro, nescio an nullum. Tua uerò uenustissima Sempronia, uelut æui nostri Venus, genuit totidem, aut plures, quā illa filios, partim ex dijs, hoc est, ex magnis sacerdotibus, partim ex hominibus, ex uiro nescio an aliquem: quasi altero Vulcano, uel quia herniosi claudicant, uel quia fulmina suis ferramētis fabricatur, uel quia tam æquo animo Vennerem tolerat. Ideoq; nemo filiorum suorū ueriores cōpatres, quā Podius habet. Sunt enim nonnulli eorum, quos cōpatres uocat, qui in patrandis filijs adiutores extiterūt, ergo omnium compatrum uerissimi compatres. Quare mi P. Clodi, si essem tibi similis, peterem, si uelles mecum redire in gratiam, ut tali me tibi ratione faceres compatrem, qua tibi sunt alij quidam. Sed absit à me, ut ego tibi uel in hac uel ulla in re sim similis, qui certe recusare non potes, quin uidearis in omni impuritatis genere uolutatus, quia tam impure loqueris, cū alibi, tum uerò in confabulationibus tuis, ut apud Græcos dicitur: ita quenq; dicere, ut uiuat. Et in Sallustium Cicero: Neq; qui tam illoto sermone utitur, uita honestior est. At tu non solum tam spurce loqueris, sed etiam de tam spurco sermone gloriaris: inquit,

P O G.

POG. Inuehit in meas confabulationes, ut spurcas, & bono uero indignas, homo austerus & seuerus nimium, alterum Zenonem Stoicum credas, aut Catonem tertium, non bestiarum quædam bubulcum, omni plenum rusticitate. Sed quid mirum facietias meas, ex quibus liber constat, non placere homini inhumano, uasto, stupido, agresti, dementi, barbaro, rusticano? at ab reliquis aliquanto, quam tu, doctioribus probantur, leguntur, & in manibus & in ore habentur, & uelis, nolis, rumpantur licet tibi Codro ilia, diffuse sunt per uniuersam Italiam, & ad Gallos usque, Hispanos, Germanos, Britannos, cæterasque nationes transmigrarunt, quæ sciant loqui latine. Licet enim & mihi Vallem iactantiam præ oculis habens paululum gloriari. LAV. Non est proprium Stoicorum, è quorum fuit numero Cato, uerborum reprehendere licentiam, de quibus Cicero inquit, Nec uerò audiendi sunt Cynici, aut si qui fuerant Stoici penè Cynici, qui reprehendunt & irrident, quòd ea, quæ turpia non sunt, uerbis flagitiosa dicantur. Itaque & mihi de illorum Stoicorum aut Cynicorum numero uideris esse, ac super omnes Cynicos, nec audis Ciceronem in eodem libro dicentem: Ipsumque genus iocandi non profusum, nec immodestum, sed ingenuum & facetum esse debet, duplex omnino est iocandi genus, unum illiberale, petulans, flagitiosum, obscenum: alterum, elegans, urbanum, ingeniosum, facetum. Sed qui sunt isti quæso reliqui me doctiores, qui te probarunt lestitantque? Nunquid Franciscus Barbarus, quem ausim affirmare ne legisse quidem. Num Guarinus? num alij docti? Ostende eorum testimonia, ut ego facio. Equidem neminem grauem uirum esse opinor, qui non te cum tuis facetijs detestetur, & facetias appellas? Nunquid si Cicero Quintilianusque reuiscerent, eas inter sua ridicula ponerent? Illa est magna profecto facetia P. Clodij: libet mihi præ oculis habens Vallem iactantiam gloriari. Fateor, risum non modo

Libet mihi
habens

modo alijs, sed etiam mihi mouisti isto: mihi habens: quod si proponas in schola puerorum, nimirum cachinnos omnium continuo excitabis. Nā illud non risum mouet, sed derisum: transmigrarunt, cum transmigrare sit domicilio priore relicto in alterum se cōferre. Sed hæc linguæ uitia sunt, illa uerò cordis, quòd palam, ut dixi in tam spurcis, tam nefandis, tam abominandis rebus gloriari audes, & homo id ætatis ad ista non modo dicenda, sed etiam facienda nos uideris adhortari, quæ nemo est, qui non intelligat, abs te, ut dicitur, ita etiam fuisse factitata. Vbi sunt qui ad populum frequenter de minimis flagitijs nugisq; uociferantur? Vbi tu es Antoni Bitontine, qui in meas de Dialectica opiniones ad populum perorasti? si pro republica Christiana, si pro hominum salute, si ut deo inseruiatis, concionamini, & non aut gloriæ, aut auaritiæ, aut inimicitie gratia, cur Podianum opus non accusatis? cur non in illud peroratis? cur non autorem librumq; ad ignem uocatis? imitantes Bernardinum & Robertum, qui opus Antonij Panhormitæ in concione Mediolani Bononiæ, ac Ferrariæ concremarunt. Magis hoc moribus, quàm illud nocet, uel ob id, quòd hoc latius, ut ipse Podius ait, emanauit. Et Panhormitam fortasse pœnitebat pigebatq; operis sui. At iste etiam gloriatur ob suum, & reprehendētibus respondet: illos insanos esse, qui ipsius gloriam carpant. Hunc uos, si saluum uultis, præsertim cras aut perendie moriturum, non obiurgabitis? nō increpabitis? non Hippocratis uinculis alligari iubebitis? non opus eius siue pœnitentis, siue non pœnitētis accenso in cōcione igni cremabitis, quod iam in cōcione angelorum, in cælo crematū est? Ego clamo: ego uos prædicatores omnes, quanta possum uoce, contestor, ego cælū ac terram testes inuoco, me uos admonere, ut librum nefandissimum, & quem Saraceni, quæ Scythæ, quem omnes gentiles damnarent, exterminandum, extinguendum, sepeliendum

Transmigrare

Antonius
Bitontinus

sepeliendum curetis. Nihil religioni, nihil pudori, nihil moribus est uirorum mulierumq; perniciosius. Spartiata, quod minus uerecunde loquebatur, opus Archilochi, apud ipsos legi uetuerunt. Augustus Ouidium ob tres de arte amandi libros, eisi multa de laudibus ipsius composuerat, in ultimam tamen Scythiam relegauit: nec tot epistolarum libris illinc misis, potuit ad dandam tanto uiro ueniam exorari, saltem ut propius exularet. Vos istum hominem impurum, barbarum, clinguem, qui nihil penè nisi contra bonos inuectiuas composuit, impunitum finetis? de suis quoq; peccatis ac sceleribus gloriãtem, & quasi pestiferam quandam luem contactu afflatuq; omnia polluentem? Cacus in uno Auentino Monte, Hydra, Medusa, & alia cuiuscunq; seculi monstra in sua quodq; terra grassabatur. At hoc nostri æui monstrum, prodigium, ostentum, portentum, hæc lues, tabes, pestis, clades, mors, nex, infamia, & quicquid dirum tetrumq; dici potest, ut ipse testatur atq; adeo gloriatur, Galliam, Hispaniam, Germaniam, Britanniam, ceterasq; linguæ latinæ nationes inuasit, inquinauit, infecit. O, si uerum est, quot animas perdidit ac perdet, nisi uos animarum custodes, tutores, medici, & qui cõtra lupos officio canũ, pro omni incolumitate fungimini, succurritis latratu, cursu, dentibus. An expectatis, ut ipse uestro fungar munere? En quoad possum fungor, latratu emitto, ut uos uocaliores, uelociores, robustiores canes excitem ad hũc infestissimũ lupũ, nõ modo abigendũ, uerum etiã discerpendũ laniandumq;, & post mortẽ, ut qbusdam in locis fit, in arbore suspendẽdum: ut prætereũtes omnes eum lapidibus incessant. Scio expectare eos, qui facetias Podianas non nouerũt, quidnam monstri tantum illæ scelerisq; cõtineant. Quid agam, si quas illarum in mediũ proferam? polluam os meum? polluam aures auditorum? polluam hunc librũ? Sunt enim quedam obscœniora, quàm ut à uerecundo, etiam capitali inimico

inimico obijci possint. Quòd si pogius uerenda corporis ante oculos meos nudare uellet, ego uultum auerterem, ne polluerem oculos, an obscœna eius, quæ euomuit, uerba referendo, ipse os meum coinquinabo? Sin eas hoc prohibitus timore non proferã, non uidebor posse probare causam meam, non iustè in eum fuisse inuectus. At uerò causa mea melior, credo, futura est, meliusq; audiam apud eos præcipuè quibus castè instituenda iuuentutis cura mandata est, in quorum manus hæc nostra fortasse uenient: si impudentis, si flagitiosi hominis, si deniq; bonorum morum corruptoris obscœnitatem taciturnitate uelauero. Obscœnitatem dico in fabellis illius, quam debeant optimi cuiusq; aures repudiare. Itaq; malim honoris mei tacturam facere, aut etiam calumniator, si necesse est, appellari: quàm per me tot lectorum polluantur animi, tanta tamq; execranda nequissimi hominis impuritate. Satis mihi impræsentiarum fucrit, quòd plurimos, eosq; optimos uiros huius rei testes habuerim: ad quos, pro dolor, iam Podiana opera peruenerunt. Quare finem scribendi faciam: si pauca admodum adiecero, quæ à Podianarum obscœnitatum lectione deterreant. Solebant olim in honorem deæ Floræ, quæ fuerat nobilissima meretrix, ea uidelicet, quæ populum Romanum scripsit hæredem, nudatæ meretrices ante ora populi impudicis gestibus ludere. Quòd cum aliquando uenisset Cato, intermissi sunt præ pudore ludi, et præsentiam Catonis iuuentus erubuit, ac tacite, ut ille abscederet, precabantur. Quam obscœnitatem Cato cum emendare non posset, abscessu suo improbauit. Nunc quis non intelligit, qui in foedam illam, tetramq; fabularum colluuiem inciderit, Podium ueluti Floralem aliquam meretricem, non modo in conspectu Romane iuuentutis, sed tot latinè loquentium nationum nudatam impudicissimis ludere gestibus? Omnes enim, qui ista legunt, sibi ipsi rem pingunt, et Podiana Floralia cernere uidentur. Non hoc facit meretrix, non

q mulier,

*mulier, non iuuenis aliquis, aut uir plebeius, sed Podius octoginta
 ta amplius natus annos, homo literatus, & si ei credimus, eloquē
 tiæ princeps, apostolicus secretarius, cui ueluti Catoni, oculos,
 aut aures tantæ obscenitati præbere deforme esset, hos ludos no
 bis agendos præbuit, hæc festa Floralia nationes docuit, hanc mo
 rum institutionem, tanquã optimam hereditatis partem, filijs re
 liquit, hoc opus multorum instar librorum ad trecentas fabellas
 siue facctias in Græcam linguam quosdam, ut transferant, hor
 tatur: quosdam ut in Gallicam, quosdam ut in Hispanicam, quos
 dam ut in Germanicam, quosdam ut in Britannicam, & item in
 cæteras linguas. Quod si fiat, quid aliud sperandum est, quàm
 ut siue secta, qualis fuit Epicurea, Stoica, Peripatetica: siue ne
 quitia, qualis illa Gnatonica: siue institutio, qualis prædicato
 rum, minorum, monachorum, Podiana dicatur? O te For
 tunatum, felicem, beatum, atque immortalem Podi,
 qui tot uel discipulos uel sectatores uel imitato
 res habiturus es, ut in cœlo cum dea Flo
 ra tanquã coniuge colloceris, & unã
 cū illa te Clerus omnis elata uo
 ce cōprecetur: sancte Podi
 & sancta Flora ora
 te pro nobis.*

EIVSDEM LAUREN-
TII VALLAE IN EVNDEM
Pogium libellus primus in Dialogo
conscriptus.

P R A E F A T I O .

VDIO Pogium alteram in me compo-
suisse inuectiuam, longe priore acerbiorem,
in qua nihil admodū^{*} de iure causæ suæ dispu-
tat: quasi planè uictus, superatusq; , sed totus
in maledictis, conuitijsq; uersatur. Eam non-
dum habere potui. Interea peragā triumphū

*als. de uitæ cau-
sa disputat, uide
utrum melius.

meum, aut potius iterum triumphabo, ritu eorum imperatorū,
quibus unus dies ad triumphandū non fuit satis: atq; eo audacius
id facere possum, quod iam, ipsius quoq; hostis confessione, uicto-
riam sum adeptus. Qui enim aduersus argumēta, rationes, pro-
bationesq; , non argumentis, sed opprobrijs, non rationibus, sed
conuitijs, nō probattonibus, sed spurcitijs agit, is certe declarat
se imparē, ac uictum esse: & uelut canem à fortiori laceratū, pla-
gas suas ululatu latratuq; solari, & hoc saltem uindictæ genere
inimicū suum ulcisci. Et quia iusto è prælio nō potuit discedere su-
perior, sperat se superiorē iniusto. Nā quis, quæso, non dico stre-
nuus, fortis, & in bello iam uictor, sed probus atq; moderatus,
uelit cōtendere cū auaro de auaritia: cū ebrioso de ebrietate: cū
proditore de proditione: cum libidinoso de libidine? certe nemo.
Ita nec cū maledico de maledicētia. De uirtutibus est cum egre-
gijs uirijs, nō de uitijs cum inhonestis, aut cū facinorosis certan-
ten, & æmu'atio. Loquatur itaq; Pogius, quantū uelit, obscæne
& spurce, facit qd' suū est: sui semp est similis, puginator pesti-
mus, calūniator insignis: cuius dicacitatē contēncre ac damnare

q * me, non

me, non imitari decet : licet non ita de ipso sim meritus, ut in me carpando pergere debuerit . Siquidem cum promissem me omnes eius libros recogniturum, & eorum vitia in triumpho tanquam captiuos exhibiturum, id tamen non feci, mollitia quadam animi retentus : quasi satis haberem, vitia Epistolarum ostendisse, Sed quoniam hostis me cogit, (si modo hostis appellandus est, qui uictus atque captus est) peragamus ultionem, ac ueluti secundo die triumphemus, & quia debellatum est, aliquantulo hilarius : representantes quodam modo illum priscum Romanorum morem triumphandi. Nam ita accepimus, inter mensas, quas ciues per uias esculentis, poculentisq; refer ferant, exercitum uictorem comessabundum potabundumq; transisse. Sic nos quasi edentes atque potantes, aut certe ridentes triumphemus, postea alio modo de inuictua triumphaturi. Decet enim de uinoso ebriosoq; hoste superato, talem nos agere triumphum : incipientes ab Epistolis ad Nicolaum Nicoli missis, sed, quores sit iucundior legentibus, sub apologo tanquam Guarinus cum schola sua atque domo adsit. Erit autem uel apologus, uel scenicus quidam actus.

L A V R E N T I V S .

S Aluus sis Guarine. G V. Salue Laurenti, & tu Pogi, licet taceas, sed cur taces? P O G. Vitiam tam bene loquerer, quam bene taceo. L A V. At cur non saepius taces, quam loqueris? P O G. Quia, qui male loquuntur, rarius tacent. L A V. Atqui nunc bene loqueris, quod multo est satius, quam tacere. Cur ergo Guarinum non salutasti? P O G. Non dico me male loqui, quod loqui nesciam, sed quod de alijs male loquar, ideoq; ad salutandum sum tardus. G V. Ego me abs te Pogi salutatum puto, quid uultis? L A V. Guarine, queso te pro tua singulari & humanitate & eruditione, te huic facto iudicem praebeas, tui enim artificij est, de lingua Latina agimus, in qua tradenda tu principalium obtines.

G V.

G V. Ego uerò libens, si modo Poggius forū nō declinet. **P O G.** Quid ego forū declinem, quod semper amavi, & colui? quippe, in quo tot res ad delectandā gulam pertinentes, emere solemus, non dico lactucas, caules, allia: sed perdices, fassianos, anseres, anates, gallinas, columbos, turdos, ficedulas, itemq; oratas, murenas, congros, mulos, præterea pastillos, copullos, salsamenta, & ante omnia duodetriginta genera uini egregij, quæ enumerabo, si uultis. **G V.** Ista fora tibi relinquimus colenda Pogi, ego de illo forò loquor, unde dicuntur causæ forenses. **P O G.** Relinquis mihi hæc fora? & relinquo uolo, malo enim ficedulas colere, quàm lites, cauponas, quàm causas. Itaq; forum causarū per me uos colatis licet, id uobis colendū relinquo. **G V.** Geramus Poggio morem, non te in forum ad Iudicem, Pogi, sed in scholā uocari ad Magistrum existima. **P O G.** Ego ne puer quidem, aut adolescens scholam adij, quomodo nunc adibo decrepitus? **G V.** Non dico, ut discas, sed ut cū Laurentio disputes. **P O G.** Quis me ad disputandum adiget? **G V.** Honestas, ratio, pudor. **P O G.** Si de saporibus disputandū sit, non recuso. **G V.** Quid de sonis? an pluris gustus est, quàm auditus? **P O G.** Quid ni? cum sine sono uiui possit, sine sapore nō possit. **G V.** Istud Laurentij interest, nō mea, ego pro Iudice uocatus sum, nō pro litigatore, itaq; uerbum non addo, tu modo Pogi uideto, ne, dum ista dicis, tergiuersari ac fugere uideare. **P O G.** Ego ne subter fugere ac tergiuersari uelim? qui nunquā fugi, nec terga uerti, qui uictus, prostratusq; nunquā me fateor uictum, contraq; mihi incumbentem unguibus dentibusq; pugno, ideo non est causa, cur nos audias alitercantes. **L A V.** Tu uerò Pogi, dum modo prosternearis, pugna, quantumuis dentibus unguibusq;. Non enim pærdus es, aut leo, ut ungues tui sint ac dentes formidandi, præsertim habenti durissimam pellem, si tamen fateri uis, mei sunt in te parādum leonniq; dentes, & ungues. Ceterū, nolo tecum pugnare,

Guarinus modo sit examinatus epistolarum tuarum ad Nicolaum: me nihil uerborum facturo, nisi hoc unum, ne culpā in librariū reijcias, est ne hic codex tuus? P O G. Quid si negē meū esse? L A V. Si negaueris tuum, ego dicā esse meū. P O G. Guarine, hic furti se alligat. L A V. Nemo est fur rei domino carentis. P O G. Ego istius codicis dominus sum, & tu eius fur. L A. Non dixi: me hunc librū esse meū dicere, sed dicturū, si tuum negasses. Quod si faceres, iam huius libri fur nō ero, sed dominus: tu uerò non dominus libri, sed mei calūniator. P O G. Imò ipse sum dominus libri, nō tu, quē tu forte furatus es illi, cui cōmodatus trāscribendum, nisi ab eo tu cōmodato accepisti, licet hoc illi uetucrim. L A V. Iam culpā in librariū refundere nō potes, tanquā liber incemendate sit scriptus, quē tradis etiā non amicis trāscribendū, uerū quid ita uetuiisti homini, ne mihi cōmodaret? an, ne te reprehenderē? P O G. Tu me reprehenderes, homo maxime reprehēdendus? L A V. Expcriamur, an isthuc possim, Guarino disceptatore, & iudice: in plurimis enim, ut opinor, errasti. P O G. Mentiris. L A V. An mētiar, cognoscas licet, en locos annotaui. P O G. Vbi sunt? cedo codicē. L A V. Istud non faciā, ne hinc te proripias cum codice, tu potius Guarine inspice: & quoniā ipse hunc insectari nō possum, tu pro peccatorū qualitate reprehende. P O G. Quid poteris reprehēdere? L A V. Si te nō poterit, me poterit, qui locus in tuo libro, ut reprehēdendos, annotaui, uter peccauerit, eum censoria austeritate insectetur, placeat ne hoc tibi? P O G. Cur nō placeat mihi, te reprehēdi? G V. Vultis ne me castigare cēsorie, uel te Laurēti calūmiantē, uel te Pogi male loquentē? P O G. Accipio conditionē, dū Laurentiū more Pogiano, scis quid dicā, insecteris. L A V. Ita uolo, sed ut tu uicissim Guarine sustineas partes meas, omīssis tuis, ut sicubi reperies Pogiū barbare loquentē, non iudicē agas, sed accusatorem. G V. Ita fiet, igitur legam locos abs te Laurenti notatos.

LIB. P O G. Illud autē diligenter annotaui, nullo modo licere sacerdoti capere quicquā ex altari, præter uictum & uestitum: quod si plura, furem dicunt & latronē. **G V.** Vnde pendet Podi illud, quod si plura? uerū hæc donemus: nemo est, qui in huiusmodi non aliquando erret incuria quadā: Hoc mihi præ cæteris molestiæ plus affert, quid sibi uult præ, & plus: Cicero nunquā sic dixit. **LIB. P O G.** Post quindenam ab his partibus discedam. **G V.** Coquū stabulariūq; meos sæpe sic audio loquētes: uolo ire ad partes, uenerūt multi ex partibus meis, quos ita loquētes, ei si nō Italicos, tamen ridere soleo: quindenā autē in ore illorū nunquā audiui. Hoc si licet, nō uideo, cur non etiā liceat dicere deenā, quarātenā. & quādā alia more idiotarū? **LIB. P O.** Cōstitue te in locū meum. **G V.** Trāser te in locū meum, aut confer, aut perge, dicimus: manē, sede, pone te in loco meo, nō dicimus, ita nec cōstitue. **LIB. P O G.** Cum de proximo instet coronatio Regis. **G V.** De proximo, coqui mei iste ac stabularij sermo est. Vbi bis peccatū est, quod neq; de proximo dicimus, & satis erat dicere, instabat dies coronationis, hoc est, aduētabat, & pxima erat dies, ut Cæsar cōmentario primo: Diē ex die ducere Hedui. Cæsar ubi se diutius duci intellexit, & diē instare, quo die frumētum militibus metiri oportebat. Et Lucanus: Instabatq; dies qui dat noua nomina fastis. Et mox: Dū tamē emeriti remanet pars ultima iuris. **LIB. P O.** Vitale igitur cōsiliū esset, incipe quātōtus fieri posset, mihi crede. Libri sacri, quos legi, & quotidiē lego, refrixerūt pristinum studium humanitatis. **G.** Coquus meus Parmeno, & stabularius Dromo, sic mecū loquūtur, nec dedocere eos possum, quin auribus meis inculcēt quātōtus: existimātes sic se loqui perelegāter, at refrixit cū accusatiuo nūquā dixerūt. Adesdū Dionysi adolescēs: ignis calefcit manus meas, dicitur ne latine? **D I.** Minime, mi magister. **G.** Cur ita? **D I.** Quia inchoatiua hunc casum respuunt. **G V.** Voca quæso Pogi filios tuos, qui

Partes.
Quindenā.Transfer.
Cōstitue te in locum.

De proximo

Instat dies

Quantotius.

Refrixit actiue.

Inchoatiua uerba.

etsi pueri, nisi hoc sciant, uerberãdi sunt: nõ posse dici, lectio re-
frigescit studiũ. Quod ergo in puero uerberibus dignũ est, id in
te Pogi castigandũ nõ erit? LIB. POG. Quid fiet sub diuo.

Sub dio.

G V. Si Græca nosse, ut nosse uideris, sub dio diceres: id est: sub
Ioue, non sub diuo. LIB. POG. Rerũ quas miseram Pisas per
unam nauẽ, quæ, ut certum est, iamdudum appulit in portũ. G V.

Vnus homo.

Vna pro quædam, ut, inueni hodie unum hominẽ amicũ, sæpe
ex Parmenone meo audiui ac Dromone, & iamdudum pro iam-

Aliqua nauis.
Nauis appulsa.
Appellit homo.

pridem, appulit in portum, pro appulsa est, nunquam audiui, ho-
mo potius uel uentus appellit, quàm nauis. LIB. POG. Nam

Aliqualis.

signum esset aliqualem memoriã remansisse. G V. Plurã ego
à Parmenone barbara, quàm ille à me latina, didici: aliqualis, ali-

Certifico.
Deuenire in
manus.

qualiter, quæ nollem didicisse, nequãdo ijs uterer, ut tu facis, quæ
nunquã à tuo coquo didicisti? cum quo genere hominum ma-

ior tibi, quàm mihi est consuetudo. LIB. POG. Rogo ut me
certifices. G V. Et hoc culinarium uocabulum est. LIB.

POG. Ne deuenirent in manibus fratris. G V. Parmeno ades
huc, dicitur ne hoc grammaticæ: deuenirent in manibus fratris?

PA. Mi domine, quis hoc dixit? G V. Nempe hic Pogius. PA.

Iste Pogius peius me loquitur, qui coquinariã facito, quæso
mi domine, pro me coquũ Pogium facito, nanq; ad hanc rem

uidetur mihi sanè idoneus, ut uultus promittit, aut certe cella-

rium, nam nescio quid uinaticũ præ se fert. G V. Abi hinc
improbe Parmeno in culinã tuã. LIB. POG. Nescis re-

Frustrula panis.

perire modum, quo tria frustecula panis exportentur? G V. Re-
di Parmeno, redi, redi: frustecula panis, inquit Pogius, tu quo-

modo diceres? PA. Ego semper frustrula carnis dico, & fru-

stula panis, hui subcoque Pogi, ueni in culinã meã, non fru-

stulis panis & carnis, sed fustibus pro pane carnem tuã sæ-

Amplis ad fe-
stum Maij.

tiabo. G V. Tace iam Parmeno. LIB. POG. Scripsi ad te, me
abiturum ad uos hoc mense Maij, aut amplius ad festum Maij.

G V.

G V. Amplius, in istū sensum ubi reperisti? Cicero, cuius te cul- Ad summum
Fasciculus.
 torem ais, ad summum solet dicere. LIB. P O G. Discutiemus
 diligenter hoc fasciculum cogitationum mearum. G V. Hoc fasci-
 culum, dixisti Pogi? P A. Mi patrone, ego, quem tu per cōtem-
 ptum appellas Parmenonem, non sic dixissem, semper fasciculos
 phaeolorum, sceniculi, herbarū dico tibi me attulisse de foro, nō
 fascicula, forte hic de paruis fascijs loquitur, quibus cogitationes
 suas inuoluit, uerum tunc diceret fasciculā. iam scio mi patrone,
 recte locutus est pol homo iste, fasciculū hoc à fas deriuatur, cui-
 ius genitiuus est, ut iste uult, fascis. G V. Iam odiosus es Parme-
 no. LIB. P O G. Ego uestræ huic cœnæ cōdimentum, quod est
 meæ artis, adijciā. Ideo te rogo, ut illos libros ad me quāprimū
 mittas, si illos habes: sin autē, sumas mutuo à Nicolao. G V. Sin Sin autem.
 autē, pro si non, ubi apud Ciceronem legisti? P A. Quid illud mi Mutuor.
 domine: sume librum mutuo? ego nōnunquam oleum, salem, ace-
 tum, panem, uinum mutuor à uicinis: non sartaginem, ollā, cul-
 trum, securim, pistillum, mortarium, sed commodato accipio. Commodato
accipio.
 G V. Tu iā pro me factus es iudex Parmeno. P A. Assessor tuus
 ero, si lubet, aut certe testis meæ doctrinæ, quam me hercule non
 cōmutauerim cum Pogiana, fac quæso periculum, uter doctior.
 G V. Apagesis, uino cales. P A. At hic uinū olet, dij te perdant
 Pogi, ut uehementer crapulam exhalasti, eructastiq; G V. Non
 hinc abis? P A. Si me irritas, etiam Dromonem uocabo. G V. Pœ-
 nitet me hunc uocasse foras, nam coquum, cuius in manu tua uita
 est, caue lēdas. LIB. P O G. Quæ cū omnibus graua sint, tum Cum omnibus
tum mihi præ-
sertim.
 mihi præsertim cōsueuerunt esse grauisima. G V. Quid ita Pogi
 aggestisti, tū, & præsertim, & grauisima? malē dixisses: quæ cū
 omnibus, tum uerò mihi graua esse consueuerunt, eoq; magis,
 quòd S I N T subiunctiui modi est: &, consueuerunt, indicatiui.
 LIB. P O. Vestes illas attritas, quæ penes te sunt, cupio ut uen-
 dantur, P A. Licet ne domine? G. Minime, tace, si sapis. P A. Ego
 q s sapio

sapio, sed hic sermo mihi non sapit, fatuus enim est, & insulsus.
 G V. Abi hinc, abi inquã. P A. Nō abeo. Dromo, herus te uocat.
 D R. Quid uis here? G V. Hic tuus est herus, is iubeat qd uelit,
 qui mihi nihil obtemperat. P A. Sublimem intro hunc rape, quã-
 tum potes, in stabulum tuum. D R. Quem? P A. Pogium hunc.
 D R. Quamobrem? P A. Ut in stabulo tibi seruiat, & mihi quã-
 doq; in culina. D R. Quid fecit? P A. Latinitatē Gr̃amaticãq;
 tanquam ollas frangit, quem nisi prohibeamus, actum est de lin-
 gua latina. Et postea Italici nos transalpinos barbaros uocant,
 cum nemo Italicorum, præter hunc nostrum herum, grammati-
 cus sit. D R. Quid iste dixit? P A R. Cupio, ut illas uestes

Vestes attritas
 ut uendantur.

attritas uēdantur. D R. Magis ipse attritū caput habet, quã illa
 uestes fuerint, sed quid iubes here, huccine attritorem, cōfractoz
 remq; latinã ū ollarum in stabulū rapio, ut cū caballo & asino
 uitam degat? G V. Huic tu asino credis caballe? apagete ambo.

Paulo cōmo-
 tus.
 Difficite.

L I B. P O G. Tum quia uidi paulum commotum propter lite-
 ras ad te meas, quia difficiliter tolluntur. G V. Paulo commotum
 dicimus, non paulum: & difficile, difficulterq;, non difficiliter.
 P A. Iste sunt subtilitates Italicorum uana, in quibus nullum
 peccatum est, tunc uere peccatur, cum grammatica, tanquam
 bonum pulmentum secorãia coqui, corrumpitur. G V. Tu
 ergo illa iudicato, hæc ego, quanquam iniussu meo, ac partici-
 bus repugnantibus, factus es iudex. P A. Nunquid hic alter
 recusat me iudicem? L A V. Ego uerò te nec iudicem, nec assese-
 forem, nec testem, nec aduocatum recusauerim, ita mihi uide-
 ris coquorum omnium (quos uidi) doctissimus: sed uide, ne hic
 sint, quibus magis placeant manus tuæ, quã lingua. P A.
 Quid tu putas bonum coquum esse posse sine lingua & pala-
 to? mihi crede, boni coqui magis lingua, palatumq; agit, quã
 manus. Non uides, ut magister coquorum quem herus meus uo-
 cat archimagirum, non manibus utitur, sed lingua, atque pala-
 to?

Iato? quare si sapias, sine me, tanquam archimagirum, uti lingua in hunc subcoquum meum, qui barbaram linguam habet, utinam possem & mambus uti, scis ne, quando archimagirus utitur manibus? quando peccantes subcoquos uerberat. G V. Iam me enecas lingua tua Parmeno, referua ista ad tua pulmenta, uereor, ne hic eam sic defatiges, ut postea nihil intelligat. P A. Mi here, cum lingua, ueluti pinsendo, defessa est, tunc calefacta præcipue sapes intelligit, uni præsertim. Si non credis, uel Pogium interrogato, qui singularis mihi uidetur iudex, ac censor uinaliorum. G V. Iam desine. LIB. P O G. Nec nunc quoque illum mitto, sed infra paucos dies certum quid sciemus.

G V. Hoc tu uitium non uides Parmeno? P A. Pro, ne nunc quidem, dictum est, nec nunc quoque: & infra paucos dies, pro, intra paucos dies. LIB. P O G. Melius est peccare in hanc partem, quam omnino esse incredulus. G V. Quid nunc dicis Parmeno? P A. Nescio, quid uitij uidere uideor, dic tu.

D R. Quid non uides bestia illud: incredulus? P A. Per Iouem, istud ipsum animaduvertebam, sed subdubitabam, uere bestia, nam quid subdubitare oportuit, an dicendum esset incredulus, an incredulum? sic enim construatur: esse omnino incredulum hominem est peius, quam eum peccare in hanc partem. Nam ita construendum esse, magister meus Rodolphus Chercheph nos docebat. LIB. P O G. Aristoteles dixit democratiam omnibus peiorem. G V. Quid hic Parmeno & Dromo? Iam iudicium numerus creuit, & testium. D R. Certe omnium pessimam dixissem, non peiorè: sicut, hic homo est omnium pessimus, non omnibus peior, ne seipso peior esse dicatur & superlatiuum ad ea,

quæ sunt eiusdem generis, cõparetur, comparatiuum uerò ad ea quæ diuersi. G V. Dignus es Dromo, qui tam recte loqueris, ut de stabulo in aliud honestius te transferã ministerium. D R. Sed quis caballum, aut asinum tuum curabit? G V. Quasi desint, qui illos cu-

Ne nunc quidem.
Intra paucos dies.

Melius est esse incredulum.

Omnium pessimus.

los curent. P A. En Pogium tibi dignum me hercule, qui asti-
 num agitet. G. Mitte contumelias. L I B. P O G. Summa cum
 Iocunditas. Voluptas. animi iocunditate. G. Non sic loquimur, Pogi, cum uoluptate di-
 cimus animi, non cum iocunditate: dicimus enim iocunditatem uo-
 cis, orationis, aspectus, quasi amœnitatem, hoc est, illud, unde na-
 scitur uoluptas. L I B. P O G. Non cupio diuitem fieri, hoc est,
 Non cupio fle- ni diuitem. ualde opulentum. G V. Neq; hoc tacebit Parmeno. P A. Mo-
 do dicebat incredulus pro incredulum, nunc autem diuitem pro
 diues, an te putas factum superius emendasse posteriore? medius
 fidius nõ alio modo, quàm fecit nuper socius meus Gotschalcus,
 qui, quoniam à me reprehensus est (fuit enim adiutor meus in co-
 quendis epulis nuptialibus) quòd in prandio carnes quasdam pa-
 rum elixasset, uestperi, cum assaret gallinas, penè combussit, ite-
 rum à me reprehensus, respondit, nimis & minus si cõmiscen-
 tur, efficere temperatum, ut, si nimis temperatum aqua uinum cū
 mcraciore commisceas, fit tale uinum, quali uti solemus. Quo
 responso perturbatus ego, fateor, non lingua sum usus, sed ma-
 nibus, totq; pugnis hominem contudi, ut omne, quod sorbillau-
 rat, uinum coegerim euomere, quod idem, si liceret, in Pogium
 facerem, qui cum semicrudis senuista permiscet, quæ conuiujs suis
 apponat: credens se uitium uitio emendare. L I B. P O G. Per-
 etis ex more solēnijs pluuiali ueste indutus est, inde cum Ponti-
 fex tum imperator equos conscendentes, unā uersus pontem A-
 driani proficiscuntur. G V. Eodem modo locutus es, quo qui-
 dam, qui librum suum inscripsit: de insignijs & armis: cum di-
 cere deberet: de insignibus, eadem ratione dicuntur insignia, &
 solēnnia, unde sicut insignibus, ita de solēnnibus dicendum est,
 uersus quoque pontem, negant Grammatici dici posse, sed pon-
 tem uersus, illud quoque conscendentes, ego maluissem dicere:
 equis conscensis. L I B. P O G. Supra pontem autem cum trāsi-
 ret, descendens ex equo, quàm plures strenuos milites, uiros atq;
 adolēscen-

adolescentes, militaribus insignijs donauit. G V. En tu quoque
 Pogi dixisti insignijs pro insignibus, sicut solēnijs pro solēni- Insignibus.
Quāplures.
 bus, etiam quāplures dixisti pro cōplures, ubi enim legisti quā-
 plures? P A. Istud ego frequenter audiui. G V. Vbi legerit quæ-
 ro, nō ubi audierit, nec de recētibus scriptis loquor, sed de uetu-
 stis. Etiam, supra pontem transire, magis auuium est, quā homi- Supra & per
pontē transire.
 num, homines enim supra flumen transeūt, sed per pontē. LIB.
 P O G. Et nisi esset mendositas exemplariorū, non essem mole-
 stus Leonardo. Bellū Lucanū summa stultitia cōp̄tū, nescio quē
 finē habebit. Tyrannus ille Lucanus, qui tam diu urbē illam op-
 pressit. G V. Exemplariorū, simile est in insignijs & solēnijs, an Exemplariorū.
 putas hæc similia illis, quæ Macrobius colligit: quale est satur-
 naliū, & saturnaliorū? Bellū quoq; Lucanū pro Lucēse posuisti, Lucani.
Lucentes.
 perinde ac si poneres Rheginum pro Rhegiense. Alij enim sunt
 Lucani à provincia supra Neapolim posita, alij Lucēses à Luca,
 quæ est supra Pisas. LIB. P O G. Propter inopiā exemplario-
 rum, ut præsto possim discedere. G V. En iterum exemplariorū
 pro exemplariū. Præsto quoq; pro cito posuisti, cum significet Præsto.
 præsens, semperq; positum reperiatur cum uerbo substantiuo, ut
 præsto sum. LIB. P O G. Ego dixi sibi, ipse autē semper cogit
 me ire ad eū. G V. Abite Parmeno & Dromo hinc paulisper, ne
 contra me testimonium perhibeatis. P A. Quid ita here? G V.
 Quia contra uos dicā semper ita loquentes. P A. Doce nos obse-
 cro. G V. Docebo, qui aliū coquū uerberas, aut minus aut nimis
 coquentem cibos, te multo magis esse uerberandū, cum te dico,
 & Dromonē, & Pogiū dico, qui cibos non coquendos coquitis,
 & coquendos non coquitis. P A. Istud ego nunquam feci. G V.
 An hoc non facitis, cū pro ei dicatis sibi, & pro se dicatis eū? di Sibi pro ei,
Eum pro se,
 cendū enim erat: ego dixi ei, ipse autē cogit me semper ire ad se.
 P A. Here, miror cur non moriamur omnes. G. Quid ita? P A.
 Quia nemo, te excepto, est, qui non edat cucurbitas crudas,
 & pepo

- & pepones coctos. G V. Quid istud est? P A. Nō intelligis illud
 ipsum, quod dicis, de cibis coquendis, ac non coquendis: Nam cū
 dicimus, si tibi fides habenda est: ego dixi sibi: pepones coquimus,
 cū rursus, cogit me semper ire ad eū: crudas cucurbitas edimus.
 G V. Sile iam, atq; audi. L I B. P O G. Nec miror accolæ cir-
 cūvicinos. G. Demus, quod circūvicini reperiantur, qui sunt alij
 accolæ, quàm circūvicini? penè nanq; idē sunt accolæ & finitimi,
 incolas opinor dicere uolebas. D R. Istud mi here ignorabā: tri-
 bus ferè stadijs ex eo loco Rheni cadētis rumor exauditur. D R.
 At istud nō ignoro mi here, in quo, ut nunc Poggius, ita pleriq;
 Italici errant, cū apud nos nemo erret. Nos enim dicimus rumo-
 rem, unde rumigerulus, pro uulgi sermone de re aliqua noua,
 uos quoq; pro strepitu, & fragore, qualis est Rheni, qui nō lon-
 ge à patria mea de montibus cadit. sed iste porcus, quonam uo-
 catur nomine? P A R. Poggius. D R. Iste, inquam, siue Poggius,
 siue porcus non ruminat, cum rumore in istum sensum acci-
 piat. L I B. P O G. Fenestrellæ per plures demissæ. G V. An
 ignoras mi Pogi, scriptorem illum uocatum esse Fenestellam à fe-
 nestra? Cur tu r interposuisti? per plures quoq; non dici, sed com-
 plures, iam iam admonui, etiam fenestræ non demittuntur, sed ca-
 nistella, & funes per fenestras, tu autem significare uolebas (ut
 opinor) illas fuisse solo propinquas. L I B. P O G. Composita
 Desuper aquā. mensa, desuper aquam natāte. G V. Desuper tu dixisses Dromo?
 D R. Quid? ni mentior, aduerbium est desuper, non præpositio,
 ideo casui nō seruit. G V. Dionysi, dic aliquod è Vergilio exem-
 plū huius dictionis desuper. D I. Desuper Alcides telus premit.
 L I B. P O G. Desuper aquā fluitante. G V. En iterum desuper
 aquam. Dionysi, dic tu aliud simile exemplum. D I. Tum syluis
 scena coruscis Desuper, horrcūq; atrum nemus imminct umbra.
 L I B. P O G. Qui eam pilam capit, potior habetur, isq; iterum
 projicit eam ad personam sibi acceptiorem, cum illam multi pe-
 tant.

tant. G V. Personam pro corpore hominis, quale est, mittere pi-
 lam ad personam, ubi legisti tu. Dionysi, utrū hæc dixisses, potior,
 & acceptior, an potissimus, & acceptissimus? D I. Nempe per
 superlatiuum, quia de compluribus sermo est, ijsq; eiusdem gene-
 ris. D R. Mi here, hic adolescens tuus senex est, ille uerò senex
 adolescens, & puer, sed qui iam discipulus esse, id est, discere am-
 plius nō possit. P A. Minus dediscere. Nam nihil admodum didi-
 cit. D R. An didicerit, nescio: si didicit, profecto iam dedidicit.
 G V. Sinite respondere adolescentem. LIB. P O G. Mihi crede
 abiet in sudorem. G V. Est ne hic quippiā uitij? D I. Abiet pro
 abibit, E O enim futurum facit ibit, non iet. LIB. P O G. Vole
 bam Lucretium pro quindecim diebus. G V. Quomodo tu hoc
 dixisses? D I. Ad quindecim dies. G V. Cur ita? D I. Quia sic di-
 ceretur pro quindecim diebus, ut, pro amicis meis, quippe ea re
 indigentibus: at dies non indigent libro. LIB. P O G. Nihil
 enim unquam de te uoui, quāuis sæpius inuestigauī. G V. Quid
 differunt Dionysi uestigo, & inuestigo? D I. Vestigo quasi per
 uestigia quero, & inuestigo uestigando inuenio. LIB. P O G.
 Ipse habitat penes sanctum Petrum, ego propè Cincium. G V.
 Tū ne Dionysi ita dixisses? D I. Quid ita dixissem, penes pro
 propè? cum præsertim abs te audierim, penes, esse aliquid in ar-
 bitrio, & quasi in manu esse. LIB. P O G. Neque tantum dan-
 na estimanda sunt, quantum dedecus, & ignominia. G V. Et hoc
 ita dixisses Dionysi? D I. Minime, sed tanti & quanti, ut sem-
 per audio loquentem. D R. Nunc taceo, cum audio à puero se-
 nem doceri. P A. Caballe, & asine, negabas modo hunc posse
 discere, nunc contrā doceri ais. D I. Docetur quidam Pogiū,
 sed non discit, an putas omnia, quæ magister docet, audientes
 discere? P A. Me uincis. LIB. P O G. Itaque intellige me
 non dormire, aut te uerbis pascere, & inani pollicitatione, ut cæ-
 teri. P A. Hic ego pro Dionysio respondebo, hoc tale uitium
 est, quale

Persona pro
corpore homi-
nis.

Superlatiuus.

Abiet in suda-
rem.

Pro quindecim
diebus.

Ad quindecim
dies.

Vestigo.

Inuestigo.

Penes sanctum
Petrum.

Tantum pro
tanti.

Me non te uer-
bis pascere, ut
ceteri.

est, quale superius, nominatiuus pro accusatiuo. Itaque hunc nominatiuum accusabo, ohe Pogi, ohe, cur sic barbare loqueris? barbam tibi propè uellam. G V. Caue uellas uerbero. LIB. POG.

Fons irriguus.

Habet ortum egregium, in quo est fons irriguus. G V. Ha Pogi, fontem irriguum dicis: quid appellares hortum? tu Dionysi, quid diceres? Ego hortum dicerem irriguum, quòd irrigaretur à fons

Hortus irriguus.

Locus Vergilij.

te, uerum apud Vergilium legimus: irriguum fontem, in quarto Georgicorum: Irriguumq; bibant uiolaria fontē. G V. Hoc est, quod parum cautos fallit, quòd putant idem sibi licere, quod poetis. Dicit enim idem Vergilius: Sedere carinae Omnes innocuae, hoc est, quòd fractae non sunt. Itaq; sicut hic posuit actiuum pro

Innocuus.

passiuo (nam innocuus est, qui non nocet: quod nūc positum est, quòd nauibus à terra nocitum non est) ita hic passiuum pro actiuo.

Irriguum.

Est enim irriguum, quod irrigatur, non quod irrigat. LIB. POG. Sed quia in culpanda auaritia sacerdotū ij potissime apti uidentur, quos illi dignificant. Certificates me item, si qui libri Petrarachae sunt uenales inter istos Colutij. G V. Tu ne diceres dignificant Dionysi? DI. Ego ne potissime quidem dicerē, sed potissimū: & dignos faciunt, siue pro dignis habent, & certiozem me facias. LIB. POG. Sed hic praesto scribit, & ego ad uos praesto ueniam. G. Quid hoc? sic tu diceres Dionysi? DI. Imò,

Dignifico.
Potissime.
Certifico.
Praesto.

Celeriter scribere.
Propere.

sed is celeriter scribit, & ego ad uos propere ueniā. LIB. PO. Nā, quo ad animum, ita excessit è uita, ut qui sponte abeunt, non qui eijciuntur. G V. Istud, quo ad animum, tu quomodo? DI.

Quoad pro quantum.

Meme ualere.

Quantum ad animum pertinet, nam quoad, pro quantum, non audiui. LIB. POG. Credo meme propediem ualere, & rem confecturus, ut spero. G V. Hiccine animaduertis aliquid Dionysi? DI. Quòd frustra genuatur me. G V. Nunqd aliud? DI. Quòd superuacuu duorū uerborum alterū est: credo, & spero. G. Nunquid etiā aliud? DI. Quòd ualiturū est dicendum, ut confecturū. G. Recte sentis, LIB. POG. Aestimo libros Antonij,

nisi

nisi quid ille secus statuit, uenum iri debere. G. Quid hic animaduertis Dionysi? DI. Nempe, quod uenū iri non dicitur. Venum ira

G. Cur ita? DI. Quia nec uapulatum iri dicimus, sed ire. G.

Quamobrem? DI. Quia in cæteris, quæ ambigua sunt, quod actiue, & passiue accipi possunt, ad distinguendū sensum accōmodamus infinitiuum, hoc, uel actiuum uel passiuum, ut, uideo ^{Supina} te amatum, lectum, doctum, auditum, ire uel iri. Talia enim supina ambiguae siue ancipitis significationis sunt. At uenum, uapulatum, & si qua sunt talia, nō sunt ancipitis, sed semper passiue significationis. Ideo non potest addi utrunq; , sed alterius infinitum, hoc est, ire, non iri, ne duo passiuua copulentur. G.

Nunquid aliud animaduertis? DI. Superuacaneum etiam illud: debere: sic enim isti loqui solent Dromo & Parmeno, dominus ^{Debeo} iubet, quod debeam ire ad forum. LIB. POG. Saculū accepi,

in quo membranæ erant unā cum finiculo, quem iam maiori ex parte amicis dedi. PA. Tu nos reprehendis Dionysi, qui magistri, aut certe reprehensores huius uiri sumus, mi herc hoc contrarium illi uitium est, quod Pogius superius admisit. Nam ut ibi dixit, hoc fasciculum, pro hic fasciculus: ita hic econtrario, hic finiculus, pro hoc finiculum, hoc profecto est uitium uerberibus, plagisq; dignum, non illud, quod in nobis iste reprehendit. G. Nunquid hic aliud uides? PA. Ego non aliud.

G. Quid tu Dionysi? DI. Opinor dicendum foeniculum, pro ^{Foeniculum} finiculum. G. Recte sentis. LIB. POG. Nicola noster, cū est

longus natura, tum rebus suis uacandum fuit. G. Quid hic uos uitij uidetis? DI. Dic tu Parmeno, qui uendicas tibi facultatem

Pogium reprehendendi. PA. Dic tu Dromo. DR. Audiamus ^{Cum & tum}

Dionysium, forte, quod dicet, nihil erit. DI. Vbi sunt hæc, cum & tum, ibi est semper idem suppositum, nunc non potest illud Nicola suppositum esse illius uacandum fuit, cum dicendum sit, Nicolæ uacandum fuit. DR. Istud quod ais Dionysi, nec ego

r curō

curo, nec aliquid est, nisi secus herus sentit. G. Ego cum Dionysio sentio, & ea re ipsum interrogavi, verū in hoc malo te interrogare Dromo, quod sequitur. LIB. POG. Sis contentus libruncula castratelli. G. Qualis hic sermo esse tibi uidetur?

Castratellum.
Sueterum,

DR. De castratello loqueris? G. Et de isto, & de alio. DR. Mallem te interrogare Parmenonem, qui carnem castratenam & emere solet, & coquere, (sic enim sueterum uos appellatis Italici) an hoc est, quod me interrogas, quod castratellū dixit

Uerueculus
Libruncula pro
libella

Pogius, pro ueruece? Vere est hic ueruecus, qui pro uerueculo dixit castratellum. G. Nunquid est aliud? DR. Libruncula non placet mihi, & nescio quare, nam potius ego dicerem castruncula, quā libruncula, sicut enim nō dicimus librunculus, ita nec libruncula dici debet. G. Quomodo ergo pro librunculo dicis librum paruulum? DI. Certe libellum. G. Sic nunc de parua libra dicas, quam male librunculam dici sentis?

Libellus

DR. Ah ah intelligo libella dicendum, sicut de labrum labellū. Dij tibi Pogi de istis tuis ueruecinis, siue castratinis libellis, ac libris, non unam libellam, sed duas libras carnis auferāt, ut linguam ostendas, quæ tam barbare loquitur. LIB. POG. Te autem non potui conuiuari, quia domus erat incepta. G. Quid hic est Dionysi uitij?

Conuiuati.

DR. Quia conuiuari deponens est, non inuitare alium in conuiuium, sed in conuiuio esse. LIB. POG. Emas mihi lecticam uel nouam uel ueterem, nam in domo sum quasi forensis. G. Quid hic est uitij?

Lectica.
Fulcra.
Forensis.
Extraneus.

DR. Lectica, qui est paruulus lectus, pro fulcris accipit, quæ sunt tabulæ compactæ, super quas lectus ponitur. Item, forensis pro extraneo, & peregrino, sed ita semper Parmeno loquitur & Dromo. Ideo uitium hoc non uiderunt. LIB. POG. Verum ij motus parantur, ut unumquenq; tædeat conditio fortunæ suæ. G. At hoc uitium fortasse isti uidebunt. PA. Ego uideo, peccauit, quia.

Tædet eum cō
ditio fortunæ
suæ.

DR. Et ego uideo, mitte me potius Parmeno dicere. PA. Imō

me

me tu potius, qui prior cœpi. DR. Non debuisti incipere, expectare alterum fuerat modestius. PA. Cur ergo tu me non expectas? DR. Quia tu nō prior me expectaras. G. Quid tēpus teritis? quod alter dixerit, id utrunq; dixisse existimabo, tu Dromo concede coquo, pernicioſa res eſt coquum habere inimicum, ſaluberrimum uerò, atq; dulciſſimum, habere amicum. DR. Recte admones here: Dic mi Parmeno. PA. Quis niſi uerueſ, atq; caſtratus diceret iſto modo? quid uult mi Dromo ante ſe uerbum, tædet? DR. Accuſatiuum. PA. Nunc quid habet? DR. Nominatiuum. PA. Quid p̄q̄ſt ſe? D. Genitiuum. PA. Nunc quid habet? DR. Accuſatiuum. PA. Ergo anbo hominem accuſemus. DR. Imò uerberemus. Hem dormit. PA. Pol dormit, & (ut opinor) uſq; dormiuit. G. Excitate hominem. PA. Euigila Pogi. DR. Dormit apertis oculis, ſurge Pogi, ſurge. PO. Quid me percutitis? quid me excitatis? DR. Quia apertis oculis dormis, ut lepus. PO. Semper ſic dormio. DR. Itā ne cum dormis, oculos habes apertos: cum quis tecum loquitur, aures habes clauſas? POG. Quis mecum loquitur? DR. Guarinus. PO. Vbi iſ eſt? DR. En tibi Pogi. G. Imò tu hinc abieras Pogi. POG. Aedepol nihil, ſi quid dixiſti, audiui. G. At Vnum audi, quod reſtat. LIB. POG. Si uolumen decadarum tibi placeret. G. Vbi reperiſti decadarum? POG. An non decadarum dicitur ſicut cicadarum? G. Non decada, ſi Decadarum
cut cicada, ſed decas. PO. Iſtud tuum Græcum eſt, hoc meum Latinum, ſed ſic iſtos abire, ſi uiſ, ut de cæteris reſpondeam. G. Ian nihil eſt, quod amplius notarit Laurentius. PO. Notet, ſi uolet, ſumat alios quoſcunq; è meis libros. G. Placet. LA V. Fiat.

LAVRENTII VALLAE

IN EVNDEM POGIVM

Libellus Secundus.

LAVRENTIVS.

ONCEDAMVS in hanc sane amœ-
nam porticum nobilis adolescentis & inter
primos docti ac facundi Marcelli capitis ser-
rei, ut possimus animos molestia disceptandi
affectos, loci amœnitate relaxare. G. Illius ne
honesti ac liberali facie adolescentis, qui nos modo, cum equo
ueheretur, salutavit ex hac domo egressus? LAV. Illius uerò.
G. Eò magis in eius porticum cōcedamus, si modo idem Poggio
placet. PO. Præstolamini isthic mihi, dum ad meam sanè pro-
pinquam domũ recurro, ut id afferam, de quo iudicandum est.
G. Nempe opinor libros. PO. Nam quid aliud? G. Sed quin
potius mittis famulũ? PO. Famulum inquis? Tu uerò, si sapi-
nunquam famulo aut libros, aut pecuniã, aut uinũ credideris, si
hæc pretiosa sint, cætera, si bonus ille est, credere potes. LA.
Quid uestes? PO. Quasi nõ appellatione pecuniæ cõtineãtur
& uestes. LA. Quasi nõ & libri, et uina eadẽ appellatione cõt-
tineãtur? GONDISLAVVS. Here, qd ergo libros & uinũ fa-
mulo nõ credes, uxore credes? P. Quasi uerò uxore possit eri-
pere, ut libros, uinũ, pecuniam. GO. Atqui tractatio uxoris ma-
gis, quàm librorum, pecuniæ, uini, periculosa est, etiam magis,
quàm uitri. G. Abi hinc sceleste cum istac loquendi licentia.
PO. Noli castigare famulum meũ Guarine: habent hanc famuli
mei apud me non modo loquendi, sed etiam faciendi licentiam,
præterquam in libris, ut dixi, uinoq; ac pecunia. LAV. Quid
tempus terimus, cur non is? iam reditum oportuit. PO. Ne fe-
stines, nam te magnopere festinasse poenitebit. LAV. Omnes
afferto

*afferto libros tuos. POG. Eorum tibi uel unus satis superq̄ fuerit, nec te putes omnes posse reprehendere. LAV. Quot possim, experire. PO. Scio quid agam. LAV. Etiam restitas? uereor ne cito nō redeas. PO. Ego citius, quā uoles, redibo. LAV. Si expectas, dum uolem, nunquam redibis. PO. Faciam, ut cum rediero, euolare istinc cupias. LAV. Cum gladijs uenies, an cum libris? PO. Libri mei dum irascuntur, gladij sunt. LAV. Etiam ne tui libri, ut, tu, irasci solent? PO. A quibus irreuerenter tractantur, eos ueluti gladij punctim castrimq̄ feriunt. LAV. Sed quid ego tibi in mora sum? POG. Propere adero Guarine. G. Facito commodo tuo. LAV. Obambulemus ne Guarine an cōsideamus? G. Ut tibi lubet, nam ego dubito, quippe qui mallem obambulare, quā sedere: sed timeo, ne apud Stoicos Peripateticū agam. LAV. Quid ita? G. Quia Stoici à porticu, quæ Græce, ut scis, dicitur σῶα, & Peripatetici ex ambulando sunt dicti, quo fit, ut absurdum duntaxat Stoicis uideatur esse, in porticu deambulare. LAV. Si isthuc, Stoici
 ne Stoicis displiceat, times, quid ni timeas quoq̄, ne Peripate- Peripateticū
 ticos offēdas, si uideant te in porticu quasi quondam Stoico-
 rum theatro cōsidere? G. Recte admones, ideoq̄ ne alter utros
 offēdamus, obambulemus, sed intra porticum. LAV. Si uolumus Epicureis quoq̄ morcm gerere, eccos amœnos etiam hortos, qualibus Epicurei delectabantur: genus hominū, etsi uulgo male audit, frugi admodum & temperatū. Sed en tibi Poggius festinabundus regreditur. G. Strenuus fuisti Pogi & opinione nostra celerior. POG. Verebar ne quid tibi iste me absente persuaderet. LAV. De hoc tu uiro optimo non optime sentis. PO. Heus tu, suspiciosa res est controuersia, nec prudentis, sinere aduersariū & iudicem colloqui solos. LAV. Quia noluisti credere famulo libros, necesse habuisti credere aduersario iudicem. POG. Et idcirco propere redi. G. Non fuit
 r 3 causa*

causa Pogi, cur redire properares: nec postulo, nisi inter fidem mihi habentes, ferre sententiam. Sed ubi sunt codices? PO. Profer Gondislauc librū. GO. En tibi liber uxore charior. PO. Neq; isthuc tibi dolet. GO. Imò placet, & perplacet. LAV. Quid tu unū attulisti librū? PO. Satis tibi superq; futurum, ut prædixi. LAV. Cur ita satis superq; mihi erit? PO. Quia is est, quem nouissime composui. Annota in eo, siquid potes, quem ausim dicere ipsam mihi Mineruam dictauisse. LAV. Tu paulo ante, quem mallet de tuis libris sumere, offerebas electionem, nunc ipse pro me eligis. PO. An tu mallet, ut contra te, quam pro te eligerem? LAV. Secus mea uerba interpretaris, atq; à me dicuntur, pro me, hoc est loco meo dico, me nolle, ut tu eli-

Pro me eligis. gas. Nam istud eligere pro me, planè est eligere contra me.

PO. An nō semper eligenda sunt optima? hoc autē ex operibus meis optimū est. LAV. Non cupio aduersarium partes meas præsumere. PO. Melius ego mea, quam tu nosti. Mihi crede nullū possem è meis libris meliorem eligere, Neq; te debeo permitttere eligere pessimum. Vide quam tecū agā amice. Si de galinis, anatibus, anseribus, columbis, turturibus meis, uclles eligere pessimā, id te nō sinerē facere, sed pro te eligere optimā.

LAV. Dij te diuitem faciant gallinarum, anatum, anserum, columbarum, turturū copia, qui tam munificus etiā in aduersario es. Verum timeo Danaos & dona ferētes. Itaq; sine quæso me meo arbitrato gallinam, siue anatem, anserem, columbam, turturum eligere. POG. Nunquid tu aliam quam optimam uis?

LAV. Non aliam, sed quam tu sentis esse optimam. PO. Nēpè pinguis simam. LAV. Atqui talis non est liber tuus. PO. Quid ita? LAV. Quia non pingui Minerua & crassa compositus est, sed ab ipsa Minerua dicitur, qualem librum quis audeat reprehendere? POG. Fateor in eo nihil pinguis esse & crassæ Mineruæ, & ideo esse optimum. LAV. Cur igitur eum pinguis sine

guissimæ gallinæ, anati, anseri, columbæ, turturi, comparabas? qui si foret pingui Minerua compositus, permitterem tibi pro me electionem. Haberē enim, quod notare in eo possem. Nunc cum elegisti, qui tibi optimus, mihi pessimus est ad nostram cōtentionem. P O. Si tibi ipsi confidis, hunc sumito, cuius uel parua reprehensio pluris faciēda est, quā alterius magna. G. Ge-re morem Poggio Laurenti, non absurda admodum loquitur.

L A V. Age fiat. Dij gallinarij et anatarij, & anserarij, columbarijq; & turturarij uortāt bene. Timeo enim, ne nihil esculētum in ista Poggiana gallina uel anate inueniam. G. Quid times Laurenti? Nunquid si nihil reprehensione dignum compereris, uictus discedis? Neq; enim aliter superaberis, quā si quid falsō obieceris. Quod item in te Pogi fit, si quid querere in libris Laurentij uoles, uinci nō potes, si quid forte non inueneris, sed si falsō dixeris te inuenisse, quod reprehendendum non esset.

P O G. Probe inquis Guarine. Sed non uelim Laurentium sectari atq; insectari uerba, sed res atq; sententias. L A V. Etiam ne hoc postulas Pogi, idq; eo in opere, quod ais à Minerua dictatum? P O. Mineruæ non de uerbis cura est, sed de sententijs. L A V. Itā ne parum momenti in uerbis est? in quibus si non insunt sententiæ, tamen insunt sensus, quos negligendos esse ne Minerua quidem dixerit, nec Apollo, nec Iuppiter. Verum prius facito certio rem me, quis iste sit liber. P O. Ille celeberrimus, tertio ab hinc anno compositus, de tribus cōiuiabibus questionibus. En accipe. L A V. Ideo Guarine tantopere confidit huic operi Poggi, in cuius proœmio, si memini, sibi p-mittit immortalitatem, legamus. L I B. P O G. Nōnulla hæctenus conscripsi, quæ ian inter multos diffusa longiorem mihi paulo post obitum uitam allatura uideantur. L A V. Et quantulum est in isto opere sententiarū, quod ausim, ut abs te dictū, reprehendere? Cum in persona tua loqueris, ferē totus in recitandis

autorum testimonijs es occupatus, ut uix quippiam tuum pos-
 sim notare. Cum in aliorum, si quid notaro, excusabis consue-
 tudinem Dialogorum, in quibus non possum dici uere omnia
 ab ijs, qui utrinq; disputant: quale est, quod Nicolaum facis ul-
 timo loco respondentem, cui quia nemo contradixit, significas
 eam tuam ipsius esse sententiam. Hanc quoq; legamus. LIB.
 POG. Omnia præclara & memoratu digna ab iniuria atque
 iniustitia contemptis sunt legibus profecta. Ut uero descenda-
 mus ad nostra, quid hac ætate, non ne Lombardiæ duces, Ve-
 neti, Florentini, multiq; præterea aliena appetendo rapiendoq;
 creuere? quibus nulla lex imperat, neq; eius reguntur imperio.
 Credo cum Florentinus populus aut Veneti alicui bellum infe-
 runt, aduocant Iurisperitos, ex eorum consilio indicunt bella:
 an potius utilitate & augmento suæ reipublicæ ducuntur? Ab-
 ige hinc ergo leges & iura tua, quæ sunt imperijs propagan-
 dis, quærendis regnis, & rerum publicarum amplitudini im-
 pedimento. LAV. Et alia in hanc sententiam permulta, quo-
 rum uerborum scriptor fustuarium meretur, atq; in furcam
 suspendi, & illic non modo ab ijs, qui nominati sunt, ducibus
 Venetis, Florentinis, sed ab omni humano genere lapidari.
 Hoc non Phalaris, non Dionysius, non Verres, non alius quis-
 piam aut tyrannus aut latro dixit, ausus ius diuinum huma-
 numq; damnare, cum omnes in quocunq; literarum genere li-
 bri de iure gentium, de iure bellorum, societatum, ciuiũ, hospiti-
 tumq; uno ore consentiant. In hanc tam perditam nõ hominis,
 sed leonis, aut lupi sententiam, non unius uiri oratione, sed to-
 tius humani generis acclamatione esset obuiam eũdum. Quam
 tamen hic ab alio, nõ à se dictam excusabit: quasi ipse nõ illam
 pro sua scripserit. Talia plurima equidem notare possem, nisi
 hic sub umbra se alienæ personæ occultaret. POG. Bona uer-
 ba quæso, ista (ut inquis Laurenti) alius dixit, non ego, neq; te
 bonita

Perdita uox Po-
 gij de legibus.

bonitatem sententiarum excutere iubeo, sed an aliquid, quod ad bene cōponendum pertineat, peccauerim. L A V. Cur nō me iubes cœlum pugno ferire? uis me hunc potissimum librū sumere ad notandum, quem accuratissime cōdidisti? uis me de uerbis notandis nullum uerbum facere, sed de sententijs? uis postremo ipsarum sententiarum non bonitatem excutere, sed nescio quā bene componendi rationem? G. Quid Laurenti stomacharis? quasi nullus tibi sit alius liber ad excutiendum, & nō ab isto, quem accepisti inuitus, quamprimum queas discedere. L A V. Bene admones, cedo alios libros Pogi, hunc nūsum faciamus. P O. Non, nisi te à me uictum esse scire. L A V. Istæ iudicis sunt partes, alterum uictorem, alterum uictum pronuntiare. P O. Si tu causa cedas, imò cadas, iam non est amplius opus iudicis partibus. L A V. Ita nē loqueris? Faciam profecto, ut te uictum, non tu quidem confiteare, non enim est hoc abs te postulandum, sed ut iudex pronuntiet. Animaduerte hic quæso Guarine, cuius partes hic me præripere iubet. Agedum Pogi, non ex arte oratoria iubemur magis uerisimilia dicere, quam uera, seruariq; ubiq; in personis ac rebus decorem? Hoc quàm abs te præstetur, inspiciamus, legamus librū. LIB. P O G. Cū me ad terram Nouam natalem patriam cum familia cōtulissem, uenit eò postmodum rogatus à me, qui Florentiam ob negotia publica adibat, paulum de uia concedens Carolus Aretinus, uir omni laude ac doctrina præstantissimus. Is enim pluresq; alij, in quibus erant uiri doctissimi Benedictus Aretinus Iureconsultus, ac Nicolaus Fulginas insignis philosophia atq; arte medicus, Aretinum petierant pestis uitandæ gratia. Contigit autem ut eodem die & Nicolaus ex Aretio ad curandū ægrum quēdam accersitus, & Benedictus in patriam iturus simul me conuenirent. Magna me animi uoluptas coepit, cum uiderem tres ornatissimos uiros mihiq; singulari beneuolentia coniunctos

forte in idem loci diuertisse. Qui omnes cum hortatu meo in hortulo mecum coenassent, post uarios in ea sermones habitos remota mensa, cum tempus abeundi uideretur, Age, ut moris est, Carole, Benedictus inquit, huic hospiti nostro gratias, quia ita hilare atq; humaniter nos excepit. Scis enim cōsueuisse homines agere post cibum gratias ijs, qui ad coenā uocarint. Si cui uerò agenda sunt, hic est profecto, cuius opera nō solum epulis, sed etiam uario suauiq; sermone coena iocunda fuit.

LAV. Quomodo istuc Pogi aut uerisimiliter narras, aut cum decore? Et ut prius de eo, quod prius proposui, dicam, qui fieri potest ut post coenam, quæ uarijs sermonibus traducta est, tantum temporis fuerit, ut de tribus quæstionibus disputaretur, quas tu in librum retulisti ad quatuor amplius milia uersuum? quantum uerborum nescio an in ullo Dialogorum Ciceronis libro contineatur: factum intra medium diem, cum præsertim in calce libri scribas. LIB. POG. Sed iam satis colloquuti sumus, aliquid dandum est temporis deambulationi. Hæc cum dixisset, surreximus, portamq; oppidi egressi ad fluiuium diuertimus aëris animiq; gratia. LAV. O solem Pogi illo die stabilem, nec se mouentem, credo subauscultabat sententiarum suauitatem, aut conuiuio intererat, ut non nisi iussu uestro discederet ad occasum, quemadmodum fecit olim iussus à Iosue præliante. At quanto minora colloquia apud Vergilium Sibylla inquit? Nox ruit Aenea, nos fando ducimus horas. Apud te Pogi nulla fuit interuenientis noctis cogitatio. Putabas te fortassis esse, ubi aliquando fuisti, in extrema Germania aut Hybernia, ubi noctes breuissimæ sunt æstate, & speciem diei habentes. POG. Imò uerò coenam pro prandio posui, ut multi fecerunt. LAV. Qui sunt isti multi? profecto siqui sunt, non nisi poetæ fuerunt. Quanquam non uides te tecum non constare? Si tempus erat anni frigidū, non ad fluiuium extra portam aëris gra

tia

ria iſſetis. Sin calidum, ut magis credible eſt (quia in hortulo comedisti) poſt prandium, hoc eſt, in meridie non ſuaſiſſet ille medicus, ut ſecum uos ad ſolem & æſtium & meridianũ è conuiuio & longis altercationibus deambulatum extra oppidum prodiretis. G. Caue iſtuc dicas Pogi: non modo quia nunquam pro prandio dixiſti cœnam, uerum etiam, quæ tua liberalitas eſt, nequaquam feciſſes, ut tales uiros, & tam tibi familiares in tua patria ad prandium modo, & nõ etiam ad cœnam inuitares. Ego nunquam amicum meum quempiam prandio accipio, niſi eodem die mecum etiam cœnaturum. LAV. Atqui ego Guarine opinor neq; prandium illud, neq; cœnam fuiſſe, ſed à Poggio fictum, ideòq; in fingendo hallucinatum, ut alijs in multis ſolet: immemor illius præcepti, quod Quintilianus tradit: Prima ſit curarũ, ut id, quod fingemus, fieri poſſit: deinde, ut & perſonæ, & loco, & tempori congruat. Et mox iterum: Curandum præcipue, quod fingentibus frequenter accidit, ne qua inter ſe pugnent. PO. Ita diſputas non fuiſſe conuiuium illud uerum: quaſi nõ ſoleam amicos & ad prandium & ad cœnam inuitare. LAV. Soles tu quidẽ iſtud facere, ſed non poſt prandiũ æſtium cõuiuas ad ſolem meridianũ educere, aut poſt Hybernũ ad flumen & ærem. PO. At illa, fateor, cœna, nõ prandiũ, fuit. LAV. Si fuit uera cœna, proſecto nõ fuit ſecundum eã tamdiu diſputatũ, & ſi tamdiu diſputatum, quod tam incredibile eſt, nõ ab oppido exitũ, & ad flumen itũ, niſi forte, ut per noctem piſcaremini. Hæc ſunt quæ probant, tuam narrationem nõ eſſe ucriſimilem. Illa autem, non ſeruatũ eſſe in rebus ac perſonis decorem, quòd ſecũdum cœnam uarijs, ut dixi, ſermonibus traductam, cum iam remota menſa conuiuæ ſibi abeundum putarent, atq; abitum pararent, introducis eos diſputãtes, & quaſi in cauſis iudicialibus, utrinq; orãtes, & in ſecunda cauſa ita rixantes cõuitiantesq; ut uterq; mihi Poggius eſſe

Pogium non ſeruari in rebus ac perſonis decorem.

esse uideatur, quod eosdē adeo otiosos facis, uel ad loquendū, uel ad spaciandum: quasi nō unus ad curam egrotorum accersitus esset, alter in patriam properaret, tertius ob publica negotia sibi iniuncta iter faceret, quod præterea post duas sanè prolixas disputationes te conuiuatore, postquā conuiuæ tibi gratias egerant, facis apud eos iam abire uolentes esse loquacissimum, quæ tua fabulatio ad mille amplius uersus in tuo libro extēditur. Neq; te excusat quod scribis. LIB. POG. Et certe is mihi animus semper fuit, ut aliquid contra suam sententiā scriberē, sed uariæ occupationes fuerunt hætenus impedimēto. Nūc quoniā & otium est nobis, & Benedictus postulat, Carolus uerò in me hanc prouinciā reijcit, parebo uoluntati uestræ: afferens primum ea, quibus arbitror causam meā facile omnibus probaturum, deinde ad Leonardi epistolam respondebo.

LAV. An te Benedictus & Carolus ad hoc sint adhortati, ueritas uiderit, certe tu cōuiuator post tot sermones, & eahora, & apud proficisci uolentes breuissimus, non uerbosissimus esse debuisti, quod postremo, & id nescio an sit omnium maxime indecorum, quos feceras in principio libri uoluisse abire abs te, eosdem in calce libri facis non abiisse, sed tecū portam egressos ad fluuium diuertisse deambulatum: oblitos domum reuerti, opinor, ut postquam ad flumen deambulassetis, iterū disputaretis, quoniam satis diei ad confabulandum supererat. Vtrū horum quæso Guarine maius sentis esse peccatum, quod fidē Pogius, an quod decorem non est scēlatus? G. Diuersa sunt ista peccata, ideoq; nō facile dixerim, utrum utri præstet.

LAV. At id, quod subiiciam, longe grauius utroq; iudicabis. PO. Aliquid friuolum, ut hætenus fecisti, obijcies.

LAV. Guarini stabo sententia, imò etiam tua ipsius. POG. Stabis mea sententiā. LAV. Stabo equidem, sed cordis dico, quæ uera est sententia, nō oris. PO. Et quomodo scies, an quod sentio, pronūtiem? LAV. Si pro

pro me pronūtiaueris. PO. Iam nolo stes mea sentētia. LAV. Tua iam culpa sit, si tuo iudicio nō stabo. PO. Omitte loqui friuola, & ad rem redi. LAV. Non ne in tuo libro, etsi abs te postmodum scripto, te ipsum inducis loquentem, ut uerba quæ modo recitauis, testantur? PO. Induco me loquentem, aut potius locutus sum uere, quæ scripsi. LAV. Loqueris tu in uno libro, ut unus quilibet aliorū collocutorum? PO. Loquor, quid istuc? LAV. Quia postea facis te scribentem. PO. An non ea, ut modo dicebam, scripsi uerba, cum retuli in libellum? LAV. Non istud ego dico, sed inter conuiuas scribentē. PO. Ego inter cōuiuas scripsi inquis? deliras, ut uideo: quippe qui nunc fātebare, librum à me postea scriptū. LAV. Istud ipsum miror, quòd cum librum postea scripseris, hoc est, inter conuiuas locutus sis, nō scripseris, tamē te inter eos scribere magis, quàm loqui significes. PO. Nescio quid dicas, nisi deliranēta. LAV. Scies, si auscultabis, non ne in his uerbis, quæ paulo ante recitauis, dicis inter cōuiuas? LIB. POG. Is mihi animus semper fuit, ut aliquid cōtra suā sententiā scriberē. LA. Et mox. LIB. POG. Nunc quoniā & otium est nobis. LAV. Nempē otium rescribēdi. PO. Non ne dicebā probe, te nihil dicere, sed delirare? Dixi tunc esse otium, nō mihi soli, sed omnibus, ergo otium illud erat loquēdi, nō scribendi, ut tu prauissime interpretaris. LAV. Qua ratione tu istuc dicis? Non ne illud, quod sequitur, te de te ipso sentire cōuincit? LIB. POG. Sed uariæ occupationes fuere hactenus impedimēto. LAV. Cuius istæ fuere occupationes? certæ tuæ, & cui fuere impedimēto? certe tibi, & cuius rei impedimēto? certe scribēdi, nō loquēdi: ergo istud otium est interpretandum, nō loquendi, sed scribendi. PO. Nūc magis deliras, qui cōtendas: melius te intelligere sensa orationis meæ, quàm ipse, qui loquor, intelligā. LAV. Accipe in quo tergiuer saris, è quo elabi nō poteris. Scribis nō multo ante

to ante finem tuæ disputationis per orationem hoc idem aper-
 tius, legamus tuum librum. LIB. POG. Quamquam cui hæc
 quæ à me relata sunt, non sufficiant, nescio quid satis esse aliud
 queat, ita multis testibus probatū est priscos Romanos omnes
 latine fuisse locutos, & latinum sermonem maternū fuisse, qui
 bus licet Leonardi epistole satis responsum sit, tamen paucis
 ad quasdam eius sententias rescribā, quæ, pace sua dixerim, ni-
 mium à uero aberrare uidentur. LAV. Deinde cōfutare nite-
 ris Leonardi rationes certe loquendo, nō scribendo. Cur ergo
 te scripturum atq; ei rescripturum dixisti, etsi nō ad te ille, sed
 ad Flauium Forliuensem scripserat? PO. Respōdebo, me cre-
 didi scribere, sed lapsa est manus, ut solet. LAV. Quid in illo,
 quod est apertius, uitio, num manū excusabis? In fine enim di-
 sputationis audi, quæ scripsisti. LIB. POG. Multis in super-
 uerbis suam sententiā nititur tueri, quæ facillime dilui possent.
 Sed nos superius adeò multis autoribus exēplisq; hanc causam
 tutati sumus, ut nullum quantumuis proteruum, qui ea legerit,
 non extinem tantorum uirorū autoritati sententiæq; celsurū.
 Quæ cum à me dicta essent, Ego, inquit Carolus, tecum sensi
 semper: & qui secus opinātur, nō recte, meo iudicio, existimāt.
 LAV. Cum loqueris Pogi, ais: qui ista legent, ergo scribere te
 significas, non loqui. Esto uerum fuerit illud conuiuium Pogi,
 sint inter uos habitæ illæ disputationes, sis tu hac oratione
 usus, finge tibi aliquem illorum admirabundum dicere, Quid
 ais Pogi? quæ sunt ista, quæ legenda dicis? si scripsisti, cur ais
 te scripturum? quin illa profers? Si non scripsisti, cur ais: Qui
 ista legent? Nemo enim dicit, qui ista legent, nisi de rebus scri-
 ptis, quasi non scripsisses. Cur igitur ista inter se diuersa dixi-
 sti? nempè quòd, ut fert mea opinio, de hac ipsa materia prius
 sine ulla fictione Dialogi, cōposueras, in qua uerba ista incrāt,
 scriberem, rescribam, legent, quæ cum per Dialogum disputare
 incunt

Qui ista legent,
 de sermone.

incundius existimasti, immutare oblitus es, siue quia personam tuam ad loquendum cum cæteris introduxeras, neq; id colloquium unquam extiterat, excidit tibi: te sub persona collocutoris ista disputare, & iã habita abs te uerba scribere, sed tũc primum promere, quod sentires, in persona auctoris scribentẽ opinatus es: maiore uitio quã illa, quæ superius annotaui, nisi aliter Guarine sentias. G. Equidem aliter non sentio. Cui simile quiddam admisit uir eximius, & in iure pontificio interpretando, ut aiunt: nulli secundus Franciscus Zabarella in libris de summo bono, in quibus cum quosdam loquentes inducat, quorum unus est ipse auctor, tamen facit se aliquando dicentem collocutori: quemadmodum in primo aut in secundo libro probauit: quasi eis colloquentibus libri per sese scriberentur, ut lebetes Vulcani, qui sua sponte in certamen prodierunt, aut fistulae illæ deorum, quæ per se ipsæ canebant, ut poëtæ narrant. Id docti non faciunt, sed, aut quemadmodum heri probauimus, aut quemadmodum hodie à Crasso dicebatur, aut aliquid huiusmodi, etsi magnus quidam ecclesiasticus in hoc incidit, cuius nomen satius est subticere. LAV. Istud, quod tu ais Guarine, nescio maius, an Poganum hoc uitium sit, simile illi, de quo Cicero ait in Bruto de Curione: Magna hæc immemoris ingenij signa, sed nihil turpius, quã quod etiam in scriptis obliuisceretur, quod paulo ante posuisset, ut in eo libro, ubi se exeuntem è senatu, & cum Pansa nostro & cum Curione filio colloquentem facit, cũ senatum Cæsar consul habuisset, omnisq; ille sermo ductus è percontatione filij, quid in senatu esset actum. In quo cũ multis uerbis inueheretur in Cæsarẽ Curio, disputatioq; esset inter eos, ut est cõsuetudo dialogorũ, cũ sermo esset institutus: senatu missõ, quẽ senatum Cæsar Cõsul habuisset, reprehedit eas res, quas idẽ Cæsar anno post, & deinceps reliq; annis administrauisset in Gallia. Tũ Brutus admirãs, Tãtam ne fuisse

fuisse obliuionem, inquit, in scripto præsertim, ut ne legens quidem unquam senserit, quantum flagitij commisisset? Quid autem inquam Brute stultius, quam si ea uituperare uolcbat, quæ uitu perauit, non eo tempore instituire sermonem, cum illarum rerum tempora iam præterijissent? Sed ita totus errat, ut in eodẽ sermone dicat in senatum se Cæsare consule non accedere, sed id dicat ipso consule exiens è senatu, ista de te Pogi puta Ciceronem dicere, qui non minus illo Curionis flagitium admisisti.

PO. Dummodo me parem Curioni facias, id nõ laboro, de quo in eodem idem Cicero loco ita inquit: Orator autem proximus optimis numerabatur, propter uerborum bonitatem, & expeditam & profluentem quodammodo celeritatẽ. Itaq; eius orationes aspiciendas censeo. Fuerint itaq; optimi oratores Leonardus & Guarinus, ego autem eis proximus, hoc est, tertius orator. LAV. Quid ego? PO. Non nisi tres primi nominantur. Vnde Vergilius: Tres præmia primi Accipient. LAV. Ex tuis uerbis redeo in memoriam facti Hannibalis, qui à Scipione interrogatus, quem maximum imperatorem iudicaret? respondit, Alexandrum: quẽ secundũ? respõdit, Pyrrhum: quẽ tertiu? respondit, se. Itaq; facile patior te in tertio loco teipsum ponere, me in nullo, quoniam isto facto te Hannibalẽ, me Scipionẽ esse significas. POG. Ego istuc non cogitabam, sed cur nõ potius, quam de his nugis, aliqua disputas contra rationes meas de lingua latina? fuerit ne eadem literatorũ & illiteratorum? quibus si nihil habes, quod opponas, quid ita superius calumniabaris, nihil esse, quod in eo libro, ut meum, posses reprehẽdere? LAV. Noli tantopere tibi placere ob illam disputationem, tanquam hominibus per suaseris: nullam fuisse inter literatos illiteratosq; uerborum differentiam. De quo quid mihi dubium faciat, promam, ubi duo quædã tua errata paucis, sed non parua notauero. Primum est, ubi Aristotelem male uideris accipere

pere, ita enim scribis. LIB. POG. Anglici etiam post decimū diem, quoties in eum, qui se paut, inciderint, gratias pro suscepto prandio agunt, ne immemores honoris impensi uideantur. Id quoque mecum sentire arbitror, sententiam uidelicet Aristotelis tibi notam, qui honorem inquit esse honorantis. Apud illū igitur, penes quem honor remanet, necesse est et gratiam residere. Ergo et conuiuij magistro gratia mihi uidetur habēda.

LAV. Aristoteles non sentit honorem aut esse honorātis, aut non esse honorati: cuius hæc uerba sunt: Δοκῆ γὰρ ἐν τῆς τιμῶσι μᾶλλον εἶναι, ἢ ἐν τῶς τιμωμένων, τ' ἀγαθὸν δὲ οἰκείον τι, καὶ δύσφαύροτον εἶναι, μαντενόμεθα. Quod sic potest interpretari: Videtur honor in honorātibus potius esse,

Locus Aristotelis de honore.

quàm in eo, qui honoratur: hoc est, uidetur esse in potestate dantis, non autem accipientis, ideoque non esse illud excellēs bonum, et quod ipse appellat δύσφαύροτον, id est, quod difficulter eripi possit, quale bonum est uirtus, quæ in nostra ipsorum, non in alterius, est manu. POG. Atqui ita uulgo accipiunt, honorem non esse honorati, sed honorantis.

LAV. At uulgus non sanè probatus est bene sentiendi magister. POG. Ita omnes fermè accipiunt hac tempestate philosophantes.

LAV. At non peritiores, sed quid oportet te Latinos sequi in autore Græco, homo, si tibi credimus, interpres Græcorum librorum optimus? Verum ubi est acumen tuum? ubi tam diuturnæ ætatis experientia? ubi notitia illa, quam tibi uendicas, antiquitatis? Nunquid cum statuas, triumphos, cæteraque ueterum monumenta cernis, ea magis honorifica esse illis existimas, qui hunc honorem habuerunt, quàm ijs quibus hic honor habitus est, nedum nullum honorati, omnem autem esse honorantis? Equidem non uideo, cur honoratum queamus illum appellare, ad quem honor ipse non peruenit. An illi qui à regibus, principibus, ducibus aliqua accipiunt insignia, aut utcumque honestantur

stantur, non honore afficiuntur, sed ipsos duces, principes, reges honore afficiunt? Hoc pacto non honorati forent appellandi, sed honorantes. Quod si dedecus, ignominia, contumelia, iniuria, eius est, cui fit, cur non etiam honor, hoc est, decus, gloria, laus? G. Quid multis Laurenti disputas, quasi de isto sit tibi controuersia, & non de Aristotelis sententia? eam certum est tecum facere, perge ad alias, si quas habes. LAV. Vnum superest, quod hic ita scribit. LIB. PO. Mercurius inter medicinae artis repertores perhibetur, qui ob eam rem relati sunt inter deos. Mercurius uero etiam inter planetas annumeratus. Aesculapius eius filius honorem immortalium medendi exercitio adeptus est: tanta inter priscos gloria ac nominis fama, ut coram Ioue à dijs sit inferis accusatus, quod eorum imperium diminueret. LAV. Sine quaeso Guarine paulisper interrogare Pogium, praeter rem, cuius gratia recitauit haec uerba. Quero abs te Pogi, nunquid honor, quo homines Aesculapium profecti sunt, hominum sit ipsorum, an Aesculapij? POG. Perge quo institueras. LAV. Certe Aesculapij, non hominum, nec alia ratio est diuinorum honorum, quam humanorum. Quare posthac caue dixeris honorem non esse honorati, sed honorantis, nec iniuriam etiam dicas esse inferentis, non patientis. Verum, ut ad rem redeam, à quo nam accepisti Pogi Mercurium fuisse medicinae repertorem, eundemque Aesculapij patrem? POG. Quis id negat? LAV. Nemo negat, quia nemo id dixerat, poeta enim scriptoresque testantur omnes Apollinem fuisse Aesculapij patrem, ac medicinae repertorem. POG. Deum pro deo posuit. Apollinem cum deberem, scripsi Mercurium. LAV. At quomodo inter planetas Apollo numerabitur. POG. Ista culpa est Nicolai medici, cui sermonem attribui. Non enim praestare scriptor debet omnes, quae à collocutoribus afferuntur, rationes. LAV. Tu si istam non probasses sententiam, per aduersarium medici

Iniuria.
Mercurius neque
medicinae repertor,
neque pater
Aesculapij.

Aesculapius.

medici Iurifconsultum improbasses. Et tamen stolidissimum est, disputantes introducere viros graues ac doctos, qui leuiter & imperite loquantur. PO. Ista dicta sunt à me in aliena persona. Inspice quæ dicta sunt in mea ipsius. LAV. Tu prohibebas dudum me excutere bonitatem sententiarum, nunc econtra facere iubes. POG. Vetabam dudum te facere id, quod facis: excutere bonitatem sententiarum sub aliena persona dictarum. Nunc meas ipsius excutias uelim: non magis id facturum, quam si ex Adamante coneris stilo imaginem sculpere. LAV. Equidem an istuc efficere possim, haud scio, id certe scio: tecum ipso te discrepare. POG. Quid ita? LAV. Quoniam quæ inter se discrepant scribis. En legamus. LIB. POG. Sentio enim de hac re viros doctissimos dissentire. Leonardus Aretinus epistola, quam scripsit ad Flauium Forliuicensem probare nititur: non fuisse eam linguam omnibus communem, sed aliam popularem, aliam eruditorum uirorum extitisse locutionem. Qua in sententia fuit uir clarissimus Antonius Luscus, qui aiebat se adduci non posse, ut crederet cerdones, sutores, coquos, ac reliquam uulgi fecem latino sermone usam.

Pugnancia inter
se scribere Po-
dium.

LAVR. Legamus alia quoq; deinceps loca. LIB. POG. Hic ego, inquam, fateor Carole me cum antea cum Leonardo Antonioq; sæpius disceptasse, tum post illam Leonardi epistolam plura ex uarijs collegisse scriptoribus, quibus facile probatur: illos non recta sensisse. Leonardum quippe memini dixisse mihi: eam se conscripsisse epistolam, quo me alliceret ad respondendum, etsi certe mihi semper animus fuit, ut aliquid contra suam sententiam scriberem. LAVR. Atque iterum hic. LIB. POG. Sed non tam ad ostendendam suam opinionem, quam ad meam cognoscendam, ut ab eo accipi, arbitror ab eo epistolam illam fuisse conscriptam. Nam leuibus admodum argumentis ostendere nititur: alium uulgare, alium

5 2 litera

literatum, ut suis utar uerbis, sermonē extitisse. LAV. Et ad extremum. LIB. POG. Multis insuper uerbis suam sententiam nititur tueri, quæ facillime dilui possent. LAV. In his, quæ scripsisti Fogi, quero, quomodo tecum constes. Cū enim dicas ter, Leonardum probare sententiam suā esse nixū, eundemq; tecum sæpius disceptasse, qui fieri potest, ut idem tibi dixerit se illam epistolam conscripsisse tui alliciendi ad respondendum gratia, nec ad ostendendum opinionē suam, sed ad cognoscendam tuam? In quo mecū agnosce quot insint cōtraria. Vnum, quòd, qui non solum frequenti disputatione cum dissentientibus, quorum tu unus fuisti, egit, sed etiā scriptis, idq; multis uerbis multisq; argumentis probare nititur sententiā suā, is profecto non aduersarij elicere uult opinionem, sed suā ostēdere. At sunt leuia illa argumēta. Esto tamen pro grauibus ille, non pro leuibis scripsit. Neq; quisquā adeò stultus esset, ut leuiora promeret argumēta aduersus hostes, nec grauibus unquā uteretur. Alterum, quòd nemo scribit epistolā, quātumuis etiā leuibis argumentis nixam, ad cognoscendam eius opinionem, quo cū sæpius disputasset (inter disputandū enim cognoscit eius opinionē) præsertim cū nō ad hunc, sed ad alium scribat, à quo esset lieris prouocatus. Tertiū, quòd si ille dixit, ut meministi, & quemadmodum iterum ais, ab eo accepisti: ab ipso epistolam ad Flauium fuisse conscriptam, ob eam, quam dixisti, causam, certe non diceres, te arbitrari. Ea enim, quæ uidemus, audimus, aliquo sensu percipimus, non opinamur siue arbitramur, sed scimus. Quòd si illum fuisse Leonardi suspicaris animum, profecto tibi nunquam hæc ab eo sunt dicta, sed ad tuam utilitatem tuo more præsertim de mortuo ista finxisti. PO. Imò tu fictor es, qui poëtari soles. Ego de Leonardo uera scripsi. LAV. Ergo de te non uera, quòd ab illo arbitratus es ob id illam epistolam fuisse conscriptam. PO. Non arbitratus sum, sed scio

Arbitrari.
Opinari.
Scire.

sed scio, quia ab ipso audiui. G. Verum loquitur Poggius, perge Laurenti. PO. Dic quid sentias de opinione mea, quod pri-
 sci Romani latine loquebatur omnes. LAV. Quis istuc nega-
 bat? POG. Leonardus ipse, non ne legisti? LAV. Non ani-
 maduerti. PO. Hui tardus es, atq; hebes, & nihil, nisi ad car-
 pendum acutus. LAV. Ne ad carpendum quidem satis acutus
 sum: nam multa, opinor, quæ carpi possent, non animaduerti.
 Sed legamus iterum. LIB. PO. Probare nititur nō fuisse eam
 linguam omnibus communem: sed aliam popularem, aliam cru-
 ditorum fuisse locutionem. LAV. Et iterū. LIB. POG. Nā
 leuibus argumentis ostendere alium uulgarem, alium literatū,
 ut suis utar uerbis, sermonem extitisse. LAV. En, non negat,
 latinum sermonem fuisse uulgarem atq; popul'arē. PO. O tar-
 dissimo ingenio uirum, cum negat linguam eruditorum fuisse
 eandem popularem, non ne negat uulgas latine locutum fuisse,
 cum eruditi latine loquerentur? LAV. Nondum istuc uideo.
 POG. En tibi mea ocularia. LAV. His, qui bene uident, nō
 est istis opus. Quod autem hæc non uideo, non mea est culpa,
 sed tua, qui rem non promis. PO. Non est opus promi, quæ
 prompta sunt. LAV. Imò in promptuario condita. POG.
 Quid ais? Non ne est alius nunc uulgaris sermo, alius latinus?
 LAV. Nunquid Leonardus sentit: ita uulgas olim Romæ locu-
 tum, ut nunc loquitur? POG. Non ita quidem, sed multo me-
 lius, ueruntamen aliter, quàm literati & eruditi. LAV. Nun-
 quid igitur non latine? POG. Sanè uerò, cum enim confitea-
 tur alium esse sermonem literatum, alium uulgarem, necessè
 est confiteatur, ut nunc Romani non loquuntur latine, ita olim
 uulgo non fuisse latine locutos. LAV. Quid? ergo Hebraice
 nunc Romani loquuntur? PO. Rides me, non istud dico, sed
 uulgariter. LAV. An non etiam olim fuit sermo uulgaris, ut
 Leonardus ait? POG. Istud est, in quo ipse aduersor Leo-

An quondā idē
 fuerit sermo da-
 ctorū & uulgi.

nardo. LAV. Imò & tibi. POG. Quam ob rem? LAV. Quia ista tu affers Quintiliani uerba legamus. LIB. PO. In duodecimo uerò cum scribit de genere dicendi, ait: Nam aliam mihi quandam uidetur habere naturam sermo uulgaris, aliam uiri eloquentis oratio, cui si res modo indicare satis esset, nihil ultra uerborum proprietatem elaboraret. His uerbis constat eundem fuisse sermonem hominis uulgaris, & eloquentis, quo ad uerborum proprietatem, elocutione differre atque ornatu.

LAV. En quod Leonardus aiebat alium uulgarem, alium eruditum esse sermonem, quod pernegabas. PO. Aliter isthic accipitur uulgaris, atq; Leonardus intelligit. LA. Istud nescio. Tu tamen uideris loqui contraria, dum negas aisq; : quendam uulgarem fuisse sermonem. Leonardus sentit de sermone uulgari priscorum, qualis nunc Romæ est uulgo loquentium, etsi non adeò, ut nunc, deprauato, qui certe sermo latinus non est, sed uulgaris, tu uulgarem alicuius gentis appellas sermonem. Affèram tua iterum contra te scripta. LIB. PO. Nempè opinor illam, qua latini populi utebantur, & ab eis ortam, illaq; eos fuisse usos, qui dicebatur Latini, à quibus & nomen sortita est, quam & Romanis, cum Latini essent, & in Latio siti, in usu fuisse communi necesse est. Nam sicut linguam dicimus Gallicam, Hispanam, Germanam, Italiam, qua Galli, Hispani, Germani, Itali loquuntur, itemq; de Græca & reliquis, eodem modo, & latinam linguam eam fuisse oportet, quæ in communi erat usu apud Latinos. LAV. Si Romani Latini sunt, & à gēte nominatur lingua, non ergo lingua Romanorum alia nunc est, quàm latina, sicut & olim fuit, quemadmodū ab omnibus alijs nationibus appellatur. Siquidem Italica lingua, quæ olim diuersa, ac multiplex fuit, & mox propter Romanas colonias ac Romanorum consuetudinem in linguam Romanam concessit, id est, latinam, ab exteris gentibus nō nisi latina nominatur. Itaq;

nō modo quondā loquebātur, uerum etiā nunc uulgo latine Romani loquuntur. Vides ut tibi conceditur, quod tu tantopere probare contendis : olim Romanos fuisse locutos latine? P O. Non isto modo, ut ex meis uerbis licet cognoscere, accipiebā latine, sed grammatice, ac ne Leonardus quidē. Lege mea uerba. L. P. Quero à uobis, quam linguam appelletis latinam, eam, quam grammaticam uocamus, & à quibus ortū habuisse putetis? Nempè opinor illam, qua Latini utebantur, & ab eis ortam. L. A. V. Et iterum. L. P. Diutina me dubitatio tenuit, utrum priscis Romanis latina lingua, quam grammaticā uocamus, fuerit omnium cōmunis, an alia quaedā esset doctorum uirorum, alia plebis & uulgi oratio, id est, ut apertius loquar, utrum docti pariter & indocti ab ipsa usq; infantia latino ueluti materno domesticoq; sermone loquerentur, an esset alius quispiam doctorum hominū, prout nobis contingit, ab usu uulgari diuersus. Sētio enim hac de re uiros doctissimos dissentire. P O. Ecce, quem uoco latinū, hoc est, grammaticum, nihil enim interesse uolo, grammaticū dixerim, an latinū. L. A. V. Te miror Pogi, qui passim tibi ipse repugnas. P O. Quid ita? L. A. V. Legamus tua, quæ non longe sequuntur, uerba, ubi Quintilianum affers testem. LIB. P O G. Idem in primo sui operis libro, cum de grammatica disputat: Quid, inquit, de alijs dicam? cum senatus senatui, an senatus senati senato faciat incertum sit? Quare mihi non uenuste dici uidetur: aliud esse latine, aliud grammatice loqui. Quibus constat uerbis omnes latine, sed non omnes grammatice loqui solitos, cum latinam linguā omnibus tribuat: grammaticam, hoc est, loquendi doctrinam, literarum peritis. Latine igitur omnes, sed emendatius docti loquebantur, à quibus senatum quartæ declinationis dici affirmat, ab indoctis secundæ. Docti enim ratione iudicabant, quod alij usu assequerentur; nulla suorum uerborū ratione habita.

Latine,
Grammatice lo
qui.

LAV. Ais linguam latinam eandem quam grammaticam esse, dehinc affers Quintilianum dicentē: aliud latine esse, aliud grāmatice loqui. Quid aliud uult Leonardus, quā omnes Romanos fuisse latine locutos, sed nō grammaticē? Vides ut tu causam aduersarij agis, & tuam euertis? Sed ego te Pogi subleuare uolo, atq; ostendere, nihil ad hanc rem uerba Quintiliani agere. Nam ea tu nō recte accipis, qui ais, cū uelle emendatius dici grammaticē & doctius, quā latine. Hoc ille nō sentit, sed melius esse, latine, quā grammaticē loqui, hoc est, ex consuetudine peritorum, quā ex artis analogia: cū tota sit illa Quintiliani disputatio de laude consuetudinis loquendi aduersus analogiam, de quarū utraq; ita ait: Consuetudo uerō certissima loquendi magistra, utendumq; planē sermone, ut nummo, cui publica forma est. Deinde: Sed meminerimus non per omnia duci analogiæ posse rationē, cū sibi ipsa plurimis in locis repugnet. Et paulo post: Non enim, cū primum fingerētur homines, analogia demissa caelo formā loquendi dedit, sed inuenta est, postquam loquebantur, & notatū in sermone, quid quoquo modo caderet. Itaq; non ratione nititur, sed exemplo: nec lex est loquendi, sed obseruatio: ut ipsam analogiā nulla res alia fecerit, quā consuetudo. Inherent tamen quidam molestissima diligentiae peruersitate, ut audaciter potius dicant, quā audacter: licet omnes oratores aliud sequantur: & emicauit, non emicuit, & conire, non coire. Et cū multa in hanc sententiā disputasset, ad extremum intulit: Quare mihi non inuenuste dici uideatur: aliud esse latine, aliud grammaticē loqui. Vides, ut latine loqui est oratorū & eruditorū, et plus etiā, quā grāmaticē? Ideoq; latine loqui, inter uirtutes Rhetoricæ ponitur, ut grammatica sit locutionis, latinitas elocutionis. Hæc est inter grammaticē ac latine loqui differētia, non quam tu constituuis, & quantumuis falsa ratione conaris probare, inquires: Senatū quartæ dici à doctis

doctis, secundæ ab indoctis. Nam neq; istud, ut tu ais, Quintilianus affirmat, sed planè negat, neq; ullo exemplo confirmari potest. An Cicero indoctus est, qui cum alibi, tum uerò in Philippicis ait: Non semper habebitis eundem senatum, nec senati ducem: qualia exempla sunt plurima, ut ista uera sint tu propositum meum tueris: non alium fuisse latinum, alium grāmaticū sermonem: de quo à me disputatio fuit instituta, nam qui latine, ijdem grammaticè loquebantur. Quomodo tu isthuc dicis: ut sermo latinus, qui grammatico præstat, esse omnium cōmunis, nec plebis modo, et uulgi mulierumq;, uerū etiam puerorum atq; infantum? O rem miram Fogi, infantes eam habuisse facultatem, quam Cicero sæpenumero in quibusdam oratoribus desiderat, in nonnullis prædicat. Si omnes latinum sermonē à matribus nutricibus ue discabant, ergo omnes norant, quemadmodum nūc in omnibus ciuitatibus fieri uidemus de sermone uernaculo, quæ res nulli hominū inter conciuēs unquam laudi data est. Sin uerò laudanda, quia labore, studio, industria comparatur, ergo non à parentibus aut nutricibus tradebatur. P O. An non ego dixi omnes Romanos latine locutos, sed emēdatius doctos? L A V. Cur dicas emendatius, non uideo. Alius alio ornatius, sublimius, eloquentius, fateor, sed nō latinius, si omniū Romanorū sic erat cōmunis lingua latina, ut nunc est ciuitatū suarū cuiusq; uernacula, ut Florētinarū Florētina, ut Neapolitanorū Neapolitana, ut Venetorū Veneta. Quoniā nunq; animaduerti Romanum Romane, aut Florētiniū Florētine, aut Neapolitanū Neapolitane, aut Venetum Venete alium alio magis loquentē. Vnus est modus, atq; unū genus, et una ueluti in suo cuiusq; ciuitatis numismate, figura dicēdi. Qd' si nō loquebātur prisca Romani alius alio latinius, ergo nihil est, quod dicis, emendatius locutos doctos. Quanquam non uides, cum dicis doctos: facti te doctrinam fuisse: quæ superuacua fuisset, si linguam lati-

nam infantes sine doctore didicissent. POG. Quasi nō fuerim confessus à Quintiliano tribui literarū peritis, loquēdi doctrinam, hoc est, grāmaticam. LAV. Istud Quintilianus nec dicit nec sentit. PO. Ergo si grammatica nō magis peritorū doctorumq; est quā imperitorum & indoctorū: sequitur id quod à principio proposuerā: grāmaticā fuisse etiā uulgi infantiumq; sermonem. LAV. Non id dixi equidem: sed Quintilianum nō id sentire, ut doctorum sit grāmaticae loqui magis quā latine. POG. Igitur quod uolebā, doctorum sit pariter & indoctorū apud priscos latine ac grammaticae loqui. LAV. Idem Pogi, modo ais, modo negas: nunc grammaticam esse doctorum & peritorum tantummodo: nunc etiam imperitorum atq; infantium. Sed qui fieri putas potuisse, ut infantes grāmaticae loquerentur? Nempe quod illam à matribus, ut inquis, nutricibusq; discebant, idq; duabus te rationibus probasse confidis. Vna, quod scribis. LIB. POG. Cum ab ipsa infantia barbarorum filij cum materno lacte uernaculam linguam discant, quamuis hiulcam, rudem, asperam, barbaram, absonam prolatu, que nobis uiris esset admodum scitu difficilis. LAV. O te prater ceteros homines ridiculum Pogi. Cui non aliena lingua difficilis, absona, atq; adcō barbarā? Nunquid putas minus absurdam uideri Germanis Italicam, quā nobis uideatur illorum? aut non ita laborant Teuthones in percipiēda nostra, ut nos in ipsorū? Equidem nescio an aliquem Germanum audierim recte loquentem Italice, quamuis in Italia totam penē egisset aetate: quod facerent, si nostra, quā illorū esset scitu facilius. Quotusquisq; est, aut Græcus, qui latina, aut Latinus, qui Græca recte pronūtiat? Audiui adolescens à quibusdam, qui se audisse dicerent, cū iter ad Alpes facerent: quendam sociorum suorum admiratum, quod pueri illi Teuthonice loquerentur, dura, rigida, & minime apta pueris lingua, quasi deberent omnes infantes statim Italice

Italice loqui, lingua, si tibi credimus, suavi, dulci, & accommodata infantibus uelut lacte. Cur ita? nempe quia Itali sic loquebatur. Non alium opinor fuisse, quam te Pogi, qui miraris, tanquam rem arduam, & discendæ grammaticæ similem: pueros discere barbaram aliquam linguam. Altera quod scribis, multos te nouisse in Curia Romana, qui solo usu grāmaticæ loquendi, grammatici euasissent. Ego certe & natus & alitus Romæ, atq; in Romana (ut uocant) Curia, qui congrue loqueretur, cognoui neminē, nec hoc cōtingere posse existimo. An tu ignoras illam sacerdotis fabulam, qui famulum iubebat secum loqui grammaticæ: identidem cum reprehendens, quod nesciret dicere: da mihi clauem, ubi est clauis? iuberetq; nunc clauis dicere, nunc clauem. Quo facto ille desperās uicissim cœpit herum indignabundus reprehēdere: his uerbis, quæ in iocum uulgi emanauerunt: modo clauis, modo clauem, nunquam uidi homo talē? & tu hæc facillima etiam pueris esse existimas? Quæ quantopere facilia sint, uel tu (nam quid alia documenta quærimus?) testimonio es, qui ista ætate, isto studio, ista perpetua grammaticæ loquendi atq; scribendi consuetudine, nondum tamen grammaticæ aut loqueris, aut scribis. Quo minus tibi obsequar postulanti, ne quid de erroribus uerborum tuis in hoc opere loquar. Quod cum à me poscas satis significas: te nondum satis grammaticum esse: hoc est, difficile admodum, grammaticæ loqui. De quibus tuis erroribus ad extremum agam. At tu grammaticam adeo facilem facis, ut eam artem esse negare uidearis, idq; Quintiliani testimonio. Nam ita scribis, LIB. PO. Quod consilium superuacaneum esset, si lingua latina tunc in scholis à præceptoribus tradita extitisset. LAV. Cur quæso Pogi semper à teipso dissentis? quæ est tua incōstantia? aut quæ tanta ingenij hebetudo? præceptores fuisse concedis, scholas non cōcedis. Quid est enim aliud schola, nisi ubi præceptor docet plures Schola duntaxat

duntaxat? An non scholas non dico fuisse, sed etiam debere esse confirmat, ad quas pueri etiam infantes q̄; mittantur, cuius secū dus titulus est, Vtilius domi, an in scholis erudiātur? Quid ais Pogi, grammaticæ statim pueri loquebantur? nullæ scholæ erāt? frustra igitur compositi erant tam scrupulosi libri de arte grā matica, frustra uocabantur præceptores, frustra ei doctrinæ dabatur opera, si usu percipi poterat, frustra de ipsa Quintilianus idem inquit: Quæ nisi oratoris futuri fundamenta fideliter iecerit, quicquid superstruxeris corruet: necessaria pueris, iucū da senibus, dulcis secretorum comes, & quæ uel sola in omni studiorum genere plus habet operis, quàm ostētationis. POG. Quasi uerò ego nō dixerim doctos ratione iudicasse: quod aliq̄ usu assequerentur: nulla suorum uerborum ratione habita.

LAV. O ineptissimum hominem: quasi oporteat de ea re rationem reddere, quæ non ratione constabat, sed usu. Quo mihi rationem istam, si satis est usus? Quis de lingua Gallica, Hispanica, Germanica, Florentina, Neapolitana, Veneta, & item de reliquis rationem exigit, & non ipso usu contentus est? An Quintiliani ex eodem libro uerborum obliuis es, quæ paulo ante retuli? Itaq; nō ratione nititur, sed exemplo: nec lex est loquendi, sed obseruatio, ut ipsam analogiam nulla res alia fecerit, quàm consuetudo, Cū dico analogiam, quicquid penè rationis est in grammatica, complector. Nam ita ait idem in eodem loco autor: Sermo constat ratione, uetustate, autoritate, consuetudine. Rationem præstat præcipue analogia, nonnūquam etymologia. Vides ut uix reddi ratio possit grāmaticæ, quam tu uis totam constare ratione. POG. Tu uerò pro mea causa loqueris, qui nō artificium olim fuisse grāmaticam, ut nunc est, sed usum & consuetudinem uolo, eoq; pueris quoq; & infantibus scitu facilē. LAV. Istud Pogi tua fit culpa, nō mea. POG. Cur ita? LAV. Quia cum inter se cōtraria loquaris, idq; persæpe, non

non possum facere, quin etiam pro te dicam, ut mirū quiddam, & prima fronte ridiculum uideatur esse: altercantes inter se alterum pro altero dicere. Verū hoc inter me atq; te interest, quod ego etsi pro te, non tamen contra me dico, tu non magis contra me, quam contra te ipsum dicis. Verū Pogi nec aduersum me, nec pro causa tua loquor. Nam hæc est, ut ad ipsum ca put ueniam, quæstio tua: utrum priscis Romanis latina lingua, quam grāmaticam uocamus, fuerit omnium cōmunis etiam infantium, hocine tu sentis Pogi? POG. Quid ni sentiam? LAV. Ergo grāmaticæ fuisse locutos confiteris infantes. PO. Sentio, & confiteor. LAV. Cur igitur ad præceptorem grāmaticæ mittebantur, ut discerent linguæ, quam norant, rationes, & causas? POG. Eodem reuolueris, utinam ego recte grāmaticæ loquerer, * ne aliquid causarū ac rationum grāmaticæ nossẽm. Quanquam in hac tu re longe antecellis, qui nunquam de huius artis præceptis magnopere curasti. Quid ais? aut ars grāmatica est, & ab eruditis, nō aut à nutricibus tradebatur: aut ars nō est, quam omnes fatentur esse artē, ut tu unus plus omnibus sapere uideare, & ceteros tanquā tardissimo ingenio damnare, qui artem fecerint id, quod usu & sua sponte percipi poterat. G. Noli reniti ulterius Pogi, ac cōtendere: grāmaticæ omnes priscos Romanos cuiuscunq; conditionis, sexus, ætatis, locutos fuisse. PO. Si istuc cōcedendum est, illud certe cōcedat Laurentius oportet, omnes fuisse locutos latine. LAV. Ego uerò etiam hodie Romanos loqui latine fateor. PO. At multū differēter à priscis. LAV. Et istud quoq; fateor, sed abs te discere uelim, quam differenter olim uulgus ab oratorū sermone loquebatur. PO. Quantum ad uerba pertinet, nihil omnino. LAV. Jam in idē redimus. PO. Quamobrē? LAV. Quia sermo oratorū ad grāmaticā cōposi. us erat, ut omnes scriptores huius artis præceptoresq; testantur, & tu præter ullam artem esse

Tanquam sanguis

esse uulgi sermonem modo concedebas. P O. Dicam igitur non grammaticum uulgi fuisse infantiumq; sermonem, sed tanquam grammaticum. L A V. Ad risum me adigis. P O. Quare? L A. Quia uideris iidem loqui, atq; illi, qui aiunt: deos non habere sanguinem, sed tanquam sanguinem. Nam quis intelligat, quid illud sit: tanquam sanguis, nō tamē sanguis? Ita te quis audiat dicentem: illos non grāmāticē, sed tanquam grāmāticē locutos? P O. Dum ita loquor, id intelligo: sermonem uulgi atq; infantū parum abfuisse: à sermone oratorum, duntaxat in uerborum proprietate. L A V. Hoc ipsum, quātum distantie erat, queritur, & in controuersia est. Si multum, recte sensit Leonardus, sin parum, & propē nihil, tu uiceris. Neq; uerò tua exempla palām ostendunt: nihil interfuisse inter eorum orationē, quorū scripta legimus, & eam, qua pueri à nutricibus matribusq; imbuebantur. Nam illa, quæ ex Quintiliano repetisti, magis contra te facere probaui, cuius & illud testimonium uide, an tecum faciat, ex eodem libro: Id uel hoc argumento patet, quod intra biennium, postquam recte formare uerba potuerunt, quamuis nullo instante omnia ferē loquuntur. Non dico nunc, si fuisset eadem lingua indoctorum, & doctorum, quid oportuisset pueros iam grāmāticē loquentes ad grāmāticum mittere: sed qui fieri potest, ut quod nos tanto studio ac labore, instantibus præceptoribus, pædagogis, patribus, in assidua scholarum ac condiscipulorum consuetudine, intra tot annos nequimus assequi. (Loquor de grāmāticē fando) id illi infantes inter lusum, nullo instante, intra biennium, ex quo coeperāt posse uerba proloqui, assequerentur, ita, ut oratores ac poëtas intelligerēt, quos uix nos exacta pueritia intelligere possumus? Neq; nos tardiori, quàm illi fuerunt, ingenio facias, (quoniā quibusdam in artibus nequaquam illis cedimus) quales, si nō sumus, * sed ueteribus pares, unde fit, ut uulgus (Romanū atq; adeo Italicū illiteratorum

torum dico) non possit ullo pacto conseruare, imò cōsequi & imitari sonum literatarū uocum etiā milies auditorū, & quotiā die inculcatarū, cuiusmodi sunt ea quæ à sacerdotibus subinde repetuntur? Et, ut de Romanis, de quibus controuersia est, potissimum dicam, frequentissime audiunt legentes in uia Appia: domine quò uadis? at uulgus ait: domina couata? de ara cœli: dicit, arocioelo, de arcu Neruæ, arcanoe, sancti Petri ad uincula, sancto Petro mencolo, et alia infinita, adeò nullum literati soni uerbū in ore uulgi est. Neq; aliter in cætera Italia Hispaniaq; & Gallia, quæ quandam habent cum nostra lingua cognationem. Neq; illud fuit abs te faciendum, ut exempla linguæ Hispanæ in testimonium afferres: quasi aut Italici pauciora uocabula habeant grammaticis similia, aut non illi cuncta nomina numero plurali: s litera finiant: Quo nullum maius indicium est, gentem illam olim grāmaticè locutam. Quæ natio, si quondam more literatorum loquebatur, cur nec ipsa inflexionem illam casuum, de qua Leonardus quærebat: nec participia quædam, atq; gerundia, supinaq; , nec deriuandi, nisi in paucis, usum, nec alia plurima, quæ grammatica præcipit, custodiuit? unde articulos, quos lingua latina non habet, adsciuit, quemadmodum & Roma, & Gallia, & Italia? Sed hæc hæctenus. Nolo enim in præsentiarū meam promere sententiam, cum nō sit id mei propositi, sed, ut tuæ aduerser, ne tantopere tibi de isto opere placeas, ex quo tibi te immortalem fore promittis. Nunc quo uideatur id, quod disputauī, uerisimilius, non fuisse facile factu, sed difficile sanè: loqui uulgus, ut oratores, solitum esse, tua in lingua latina annotabo uitia, quæ in hoc opere admixisti, si idem iudici nostro arbitroq; uideatur. G. Ego uero, & quòd ita fecisti probo, & sicuti ais, reor esse faciendū. LAV. Et eo magis, quòd si qua sunt, alia (puto autem esse multa) quæ ad hanc rem pertineant, cōmodius abs te explicabuntur, si ea

Pogio

Pogio libebit audire. G. Sunt, ut inquis Laurenti, alia in quibus ista questio finiri potest, nec mihi ignota: quæ si Pogio, sicut ais, libebit audire, explicabo. P O. Libebit nimirum mihi audire, si contra me non sis locuturus. G. Contra te uelim ego loqui: sum iudex: istæ Laurentij, qui aduersarius est, sunt partes, meæ sunt, non contra quempiam, imo nec pro quopiam loqui, nisi pro ueritate, contraque mendacium. P O. Iam mihi libet audire. LAV. Mihi quoque, sed ubi paucula in te non latine posita uerba notauero: Latine dico, ut docti loquebantur, non ut indocti, aut quomodo nunc seculum nostrum latine loquitur, quod potius dicendum est loqui semilatine, ac semibarbare: scripsisti enim primum. LIB. POG. Natalè patriæ. LAV. Pro natale solū. Idē enim pollet unū nomē: patria, quod duo: natale solū. Ex quo superuacuum est natalè, item. LIB. POG. Conuiuii magister potius gratias cōiuiuis debeat, quæ uenerint, quam illi ei, qui ad epulum uocarit. Et iterum, Horū quæuis non magis gratias debere arbitror cōiuii auctori, quam tibicines, aut cytharistas, uel cætores ad epulum adhibitos uoluptatis causa, qui nedum gratias pro cibis impensis agunt, sed præmiū insuper suæ artis exposcunt. Atque iterum, Sicut ergo turpe ducimus non adhiberi ad epulum aliorum, sic honestum uidetur accersiri. LAV. Cur dixisti modo cōiuii magister, modo auctor: nempe quia ignoras cōiuiatorē reperiri, quod reperias licet cum alibi, tum apud Liuium lib. VI. de bello Macedonico. Præterea epulum pro epulis ponis, quæ differentiā aperirem, exemplisque cōprobarē, nisi doctissimus uir adesset iudex noster, nedum quoque non secundo loco posuisti, ut debebas, sed primo, quod sæpe aliàs reprehendi, sed illud non semilatinum, sed barbarum fuit: accersiri, ut dicimus audiri: quasi dicatur accersior, et non accersor. Posuisti item multoties pro frequenter, qualibet pro unaqueque, umbeculam pro umbellâ, sua pro eius, et eius pro sua, sibi pro ei, eum pro se ab horreo

Natale solum.
Patria.

Conuiuator
Auctor conuiuii

Epulum

Nedum

Accersor
Multoties
Umbella
Frequenter

horreo rem, pro abhorreo ab re, aliàs pro aliter, siue alioqui, subtus lectum pro subter lectum, impartiti sunt studium suum in illis, pro impertierunt studium illis, quantum pro quanto, quoad pro quantum, applaudisse pro applausisse, etiam necessarius neutro genere, tanquam comparatiuum. Quod si forte non credis, en legito. LIB. P O G. Nil utilius, nil necessarius nobis ad tuendam uitam corporisq; tutelã quàm domus. L A V. Hic quod aliud se prodit uitium: quasi dicatur ad tuendam corporis tutelam, aut certe, si uis ad corporis tutelam intelligi, quid interest inter, ad tuendam uitam, & ad tutelam corporis? Neque tu loquens cum quendam apud Ciceronis Officia dixeris huic esse similem. Nam & dissimilis ille est, & tu hoc uitium frequenter admittis, ut in ultimis uerbis. LIB. P O G. Aëris & animi gratia. L A V. Quod uix ullus poëta dixisset, cum præsertim differat aër, propter quem hauriendum, & animus, propter quem relaxandum prodibatis, huiusmodi causæ inter se ita dissimiles non solent coniungi sub illo uocabulo gratia siue causa, quod genus loquendi frequenter captas, quale est. LIB. P O G. Et qui secus opinantur, non recte meo iudicio existimant. L A V. Ne diceres iterum opinantur, quod etiam erat melius, dixisti existimant. Tersius sic dixisses: & qui secus, id est, meo iudicio, non recte opinantur. Eiusdem uel affectationis uel negligentiae est, quod ais. LIB. P O G. Sententiam Aristotelis tecum sentire. L A V. Quasi sententia sentiat, quod nemo unquam dixit. Ego uero ne sensa quidem uerborum dixerim, ut tu facis, qui scripsisti. LIB. P O G. Ut etiam rudes indoctiq; percipiant, uerborum sensa. L A V. Ac nec illud dixissem: nulla suorum uerborum ratione habita. Habere etiam rationem est, habere respectum, non autem ignorare rationem, ut tu illic accipis, neq; cum ais. LIB. P O G. Qui si quod uerbum inter stultos, qui undique redundant, protulerunt. L A V. Maluissimè dicere: quibus omnia redundant, ut Cicero dixit, qui nusquam

Subtus.
Imperior.
Quantum.
Quoad.
Necessarius.

Tuenda uita.
Tutela corpo-

Opinor.

Sententia sentit.

Sensa uerbo: ù

Habere rationem uerborum.

Stultis omnia redundant.

nusquam sic locutus reperitur, ut tu: inquis, LIB. P O G.
 Quibus ex rebus planè intelligis à medicina sciētia, in multo fā
 cultatem legum anteiri. L A V. De illo loquor: in multo. Et ad
 extremum uelim mihi distinguas significata cerdonis ac sutoris,
 nam pro diuersis ponis, cum inquis. LIB. P O G. Cerdones, su
 tores, coquos. P O G. Cerdones faciūt calceos, sutores uestimen
 ta. L A V. Si uestimenta è corio intelligis, aut calceos uenire ap=
 pellatione uestitus, non negauerim sutores etiam circa uestes
 uersari. Verum non ita accipitur à doctis: sed is, qui calceos fa=
 cit, sutor: qui uestes, sarcinator nominatur. Hæc si pogi igno=
 ras, alter censorius Cato, non dico, quia mordax, sed quia do=
 ctus, ut ille, & senex es, quo tandem modo pueri sciebant, atque
 infantes? P O G. Expectemus, quid de hac re sentiat Guari=
 nus. Multa enim legit, multa audiuit, multa composuit,
 profecto aut hic scit, quid uerum sit, aut nemo.

L A V. Nunquid cum proteruum, si secus,
 ac tu, sentit, appellabis? et si isto uocabu=
 lo proteruus, non recte es usus.

P O G. Ut eum uidero sentien=
 tem, sic appellabo. Sed cur
 eum iam loqui pa=
 ratum impe=
 dimus?

In multo au=
 teiri.

Cerdo.
 Sutor.

Sarcinator.

Proteruus.

LAVRENTII VAL.

LENSIS IN ERRORES AN= tonij Raudensis adnotationes, ad Ioannē Lu= cinam Alfonso regis Secretarium.

INTELLEXI Ioannes, cum alijs nonnunquam, tum uerò in praesentiarum accidere sole= re, ut quaedam agamus inopinati, ut quae uolui= mus, nolimus, quaeq; rata habuimus (ut inquit Terentius) irrita, ut quae facta sunt, infecta cu= piamus. Quem enim casum existimassem ita ferre posse, ut in ami= cum, in familiarem, in eum quem libris ornassem, scribere aut co= gerer, aut deberem, aut uellem? Etenim (ut alia necessitudinis si= gna praeteream) inter me, & Antonium Raudensem, quid ma= gis ostendi potuit, quam quòd in libris de uero bono partes ei (ut sic dicam) censorias tribui, defensionemq; religionis? ut nò plus in libris de Republica tribuerit aut Scipioni Cicero, aut So= crati Plato. Eum nunc quibusdam in locis operis sui cogor re= fellere, & carpere, quem laudau. Postea dicam, cur debeam, uelinq;. Testor mi Ioannes, mutuan nostri charitatem, & ipsius amicitiae sanctissimum numen, me tibi rem gestam enar= rare, candidam, atque simpliciter, nullo admixto mendacio: quod cum per se obscœnum est, tum uerò quoties non sui defen= dendi, sed alterius accusandi, calumniandiq; gratia adhibetur. Cum essemus nuper Baroli, Raudensianus codex Mediolano missus, regi dono datus est, quem Ioannes Alzina, quasi alter hoc seculo Mecœnas, cum transcribendum curaret, mecum egit (eram enim tunc eius contubernalis) ut si qua in parte dissen= tirem ab illo opere, subnotarem. Cui ego si quid dissentirem, id me in opere de elegantia tradidisse respòdi, praeterca nolle com=

Libex de uero bono.

t 2 mittere,

mittere, ut dum amico morem geram, amicum alterum lædam, Tum ille, Non uacat mihi (inquit) nec per tot occupationes licet multa euoluere, & tuum cum isto opere conferre. Ad hoc, multa hic sunt, quæ in illis libris fortasse, ut minuta tu quidem, sed tamen multis utilia omisisti, præsertim Ioanni meo filio unico, cui hanc rem nõ minus, quàm mihi prospicio adolescenti (ut ex epistolis suis iudicare potuisti) studioso, acuto, dignoq; qui in imitandis libris minime fallatur. Nam quod de amicitia lædenda uideris uereri, neq; has annotationes alius præter filium leget, & si quando forte quis leget, has tuas esse profecto non diuinabit, utpote nullius nomine scriptas. Hæc ille cum diceret, magis hominis mouebat autoritas, quàm ratio, magisq; iuberi uidebar, quàm rogari. Transcurri itaque opus pauculis admodum diebus, annotans penè inuitus, siquid forte reperiebam. Cum autem ad uocabulum omnis peruenissem, meq; illic, etsi non nominatim, tamen aperte reprehendi animaduertissem, non exigua sanè bilem, uel criminis, uel accusatoris indignitate contraxi, intellexiq; famæ meæ, quæ a falsis amicis in discrimen adduceretur, esse succurrendum. Neque id ob hunc tantummodo locum, sed ob uniuersum de latinitate, & elegantia opus, quod ab isto damnatum, & idè illius post nostrum fuisse compositum, aliqui non admodum prudentes fortassis opinarentur. Quo factum est, ut non tantum necessario, sed etiam iuste ad hanc rem libenter descenderem, nollemq; ea re illum à me unquam fuisse laudatum. Huc accesserunt tertio loco literæ tuæ, quæ non modo, ut opus uni conderem, sed ut omnibus etiam ederem, induxerunt quodam profecto miraculo. Siquidem scribenti mihi Raudensianas annotationes, illæ sunt redditæ cum degustatione quadam operis ipsius, cumq; hoc tuo (ut sic dicam) elogio: Videntur nanque copia multa abundare, sed non radicem attingere. Confert tempora quibus tuæ literæ ad me datæ, quibusq;

quibusq; rex Baroli, seu Foggiae erat, id est quando codex ille regi donatus est, & unà reperies atq; eadem fuisse, ne dubitare deberem id aggredi, quod tot causis aggrediendum esse diuina uoluntas (ut interpretor) demonstraret. Nam prima quidē causa uehemens, ac necessaria erat, sequens uerò honestissima, tertia autem perpēsissima & quasi coelesti nutu cōmendata. Etenim cum tuo amori nihil denegare possim, tum literarum ipsarum, quas tam longinquo terrarum tractu misisti (ut dixi) miraculum, ita obtupefecit pectus meum atque penetravit, ut non modo facerem quod postulabas, uerum etiam ipsum tibi potissimum opus inscriberem. Facio tamen fortassis imprudenter, qui antea librum inscribo, quàm sciam, an editione, & (quod pluris facio) an te tam docto, & exculto uiro sit dignus. Sed ueritus sum ne quod elegantijs accidit, id huic libro accideret. Cum enim illas ad nullum scribo, sed ad te atque ad Ioannem Aurissam cognoscēdas mitto, te absente Aurissa publicauit, ut iam post infinita exempla, uix ausim eas ad aliquem scribere, sed quia tu & suades, & hortaris, faciam, propeq; diem quia inemendatae sunt, ut ais, ad te emendatissimas mittam, qui non fines (ut alter fecit) ab indoctis librarijs corrumpi, quod Quintilianus intelligens, misso ad Tryphonem opere, inquit, Multum autem in tua quoque fide, ac diligentia positum est, ut in manus hominum quàm emendatissimi ueniant. Hoc cur tam sapiens autor dixisset, quod tantum in aliena fide, ac diligentia reponeret, non antea quàm meo doctus experimento, didici. Tu tamen non minus in me & fidelis, & diligens eris, quàm Trypho in illum fuit, & interim uolui hoc opus anteuertere, ut literis tuis non tam responderem, quàm parērem. Hoc tamen te testificatū à me uolens, quo uiris bonis satisfaciam, qui amicitiam sancte inuiolatēq; usque ad extremum seruandā putant, inter me, ac Raudensem parū sanè familiaritatem intercessisse, paucisq; diebus consuetudinem fuisse, nec

eam unquam epistolis nos mutuis confirmasse, ut ipse ex iniuria mei magis ingratus, quàm uiolator amicitiae esse uideatur. Et ego me defendens, magis beneficij mei perdidisse rationē, quàm amico laceffenti non pepercisse. Et laudem quam illi tunc tribui liberalius, ut fieri solet, benigniusq; concessisse, quàm nunc in eo notando inconstantiae crimen incurrisse.

Quantopere sit elegans Raudensis noster, & quàm decuerit eum de eloquentia scribere, uel proœmium ipsum testimonio est, cuius tres tantum ex principio uersus cōsideremus, sic enim incipit. R A U D E N S I S. Puto erit operæpretium his, qui eloquentiæ, humanitatisq; studijs uidentur aspirare, & librorum copiã quasi nullam habēt, quos lectitare possint, unum hunc pro omnibus, quē sæpe legant, scrutēturq;. L A V. Sæpe te legemus Raudensis, omīssis alijs, si eloquentes euadere uolumus. Nonne ingrato animo in ueteres, atq; impio es, qui uel clām, uel palām nos adhortaris ad negligendos omnes aliorum autorū libros? At non loqueris de ijs, qui librorum copiam habent, ergo tu talibus nihil scribis: & quibus nulla ad assequēdam perfectam eloquentiã adiumenta desunt, ijs tuum opus nō prodest, sed pauperibus tantū, ut in te Ouidianum illud de arte amandi aptissime cadat, Pauperibus uates ego sum, quia pauper amaui. At quantum prodest pauperibus opus tuum, unde per illud in summum facundiæ fastigium perueniant? Si ita est, etiam diuites istam uiam tam expeditam ingredi mallent, quàm se per multiplicem lectio- nem fatigare: si in fastigium hoc modo peruenire nequeunt, nō uideo quid profis, uel diuitibus, quibus obstat, si te contenti sunt, ne in summum, quò cupiunt, euadāt: uel pauperibus, qui quò per te euasuri sunt, nesciunt, quibusq; & ipsis spem, atque ad eò animum eripis, aliquando ulterius euadendi: cum præsertim nemo sit ita pauper, ut se quandoque diuitem, aut certe meliori for-

tuna

tuna fore desperet. Quid ais, unus iste pro omnibus libris satis est? cur ergo multis in locis legendos alios esse uis, legiq; iubes, ac precaris? In nunc, & iacta tantopere librum tuum. Et unum librum appellas, ut nos nomine ipso circumuenias, qui uerbosior est, quam duo & quadraginta Varronis, rerum humanarum, ac diuinarum libri: & cum de imitatione inscribis, de qua quæso imitatione? Vniuscuiusq; enim artis est imitatio. Hoc tibi quidem adde in mentem non uenit. Sed tamen intellegis de imitatione eloquentiæ. Quid igitur de hac ipsa re tibi credimus, posterius gloriantis? tu primus scribis, & non ante Quintilianus? tum de omni imitatione in uniuersum, tum de ea, quæ ad eloquentiam pertinet? Post quem aliquid de arte Rhetorica (nam imitatio ipsa, ut idem ait, pars artis est) scribere, hominis est artem oratoriam nescientis: quanquã nihil minus, quam de imitatione loquitur, opus hoc de imitatione titulum habens, quod autor ipse sæpe legere, sæpe scrutari nos iubet, uidelicet mysteria quædam in eo latent, quæ nisi scrutemur, inuenire nequeamus. Verum quoniam hoc postulat Raudensis, agedum, scrutemur, an recte dicat, an secus. Et antequam de cæteris ordinem, id agamus, horum trium uerbum uerba, sicut de sensibus fecimus, an imitatione sint digna, uideamus. Ait, qui studijs eloquentiæ uidentur aspirare. De latinitate & elegantia uidetur uelle loqui Raudensis, At hoc nec elegans, nec latinum est. Siquidem dicimus aspirare rei, pro auxilium aliquod præbere deos. Vergilius, Aspirat primo fortuna labori. Aspirare ad rem, est proprie hominum, nec ferè nisi cum negatione aut interrogatione, quæ in negationem resolutur, significatq; ne spiratu quidem ac flatu proximum esse posse, nedum ore contingere quod cupit. ut Cicero sæpe, Ad hanc laudem aspirare non possunt. Et in uerrem actione prima, In eiusmodi re quisquam tam impudens reperiretur, qui ad alienam causam inuitis ijs, quorum negotium est, accedere, aut

Varronis li
br. 42.

Imitatio.

Aspiratio.

t & aspirare

aspirare audeat? Quid quòd ait, uidentur aspirare, non autem
 aspirant, quasi uideantur, non sint aspirantes? Ait præterea quasi,
 pro eo quod est ferè, de quo latius in elegantijs diximus. His etiã
 pro ijs posuit, cum alterum sit ab hic hæc hoc, alterum ab is ea
 id. Reliqua pergamus. R A. A, ab, abs, præpositiones sunt: à
 quidem, consonantibus omnibus rectè præponitur, sed ab, rectis-
 sime liquidis. L A V. Est ne hæc de imitando disciplina? Hæc ne
 de eloquentia præceptio? an potius grāmatica, aut si uis elegan-
 tiæ, quod tradere non oratoriæ est? Nam (ut ait Quintilianus)
 docere uim cuiusq; uerbi sit quod minus usitatum incidat, multū
 infra rhetoris officium existimandum est. At si oratoriæ artis
 esset, non & alij hoc præceperunt, quod se unū Raudensis præ-
 cipere ait? Nunc uideamus, an recte præcipiat, quod certe non fa-
 cit. Nam ab, non solum duabus liquidis recte præponitur, r &
 l, sed etiam i cōsonanti. Ut Vergilius, Ab Ioue principium mu-
 se. Nullā uerò aliarum consonantium amat. Abs autem non solū
 t, præponitur, ut abs tē: sed etiã q, & forte etiam c, ut in libris de
 elegantia diximus. R A. Cicero uerò persæpe ponit ex pro à
 uel ab. uerbi causa, si illum imitari uolueris, dices, aliquid ex Pom-
 peio sciam, id est à Pompeio. L A V. Omisit Raudēsis, quia etiã
 dicimus è Pompeio, quanquam hoc simile illi est, & præterea
 de Pompeio, ut Cicero, Audiebam adolescens de patre meo, id est
 à patre meo. R A. Ablatiuo utitur sæpius Cic. terminato in e,
 quàm in i. L A V. Quid ais? Nonne dicitur & à Cic. & ab om-
 nibus, In illa infelici pugna, potius quàm infelice, ab illo infel-
 lici bello, in hoc felici certamine à potenti rege donatus sum. Itē
 ab antecedenti, à consequenti, à repugnanti, hoc mallem dixisses
 quando ablatiuus regitur absolute, tunc frequentius usurpari, e,
 ut Cicero, Afflante fortuna, flante austro, non flanti. Vergilius,
 Pluuia impendēte recedunt. R A. Inuenies tamen hoc unum ob-
 seruatum ab ipso, ut semper ablatiuos comparationis terminet
 in e,

Quasi.
 Cap. 36. lib. 1.

A, ab, abs,

Cap. 19. lib. 1.
 E. de. ex.
 Vide cap. 66.
 lib. 3.

Ablatiui in e
 & i usus.

in e, non in i, uerbi gratia, diceret longiore uia, nō uia longiori, prosperiore fortuna, non prosperiori, ut grammaticuli nostri dicunt. L A V. An non dicimus è contrario, sic semper, à maiori, à pari est hoc argumentum? Melius igitur dixisses comparatiua ^{Comparatiua in e & i.} cum iunguntur generi foemineo sæpius postulare, e. in alijs generibus sæpius i, ut nunc uiuimus meliore fortuna, commodiore ualetudine sum. Nam quòd ais Ciceronem dicere igni, non igne, Quid mirum? cum ablatiuum habeat hoc nomen in i potius quàm in e, sicut febris, & similia. Item pro uetere amicitia, dicendum esse pro ueteri amicitia, non probas quod ponis. Nam recte dicam, in ueteri templo, in ueteri domo, de ueteri urbe. ^{Veteri.} Vnde illa urbs dicta est, à qua qui proficiscuntur, de urbe ueteri proficiscuntur, non de urbe uetere, & de ciuitate ueteri, non de ciuitate uetere mare intramus. R A. Accusare. L A V. Perduellis & perduellio non idem sunt, ut ait Raudensis: cum perduellis uocetur hostis, perduellio autem crimen aut læsæ reipublicæ aut læsæ maiestatis, siue is qui ita læsit. R A. Aduena. Deinde, Inquilini non permanent, sed aduena sic. Et iterum, ^{Conuenz. Inquilini. Vide lib. 4. cap. 54.} Conuenia idem, quod aduena. L A V. Inquilini non sunt, qui nō permanent, sed qui in aliena & domo, & urbe habitant, aut saltem domo. Conuenia qui ex diuersis populis, gentibusq; in una moenia conuenere, simulq; coalescunt. Multa omitto, quæ à me in elegantijs tractata sunt. R A. Aduocatus. Deinde, Et aliqui in meum patrocinium inciderunt, id est aduocati fuerunt. L A V. Non hoc dicit Quintilianus, sed quòd ipse causarū illarum fuit aduocatus, scribendumq; est aliqua non aliqui. Hoc est aliqua causæ, non aliqui aduocati. R A. Adulter. Deinde, Pellex id est adultera. L A V. Pellex est foemina, quæ corpus miscet cum uiro alterius, non autem meretrix, ut in elegantijs dixi, improprie autem, ac præter naturam de puero dicitur concubino, illius qui uxorem habet, ut Cicero in Sal. Omnium cubiculorum pellex, &

t 5 idem

idem postea adulter. Id est puer lædebas alienas uxores, præripiens eis maritos, ut postea læsisti maritos, præripiens eis uxores.

Necessarij.

R A. Affinis. L A V. Necessarij non affines tantum sunt, sed

Tribulis.

etiã amici, & quibus uti familiariter solemus, ut Cicero ait sibi cum equitibus Romanis necessitudinem esse. Tribulis autem non est (ut Raudensi placet) affinis, sed ex eadẽ tribu. ut Romæ erant quinq; & triginta tribus, apud Hebræos autem duodecim, tredecim, & in ciuitate Aquileia nouem & uiginti. R A. Alacer.

Letum.

Letum.

L A V. Non debet lettũ scribi gemina t, ut Raudensis ait, sed letum. nã diphthongo distinguetur à letum, quod mortẽ significat. R A. Alapa.

Alapa.

Colaphus.

L A V. Non recte hæc duo nomina distinguit, alapam & colaphum. Cum illud latinũ, hoc Græcũ sit. Ideoq; per ph scribendum, nam sola Græca, & quedam hebræa sic scribuntur. R A. Ala & pinna, quasi idem sunt. L A V. Aut

Pinna.

Pinnaculum.

Quoquam.

penna scribendũ est, aut errat noster autor. Pinna enim acutum significat, ut ait Quintilianus, unde pinnaculũ templi, & pinnae murorũ. R A. Alicubi.

Alicubi.

Aliquo.

Necunde.

Alicunde.

Necubi.

L A V. Male exponit quoquam pro alicubi, cum quoquã sit aliquod, id est ad aliquam partem, locum, & ue.

Alicubi uerò, in aliquo loco. Itẽ male aliquo pro alicubi eadẽ ratione. Item male alicunde pro alicubi, & necunde pro ne alicubi, cum illud sit ex aliquo loco, hoc autem, ne ex aliquo loco. Item male necubi pro nullibi, cum exponi debeat pro ne alicubi, id est ut non in aliquo loco. Quo in aduerbio ut hic præcipiendo labitur, ita quidam in utendo, quorum nomina à me hoc loco proferri malignum forte uideatur. Studiofi tamen inuenient, quod de

Nullibi.

Nonnihil.

co ratione. Nullibi autem an recte dicatur, Raudensis uiderit. R A. Aliqualiter.

Aliqualiter.

Aliqualis.

L A V. Non disertè exponit autor, nonnihil pro aliqualiter, cum deberet exponere pro aliquantulum. Aliud enim est quantum, aliud quale, sed nec latine dicitur aliqualiter, uel aliqualis, sed rustice, & barbære. R A. Aliquod.

L A V. Miror inter dũ huius autoris ingenium, qui nesciat differentiam inter

inter aliquid, & aliquod, itemq; inter hoc uocabulum, & quidam, ac quoddam, nam aliquid substantiuum est, ut aliquid mirabile, aliquid boni, non autē aliquod mirabile, aliquod boni. Rursus aliquod templū, aliquod ædificium, non aliquid templum, aliquid ædificiū, quippe adiectiuum est. Itē quiddam pulchrum, quiddam boni, non quoddā, rursus quoddā templum, quoddam uolumen, non quiddā, cū illic sit substantiuū, hic adiectiuum. Præterea hæc duo siue pronomina, ut Donatus uult: siue nomina, ut Priscianus: sic differūt, ut illud superius significet rē incertam, posterior rem certā, ut aliquis uidit me fugientem, id est unus, quisquis ille sit, etiam si non unus, sed multi fuerunt. At quidā uidit me fugientem, uidelicet unus, quem ego scio, & quem ipse cognoui. Illud cum negatione sit uniuersale ferè, ut non uidit me aliquis fugientem, id est nullus me uidit, hoc non fit, ut, nō uidit me quidam fugientem, perinde est, ac si dicerem, Scipio nō uidit me fugientem, sed hæc latius in dialecticis nostris. Vllus idem est, quod aliquis, ut in eodem opere præcepimus, sed hac differentia, quod nunquam usurpatur, nisi aut cum negatione aut interrogando, aut dubitando, aut nesciendo, ut non est ullus beatus in uita, est ne ullus beatus? dubito, nescioq; an sit ullus beatus in uita. R A. Aliquando. L A V. Aliquoties etsi raro apud Ciceronem, tamen reperitur, ut pro Quintio, M. Iunius, qui hanc causam aliquoties apud te egit. Multoties, nescio an usquam repererim, sicut nec pluries, nec nullatenus, dumtaxat usitate. R A. Amicitia inter bonos, fautio inter malos, à fautor, unde fauiosus fauio=sa fauiosum, Sallustius inquit, Amicitia inter bonos, fautio inter malos. L A V. Factio dixit, non fautio. unde & factiosi dicuntur, ut sunt in Hispania principes Bandorum, & Genuæ capellatij dicuntur. Hoc uocabulum Augustinus de ciuitate dei exponit. R A. Animal. Deinde, Pullus est animal quodlibet nouelle ætatis. L A V. Imò pullus est foetus uel auium, ouaq; parien

Aliquid.
Aliquod.
Quiddam.
Quoddam.

Aliquis.
Quidam.

Vllus.

Aliquoties.

Multoties.
Pluries.
Nullatenus.

Factio.
Factiosi.

Pullus.
Vide 7. lib. 4

- parientium, uel animalium non ferocium. Neque enim pullus dicitur leunculus, sed catulus leonis, uersi ue. Ceruorum uero, caprarumq; ac capreolorum, similiq; dicitur hinnulus. Camelus falsum est per geminum l scribi, interroga Græcos, unde uocabulum hoc fluxit. R A. Antiquus. Deinde, Situs est antiquitas. L A V. Imò sordidus quidā humor in locis opacis & incultis, adhærēs parietibus, uel solo, ut in elegatijs dixi. R A. Appodiarre. L A V. Hoc uerbum nusquā inueni. R A. Apotheca. L A V. Ergasterium, & ergastulum, nec idē sunt, & neutrum uere exponitur. Ergasteriū nescio an apud doctos inuenerim, nisi apud Gregorium, ideoq; de eo non dicam. Ergastulum autē, est quasi priuatus carcer, ubi seruos dominus, uel uinctos, uel solutos noctu includit, quosdam etiam interdium, unde ad operas mane emittat. Apotheca est proprie uini, ut horreū proprie frumenti. Hinc Cicero in Philip. Apothecas uini obiecit Antonio. de taberna, & officina dixi in elegantijs. Tonstrina autem, nec taberna reete, nec officina dici potest, licet Raudensis officinam uocet. R A.
- Catulus.**
Hinnulus.
Camelus.
- Situs.**
Vide li. 6. ca. 25
- Appodio.**
- Ergastulum.**
- Apotheca.**
Horreum.
Cap. 44. lib. 4.
Tonstrina.
- Appropriare.**
Vt plurimum.
- Supina in u.**
- Aquatum ire.**
Hydraula.
- Organa.**
- Appropriare. L A V. Improprrium uerbum est. R A. Aptus. L. Vt plurimū (quo aduerbio & Raudensis, & uulgo multi utuntur) existimamus esse apud ueteres non usitatum. R A. Aqua. Paulopost, Linius ait, equos aquatum ibant, & aquatu ueniebāt. L A V. Vbi istud Linius dixit bone Raudensis? Sæpe ex te fingis testimonia, quæ alteri tribuis, aquatu ueniebant, barbare dicitur, ut in elegantijs disputauī, aquatum ire, est ad capiendam aquam ire. R A. Hydraula (ut in legibus inueni) est aquam in aulam ferens. L A. Non occurrat mihi ad uerbum locus, quem Raudensis affert. Vitruuius uerò pro machina quadam simili tympano, seu molendino accipit, simulq; pro instrumento musico, quod organa uocant: licet proprie organa ex chordis consistant. Nisi scriberemus potius hebraula, hoc est, à sessione tibiarum, quæ solibus instantur. R A. Acquirere. Paulopost, Vt pleniore obsequio demereret

demererer amantissimos mei, id est acquirerem, uel lucrarer.

L A V. Si amantissimi mei sint, qui possum eos acquirere, ac lucrari? Et demereri est merito aliquo sibi alios constringere, & Demereri.
hoc intelligit Quintilianus, cuius ea uerba sunt. De hoc uerbo dixi in elegantijs. R A. Arbor sine fructu est, arbor cum fructu. Cap. 99. lib. 5.
Arbos.

L A V. Quasi nesciamus arbor quod ueteres dicebant, in arbor esse mutatum, ut in alijs quibusdam, quod testatur Quintilianus inquiring, Nam ut Valesij, & Fusij, in Valerios, Furiosq; uenerunt, ita arbor, odos, uapos, etiam & clamor, id ætatis fuerunt.

R A. Arbusta etiam sunt poma syluestria. L A V. Imò sunt arbores multæ ad fructum confitæ, ut oliuetum, auellanetum, amygdalatum, uel uites arboribus applicitæ. R A. Arbutum. L A V. Ex-

ponam ego apertius. Arbutus est arbor illa, quæ poma instar cerasorum, seu fragorum fert, arbutum uero, ipsum pomum. Arbor pyrus, non pyri, & idem in cæteris. R A. Subter arborem salicem, & non salicis, & subter arborem ficum, nec dixit fici. Arbusta.
Arbutus.
Arbutum.

L A V. Quid miraris Raudensis A. Gellium sic dixisse? quasi cæteri aliter dixerint, aut aliter dicere possimus. Ramum enim aut sarculum, aut truncum, aut radicem arboris dicimus, quia pars arboris est: arborem lauri non dicimus, sed arborem laurum, quia laurus ipsa arbor tota est, non pars arboris, & ita in similibus. Montem Caucasum, non Caucasi, collem Ianiculum, nõ Ianiculi: nisi foret nomen hominis, ut montem Auentinum, &

montem Auentini: Auentinum quidem, quia hoc nomen montis: Auentini uero, quia rex ibi Auentinus sepultus est, & quasi nunc locum illum possidet. Item urbem Mediolanum, urbem Placentiam, urbem Romam, Non autem urbem Mediolani, Placentie, Romæ, nisi forte apud poetas, ut urbem Pataui apud Vergiliũ.

Cicero in Verrem actione quarta, Vt ex oppido Thermis nullum signum, nullum ornamentum, nihil ex sacro, nihil ex publico attingens. Sallustius, Urbem Romam sicuti ego accepi, &c. Arbor laurus.
Mons Auentini.
Vrbs Romana.
Ideoq;

Ideoq; rectius dicimus, *accepi literas ex urbe Messana, ueni ex urbe Florentia, quàm ex Messana, & ex Florentia.* Nescioq; an probe dicamus *ex Messana urbe, ex Florentia urbe.* Item *provinciam Macedoniam, non Macedoniae, continentem Galliam, non Gallie.* *Insulam Siciliam, non Siciliae, ut in oratione quã apud Alphonsum habui, latius disputaui.* Item *primum diem Decembris, calendã Ianuarij, nonas Februarij, idus Martij, Non autem mensẽ Decembris, Ianuarij, Februarij, Martij.* sed *mensẽ Decembrem, Ianuarium, Februarium, Martium.* Dicimus etiam *calendas, nonas, idus Ianuarias, Februarias, Martias, & ita in cæteris.* Quia *adiiectiua sunt hæc nomina, non modo quæ sunt secundæ declinationis, sed etiam, quæ sunt tertiæ, ut calendã Septembres, nonarum Octobrium, idibus Nouembribus.* Non mutant autem uocem hæc adiectiua à suis primitiuis, qualia nonnulla alia sunt, ut *Domitianus exercitus id est Domitiani exercitus.* R A. *Ilice sub nigra, id est sub quercu.* L A V. *Ilex multum differt à quercu.* R A. *Armiger. Paulopost, Argyroaspidas, id est, aurata argentata arma ferentes.* L A V. *Imò qui argentata scuta.* R A. *Ars artis, sed ut imiteris nota, quod Cicero, & qui imitantur illum, non utuntur hoc uocabulo ars, sed illud subintelligunt.* Vnde *Suetonius dixit, funariam exercebat, nec dixit artem chordarum.* L A V. *Hoc ego aliter sentio. Nam si substantiua sunt, quid ais subintelligi artem? cum enim dico musicam, geometriam, medicinam, non subintelligi necesse est artem. Sin uerò adiectiua hæc, sine substantiuis esse non possunt, Quare magis sunt dicenda substantiua esse, & idè non subintelligi artem, præsertim ea quæ artes dici non possunt, ut apud eundem in uita Cæsaris, Ne ue ij, qui pecuariam facerent. quod si quando artem experiamur adiunctam, dicamus tunc esse adiectiua. Sciamus tamen quædam non admittere substantiuum, quia semper ipsa substantiua sunt, ut sutrina, fullonica, aurificina,*

cina, architectonica, figulina, argentaria, si tamen argentaria
 ars est. Quædam sine substantiuis non solere esse. An non dicitur
 mus artem ludicram, quæ est histrionum? Artem armorum, Artium substantiua.
 quæ est gladiatorum, artem statuariam, artem tectoriam, ar-
 tem amatoriam, artem gemmariam, uitreariam, purpurariam,
 & mille huiusmodi? Illud uero bis barbæ dictum est, artem
 chordarum, cum chorda sit musicis apta instrumentis, nec ad Chorda.
 funarios pertineat. Præterea dicendum erat, artem chordarum
 faciendarum, non artem chordarum, sicut artem scalpendi mar-
 moris, non autem artem marmoris. Quod autem attulit exem-
 plum Quintiliani, dicentis rhetoricen in latinum transferentes,
 cum oratoriam, tum oratricem nominauerunt, miror quippe
 cum reprehendat Quintilianus eos, qui ijs uocabulis uteban-
 tur. Præterea transferbant illi unum græcum uocabulum in
 unum latinum, quod si subintelligi posset ars, non male dixissent
 oratoriam, aut artem oratricem. Aliptes.
 R A. Aliptes. L A V. Non est medicus plagarum, sed qui augendis uiribus, atque exercen-
 dis corporibus, unguendisq; præcipue athletarum præsumt, ar-
 tificio quodam præditi. R A. Asper. L A V. Non idem est sca- Asper.
 ber, & asper, ut ait Raudensis. Loricam enim contextam ha-
 mis, auroq; trilicem, asperam appellamus, non scabram. Rur- Scaber.
 sus scabram, si fuerit rubiginosa, & ungues scabros, ac dentes
 uocamus, qui sordidi sunt, etiam si nõ asperi tactu. R A. Astutus. Astutus.
 L A V. Hoc nomen deductum ab usu Græco nomine, quod op-
 pidum, urbemq; significat, nõ à Græco oppido, ut ait Raudensis.
 R A. Scisti uti foro, id est astutus fuisti. L A V. Non planè uim
 huius prouerbij Raudensis exposuit, licet ego non legerim Do-
 natum super Phormionem Terentij, ubi hæc uerba sunt. Nondũ
 enim in manus meas autor ille totus peruenire potuit. Ita à qui-
 busdam tanquam sacer thesaurus, aut religiosum Palladium cu-
 stoditur. Sed ita interpretor: Scire uti foro, cum forum significet Forum.
 locum

- locum illum amplum, ubi & causæ publicæ aguntur, unde dicitur causæ forenses, & res multæ, uariæq; uenduntur, unde forū boarium, forum holitorium, Itemq; forū Cornelij, forum Liuij, forum Iulij, Erit huius prouerbij significatio, scire uel accōmodare se ad mores iudicum, ceterorumq; hominum, nec opinioni illorum, studijsq; aduersari, uel in rebus contrahendis cauere, ne fallatur, ne uēdat, emat ue, quod in alio foro melius, quàm in hoc uenderetur, emeretur ue. R A. Astrologia. Paulopost, Sed si uis feminare farrū. L A V. Farrū pro far dixit. Itē scorpionem pro scorpū, nā scorpūs dicitur, nō scorpīo. Scorpionē enim dicimus (ut ait Marcellus) teli genus, & ita omnes utuntur, quidā etiam pro genere instrumēti torquēdi, ut in alio dixi opere. Idē, diuersimode. Omnimode. Astronomia. Astrologia. reliquat. Astronomia hic dicēda est nō astrologia. Nā illa loquitur de cursu astrorū, hæc de iudicijs ad uitam, fortunāq; pertinentibus. R A. Audax. Paulopost, Petulans, id est temerarius & audax, uī petēdo lasciuus, & in loco audax dicitur. Infrunitus dicitur sine freno. L A V. Imō petulans est aut libidosus, aut ad iniuriā faciendā promus, ut ferociōres equi in imbecilliores, de quo nomine in elegantijs diximus. Lasciuus est tum in uita, tum in sermone molliculus, ac plus tenēri, quā robusti, ac uirilis habēs. Infrunitus nō dicitur homo sine freno, sed sine prudētia, scribēdūq; per o, nō per u, φρόνησις enim Græce prudentia est. R A. Ausim, nō est pro audebo, sed pro audeā, ut nolim pro nō uelim, nō autē pro nolucro. L A V. Mallem talia potius tradidisse, quale hoc est quosdā magnos uiros ecclesiasticos, qui dicāt, Siti periclitator, famæ periclitator: cū docti potius finē periculi, quā causam cū uerbo cōiungāt, ut uita, ut capite, ut fama, ut fortunis periclitator, id est, in periculo sum ista perdendi. R A. Auis, ales, pullus, præpes, quasi idē sunt. L A. Præpes nō est auis, sed adiectiuū uelocitatem significans; ut apud Vergiliū, Et præpetis omnia penne. Voluntq;

Voluntq; hoc nomine significari uelocitatem in altum uolatis.

R. Attago attaginis est gallina syluestris. L. Attagen dicitur, **Attagen**
non attago, nec gallinam significat, sed francolinum, unde Ho-
rat. Non me Lucrina iuuerint conchylia, non attagen Ionicus.

Et Hieronymus (quem suum Raudensis appellat) attagen, & ficedula, Martialis genere foeminino, & prima declinatione
posuit in Xenijs. Intus saporis fertur alitum primus Ionicarū
gustus attagenarum. R. Altilia. L. Non tantum capones pin- **Altilia**
gues (ut nostro auctori placet) sed gallinae quoq; & anseres,
& anates, & turtures, quinetiam sues, & quicquid domi uel
in uillis, uel i uiuarijs saginatur. R. Coturnix, & perdix, quasi **Coturnix**
idem sunt. L. Imo coturnix est auis, quam quidam uulgo qualiā **Nycticorax**

uocant. Nycticorax est bubo: Hieronymus idem ait quod no-
ctua. R. Auifare. Sordidum uerbum, nec dignum de quo scribe **Auifare**
retur, quippe quo nemo ueterum usus est, quodq; ratio gram-
maticae improbat, & auifere diceretur, nō auifare. R. Auxiliū.

Paulopost, Praesidiū est, quod est loco utili positum. L. Ieiune, **Praesidium**
obscureq; exposuit, nam saltem (ut breuissime dicam) hunc in
modum debuisse exponere: Praesidium est auxilium quod pra-

statutur alicui, & praesertim quod satis ad defensionem uidetur
fore, ac primas pugnae partes posse sustinere. Nam quod ad suc-
currendū uenit, magis subsidiū dicitur. Praesidiū quoq; est ma- **Subsidium**

nus armatorum hominū, alicui tuendo loco imposita, ut sepe le-
gimus praesidiū Annibalis Capua, Tarëto, Rhegio pulsum est.

R. Baptizare. Statimq; Catechizare est baptizandum docere.

L. Catechizare est quidem docere, sed non solummodo illum qui **Catechiso**
baptizandus est, ut Paulus, Cōmunicet qui catechizatur ei, qui **Græce est**
se catechizat, id est qui docetur ei qui se docet, de baptizatis **ΚΑΤΗΧΕΩ**
uidelicet, nō de baptizadis. Nā ab re fuisset iubere his, ut mu- **id est erudio.**

nera praeceptoribus tribuant, cū ambiguū sit, an baptizari ue-
lint. Praeterea de omnibus nostrae religionis praeceptoribus, ac

u discipu

discipulis apostolus loquitur. Quod uocabulum nonnūquā alibi reperimus, ut in principio Lucae, Vt cognoscas eorū uerborū, de quibus eruditus es, ueritatē. Eruditus, id est catechizatus. Et alibi, De quibus didicerūt de te, quod doces discessionē à Moyse, didicerunt, id est catechizati sunt. De illo mallē uerbo sacre scripturæ locutus esset, Erue me ab inimicis meis. quo uerbo, nisi in malam partē, uti nō solemus, ut erue oculos meos. Erue autem me à periculo, inusitatū est. R. Balneum. L. Et balneas, & thermas (licet alterū Latinū sit, alterū Græcum) tamen in hoc scilicet differre dicamus, quod in thermis tantum calefacimur, in balneis etiā lauamur. Nam & Baijs, & in multis alijs regionibus, sunt loca quædā sicca, quæ nos uehementi calore resoluunt in sudorē, quæ nequaquā balnea dici possunt, quia nō lauāt, sed potius ut neesse lauari, atq; abluī habeamus, efficiūt: ut thermas uocemus, quæ natura sunt calidæ, balneas uerō etiam, quæ à nobis calefaciūtur igni. Nam & Græce βαλανείον dicitur. R. Propina apud nos corrupte dicitur p̄ propina. L. Neq; corrupte dicitur, neq; hoc significat. Nam propina nō inuenitur, sed propinare, quod à Græco sumpsimus in significatione, quæ est alteri uinum cratere infusum manu tua porrigere. Propina autē est, ubi uel publice obsonia, caroq; cocta, ac delicate confecta, uenditur, comediturq;: uel priuatim, ubi gulosa familia extraordinarie ligurire, helleuari consueuit, siue ipse (qualem dixi) cibus. R. Bancalia. L. Illiteratum uocabulum. Dicuntur enim peristromata, siue peripetasmata, siue aulæa, siue insignia, quanquam hæc nonnihil inter se differunt. R. Barba. L. Barbitonfor non est nomen dignum quo utamur, quo tamen uitur Raudensis. Idē ait capillum significare barbam, & quencunq; pilum, cum tamen dicamus capillū pro capitis pilo. Idem alibi dicit pilos ad genas, quod est pilos in genis, cum Ad, significet propinquitatem loci, non autem in loco. R. Bellum. L. Autor

Eruo

Thermæ
Balneæ

Popina

Propino

Bancalia

Peristro.

Peripetasmata

Aulæa

Insignia

Barbitonfor

Capillum

Ad

hic

hic imitationū (cum ait pro induciæ treugæ) facit, ut se nequaquam imitari uelimus, quos barbarissimos frequenter admittit. Vt hoc eodem loco, Portitores signorum, quod alibi etiã facit: cū Portitor portitores sint custodes portus, uel ripæ, pontisq̃, qui præsertim ueſtigal loci illius à transcuntibus applicatibus ue exigūt. R. Bibere. Paulopost, Fecem ex uuaceis expressam, quam uulgariter Insubres poscan appellamus. L. Latine dicimus puscã, Pufca uinum in torculari aqua mixtum, ut aliqui uolunt, apud Plin. uerò, Varronemq̃, & alios, lora dicitur. Nam hæc Varronis Lora uerba sunt, Expressi acinorum folliculi, in dolia conijciuntur, eoq̃ aqua additur, ea uocatur lora, quòd lora acina. R. Crudū epulum. L. Non recte epulum pro epulas dixit, de hoc in elegantijs diximus. R. Blasphemare. L. Hoc Græcum uerbū est, Cap. 13, lib. 4 Blasphemo significās nō execrari, ut autor uidetur significare, siue (ut suo uerbo utar) maledicere, sed uerbis cōtumeliam facere, dignitatq̃ alterius, honoriq̃; derogare. R. Bonus, bellus. L. Multa quæ ad eiusdem uocabuli expositionē pertinent, autor omittit, & hoc ferè ubiq̃; quæ omnia supplere, alienum est à nostro proposito, utpote nimis longū futurum, hoc autē loco de bellus Bellus non siluerim fuisse etiam dicendū, Hoc quoq̃; uocabulo significari pulchrū, ut bellus puer, bella puella, bellū corpus, quæ exēpla sunt plurima apud Catullū, Tibullū, Propertiū, Oui. Marti. & alios cōplures. R. Brachæ. L. Fœminalia prius dicit, dc̃de Brachæ nominat fœmoralia, Scimus tamē horū (si utrūq̃; nomē inuenitur) fœminalia, nō à fœminis, sed à fœminibus dicta, quæ, penē Fœmoralia idē, quod fœmora sunt, quas partes, quia brachæ uelant, dicta sunt fœminalia, uel fœmoralia. Saraballa qd attinebat expone Saraballa re, cū sit chaldaicū nomē, ut Hieronymus ait, imitāda p brachis nemo, nisi nō ferēs brachas dixit. R. Bracchiū scribitur per du Brachium plex c. L. An uerum sit, Græcos interroga. R. Alæ & ascellæ idem sunt. L. Poëtæ appellāt locū illū concauū subter brachiū

- Ala** *alam, quia in co pili, quasi pēnæ nascuntur. Proprie tamē uocatur axilla, non ascella, ut ait Cicero in Oratore, diminutiūm faciens ab ala, ut maxilla à mala, & paxillus à palus. R. Cacare.*
- Axilla**
- Cloacæ.** *Paulopost, Cloacæ sunt in quas publica stercola fluūt. L. Imò uie illæ subterraneæ parietibus, in modū aquæductūm munitæ, per quas aquæ pluuiæ extra urbem, uel in fluuium dilabuntur.*
- Saltus** *R. Campus. Paulopost, Sed saltus est campi spaciūm. L. Imò sylua densior, aut in qua pecora æstiuare, aut hybernare consueuerunt, exemplis plena sunt omnia. R. Canto. Paulopost,*
- Exodia** *Sunt enim exodia, cantilenæ ludicræ, & scurriles in scenis. L. Nonius exponit pro fine hoc nomen, cur tu de Nonio nō facis mentionem? Nan hoc uocabulū nisi alio exponente scire possumus. Quod si alius exponit, nos iterū inculcare minime debemus, id quod in toto tuo opere facis. R. Nenia est cātus factus homini non habenti propinquos, per mulierem ibidē adductā. L. Quanto melius Quintilianus, Tertius est huic diuersus modus, cum res cōmunis pluribus in uno aliquo habet nomē eximium, ut cōmē funebre proprie nenia. At cur addidit Raudēsis, homini non habētī propinquos, cum magis hoc talibus fuit, quàm obsequio propinquorum destitutus? sciamus tamē improprie nenia accipi pro ineptia cuiuslibet cantus, aut sermonis. Etiam minus grāmaticæ locutus est, ibidē pro illuc, cū ibidē significet in loco, illuc uerò ad locū. R. Candela. Paulopost, Sepatus id est cū sepo. L. Seuū dicitur, nō sepū, lege Pliniū. R. Canistrū. L. Canistrū dicitur, nō canister. R. Cartha per h, scribi debet. L. Verum est, sed aliter, hoc est in prima, nō secunda syllaba sic, charta. R. Chirographus. L. Hoc quoq; aliter scribēdum est, sic chirographus, & aliud significat, id est scripturam manu propria, nec etiā debitoris, lege elegātias. R. Mēbrana est cartha, similiter & dica. L. Imò membrana est pergamena charta. Dica uerò actio, è Græco sumptum, Vt Terentius in Phor.*
- Nenia**
- Ibidem**
- Illuc**
- Seuum**
- Canistrū**
- Charta**
- Chirographus**
- Membrana.**
- Dica**

Phor. Scribam tibi dicam. Et Cicero in Verrem actione quarta, Scribitur Heraclio dica. R. Castus. L. Minus recte exponitur *cœlebs*, ac *cœlibatus* pro pudico, ac pudicitia. Est enim *cœlebs*, qui non est maritus, *cœlibatus* autem eodē modo dicitur, non matrimonium, pluresq; in *cœlibatu* sunt impudici, quā in matrimonio, de hoc etiam in elegātis. R. Casus. Deinde, Vicē alterius dolere, est casum illius dolere. L. Recte, sed nō tamen omnino. Nam cum propter alterius uitium, peccatumq; doleo, non casum illius doleo. Non enim est casus, sed uitium. R. Caue te ab illo. L. Hoc nō recte dicitur cū accusatiuo. Præterea caue facias, & caue ne facias, idem sunt, quod autor negat, ut apud Teren. Caue ne tristem sentiat, id est, caue tristem sentiat. Qui hæc tam clara nō prouident, quomodo cernerent illa obscuriora? quorum unū hoc sit exemplū, Scio multa genera *salsamentorum*, potius quā, scio multorū generum *salsamenta*. Rursus, scio facere multorū generum *salsamenta*, potius, quā scio facere multa genera *salsamentorum*. Illud quoq; poterat addere (qd' huic loco *simillimum* est) licet, serē non accipere post se, ut: ueluti apud Verg. *Castæ licet patrium seruet Proserpina limen*. Et *Quintilianū*, *Nusquam prodest, nusquam opus est, iam licet uendas*. Cicero pro *Cælio*, *Quò omnis iuuentus natandi causa uenit*. Hic licet conditiones quotidie legas, cur huic qui te spernit, molesta es? R. A. *Cœnare*. Deinde, *Opsonium* per p. scribi debet, & est id quod post *cœnam*, aut ante *somnium* sumitur. L. In hac etiam *scriptione* *obsonij* (nam per b scribi debet) & *diffinitione* *disſentio*. Nam puto esse quicquid *carnis*, *piscis* uel *ultra panem*, *pulmentumq;* comedimus. R. *Cæcus*. In fine, *Cæcutiens*, est parum uidens, idem & *luscus*. L. Ut idem sit *cæcutiens*, quod ait *Raudensis* (quod omnino non concedo) certe *luscus* est, qui altero oculo caret, non qui parum uidet, qualis fuit *Antigonus*, *Philippus*, *Annibal*, de quo *Iuuenalis*, *Portaret*

Cœlebs

Dolere uicem

Cauco

Scio genera & facio &c.

Licet non habet post se, ut,

Obsonium

Cæcutiens
Luscus

- belua luscum. Et nos in elegantijs. R. Censores. Circa mediū,
 Quid dicam, quàm leuissimis ex causis censoria irere nota sōz
 Quam
 R. ridicule
 succuerunt. L. Inelegantiter usus est, quam pro quantum cum su
 perlatiuo. Nec longe post, R. Ridiculose. L. Inusitate dixit
 pro ridicule. Plurima à Raudensi præcipiuntur in propria, que
 idcirco prætermitto, quia ab opere meo de elegantia lingue
 latinæ satis, abunde q̄; confutantur, cum aliter tradantur. R. A.
 Certare. Paulopost, Est enim agonothea, qui certaminibus
 Agonitheta præest. L. Si sciret autor, quid agonothea significat, debuerat
 dicere eum esse, qui præmium certantibus in quolibet ludorum
 genere proponit, qualis Aeneas apud Vergilium, qualisq̄; A=
 chilles apud Homerum. Est autem Græcum nomen. R. Cir=
 Obire
 Circuire
 cundo. Paulopost, Tantum telluris obiit, id est circumdedit.
 L. A. V. Imò circuiuit Hercules terram non circumdedit. R. Cir=
 culus. Statimq̄; Est planities rotunda, ut est sphaera, & stami=
 Sphaera
 num glomera. L. A. V. Sphaera, non est plana, sed globosa, & à
 geometris planities, siue figura plana, à solida qualis est spha=
 Quantotius
 ra, distinguitur. R. Cito. L. A. V. Quantotius (ut ait Raud.)
 significare quàm primum, tunc credam, cum apud doctum ali=
 quem inuenero (si modo inueniri potest) quod contra ratio=
 Parumper
 Paulisper
 nem latinitatis est, ut ex elegantijs liquet. R. A. Parumper,
 id est cito, uelociter. L. A. V. Ego sentio idem esse quod pau=
 Monere tra=
 gædias
 mouere tragædias, est mouere exclamations & exclamare.
 L. A. V. Afferitq̄; exemplum Quintiliani, sed neq; apud Quin=
 tilianum, neq; apud Ciceronem in hanc significationem inueni=
 tur. Imò rem uerbis atrocem magis, & indignam efficere, qua=
 le est opus tragicorum de rebus atrocibus semper, mæstisq̄; lo=
 Comedias
 agere
 Comediarum
 quentium: sicut econtrario, comædias agere, siue comædiari,
 pro ridicule, ac dicaciter loqui apud Aristophanem, & alios
 nonnullos Græcorum. R. Cognoscere. Deinde, Nosse impera=
 tiuus

tius est de nosco, uel est per syncopam præteriti plusquãperfecti temporis. L. Mirũ, quòd ita in minimis erret. Nosce enim, imperatiui est: nosse uerò infinitiui pro nouisse à nosco, siue à noui. R A V. Omnes ignoscunt, nemo succurrit, id est noscunt.

Nosce
Nosse

L. Male Senecam interpretatur, cum ille hoc dicat, Omnes quidem misereri infelicium, sed tamen eis succurrere neminem. R.

Collum, ceruix, iugulus, idem sunt. L. Imo diuersum, lege no-

Cap. 36. lib. 40

strum opus de elegantia. R. Plinius dixit, Minando cuidam, uideo iugulum, id est collum. L. Non in istum sensum locutus est Plinius, refert enim uerba Reguli cuiusdam pessimi oratoris, non minantis, sed iactantis se non terere tempus in orando, more aliorum circa inania argumenta: statim enim uidere iugulum, ubi infigat gladium, id est anteriorem partem colli super malam: uidelicet locum sanè morti obnoxium: quia incisus illis uenis, statim quis moritur. Hoc metaphorice dictum est, quòd statim uideat locum esse, quo percussò, ac iugulato, pars aduersarij pereat. R. Componere. L. Non idem est soluere pecuniã, & dissoluere. Dicimus enim contractum æs alienum dissoluit, id est contractum debitum dissoluit: nec idem curatum & procuratum. Nec idem posuit, quod proposuit. Nec idem protulit, & tulit. Nec idem orauit, & adorauit, ut autor hic ait. R A.

Iugulus
Iugulum
uidere.

Dissoluere.

Comœdia. L A. Autor uidetur nescire togam esse uestem Romanorum, ut pallium, uestem Græcorum. Et togatas esse comœdias, non è Græco traductas, sed à Romanis, Latinisq; cõpositas. Qua in re Afranius princeps est, licet demortua sint & eius, & cæterorum opera. Etenim omnes, aut ferè omnes summorum comicorum libri è Græco traducti sunt, Cæcilij, Plauti, Terentij, eoq; non fuit Raudensi dicendum, fuisse Plautum maximũ fabularũ inuentorem, nam (ut taceã Græcos comicos, qui & tempore, & ingenio superiores sunt, ut Menæder) certe Afranius, et alij similes magis inuẽtores, quàm Cæcilius,

Toga
Pallium
Comœdiæ
togatæ.

Plautus, Terentius dicendi sunt, qui ipsi inuenerunt nō transilerunt. Præterea cur Raudensis ait Plauti comœdias præter illas octo, quæ prius extabant, non esse Plauti? nimirum eas nondum uidit, quæ nihilo inferioris gratiæ, & eloquētiæ sunt, quàm cæteræ. Sed hoc diuinare fuit, illud uerò dormire. Nam uigilans, nō dixisset, dum præponere Plauto Terentium uult, In argumentum familiaritatem Ciceronis affert, quòd dicat Ciceronem fateri illum familiarē suum esse, quòd non Cicero, sed apud Ciceronē Lælius dixit, si unquā tamē ille hæc dixit. Eodē modo peccauit Beneuentus, qui motam à se quæstionē, qua Cicero dicat in Catone maiori, Flaminium à se è senatu eiectum, et Valerium Maximū à Catone, sic soluit, Ciceronē Catonemq; unā censores fuisse, nec intelligit nō Ciceronem hoc dicere, sed Catonem in opere, quod illius nomine Cicero inscripsit, quod si Lælio, ac Scipioni familiaris Terentius fuit, sciat Raudēsis hoc nihil adiuuare Terētium, nam dicitur Scipio magis, q̄ Terentius illas comœdias fecisse. R. Comparare, conferre, contendere, quidam ait, illi suam uitam mecū contēdunt, id est cōparant. L. Barbare ille, si quis fuit, locutus est, adijciens accusatiuum uerbo contendunt. Si hoc tradidisses, rectius fecisses, Quod cæteri dicunt, tu es magis audax, quàm fortis: doctiores solere dicere, tu es audacior, quàm fortior, & ita in cæteris. R. Commentariū. mentaria. Paulopost, Commentarium est locus ubi cōmenta ponuntur. L. Proba. R. Commodum. Paulopost, Tempus meum amicorum temporibus committendum putauī, id est commendis. L. Imò periculis, laboribus, difficultatibus. Sic enim Cicero, eius hæc uerba sunt, loquitur, ut tempora aut sua, aut amicorum pericula, difficultatesq; intelligat, & hoc loco significat se aduocatum fuisse, non omnium, sed amicorum, ne quis eum putet rabulam, ac litigiosum, & aduocatū accusatorum, actorumq; non reorum, quia deforme est, ut Cicero quoq; ipse testatur

Contendere

Magis audax.

Commentariū.
Tempus

testatur, accusatoriam vitam uiuere, & homines in periculum uitæ, ac fortunarum frequenter uocare. R. Terentius ait, in tēpore redijt, id est, q̄ cōmode. L. Raudensis præcipit, quàm, nō nisi cū superlatiuo debere coniungi, & ipse cū positiuo iungit: quod non faceret, si inuentor ipse huius elegantia esset, & nō ab auditoribus meis audisset. R. Cōpensare. Et statim, Pensifanda sibi ista res, id est, compensanda. L. Imò ualde ponderanda, examinandaq̄. R. Consilium. Paulo post, Est etiā cōsultus, qui consilium petit. L. Proba, nam econtrario potius consultorem Sallustius dixit, pro eo, qui consilium dat, cum sit proprie, qui consilium petit. R. Alium tamen, quàm consularem uirum rogari fas fuisse negāt, ex qua sanè consuetudine. Iulius Cæsar Catonem sententiā rogauit. L. Labitur Raudensis in cognitione historia, nō enim consularis fuit Cato posterior, id est, qui cōsulatum gesserit, ideoq̄ post pugnam Pharsalicā, uoluit reliquias exercitus (quas collegerat) Ciceroni tradere, consulari, nō consularis. Vt apud ipsum Ciceronem in Philippicis: Qui uerò prætorij, quorū princeps omnium Cato, idemq̄ omnium gentium uti iure princeps. R. Cōuiuium. Deinde uerba Senecæ subdit, Nam sine amico uisceratio leonis, ac lupi uita est, uisceratio, ait, repletio. L. Non ait Seneca uiscerationē pro repletionē, sed conuiuium, quod ex uisceribus, id est, ex carne, multis datum sine suauitate amicorū, simile esse comestioni leoninae, aut lupinae, quia quodammodo caro tanquam feris deuoranda, apponitur, ut unusquisq̄, quod uult rapiat, cibi, tantū ac saginæ memor. R. Contra. Paulo post, Quintilianus dixit euerso, id est, econtra. L. Non hoc dixit Quintil. sed ediuerso, Nec Raudensis exponit latine econtra (quod nō inuenitur) sed econtrario. R. Contentor. L. Non est uerbum latinū. R. Cooperio. Paulo post, Operto capite, id est, discooperto. L. Verus sensus est huic expositioni contrarius. R. Chorca.

Quam

Pensifandum

Consultus

Consultor
Aeneid. 3.Inconsulti abest
passiue capitur.

Visceratio

Econtra
Econtrario
Ediuerso
Contentor
Cooperio

- Chorales** Paulopost, Chorales, id est princeps, ac magister chorearū.
 L. Imò, qui tibijs ad choreas canit. Nam αὐλός, Græce, tibia
- Aulædus** Latine, unde apud nos usitatum nomen pro latino aulædus, &
 Cic. Qui citharædi esse nō possunt, aulædi fiunt. R. Cortina,
 aulæum, conopœum. L. Quare non distinguat uocabulorū
- Conopœum** significata Raudensis, ipse uiderit. Vnum enim exponam. Cono-
 pœum est papilio ille, qui thoro circumdatur ad arcendos culi-
 ces, κώνωψ enim Græce, latine culex. R. Custodire. Paulo-
- Specula** post, Specula, locus editus, scilicet magis ad uidendum quàm ad
 custodiendum. L. Imò ad custodiendum potius: nec locus edi-
 tus, nisi cum ex eo speculari, an hostes ueniant, trāseant ue,
 an maneant, quot sint, & quæ sunt id genus, quod ipsum ego
- Custodire** appello custodire, arbor nonnunquam prominens, ac porrecta
Excubiæ pertica uicē hanc præbet. R. Excubijs, id est, uigilijs noctis.
 L. Imò diei, ut in elegantijs diximus. R. Curia. Deinde, Ario-
- Areopagus** pagus locus Athenis ubi sapientes conueniebant. L. Imò lo-
 cus iudicum, qui à Solone erant instituti. Non afferam exēpla
 Græca cōtra hominem latinum. Cicero in Philip. ita ait: Quæ-
 ro igitur, si Lisiades citatur, iudex non respondeat, excuseturq;
 Areopagites esse, nec debeat eodem tempore Romæ, & Athe-
 nis res iudicare, accipiet ne excusationē is, qui quæstioni præ-
 erit? Græculi iudicis modo togati, modo palliati, Athenien sū-
 ne antiquissimas leges negliget. Quidam interpretantur hoc
 nomen ab ἀρεῆς, quod est uirtus, quod falsum est, nam uirtus
 dicitur ἀρετή, ἀρεῆς uerò Mars. Ob hunc errorem, puto istos
 existionasse hunc esse locum sapientum, ac philosophantum, ut
 in alio dixi opere. Curia solum dicitur locus consilij, ergo cu-
 ria regis, aut curia papæ non recte dicitur, nisi pro loco consi-
 lij publici. Autor etiam dixit ubi conueniebant, pro quò conue-
 niebant. R. Cum, si tempus significat, scribi debet per c, ut,
 cum fueris Romæ. Si uerò comitem significat, debet scribi
 per

per q, & duas uu, ut, quum principe erat. L. Non ita scriptum reliquit Quintilianus, quem Raudensis affert, sed sic. Cum, si tempus significaret per q, si comitem, per c, ac duas sequentes scriberetur, duas literas dixit sequentes, non duas uu. Neq; enim dixisset duas uu: sed duplicem, siue geminam uu. Ergo si de duabus literis sequentibus locutus est, palam est de sequentibus c literam non q, in secunda parte locutum esse. Nam q, tres literæ sequeretur, & ob id Raudensem in utroq; contrarium tradidisse. R. Damnum fit ex tempore, iactura quidem de industria, ut proijcere merces in mare. L. Proba, ut credamus. R. Decipio. L. Versura nō est deceptio, ut hic autor ait, qui cur à Pompcio Festo recedat, non uideo, dicēte: Versuram facere, mutuam pecuniam soluere ex eo dictū est, quod initio, qui mutuabantur ab alijs, non ut domū ferrēt, sed ut alijs soluerent, uel ut uerterent creditorē. R. Defectus. Deinde, quidam dixit, ex uitio tuo hoc profiteri uidetur, id est, ex defectu. Et paulopost: Quispiam cum dicere uellet, id defectuo sus esse uidetur, dixit, culpatus. L. Impolite locutus est defectuosus, imò improprie, nam defectus est (ut sic dicā) penuria, non uitium, aut morbus, aut culpa, ut defectu ciborū, siue defectu cibi dedimus nos hostibus. Item dixit inusitate, quispiā pro quidam, & hoc frequenter etiam in plus se habet. Item nō longe antè dixit, pariformiter, quod nō inuenitur. R. Delectare. Paulopost, Cic. in Tusculanis: Item delectatio extrinseca, uoluptas intrinseca. L. Non Cicero hæc ait, sed Leonardus Arctinus in proœmio Ethicorum Aristotelis, ab eo traductorum. Qui uerè fortasse dixisset, si delecto tantum reperiretur, & non etiam delecto deponens, & delectat impersonale, & sanè hoc nomen delectator, siue oblectator uidetur frequentius significare (ut grammaticorum uerbis utar) passionem innatam, quam actionē in alterum. Nescio, an intrinsecus & extrinsecus

Cum
Quum

Versuram facere

Defectus

Pariformiter

Delecto
Delectat
DelectatorIntrinsecus
Extrinsecus

nomen

- Internus.** nomen reperiatur. Internus, & externus magis dicitur. R. De-
Externus. licatius. In fine, Dicitur etiã lautitius. L. Lautitia inuenitur,
Lautitia. non lautitius, sed lautus pro homine diuite, ac nitidam, splendi-
Lautus. damq; uitam agẽte, tum in uestitu, tum in uictu. R. Despicere.
 Paulopost, Terentius inquit, parui curauit illũ. L. Hoc nõ in-
 ueni apud Terentium: nisi forte Raudensis in illis Terentij co-
 mœdijs legit, quæ naufragio interciderũt. R. Dæmon. Paulo-
Energuminus. post, Energuminus est, qui à demonio arguitur. L. Græcũ no-
 men est. Et ideò ab arguo nõ cõponitur, sed ab ἀγορεύουσι,
Diabolus. quod latine dicitur agor, id est agitor. R. Diabolus deorsum
 urens apud Hebræos. L. Græcũ nomen est, nõ Hebræum, si-
Gestire. gnificatq; criminatõrẽ. R. Desiderare. L. Non est gestire
 (ut hic ait) idem quod desiderare, sed quod letari, siue letitiã
 ostendere, ipso etiã corporis gestu, ut Cicero quoq; diffinit in
 Tusculanis. Autor hic frequentissime ait, alter dixit, pro alius
 dixit. R. Versificator quispiam sic desideranter scribebat, O
 mihi præcritos referat si Iupiter annos. L. Aut ignorat hũc
 uersum esse Vergilij in octauo: aut cõtumeliosus est in summum
Concupisci. poetarum latinorũ, quæ appellat uersificatõrẽ quendã. R. Cõ-
 cupiscuntur quæ habentur, & quæ nõ habẽtur. L. Hoc rerũ
 natura non recipit, quod enim quis habet, qui potest id concu-
Cesso. piscere? R. Terentius, Sed cesso ire intro ? id est desidero.
 L. Imò quid moror, aut quid negligo ire intro, est enim dictum
 illud cesso, interrogatiue: ergo nõ potest significare desidero.
 R. Detrahere. Deinde, Quintil. ait: Sic nec mirũ, cum id inter
Opifices. opices quoq; uulgatum sit, id est, corrosores. L. Opifices ait
Corrosores. Quintil. nõ opices, nec de corrosoribus ille locus loquitur, nec
Cornicum ocul- qui sint corrosores, intelligo, R. Cornicũ (ut dicitur) oculos
 ios configere. configere, id est, æmuloũ. L. Hoc prouerbio & Cicero pro
 Murena, proq; Flacco, & Hieronymus in quodã prologo uiti-
 tur, neuter accipiẽs cornicũ pro æmuloũ, sed pro eorũ, qui se
 sapien-

sapientiores, & duces aliorum censent, ac uideri uolunt. Nam cornix dicitur dux auium esse. Lege & eius naturā, & de illa fabulam. R. Diluuium. Paulopost, Diluuium sic fit ex igne, si
 diluuium.
 cut ex aqua. L. Negatur, quod si quis asserat Vergilianum
 illud, Diluuium ex illo diuersa per æquora uecti. Metaphorice di
 diluuium.
 xit Vergilius euerfionē Troiæ diluuiū. R. Itē alluuiiones sunt
 Alluuium.
 mixtionēs uicinorū agrorum, ita ut uix quo fuerant, termini,
 agnosci possint. L. Obscure diffinit, nō addens uolētia aqua
 rum, uel fluuiialium, uel pluuiialium, similitūmq; que alluuium nō
 tantum agros cōfundit, sed nōnunquam eripit, nonnunquā fun
 ditus destruit. Ad hoc autor dixit, quo fuerant, pro ubi fuerāt,
 sicut superius ubi, pro quo. R. Diffinire. L. Non tibi assen
 Definitio.
 Dīffinīo.
 tior, idem esse dicēti definire, & diffinire, est enim definire ter
 minare & quasi finē dare. Diffinire autē hoc ab illo, quasi di
 sperticndo distinguere, unde diffinitio uocata est, nō definitio,
 qua in disputando uti solemus. Et esse infinite, ac definite, id est
 certum finē habentes, mallē dixisset. Diuido tecū, est partior,
 Diuidio.
 siue cōmuniter tecum habeo, ut Quintil. in apibus, Num æqua
 portione cū sceleratis terras diuisimus? Vergilius, Diuisum im
 perū cū Ioue Cæsar habet. R. Dies est præsentia solis dictū.
 Cicero dixit pro maiori parte singulos dies, non singulis die
 bus. L. Quid de uno uocabulo attinet loqui, & non uniuer
 sum? ut melius apud Seruiū sit, qui ait, accusatiuo magis usus,
 Accusatiuus
 temporis.
 quàm ablatiuo, ut unā noctem, unū diem, septem menses, decem
 annos. Verū quis primis labris eruditionē attigit, q̄ dicat pro
 maiore parte, pro eo, quod est plerunq; siue frē, siue frequen
 tius, nedum hic magister elegantia? An sit hoc turpius, nescio
 dixisse pridie pro præterito die, quod nemo antea dixit. Ego ta
 men in alio opere scripsi quot mensibus, pro singulis mēsis
 Pro maiori
 parte.
 Fere.
 dici nō posse, ubi de usu dixi, & consuetudine. Nam etsi Terē
 tius Varro hoc uocabulū aliquoties usurpat, nescio tamen an
 alij

Multo mane Prima luce	alij eorum (quos legimus) utantur. R. Multo mane, multa non est. L. Multo mane, non memini me legisse, dicimus enim prima luce, ante lucem, multo ante lucem, & multa luce, ut apud Curtium, Parmenon ad Alexandrum, Multa, inquit, lux est.
Quinto die quam &c.	R. Quinto die, quam à senatu recederet, id est, per quinque dies ante. L. Imò per quinque dies post, ut Livius lib. XXI. Octavo mense, quam coeptum oppugnari, captum Saguntum quidam scripsere, inde Carthaginem novam in hyberna Annibalem concessisse, quinto deinde mense quam à Carthagine profectus sit, in Italiam peruenisse.
Infra Intra	R. Infra tres dies. P. Inerudite dixit, dicendum enim est intra, infra namque; subter significat. R. Dicere.
Dicax	Deinde, Dicax, qui multa dicit. L. Cicero, Quintilianusque aiunt esse dicacem hominem, cum risu aliquos incessentem, mordacemque; & hic nonnunquam, & alij quidem, dicto accipiunt pro dicto, ut tue literae dictabant, sed non rite utuntur. Dicunt epistolae, uel dictitant, hoc est, tu in epistolis dicis, seu dictitas, sed in hunc errorem inciderunt, quod reperiunt, ratio dicit, quod est frequentissimum, & quale est illud Plinianum in epistola quadam, O sylva, o litus quam multa componitis, quam multa dicitis. Et illud Boetij: Ecce mihi lacerae dictant scribenda camoenae. Verum hic manifesta ratio subest, nam camoenae, litus, ac solitudo, tacite nobis suggerunt, quod scribamus, ita & ratio loquitur, quod nos scribendum putemus, & indignatio dicit, quod in alterum effundamus.
Ratio dicit	R. Discerno. L. Non est, ut hic ait, discernere in duas partes, secernere uero in multas. Imò discernere in duas partes, plures uel, secernere uero, separare, ut ex chaos omnia elementa discreta sunt. Et Cicero: Secernant se mali à bonis, id est separent.
Discerno Secerno	R. Domus. Paulopost, Architectus est princeps actorum, aliquando pro ipso deo accipitur. Tignarius est factitor. L. Nescit quid dicat, architectus est princeps aedificantium, id est, qui aedificium ordinat, & ipse aut primus aedificat, aut
Architectus	

aut edificare iubet, inde Vitruuius opus de architectura condidit, id est, de edificijs construendis. Faber autem tignarius est, qui solaria lignea facit, hoc est, trabes, cæteraq; ad tabulata domus utilia. Nam in iure ciuili scribitur, tigni appellatione, in lege xii. tabularū, omne genus materiæ ex qua ædificia cōstant, significatur. Cōtignatio igitur dicitur solariū domus, siue stratum sit cemento, lateribus ue, siue non stratū, qualia sunt ferè solaria domorum Apuliæ, eoq; apud Liuium pro miraculo refertur, bouem in tertiam cōtignationem conscendisse, id est, in tertium solariū. R. Diuersoriū proprie est hospitale. L. Negat antiquitas, apud quā hospitalia nō erant, quinimō non est hospitium idem quod diuersorium, ut ait Raudensis, Sed flexus uia minor, ac secessus. R. ff. de eo, qui certo loco, dicitur, quòd insula est qualibet domus. L. Non hoc ait iurisconsultus, sed eam domū esse insulā, quæ uia cingitur, unde autor qui dam enumerauit insulas Romanæ urbis, nō domos. R. Fundus est alicuius mansio cum accessionibus. L. Ab omnibus iuriscōsultis, & ab ipsa ueritate dissentit, ut breuiter autem ipse dicā, non sententiam inter iuriscōsultos feram. Fundus est possessio in agro. R. Hippodromus est stabulum equorum currentium. L. Imò est uia lata, per quam etiam multi equi possunt unà currere, uel potius locus in quo equi currere solent. R. Duellum. L. Duellum non est tantum duorum, ut hic ait, sed multorum quoque, & ipsorum etiam exercituum, alioqui non diceretur à Plauto, duellum inter Thebanos, & Theleboas. Et ab Horatio: Græcia barbarie lento collisa duello. Nescit etiam autor pugilem esse, qui cæstibus pugnat, pancratiasten qui ad omne certaminis genus ualet. R. Ecclesia. Paulopost, Adytus per γ græcum, est locus secretus iuxta altare. L. Hoc adytum dicitur, non hic adytus, estq; penetrabile templi, id est, locus interior, & uulgo inaccessus.

Tignarius
Faber tignarius.
Solaria
Tignum

Contignatio

Diuersorium

Insula

Fundus

Hippodromus

Duellum

Pugil.
Pancratiastes

Adytum

R. Ver

- R. Versificatores ferè peccant secunda syllaba, pro breui utentes. L. Imò & Maro breuem ponit. R. Edere. L. Non optime exponit nuces esse non pomum, quod foris duro tegatur, & intus habeat quod esui est, Malum uerò, quod foris habeat quod est esui, & durum intus includat : cum illud prius non sit pomum, neq; hoc secundum malum, sed illud nux, hoc uerò pomum. Valerius tamen Martialis nucem pineam, pomū uocauit, in distichis inquiring:
- Poma sumus Cybeles, procul hinc discede uiator,
Ne cadat in miserum nostra ruina caput.
- Malum autem indiuiduum, id est, quod uulgo dicitur melum è Græco sumptum. R. Est enim eduliū prægustatoria comestio.
- Edulium L. Imò edulium est quicquid edimus, aut quicquid ad prandium, cœnamq; edendi gratia apponitur, & sumimus, ut apud suum Hieronymū nullies, ut ibi, lentis edulio. R. Aedificare. L. Eodem Raudensis errore, quo Accursius ducitur, ut sentiat tigni appellatione aliud, quàm materiam, id est, ligna contineri, ut in elegantijs diximus. Indecorum sanè est homini, qui de elegantia scripturum se pollicetur, Accursium ac ceteros glossatores sequi, ut facit Raudensis, cū illi ab elegantia longissime absint.
- Comitium R. Eligere. Aliquanto post, Comitium locus, in quo fiebat electio magistratum, quasi communium. Item uocabatur ipsa electio, & gaudium resultans ex tali electione, & etiam ipsa colatio personalis. L. Comitium est tantum locus, comitia actus creandorum magistratum, ut in foro est, & in comitio. Item aclis comitijs suffragium nō fiebat manu, ut ait Raudensis, sed uoce, interdum scriptura, ut Plinius posterior refert. R. Eloquentia. L. Omitto, quæ de rhetorice præcipit à uia ueterum uel recedens, uel cadens, quid negligentius fuit, quàm quæ Seneca alteri tribuit, notans ut stomachosiora, ea ab ipso Seneca dicta esse uelle? Cassius Seuerus in Sextū dixit, Si cloaca esses, magistra

magistra esses, non Seneca. R. Et que pro \mathcal{E} , ne pro \mathcal{E} . Ne
 L. Ne, nunquam reperitur pro \mathcal{E} . R. Item neu hoc faceret **Neu**
 persuasit, id est, ne. L. Nescio ubi hoc Cicero (quem affert) di
 xerit, aut aliquis alius, neu (ut sentio) apocopatam est à ne'uc.
 R. Excursiones sunt, quæ fiunt ab armigeris. L. Excursiones **Excursiones**
 uocantur rumores illorum, à quibus recedunt, tamen eadē sunt
 incursiones, rumores eorum, in quos incurritur. Est autem abu
 sus significatione armigeri, de quo nos uocabulo in alio opere
 diximus. R. Expecto. Paulopost, Tempus redimitis, id est, ex=
 pectatis. L. Imò tempus emitis, unde in iure ciuili, \mathcal{E} alibi, re **Tempus redi
merc**
 demptores uectigalium, id est, emptores: \mathcal{E} apud Paulum redi **Redemptores**
 mite tempus, id est emite, ut è Græco fonte apparet. Cicero in
 Verrem actione secunda: Ut primū ex prouincia redijt, redem
 ptio huius iudicij est facta grandi pecunia. R. Exul. Paulopost,
 Inscriptus, qui manet in patria, sed re spoliatus. L. Hoc nun=
 quam audiui. Proscriptus, idem est quod exul, quia nomen suū **Inscriptus
Proscriptus**
 in publico, tanquā exulis scriptum est. L. Circumscribere est **Circumscribere**
 damnare, bonis fallere. L. Imò fraudulenter in re cōtrahen=
 da atq; commercijs aliquē bonis aliquibus priuare, ut apud Se
 necam de eo qui fratrem circumscripsit in diuisione heredita=
 tis, cum ex altera parte matrem fratris, ex altera omnia bona
 possisset. R. Exercitus. Postea, In summa igitur erant pedi
 tes sex mille, \mathcal{E} centum. L. Contra latinitatem dicitur, pro
 eo, quod est ad sex millia, aut sexies mille, aut peditum sex mil
 lia. R. Facies. Paulopost, Cæsius, id est, lēticulosus. L. Imò, **Cæsius**
 qui habet oculos glaucos, id est, in similitudinem noctuæ, nec
 unquam cæstum, nisi de oculis, legitur, unde Cicero ait: Cæstios
 Mineruæ oculos, quæ dea apud Græcos dicitur habere oculos
 glaucos, ut millies apud Homerum. Quidam uolunt ceruleos
 esse, cæstios oculos. R. Fastidio, fastidis fastidire fastiditum, **Fastidio**
 dicimus enim, quare fastidis mei? \mathcal{E} fastidimus bonorū. L. Si
 hoc

- hoc uerum est, cur exempla non profers? ego uerò cum accusatiuo reperio, non cum genitiuo. Vergilius: Inuenies alium, si te hic fastidit Alexis. R. Fœmina. L. Cinædus non scribitur y Græco, ut ait Raudensis, nec caninum significat. Marcellus pro saltatore exponit, alij pro re turpiore, non quòd moueat mēbra in saltando, sed quòd in obscœna uenere. R. Fœnero. L. Virunq; fœnero, & fœneror pro eodem male accipit Raudensis, quod alio opere docuimus. R. Ferrum, & chalybem in aspectu similia uidemus, specie tamen differunt. L. Nō differunt specie metallica, cum idem metallum ambo sint. Nam nec aurum auro differt, licet purgatius sit, nec sapphirus sapphiro, licet splēdidior, nec similia à farina. Vergilius certe inquit, At Chalybes nudi ferrum, ergo appellatum est optimum ferrū ab illis populis, qui scientissime ferrum temperant: uel populi illi uocati sunt Chalybes ob hanc ipsam temperandi ferri scientiam, siue facultatem: siquidem aquæ quedam hoc apud eos efficere dicuntur, qui nunc Viscani nominātur, quasi uis chalybis, quòd apud eos sit uel copia ferri, uel potentia ac facultas ferri temperandi, si modo etymologia uera est. R. Filocaptus. L. Non est nomen hoc à doctis, sed ab indoctissimis fictū. Philos enim non amorem, sed amicum significat, siue amatorē. Et hoc Græce, cum quo nomine dure latinum cōiungitur, sed cur in f, litera posuisti, cum per ph, scribendum esset? sic, philocaptus. L. Procus est ipse sollicitator amoris. L. Imò, qui aliquam pro uxore postulat, ut Penelope apud Ouidium: Turbaruunt in me luxuriosa proci. R. Filius. L. Quòd nothus sit natus ex nobili patre, & infami matre, miror cur dixit, cū parum antè Quintilianum attulerit, dicentem, nothum qui legitimus non sit, Græci uocant, non aduertens eodem loco dixisse Quintilianum ut Catonis oratione testatum est, quia nō habemus nostrū, utimur peregrino. Igitur nothus est absolute illegitimus

gūimus. R. *Flere*. Paulopost, *Plorare*, est cum lachrymis, & uoce pectus, aut faciem tunderē. L. Negatur, huiusmodi enim percussio, planctus dicitur, ploratus ipsa uox flentis, sicut fletus ipsa lachryma ex oculis emanans, præ dolore tamē potius, quàm præ lætitia. R. *Fungus*. L. Non est asparagus, nec de fungo intellegit Iuuenalis, quem testem citat Raudensis, nec asparagus, sed asparagus dixit, ut Martialis: Nō erit incultis gratior asparagis. R. *Gaudium*. L. Non est ouare, gaudere, sed se gaudere significare, & exclamare. R. *Galea*. L. Iuba non est idem quod galca, sed quod galeæ imponitur, instar iubarū, aut equi, aut leonis, aut draconis, quales in ueteribus numismatis, statuisq; agnoscimus. unde Vergilius: Cristaq; insignis equina. Et alibi: Graiarum errore iubarum. RAV. Gladorum. L. Ab ensis deriuatur ensicula, cum dicere debuisset ensiculus. Spatha, longior ensis, ac latior à quibusdam esse dicitur. Phramea Græcum est nomen. Pugio non est cultellus breuis, plus enim est quàm cultellus, nedum maior, quàm breuior cultellus, hunc pugnalem Hispani uocant. Mucro non est pugio longus, ut ensis (nam is ensis foret) sed cusps ipsa ensis. Improprie autem pro ense accipi bipennem ait ex altera parte acutam, cum Quintilianus dicat ex utraq; ut ipsum etiam nomen indicat. R. *Gulosus*. Paulopost, castrimargia gula concupiscentia. L. *Gastrimargia* dicendum est, significatq; nimiam ingluuiem, ut apud Aristotel. in ethicis. Scurra non est cibi captator, sed qui risum uerbis mouere captat, non habita ratione uerecundia, aut dignitatis. R. *Hæres*. Paulopost, Caducus est, quicunque fit hæres in bonis alicuius, qui hæredem non habet. L. Imò caducum est, siue caduca bona dicuntur, hærede caducorum, non autē (quantum ego quidem sciam) horū bonorū hæres, sed fiscus, aut dux militū publica persona. R. *Ibi*. De ibi inde, Cicero sepiissime, cum uult dicere ibi, dicit istic, uerbi gratia

Plangere
Planctus
Ploratus
Fletus

Asparagus
Ouare

Iuba

Ensiculus non
ensicula.

Spatha
Phramea
Pugio

Mucro

Bipennis gastrimargia.

Scurra

Caducum

Ibi

Istic

tia, Tarenti es, non spero te istic hyemare non iucunde, id est, ibi. L. Barbare exponit istic pro ibi: si enim diceremus, spero te ibi hyemare, non recte diceremus. De hoc latius in elegãtjis.

Lib. 2. cap. 4. Hæc fuit causa, cur Ciceronem unum afferret, & eũ sic dicere sapiissime testetur, quasi non semper & ipse, & cæteri ad secundam personam sic loquantur. Nec per hoc aduerbium modo, sed per alia quoq; & per ipsum pronomẽ istic, istuc, istac, istorum, iste, ista, istuc. Quanto satius fecisset Raudensis, si alia potius præcepisset, quale est hoc pronomẽ ipse solere proprie & eleganter usurpari, sic: Expectabat exercitum auxilio uenturum, cũ exercitus ipse magis auxilio egeret. Huiusmodi repetitio ferè per hoc pronomẽ fit, qualia exempla ostenso indicio, infinita sibi quisq; cõperiet. Nonnunquam si nõ licet idẽ repetere, mutuamur simile, ut Iuuenal. Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit. Quia, quantum ipse nũmus, propter uersum dicere non potuit. Vergilius: Torua læna lupum sequitur, lupus ipse capellam. Cicero tertio officiorum: Qui exercitu Po. Ro. populum ipsum Romanũ oppressisset: quod ita necessario construendũ, qui populũ Ro. oppressisset exercitu ipsius populi Ro. nam ipsum, in reponendo nomine locum habet. R. Impedire. Statimq; Paucorũ culpa non præiudicat religioni, id est, non impedit. L. Non est præiudicium impedimentum, neq; (ut aliqui uolunt) offensa quædam, atq; iniuria, imò quasi sententia quædam est ante iudicium, ac sententiæ lationem, siue pro me, siue contra me. Nam præiudicia in causa Miloniana sic contra Milonem fuerunt, tamen pro Clodianis erant. Et utraq; pars præiudicia appellat, & ut afferam de medio exemplum, Nunc duobus scribis, de officio contententibus, quia lis in longum procedit, Rex iussit interea, dũ sententia feratur, alterum officio fungi, quasi iudicans iam nũc se pro ea parte sentire, penes quem esse uult rem, de qua litigatur

gatur. Et hoc præiudicium nimirum tacite exhortans iudices ad iudicandum, pro eo pro quo præiudicium factū est, ualde adiuuat possidentem, ut obest excluso. R. Infirmitas. Paulopost, Meliuscula est, id est, paulisper melius. L. Indocte exposuit paulisper pro paululum siue aliquanto melius habet. Est enim paulisper idem quod per aliquantulum temporis. Vomica non est, quod Raudēsis ait, sed crassities illa, quæ nascitur in aliqua parte corporis exterius eminent, in quam multū humoris sanguinisq; descendit. Vnde apud Plautum seruus gestans in collo crumenam, per iocum inquit, Vomica est. R. Induciæ. L. Ma Induciari gis nos loqui non latine Raudensis docet, quàm latine, quis unquam induciari audiuit pro eo, quod est morari, aut differre? nisi qui uernacula tuæ gentis lingua loquitur, non latina. Item exponis Vergiliū. R. Opere omnis semita feruet, id est, differt. L. Cum Vergilius significet laborem, ardoremq; feruentem, id est, uehemens studium fornicarum in opere faciundo, multa quoq; alia similia peccas, quæ persequi infiniti fuerit operis. Mallem hoc præcepisses, indicem esse catalogum titulorum, quibus uel libri, uel capitula inscribuntur. Item inter pello nonnunquam apud ueteres pro rogo inuenitur, ut Valerius lib. tertio: Cato ut socios apud auunculum adiuuaret, constanti uultu non facturum respondit. Iterum deinde, ac sæpius interpellatus in proposito perstitit. R. Iocosus. L. Vult seriose à serio uenire, cum dicatur serius, id est, grauis siue scuerus, non seriosus, ut Quintilianus: At nunc ista seria grauis, quæ nunc amari recusat, o quàm uoluit amari. Sic hoc loco peccasti Raudensis, ut superius, ubi dixisti, industrius, quod non inuenitur, sed industrius. R. Iocus. Deinde, Mimi ethologi, id est, de Etholia sunt recte scurræ. L. Mimi non sunt scurræ, ut alio opere docui. Melius, si dixisset mimi ethologi, idē

⊙ ij qui omnia dicunt tam honesta, quàm turpia. De ethologis

x 3 si Græ

Paulisper
Aliquanto
Vomica

Induciari

Feruerere

Index
Catalogus
Interpello

Seriosse
Serius

Industrius
Mimi ethologi

si Græca non uidit, saltem suffecerat Quintilianus lib. primo, dicens: Chriæ, & ethologiæ subiectis doctorū rationibus apud grammaticos scribantur, quia iniiium ex lectione ducunt, quorum omnium similis est ratio, forma diuersa, Quia sententia uniuersalis est uox, ethologia personis continetur. R. Larua.

- Lodix** Multopost, Lodicem, id est, lectum, seu culcitram. L. Alij pro cortina, quæ lecto circumdatur exponūt, de qua Martialis: Nudo stragula ne thoro paterent, iunctæ nos tibi uenimus sorores, id est, lodices. R. Lapides. Paulo post, Tofus est scaber lapis, cauernatus, mollis, id est pumex. L. Hæc ciuitas Barolitana negat, quæ pulcherrimas quasq; domos ex tofaceis lapidibus habet. Suntq; passim tofacei montes etiam nihil rimari, iuncturarumq; ostendentes, ut solent montes marmorei. Negat præterea Cathanensis ciuitas idem esse pumicem, & tofum. R. Laudare. Postea, Eserūt, qui laude extollunt per unā f, sed efferunt per duas, ff, dicimus. L. Priscianus & omnes grammatici negant. Longe post confirt sentētias Demosthenis ad Alexandrum, & Ciceronis ad Cæsarem, nesciens non esse illam Demosthenis orationem, sed factam ab aliquo latino. Itē alias tres, quarum una est Demadis, qui (ut notum est) nihil scriptum reliquit, ut Pythagoras, ut Socrates, ut Carneades, qui omnes cum loquendo mirabiles extiterint, nihil tamen literis mandauerunt, ipsa tamen inspectio, deprehendit illas esse commentitias orationes, longeq; à Græco sermone, & ab illorum oratorum uita abhorrentes. R. Litera. L. Portitores literarum male dici, superius admonuimus Raudensem. Eundem ignorare diploma quid sit, miror, cum Seruius exponat, uelitq; significare epistolam uel scripturam aliquam ad alium nussam. R. Loco. Paulo post, Necubi inuentus est, id est, nullo loco. L. Hoc superius quoque reprehendi, nam necubi duo uerba postulat, ut iussi necubi mihi præsto sis, id est, ne in ullo

ullo loco, nam præter morem dixit Vergilius, Tu ne qua parentis Iussa time. R. Longe *eminus*, id est longe. L. *Eminus* hoc modo differt à longe, quòd non recte dicam *eminus* habitas, ut longe habitas, sed *eminus* iacula mittebant, id est, à loco remoto, non autem in hunc sensum, longe iacula mittebant. Eodem modo *cominus* dicimus à loco proximo, non autem in loco propinquo, neq; propè, ut *cominus* te percutiam, non autem *cominus* sedeo. R. *Lupanar*. L. Non est prostibulū id, quod *lupanar*, sed ipsum scortum, ut apud suum Hieronymum frequenter, dico suum, quia sic ipse appellat, quasi aliorū non sit. Ait autem, prostibula regnum dei non possidebunt. R. *Luxuria*. *Paulopost*, Stuprum illicita uirginum defloratio. *Raptus*, cū puella uolenter à domo patris educitur, ut in uxorem habeatur. L. Non uerū hoc esse elegantie nostræ ostendunt. R. *Alij cardurcū* tentiginem uocant. L. Imò est uas illud numerosum, quod ex piscina aut puteo aquam haurit, iumento rotam uersante. Solent ex his etiam fieri canales in parietibus domorum, per quos aquæ ex tectis defluāt in cloacas, etiam in quibusdam urbibus, per quos aquæ pluuiæ cisternas impleant. R. *Macies*. *Paulopost*, *Obesus*, id est exilis, et *macilentus*. L. Imò pinguis, et crassus. R. *Macellū*. Deinde, *Lanista* qui carnes laniat. L. Pro *lanio* dixit *lanista*, est enim *lanista* qui homines emit, quos arte gladiatoria imbuat, postea in ludum uendendos. R. *Macula*. Deinde, *Næuus* macula in facie hominis. L. Ergo mentitur Cicero qui ait: *Næuus* in articulo pueri delectat *Alcæum*, est igitur *næuus* in qualibet parte corporis. R. *Memor*. In fine, *Memini* sermo est totus temporis præteriti, si dixeris *memini* me fecisse, duo tēpora simul iūgus. L. Vult igitur *Raudens*, *memini* debere coniungi utiq; cū uerbo presentis temporis, nec usquam aliter *facilitatum*, nisi in uno uersu Vergilij: *Nāq; sub Oebaliæ memini me turribus altis*

Eminus
LongeCominus
Propinquus
locus.
Prope
Prostibulum
Lupanar

Cardurcum

Obesus
Lanista
Lanius

Næuus

Memini

Corycium uidisse senem, & poëta ipsi necessitate metri facere licuisse. Hoc quàm ridiculum præceptum sit, quis non uel puerorum intellegat? si enim meminî idem est, quod recordor, nûquid minus recte dicā, meminî disputasse cū Paulo, quàm recordor disputasse cum Paulo? At enim meminî præteritū est, sanè uerò, nec enim inficias eo in præterita quoq; significatione accipi, sed in præsentia tamen etiam accipitur, & quidem ferè semper, ideo penè improprium est iungere tempus præsens, cū hoc uerbo meminî, similibusq; neq; ab re. Præterita namq; recordamur, non præsentia, igitur præterito tempore utendum est, ut meminî te fuisse uirgis cæsum, non autem cædi: meminî te coronatum spectasse ludos, non autem spectare: meminî si ne te interfuisse cateruæ Sabinorum, non autem interesse: & quale illud Vergilianum, quod ab hac regula Raudensis excepit, nam uersus ille apud eundem, Cantando puerum meminî me cōdere solcs. magis licentiam poëticam ostendit, qua ego non uter dūntaxat in prosa. Dicerem enim sic, meminî me puerum condidisse, seu cōdere solitū esse dies cantando. Vides, ut in cōtrarium res ipsa recidit. Raudensis præcipit, ut tantū cū tempore præsentia meminî iungatur, ego sentio iungi debere semper cū præterito, aut ferè semper. R. Meretrix. Paulopost, Seneca.

Pellex

Pellices cœlum tenent. Pellicatus locus concubinae, & propter pellicatus suspicionem, id est, concubinatus. L. De hoc nomine in alio opere differui, nec me fallit quosdam accipere pellicē pro concubina, quorum est Iustinus, tamen Seneca eas hic intellegit, quæ cum uiro alterius corpus miscerent, ut Cicero ait Theben Alexandri Phærei uxorem propter pellicatus suspicionem, id est, quòd suspicaretur pellicē habere, occidisse uirū.

Mille
Septē cen
tena.

R. Mille. In fine, Linius enim dixit Gallorum undecim millia sunt occisa, & peditum septem centena millia. L. Hoc non dixit Linius, quoniā nunquam doctorum aliquē ita locutū inuenimus

nimus, siquidem dicendum est septies centena milia. R. Mors. Cædes
 Postea ait, Cædes est mors. L. Imò mors non fatalis, sed ferro,
 aut ligno, aut saxo similibusq; illata, præsertim occidere, aut fe-
 rire, aut percutere uolentis, inde dicimus aliquem commisisse
 cædem, & Milo de cæde accusatus est. R. Morbus. Deinde,
 Papula paruiſſima cutis erectio. L. Paruiſſima non inuenitur,
 præterea papula est puſtulis ſimilis neuus. R. Mutuare, & Mutuo
 mutuari, quidam ait, ſibi pecuniã credidit, id est mutuatus erat.
 Cicero etiam dixit, Nec temere ſe credere putabat, id est mu-
 tuari. A. Gellius inquit, pecunia mutuata. L. Si plura in hoc ca-
 pite dixiſſet, plura peccaſſet. Vt enim in elegantijs dixi, mutuo
 tibi pecuniam, id est credo tibi pecuniam, mutuor autem abs te
 pecuniam, id est accipio abs te creditore pecuniam. R. Mus.
 Statimq; poſt, Inde muſcipula, muriceps, catus, & catulaſter
 idem ſunt. L. Muſcipula cum apud alios, tum apud Hierony-
 mum machina eſt ad capiendos mures. Catus apud Seruium in
 libro quem de Græcis, latinisq; nominibus ſcripſit, eſt generis
 fœminini. Quod ſi ita eſt, non poteſt formare catulaſter, uoce
 masculina. Et nihilominus aliud eſt catulaſter, quàm animal mu-
 rium uenator. Muriceps uocabulum eſt inſuetum, qualia mul-
 ta cum ſumma licètia Raudenſis excogitat. R. Natura ſuopte
 ingenio, id eſt natura, ſuopte conſilio, itcm meaptim, tuaptim,
 ſuaptim, noſtraptim, ueſtraptim. L. A. Videtur autor accipere
 poſteriora in ſenſum priorum, cum aliter ſignificèt, & aliter
 ſcribi debeant. Meatim enim eſt meo more, tuatim tuo more,
 Hoc Seruius ait ſuper Donatũ, & alij quidam. R. Naues Ly-
 burnæ ſunt naues negotiatorum. L. Hieronymus ait eſſe na-
 ues longas. R. Lembus lignum cauatum quaſi cymba. Idẽ eſt
 campillus, & carabus, & linter diſcurrès in pelago ex uimi-
 ne & corio, unde ille dixit, Cauat arbore lintres. L. Lembus,
 & cymba an ex una arbore ſint, qui dicunt, ipſi uiderint. pro-
 prie

Paruiſſima
Papula
Mutuo

Mutuor

Muſcipula
Catus

Muriceps

Meatim
Tuatim
Lyburnæ

Lembus

Cymba

x 3 prie

- Linter** prie autem tantum lintres è singulis arboribus constant, atq; ita uulgo uocantur cauata ad traijcienda flumina trabes. quod Vergilianus ipso loco (quem Raudēsis attulit) uersus testatur. Verum an ex corio, ac uiminibus lintres Raudensis intellegat, nescio, quod si ita sentit, ex una tantum arbore esse nō possunt: sed si utrunq; sit, nego usum lintris esse in pelago, quæ solum aut conto, aut palo fluuijs, stagnisq; agūtur. R. Trieris nauis
- Trieris**
Duracon magna, quam Græci duracon, uel dulconem uocāt, à tribus sessionibus, unde dictum est, trieris magna transibat. L. Quid attinebat dicere hoc nomen Græce duracon uocari, si modo sic uocatur, cum ipsum nomen Græcum sit, & (ut sentio) idem quod Latine triremis, aut penè idem? R. Artemon est uelum nauis breue, quia melius leuari potest, in summo periculo extēditur, unde Actuum XXVII. Artemone leuato, secundū flatum auræ tendebant ad litus. L. Quam plane Raudensis ostendit se in mediterranea urbe natum, nec unquam mare intrasse, qui
- Naulum** = pro amplissimo uelo, breue esse artemonem ait. R. Naulum, id est lucrum & capitale. L. Imò pecunia, quæ soluitur pro ue-
- Nauclerus** ctura in nauis. R. Nauclerus primus nauigator. L. Imò qui in nauis nauis imperat, quæcunq; ad faciendam nauigationē pertinent, nec absurde in triremibus idem intelligitur, qui comes uel comitus dicitur. R. Ne neu, id est, ne &. L. A. V. Imò neu idem est quod ne ue, ut superius ostendi. R. Nec. Deinde, Ne, pro nec sæpissime utitur Cicero, & antiqui, sed ad ornatū post addebant quiddam, uerbi gratia, non est amicus, ne noster quidem, qui bona nostra tollit. L. Sunt ne ista Ciceronis & antiquorum uerba quæ recitas? imò adeò hoc exemplum non Ciceronis exemplum est, sed ex biblia deprauatum, ubi meretrix illa puerpera apud Salomonem contra alteram litigat, uerum non modo hæc exempla falsa sunt, sed etiam præcepta, quippe nunquam ne pro nec reperitur, nisi iuncta quiddam, aliqua tamē interie

interiecta dictione, quale meum (quo nunc usus) exemplū probat, & ut in elegantijs latius disputauī, quod igitur sine quidem, ne, in hunc sensum esse non potest, liquet hanc coniunctionem necessitatis, non ornatus causa adhiberi. Ne ue quoq; Nec non accipitur pro nec, sed pro uel ut non. Vt Cicero, Ne ue uastius syllabæ deducantur, id est, uel ut non uastius deducantur.

R A V. Negare, infirmare, inficiari, infiteri, defiteri. L A V. Infiteri, & defiteri non reperies, sed potius diffiteri id est negare non fatendo. Inficiari proprie est negare, quod factum, dictum uel aut cogitatum est, à quo uerbo status coniecturalis dicitur inficialis, ab in quod est non, & facio. Vnde infecta negotia, quæ non sunt ut debuerant facta, dicuntur. Nescio enim Infiteri
Diffiteri
Inficiari
Infectum

an Latine diceretur, Plato ait mundum creatum esse, Aristoteles inficiatur. Quippe non factum nunc negatur, sed opinionem ueram esse. Item, Orestes impie occidit matrem, & Horatius sororem, nescio an posset patronus respondere, inficio impie occidisse. Vide lib. 6.
cap. 9.

R A V. Nomen. L A V. Quia pluribus uerbis longa autoris oratio refellenda esset, ideo quod uerum sit, paucis absoluam. Sic enim quid ille quoq; peccauerit, apparebit. Veteres Romani terna singuli ferè nomina habebant. non attinet hoc loco causam reddere, cur terna non singula, prænomen, nomen, cognomen. Vt P. Cornelius Scipio. Publius est prænomen, Cornelius nomen, Scipio cognomen. Et nomen quidem, atq; cognomen omnium eiusdem familiæ commune erat, prænomen uerò tantum singulorum, & ideo proprium nomen quo se inuicem gentiles uocabant: uerbi gratia, pater appellabat ex duobus filijs alterū Publium, alterum Lucium, nec aliter inter se fratres ipsi uocabant. Agnomen uerò accessit ex gestis, alio uel casu. Vt Africanus, ut Creticus, ut Caligula, ut Scrophæ, sed hoc rarò usurpatur, cognomen nanq; potius, quàm agnomen dicitur, ut Sallustius, Liniusq; Nomen
Cognomen
Prænomen

Agnomen
Scipio

- Scipio, cui Africano fuit cognomen. R. Nox. Deinde, Nox
 Nox intēpeſta intempeſta, id eſt incongrua. L. Imò nocte tacita, ac ſilenti, &
 ſerè media nocte, an incongruam noctem Vergilius intelligit?
 Et lunam in nimbo nox intempeſta tenebat. aut Cicero in Ver-
 rem? Affertur nocte intempeſta grauis huiusce mali nuntius.
 Et iterum, Teq; Hercules, quem iſte Agrigenti nocte intempe-
 ſta ſeruorum inſtructa, & comparata manu conuellere, & in
 ſuis ſedibus auferre conatus eſt. Aut illud in libris regum hoc
 ſignificat, quod inquit? Cum intempeſtæ noctis ſilenti o ſuſtulit
 Nugæ filium meum. R. Nugas, nugæ ſunt uerborum circuitus, &
 perplexitates. L. Imò ſermones leuium rerum, ac nullius pone-
 deris, & plerunq; ſcurriles, ioculatorijq; , unde Catullus, ac
 Martialis poemata ſua nugæ uocant, ut de inanibus rebus lo-
 quentia. Hoc uocabulum Hieronymus ait Latinum & Græcū,
 & Hebraicū eſſe, ſed ab Hebræo fonte ad Græcos, Latinosq;
 deriuatum. R. Nunquid utrum, pro nunquid ſepiſſime Cicero
 Vtrum in orationibus ſuis dixit. L. Imò utrum de duobus interrogat,
 Nunquid uel de uno, uel de multis, & nonnūquam de duobus.
 Impolite loquitur ſic Raudenſis, Cicero in orationibus ſuis, &
 Suis inepte in epistolis ſuis, in libris ſuis officiorum, Vergilius in Aeneide
 politum ſua, Ouidius in opere ſuo de arte amandi, quaſi dubitari poſſit,
 an hoc illi in alijs operibus, quàm in ſuis poſſint dicere, im-
 munde igitur, non terſe additur illud ſuis. Hoc tamen non eſt
 Nunquid aduerbium & nomen omittendum, nunquid nunc aduerbiū eſſe, nunc nomen, ut nun-
 quid ego ſum, qui te accuſaui? nunquid eſt aliquod nauigium
 meo capaciꝰ? nunquid alterum filiorum occides, ut alterum
 ſerues? Nomen autem erit ſic, Nunquid criminis habes, quod
 mihi obijcias? id eſt nunquid aliquod crimen, ſed aptius in ge-
 ncre neutro, ut, nunquid omnium noſtrum te offendit? nūquid
 meorum parentum tibi iniuriam fecit? hic interrogatio fit de
 Apocriſarij uno de duobus, ac pluribus. R. Nuntius. Deinde, Apocriſarij
 nuntij

nuntij papæ, quasi secretarij, crisis enim quandoq; dicitur secretum, quandoq; aurum, quandoq; iudicium. L. Utinam contentus esses lingua latina, nec ea, quæ ignoras, attingeres. Apocrisarij sunt legati, non tantum papæ, & κρῖσις significat tantum iudicium, nam pro abscondito per γ, non per ι, aurū uerò per γ, & h, atq; ο, & in genere masculino, profrendum est, sic Χυρδός. Verum apocrisarij, non aliter apud Græcos nitidum uocabulum est, quàm apud nos ambasiatores, quod nemo (nisi barbarus) dixit. R. Item reperitur nuntius nuntij masculini generis, & non sumitur pro nuntiatione alicuius rei, reperitur etiam nuntium neutri generis: & tunc sumitur pro re aliqua, quæ renuntiata est. L. Nuntius pro hac significatione nemo dixit, sed pro homine nuntiante, nuntium in genere neutro Seruius ait pro ipsa re nuntiata accipi. Gestus pro utraq; significatione in masculino accipit, sed Raudensis nullum exemplum affert, quod frequētissime facit, & sæpe aut ad rem non pertinens, aut contrarium affert. R. Obscuritas. Paulopost, Videtur accipere teter pro eo, quod est ater, obscurus, & subniger, ut in prouerbio ueteri, quid curem, an ille ater, an albus sit? Et Cicero Philip. lib. 11. Et quidem uide, quàm te amarit is, qui albus, ater uel fuerat, ignoras. L. Est autem teter idem, quod malus, & insuauis, cum ad mentem pertinens, tum uerò ad ceteros sensus, ut tetra belua, teterrimus hostis, teterimum facinus, teterrima mens. Item tetro aspectu, tetra uoce, sed in his potius sensibus usitatum est, quòd si dicatur illud Vergilianum. Tetro fœdabant omnia tactu. ad odorem refertur, quem tangendo relinquēbant. R. Obligatio. L. Obnoxius ait esse obligatus, imò potius est subiectus, appositus uel accusatus, unde locus aliquis dicitur obnoxius uento alicui, ut Lucanus, Illinc Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon. R. Obloqui. Deinde aliquanto post, Audi nunc illum de Catilina, & complicibus

Vide hb. 6.
cap. 13.

Nuntius
Nuntium

Teter

Aeneid. 3.

Obnoxius

- Complices** complicibus suis, sic dicentem. L. Complices non est uocabulum Latinum, licet ipse non longe post afferat hæc uerba Ciceronis in Catilinam, Tuorum complicitium magna, & perniciofa sententia, quod scribendum est comitum, & non complicitium. R. Vnum, cum multa de M. Antonio dicat Cicero, referam, et est Quintiliani. L. Imò Cælij in ipsum Antonium, sic erras, nam hæc orauit Cælius in C. Antonium M. Antonij patrui, Ciceronisq; collegam, qui bellum cum Catilina gessit, ut est apud Sallustium. Obloqui pro hac significatione, id est obirectare, nescio an repererim, sed pro uicina, quæ est in contrarium loqui. Vt Cicero pro Cluëtio, Vocat me aliò iam dudum uestra expectatio, quæ mihi obloqui uidetur, cui similis, sed figurate in ea, qua accipit Vergilius cum inquit, Obloquitur numeris septem discrimina uocum. R. Contra famam eius sanctam, & cœlibem editos esse. L. Seipsum in imitatione affert Raudensis, quasi alter Cicero sit, quædam in oratore refert. Cœlibem pro adiectiuo accipit, quod ego non ausim affirmare; & pro significatione casti, quod (ut supra docui) non ita est, ergo monachus, & frater (qualis Raudensis est) superuacuo dicitur cœlebs, qui uxorem ne habere quidem potest. R. Obliuisci. Statim post. Cum ætas multos obliuione obruescet. L. Inchoatiuè p. positiuo posuit, Obruescet enim, id est obruetur, ut albescet, id est albabitur, ueterascet, id est uetus fiet. R. Obstinatus. Pausanias. Ceruix in singulari collū, in plurali contumaciã significat. L. Imò (ut testatur Quintilianus) antiqui dicebant ceruices, non ceruicem: primusq; Hortensius dixit ceruicem, significatq; nō collum ipsum, sed posteriorem colli partē, quo boues trahunt. Ideoq; apud Iudæos à deo dicitur, populus duræ ceruicis, quasi duræ mentis, & ita indomabilis, ut tanquam durior bouis ceruix obtemperare nesciat, ea propter potius in singulari contumaciã significat, neq; enim memini in hac significationem

cationem inuenisse ceruices, nisi forte multorum, quis enim au-
 diuit, homo, aut populus durarum ceruicum, siue duris ceruici-
 bus? R. Obtinere. Inde, Imitationes exorauit, sed non impetra-
 uit, id est obtinuit. L. Imò exorare, est obtinere, ac impetrare
 orando, si tamen ad rem hoc refertur, ut in elegantijs diximus. Exorare
 Nam & oro te, & oro hanc rem dicimus: oro te, est id quod
 precor te, oro uitam, est id quod postulo uitam, unde exoro te, Oro.
 est induco, exoro hanc rem, impetro hanc rem orando, eodem
 Exoro
 modo, quo dicimus persuadeo, & persuadeo tibi hoc, sed de Persuadeo te
 his in eo quod dixi opere latius. R A. Oculus. Deinde, pituita, & tibi.
 putant aliqui, quod sit humectatio, quæ ab oculis fluit. L. Ego
 uerò puto pituitam idem esse Latine, quod catarrhus Græce, Pituita
 hoc est, quemlibet humorem redundantem, qui ex ore nari-
 Catarrhus
 bus ue fluit, uel etiam si non flueret, etiam si non redundaret,
 quod intellegit Cicero libro primo Tusculanarum, cum in-
 quit, Nam sanguinem, bilem, pituitam, ossa, neruos, uenas, om-
 nem denique membrorum, & totius corporis figuram. R A.
 Oculis castijs, id est lenticulosis. L A V. Iterum dixerat len- Lenticulosus
 ticulosis, mirum sic esse lentigines, aut lentes in oculis, nisi ad
 colorem lentium, lentiginumq; , & ad harum magnitudinem
 maculæ oculorum intellegantur, tamen quid de hoc ipse sen-
 tiam, superius dixi. R. Odire. Statim post, Odium est inuetera-
 tus animi rangor. L A V. Non Græcum, non Latinum, non
 Hebraicum, sed rancidum nomen est. R. Simultas, est latens Simultas.
 odium. L A V. Nec odium est inueterata maleuolentia, nec si- Odium
 multas odium latens, sed mutuū odium, siue ipsum odium, tan In inicitia
 tumq; ab inimicitia differet, quòd inimicitia utique opere se
 ostendit, & uerbis & factis aduersarium lacefit, simultas ple-
 runq; intelliigi contenta est, aut (ut sic dicam) offensionē suam
 præ se ferre, ut apud Ciceronem pro lege Manilia, Ut multas,
 simultates partim occultas partim apertas intelligam mihi esse
 subcundas

Exosus *subcundas.* R. *Exosus & perosus, actiue & passiue dicitur.*
Perosus
Inuidia L. *Actiue fateor, passiue proba.* R. *Inuidia est odium.* L. *Imò atrocitas, uel reprehensio, uel detractio, ut in elegantijs copio*

Quilibet *sius.* R. *Omnis quicumq;, quilibet, quisq;, unusquisq; unusquis-*
piam, singulusquisq;, nemo non concti per o, & per c, unus-
quisquelibet, nullus non, in idem recidunt. L A V. *Quilibet non*

Vnusquispiam
Singuli quique
Quique

uniuersale, sed particulare est, id est unus, quem tibi capere liceat, ut plenius disputauimus in dialecticis. Vnusquispiam, quomodo uniuersale erit, cum idem sit quod aliquis unus; singulus quisq; non dicitur, sed singuli quique. Vnusquisquelibet inauditum, atq; agreste est. Concti per o scribere debere nemo ante hunc dixit: de c, quoq; dissentio. R. *Aliqui credūt, quòd quisq;, & quique non recte ponantur, nisi post superlatiuum plurale, ut optimos quosq; uiros, & sanctissimi quique uiri, sed recubent in ludi nouissimo loco, legant Macrobiū, qui in singulari numero, neque superlatiuo dixit, die quoq;, & homine quoq;.* L. *Qui sunt isti Raudensis, qui ita credūt? Nēpe solus ego hoc traaidi, quod tu ab auditoribus meis accepisti, quodq; ego apud te, ac te præsente legi in commentarijs istis tuis (ut testatus sum) in secundi libri de elegantiā linguæ Latine proœnio, uerum aut istam in me contumeliam non scripseras, cum hunc locum legeram, aut ea mihi postea componenti exciderat, siquidem aliquot annis post te opus condidi, tametsi (ut opinor) ante te edidi, licet alij potius edidere quam ego. Sed omitto amicitiam, quam tu in ista ætate, & professione lædere non debebas. Videamus uter erret, quanquam haud dubito si elegantias meas legisses, laudandum me duntaxat hoc in loco putasses, non carpendum, ut cæteri fecerunt, dicis me errare, qui uelim quisq;, & quique tantum poni cum superlatiuo plurali, ego ne quisq; cum plurali numero cōiungerē: ita ne barbarus sum, & ab elementis grammaticæ alienus, qui de latinitate*

mitate, & elegantia præcipere uideor? sed hoc transeo, quid est autè, cur meum præceptum tantopere derideas? quia Macrobius aliter usurpat, esto. Quid Cic. Quintilianusq; quos in primis imitandos propono, usurpant ne & ipsi aliter, an non? si usurpant, cur nõ eorũ profers potius exempla? Quid Macrobius unum, doctum quidè uirum, sed nequaquã ex eloquẽtibus mihi obijcis? fecisses igitur si huiusmodi exẽpla apud Ciceronem, Quintilianumq; reperisses, si nõ usurpant, ut certe nõ usurpant, quid cause est, cur me summorum oratorũ uestigijs insistentem accuses, & ad Macrobij iudicium uoces? an non sentis non me reprehendi abs te, sed Ciceronẽ, Quintilianumq;, ac ceteros linguæ latinæ, atq; eloquentiæ principes? Adde, quod si Macrobius in uno aut altero loco aliter, quàm trado, uti solet: certe in plurimis id, quod præcipio, custodit. Neque uerò (ut testatus sum) in opere illo de elegantia legem trado, quasi nunquã aliter factum sit, sed quod frequẽtissime. Nunc ad extremum agnosce imperitiã tuam, cum dico quisque coniungi cum superlatiuo, non cum positiuo, de adiectiuis loquor, non de substantiuis, atque exempla Macrobij de substantiuis sunt, quod nemo dubitat, ut quisq; pater, quisque ciuium, quæq; mulier, quo ipse in eodem loco testatus sum, cum dixi quisque non habere genitiuum pluralem, duntaxat cum adiectiuo, quod cum ita sit, planè apparet Macrobius non contra me facere, sed eum cum ceteris autoribus præceptum confirmare, id est te errare, non me, & quisque cum superlatiuo, nõ cum positiuo debere coniungi. Quæ res à me copiosius in eo ipso, quod dixi, opere explicatur: ceterum sicut in hoc, quod me peccare existimasti, coniumeliosus fuisti, cur in eo, quod à me, id est ab auctoribus meis audiisti, non fuisti gratus? ubi de per & quàm præcipis, itemq; numerum minorem præponimã, tametsi quæ præcipis, obseruare nõ potes (quod summo opere pudendum est) si modo recte præcipis, nam numerum

Quisque cū superlatiuo adiectiuo.

Quisque tantum in singulari.

- ninorem non utiq; præponendum dixi, nisi interueniente copula, & alia in hanc rē plura, uter ergo Raudensis, tu ne, an Lau-
rentius recumbere debet in ludi nouissimo loco? uerum non re-
fundam ego tuam in te contumeliam, & amicitia nostra tribuā
aliquid quod tu nō fecisti. R A. Oportet. In fine, Plautus in Au-
lularia, Da mihi operā, id est, occasionē, facultatem. L A V. Imò
inferui mihi, hoc est, operam tuā mihi impende, ut idē Plautus in
Captiuei duo, Quæ res bene uertat mihi, meoq; filio, uobisq;
uult te bonus herus operam dare tuo ueteri domino. Terentius
in Phormione, Nos operam dabamus Phedria. Aliquando pro
eo, quod est audias, unde Cic. Quintilianusq; testantur Demo-
sthenem dedisse operam Platoni, id est discipulum ei fuisse. R A.
Ne reus maiestatis illorum fiam. L A V. Reus pro nocens acci-
pit Raudēsis, ut in capite peccatum, reatum pro peccato, qualem
apud ueteres significationē non reperiās. nam de usu euangelio-
rum hoc loco non attinet dicere, cum plura differamus in libris
super nouum testamentum. R A. Ordo. Deinde, Homo serius.
L A V. Vult Raudensis serium hominem dici à serie, cum series
habeat primam breuem, sērius uerò longam. ergo à serio descen-
dit, nec significationem ordinis à serie separat, quod ego in ele-
gantij feci. R A. Ornatus. L A V. Plurima nomina ad ornatum
pertinentia enumerat, nec ea exponit, nihil aliud faciēs, nisi quòd
se illa posse dicere, quæ docere uult, indicat: ego uerò si ea coner
exponere, opus uocabulorum componam, non notas Raudensis
attingam. R A. Hortus per h scribi debet, inde hortulus. L A.
Si hoc ita est, cur hoc uocabulum in capite o literæ, & non in
capite h posuit? R A. Olitor est olera uendens in foro olitorio.
L A V. Ego potius pro eo accipio, qui uulgo dicitur hortula-
nus, unde Varro de lingua latina, Nam ut holitor digerit in a-
reas sui cuiusque generis res, sic in oratione. R A. Ouis. Sta-
tum post, Ammon est aries per duplex m, ut uerue, id est, aries.*

L A V.

LAV. Ammon est hæcena, non aries: nec latinum nomen, sed
 Græcum. Decepit autem Raudensem, quòd Iupiter (qui dici-
 tur Ammon) colitur sub imagine arietis, Sed imaginis quidem
 alia causa est, nominis autem ratio ab hæcenis, quibus undiq; cir-
 cunciectis lucus in medio relictus est, ubi templum Ioui erat ex-
 tructum. Veruex est aries castratus, non tamen aries, sicut ma-
 ialis nõ est uerres. RA. PACTU. LAV. Raudensis ait Quintil.
 Seruiumq; dissentire in præterito pepigi, quod nunc minime ue-
 rum est, nam ille ait pepigi, ita esse à pago, ut cecidi à cado: hic
 uero nunquam lectum esse pepigi à pango, licet quidam hoc sen-
 tiant. À pango dixit Seruius non uenire pepigi: ergo fatetur à
 pago. RA. Palus. Non multo post, Larius Lacus Gallie Cisa-
 pine. Deinde, Lemānus lacus Gallie. Deinde Lucerie lacus per
 quem transit Rhenus. Deinde, Cumanus lacus, unde exit Abdua,
 require Plintiu de naturali historia. LAV. Quæro abs te, qui
 Plinium in testẽ citas, ait ille aliquem lacum uocari Cumanum in
 Gallia? nõ dico, quòd Comensem, nõ Cumanum dicere debueras,
 sed aliquem lacum à Como uocari. Lege ergo diligētius utrunq;
 Plinium, patrem, filiumq; & intelleges non sic appellari, nec
 alium hunc esse à Lario lacu. Lemānus lacus est, ut qui uicinus
 Gebennæ in Rhodanum influit, à quo Alemanni uocantur, licet
 hoc tempore non dicantur illi esse Alemāni, sed Galli. RA. Pa-
 rio. Deinde, puerperium proprie est primus Partus. Deinde, in
 fine puerpera est puella primi partus. LAV. Imò puerpera
 est, quæ recens peperit, ut nomen ipsum indicat, non quæ pri-
 mum partum enixa est, totiesq; mulier puerpera est, quoties
 puerum, aut pueram parit. Ouidius autem de Latona, quæ ge-
 minos pepererat, ait. Magna gemelliperæ uenerantur numi-
 na diuæ. At puerperium est tempus, quo ex dolore partus cu-
 bat, seu intra domum se tenet, nec puerpera tantum puella est,
 sed etiam (ut dixi) quæ plurimos peperit, adeò, ut si tantum esset

Iupiter quare
dicitur Ammon.

Veruex.
Marais.
verres.
Pepigi.

Comensis lacus.

Lemannus.
Alemanni.

Puerpera.

Puerperium.

foemina primi partus puerpera, quod longe est secus, tamen et
 anus potest esse primi partus mulier. An Helizabeth puerpera
 fuit? neque enim uocatur puerpera, quia puella parit, sed quia
 puerum, pueram uel, ut modo dixi, nec quia primo partu. Alio-
 qui dixisset Terentius, Glycerium puerperam potius, quam pri-
 mi partus mulierem, uerum (ut testatus sum) postquam peperit,
 et intra dies purgationis puerpera est. R A. Rato. Paulopost,
 Deinde, cum armis praesto forent, id est parati. L A V. Rau-
 densis eodem modo accipit hoc nomen, quo uulgius, quod ait,
 ego sum praesto, id est paratus, praesto sum igitur, id est quod
 praesens sum, et caetera quae in Elegatijs latius. R A. Paruulus.
 Deinde, dicimus puellum tantillum, id est paruulum. L A V. Ipse
 non affert exemplum. Syrus apud Terentiũ ait, Quem ego pue-
 rum tantillum in manibus gestauit meis, credibile est Syru ostē-
 disse gestu manus, pusillitatem illam quam dicebat, sed iam a qui-
 busdam est usu receptum, ut etiam sine gestu ita dicatur, ut Pli-
 nius de Regulo, Spe legati eluso, ne tantillum quidem reliquit.
 Scribebat enim Plinius non loquebatur, ubi opus non erat gestu.
 Cicero quoque in uerrem actione 1111. Quorum oratione iste,
 cum pretium iam accepisset, ne tantulum quidem comotus est, et
 in eundem saepius. R A. Nam quantula nostra uoluptas, id est
 parua. L A V. Interrogatio facit, ut supplicatur parua, nã pro-
 pria huius loci expositio est, nam quātulum magna est uoluptas
 nostra. R A. Pascerc. Paulopost, Et dum pabulatu redirent ar-
 menta. L A V. Redire pabulatu, non licere dicere iam admonui-
 mus. R A. A. Gellius dixit uillaticae pastionis. L A V. Quasi
 non T. Varro librum inscripserit de uillaticis pastionibus, neq;
 uerò Raudensi faciendum fuit, ut tam saepe A. Gellium pro teste
 afferret, hominem curiose nimis, ac superstitiose loquentem.
 Quid dicam de Apuleio, in eo praesertim opere, cuius nomen est
 de asino aureo? cuius sermonem, si quis imitetur, non tam aerce
 loqui

Præsto.

Tantillus.

Pastio uillatica

loqui, quàm nonnihil rudere uideatur. R A . Patientia. In fine, dicimus etiam per se tulit, per te feras, id est ultra naturam hoc patere. L A V . Hoc inauditum est, sed præ se tulit, & præ te Præ se,
Præ te ferre. feras, de quo significato in Elegantijs dixi. R A . Paucū. Paulopost, Quota pars erat, id est modica. L A V . Dixi superius, Quotus. cum ita interrogamus, suppleri parua, est enim sic interrogando, quota eiusdem significati, cuius quanta, ut in elegantijs docuimus. R A . Pax. Paulopost, Treuga est & securitas præstita personis, & rebus ad tempus, discordia nondum finita. Treuga. L A V . Si cum literatis agis Raudensis, quid ita diffinis illiterata uocabula? sin cum illiteratis, istam tuam diffinitionem nec intellegunt, nec desiderant. Quid quòd personas ais pro hominibus? non minus ineptè, quàm cum treugæ pro inducijs uteris, de hoc etiam in Elegantijs. R A . Pellis. Deinde, Pelliparius, parans pelles. L A V . Quid est parare pelles? quis etià uitur hoc nomine pelliparius? En magister elegantiarum, qui elegantijs Persona. bellum indixisse, aut contra illas bellum gerere uidetur. R A . Pœna. Deinde, Mugilis piscis est uelocissimus, in modum serpentis, qui in sacco parricidali mittebatur, ut podicem ingrederetur. Pelliparius. L A V . Quis piscis inclusus sacco uiuit, nisi forte anguilla, ac muvena? Quis item piscis ingredi locum illum hominis posset, aut auderet? frigida loca, atque humida, spaciofaq; adamannt pisces, non calida, non sicca, non arcta, sed nimis de re illiberabili, nec digna, quæ ab homine pudenti dicatur. Mugilis. R A . Pœnitet. Pœnitet. L A V . Pluribus uerbis conatur exponere Raudensis, pœnitet quid significet, & specialiter in loco Ciceronis, Quo ad te quântum proficias, non pœnitebit, ego statim, breuiterq; exponam pœnitet, præter illam usitatam significationem, est idem quod piget, quæ significatio parum abest ab illa naturali, ut Terentius in Hecyra, Quod si perficio, non pœnitet me famæ meæ. Et Vergilius, Nec te pœniteat calamo triuisse labellum. Nō autè,

) 3 ut hic,

ut hic, & alij quidam exponunt pro parum uidetur. nec Aulus Gellius satis docte, subtiliterq; defendit Marcum Tullium ab Asinio Pollione, cæterisq; obrectatoribus in loco illo orationis pro Cælio, Nunquã efficiet, ut pœniteat eum deformem esse natum, pœniteat, ait Cicero, quasi pigeat, doleat, tædeat, ut idem de senectute: Nec senectutis meæ pœnitet. Et T. Livijs, Nec pœnitet esse in ea opinione. R A. Pensio. Inde, pensionarius. Censur est annua pensio. L A V. Pensionarius est Raudense uerbum, non Romanum. Censur quoque non est annua pensio, nisi apud non sanè doctos, sed aut quidquid fortunarum quis habet, unde Quintil. Abiere uires, censur, mens, aut id quod principi per capita soluitur, siue per focos. unde dicitur quis soluisse, aut non soluisse censuram. R A. Pendo. Deinde, Apuleius ait gradus pensiles, id est, passus. L A V. Quid exponis, gradus, an pensiles? Si gradus, nihil hoc ad propositum: sin pensiles, hoc non significat: gradus pensiles, quid sint, in elegantijs dixi: nunc uerò Apuleius sentit gradus pensiles esse suspensos passus. R A. Penu. Penu, cellarium, promptuarium. L A V. Autor accipit penu non modo pro rebus, quæ reponuntur ad uictum (ut omnes aiunt) sed etiam pro loco illo, quem idem cellarium, promptuariumq; appellat: quod nemo doctorum dixit. R A. Penuria. Cicero dixit in summa annonæ caritate, id est penuria. L A V. Imò aliud est penuria annonæ, aliud caritas, ut in alio opere dixi, & nunc iterum dicam. Penuria annonæ est paucitas, ac raritas annonæ, caritas uerò, carum annonæ pretium, quæ potest esse magna, cum nulla penuria sit. ut quando iniqui annonam habent, & supprimunt, ut carius uendant, aut non supprimunt, sed carè uendant. Et ediuerso plurimarum rerum penuria, id est raritas est, & earum nulla caritas, certe bonorum uirorum magna sanè penuria est, & ij, qui sunt, cari non sunt. R A. Clitellæ. Pera. Deinde, Clitellæ etiam sarcinule sunt. L A V. Imò iumentorum

torum (ut uulgo uocantur) basti, super quos sarcinae, aut alia onera ponuntur. R A. Persequor. L A V. Vult hoc uerbum in malam partem tantum accipi, nam de significatione eius in bonam dicere omisit, quod etiã non raro reperitur, ut enim dicitur persequor te, id est infeste te sequor, ita persequor quæ incoeperam, id est, pergo quæ coeperam dicere, sed de hoc in elegantijs. R A. Petere. Deinde, cõtendere est cum efficacia petere. L A V. Imò cõtendendo, siue cū conatu, ac nixu petere, semperq; id requirit ablatiuum hoc modo, ut apud Ciceronẽ, Frequenter à me cõtenderunt. R A. Item iubeo te illam amare, id est, peto cum magna instantia. L A V. Imò aperte dicere & quasi hortari, ut iubeo te saluere, iubes me bene sperare. Vergilius, Cur cœlum me sperare iubebas? sed de hoc uerbo in elegantijs latius. Instantia non probatum uocabulum est. R A. Piges. Paulopost, Accidia est animi torpor, quo quis bonũ desinit inchoare. L A V. Ut id significet hoc nomen, non potest scribi latine, nec pronũtiari, nisi dicamus, scribamusq; acidia, seu accidia, utrũq; tamen per unum c scribendum, pronuntiandumq; est. Taceo quòd desinere est eorum, qui inchoarunt, non eorum, qui nondum inchoarunt, ut ait Raudensis. Nemo enim potest desinere inchoare. Illud nunc addo de significatione, locus ille psalmi, qui ait, Dormitauit anima mea præ tædio, græce est præ accidia, ut idem sit tædium, & accidia. Item locus alterius psalmi, Et anxiatu est super me spiritus meus, græce est accidiauit, ergo idem est anxietas, & accidia. R A. Ignauia est animi uitium, quo quis in aliquo opere nullam adhibet discretionem. L A V. Inaudita hæc huius nominis diffinitio, est enim ignauia contraria fortitudini, ut Cicero multiq; testantur, cum quod ratio aggredi fortiter suadet, id nos formido dissuadet, & ab audendo retinet. Discretio non est uocabulum dignum eo, qui doctrinam elegantie proficitur. R A. Pinguis. Deinde, Vitulum saginatum, qui butyro

Bast.

Persequi.

Cõtendere.

Iubeo.

Instantia.

Accidia.
Desino.

Ignauia.

Discretio ineptum.

Saginari.

Et melle saginatur. L A V. Quis unquam dixit vitulum pasci butyro et melle: saginari enim est delicato, opiparoque; edulio impinguari, saginatur itaque; vitulus mollioribus herbis, scenoque, aut alijs cibis, manu humana ministratis, non butyro et melle, mortuum fortasse Raudensis intellegit, qui profecto non dicitur

Sagina.

saginari, etiam si totus sagina aliorum animalium farciretur. Vtus sum nunc sagina, non pro cibo, quod usitatissimum est, sed pro abdomine, atque pinguedine, ut aliqui auctores usurpant, quorum est Iustinus, libro vigesimo inquit, Sublatis deinde æmulis, in segnitiam lapsus, saginam corporis ex nimia luxuria,

Complures perquamplusculi inceptum.
Per.
Quam.

oculorumque; ualitudinem contraxit. R A. Plures. In fine, Quampluscilos, id est quamplures. L A V. Complures, non quamplures, ne perquampluscilos quidem reperiri apud doctos reor.

Quid autem uis ampliare significatum nominis diminutiuum? quippe plusculum, minus quam plus significat, per autem, et quam augent. ego uero dicerem compluscilos, non ut augerem, quod augeri non uidetur posse, sed ut deriuem diminutiuum ab illo. Complures dixi non uideri posse augeri, quia cum dico perpauculum, augeo uim ipsam effectumque; minuendi, id est multum, ualdeque paruum, cum dico, perpluscilos dies, perpluscilos nummos, duo contraria inuicem augeo paucitatem numeri, et comparatiuum, quod auget numerum: quæ duo cum simul esse nequeant, nescio an liceat dicere perpluscilos, siue perquampluscilos. R A. Pluuia. In fine, Imbrex est canale testis, unde

Imbrex.

Canalis.

Aqua defluit.

Libripens.

aqua effluit. L A V. Imbrex tegula est, sed magis concaua quam plana, canalis item potius, quam canale, à qua defluit potius, quam unde effluit. R A. Pondus. Deinde, Libripens, qui libra pondera rerum determinat. L A V. Negat libro primo institutionum Vlpianus, et qui hunc in testimonium affert Priscianus, ac Bæotius in topicis, nam est, qui libram æneam tenet, hæc enim sunt uerba Bæotii, Mancipi res ueteres appellabant,

bant, quæ ita abalienabantur, ut ea abalienatio per quãdam nexus fieret solẽntatem, nexus uerò, est iuris solẽntas, quæ fiebat eo modo, quo in institutionibus Caius exponit, adhibitis non minus quinque testibus Romanis puberibus, & præterea alio eius conditionis, qui libram æneam teneat, qui appellatur libripens, is qui mancipium accipit, ita dicit, Hũc ego hominem, qui mihi emptus est hoc ære, æneaq; libra, ex iure Quiritum meum esse aio.

R A. Poëta. L A V. Luccium accipit pro poëta, qui erat historicus, ut epistola Ciceronis ad illum datur intellegi, de quo etiam meminit in oratione pro Celio. Item deitatem ait, cum ueteres omnes dixerint diuinitatẽ, & deitatem dici non posse, ratio ipsa conuincat, ut primo repastinationum libro docuimus. R A.

Quicquid sit de his interpretationibus & uersibus, hoc unum scio, quòd poëta sepe numero confundunt istas. Nam unam pro alia ad uersum suum pro commoditate trahunt. L A V. Quic-

quid sit, posuit pro utcunq; sit, item unam pro alia, cum dicere deberet aliam pro alia. R A. Dubitant quoq; Homerus an ante, uel post Hesiodum uixerit, qui tamen contemporanei fuerunt, sed qui etate maior fuerit, ambigitur: tamen annis multis fuit ante Romulũ. L A V. Pro an dixit, uel: in dubitando enim sem-

per ponitur an, ut ipse ex parte fecit, sed in secundo loco non etiam posuisse an, turpius est, quàm si utrobique, uel, posuisset, siue aut. Item melius dixisset, uter maior, quàm qui maior. Contemporanei autem non inuenitur, præsertim in hunc sensum, in quo cum à multis alijs, tum uerò à Ciccone dissentit, qui in Cato-

tone ait, De quo doctus Hesiodus, ne uerbum quidem fecit. At Homerus, qui multis (ut uidetur) ante seculis fuit, nec me fallit multos tam Latinos, quàm Græcos in ea esse opinione, unde Aulus Gellius ex ipsius Hesiodi epigrammate, quod nunc Thes-

salonicæ in marmore ostenditur, uult probare Homerum ab Hesiodo superatum fuisse, quod significat Hesiodus ipse in opere

Luccius.

Deitas ineptũ.

Vt uterq;.

Quicquid sit.

Vnã pro alia.

Vt.

An.

Vter.

Contemporaneus.

Homerus.

Hesiodus.

- de re rustica, non habita mentione eius, quem uicerit, tamen pſeriq; sentiunt alterum Homerum multis post seculis natum, ab Hesiodo uictum, uoluntq; Homerum etiam bello Thebano, Troianoq; inter fuisse. Hesiodum autē Stesichori patrem fuisse. Quid mirum si per obliuionem Raudensis à Cicerone dissentit, cum suis ipsius obliuiscatur? qui paulopost ait. R A. Hesiodus poëta contemporaneus Homeri, non solum poëta, sed Pythagoreus fuit. L A V. Quomodo fuit Pythagoreus Hesiodus, & atate Tarquinij regis, cum Homerus, quem atate Hesiodi fuisse ait, tandiu fuerit ante urbem conditam? R A. Hunc in Tusculanis Cicero nominat, fuit tempore Tarquinij prisca. L A V. Pythagoras fuit tēpore Tarquinij, nec Prisci, sed Superbi, & (ut Liuius ait) Seruii regis, non Hesiodus. Item Archilochum facit esse tragicum, cum sit iamborum scriptor, de quo (licet græco) non debuit tamen ignorare, cum de eo multi latini scribant, itemq; de Pindaro lyricorum principe, quem hic tragicum esse uult, sic Alcæum quoque, quem lyricum esse, cum alij, tum Sappho ad Phaonem scripto carmine testatur. Aratum nescit, in quorum poëtarum numero reponat, ignorans opus illius primum esse à Cicerone, deinde à Germanico Augusto translatum heroicis uersibus, ut Græce scriptum est. Aeschylum tempore Darij fuisse, quis non hunc putet eum Darium esse, cum quo ter Alexander iusto bello pugnauit? atqui ante eum aliquot seculis Aeschylus fuit, utpote primus omnium tragicorum. Afranium Græcum esse suspicatur, qui togatarum (ut iterum dixi) scriptor fuit. R A. Cicero illum quam familiarē habet. L A V. Cur non tuum, præceptum Raudensis obseruas de per, & quàm? nempe quia non est tuum, sed ab auditoribus meis per te exceptum, in quo iterum laberis. R A. Horatius tempore Augusti fuit, & Vergilij quam familiaris. L A V. Accium comicum poëta ait, Pacuuius quis sit tacet, cū uterq; tragicus fuerit. R A.

Et it

Et in primis egregius, lege rogo Iuuenalem. Et alibi. Lege hoc precor. L A V. Quid alienius à dignitate, atque autoritate componentis, quàm obsecrare legentes, ut legant, quasi ut illi iudices sint, in quorum arbitrio pendeat salus, ac uita obsecrantis? custodienda est ab auditore maiestas, & attentio, non precibus, sed rationibus, ac rerum dignitate, pondereq; comparanda, rogat ut legamus etiam poëtam, cum ipse uelit hoc unum opus, quod ipse composuit, pro omnibus sufficere. R A. Musas sibi ait quàm familiares esse, easq; Sicilidas. L A V. Iterum quàm familiares dixit, pro per familiares, siue per quam familiares, siue quàm familiarissimas. R A. Pomū. Deinde, Baccis, id est pomis. L A V. Que bacce sunt, poma non sunt, ut oliua, bacca lauri, grana myrti, similiaq;. R A. Pomeriū. uiridarium, id est, pomerium, locus plenus uiriditate. L A V. Pomerium esse locum iuxta muros, & pomarium locum consitum pomis, in elegantijs dixi. R A. Populus. Aliquanto post, Arpi populi sunt Italia, inde creditur Cicero uocatus Arpinas. L A V. Quæ tanta tua Raudensis ambitio, ut omnia in isto opere inferere uelis? etiam tuas orationes (taceo quàm ornatas) etiam astronomiam (sileoq; quàm docte) etiam rhetoricam (non dico quàm uere) & flumina, montes, urbes, populos, & alia multa etiam, quæ prorsus ignoras. Nam Arpi in Apulia sunt propè urbem, quæ nunc dicitur Foggia. Arpinum unde fuit oriundus Cicero, longe illinc abest: quare uereor, ne propter nimiam loquacitatem, tuum hoc opus omnes homines à scribendo, ne dicam à legendo deterreat. R A. Getæ nil aliud sunt nisi Gothi. Getuli etiam dicti sunt. L A V. Getuli in Aphrica, Gothi autem ex septentrione uenerunt. R A. Porcus. Deinde, Cicuris est proprie porcus domesticus. L A V. Hieronymū, qui hoc (ut opinor) dixit, non assert Raudensis. assert Ciceronis exemplū, quod ab hac præceptione dissentit, cum dicit feris cicuribus natantibus, profecto cicures,

Per familiares.
Perquàm famil.

Bacce.

Pomerium.
Pomarium.

Arpi.
Arpinum.

Getuli.
Gothi.

Cicures.

cures, non pro feris accipiendæ sunt, sed pro mansuefactis, ut pæ-
lâm Varro testatur, reddens etiam ex ipsa etymologia causam,
ut alibi docuimus. R A. Porrò in fine, T. Liuius sæpe dicit com-
portant tigna, comportant bladum, nec dicit portant. L A V.
Raudensis sæpe sua uerba alteri tribuit, quis enim apud Liuium
alium uel autorem legit bladum? reperitur autem apud Liuium
ac cæteros, ut comportat, ita portat, ut in multis locis, quorum
unus est, Siculum autem omne frumentum in Aetholiam ad exer-
citurum portari iussum. Et alibi, Cõmeatus tamen haud secus quàm
in pace, in agris, castellisq; hostium Romani portabant. R A.

Bladum pot-
tare.

Est cum infini-
tuo.

Possum. Deinde, Est namq; aduertere, id est animaduerti potest,
& nusquam scriptum inuenire est, id esse factum, id est, inueniri
potest, & multos est uidere pecuniæ cupidos, id est, uidere pos-
sumus. L A V. Raudensis uidere uult hoc opus non euoluen-
dis sedulo libris, sed memoriæ beneficio condidisse: quod pruden-
ti lectori longe uidetur esse secus, cum in pluribus alijs, tum ue-
rò, quòd in copia maxima exemplorum nulla homini exempla
succurrunt. sed quædam ex seipso confingit, ut hoc loco exem-
pla nullo autore proferuntur, ac ne proferri quidem possunt,
nisi ex poëtis, ut apud Vergilium, Scis Proteu, scis ipse, nec est
te fallere quæquam, id est quia non est possibile cuiquam fallere
te, qui modus per negationem potius fit, ut exemplum ipsum
hoc ex Vergilio sumptum. Estq; figuræ græcæ magis, quam la-
tinæ, unde fit, ut multa huiusmodi non polito interpretes effun-
dant, quale est illud, Non est dare uacuum in natura. R A. Po-
tis. L A V. Inò impugna Priscianum qui ait apud Terentium
scribendum esse, Quid ais? cum uirgine una adolescens cubue-
rit plus potus, non autem potis. Ostendat. Raudensis stare uer-
sum, ut ipse emendat, & melius sentire quàm Priscianum confi-
tebor. Potus namq; habet primam longam, potis uerò breuem.
R A. Pretium. Deinde, Item minoris uel didi, uel maioris. L A V.

Non est dare.
Potis.
Potus.

Non di

Non dicitur maioris uendidi uel cmi, sed pluris. R A. Præfatus Maioris uen-
 Multo post, Quinetiam inquilinus aquam in coenaculo habeat, do non dicitur.
 qua igneo terrore ingruente præsto accurere posse censetur.
 L A V. Non recte usus est præsto, neque in significato, neque Præsto.
 in coniunctione alterius uerbi, quam substantiui. etiam igneus ter
 ror improprie dicitur, pro eo quod est terror ignis, neque enim Terror ignis.
 dicitur aurea cupido, ferreus timor, pro auri cupido, & ferri ti-
 mor. R A. Præsentialiter. L A V. En latinum, elegansq; uoca Præsentialiter
 bulum. R A. Præsepia dicuntur non tantum in quibus aut cante-
 rij, id est equi antiqui, aut iumenta, aut cætera animalia pabulan-
 tur, sed omnia loca clausa, & tuta, dicta sunt præsepia, unde Canterij.
 Vergil. Fucos à præsepibus arcent. L A V. Canterij sunt equi Pabulari.
 castrati, non autem antiqui, ut quibusdam placet. Græci cante-
 lios uocant asinos, à spinis tollendis. Nec pabulari, est in stabu-
 lo comedere equos, sed homines pabulum equorum ex agris
 capere, unde sæpe legimus milites missos esse pabulatum. Præ-
 terea male diffinit præsepia. Nam Vergilius figurate dixit præ-
 sepia, eodem modo, quo dixit fucos pecus, hic enim uersus
 eius est, Ignauum fucos pecus à præsepibus arcent. Qua trans-
 latione uenustiore, ac uerecundiore alteram translationem
 fecit, nam cum dixisset pecus, decentissime subiunxit præsepia,
 quod imitans Quintilianus, hanc translationem, ut aliquantu-
 lum abhorrentem à prosa, in usum oratorium commutauit.
 Aliæ militaribus castris pellant uulgus ignauum. ergo dicamus
 omnia loca clausa esse castra, quia Quintilianus alucum apium
 dixit castra, hæc Raudensis noster eloquentie (si ei credimus) Castra.
 præceptor ignorat, qui propria nunquam à translatis uerba di-
 stinguit, & perinde de omnibus loquitur, ac si propria utique
 essent. R A. Proconsularis. Paulopost, Quo seriosius dele-
 ctum facere posset consulem creauit. L A V. Seriosius pro
 ordinatus posuit, quod non inuenitur, nec in hunc, nec in alium
 sensum.

- Proconsul.** *sensum.* R A. *Observari coeptum est, ut quo quisque anno consules fuissent, sequenti proconsules remanerent.* L A V. *Hoc nunc audiui, nam Cicero non fuit proconsul, altero post consulatū anno, & multi antè proconsules fuere, quàm consules, ut Pompeius, Quintilianus, Cicero.* R A. *Proditor.* L A V. *Statim post, usq; ad calcem errat. ait enim,* R A. *Factiosus, qui fingit se facere ut proficit, sed facit, ut noceat, seditiosus, qui discordias seminat, cōmentum, occultus & malitiosus tractatus. item urbem ex composito inuadunt, scilicet per proditionem.* L A V. *Est nāq; factiosus (ut superius dixi) qui potens in ciuitate nititur esse contra emulos, seditiosus, qui seditiones amat, ut in elegantijs doctui, cōmentum est excogitatio. An commentum Donati est malitiosus tractatus? quāquam non me præterit Raudensem illustrantem tractatum pro coniuratione intellegere. Ex compositio, est ex conuento, cum clam inter se conuenerunt, & hoc frequentissime in bonam partem: nam si contingat aliquos insidiari hostibus, aut aduersarijs, quod nemo inhonestum esse dixerit, ex composito fieri dicere possumus.* R A. *Professio.* L A V. *Nō aperte Raudensis hoc nomen diffinit, ego (ut breuiter dicam, neq; enim nisi breuiter dicere licet) sic diffinitio, professio est aperta, ac uoluntaria confessio, ut profiteor me amicum esse inimici tui. Inde, qui artes liberales docent, professores dicuntur, quia artes illas se scire, ac posse publice tradere, fatentur, profiteri autem apud prætorem (uti de Archia est apud Ciceronem) & profiteri siue nomina, siue censum, ut est cum alibi, tum uerò in iure civili, & in euangelio, quòd profitebantur omnes in Iudæa sub Augusto, ex hoc fonte uenit.* R A. *Prolongare, induciari.* L A V. *Induciari pro differre, siue pro crasinare, Raudensis accipit: ut iterū dixi, illiterate nos loqui docens, nō (ut profitetur) literate.* R A. *Promitto. Paulopost. Spondent, id est certificant.* L A V. *Docti aiunt spondere esse ultro promittere, ut apud Vergilium, Nō si mihi*
- Factiosus.**
- Seditiosus.**
- Cōmentum.**
- Ex composito.**
- Professio.**
- Profiteri.**
- Profiteri apud prætorem.**
- Induciari.**
- Spondere.**

ſi mihi Iupiter autor Spondeat, hoc ſperem Italiam contingere
cælo. R A. Pronuntiator. L A V. Ais cannae pro arterie: ais gar

Canna.
Garrio.
Streptus.

rire, pro acute exclamare. ais streptus pro uociferatio, id eſt,
hæc illa ſignificare. Itẽ colis, comis, & periodis, pro diſtinctio-

ne punctorum, ais comis in plurali, cũ eiufdem ſingularis ſit hoc
comma, tis. Ais Quintilianum, cum dicit cõmouere tragœdias,

de pronuntiatione ſenſiſſe, hoc eſt de exclamatione, & cum hæc
dicas, putabo te poſt Ciceronem & Quintil. de arte oratoria

Martiani furta

poſſe præcipere. nan Conſultus, ac Martianus Capella, & qui-
dam alij de arte præcepta hæc dant, ſed plurima ex Quintiliano

ad uerbum ſumpta, cũ tamen de illo, à quo ſurantur, mentionem
non faciunt, homines improbos, planeq; ingenio miſero, ac fura-

ei, quos aliàs caſtigabimus. Tu tamẽ, quaſi illis doctior ſis, audes
de eloquendo, ac pronuntiano conſcribere, præſertim recedens

ab illorum ſummorũ principum ueſtigijs. Poterant equidem ad
ſingula præcepta rhetorica (nam omnes colores rhetorica pſe-

queris) te reſellere, atq; iure optimo deridere, à quo faciẽdo re-
tinuit me, & prolixitas huic libro alieniſſima, & pudor, ne quis

nimis exiſtimaret iratum, ſed à breuitate inſtituta recedimus, dũ
plura quàm oporteat de opis noſtri breuitate fabulamur. R A.

Cœpit cauda ad aures utrinq; repercuſſa excandescere, & ſuſci-
tare ſe ira. L A V. Si leones nunquam uiuos, certe pictos, ſcul-
ptos ne inſpexiſti, an tibi caudæ tam proceræ uidentur eſſe, ut fla-
gellare utrinq; aures queant? Si hoc ita eſſet, & oculos flagella-

Acrimonia.

rent, quod, quia obefſe uifui poſſet, nõ eſt putandum diuinã pro-
uidentiã ultra quã oporteat, proceram dediſſe leonibus caudam.

R A. Acrimonia etiam inefſe, id eſt rugata fronte, qualis
CHRISTVS futurus eſt in ultimo iudicio. L A. Quaſi acri-
monia uultus rugare ſit frontẽ, & quaſi oratores aduerſus iudi-
ces eã ſcuritatẽ, idemq; ſupercilium exhibere deceat, qua iudex
eſt, aut magiſtratus in eũ, qui dãnandus eſt rei capitalis, & quod
omnium

- omniū terribilissimū est, qualis deus & homo **CHRISTVS** in homines erit diabolosq; dānandos, si modo **CHRISTVS** contracto supercilio, id est iracundo animo sedebit, & non possit iudicare, nisi indignatus. **R A.** Dabatq; Octavianus assiduo **Phonascus.** **Phonascus** operam, est enim potio, qua utebantur poëtæ, cum recitabant. **L A V.** Imò **phonascus** est musicus, apud quem Octavianus assidue studebat. Ait enim Suetonius Octavianus dedisse operam **Phonascus** assiduo: hoc est, audisse musicum, cantoremq; assidue, à quo disceret rationem utendæ, confirmandæ, emendandæ uocis. **R A.** Propè. **L A V.** Nō est **cominus** idem quod propè, sed (ut sic dicam) à propè, ut **cominus** te incessabant lapidibus, hoc est, è propinquo loco, sicut econtrario **emirus**, è longinquo, sed ita tamen longinquo, propinquoq; , ut propè intra iactum teli esse possit, aut quod sit id genus, non enim recte dicas **cominus** ueni, **emirus** redeo, de hoc iterum superius. **R A.** Prouerbiū. Deinde, Dicamus iure uetus **elogium**, id est, uetus **prouerbiū.** **L A V.** Dixi in elegantijs **elogium** testificationem esse quandam scriptis mandatam, ut in opere illo exempla ostendunt, unum tamen subiiciam Cice. pro Cluentio, **Elogium** recitasti de testamento Cn. Egnatij patris, hominis honestissimi, uidelicet sapientissimi, Idcirco se exheredasse filium, quod is ad Oppianici condemnationem pecuniam accepisset. **R A.** Pugna, Au. Gellius dicit in maledictis aduersus improbos non uelitandum, id est, leuiter pugnandum, licet & hoc loco absque leuiter dicatur. **L A V.** Quasi uelitari ueniat à leuiter, & non à **ῥεῖλον**, quod est iaculum græce, quo genere teli qui pugnabant, & eum in modum, quem **Liuius**, **Valerius**q; narrauerunt, uelites dicti sunt, & hinc uelitor, pugno, ac digladior, postea de re ad uerba translatum, tanquam uelites dici possint, qui uerbis altercantur. **Velitandum** ergo non est maledictis aduersus improbos, id est mutuis cōuitorū iaculis, nō est aduer

est aduersus improbos pugnādum, uel in morem ueliū, cū illis decertandū. R. Pulcher. Et aliquāto post, censura est animi nō corporis, ideo melius membrorum decorem, ac pulchritudinem dicimus, q̄ censurā: tamen quia in usu censoriū hominē pulchrū dicimus, post hoc pulchritudinem resciri. L. Hūc usum non agnosco, ac prorsus mihi talis ignota est significatio. Censorius enim homo est, qui censor fuit, & qui dignus est propter morum grauitatem, qui alios censeat, id est de moribus aliorum iudicet, aut qui iudicauerit mores, aut qui opera aliorū censuerit. R. Puer. Paulo post, Suet. de Octauiano ait, Pueros pumilos, atq; distortos abhorrebat, pumilos id est molles, & enerues, ac elumbes. L. A. Quam credibile est Augustum exhorruisse molles, enerues atq; elumbes, quasi tales aut ipse nosset, aut ali quis ad eum ferret, non ergo de his loquitur Suetonius, sed de nanis, & enormia membra habentibus, qualē Valerius Marti. describit in illo disticho, cui nomen est Fumilius,

Censorius

Si tantum spectes hominis caput, Hectora credas,

Si stantem uideas, Astyanacta putes.

Abhorrebat quoq; dixit, pro exhorrebat. Abhorreo enim uult post se ablatiuū cum præpositione a, uel ab, ut Cicero, A qua faicor nullū ætatis meæ tempus abhorruisse, id est alienū fuisse.

Abhorreo

R. Punire. Aliquanto post, Vindicabo eam, ne ueniens in nouissimum suggillet me, id est puniat. L. Imò detrahat, carpatur Sugillo

cusq; me, ut frequēter apud Hieronymū suum, quod declarat ipsa uox Græca, unde traduximus. R. Quando, deinde, Aliquādo Romæ esse coepimus, qd nobis defuit? id est quādo. L. Hoc

Aliquando

inauditū est nobis aliquando pro quando poni, neq; ipse rite facit, ut in re noua nō afferat aliena exēpla, sed sua, hoc potius erat dicendū, & quando pro aliquādo accipi antecēdēte num, sic, nunquando me adiuuisti? quæ interrogatio facit hoc significare num aliquando. In quem modum aliqui accipiunt illud in

Nunquando

z cuange

euangelio Lucae, Nunquādo uos nisi sine sacculo, & pera, & calcamentis, quid uobis defuit? Quem locum tamē Raudensis uidetur asserere uoluisse, sed in cōtrariū sensum. Vbi enim posset esse quando pro aliquādo? & iste accipit aliquādo pro quādo.

R. Quasi. Deinde, Nullus prophetarum propemodū tam aperte dixerit, id est quasi. Item, subridens, id est quasi ridens. L.

Propemodum
Subridens

Imò propemodū, siue prope, hoc est, penè, siue ferè. Subridens enim, subirascitur, subobscurus, est aliquātulum ridens, aliquātulum irascitur, aliquantulum obscurus, sub idem tempus, sub eandem horam: est eodem tempore, & in eadem hora, licet sub eandem horam uix reperitur, sub idem uerò tempus frequentissime, ut apud Quintilianum, Venit in ciuitatem, ubi munus parabat sub tempus ipsum, quo pugnaturus erat diues filius. R.

Sub idē tēpus.

Quatinus

Quare. Deinde, Quatinus coniunctio causalis, id est qua ratiōe per i, scribitur, eatinus, id est ea ratione, aliquatinus, id est, aliqua ratione. L. Imò & per e, scribēdæ sunt hæ dictiones, neque hoc significant, ut in elegantijs docui. Nam quatenus significat quoniam, uel inquātum. Eatenus uerò, usq; eo, Aliquatenus est aliquantulum, siue ex aliqua parte, ut Quintil. Verum hoc ali-

Quatenus
Eatenus
Aliquatenus

quatenus temporum conditione mutatum est. R. Que. Ve cōiunctio, coniungit, siue disiungit, ut inter asinum, lupum ue magna distinctio est. L. Imò ue idem est, quod uel, siue aut, ut bonum, malum ue sequimur omnes, id est bonum, aut malum, docti, indocti ue simus nihil cogitas, siue docti, siue indocti. R.

Quidam. Deinde, Vbi nota quòd plus conueniunt quispiam, & quidam, quàm aliquis, & quidam. Et iterum, Aliquis enim relictius coniungitur nomini cōmuni, ut aliquis homo, & quidam, & quispiam nomini proprio, ut quempiā Simonem. L. De hoc in dialecticis latius disputauimus, & nōnihil in elegantijs attin-

Quidam

gimus, & in hoc ipso libro. Itaq; hic breuiter iterū dicā. Quidam, & aliquis hoc differunt, quòd quidam certum hominem signifi-

signifi

significat, ut, quidam uult accipere filiam meam pro uxore sine dote. Aliquis uerò incertum, ut aliquis uolet accipere filiã meã Aliquis
 pro uxore sine dote. Ibi scio ac nominare possum, quis ille est, hic non possum: nonnũquam, sed tamen perraro, inuenitur aliquis pro quidã, ut pro Plancio Cicero ait, missum esse aliquem in prouinciã. Quispiam autẽ, & quisquam nihil ab aliquis differunt. Illud autẽ exemplũ ex actibus apostolorum, quempiam Quispiam
Quisquam
 Simonem, quã elegãter dicatur, in libris interpretationis noui testamenti ostendimus. Illud tamen sciamus improprie dici (quod quidam utuntur) est quid mirum, est quid pulchrum, quod ex Græco descendit, significat quiddam hoc loco, nõ aliquid, nam unam Græci pro duabus Latinis dictionem habent. Dicendum ergo est, quiddam mirum, quiddam pulchrũ, siquidem quid pro aliquid accipitur, non pro quiddam. R. Quis, & quotus, & quotusquisq;. L. Quotus, & quotusquisq; exponit pro quis, cum significant quot, duntaxat interrogatiue, ut in elegantijs diximus. Melius hoc præcepisset, id quod multi barbare, aut impolite dicunt, secundum quod ueniebant ad manus, diuisi famulis uestes, dicendum esse, ut quæq; ueniebant ad manum, siue ut quæq; occurrebant. R. Recitare. L. A. Raudensis in eundem sensum accipit recitare comoedias, tragœdiasq;, & agere, actitareq;, quod longe diuersum est. Recitare est scripturã clara uoce, ut alij audiant intelligantq;, legere, unde poëta, historiciq;, & alij scriptores recitabãt publice opera sua, & nõnulli aliena, ut fit in comoedijs tragœdijsq;. Aliquãdo nõ legẽdo fit recitatio, sed memoriter referendo, quæ uel scripta sunt, uel dicta. Nihil enim interest legere, si quæ pronuntio memoria teneo. Quintil. At ista legẽ recitat, de muliere loquẽs, quæ cæca erat. Secundũ quod
Ut quæq; ueniebant
Recitare comoedias
 Plautus, Recitat memoriter. Agere, est gestulationem facere, quod est histrionũ, atq; mimorum. Agere comoedias
 L. A. V. Commendatitiã literas dicimus, non recommendatitiã: Commendatitiã literã

z z sicut

- Committo.** sicut cōmendo, nō recommēdo: & committo me tibi, nō autēmi
Pro maiori recommitto. R. Et erunt uerba Cicronis pro maiori parte.
parte. L. A. Cum uerba Cicronis afferre te dicis, cur non uerba illius
Ex maxima loqueris? ex maxima parte ille dicere solet, non pro maiore
parte. parte. Item, Vereor, inquis, quamplures tibi recōmendo. Com-
Complures. plures dicere debuisti, tum quia Cic. sic loquitur, tum quia cō-
 tra praeceptum tuū est ubi ais quā superlatiuo debere cōiun-
 gi, nec recōmendo dixit Cicero, sed commēdo, ut superius te-
 status sum. R. Recordor. Deinde, Te (ut dixi) fero oculis, id
 est memoria teneo, & te semper post me feram. Itē, multa me
 fugiunt, id est non recordor. Et non te fugit, id est recordaris.
- In oculis ferre** L. In oculis fero, est quod semper uideor uidere te & alloqui,
 audireq; pro beneuolētia, ut apud Vergilium, Illū absens absen-
 tem auditq; uidetq;. Præ me fero, quod nō dissimulo, & uoce,
Præ me fero uultu, gestuq; fateor, aut amare me quempiā, aut odisse, aut be-
Fugit me ne sentire, siue male de aliquo homine, siue de re, & quæ sunt
 similia. Multa me fugiunt, est idē quod multa nescio, quasi illa
 prehendere nō possum, ut Cicero, Sed tunc ea ratio me fugit,
 id est, hanc rationē nesciui. At si Raudensi credimus, quæcumq;
 nos fugiunt, ea aliquando sciimus, quoniam nemo dicitur non
Recordor recordari, nisi quæ didicerat. Hic secus fit, quia de omni re, ac
 ratione, quæ nobis cogitantibus non occurrit, dicimus eam nos
 fugisse, nisi Platonem sequimur, qui uult dicere esse recordari.
 R. Reddo reddis, restituo restituis, redibeo redibes sine h.
- Redhibeo** L. Imò cum h, ut exhibeo, prohibeo, perhibeo, adhibeo. L. Re-
Norma gula. Deinde, Norma est maxime in regendo. L. Imò norma
 est instrumentum illud duorum laterum, quo fabri omnia diri-
 gunt, ac metiuntur. Inde quæ recta, dimensaq; sunt, normam ha-
 bere dicuntur. R. Relinquere. Deinde, Item uox mea me defē-
Deficio cit, id est reliquit, & deficiet tempus enarrantem. L. Deficio
 cum tempus ponitur, similibusq;, non cum persona, iunctū ac-
 cusat

cusatiuo. Dies enim me deficiet, idem est, quod dies mihi deficiet. Sed illo modo per accusatiuum apud eruditos frequentius. Quæ similia tēpori dixi, huiusmodi sunt, ut Cicero in Verrē, Vides te quanta deficiant. Et in eundem, Vox me citius defecerit, quàm nomina. Et in eundem alibi, Vt si me in ea querimonia, quam sum habiturus de istius crudelitate, & de casu Rei publicæ, & indignissima morte, non modo uires, uerum etiam uita deficiat. Id mihi præclarum, & iucundum putem. Plinius iunior, Tandem eum patientia defecit. Vxor me defecit, ego nō dicerem, sed milites, sed populi, sed discipuli mei à me defecerunt, hoc est, ab imperio, & præceptione mea recesserunt, aut si uis, uxor à me defecit. R. Respondere. Deinde, Nequaquam literis satisfacerem, id est respōderem. L. Si literis (ut ego interpretor) est ablatiui casus, significatio esset, placatiorem & æquanimiorem facerem te per literas meas, sin datiu, subintel legetur tuis, ut sit sensus, me tuæ excusationi ex postulandum, querelæq; purgarem, atq; excusarem. R. Illi sic obstrepunt, id est respondēt. L. Imò strepitu loquentem interpellant, atq; dictis illius strepitu aduersantur. R. Cum hæc diceret, redde re nesciuit, id est respondere. L. A. V. Cuius hoc exemplum est Raudensis? Apud Ciceronem, Quintilianumq; non semel legimus, cur hoc credam, cur hoc uelim, cur fecerim, suo loco reddam, id est ostendā, & explanabo. R. Respicere. Deinde, Totum Lustrabat lumine corpus, id est respiciebat. L. Imò circuibat, ut idem autor alibi, Lustra Auentini montem. Respicere quoq; est retro aspicere, quibus exemplis pleni sunt omnes libri. R. Reputare, id est, in bonam, uel in malam partē aliquid habere, ut homo nullius momenti, id est, reputationis. L. Imò reputare, est secum cogitare, seu recogitare. ut Boëtius, Cum hæc mecum tacitus ipse reputarem. Quintilianus, Quoties facta reputaui, flagella mentis sonant, ultrices uideo furiar, & in

Literis satisfacere.

Obstrepere Reddere.

Lustrare. Respicere

Reputo.

quancunq; me partem conuerti, occurrunt umbrae meorum, Liui. lib. XXI. Vnusquisq; se, non corpus suum sed contugem, ac liberos paruos protegere putet, nec domesticas solum agitet curas, sed identidem hoc animo reputet uestras tum intueri manus senatum, populumq; Romanum. Ecce aliud est putare, aliud reputare, nec homo magnæ reputationis dicitur, nisi ab ineruditis, sed magnæ existimationis, aut magnæ opinionis, uidelicet quod homines de eo egregie existimant, atq; opnâtur. R. Sic exponit Priscianus in sexto maioris. L. Indecorum est labi in errorem imperitorum, qui dicunt Prisciani maioris, minorisq;, cum unum opus sit, non duo, eo quidem magis, quod librum appellant opus, quod constat pluribus libris. R. Rhetorica & rhetorice in nominatiuo & ablatiuo. L. Si Græci carent ablatiuo, quero an possit dici in eo casu rhetorice, quæ Græca uox est? R. Quintilianus ait, rhetorice in Latinum transferentes, tum oratoriam, tum oratricem nominauerunt. L. Damnat horum nominum inuectores illic Quintilianus, nõ probat, ut uult Raudensis. R. Circa unumquodq;. L. A. Imò unumquidq;, nunc enim est substantiuum, secus autem cum adiectiuum, ut unumquodq; nauigium, de quo prius & in opere de elegancia. R. Similiter laudes, & uituperia. L. Vituperia ostende quis dicat. R. Patronus ergo Verris commutauit personam pro facto, nolens ob infamiã eum nominare, sed Considerate (dixit) iudices uictorem Daciæ, & attendite quantam gloriam nobis comparauit, subiugando ipsos Dacos nostra potestati. L. Vbi hoc legisti Raudensis? nunquid orationes Hortensij habes, qui fuit Verris patronus? quanquam quis nõ agnoscit ista uerba aliena ab antiquitate? præterea quis narrat Verrem superasse Dacos? tantum eum Sicilia contra Pyratas fortiter tuitum esse accepimus. Huic facto simile est, quod alii pro alio nominas, ut Plinium pro Quintiliano, interdumq; illorum uerbis

uerbis tua addis, ut ibi, interdū docti uidentur copiam habere maiorem: quod dicūt omnia, quæ sciunt, & nesciunt, garrunt, obstrepūt, latrant, horum uerborum nouem sunt Quintiliani, octo posteriora Raudensis. R. Sed hoc nō satis ne his modo, qui doctrinam hanc ingressi nouiter sunt, ceterū ne his quoq; qui aliquid profuerunt. L. Dum rhetoricæ præcepta dat Raudensis, uideamus an (quod infra rhetoricen est) Latine loquatur. Ait, ceterum ne his quoq; pro sed ne ijs quidem, nam est ceterum, pro uerum, siue sed, accipiatur, tamen hoc loco minus accommodatum est. Hijs autem nō reperiri satis patet per ea, quæ de his, & ijs superius diximus. Nequit enim adesse aspiratio cum gemina ij. etiam nouiter dixit pro recenter, profuerūt quōq; pro profecerunt, prodesse enim, ad alios quoq; spectat, proficere uerō ad se tantū. R. Vnū enim uerbum proprie, significanterq; positum, totam interdum illustrat orationem.

L. Non uerbū istud est, sed fulgur, quod uno flammaram iactu mundū omnē illuminat, qui enim potest unū uerbum totā illustrare orationem præsertim proprium? quippe magis translata orationem illustrat, quàm propria: & nullū debet in oratione esse uerbū, quod non sit proprium, nisi fuerit ornatū, hoc est, illustrius, quàm propriū, dicendum ergo erit, unū improprium uerbum obscurat, occæcatq; sentētiam, & (si uis) etiā orationem, non utiq; unum proprium illuminat, si cætera parū apte, parumq; significanter adhibeantur. Siquidem plus incommodi est in uno malo, quàm commodi in uno bono. R. Itaq; hoc auctoribus non est elaboratū, uel quia non ab his animaduersum, uel quia difficilis horū est tractatio. L. Si alius, quàm Raudēsis foret, qui hæc tam magnifice, iactabundeq; effunderet, quibus uerbis uel quāto impetu, quāta procella in ipsum inueheret? nō est elaboratū auctoribus, quomodo uerba pprie, significanterq; ponerentur, & si hoc non fecissent, non propter difficultatem

Cæterum
Ne ijs quidem

His uno i. scribi
Nouiter
Re: enter
Prodesse
Proficere

z 4 in hoc

in hoc non elaborassent, quæ difficultas te non retinuit, quare quoniã omnes colores rhetoricos in hoc tuo opere exequeris, quasi tu præter ceteros de elocutione enucleate, eleganterq; conscribas, non sustineo, quin primum, qui se offeret, colorem abs te traditum, discutiam quàm ucre tradatur, ut ex hoc uelut gustu aliorum quoq; sapor intellegatur, nunc quàm proprie, significanterq; posita sint à Raudensi uerba tractemus. Primum coniunxit contra Latinitatis rationem subiunctiuum cum indicatiuo, quia dicendum erat in utroq; aut est, aut sit, deinde sic.

Diuersitas modorum uitiosa. R. Aristotilem. L. Licet aliqui uulgo dicant physicam, ac metaphysicam, tamen physica, siue metaphysica, inscribuntur opera illa numero plurali, nec Aristotilem dicendum fuisse, sed Aristotelem ipsa nos pronuntiatio docet, quippe cum sic semper loquimur, ego, sum Aristotelicus, libri Aristotelici, opus Aristotelicum, non Aristotilicum. R. Deinde, & qui nobis tribuere, quàm multum soles. L. Quàm multum dixit, pro permultum, contra suam ipsius regulam, si sua potius, quàm mea est. R. Deinde, Sed tamen cum neq; libris ipsis abundamus, nec fieri potest, ut non aliqua interdum excidant memoria. L. Idem uitium, quod paulo antè attigi, de diuersis modis in eadem oratione, siue in eodem complexu. R A. Deinde, Id ipsum, quod apprime cupiunt, quàm facile credunt. L A V. Quàm facile posuit pro perfacile, siue perquam facile, siue quàm facillime. Apprime minus oratorium est, significat tamen ualde, produciturq; media syllaba. R. Animosq; mihi quàm familiares ostendere. L A V. Idem, quem modo dixi, error. R A V. Deinde, huius enim commentarij cognitio studiosis iuuenibus, & si non magnam utilitatem (ut nonnulli iam iudicant) afferet, at certe (quod magis cupio) bonam uoluntatem. L A. Commentarium appellat tam immensum opus, quo nullum ex omni uetustate maus extat, præterea uidetur Raudensis non recte intelligere

Quin

Quintilianum, cuius extrema uerba operis de oratoria institutione hæc sunt, Habes Marcelle Victori, quibus præcepta dicendi pro uirili parte adiuuari per nos posse uidebatur, quorum cognitio studiosis iuuenibus, & si non magnam utilitatem afferret, at certe (quod magis petimus) bonam uoluntatem, non inquit Quintilianus suam bonam uoluntatem, ut de se ait Raudensis, sed iuuenum studiosorum, id est, animum propensum ad uirtutes, cum orator in primis debeat esse uir bonus, quæ prima ipsius laus est, proxima, dicendi peritum esse, ut solebat dicere Socrates, satis se fecisse in discipulis, si bonam uoluntatem illis induisset, id est, mentem propensam ad uirtutem effecisset. R. Deinde, circa elegantiam uocabulorum, splendoremq; uerborum, totus hic liber est editus. L. Editus dicitur pro conditus. Condere enim est componere, edere autem, publicare, nec liber quidem, opus hoc appellari deberet. R. Stabit semper incoccussa sententia, malle imitationem homines sine arte, quam artem sine imitatione possidere. L. Neque imitatio est sine arte (quia pars artis est) neque ipsa ars citra imitationem fit. Cum enim legimus orationes, uirtutesq; earum intelligimus, tunc imitamur id arte, quæ in illis latet, nostrum pectus imbuimus, memoriamq; instruimus, nisi ipsum scribere, ac loqui orationem, imitationemq; uocas, qui magis usus, consuetudoq; atque exercitatio uocari debet. Ac ne dubitare possimus imitationem artis esse partem, & quid ipsa imitatio, qualisq; debeat esse, uno capite Quintilianus ostendit, sed initium posuisse sat fuerit. Ex his, cæterisque lectione dignis autoribus uerborum sumenda copia est, & uarietas figurarum, & componendi ratio, tum ad exemplum uirtutum omnium, mens dirigenda. Neque enim dubitari potest, quin artis pars magna contineatur imitatione. Nam ut inuenire primum fuit, estq; præcipuum, sic ea, quæ bene inuenta sunt, utile sequi. Atque omnis uitæ ratio sic constat, ut quæ probamus in alijs, facere

Editus
Conditus

Imitatio

25 sic

sic ipsi uelimus. Sic literarum ductus, ut scribendi fiat usus, pueri sequuntur, sic musici uocem docentium, pictores opera priorum, rustici probatam experimento culturam, in exemplum intuentur. Omnis deniq; disciplinæ initia ad propositū sibi præscriptum formari uidemus, & hercle necesse, aut similes, aut dissimiles bonis simus. Similes raro natura præstat, frequenter imitatio, sed hoc ipsum, quod tanto faciliorem nobis ratione rerum omnium facit, quàm fuit ijs, qui nihil, quod sequeretur, habuerunt: nisi & cū iudicio apprehenditur, nocet. Deinde subdit præcepta imitationis, Post quæ de imitatione non hiscere molestissimum foret. At Raudensis uocabula quædã exponit, & bene dicta ab autoribus sine illa traditione, & alia multa ad rem nihil pertinentia, inculcat. R. Reuertor. Paulo post, Accipiet reduces, id est, reuertentes, dixit Vergilius. L. Seruius melius, qui exponit reduces pro à periculo domū reuersos. R. Præposteros habes tabellarios, id est, redeuntes. L. Non inter noscimus quando aliorum, quando Raudensis exempla sunt, opinor astute hoc facit, ut sua quoq; ipsius exempla ueterum esse existimemus. Hæc uerba Ciceronis sunt in epistola quadã hoc significantis, quod tabellarij nihil ordine, nihil tempore agunt, ut iterū in Lælio: Præposteris utimur consilijs, & acta agimus, deinde consultamus: cum antè cōsultare, ac deliberare deberemus, deinde agere. Et Quintilianus, Præpostera res est, filium occidere, deinde erubescere, id est, peruersa, & quasi inuersa res est. R. Signum tibicinum ad armigeros reuocandos. L. Tibicines frequenter Raudensis ponit pro tubicines. Tibicines sunt, qui breuia illa organa inflant, multis in ligno ipso (si lignea fuerint) foraminibus uocem distinguentibus: tubicines uerò, qui tuba canunt. Armigeros autem non esse milites, & qui essent, in elegantijs dixi. R. Ego Quintiliano hæc in parte non satis adhæreo, ut motus pro arbitrato meo in animo ha

Reduces
 Præposteri

Tibicines

Tubicines
 Armiger

mo habere possum, & gemitus, & singultus, & lachrymas ueras fundere, sicut de facili mulieres: imò & uiri gregales, & inepti, animi magnitudinem nescientes: similiter effeminati quidam, ut aliquando histriones, & nimi: idcirco Quintilianus ipse exemplum (ut sibi crederemus) eduxit, dicens. L. Ne quid foret, in quo non uideretur à ueteribus discrepare, reprehendit tertiam partem oratoriae artis stoicus nosster. Nō sentis Raudē sis, te Ciceroni quoq; atq; ipsi ueritati, omniq; indoli Romanæ repugnare? an non mouit lachrymas Cicero? certe ex arte, non quia lachrymæ ipsæ uel actori, uel auditoribus sua sponte erumperent: negas adhuc? Stulte igitur Cicero de mouendis lachrymis præcipit, quid? Marius in causa Aquilij Antonio perorante non flebat? aut non oratio ipsa M. Antonij id efficiebat, mœsta, flebilis, & apposita ad lachrymas commouendas? non uniuersus populus Romanus lachrymas fudit Cn. Graccho necem fratris deflente? non mille alios legimus audientium lachrymas concitasse, sola ui orationis? non denique sancti ipsi, atq; Apostoli & fleuerunt, & fletum auditoribus excusserunt? nō CHRISTVS & fleuit, & fletum non tantum mouit, sed fleuere nos iussit? Quid? non ipsa lectio rerum mirabilium ab optimis auditoribus compositarum ita mouemur, ut iram, gaudium, timorem, spem, dolorem cōcipiamus, & sepe lachrymas erumpentes cohibere nequeamus? quid de se excellentissimi quique confitentur? Ego de me fortassis tanquam de mollis affectus, & fœminei pectoris homine, fatebor, cum Odyssæam primum legi, multis in locis, ita multæ cum singultibus lachrymæ manabant, ut nec efferre uocem, nec inspicere literas possem, & hoc in re fabulosa atq; poëtica: quid facturus in uera, aut quam ueram esse crederem? atque ab hoc poëta longe omnium præstantissimo, nemo non heroum qui ad Troiam pugnarunt, inducitur aut indignatione, aut dolore, aut misericordia

Fletū concitant
ui orationis.

Fletus uirorum
magnorum.

- dia, aut gaudio, aut desiderio lachrymasse? & certe humani potissimum homines nec agrestes, nec effrati, uel sponte, uel ad actionem optimi oratoris in fletum erumpunt, histriones autē (quos effœminatos ait) non in rebus effœminatis, sed magnorum principum (utpote in tragœdijs, nam in comœdijs minus hoc accidit) lachrymas mouent, quod opus non nisi optimorū histrionum est, & optimorum oratorum. R. Rigidus, infra-
- Infractus** Etus. L. Infractum pro non fracto accipit, quod (quantū memoria repeto) pro fracto frequentius accipitur, ut apud Vergiliū, Turnus ut infractos aduerso Marte Latinos. Ergo præfractum dicere debuerat, pro rigido ac seuro, ut apud Cicero-
- Præfractus** nem, Cato noster nimis præfractus, ærarium defendere uidebatur. R. Ripa. L. Quatuor nomina attingit, quorum nullum aut planè, aut uere exponit: ripa, alueus, crepido, riparia: quæ ipse & planius, & uerius exponam. Ripa sic est extremitas terræ quam aqua fluminum, torrentium, riuorumq; alluit, ut extremitas terræ, quā alluit mare, est litus, nisi quod ripæ possunt esse arduæ, litora uerò nemo uocat scopulos præruptamq; atq; imminemtem mari terræ altitudinē, quæ proprie rupes dicitur, siue mari impendeat, siue plano. Lacuū autem stagnorumq; ac magnarum paludū magis litus, quàm ripa dicitur, qui propius ad imaginem maris accedunt, ut sint tantum ripæ aquarū currentium, excepto Helleponto, & si quid est tale, quarū (ut sic dicam) lectus uocatur alueus. Crepido est ora terræ, quā aqua alluit, ex hoc appellata, quod ibi aqua alluēs crepat, crepitat uel cum currit, aut undas appellat, licet Græci sibi huius nominis originem uendicant. Per metaphoram uerò & putei extremā
- Alueus** oram, quæ ad puteum respicit, quod uulgo dicitur os putei, & nomen extremitatem solemus crepidinē appellare, ut apud Hieronymum: In crepidine uia. Riparia autem nō inuenitur, licet
- Crepido** Genueses, & alij quidam oram maritimam ipsorum ripariam uocent

nocent, quasi mare ripas habeat. R. Riuiula diminutiuum de riuu. L. Rina, & rimula scribendum est, alioqui nescio quid hoc nomen sit. R. Sacrificare. Deinde, Nullo modo se diues extulit, id est extra uitam se tulit. L. Imò ad sepulturã se exportauit. Est enim extulit se, id est exaltauit se, uenit tamen ab effero, ut efferam eum laudibus, & extuli illũ præconio meo, Efferre tum ab extollo: ut, noli me supra modũ extollere, ego te infra meritũ extuli. Itẽ extuli ab effero, id est ad sepulturã, uel extra urbem tuli. siquidẽ ueteres (nisi forte imperator, aut magistratus, aut singulari quodam merito insignis) solebant extra urbem sepeliri, & præcipue honesti homines circa uias, inde frequenter epitaphia ad uiatores diriguntur, eoq; cum dicimus, elatus est, significamus ad sepulturam, siue ad rogam extra urbem domum ue, nam potest esse domi, qui extra muros latus est. R. Parentare est umbris mortuorum, aut tumulis parere, obsequi, ministrare. L. Hieronymus exponit pro conuiuium facere in honorem mortui, proprie autem parentare est mortuo, præsertim in templo, hostia humana satisfacere, eiusq; manes hostili sanguine placare, ut Achilles Patroclo fecit, & Acneas Pallanti facere destinauerat. Cicero de Antonio dixit: Quod Cineribus Cæsaris cum ipsius Ciceronis tum aliorum multorum cruore parentare uellet. Mirorq; cur à pareo traducat hoc uerbum Raudensis, & non à pari, siue à parente, cum hæc primam breuem habeant, pareo uerò longã. R. Operari deos religiose, & ex sacrificijs summa ueneratione litare, uel conuiuari. Vergilius, in primo Georg. Letis operatus in herbis. exponit Nonius, sed ego non mentini. L. Quid non meministi Raudensis? Nonium ne hoc dixisse in Vergilium? ita ne memoriter, ut ne repetere quidem libros uelis? si non recordaris, euolue autorem: sin male dicere existimas, profer sententiam tuam. Præterea litare aut non exponis, aut minus Litare recte

recte exponis, significat enim sacrificio deos propitios impetrare, hoc est, cum aves addicunt, aut cum exta bene promittunt, ut frequenter legimus de multis ducibus, eos, cum sacrificassent, litare nequisse. R. Sacerdos. Deinde, Est magis latinum nomē quam presbyter, id est, episcopus, & quam &c. L. Quod ait, non probat, nos autem sciamus sacerdos esse nomen latinum, presbyter uero Græcum, de quo latius in alio disputauimus opere, uerum ibi de ui nominis, hic autē de sola significatione, ac uoce, quam è Græco sumus mutuati, præterquam quod non presbyterus dicimus, sed presbyter, cum ratio magis illud exigat, quam hoc, nisi eadem ratione à presbyteros declinemus presbyter, ut ab alexandros alexander, nõ alexandrus, ab antipatros antipater, non antipatrus, à menandros menander, non menandrus. Verg. tamen ab euandros, & euāder dixit, & euādrus, presbyter apud Græcos adiectiuū est, significatq; in comparatione, ut apud nos antiquius, pro melius. R. Sacrarium. Deinde, Pastophorium, ubi sacraria reponuntur. L. Sacra reponuntur, nõ sacraria, hæc cōtinent, illa cōtinentur, nec pastophorium est sacrarium, licet Græci quidā sic exponunt, dicētes esse gazophylacium, alij uerò thalamū nuptialem, cū quibus propē sentit Hieronymus, qui in Isaiam ait, Pastophorium est thalamus, in quo habitat præpositus templi. R. Saltē. Deinde, Emicat in currum, id est, saltat. L. Salit dicere debuisti, aut insilit, saltare enim tripudiare est, illinc uenit saltus, hinc saltatio, quod est (ut Vergilianis uerbis utar) pedibus plaudere choreas. R. Sanitas. Deinde, Sana Philumena est? Pamphilus, meliuscula est, id est, paulisper melius. L. Imò aliquantulo melius habet, paulisper enim est per aliquantulū tēporis. R. Satelles. Deinde, Emissarius, id est, sicarius. L. Hoc ipse nõ reperi, sed pro eo, qui ante exercitū mittitur uel ad explorandū, uel ad præliū lacessandum, aliqui appellāt arietē emissariū eū, qui emissus in solitudi

Presbyter
Sacerdos

Sacrarium
Pastophorium

Salto
Salio

Meliuscula est

Paulisper
Emissarius

titudinem est, uel qui ad generandam sobolem emittitur, sed uide-
 tur ratio uelle, ut dicatur admissarius unde admissura, quādo
 mares brutorū admittuntur ad foeminas, sed de hoc alio loco
 dicitur. R. Siccarius à sicca, id est, gladio absconso in ligno. Admissarius
Admissura
 L. Vt ita sit, quod sica absconsa est in ligno, cur nō illud Quin-
 tiliani addebas, sicarios eos etiā appellari, qui cādē telo quo-
 cunq; cōmiserint. R. Scannū. Deinde, Nam papa in suggesto,
 cardinales in subsellio inferiori sedent. Suggestus enim est rega-
 lis sedes. L. Imō suggestum est locus superior, unde ad popu-
 lum senatum uel orationē habemus: hinc est, quod dicitur quis Sicarij
 ex superiore loco orare, quod significat Cicero cū Prætor ad
 populum inquit, Hic autem locus ad agendū amplissimus, ad di-
 cendum ornatisissimus est uisus Quirites, quodq; probat Raudē-
 sis. Exemplum ex eodē Cicerone sumptū, Idem cū in cōmuni-
 bus suggestis cōsistere nō auderet, cōcionari ex turri alta sole-
 bat. T. Liuius lib. VIII. sic ait: Naues Antiatim partim in na-
 ualia Romæ subductæ, partim incēsæ, rostrisq; earū suggestū
 in foro exstructum, adornari placuit, rostraq; uel templū appel-
 lari. R. Scelus. Deinde, Terentius dixit Ab minime gentium,
 id est, nequissime. L. Pro nomine (quantum intellego) accipit Suggestum
 Raudensis minime, cū sit aduerbiura: idemq; est minime gentiū,
 quod minime, sicuti ubiq; gentium, quod ubi, nusquā gentium Templum
 idem, quod nusquā, siue nequaquam. R. Scire. Deinde, Quare Mimine
Ubiq;
Nusquam gen-
tium
Videat
 uiderit Epicurus, id est, sciat. L. Imō uideat, hoc est, huius rei
 illi cura sit, uel huius opinionis ille rationem reddat, non ego,
 de hoc in elegantiarum opere diximus. R. Scopere, in psal-
 mo habetur, scopebam spiritum meum. LAUR. Hic-
 rononymus in Isaiam tam in ipsius Isaiæ uerbis, quā in suis, sco-
 pare ait, non scopere, hoc est primæ coniugationis uerbo usus,
 non tertiæ, nisi me codex fallit. R. Scribere. Deinde, Cice-
 ro ait, Sæpe scribam ad te, tu ad me uelim, nunquam dicit tibi. Scopare
Scribo ad te,
scribo tibi.

L. HOC

L. Hoc iterum superius præceperat timuit enim, nisi obliuione factum est, ne tam eximium elegantiae præceptum nõ satis aduertetur, nisi repetisset, quod si uerum esset, nimirũ & Raudensi ob hoc inuentum gloriari liceret, & ego ut confiteor, erubescerem, qui hoc non aduertissem, cum de elegãtia scripsi. Verum hoc non me fefellit, sed illum: nam (ut taceam alios auctores) ille ipse, quem Raudensis protulit, ita Trebatio scribit, Scripsit ad me Cæsar perhumaniter, nondum te sibi satis esse familiarem propter occupationes suas, sed certe fore, cui ego quidem rescripsi: non dixit, ad quẽ ego rescripsi. Iterum circa finem, Scribit enim ipse mihi sibi gratias agere debere. Et iterum in tertia ab hac epistola: Sed tu in ista epistola nihil mihi scripsisti. Et multis adhuc alijs in locis. Idem in Philippicis: At etiã literas, quas me sibi misisse diceret, recitauit homo, & humanitatis expers, & uitæ communis ignarus. R. Secretus.

Adytum Deinde, Penetrabilia, & aditus sunt loca secreta. L. Adytum non aditus dicitur, uidelicet cum y, non cum i, significatq; secretiorem, & (ut sic dicam) inaccessam partem templi, & quasi sancta sanctorum: sic autem proprie templorum penetrabilia dicuntur adyta, ut ianua, ualuæ, ut Cicero in Ver. Quæ multos

Ianua
Valuæ.

annos ad ualuas Iunonis Samiæ steterunt. Et in eundem postea, Conuulsis repagulis, effractisq; ualuis, demoliri signum, ac uelut sibus labefactare conantur. Nam quod Ouid. inquit: Argenti bifores radiabant lumine ualuæ. Domus solum pro templo accipienda est, cum templum nihil sit aliud, quàm domus dei cuius, etiam ualuæ curiæ, locorumq; solennium dicuntur.

Domus
Templum

R. Senatorum. Deinde, Cicero autem de senectute tantum aliquando senectuti honoris tributum scribit, quod ut quisq; natu grandior esset, ita prior in senatu sententiam rogaretur.

L. Cur Ciceronis uerba de prauas, & cum barbare loqui facis? nõ dicimus grandior & prior inter plures, sed inter duos: roga

rogaretur etiam dixit pro rogabantur, quod ideo ipsi cōtigit, quòd pro illo, ut, quod erat accōmodatus, dixit quod. R. Seneca. Deinde, Quintilianum nominat Seneca nono declamationum suarum libro dicens: Transeo istos, quorum cū uita fama extincta est. L. In hunc errorem incidit Petrarcha, qualia multa peccat Vincentius historialis, ut alij multi ex plebe illitatorum, qui alium pro alio, uel autorem, uel principem uirū ponit, uelut Statium Tholosanum, pro Statio Cæcilio, ac tres Catones pro uno, duosq; Scipiones pro uno, nesciētes quo quisq; tempore fuerit, ita hi duo non uident Quintilianum plurimis annis superstitem Senecæ fuisse, quippe qui opus de institutione oratoria sub Domitiano, Traianoq; composuit, & mentionem Plinij iam mortui facit, sicut & ipse Plinius de Seneca mortuo. Senecam uerò à Nerone interfectum, qui senior Quintiliano circiter octoginta annos fuit, quiq; (si ipsi credimus) potuisset audire Ciceronem qui ante Quintilianum obiit circiter centum quinquaginta annos. ergo alius Quintilianus fuit, de quo Seneca meminit, & forte pater Quintiliani aut auus. Nam pater Quintiliani eloquens sanè fuit, ut quodam loco filius ipse testatur, afferens orationis illius testimoniū. Quod si ita est, non ex Calaguritana urbe oriundus est, ut Hieronymus ait: sin illinc est, ergo nec pater Quintiliani fuit, de quo facit Seneca mentionē, quoniam Calaguræ non Romæ elequentiam exercuit. Nam idem Hieronymus ait, Galbam (qui fuit imperator post Neronem) duxisse Quintilianū ex Hispania, ut Romæ rhetoricam doceret, de quò aliàs plura dicemus, hoc tantum dixisse cōtenti, Quintilianū hunc à puero Romæ fuisse eruditū, & Hieronymum ita in Quintiliano potuisse errare, ut fecit in Bruto, quē ait duxisse Porciam Catonis filiam in matrimonium uirginem, quæ fuerat Bibuli uxor, ut Plutarchus ait: De Seneca autē, an unus sit, an duo, minus diligenter attigit, cōtentus sen-

A tentia

- tentia, nescio cuius Sidonij poëtae, nec animaduertit Quintilianum testimonium asserre Senecæ in tragœdijs, ubi Medæa ad Creontem loquitur, Quas peti terras tubes? & tamen unū Senecam inter legendos nominare, cuius & epistola, & dialo-*
- Senecæ duo** *gi & poëmata & opera philosophiæ ferantur. Tamē duo eximij Senecæ fuerūt, ut Martialis testatur: qui fuit equalis Quintiliani Iuuenalisq; ait enim: Binosq; Senecas, & unum Lucanū facunda loquitur Corduba. Cæterū, an idem sit, qui tragœdias, & alia opera condidit, dubitari potest, certe qui nouæ tragœdiæ autor est, Seneca maior non fuit, de quo aliàs suo loco dicemus, nam de eminentis ad Paulum, & Pauli ad eum epistolis,*
- Secta factio** *in alio opere disputauimus. R. Secta. L. Sectam & factionē idem esse uult: cum secta sit inter philosophos, aut philosophis similes, factio autē inter potēteis ciues, ut superius ostēdimus.*
- Sensus** *R. Sentire. Nonius ait, sensus, qui sentiunt: sensa quæ sentiuntur. L. Cur non afferbas ad hanc rem Quintilianum qui eā exponit planius, inquit: Non raro tamen & sic locuti sunt, ut sensa sua dicerent, nam sensus corporis uocabantur: sed cōsuetudo iam tenuit, ut mente cōcepta sensus uocaremus. R. Sententia est color rhetoricus Ciceronis. Quem si imitari collibuerit, non incongrue conuenit exordio, modo nō potest. atur in principio, tunc enim incideret illud exordij uitium, quod appellatur commune, & uulgare. L. Hoc est quod me promisi redditurum, quo se primum offerret loco, ideoq; quæ hic dico, eadem in cæteris, aut similia possem dicere, nam quis istas minutias præceptorum aut tradidit, aut traditas custodire posset? præterea, quis te Raudensis docuit sententiam facere uitium, quod dicitur commune, & uulgare? si enim ita esset, omnis sententia uitiosa esset, siquidem uitium commune, aut uulgare in qualibet parte orationis committi potest, non tantum in exordio: atq; in ipso exordio infinitæ sententiæ reperiuntur, ut apud*
- Exordia a sententia.** *Quint*

Quintilianum: Fas est uita periclitari, qui natum se meminit lege pereundi. Et Cicero in Sallust. sic exorsus à sententiâ, Ea deum magna uoluptas est Crispe Sallusti, æqualē ac parem uerbis uitam agere. Statimq; post, Neq; qui uiuit ut tu, aliter ac tu loqui potest: nec qui tam illorū sermone uiuitur, uita modestior est. Nec longe post, Non enim procacitate linguæ, uitæ sordes eluuntur. R. Sed tale sit exordij principium, quale Cicero præcipit. L. Quod istud genus principij est? neq; enim unū est exordiendi genus. R. Valet in confirmatione, & confutatione. L. Cur non in narratione? ut pro Milone Cicero: *Sententiâ in narratione.*
 Quod quisq; seruos suos in tali re facere uoluisset. Et Quintil. Semper apud sollicitos in deterius prona persuasio est. Et alibi: Scitis, quàm negligenter custodiat ferrum bona conscientia. *Egressio.*
 Cur non in egressione? ut idem Cicero, & pro eodem, Fabulā uanam, factam, falsam perhorrescimus. R. Conclusioni autē conuenit per amplificationē & cōmiserationem. L. Ergo sine amplificatione, & cōmiseratione sententijs uti nō possumus, ergo omnes sententiæ, aut lachrymas mouent, aut indignationē. *Sententiæ uariæ.*
 An illud: Difficile est tacere, cū doleas. Aut illud: Nihil est tam populare, quàm bonitas. Aut illud: Nulla est tanta uirtus, quæ dulcedine gloriæ nō tangatur, aut infinita huiusmodi uersantur in lachrymis aut indignatione? O quàm longe, & ab arte, & ab usu abest, qui hoc de sententiâ sentit. R. Cōgruit generi de monstratiuo, maximeq; deliberatiuo generi. L. Si indignationi, ac miserationi congruit sententiâ, color profecto non minus iudiciali conueniet, in quo maxime indignatio, cōmiseratioq; uersantur. R. Etiam honesto nonnunquam in dubio. L. Vix dici potest quātopere Raudensis ineptiat, qui honestum genus causæ, & dubium cum genere demonstratiuo, deliberatiuoq; coniungit, quasi aliquid simile inter se habeant. Verū quia non nihil hac in re etiā Victorinus errauit, nō satis intellegēs in quo
 A 2 disse

Genera causarum. differant tria genera causarum, demonstratiuum, deliberatiuum, iudiciale, ab alijs quatuor generibus causarum, seu quinque, honesto, turpi, ambiguo, humili, admirabili, reddam ipse differentiam. Omnis causa aut de præterito est, aut de futuro. si de præterito, aut pro nostra uoluntate laudamus, uituperamus uel, aut alium accusamus, petimus uel, siue defendimus. Illud demonstratiuum genus causæ est, hoc iudiciale. Si de futuro consultamus, hoc erit deliberatiuum. Item omnis causa aut in lite est, aut extra litem: si in lite, iudicialis est: si in extra litē, aut in cōsultationē uenit, quod est deliberationis: aut laudamus, uituperamusq; quod est generis demonstratiui. At illa alia quatuor non sunt nisi proœmij, quæ est una pars orationis, nec cōmunis ambarū partium, siquidem causa iudicialis cōmunis est actoris, & rei, ut Milonis, & Clodianorū. Deliberatiua, ut Fabij, & Scipionis de traducendo in Africam exercitu. Cōmunis est demonstratiua, ubi hinc laudatur, illinc quispiā uituperatur, ut, tu laudas Dionysium, ego uitupero, utriusq; personæ cōmunis est. An in exordio secus sit, ponamus ipsius uerba Ciceronis, ut pro uiro forti contra parricidam. Causa erit iudicialis, & hæc tam ad parricidam pertinet, quàm ad uirum fortem. ergo una erit ambarum, in proœmio uerò diuersa: nam sua cuiusq; erit, altera uiri fortis, altera parricidæ, illa quidem honesta quòd pro uiro forti, & eo honestior, quòd contra parricidam: hæc uerò turpis, quòd pro parricida, & eo turpior, quòd contra uirum fortem. Erūt itaq; duæ causæ, ac diuersæ, & inter se plerunq; contrariæ, ut cōmunes esse nullo modo possint, neq; uerò uis hæc causæ honestasq; aut turpitudine ad causam illam, quæ & controuersia dicitur, aliquid pertinet, sed est præsumpta quedam hominum opinio de actoris parte, uel rei, quod partem hæc honestam esse existimant, illam turpem: neq; id semper recte, cum de bona possint male sentire, & de mala bene, quod etiā sepe usu

usu uenit, adeò ut fortis uiri causa queat esse iniusta, & parricide iusta: non enim personæ faciunt causam bonam, aut malâ, ideoq; orator cum intelligit partem quam tuctur, laborare infamia, apud iudicum, auditorumq; mentes purgat infamiam, cõciliatq; eorum animos ad bene sperandum de causa, quam acturus est, & quantum fieri potest, contrahit in exordio beneuolentiam sibi, & ab aduersario alienat, ut postea probationem ipsius causæ in qua iudicium pendet, audiant, de iure nostro bene, de aduersarij male, iam opinionem quandam præsumentes, ideoq; hoc honestum genus causæ apud Græcos ab illo honesto, quod uirtutem significat, & hoc turpe ab illo, quod uitium diuerso nomine appellatur, dicitur enim ἐὺδοξον & ἄδοξον, quasi bonæ famæ, & malæ famæ. Quod etiam probant ceterorum generũ nomina, dubium, humile, admirabile, & si quod est aliud, non mutant genus causæ, quo minus sit, aut iudiciale, aut deliberatiuum, aut demonstratiuum, sed tantum innuunt auditorum tacitam quandã uel de nostrã, uel de altera parte opinionem, quæ plerunq; nihil ad ipsam causam facit, eoq; extra ipsam probationem causæ. nam procemium quoq; magis satelles, ac famulus causæ est, quo causa serè tractatur. Sed hæc satis, pergamus ad reliqua. R. Magis id conuenit coniecturali, & iudiciali, quàm legitime. L. Quomodo istud probas? an legalis materia minus ponderis habet, quàm ceteræ, & quod coniecturalis recipit, id legitima non recipiet? Quid, non legitima uersatur in coniectura frequenter, semperq; aut coniecturæ, aut finitioni, aut qualitati succedit, quæ sunt sola capita constitutionum? R. In argumentando confirmationi, & exonationi tantum. L. Argumentatio est pars confirmationis, non confutationis: nam confutationem Aristoteles non numerat inter partes orationis, hoc ipso, quòd qui confutatur alteram partem, confirmat suam. Est autem idcirco argumentatio pars

Procemium

Legalis materia.

Argumentatio
Confutatio.

confirmationis, & si uis, confutationis, quia non tantum argu-
mentis confirmatio confutatioq; constat, sed etiam testibus, ta-
bulis, alijsq; nonnullis: quod si confirmationi cōuenit: ergo &
confutationi: sed his conuenit: ergo & omnia argumentationi.

Sententiæ atte-
nuatę, genera at-
tenuatarum.

R. Item figurę graui, & mediocri aliquando etiam attenuata
cōuenit cū ipsa attenuata ad mediocrē trāsit. L. Quasi omnes
sententię graues sint & mediocres, ac non etiam plurimę at-
tuatę, ut enim materia uel grādis, uel parua, uel mediocris est,
ita sententię uarię reperiuntur: nec tantū sub hac trium gene-
rum uarietate inclusę, sed sub alia mille genera: sunt enim dul-
ces, acres, tristes, lætę, honorificę, lasciuię, mordaces, blandę,
flebiles, inuidiosę, & alię, quas persequi longum est, in unū-
quodq; cadentes causę genus. At enim ut sibi credamus, affert
ē Terentio exemplum. R. Quod animaduersum à Terentio
nonnullis locis uidemus, cū præsertim sermo datur pluribus, ut
Simoni in Andria: & alijs grauibus, & bonis uiris, ut Chreme-
ti, cum Menedemū alloquitur in principio Heautonti. tūc enim
liceret uti sententia. L. Vbi nō apud Terentiū est aliqua sen-
tentia? an nō statim libertus Sosia non pauciora sententiose di-
xit, quàm Simo patronus & senex? ueluti illud, Nam ista cōme-
moratio, quasi exprobratio est immemoris beneficij. Et iterū:
Nam apprime in uita uile credo, ne quid nimis. Atq; iterum:
Obsequium amicos, ueritas odium parit. Et iterū: Nam si illū
obiürges, uitę qui auxiliū tulit: quid facias illi, qui dederit da-
mnum, aut malum? Et hoc quidem in narratione, in qua non
uult Raudensis locum esse sententijs, cum in eodem loco Simo
dicat & ipse nonnulla sententiose, quale est illud. Nam qui cū
ingenijs conflictatur eiusmodi, neq; cōmouetur animus in eare
tamen: scis posse habere iam ipsum suę uitę modum. Et iterū:
Ita ut est ingenium omnium hominum procliuē à labore ad li-
bidinem. R. In epistolis maxime ad confirmationem narra-
tionis

Sententię in
Terentio plu-
rimę.

tionis, uel petitionis, aut etiam conclusionis. L. Aliāne ratio est utendi sententijs in epistolis, quā in ceteris sermonibus? cum plurimæ epistolæ sint graues, ac sublimes, multumq; admonitionum, & preceptorum continentes, proximeq; accedentes ad summum illū gradū, qui est in orationibus, quemadmodum multæ sunt orationes, præsertim aliquibus in locis quotidiano sermone proxima: quid porro dices de libris, quales sunt dialogi, aut ex persona ipsius autoris? R. Aliqui tamen utebatur in exemplo, sed non Cicero & antiqui. L. Annon sententiose locutus est Cicero pro Milone? Pudicitiam cum eriperet militi tribunus militaris in exercitu C. Marij, propinquus eius imperatoris interfectus ab eo est, cui uim afferebat. Facere enim probus adolescens periculose, quā perpeti turpiter maluit. Atq; ille summus uir scelere solutum, periculo liberauit. Deniq; hæc præcepta ita perplexa, ita dura, ita difficilia, etiamsi forent uera, mihi uidentur, ut iam nunc desperarem me illa custodire posse. Nam ad singulos colores, aut totidem, aut plura præcipit: uerum quid ago, & retexo reprehensionem meam? Redeo enim in memoriā, hæc Alanū, & alios quosdam (quorum nomina pro amicitia nostra proferre uereor) tradidisse, in quos mea accusatio præcipue quidem cadit, sed nonnulla quoq; in Raudēsem ipsum, qui uel stulta dicta imitari, uel (quod turpius est) aliena pro suis habere uoluit. Hoc cōtra alterum illud è nostro addimus, Ire in sententiam pedibus, est alterius sententiæ non uerbo, sed corpore accedere: ut apparet cum ex alijs multis locis, tum uerò è septimo Liuij libro, ubi Decius ad commilitones, qui secum obfessi intempesta nocte erant, orationem habens inquit: Qui hoc sentitis in dextram partem pedibus transite, quæ maior pars erit, eo stabitur consilio. Deinde peracta oratione dicitur, Omnes in dextrā pedibus transierunt. Hæc ratio inuenta est, quod nonnunquam longum est

Sententiæ in epistolis.

Sententiæ in exemplo

Alanus

Ire in sententiā pedibus.

- audire singulos, dum plurima sunt, uel duo capita sententiarum sunt, ut expeditius res fiant. Aliquando ne pedibus quidem ire præ multitudinc ad sententiã possumus, ideoq; manu sententiã significamus. Quod Quintilianus intelligit, ubi ait: Manibus pedibusq; imus in sententiam necessitatis. R. Sequitur deinde, Imitationes. Cicero, Liuius & alij antiqui nõ dicerent à sequenti, sed insequenti, & dies insequentes, non sequentes. L. Imò frequenter & sequens, ut ille mensis frãt foris periculosus, sequens non minus domi. R. Seruus. Paulopost, Dedititij sunt, qui ante libertatem ob manifestam culpã à dominis suis stigmata uel tormenta perpepsi sunt. L. Hoc mihi inauditum est, sed dedititios esse omnes, qui se uel hostibus dedũt, ut ciuitates obsesse, præsertim desperantes se posse urbem defendere, aut castra: uel qui metu hostium alteri principi, aut populo sese dedunt, ut periculis impendentibus liberentur. Quod fecerunt cum alij plurimi, tum Campani, cum metu Samnitium sese dedidere populo Romano. Per abusionem tamẽ dicimus, ego sum dedititius tuus, id est, tibi deditus, atq; tuo imperio obnoxius.
- Manibus ire in sententiam.** R. Clientela est multitudo seruorum. L. Imò eorum, qui potentem aliquem ciuem, principem uel fauore prosequuntur, & cuius dignitatem factionemq; tutantur, ducti aliqua mercede, uel beneficio. Forte Raudensem sefellit, quod Lucanus inquit, Emptiq; clientes. Verum non de seruis loquitur poëta. Non enim in seruis Pompeius spem sibi reponebat, sed in liberis, ac ciuibus, seruilem tamen, non liberalem animum habentibus, qui uenalem haberent ingenuitatem: ideoq; addidit empti, quia clientes emptitij non sunt: quales si forent, non adderetur empti: quia cum dicimus seruos, non adijcimus emptos.
- Sequens Dedititij** R. Misit unum de stipatoribus suis, id est, seruis pedissequis. L. Cur seruos interpretaris stipatores? cum regum stipatores sint maxima ex parte potentes ac nobiles: ex hoc dicti stipatores
- Clientela**
- Clientes**
- Stipator**

tores, quod regem stipant, & undiq; circundant, ac claudunt, penè cōstringentes, instar apium circa ipsarum regem. R. Præ Prægustator gustator, est seruus qui ad mensam domini sui prægustat cibum & potum. L. Cur seruum appellas, qui plerunq; apud mensas principum est egregius aliquis. R. Si, siquidē, quasi idē sunt, uide imitationes. Cicero ait molesta ueritas est, siquidem ex ea nascitur odium. L. Imò siquidem pro quoniam, si tamen hæc sunt uerba Ciceronis. Nam homini ipsi molesta est ueritas, quia odium parit. non autem, si parit odium, quasi de hoc autor dubitet, quod non facit, sed eodem modo affirmat quo Terentius in Andria, Veritas odium parit. Nonnunquam siquidē pro si. Lege nos in elegantijs. R. Sic. Paulopost, Hactenus excanduit, id est sic, ut malum his qui descissent minaretur. Idem de eodē, Domum suam cū absolutam dedicaret hactenus comprobauit, id est sic, ut se diceret, quasi hominem tandem habitare. L. Nisi deprauauit autoris uerba Raudensis, melius exposuisset, intantum, uel adeo, uel usq; eo. Idem autē efficiunt hactenus & eatenus, quemadmodum hic et is, cū dicimus, qui bonus, hic diues est, uel is diues est. R. Sigillū. Paulopost, Sphinge usus est imagine, id est, griphonis. L. Quis tibi assentiatur sphingem esse, qd' gryphem, siue (ut uerbo tuo utar) griphonē? R. Simulare. Paulopost, Qui fingit se scire quod nescit, simulat: qui uerò quod scit, nescire, dissimulat. L A V. Absolutius exponitur, qui fingit aliquid esse quod non est, simulat: qui fingit non esse quod est, dissimulat. R. Simonia à Simone Mago dicta est, scribitur. ff. ad legem Iuliam de ambitu. L. Nunquid in Δ, fit mentio de Simone Mago? Sciamus autem literam, qua significamus opus. ff. non duplicem f, esse, sed Δ, Græcum solennius: quod ita fieri debet, Δ, ad differentiam minoris d, pro significatione distinctionis, sicut fit in C, grandiusculo, qua litera intellegitur codex, ut differat à c, parui, quæ significat capitulum

Prægustator

Siquidem

Sic

Hactenus
Eatenus
Hic & is.

Simulo

Dissimulo

ff.
Δ.
d.
C.
c.

A 5 lum

- Non ab re** lum. R. Sine causa, non ab re, id est, non sine causa. L. Imò non sine utilitate, aut non sine iusta ratione uel causa. Hoc præ
- Per causam** terea præceptum addere poterat, per causam significare, per simulatam causam, siue per speciem. ut Lilius lib. XXIII. Ut cum appropinquaret ianua rex, per causam aliquã in angustijs sustineret à tergo agmen. Frontinus libro tertio stratagematon (Nam ipse dignus est, qui in testimonium afferatur) Huiusmodi fallaciam instruxit, ut ille per causam uenandi noctu procederet. Hoc Frontini exemplũ ideo protuli, quòd Lilius hunc eundem locum sic refert, Hi priusquam aliquid mouerent, colloquendum cum Annibale rati, nocte per speciem uenandi urbe egressi, eò proficiscuntur. En apparet idem esse per causam, &
- Per speciem** per speciem, id est, per simulationem: siquidem Lilius idem nõ ita distante illinc loco ait, Quẽ ut incautũ opprimeret Appius Claudius, per simulationem prouinciæ circueudæ Messanam traiecit. R. Societas. Non multo post, Caterua est hominum, turma est auium. L. Imò Caterua est peditum, aut communi nomen est. Turma uerò, equitum, quæ certo numero constat, ut Vegetius, & alij nonnulli tradunt. R. Sonare. Paulo post, Tinnire est sonare acute. L. Tinnire proprie dicimus, cum de metallis loquimur. Vnde Quintilianus, Nam homines sono, sicut æra tinnitu, dignoscimus, hoc est, quod aliter tinnit aurum, aliter argentum, aliter æs, aliter ferrum, aliter plũbũ, aliter stannum, aliter orichalcum, aliter electrũ, & si quid est aliud. R. Thraciam digitis increpuisse lyram, id est sonasse.
- Sonare** L. Sonasse pro sonuisse posuit, accusatiuum etiam præter eius naturam tribuit, immutata etiam significatione. Nam sonare regit accusatiuum in alia significatione, ut Vergilius, Nec uox hominem sonat. Cicero, Poëtis Cordubensibus pingue quiddam sonantibus. Itaq; pulsasse, aut percussisse debuit dicere, siue lyra cecinisse. Nã qui pulsat fides, organa uel, aut tibus inflat, canere

canere dicitur. RAV. Nablum Hebraice, Psalterium Latine. Cano
Psalterium
Nablum
Nablum
L. Imò Psalterium Græcum est, & nablum quoq; Græci suum
uendicant, nec uidetur idem esse. Nablum, non nablum inuenio
apud Ouidium libro III. de arte,

Disce etiam duplici genalia nablia palma

Vertere, conueniunt dulcibus illa iocis.

Nec abnuo, nablum Hebraicum esse posse, ut ait Hieronymus
in proœmio super psalmos. Psalterium Græcum est: et Latine
organum dicitur, quod Hebræi nablū uocant. R. Lira ab ipso Lira.

sono dicitur, scilicet liron, liron, id est, syringa. L. Proba, quia
non credo: lra manu pulsatur, ut uersus Ouidianus modo o= Syringa.
stendit: syringam ore modulamur, ut apud eundem est, cum

frisset facta syringa ex arundine. R. Nola est sonalium acci- Nola.
pitrum. L. Si nola nomen uetus est, non potest esse id, quod

accipitres nunc ferunt, cum ueteres ne uenaticas quidem aues
mansuefecissent, & ad prædam instituisent, ut nos facimus, ne=
dum tintinnabulis ornarent: sin nouum, referat autorem unde
prolatum sit. R. Somniare. Deinde, hallucinare, uana somnia=
re. L. Imò hallucinari est uisu errare, atq; caligine quadam Hallucinari.

obducta, minus recte dignoscere: quod ad oculos etiam mentis
transfertur. R. Sperma genitale est semen. L. Græcum no=
men est pro omni semine, & quod dicitur apud Ecclesiasticos, Sperma.
de semine Abrahamæ, de semine David, Adæ, spermate Græce di=

citur. Quod non minus pudens uocabulum est, quàm apud nos
semen. Nam idem nomen est, cum dicitur Exijt qui seminat se=
minare semen suum. R. Spina. Deinde, frutex, pluraliter frute=
ta. L. Quasi frutices plurale nō reperiatur, sic autē dicuntur Fructea.
Senticeta
Rosetum

fructea à frutex, ut à carex carecta, à sentes senticeta, à rosis
rosetiū, & plurale roseta, est tamē frutex aliud quàm spina: lege
nostras elegantias. R. Stipendiū. Paulopost, itē meruerāt sub
eis, stipendiarij fuerant, & mercenarium militem, id est stipen=
diarium

Stipendiarij *diarium.* L A. Imò stipendiarij sunt, qui pendunt stipendium,
Stipendiati non qui recipiunt, populi multi erant stipendiarij reipublicæ
 Romanæ, hoc est, quòd pendebant, soluebantq; stipendium.
 Igitur dicendum est stipendiati, id est stipendia recipientes, quo
 uocabulo nescio an de ueteribus, certe de recentibus nonnulli
 utuntur. R. Studium. Deinde, Gymnasium locus exercitij stu-

Gymnasium diosi, L. Imò locus ludorum appellatur à palaestra, quam mu-
 di exercent, quo in loco cum à ludis uacaretur, consueuerant
 philosophâtes disputare, quod probat Cicero cum ait, Multis
 seculis ante gymnasia inuenta esse, quàm in ijs philosophi gar-
 rere coepissent. R A V. Subrogare. Paulopost, Si militare non
 uis, uicarium tibi dabo, cui arma tua tradas, id est in loco tui

Loco tuo pro qui uicem gerat. L A V. Loco tuo dicendum erat, non tui.
loco tui. Possessio enim significatur, non passio, quale, amore tui huc ue-
 ni: nempe quia tu amaris à me, hoc tamen in elegantie opere

Induere. dixi. Illud non dixi, induere habere hanc constructionem. Ut
 apud Ciceronem in academicis, Et (ut docui) Antiochus in idem
 ipsum se induit, quod timebat, Quintil. in XI. cum in grauissi-
 mas frequenter legum, semper uerò male conscientie poenat, à
 semetipsis improuiso rerum exitu induantur. R A V. Super-

Ex abundanti fluere. In fine, Hic autem ex abundanti facit, id est superflue.
Superflue

L A V. Imò accumulate, & quodammodo benignius, ut non
 solum satis sit rationum in causa, sed (quod multo præstat)
 abunde sit. R. Tanquam. Deinde, At ipse (utpote adolescens
 alii cordis) idem tanquam, utpote præsens fuisset, id est tan-

utpote quam uelut ueluti. L A V. Aliud est utpote, aliud tanquam. Est
 enim utpote causatiua, ut quippe, quemadmodum in elegantijs
 ostendi, uerum hæc exempla Raudensis, ut solet, ex seipso fini-
 git, non aliunde repetit, quorum secundum ineptum est, ac mi-
 nime Latinum, primum uerò sic exponatur. At ipse alii cor-
 dis est, utpote adolescens, id est, quia adolescens est, cuius etia
 tis est

tis est proprium esse sublimi animo. R A. Tarde. Paulopost,
 Surrexit tempestiue, mature uenit. L. Videtur accipere tem-
 pestiue pro cito, cum significet tempore suo & debito, ut Ver Tempestiue
 gilius in primo Georgic. Aut tempestiuam Syluis euertere pi-
 num. Et Cicero nos admonet, ne irascamur aduersus eos, qui
 nos intempestiue aduunt: hoc est, tempore non idoneo. R. Tem Intempestiue
 pestas. Paulopost, Procella non est minus terrarum, quam cœ-
 li, sed tempestas, fluctuum: est: fluctus, uis maris. L A. Contra-
 rium foret uerius, sed magis hoc modo differunt, quòd procel- Procella
 la est uehementior quidam uenti impetus, nec ita durans: & in
 mari potius, quam in terra. Tempestas, maris terræq; commu- Tempestas
 nis, ut Cicero in Philippicis, Sed statuæ interierunt tempesta-
 te, u. uetustate. Et in Verrem, Totæ enim res rusticæ eiusmodi
 sunt, ut eas non ratio, neq; labor, sed res incertissimæ uento,
 tempestateq; moderentur. Fluctus est lacuum quoq; atq; sta- Fluctus.
 gnorum, magnorumq; paludum, ac maximorum fluminum, ut
 Gangis. R. Temperantia moderata. Deinde, Frugalitas est
 honesta largitas, & parcitas moderata L. Nihil habet fru-
 galitas affinitatis cum liberalitate, uixq; etiam cum parcitate. Frugalitas
 Frugi homo uocatur proprie, qui in uictu temperans est, non- Frugi homō
 nunquam in uestitu, simulibusq;: sicut è contrario luxuriosus,
 ut apud Senecam, Quintilianumq; de duobus filijs frugi, lu-
 xuriosoq;. Cicero etiam uult frugi esse, qui ad omnia aptus,
 utilisq; est, & omni uirtute præditus, cui contrarium sit ne- Nequam
 quam, cuius significatio una est, quòd sit libidinis intempera-
 toris, altera quòd ad nihil bonus sit, sed plane malus, unde Pi-
 so frugi appellatus est, cuius adhuc cum hoc cognomine nu-
 mismata extant. R. Priscianus dixit hic & hæc & hoc frugi,
 sed moderni tres obliquos casus habent, frugi frugem fruge.
 L. Qui sunt isti quæso moderni, si moderni Latinū uocabulum Moderni
 est: frugem, & fruge ab eo uenit, quod est fruges, non ab eo, Fruges.
 quod

- quod est frugi. R. Tegere tegumina tegulæ, quia ædes teguntur, tigillum diminutivum à tecto. L. Tegmina dicimus, non tegumina, tigillum à tignum est diminutivum, quod significat lignum præsertim trabale, unde tigillum parva trabes. R. Terentius. Multo post, Nam in prologis scribundis operam abutitur, non qui argumentum narret, sed qui maleuoli. posuit utrobiq; qui, pro quomodo. L. Imò sic exponendum est illud Terentij, Non is qui argumentum narret, sed is, qui maleuoli ueteris poëtæ maledictis respondeat. R. Sint à uobis spectandæ, id est probandæ: uel exigendæ, id est expellendæ. L. AN
- Tegmina Tigillum**
- Qui**
- An exigendæ** EXIGENDÆ dicere debuit, non Vel, ut in elegantijs ostendimus, & ita Terentius scripsit, non ut Rauderæ immutat.
- Spectandæ.** Illud quoq; spectandæ, intelligendum est uidentur, cum aguntur in scena, potius, quàm probandæ. Transeo quod ait duci nos falso gaudio, de Simonis gaudio accipiendum esse, non de Pamphili, ac Dauis sperantium nuptias nunquam fore. R. Expletis his dubijs iuxta petitionem scholarium restarent multa alia. L A V. Scholarium dixit pro scholasticorum siue discipulorum. Scholaris enim adiectiuum est, non substantiuum, male ergo, qui dixit, communia dico scholaris, quod Priscianus, ueterumq; alius nunquam scriptum reliquit. R A. Per Priscianum tam in minori uolumine. L A V. Admonui superius unum esse Prisciani opus, nõ duo, uolumen quoq; librum unum esse, non unum utiq; opus, in elegantijs planum feci. R A. Credo etiam, quod iuristæ acceperunt à Terentio titulum illum de restitutione in integrum. L. Ridiculum, quasi hoc non foret uerbum ante Terentium ceterosq; comicos omnes & in iudicijs & in legibus frequentatum, unde Terentius, sicuti multa alia, mutuatus est. R A. Thesaurus. Deinde, Thesaurus non est aurum nec argentum, sed locus, ubi talia reponuntur. L. Imò proprie ipsum aurum, argentum uel. Nam qui thesaurum
- De restitutione in integrum**
- Thesaurus**

rum inuenit, non locum auri, argenti ue, sed aurum ipsum, argentum ue dicitur inuenisse, & sublato auro, qui hunc locum reperit, nequaquam dicitur thesaurum repperisse. R. Testamētum. Deinde, codicillus est scriptura nulla indigens solennitate, sed solum testatoris uoluntatem significans. L. Codicilli dicuntur, non codicillus. Præterea cum alia quædam addere debuit, tum uerò illud, quòd semper ad aliquem codicilli scribuntur, R. Tribulor. L. Græcum non Latinum uerbum est, & ideo nunquam à ueteribus usurpatum, nisi deriuamus hoc uerbum à tribulis, quòd etiam Græcum est nomen. Nam uerbū illorū potius transferendum esset per l, quàm per r, tribulor. R. Cicero. Obsecro te, ne quo aut timore, aut ægritudine afficias. L. Hæc Ciceronis uerba non sunt, utpote minus eleganter dicta. Cum enim nequo antecedit, necesse est ea quæ sequuntur, aut neutri generis esse, aut masculini, sic, nequo te aut timore, aut angore afficias. Nam intermiscere foemininum (ut Raudensis facit) non secus permissum est, quàm si diceremus, nequo te aut ægritudine, aut molestia afficias. Ergo tollendum est primum aut, sic, nequo te timore. Hæc tamen in elegantijs latius. R. Tribunal. In fine, ex his apparet orchestram potius esse locum, aut cameram senatoriam, quàm pulpitum, aut suggestum. L. Imò locus, ubi saltabatur publice, & ubi similia quædam fiebant, & quem circumsedebant magistratus, & alij pro sua dignitate, & prout ordines poscunt: plebe autē stante magis, quàm sedēte. Varro sic exponit, Orchestra locus in scena. R. Triumphus. Deinde, Trophæum pro triumpho, ut ibi, trophæa sacra pangimus. L. Cur magis hoc loco trophæum pro triumpho accipitur, quàm pro suo significato: nunquid magis laudamus honorē uirtutis, quàm ipsam uirtutē? trophæum autē & triūphus, honor uictoriæ est, nō uictoria: uerū hoc loco accipitur trophæum pro uictoria siue pro uirtute ipsa, per quā uictoria parta est. Ceterū nō sunt digni

Codicilli.

Tribulor

Nequo aut &c.

Orchestra

Trophæum

digni illi, qui in testimonium lingue latinæ afferantur. In quo autem hæc duo differunt? nempe quòd triùphus (ut aliàs dixi)

Triumphus est pōpa illa solēnis, quæ fit redeuntibus in urbem cū uictoria, trophæum, quod in testimoniū uictori publico in loco statuitur, ut apud Ciceronē quòd Thebani equū aeneum in monumētum uictoriæ cōtra Lacedemonios statuerant. R. Tuba. Nō multo post Classica sunt cornua, quæ conuocandi causa erant facta, et

Classicum à calcādo classica sunt dicta. L. Imò proprie classicū est sonus tubæ, quod Priscianus etiam ait: & Vegetius: aliq; testantur, unde Quintilianus ad primum obscœnæ libidinis sermonē non aliter quàm si in hostem classicum cecinisset, gladium illū, quē à te pro pudicitia nostrarum coniugum acceperat, per pectus infandi corruptoris exegit. Vegetij uerba hæc sunt, Classicum item appellatur, quod buccinatores per cornu dicunt, hoc insigne uidetur imperij, quia cum classicū canit, imperator est præsens: uel cum in militem capitaliter animaduertitur, quia hoc ex imperatoris legibus fieri necesse est. R. A. V. Tullius. In fine, Possem nunc catalogum totum oratorum his inserere commentarijs. L. Quid magis diuersum, quàm idem opus suum appellare librum, id est unum cōmentarium & cōmentarios? præsertim cum superius dicat cōmentariū ac librum. R. Tus. Deinde, Ferula uerò in Gargano nascitur. L. Quasi alibi non sint ferulæ, quàm in monte Gargano, cū & plures & proceriores sint in ipsa planicie Apuliæ, & in alijs multis locis. Vidiq; in

Dyscolus Sicilia, quantū recordor, crassiores ac longiores. R. Vagari. In fine, Homo discolus est uagus, indisciplinatus. L. A. V. Græcum non Latinum nomen est, significatq; malum, perniciosumq;, ac toleratu difficilem, unde Petrus in epistola prima, Seruite dominis, non solum bonis, sed etiam dyscolis, scribitur per y, non per i. R. Volumen. Paulopost, Credo quod orariū, & peplum sit idē, item sudariū, & orariū habeas pro capite

sacerdo

Sacerdotes. L A V. De sudario, & orario ipse probet, q̄ sapit, certe peplus, non peplum dicitur, uestemq; significat solennem, Sudarium.
Orarium.
Peplus.

quæ iniicitur uel uiro, uel foeminae, uel deo, uel deæ. ut apud Homerū, & alios græcos poëtas, nam hoc nomen græcū est, à quibus Vergilius mutuatus dixit, Crinibus Iliades passis, peplumq; ferebant. etiā pepli iniiciuntur equis. ut Pandarus ad Aeneā apud Homerū inquit, suis equis peplos decoros fuisse. R A. Vendere.

Aliquāto post, Vnde auctio proprie uidetur mihi fieri sub hasta.

L A V. Imò uenditio rerū domesticarū, ut utensilium supellectilium, quæ alicuius dominio seruiert, domorū quoq; ac prædiorum, de quo in elegantijs diximus. Sub hasta autem cuius scriptorum, damnatorumq; bona ueneunt. Hastarium pro loco (ut ait Raudensis) non memini inuenisse. R A. Et alter alterum

Auctio sub hasta.

Hastarium.

superare cōtendunt. L A V. Alius alium dicere debebat, utpote de multis loquens. R A. Mango, id est, profencta. L A V. Imò

Mango.

qui uendit, & cōmodat pretio pueros, ut latius in elegatijs dixi.

R A. Venalitiij mercatores uenditores exponit Nonius. L A V.

An hoc dicat Nonius, tu uideris. Venalitiarij dicuntur, nō uenali-
litij: nec mercatores, sed seruorū negotiatores, id est, qui manci-

Venalitiarij.

pia & emūt & uēditant. R A. Venire. Deinde, Cicero ait Brundisium futurus sum, id est, uenturus. L A V. Cur Brundisium dixit pro Brūdisij? R A. Itē denuntiat Domitiū ad me iter habere, id est, uenire. L A V. Imò uenire uelle, siue constituisse ad me uenire. R A. Et huc cōmigravit, id est, uenit. L A V. Imò cōmigrato domicilio huc ad habitandū uenit. R A. Venenum. Deinde,

Iter habere.

Cōmigrato.

Hippomanes est hærba equos insanire faciens. L A V. Pro ueneno ab inguibus equæ distillante Vergilius accipit, cum inquit,

Hippomanes

-Lentum distillat ab inguine uirus:

Hinc demum, hippomanes uero quod nomine dicunt,

Hippomanes, quod sepe male legere noueræ,

Miscueruntq; hærbas, & non innoxia uerba.

B Nam

- Nam pro herba improprie apud Hesiodum poni significat, neque que homo latinus de autore latino, atque usu latino scire debuit, & loqui de Græco, eo quidem minus, quod tunc hippomanes utique uenenum est, cum saniam illam equinam significat, non autem cum herbam: & tunc esse uenenum, Vergilius ait, appellans illam uirus. R A. Verecundia. Circa finem, Labem, & ignominiam, id est, uerecundiam, & quanto probro ciuitati sit, id est, uerecundia. L A V. Verecundiam eo, quo nemo unquam, modo accipit, quæ est honestus quidam timor ignominia, infamiae, probriq; subeundi: & Raudensis pro ignominia, ac probro interpretatur. R A. Via. Circa medium, Strata, quia pedibus uulgi trita. L A V. Sicubi strata sine appositione uia reperitur, non ideo dicta est, quia pedibus trita sit, sed quia lapidibus strata, ut sunt uia Romanae in omnes ferè Italiae urbes Sicilibus stratae, ideoq; plus sceleris latro, prædo, percussorq; committit, si in uia strata in uiatorem grassatur. R A. Vitiosus. Deinde, Exoleti sunt foetidi, præsertim in luxurie uitio. L A V. Exoleti sunt impudici: nec tam pueri, quam grandiusculi, aut adulti, de quo nomine latius in elegantijs. Luxurie autem non latine dixit pro libidinis. nam Luxuria multum abest à libidine, eoq; non uidetur in fine literæ T. intelligere Ciceronem, cuius testimonium repetit ex primo libro officiorum, Luxuria cum omni ætate turpis, tum senectuti foedissima est: non de uenereuo uitio loquitur Cicero cum luxuriam nominat, quæ est uerborum, uestiumq; & quæ sunt id genus, delicatior, ac sumptuosior cura, & ea propter adijcit tanquam diuersum dicens, Sin autem etiam libidinum intemperantia accesserit, duplex malum est, R A. Vilis, Deinde, Popularis, est de grege, & de minoribus. L A V. Imò frequentius, usitatusq;, quod Cicero non modo usurpat, sed nonnullis in locis explanat, qui potens in populo, & charus est plebi, qualis Pompeius, Caesarq; ante bellum
- Verecundia.**
- Strata.**
- Exoleti.**
- Luxuria.**
- Popularis.**

bellam civile, & alij multi, & hodie, & ubique huiusmodi sunt.

R A. Vernilis animo, & minuti animi, unde & de Seneca dicitur, & quod habuit eloquentiam uernaculam. L A V. Imò

uernilis est seruilis à uerna, quod est seruus, & uernaculam dicitur Au. Gellius, uel seruillem, uel plebeiam linguam, qua tanquam cōmuni, ac naturali omnes uulgo utuntur. Vernaculum enim dicitur, quod domesticum, & nostri loci est, ut in elegantijs diximus. Cicero in Verrem actione secunda, Non ut solemus interdum in defensionibus dicere crimen domesticum, ac uernaculū.

Vernilis.
Vernacula lingua.
Vernaculum.

R A. Vltorius, secundum cōmunem usum loquendi, tantum ualeat sicut insuper & sicut quin, & sicut ceterū, & sicut extra hæc.

Vltorius.

L A V. Ut ita sit Rau. quod longe est secus, tantum ne etiam ualebit, sicut quantum insuper, quātum quin, quantum ceterum, quantum extra hæc? sed (ut dixi) hæc non tantundem ualent quantum ulterius. R A. Ultra, præter modum diligit, id est, ultra ille citra mare, ille præter erat, erant enim præter quadraginta, id est, ultra. item præter ceteros, boni & honesti selector.

Præter pro Ultra.

L A V. Consule aures tuas Raudensis, etiam uel ipse iudica, an elegans, purusq; sermo sit, præter mare, & præter quadraginta, id est, ultra. quod si rectum putas, asserre aliorum testimonium, non tua confingere, pro alienisq; asserre debes: ego nescio, an illa præpositione uti liceat in hunc sensum, quoties ad locum refertur, uel ad tempus, Vtrum acutius dicitur istud quod tu, an hoc quod ego annotaui, perinde accipi pro peræque? ut Plinius, Funus Verginij Ruffi clari, etiam magni uiri, & perinde felcis, id est, ita felcis, ut clari. Cicero libro primo de finibus, Eas artes persequeretur, uiuendi artem tantam, tamq; operosam, & perinde fructuosam relinqueret. R A. Vnus. Deinde, Cicero ait unas à te literas accepi. Terentius ait unis domibus, id est, in una domo. L A V. In unis ædibus inquit Terentius, non in unis domibus, alioquin in nominibus, quæ singu-

Perinde.

Vna ædes.

- lari carent, necesse est nos sic loqui, ut latius dixi in elegantijs.*
- Cio.** R A. Voco. In fine, *cio cis, & cieo cies.* L A V. Duo hæc, pro eo, quod est uoco Raudensis accipit, cū secundū significet idem quod moueo. ut *Ci. de repub. Motu cietur interiore, & suo.* Et inde *citus id est uelox: & concitus, cōmotus, & percitus in malum, ueluti in furorē, iracundiam ue motus, & frequentatiū cō cito, incito, suscito.* R A. Voluntas. Deinde, *Auspicijs meis, id est uoluntate.* L A V. Imò ductu, & sub fortuna mea, quia dux belli auspicia accipere solet. R A. Dicimus uoluntas, sicuti & uolūtas. L A V. *Quid absurdius, quàm rem incredibilem sine autoritate proferre? cū omnia huius loci præcepta autoritate nitantur, quis unquā uoluntas scriptū reliquit, quale est etiā, quod sequitur?* R A. *Vsquequo.* Deinde, *Ad quo potero, id est quo ad.* L A V. *Quis istud dixit bone Raudensis?* R A. *Vsurarius.* Deinde, *Quadruplator, est usurarius.* L A V. Imò qui accusationibus, ac delationibus, quartā partē bonorum damnati expectat. R A. *Sed tamen amoto queramus seria ludo, id est utilia.* L A V. Imò graua & non iocosa Horatius intellegit, cuius hic uersus est. R A. *Vtor.* Deinde, *Curabo obsoleta calcare uestigia, id est dissueta.* L A V. *Cuius sunt ista uerba? cur nō nominas autorem, ut possimus sensum uerborū, sententiæq; cognoscere? Obsoletū appellamus sordidū, unde apud Horatiū, Caret obsoleti sordibus tecti. Et apud Hier. Viri uox obsoletior quàm foemine. Cicero tamen pro dea sueta posuit non ut ais, dissueta. ut in Pompeiana, Obsoleuit ista oratio, re multo magis, quàm uerbis refutata. Et pro Quintio, Audacem, cupidum, per fidiosum, uulgaria, & obsoleta sunt. Iterum pro eodē, His moribus obsoleuit, id est, inueterauit. Et quia quod ueterascit, quasi sordescit, sicut in nihilum recidit: ideo pro hoc quoq; accipitur, quale fuit primum exemplum, & eiusdem pro Cælio, Verū hæc genera uirtutis, non solum in moribus nostris, sed uix iam in libris reperiuntur, chartæ quoq; quæ illā pri-*
- Cico.**
- Citus.**
- Concitus.**
- Percitus.**
- Concito.**
- Auspicia.**
- Voluntas.**
- Ad quo.**
- Quadruplator.**
- Seria.**
- Obsoletum.**
- scam*

scan seueritatē continebant, obsoleuerunt. Et alibi in eundē, Nō
 uult populus Romanus obsoletis criminibus accusari Verrē, no=
 ua postulat, inaudita desiderat. R A . In logica detriti sumus, id
 est usi. L A V . Aptius exponere poteras, quanquam tu teipsum
 exponis, & autor pariter, & glossator es: quod ita in logica su=
 mus exercitati, ut gladius exercitatus, & ipso nimio usu cōminu=
 tus est, & apud eundē Hieronymum dicitur, Pes tuus ter at limē
 magistrorum, cum usum, & audiendi exercitationem significat.
 R A . Perfunctā satis sum his, id est usa. L A V . Imò finem uten=
 di, fungendiq; feci. ut Cicero, Perfunctā hoc misero, fataliq; bello
 respu. & hoc in malum, sed frequentius in bonū: sicut defunctus
 in bonū, & malū, quod uidelicet finit uitam: defunctus morte, uel
 periculis, uel laboribus, quod iam imposuit semel finem his malis,
 exempla discentibus inquirenda relinquimus. R A . Vtrinq;. In
 fine, Vltro, citroq; res male est, id est hinc inde. L A V . Non
 uiter hoc ego genere sermonis. Vltro citroq; enim, significat
 reciprocā quādam itionem, aut reciprocum respectū, quod de
 re utrobiq; male gesta dici non potest. Vtrobique dixi, non ut
 Raudensis hinc inde. R A . Vua præcoqua, uel præcox, id est
 præmatura. L A V . Præcoqua est, quæ ante aliās uuas matura
 est. Præmatura, quæ ante maturitatem legitur, ut in elegantijs la=
 tius. R A . Racemus dicitur unum granum, uel acinus uel
 granellū, quod in racemo est. L A V . Imò Racemus
 est illa (ut sic dicam) testa uuarū, plurima grana
 cōtinens. Acinus uerò, est id quod Rauden=
 sis appellat racemum. Vinaceum au=
 tem, quod idem acinum uocat.
 nam arillum, & granellū
 Raudensia sunt, &
 non latina uo=
 cabula.

Detriti.

Perfunctus.
 Defunctus.

Vltro citroq;
 Hinc inde.

Vtrobique.

Præcoqus.
 Præmaturus.

Racemus.

Acinus.
 Vinaceum.

Arillum & gra=
 nellum.

AD ALPHON

SVM REGEM EPISTOLA
APOLOGETICA.

ALPHONSO MINORIS MAIORIS
risq; Hesperie Regi Laurentius Valla S.

V M Titum Lium quotidie Romanorum historicorum eloquentissimum aut audias aut legas, emulato veterum in omni genere uirtutum, uelim iudices, an recte de loco quodā sentiam huius autoris, quæ res ad regem ut tu es, pertinet.

Ait enim Liius: Hic Lucius Tarquinius Prisci Tarquinij regis filius, nepos ne fuerit, parum liquet, pluribus tamen autoribus filium crediderim. L A V. Ego uero contra magis ab illorum parte sto, qui nepotem tradiderunt: neque hoc externis testibus, aut aliunde sumptis rationibus, sed suo auctoris testimonio, suaq; ipsius confessione, ut à semet dissentire, ac repugnantia quædam narrare uideatur. Nam quomodo hæc quæ nunc ex illo repetij, cum his constant, quæ ante dicuntur, L I V. Tunc Anci filij duo, etsi antea semper pro indignissimo habuerāt, se patrio regno tutoris fraude pulsos, regnare Romæ aduenam, non modo nō uicinæ, sed ne Italicæ quidem stirpis: tum impensius his indignitas crescere, si ne à Tarquinio quidem ad se rediret regnum, sed præceps inde porrò ad seruitia caderet, ut in eadem ciuitate post centesimum serè annum quàm Romulus deo prognatus, deus ipse tenuerit regnū, donec in terris fuerit: id Seruius, serua natus, possideat: cum commune Romani nominis, tum præcipue id domus suæ dedecus fore, si Anci regis uir illi

uirili stirpe salua, non modo aduenis, sed seruis etiam regnū Romæ pateret. Ferro igitur eam arcere cōtumelian statuūt: sed & iniuriæ dolor in Tarquiniū ipsum magis, quàm in Seruiū eos stē mulabat: & quia grauior ultor cædis, si supercesset rex, futurus erat, quàm priuatus, tum Seruio occiso quencunq; alium generū delegisset, eundem regni hæredem facturus uidebatur. LAV. Nonne hæc filiorum Anci regis indignatio, atq; hæc spes planè declarat, Tarquiniū, in quem irati erant, sine uirili prole discessurum? Nam quid quæso magis fortunæ aduersum, quàm regem qui filios habeat, & præsertim legitimos, alium quencunq; generum quærere, cui regnum, dum mortuus erit, relinquat? At crunt forsitan filij infantes, Esto, quanquã de hoc postea latius dicã, non de rege moriente nūc loquimur, qui uelit cōdere testamentum, etsi filij infantes sint, ipse tamen sospes. Sint licet modo liberi nati, tamen illos pater uisurum se iuuenes sperat, & eorū causa diutius uicturum, nec minus ardens est parentum amor in paruulos liberos, quàm in iam adultos. Quid quòd non modo generum filijs fuisse prælatum uult autor, uerū etiam hoc genero extincto alium atq; aliū deinceps, quē regno præficeret, Tarquiniū fuisse quæsiturum? quod nō modo de homine, qui diu uiuere & poterat & sperabat, dicendū nō fuit, sed ne de eo quidē, qui iam mortem sibi impendere intelligens, de regno disponat: & ne alia quæram exempla, certe Ancus pueris liberis sub tutoribus quidem, sed tamen regnum reliquit. Sceleratus enim pater atq; execrandus, qui non dicam nato filio, sed uentri nō relinquat hæreditatem, & præcipue regnum, aut aliquam dignationem: ut qui alijs dominari debeat, is patris culpa sibi dominantem alium uideat, & quidem de numero subiectorum, ne dicam de periculo capitis, quod infelix ille uæ naturæ hæres uix potest effugere ab ipso. illo qui alieni patris obinet regnum. Dixi de patre: quid de matre dicam: neque enim Tarquinius

superbus ab ullo autore significatur illegitimus fuisse, nec regnū sibi post Seruium uoluntate patris successor illegitimus uendicasset. Eius igitur mater nihil de regno filij laborasset? At quæ mulier? nempe ad faciendos reges nata: quippe cuius beneficio duo uiri alter peregrinus alter ancilla natus Romæ regnauerint. De qua ita Liuius ait, L I V. Tanaquil inter tumultum claudiregiam iubet, arbitros eijcit, simul quæ curādo uulneri opus sunt, tanquā spes subesset, sedulo comparat, simul si destituat spes, alia præsidia molitur: Seruio properè accito, cū prope exanguē uirū ostendisset, dextram tenens orat, ne inultam mortē focerī, neu focrum inimicis ludibrio esse sinat, Tuum enim inquit Serui regnum, nō eorum, qui alienis manibus pessimum facinus fecere.

L A V. Vbi hic mentio uel cōmendatio filiorum? an quæ umbrā Scruij multum ualituram putabat, non ualidiorē fore putasset, si tutor atque autor regie stirpis uideretur, adiuncta presertim sua, id est, matris & regie autoritate, qua pro liberis, & pro stirpe regia laborantis summa esset pro alieno, aduersus liberos nulla: neq; enim populus ex eadem domo serua, quā regina nātū regnare mallet. Ergo regina, & quod plus est, Tanaquil aut tam parum amans suorū, aut tam humili animo foret, ut uel nollet, uel desperaret & regnū defendere filiorum cum sua quoq; dignitate: nam quæ amisso uiro regnare patris loco filium uidet, adhuc regina est, & ego sic ago, tanquā Tarquinius filius fuerit infans: quid si ostendam puerum? quid si adolescentem? quid si iuuenem fuisse? nōne id fit multo incredibilius, quod Liuius ait? Quod non dico, quia magis, consultum uelint parentes iuueni filio, quā infanti: sed quia magis possint consulere. Vnde hoc probō. Nimirum per id, quod paulo post sequitur. L I V. Itaq; per aliquot dies, cū iam expirasset Tarquinius, calata morte per speciem alienæ fungēdæ uicis, suas opes firmavit. Tum deum palam facta, ex cōploratione in regia orta, Scruius præsidio firmo

dō firmo munitus, primus iniussu populi uoluntate, partum re-
 gnauit. Anci liberi iam tum cum comprehensis sceleris ministris,
 ut uiuere regem, & tantas esse opes Seruij nunciatum est, Sues-
 sam Pometiam exulatum ierant: nec iam publicis magis consilijs
 Seruius, quàm priuatis munire opes: & ne qualis Anci liberum
 animus aduersus Tarquinium fuerat, talis aduersus se Tarquinij
 liberum esset, duas filias iuuenibus regijs Lucio atq; Arunti Tar-
 quinijs iungit. L A V. Hoc non modo inter initia regni Serui-
 ni, sed propè nihil prius factum fuisse narratur: ne quis dicat nō
 statim rege patre filias Seruij nupsisse Tarquinijs, sed potius cir-
 ca mortem: nam primum ex hoc peruersitas coargueretur hi-
 storie, quæ res gestas præpostere narraret, quod in historico
 non mediocre peccatum est, nisi cum id aliqua ratione facit. De-
 inde fuisse diu Seruio generos probat illud, quod aliquanto post
 forte ita inciderat ne duo uiolenta ingenia matrimonio iungeren-
 tur, fortuna credo populi Romani, quo diuturnius Seruij regnū
 esset, constituiq; ciuitatis mores possent. Ergo post contractum
 matrimonium diuturnum fuit Seruij regnum, & constituti sunt
 mores ciuitatis. Quid ni statim inter initia Seruiani regni, ut ab
 autore narratur, nuptæ sunt Tullie Tarquinijs, & quidē iuue-
 nibus, ut iuuenes nuncupantur. Quod cum ita sit, quid absurdius
 quàm uelle in his nullā nec parētibus spem, nec inimicis fuisse for-
 midinē: Cur eos pater delecto in successorem genero præterisset?
 cum neq; impij, neq; mēte capti, neq; perdita ualetudine, neq; il-
 legitimi, si quid hoc ad paternum amorē facit, essent. Cur mater
 defuncto uiro diffusa foret paternum se filijs regnū defensuram?
 nam de materna pietate dubitare improbū est. Cur duos fratres
 iuuenes regis filios, & quales modo descripsi inimici, contēnen-
 dos putassent? Cur postremo ipsi iuuenes uernā patris, in paterno
 regno anteponi sibi tolerassent? quos etiā patre uiuēte, & præ-
 cipue maiorē natu, credibile est regnare cœpisse, & certa à pa-

tre cōmissa munia obiisse. Et hæc quidē repugnātia naturæ sunt: illud uerò ipsi auctori, quòd qui modo circa initia regni soceri iuuenis appellatur, is circa eius obitum, qui quatuor & quadraginta regnauit annos, iuuenis permanet, atq; adco adolescens nominatur. Dicit enim Liuius: Si sibi eum quo digna esset dii dedissent uirum, domi se propediem regnam uisuram fuisse, quod apud patrem uiderat, celeriter adolescentem temeritatis suæ impleuit. Pauloq; post. Quid te regium iuuenē conspicis finis? facesse hinc Tarquinos aut Corinthum: deuoluere retro ad stirpem, fratri similior quàm patri. L A V. Hisq; atq; alijs increpando iuuenē instigat, nisi quis dicat nō quum occidit socerum fuisse iuuenem, sed cum occidere persuasus est. Ita puto, dum decreuit facere maleficium, adolescens est: dum illud perpetrat senex est: nam certe sexagenarius erat, cum præsertim ut sceleratissimum, ita facillimum factu id facinus esset, cuius inter propositum & perpetrationem unum intercessisse annum etiam multum est, & alioqui ex serie rerum, atq; ipsius auctoris colligitur uerbis, hæc infanda Tullie instigatio non nisi extremo tempore uitæ Seruii fuit, cuius furoris causam, quia non recte auctor omisit, postea reddam.

Neq; hanc increpassc maritum uidemus, quòd differret perpetrare quod cōstituerat: sed tantum, quòd hunc animum non haberet, uidelicet postquam ab illa animatus est, nequaquam id eum differendum putasse. Quare nō intelligo, quomodo post tot Seruiani regni annos sit etiā si non iuuenis paternæ mortis tēpore, sed puer aut infans extitisset: aut si nunc iuuenis erat, ut eū auctor uocat, & ego assentior, & alia consentiunt argumenta, nimirū fieri nō poterit, ut ex Tarquinio prisco tot ante annis iam mortuo sit genitus, maxime cum nō sit postremus liberorum, & habeat saltem Aruntem natu minorem. Atq; hoc quidem argumentum à persona patris ducitur. Vehementius autem erit à persona matris, quam demonstrabo prouectiore fuisse etate, quàm ut

Tarqui

Tarquiniorū mater fuisse. Scribit enim Lilius : Anco regnante Lucumo uir impiger, & diuitijs potens, Roman commigravit, cupidine maxime ac spe magni honoris. Cuius adipiscendi Tarquinijs (nam ibi quoq; peregrina stirpe oriundus erat) facultas non fuerat, Demarathi Corynthij filius erat, qui ob seditionem domo profugus cum Tarquinijs fortè confedisset, uxore ibi ducta duos filios genuit. nomina his Lucumo atq; Aruns fuerunt. Lucumo super fuit patri bonorum omnium heres. Aruns prior quàm pater moritur, uxore grauida relicta, nec diu manet superstes filio pater: qui cum ignorans nurum uentrè ferre, atq; memor in testando nepotes decessisse, puero post aui mortem in nullam sortem bonorum nato, ab inopia Egerium inditum nomen: *Egerium.* Lucumoni contra omnium hæredi bonorū, cum diuitiæ iam animos facerent, auxit ducta in matrimonium Tanaquil summo loco nata, & quæ haud facile ijs, in quibus nata erat: humiliora fineret Et cum illi nupsisset, spernentibus Etruscis Lucumonē exulem, aduenam, ferrè indignitatem non potuit, oblitaq; ingenuitate erga patriam charitatis, dummodo uirum honoratum uideret, consilium migrandi à Tarquinijs cæpit. Roma est ad id potissimum uisa. Paulo post, ubi dixit, Aquilam mariti cum uxore in carpento sedentis pilcum abstulisse, rursusq; reposuisse, subiungit : Accepisse id augurium lata dicitur Tanaquil, peritura, ut uulgò Etrusci, coelestium prodigiorum mulier, excelsa & alta sperare, complexa uirum iubet. Eam alitem ea regione coeli, & eius dei nunciam uenisse, circa summum culmen hominis auspiciū fecisse, leuasse humano suppositum capiti decus, ut diuinitus eidem redderet. Has spes cogitationesq; secum portantes urbē ingressi sunt, domicilioq; ibi cōparato, Lucumoni Tarquiniū Priscum indidere nomen. L A V. Interrogo nunc, quot annos hanc foeminam tunc uolumus implese, cum nupsit? certè sedecim, decem & septem uel, aut duodeuiginti, siquidem autor uocat

uocat mulierē, hoc est quātum interpretor, ultra puellares annos, eidem prudentiam, eidem sublimitatem animi tribuens, quæ sunt magis matronalis, quàm puellaris ætatis. Quot porrò addemus annos, donec Romam demigravit, neq; enim statim nuptiæ patria sibi demigrandum putasset, neq; mulier nobilis, ita equo animo domū reliquisset, neq; indignatio in suos ciues intra perbreue tēpus contrahi poterat. Non enim iniuria aliqua, aut intoleranda ignominia hominē mouebat, sed quòd sperneretur: neq; hoc præter solitum, quippe cū semper talis fuisset, & nihilominus si ab ea ciuitate, ubi natus ex matre ciue erat, tamē ut aduena fastidiebatur: nonne id multo magis erat extimescendū in eo populo, cū quo nihil sibi cōmune esset. Neq; lautum sanè patrimonium cum emundis in externa urbe bonis facile cōmutasset? Dum itaq; datur aliquod more hominum nouis nuptijs tempus, dum sperantur quotidie meliora, ut fieri solet à ciuibus suis, dum an Romā migrandum sit cōsultant, dum domos, prædia, facultates, quæ transportari nequeunt, uenditant, neq; id per festinantiam, ne uibus uendant: dum postremo profectionem tempestiuam & honestam apparant, dicamus hanc mulierem ad annū uigesimalimum peruenisse. Certe glos eius iam mater erat, quæ cum esset minoris fratris uxor, ut mea fert opinio, posterior quàm Tanaquil uisisset. Non enim uideo cur uiuo patre minor filius uxore duceret, maior non duceret, licet tacite autor aliud significare uideatur. Ego tamen non reor Lucumoni omnium bonorum heredi auxisse animos nobilem uxorem, nam id parū profuit, sed iam uxorem habenti solidam hereditatem. Ita uerò hoc ipsum, quòd hæc mulier est autor uiro Romam migrandi, quòd tam perita coniectandi auguria non ob id solum, quòd Etrusca esset, nam & maritus erat Etruscus, sed & longum usum haberet, quòd ei maritus ipse homo imprimis prudens, & impiger in omnibus ferè cōsilijs auscultat. Nonne uiginti saltem natam annos fuisse testatur,

statur, cum Romam intrauit? Quid autem Romæ? quot annos priuati degerunt? quis neget plures quàm post cōtractum matrimonium collegimus? Etenim homini aduenæ discenda erat lingua Romana, ne semper aduena putaretur, & quod expertus erat, fastidiretur, percipiendi mores, obeunda munera publica in tantam regis penetrandam familiaritatē, ut ab ipso rege tutor filijs relinqueretur. Deniq; in talem conditionem, statum, famam perueniendum, ut saluis regis liberis, ac propè puberibus, dignissimus regno præter Romanos omnes iudicaretur. Quod apertissime ipsa autoris uerba consentientur dicentis. **L I V.** Scu ex quo sui potens fuerit, Romam cum coniuge, & fortunis omnibus commigrasse, maiorem partem ætatis, qua ciuilibus officijs fungantur homines, Romæ se, quàm in patria uixisse, domi militiæq; sub haud poenitendo magistro, ipso Anco rege, Romana se iura, Romanos ritus didicisse: obsequio, & obseruantia in regem cum cæteris, benignitate erga alios cum rege ipso certasse. **L A V.** Omne tempus hoc demus fuisse annos decem, ut triginta annos nata fuerit, cum uir eius creatus est rex. Cum idem moritur, nam duodequadraginta in regno fuit, annum ægeret duodeseptuagesimum, & circiter uiginti iam parere desierit, Ex quo necesse est Lucium, qui postea superbus appellatus est, uicenarium fuisse cum patrem amisit. Neque uerò hoc loco quorundam opinioni respondendum est, qui illam cēsant proferiorem corporum ualetudinem, ac uiuaciorem fuisse, quàm nostra ætate: cum sciamus peræque illos parum uixisse, ac nos uiuimus, & ab eisdem, à quibus nos, annis initium senectutis designasse, ut cum ex alijs libris, tum uerò ex Liuiio ipso datur intelligi, apud quos nescio an aliquam, nisi miraculi loco repererim, cum annum quinquagesimum excessisset, partum edidisse: Tamen in hac muliere tribuere uolo non ante defuisse parere, quàm annum quinquagesimum ageret. *Concepit igitur undequin*

undequinquagesimo anno Aruntem. Iucium uerò quid possum dicere minus duodequinquagesimo? nisi ut omnia in angustum coarctemus, dicat quis utrunq; eodem partu à quinquagenaria editū: quasi uerò credibile sit, ut quæ per senilem etatē concipere uix iam possset, ea conceperit geminos. Dicamus itaq; maiorem fuisse Lucium ferè Arunte uno saltem anno conceptum, matre duodequinquagesimum annum non transgressa, qui paternæ mortis tempore, quemadmodum ostendi, si propè uicenarius erat, qua ratione plus quadraginta ab obitu patris annis adolescens, ut iuuenis erit? aut si iuuenis adolescensq; erit: quo pacto filius esse poterit reginæ, quæ plus sexaginta annis ante Scruij mortem concipere desierat? Atq; ut aliam quoq; adijciamus repugnantiam, filius ne Tanaquil erit, & si non minimus liberorum, qui postquam mater parere cessauit centum ferè annis in acie cum dictatore Romano confluit singulari certamine, ita enim autor tradit. In posthumium prima in acie suos hortantem instruentemq; Tarquinius superbus, quanquam iam etate & miribus erat grauior, equum infestus admisit: ictusq; à latere, concursu suorum receptus in tutum est. Siquidem hæc decimo, quam è regno expulsus est anno gesta sunt, aut etiam tardius: cum ipse quinq; & x l. regnasset. Atque inauditū est apud Romanos centenarium hominem, ac ne nonagenarium quidem, aut octogenarium singulari certamine in aciem, & præcipue cum iuueni, concurrisse, & si quis contentiose de numero à me collecto detrahendum putat: scire uolo quātum putet detrahendū. An minore dicet Tanaquil fuisse cum nupsit, ea quæ dixi etate? at hunc pu debuit minorem illam facere quindecim annis, an post cōtractum matrimonium nimium temporis esse quadriennium triennium uè prius quam Romam migratum est: at unum intercessisse annum non denegabit: an decenne diuurnius iusto spatium, quo sub rege Anco Romæ mansum est? At quadrienne saltem concedere cogetur:

cogetur: ita ex hac subductione palam erit Prisco moriente de-
 cem, ut parcissime dicamus, annos natum Superbum fuisse. Quæ
 cum ita sint, hunc non pater successorem regni destinasset? hunc
 inimici non timuissent ne patri succederet? hunc columnen ac de-
 cus mulierum mater, & cuius regum par, non in patris demor-
 tui sede collocasset? hunc Seruius serua natus atq; hæredis uer-
 na uel libertus non sibi anteposisset? hunc populus, qui patrem
 eius, & priuatum & aduenam esse regem iussisset, nõ & ipsum
 adiutrice regina regem creasset? hunc quisquam quum plusquam
 quinquagenarius est, adolescentem aut iuuenem uocet? hunc fer-
 mè nonagenarium in aduersum hostem credamus infesto telo
 equum admisisse? Huius deniq; sororem, hoc est ex Tanaquil
 genitam concedamus matrem Bruti fuisse? quem in exigendis re-
 bus iuuenem Lilius uocat, & æqualem consobrinorum, hæc si
 minor Lucio fratre fuit augebimus pueriles illius annos ante
 mortem patris. Sin maior eo incredibilius mulierem octogena-
 riam ne dicam plusquam nonagenariam esse iuuenis matrem, quæ
 omnia si permultum à fide abhorrent, confitendum est Tar-
 quinium Superbum cum fratre non fuisse Tarquinij Prisci fi-
 lios: nec eorum sororem eandemq; Bruti matrem filiam: sed
 nepotes, neptemq;, sicut Ancus Nume, sicut Tullus Hostilius
 Romuli socij nepos fuit, non filius: Ut enim Ancus à Numa. Tul-
 lus à Romulo tertius fuit, sic Superbus à Prisco, aut quasi nepo-
 tes, aut quasi neptem: cur ita? quia neq; filium quempiam fuisse
 Prisco narratur duntaxat ab hoc autore: nam apud alios quosdã
 inuenio fuisse, qui adolescens ob strenuitatem militarem bulla &
 prætexta à patre donatus est, & si is ante patrem decessisset su-
 scepta prole ac supersite profectio auus, & auia consultu nepo-
 tibus nature lege uoluissent. Neq; si nepotes ex filia fuissent, ui-
 deo cur Tarquinij uocaretur. Et hæc, ut suspicari libet, Titus Li-
 lius uir prudentissimus ratione adductus est, ut hos esse nepotes,
Prisci

Prisci Tarquinij uellet . Qua in sententia ipsi ego adstipulor, ideoq; dixi quasi nepotes, eruntq; nati patre Tarquinio, hoc est Egerio. Nam sicut ipse Lucumo, quod ab urbe Tarquinij uenisset, Tarquinus dictus, ita Egerio ob eandem causam idem nomen inditum est, quod si Collatino huius filio, ut inquit auctor hoc nomen fuit, necesse est, ut idem fuerit & patri, ac quam erit iniquies Superbus Egerio natus: qui fuit Collatini pater, cum Collatinus ipse frater Superbi non fuerit, sed Aruns. Nec hoc quidem uidetur mihi T. Linius rite tradidisse: quis enim credat Collatinum filiorum Superbi, qui iuuenes erant, æqualem, prout & ab autore memoratur? nã sic inquit: Quin si uigor iuuentæ inest, cõscendimus equos, inuisimusq; præsentis nostrarum ingenia, patrem habere centum, & uiginti egressum annos, aut ut minimũ dicamus, pauculis annis minorem. Tot enim sunt aut ferè tot ab ortu Egerij. Adeo Superbus ipse fuisse nepos, potiusquam filius mihi uidetur Egerij: necdum hic tanto minor natu potuerit esse filius. Probabilius itaq; fuerit Superbum, qui parens esse poterat Collatini, & ut coniectura ducor patruus erat: licet aliqui (quorum est Plinius) auunculum tradant, fratremq; Aruntem. qui nomen Auitum uidetur retulisse, à patre impositum ab Egerio traxisse ortum uel patre, uel, quod magis arbitror, auo. Ex quo illud iam sua sponte apparet, nõ timoris causa generos Tarquinos à Seruio rege adscitos, ne paternum regnum exemplo filiorum Anci repeterent: nam eos potius tollendos curasset, cum nullum ius Egerianæ stirpi ad regnũ esset, si cum ipse iam senior, aut nullos filios sustulisset, aut si obierant, nullos posthac tollere speraret opinor. Nec nobiliores iuuenes inuenisse, quibus filias collocaret, & equum censuisse in eandem Tarquiniorum familiam potissimum referre regnum, unde illud accepisset eo quidem libentius, si filia suæ matre Tarquinia, & cuius gratia regnum fuerat adeptus, genitæ erant. In quo illud quoque absurdum, si

Linium

Liuium audire uellemus, sequetur, ut qd' apud Romanos mores infuetum est, illæ regis filie fratibus nupserint matris : nunc autem cognatis, non auunculis, quia filie regis nõ erant, in matrimonium datae. Hic tu quæres, si ita est, quid ergo sibi Tarquinius Superbus regnũ, uelut hæreditatẽ repoposcit? poteram dicere, quod putabat sibi deberi, ut nepoti, pronepoti: ut Fratris Prisci Tarquiniij, ut filio nepoti, ut Egerij quod ei patruus, cui propter ius gentium patrimonium intercepisset, ignominio sumq; nomen immiisisset, regnum per manus tradere, aut debebat, aut destinabat, cum uirile stirpem nõ haberet: quẽ pro caro habuisse illud est argumentũ, quod Liuius ait: Et forsã hic in regnũ patruo successisset, nisi Tanaquil p genero in cõtrariũ fuisset annexa. Poteram etiam alia dicere, sed me ad se maxime uocant uerba autoris, qui nõ sua sponte Tarquiniũ, & si uir erat uolentus ac ferox, ad maleficiũ accessisse significat, uelut agnoscentem ad se nõ pertinere regnũ, sed uxoris consilijs inductum, ut superius uidimus, & ex his quoq; uerbis, sed initium turbandi omnia à femina ortũ est, quæ uirũ tanquam mare suapte natura quietum procellosis quibusdã uentis furoris agitauit, ut regnum affectaret, ut illud per sanguinẽ, per mortẽ, per parricidium peteret: et quò res sit indignior, per parricidium senis, cuius mortem expectare, id quod Romanis Hannibal exprobrauit, longũ censerent: quod scelus cum in genero, qui fuit persuasus, abominandũ est, tum uero in filia persuadente detestabilius. At hoc ipsum fidem non habet, talia in patrẽ filiam fuisse ausam, à quo nec aliquid esset offensa, & regnũ iure optimo, & quidem propediem speraret, interim satis habens felicitatis, quod & si filia regis erat, & futura regina, cũ unica esset proles patri, ac semper futura unica propter paternã senectutẽ. Reddã, quam superius me redditurum promiseram causam, quæ ut improba, ita uehemens fuit, & filie cum genero communis. Timuit hæc

C scelerata

sceleratissima foeminarum superbos & plusquam regios, imò tyrannicos spiritus habens, ne successionē regni, quod suū fore credebat, naturali iure fraudaretur, regno in rēpub. cōmutato: quod facturus ipse uidebatur, ut Liviū ait, id ipsum tam mite, ac moderatum imperium: tamen quia unius esset, deponere eum in animo habuisse quidam autores sunt, nisi scelus intestinū liberandæ patriæ cōsilia agitanti interuenisset. Et iterum postea in calce libri, L A V. Duo cōsules in comitijs centuriatis à præfecto urbis ex commentarijs Seruij Tullij creati sunt: hanc contumeliam iniuriamq; non ferens filia, ut quæ patre quoq; rege progenita, & si ratio pignorū haberetur, regni hæres erat, ea ad priuatum cōmunemq; cæteris statum descenderet, maritum, qui & ipse spe regni exuebatur, ad occupandū regnum instigauit, & impulit ad mortē patris, & quod credere libet prius ad mortē sororis, & pristini uiri, quibus saluis, utpote languētibus ingenijs regnum paternū optineri non poterat. Ait enim Liviū, Angebatur ferox Tullia, nihil materiæ in uiro, neq; ad cupiditatem, neq; ad audaciam esse, tota in alterum conuersa Tarquinii, cum mirari, eū uirū dicere, ac regio sanguine oriū, spernere sororem, quòd uirū nacta, muliebri cessaret audacia. statimq; post. Nullis uerborum cōtumelijs parcere de uiro ad fratrem, de sorore ad uirum, & se rectius uiduam, & illū cœlibem futurum fuisse contendere, quàm cū impari iungi, ut elanguescendum aliena ignauia esset. L A V. Nam quid atinebat incusare uirum, quòd parū uirili animo, incusare sororem quòd ignaua esset? nō uideo aliud, nisi quòd hic socerum illa patrem non occideret. Atqui hoc sceleratissimum est: sceleratissimum quidem, sed tamen sceleris merces, ut quod ereptum iri sibi uidebant regnum inuaderēt. Sed ita nihil incredibilius erit. Quis enim credat hanc uelle, atq; adeo hortari germanam, trucidare communem patrem, ut illa potiatur hæreditate? illa inquam, cuius

cuius uitam, ut exitus docuit minoris faciebat, quam nunc modo coniunctæ, sed etiam ancillæ. Alia ergo fuit causa, quam clamor sororis, quæ nulla alia esse potuit, nisi ne paternum regnum per iniquitatem patris liberis præciperetur, ideoq; sororem increpabat, quòd maior natu nihil de regno laboraret. Ideo matrem iorem fratrum ad hanc spem, sed non sine suo morbo erexit, recteq; subiugitur. Si sibi eum quo digna esset dii dedissent uirum, domi se propediem regnum uisuram fuisse, quod apud patrem uiderat. De qua nulla hic, & ad extremum (nam finem iam facere uolo) dicere habeo: non fuisse auctori faciendum, ut, quam matrem iuuenem uocat, circa tempora uiolatæ Lucretiæ, eandem dicere nurum esse Tarquinij Prisci, ac Tanaquil, quæ iam nonaginta ferme annos liberos nõ genuerat. Hæc sunt optime rex, cur Tito Liuius non accedam, Tarquinium Priscum patrem fuisse Tarquinij Superbi, nec eum posteritatem uocaturam Priscum fuisse arbitror, si pater huius extitisset. Priscum enim dicimus, non qui patrum, sed qui auorum, aut proauorum memoria fuit, & hoc nomẽ illi non à sui temporis hominibus, ut auctor dicere uidetur, sed à posteriori seculo inditum, ut Prisci Latini, aut cætera huiusmodi, in quibus tu, quem potissimum in hac quæstione mihi deligendum putauit iudicem, si mecum senties, qualibet breui epistola respondebis: quòd si dissenties, longiore: ut rationes meas tuis melioribus resillas. Vides, ut tibi tacite blandior? quasi suadeam, ne laborem subeas me refellendi, id est, ut mihi assentiaris. Verũ absit hoc ab utroq; nostrũ: nam neq; mecum est falso quempiam uelle accusatione damnare, neq; tuum, aut laborem, cuius semper uictor extitisti, aut clarissimos uiros, quorum inter primos est Liuius, quoties falso accusantur, pati desertos. Vale. Neapoli pridie Nonarum Decembrium.

Peroratio
Priscus

F I N I S.

C 2 Lauren

LAURENTII VALLAE

CONFVTATIO PRIOR IN

Benedictum Morandum Bononiensem.

Inimicorum in
nos merita.

TRVM de me peius mereantur, an melius inimici & hostes mei, quòd mihi negotium exhibent, ac bellum inferunt, haud queo satis, pro certo dicere: nec utrum plus ex ea re molestiæ capiã, an uoluptatis. Nam & libros meos carpi, & famam meã incesi, & tempus melioribus rebus debitum cogi me diluendis criminibus impendere, sanè mihi quàm molestũ est, & in magnæ iacturæ loco ponendum. Rursum stratis, fugatis, captis hostibus, multũ ex ipsa uictoria uoluptatis capio: nõ quia homines de me male meritos ultus sum, quorũ uicem etiam miseror, sed quòd existimationẽ ac gloriam meã non modo restitutam, uerũ etiam corroboratam, auctam, illustratã intelligo. Quæ uoluptas & si diuturnior est, quàm molestia fuerat: tamen uehemẽtius inter initia afficit molestia, quàm uoluptas. Certe præoptarem semper, & mallem pace frui, quàm in incertum uenire uictoriæ. Verum nunc laboribus periculisq; bellorum defunctus, atq; aliquot uictorijs positus (fas enim est laceesito post uictoriam gloriari) non equidem habeo gratiam ijs, qui me lacefferunt: sed tamen gratias ago, quòd laudi meæ consuluerunt, cum non consuluerint suæ, quorum nemo est, quem non pœnituerit me laceffisse. Quo magis miror, nescio quem Benedictum Morandum, ut aiunt tallionem, iure ciuili nonnihil tinctum, aliorum ruina non fuisse deterritum à me oppugnando, minus illum quidem contumeliosum, quàm ceteri, sed pro rei conditione, uel contumeliosorem

Benedictus
Morandus.

liosiorē. Neq; enim se à me laceſitum eſſe, ut alij fecerunt fingere poteſt: ſed à me Liuium laceſitum obijcit, quòd ab eo una in opinione diſſentiam, cuius noxæ (quod nunquam ſando cognitum eſt) pœnam à me exigat capitis, & quidem apud ſummum pontificem, quaſi religionem prophanauerim: neq; id quia Romanus, ut ad eum de Romana hiſtoria pertineat, non quia Patavinus, ut tutanda ſit ei patriæ dignitas, non denique quia hiſtoricus, ut hiſtorici nominis doceat uicem, ſed quia notarius eſt. Nam Liuius, ſi huic credimus, notarius eſt Romanæ hiſtoriæ: ut merito quemadmodũ Cicero conſul Murenam conſulem defendit, ſic Benedictus notarius, Titum Liuiũ notarium defendere debeat. Stulta iſta notario, & notari digna eſt ratio, unde tibi fauorem concilies. Stultum fingere te dolere, ut in me conſies odium, quòd tanto uiro detraham: non enim ut tu inuidia mei, ſic ego inuidia Liuij ductus ſum, quem amo, quem ueneror, quem imitari ſtudeo. Cuius etiam ſex libros de ſecundo bello punico, quod multi facere conati fuerant, meo maximo labore, ita priſtinæ ſynceritati reſtitui, ut ne ſyllabam quidem omiſerim. Cuius deniq; in libello meo pie ſemper, ac reuerenter feci mentionem. Quo fit, ut neſciam plus ne ſtomachi, an riſus mihi moueant tragœdiæ tuæ, qui de cauſa ciuili criminalem faciſ. Vtinam Benedicte potius bene diceres, quàm Benedictus uocareris, & pro Morando moratus homo eſſes, ne uel cum uites odio Bacchi incidere uis, more Licurgi, crus tuum incideres, nec latratibus tuis, ac morſibus iacentem in te Leonem irritares, adhuc ex aliorum canum ſanguine cruenta ora habentem. An non tu latras, & ueluti canicula mordere Leonem uiſ? nam quid aliud eſt, quàm latrare & Leonem (nam Leonem me experieris) canino morſu appetere, ſic dicere? BEN. Ut condemnes pœna falſi delatoris, quòd Liuium iam deſunctum notarium rerum Romanarum, quem omnes ſuperiores doctiſſimi

Notarius
Notandus

Liuij per Vellũ
reſtitutio.

uiri laudarunt, atq; admirati sunt, mendacem & falsarium scribat, accuset, prædicet, eiusq; famam & honorem supra mille & quingentos annos hæctenus illibate celebratam, minuat, mordeat, lædat, labefactet, obscurat, & propterea ad detractationem publicam cogas, & compellas me paratum offerens Talionis pœnam subire. LAV. Ego ne non dico falsi, sed delatoris nomine appellandus sum? Dissentire ab aliquo autore, id uero delatoris est, & propterea publice, & summo cogente pontifice, retractandum? Ego ne falsarium Liuium prædico? Te te ego delatorem, te falsum delatorem, te, licet tabellio sis, falsarium prædico. Siquidem delatorem te esse inficiari non potes, qui apud summum pontificem me criminaris, offerens te subire pœnam Talionis: falsarium uero te & ob id pœna talionis obnoxium probant ipsa opusculi mei uerba, quod ita incipit: Cum Titum Liuium quotidie Romanorum historicorum eloquentissimum aut audias, aut legas, emulator ueterum in omni genere uirtutum, uelim iudices, an recte de quodam loco sentiam huius auctoris, quæ res ad regem, ut tu es, pertinet. Atq; ita finit: Hæc sunt optime rex, cur Tito Liuius non accedam: Tarquinius Priscum patrem fuisse Tarquinij Superbi. In quibus tu quem potissimum in hac quæstione mihi deligendum putauit iudicem, si mecum senties, breui epistola respondebis: sin dissenties, longiore, ut meas rationes tuis melioribus refellas. Vides ut tibi tacite blandior: quasi suadeam ne laborem subeas me refellendi, id est, ut mihi assentiaris. Verum absit hoc ab utroq; nostrum: nam neque meum est falsa quempiam uelle accusatione damnare, neq; tuum aut labori cedere, cuius semper extitisti uictor: aut clarissimos uiros, quorum inter primos est Liuius, quoties falso accusantur, pati desertos. Hoccine est delatorem esse Liuij? hoccine illum appellare falsarium? hoccine eundem carpere, damnare, detestari, ut posterius

Delator quis.

Tarquinius Priscus num pater fuerit Tarquinij Superbi.

posterius ais? BEN. Iam palam factum est, beatissime pater, Laurentium Vallam inique carpere, damnare, & detestari parentem historiae, notariumq; rerum Romanarum Titum Liuium.

LAV. Hoccine poenam capitalemeretur? hoccine abs te tantopere rogandum fuit, ut plecteretur? hæc enim tua sunt uerba.

BEN. Quamobrem supplex te imploro, precor, obtestorq; beatissime pater, ne inultum iam tot annos absentem Liuium sinas, ac patiaris tam crudeliter eius famam minui, lædi, labefactari, deijci. Etiam existima tuæ beatitudini de decori fore, Laurentij impunitatem: quæ infamem eius accusationem in Liuium tacite uidetur homologare, & ita inclementer doctissimos & clarissimos uiros, haud toleranda affectos ignominia, turpe est inultos præterire: neq; tamen quoad lex iubet, de eo statui peto, quod tuæ diuæ clementiæ satis aduersatur. Etenim poena capitis eū lex damnat, instabilemq; decernit.

LAV. O miram animi barbariem, o dementiam singularem, non esse contentum à se, ut sibi persuadeat, Liuium satis abundeq; defensum, & de me uictoriam reportasse ac triumphum, sed poenam capitis aut poscere, aut poscendam putare. Atq; ut ei credatur loca iuris recitat, & quidem scite, quòd apud summum pontificem, cuius se scriptorem fuisse ait.

Quem tu unquam uidisti summo pontifici iura recitantem? quasi nescienti. Sed uere tua ista iura summus potifex nescit, quæ hominem poena capitis plectunt, qui uel in ipso iure, uel in medicina, uel in philosophia, uel qualibet arte, atq; scientia ab aliquo superiorum scriptorum, ullo in loco dissentit: ais enim. BENED. Ut lege siquis famosum libellum. C. de famosis libellis. & lege lex Cornelia. circa finem. ff. de iniurijs, & lege idem apud Labeonem. in princip. ait prætor. cod. titulo.

Leges in delato.

LAVR. Famofus ne meus libellus est, an tuus, homo nequissime, qui te offers paratum subire poenam talionis? ista ne iura

C 4 factum

factum meum puniunt? an tuum potius, uir iniuste, & nō solum ab historia, sed etiam ab iuris intellectu remotissime? Quis hoc quod ego facio non fecit? quis in iure ciuili non aliqua in parte à quopiam superiorū dissensit? quis in philosophia? Quis in arte oratoria? & item in cæteris? Adeo non foret causa posterioribus scribēdi quodammodo, si nihil esset in quo superioribus aduersaremur. An non est talis historia? imò nihil magis, in qua nunquam inuenti sunt duo, qui eandem rem gestam narrantes inter se omnino conuenerint. At enim pœnā exceptione temperas, inquit: BEN. Sed omissō iuris hoc rigore, mitius in hunc libelli autorem tua animaduertat clementia, si tamen ea se dignum sua cōfessione reddiderit. Satisfaciat primum Liuiō, quem offendit, damnauitq; retractando publice, quæ cōtra eum scripsit, seq; falsō illum tandem insimulasse profiteatur. Aliās debet edicto tua sanctitas uelut erronea scripta Laurentij contra T. Liuium dēcernere, eumq; falsi delatoris detractorisq; affligi pœna iubere. LAV. Et quō magis moueas religiosa ratione summum pontificem, addis, BEN. Ne cum Laurentium pro tua in eum clementia seruare uolueris, in id genus iniustitiæ decidas, quōd cum possis non propulses iniuriam, & apud Elysios campos, & amœna piorum concilia de te Liuius queratur. Quod ut facias te omnes docti, te ipsa ueritas, te tuæ dignitatis officiū, te morsu detractiōis ossa cōtrita Liuij te omnis historia Romana, quā Laurentius corrūpit, atq; labefactat, supplices orant, & precantur. LAV. Si ego tantā pœnā mereor, qui Liuiū lædo, quanta tandē tu impie ac sceleste dignus es, qui lædis tuā religionē, approbans gentile, in qua sunt cāpi Elisij, & amœna piorū concilia, si tibi credimus: qui lædis maiestatem summi pontificis, quæ facis gentile: qui lædis omnes, q̄ audiunt ac legūt insigni blasphemia? Quo nomine te apud Calistū summum pontificem impietatis reum facio, atq; ad pœnam capitis uoco

noco, non ut tu ad falsam, ac stultam. Dabis itaq; duplices pœnas, Talionis pariter, & læsæ maiestatis, læsæ patriæ, læsæ religionis, ut tibi ad supplicium, non una sufficiat uita. Vide in quot laqueos te * indueris demens. Sed omiſſis utrinq; criminibus inſpiciamus ciuilitèr, quid tibi obiectas. Nempè quòd Liuiũ sum-
 ausus reprehendere, an tu eum nusquam reprehendi posse existi-
 ſtimas? Ita uideris existi-mare, cum inquis, BEN. Quẽ omnes
 superiores doctissimi uiri laudarunt, probarunt, atq; admirati
 sunt, eiusq; famam & honorem supra mille & quingẽtos an-
 nos hastenus illibate celebrarũt. LAV. Non dicam tibi, quòd
 nemo antea inuenit, id tamen à posterioribus inueniri posse, cu-
 ius rei infinita suppeditant exempla, quæ breuitatis causa præ-
 tereo. Non dicam pares Liuiò, atq; etiã superiores aliqua pec-
 cauisse: quia sicut corpora ita animi nulli reperiuntur, quin ali-
 qua in parte ab alio inferiore superentur, quæ & longa foret
 ad disputandum materia. Vnde Horatius de summo poëtarum,
 ac de summo penè ingeniorũ, inquit: Et quandoq; bonus dor-
 mitat Homerus: & in Demosthene, atq; Cicerone summis ora-
 toribus, nonnulla desideratur, & in Platone ac Aristotele phi-
 losophis maximis aliqua notantur. Dicam te diligentiorẽ esse
 rabulam, expertiorẽ tabellionem, meliorem notarium malefi-
 ciorum, quàm ueterum historiarum lectorem, qui in causa nu-
 gatoria, tanquam in causa maleficij his uocabulis uteris, Erro-
 nea illibate, successiue, nullibi, nullatenus, poster are, anteacti pò-
 tifices, correspondet, aliàs pro alioqui, octuagenarium, uigena-
 rium pro octogenarium, & uicenarium. Item cogas & cõpel-
 las me offerens, quasi papa te offerat subire pœnam talionis:
 nam ut taceã quod grauius est elegantiam Liuij à Pollione Asi-
 Polli. Asi-
 nio notatam, cum inquit, in Liuiò fuisse quandam patuinitatẽ:
 certe ne plura afferam, Flauius Vopiscus historicus ait: Nemi-
 nem non historicorum, quantum ad historiam pertinet, aliquid
 esse

Induere.
 * Induxeris.

In arte.
 Summi uiri
 dormitant.

Vicenarius.

Polli. Asi-

esse mentitum. Additq; proderem quinetiam in quo Livi^{us}, in quo Sallustius, in quo Cornelius Tacitus, in quo deniq; Tro-
 gus manifestis testibus conuincerentur. An quod Vopiscus po-
 test, nemo poterit? quid si locum hunc, quem ego notavi nota-
 uerat Vopiscus? At enim Vopiscus ageret testibus? nunquid
 deterius est rationis, quàm hominis testimonium? nam ita ais,
 tu autem nullius autoritate tractus, sola tua uoluntate Livi^{um}
 damnaasti. An melior ullus autor est quàm ratio? quanquam
 ut exemplari tuo, quod Romam attulisti, quod nunc penes me
 est, constat, nullam ego feceram mentionem Lucij Flori, qui sim-
 pliciter Superbum Prisci nepotem uocat. Tamen aliquot annis
 post, quod per obliuionem omiseram addidi de Lucio Floro,
 quem codicem, quia Bononiæ tibi uir eruditissimus Nicolaus
 Perotus ostendit, Tu ais plus te fidei Livi^o habere, quàm Flo-
 ro, quanquam sint diuersi historici: Abbreuiator Liviⁱ dicitur
 Florus fuisse, qui à magistro, ut sic dicam, suo ex si quodammo-
 do magistro admirabilior est, tanquam à mētenti in hac parte
 desciiuit. Tradit hoc idem Piso, ut testatur Dionysius Halycar-
 naseus. Probat Dionysius ipse ut in sequentibus probabo, quæ
 quod nō à principio, sed nupcr legi, per deum fato quodā reor
 contigisse, meo prospero, ut mirarentur homines ingenium meum
 penè incurrentis in eadem, quæ Dionysius, tum ex se, tum è
 Priscis historicis attulit argumenta, atq; documēta: tuo impro-
 spero, atq; infelici, ut eo tēpore te mihi obijceres, quo ego Dio-
 nysianum nactus, fulmen in te coactus tua importunitate tor-
 quarem: quare, si Livi^{us} is est, qui reprehendi potest in histo-
 ria, si à quibusdam reprehensus est, si nec ego, ita ineruditus
 sum, ut non aliquid pro mea uirili (siquidem notandum est) no-
 tare possim, tibi non solum pro me, sed etiam pro rei ueritate
 respondebo, ut optima sit hæc nostra partitio: Primum, ut nō
 esse uerisimile Tarquinium Superbum fuisse Tarquinij Prisci
 filium

Rationis uis.

L. Florus a Li-
 uio dissentit.

Dion. Halycar-
 naseus.

Tarq. Superbū
 nō fuisse Tarq.
 Prisci filium.

filium probem, conuincamq; & id meo Marte. Deinde nec uerū esse, idq; non meis, sed Dionysij copijs, quibus omnes tuæ somniculose, ac penè phreneticæ opinionones confutantur. Neque uero speres Benedicte, quod ad primam partem pertinet, ut so-
 licite anxieq; tua argumenta confutem, quæ se ipsa redarguunt, ut te dignum putem, cum quo collucter omnibus membris. En tanquam Milo ille Crotoniata super scutum in circo stans por ^{Milo}
 rigo dextram, qua tu duabus tuis apprehensa, si toto corpore annixus me ab instituto uestigio moueris, uicisse te confitebor. Stare autem eodem in loco putabor, si summam meas easdem rationes referam, tuasq; illis opponam, & ipsas summam cū parua significatione, cur meæ ualidæ sint tuæ inualidæ, ut agnoscant spectatores, uter, Laurentius an Benedictus luctator sit & athleta præstantior. Malo luctatorem athleticamq; dicere, quàm gladiatorem, & si tu gladiatorio animo, gladiatorijsq; armis in me irruisti. Ego uerisimile nego esse Tarquinium ^{Tarq. Prisci}
 Priscum, si duos ex uxore Tanaquilide habebat liberos gene- ^{toboles.}
 ro potius, & ei Serua nato regnum, per manus tradere destinasse. Tu hoc ais esse uerisimilius, idq; pro ratione asserts, quòd quicquid Linius tradit, id ab alijs mutuatus est, & ab ijs præscribit, quos ipse magis probauit, quod ego solus faciã, qui nullius autoritate ductus, mea solius uoluntate Liniuum damno. Facteor, nullius sum sequutus autoritatē, sed ostendo Liniuum, & si uera loqueretur, nō tamen uerisimiliter loqui, quæ tu facis multo minus uerisimilia, cū sentias non admodū senem fuisse Tarquinium dum interfectus est, ut cū speraret se filios adultos uisurum, minus credibile sit destinasse regnum genero, uel tradere, uel fiduciariū cōmittere. Ego nego credibile esse adeo alie num fuisse Tarquinium à caritate liberorū, ut & Seruio extincto aliū sibi generū fuerit asciturus, cui regnū relinqueret. Tu ais credibile, nulla aliaratione q̄ superiore, quæ nulla est, utens.

Et hoc

Et hoc impudenti mendacio quòd dicis, cui summā imperij permitteret se uiuorita ut Priscus nomine, ille actu rex uideretur, quod Liuius nec ait, nec sentit. Nam quòd inquit illū, & apud regem, & apud patres plebemq; longe maximo in honore fuisse, ne putes idem esse penè, quòd regnare, eundem honore ait Liuius, hoc extincto quencunq; alium generū fuisse affecturū: neq; est quòd tanquam decrepitumingas Tarquinium mandasse genero huic, & cuilibet alteri procurationem regni mandaturū fuisse. Si tibi credimus adhuc uiridis atq; iuuis rex erat. Mihi credibilius uidetur, si filij paruuli Tarquinio & Tanaquilididi fuissent, non futurum eis cariorem unum generum, quàm duos filios. Tibi contrarium credibilius, cum propter alia ridicula auditu, tum uero, quia Tanaquil immemor filiorum, necessitate ducta, regnum uindictæ præmium Seruio proposuit. Quod nisi fecisset, actū erat de filijs & regno. Cum ego agā de utriusq; parentis uoluntate, atq; proposito hæredis imposturum instituendi: tu de præsentī necessitate Tanaquilididis, post necem uiri loqueris. Res inter se sunt longe natura diuersæ, necessitas, & uoluntas. Illa uero si generum non habuisset idem in fratrem, in propinquum, in amicum, in hospitem deniq; fecisset, ne id quod rex, cum alij, tum uero filij paterentur: quorum tu immemorem illam uocas, cum maxime eis prospiceret. Neq; uero tuo Marchionis Estensis respondebo exemplo, ne quid de principibus seculi nostri, nisi honoris gratia loquar. Tantum dixerim, insani esse hominis, credere utriq; parenti cariorem esse generum, quàm duos infantes, siue pueros filios.

Mibi uidentur ijdem parentes sperasse Populum Romanū obsequentiorē fore regijs liberis, quàm regio liberto. Et si testamentum facere potuisset Tarquinius, potius fidutiariā regni tutelam genero commissurus, quàm hæredem eum facturus. Tibi non uidetur, nec Tarquinius daturus tutorē filijs Seruim:

ne frat

ne fraudaret illos regno, ut ipse fraudasset filios Anci: nec Tanaquil ablatura regnum Seruio, quod ei flamma, quæ circa pueri caput arserat, portendisset. Omnia cõtra naturam loqueris, ut taceam quòd genere erat seruus, & libertus Tarquinij: quod ipse Tarquinius non fuisse: Anco certe timor malæ tutelæ, & ostentum futuri regni magis causam attulisset occidendi Seruij, quàm hæredis relinquendi. Sed cū esset opus tutore pupillis, nullus magis idoneus, quàm gener uidebatur. Et flamma quæ in capite fulserat, auxilium non excidiũ Tarquinianæ domui portendebat. Mihi uero circa finem, sed magis inter initia Seruiani regni contracta matrimonia uidentur inter filias Seruij, & Tarquinos iuuenes: cum scribat Liuius, tum palam factũ, & comploratione in regia facta, Seruius præsidio firmo munitus, primus iniussu populi, uoluntate patrum regnauit. Anci liberi iam tamen cõprehensis sceleris ministris, ut uiuere regẽ, & tantas opes Seruium nactum nunciatum est, Sueffam Pometiam exulatum ierant: nec iam publicis magis consilijs Seruius, quàm priuatis munire opes: & ne qualis Anci liberũ animus aduersus Tarquinium, talis aduersus se Tarquinij liberũ esset, duas filias iuuenibus regijs Lucio atq; Arunti Tarquinijs iungit. Et aliquanto post, forte ita inciderat, ne duo uiolẽta ingenia matrimonio iungerẽtur, fortuna credo Populi Romani, quo diuturnius Seruij regnũ esset, constituq; ciuitatis mores possent. Tibi placet circa finem regni Seruiani cõtracta matrimonia, & ingenita tibi leuitate, stultitia, temeritate, conaris probare filias non nisi regnanti Seruio genitas, hoc argumento, quòd Liuius ait Tarquinium huic filiam despondisse, non nuptum tradidisse, quia tenerior erat Seruius, quàm ut coire cum fœmina posset: cum Liuius dicat, iuuenis euasit, ueræ indolis regis: nec cum quaereretur gener Tarquinio, quisquã Romanæ iuuetutis illa arte conferri Seruio potuit, filiamq; ei suam rex despondit.

Hic

Hiccinē tibi tenellus uidetur adolescentulus, aut puer? quod si ut tu fateris filia regis nubilis erat, quousq; uis ditatas fuisse nuptias, cum præsertim ambo in eadem domo essent? Aut quid affers, cur non sub Tarquinio duodecim, aut saltem decem annos in coniugio fuerint, & inter initia regni Seruiani filias nobiles habuerint? Initia regni Seruiani, quod fuit quatuor, & quadraginta annorum, uoco, usq; ad decē annos & amplius: aut si non uis uocari hæc initia, faciam quinquēniū, quadrienniū, trienniū: nam eo tempore poterant nubere Seruij filia, quo tempore si nupserunt iuuenibus Tarquinijs concedes, id quod peto, illos iam sub exitum patris adultos fuisse, & pari potuisse succedere. Hoc loco tu cauillando quæris, an ego pro obstetricē fuerim in partu Tanaquillidis: qui uolo maiorem natu fuisse Lucium, argumentarisq; potius minorem fuisse, Aruntē uero maiorem, quasi non satis aperte Liuius ipse declarat maiorem natu esse, quem prius nuncupat: minorem, quē posterius. At legitur apud Liuium minorem Tulliam nupsisse Lucio, ut colligi possit, & ipsum Lucium minorem fuisse Tarquiniū. At id in omnibus editionibus legatur nescio. Ego ut alia plurima in Liuianis codicibus deprauata correxi, ita hunc locū mutans minor in maior. Et ne plura de mendis librorum dicā, uno sum contentus, è iure civili, cuius te peritū significare passim laboras, exemplo, quod ad hanc rem pertinet. Pomponius iuriscōsultus de origine iuris, inquit: Quæ omnes conscriptæ extant in libris sexti Papirij, qui fuit illis tēporibus, quibus Superbus Demarati Corinthij filius. Hic quis non uidet mendam esse libri? Ita in illo loco Liuij, qui propter similitudinē literarū facile corrumpi potuit, & omnis Liuij narratio Lucij regnum à Seruio repetentis, tanquam maioris natu est, nihil Arunte conquerente, quod profecto nō fecisset, et si mātī ingenio iuuenis, ac uir potius, si maior natu fuisset. Mihi nō fit uerisimile Priscū Tarquinium

Lucius an Aruntis senior.

Mendæ in Liuiio.

quiniū, dum Romam commigravit, fuisse adolescentem, cuius
 frater natu minor ante mortē patris decessisset, uxore graui-
 da relicta, & de quo Liuius scribit: Lucumo uir impiger, ac di **Lucumo.**
 uitij potens, Romam commigravit, cupidine ac spe magni ho-
 noris, cuius adipiscendi Tarquinijs (nam ibi quia peregrina
 stirpe oriūdus erat) facultas non fuerat. At ne puellam quidem
 Tanaquilidem fuisse, quæ sperni uirum ac aduenam ferre non
 posset, quæ peritissima esset augurandi: certe marito peritior,
 & ipso Tarquinijs nato: quæ dum maritum uideret honora-
 tum, cætera posthaberet, quæ etiam autor uiro esset natale so-
 lum relinquendi. Tibi uerisimilius sit, & illum adolescentem
 fuisse, & hanc adulescētulam, licet adeo peritam: quia tu in Hi-
 spania conspexeris puellam inter pueros pastores, nescio quid
 de pluuia ariolantem, quia picus tunderet arborē, prorsus reme-
 ineptam, & te picario uiro dignā: quasi in Hispania doctiores
 sint puellæ, quàm matronæ, & foemina quàm uiri: in quo tu
 magis loquēdo uisus es ariolari, quàm ulla uel puella uel anus. Mi-
 hi placet non ita properasse Lucumonem relinquere facultates
 suas, ut in alienā patriam cōmigraret, cū non tenderet ad cer-
 tos honores Romæ obtinendos. Tibi placet omnia debuisse pu-
 tare posthabenda. Primum, quia ueterū patrimonia, nō in alijs
 rebus quàm in pecudibus constiterant, unde sit dictum pecu-
 lium, quasi non & domos, & agros, & supellectilem ueteres
 habuerint, præter templa & sepulchra maiorum, & solum
 natale. Taceo peculium non pro patrimonio à iurisconsultis
 utique exponi. Deinde quia hæc res ei magnopere cordi erat.
 Hæc enim tua sunt uerba. Et ambitio deproperare cogebat.
 Neque magni & liberalis animi, Lucumo tulisset, diu sperni
 quoad permutasset utiliter, quod auari & tenacissimi fuisset
 hominis, qui præter honorem, cuius cupidissimus erat, omnia
 posthabuit. An ignoras quàm uehementer, & efficaciter eo
 moueat

moueat, & agitet præstabiles, & illustres uiros indignitas? si
 qua est fides, uideris mihi Benedicte similis infantibus, qui cum
 cernunt musicum citharam, aut organa pulsantem, plus uolu-
 ptatis ex suo stulto cantu, si cantus hic dicendus est, quam ex
 illo erudito amœnoq; capientes. Ego tanquam musicus sum,
 qui rationibus naturæ cōsentaneis utor. Tu creptam mihi è ma-
 nibus citharam, sine ullo artificio uerberas. Nam quis hic nisi
 infantium cantus est? dicere illustrem uirum esse, qui negligere-
 retur à suis, & nullum honorem, ne in patria quidem, assequi
 posset, & cuius mores ignores, eum affirmare bona sua dila-
 pidasse, ut peregrinari posset in urbe externa, quasi aut Romæ
 sine diuitijs honores se assecuturum speraret, aut Tanaquil de
 regno propediem obtinendo ex augurijs aquilarum, aut pico-
 rum picarum uel certior facta esset. Vt in hoc puer, ita in illo
 delirus extitisti: cum dicebas Lucumonem fuisse seditiosi, &
 parricidæ Corinthij Demarati filium: Cum Luius tantū dicat
 ob seditiones illum domo profugum fuisse; non seditionum si-
 gnificans autorem, quem Dionysius Halycarnassæus principē
 Corinthiorum tradit. Mihi placet aliquot annos Romæ fuisse
 sub Anco Lucumonem, aut decem, aut certe quatuor, ut disceret
 linguam Romanam, ut mores & ritus, ut se dignum redderet,
 qui potissimum ab rege deligeretur filijs tutor: cū eum faciat
 Luius locutum his uerbis, se ex quo sui potens fuerit Romam
 cum coniuge & fortunis omnibus commigrasse, maiorem par-
 tem ætatis, qua ciuilibus officijs fungantur homines Romæ, se
 quam in patria uixisse. Tibi magis placet decem cum menses,
 aut decem dies Romæ fuisse. Ego nego huius & Tanaquilidæ
 filium potuisse infantem esse post duodequadraginta annos,
 quam regnare cœperat pater. Tu bimulum, aut trimulum ma-
 iorem: minorem uero anniculum significas esse potuisse. Et cū
 Macrobius in testimoniū afferas dicentem, bello Sabino, quod
 bellum

Lucumo.

bellum, ut è Liuius non solum è Dionysio constat, gestũ est circa principia Tarquiniani regni: filium Tarquinij annos quatuordecim natum bulla prætextaq; à patre donatũ fuisse, quæ ratione putare potes eiusdem matrem post triginta amplius annos enixam fuisse? aut sexagenarium uelis puerperã extitisse. Me admiratio subit, uirum plusquam nonagenarium, prima in acie suos hortantem, infesto telo in dictatorem Posthumum incurrisse. Tu admirationem meam derides, quasi quotidianum hoc sit, & more tuo refers quædam exempla, ut impropria, ita falsa. Et ridicule interrogas, inquiens: responde hic Laurenti, si nunc iuuenis erat, ut eũ actor uocat, & tu assentiris, quæ dixisti uigenarium antea fuisse tempore mortis Tarquinij quatuor & quadraginta annis iam præmortui, quomodo centum annos agere poterat, dum concurrat in aciem cum dictatore Posthumano? Quid tua ineptius interrogatione Benedicte? Ego dicebam, si iuuenis erat Superbus cum Seruium eiecit, non fuisse Tarquinij filium: si senex, non recte à Liuius appellatum fuisse iuuenem, nec à patre exheredari tradito tutore potuisse, quia ipsum pater heredem potius destinasset. Ego absurdum dico, & Romanis moribus insuetum, foeminas nubere auunculis. Tu negare non potes insuetum, sed absurdum negas, quia absurdius sit rapere uirgines, & hospitij iura uiolare, quod Romulus fecit: Socerum, fratrem, uxore interimere, quod fecit Superbus Tarquinius, clarissimum rerum Romanarum scriptorem præter morem aliorũ à ciue Romano damnari, quod ego feci. O præclarum iuriconsultum, o eximium Liuij aduocatu? Vbi sunt tua iura, quæ toties inculcas? cum abs te iuris exẽpla poscam, tu profers exempla iniuriæ. Scio ut apud alios populos, sic apud Romanum fuisse cædes, uenena, incesta, sacrilegia, parricidia, rapinas, proditiones, calumnias, ac cætera facinorosa. Verum ego de bonis moribus ago, nõ de scelestis factis. Quis

D enim

enim sic defendit crimen, ut quia sunt alia maiora hoc, ideo crimen non esse. Romulus tamen excusat necessitatē. Tarquinius negat fratris uxorisq; necem, soceri uero iustam esse defendit. Ego nego me damnare Liuium, sed aio una in re ab eo dissentire, ut alij plurimi ab alijs dissenserunt, ut à cæteris historicis Piso, ut Dionysius Halycarnassæus, ut Lucius Florus, ut Vopiscus, & ante omnia ipsa ratio, tu pro te Aul. Gellium affers, qui de hac re non disputat, sed tantum nominat Superbum superioris Tarquiniij filium, qui autor non est tam argutus, ut sibi uideatur, qui multa potius, quam multum lecitauit, quem ego cum alibi, tum uero in dialecticis meis, tanquam falso sentientem reprehendi. Affers præterea pro te Eutropium, historicum quidem, sed gregarium, & qualiacunq; in Liuiio reperit colligentem. Affers insuper Virgilium, hic ego hæreo, hic uictū me fateor, ad huius nomē hiscere nō audeo, iam do manus, iā causa cedo, & tecū ius facere planè cōfiteor. Ait enim, uis & Tarquinos reges: qd' tu interpretaris de patre & filio Tarquinijs dici: elegās profecto interpretatio. Quid affers uir eruditissime cur de patre & filio Virgilius sentiat, potius q̄ de patre & nepote? quanq̄ ipse de uno oino Tarquinio superiore, ut egregio rege, possum accipere dictū in numero plurali, ut de alijs. Extulit hæc Decios Marios Magnosq; Camillos. Deniq; ut partis primæ finē faciā, mihi placet neminē uocari Priscū, nisi nepotē ætate, huiusq; rei attuli exēpla: Tu nullius autoritate, sed tua peruicacia fretus, assueras Priscū etiā antea potuisse uocitari, nunquā nec uera, nec uerisimilia loquens, ut nesciā, an unquā mihi uidear hominem magis audisse præposterū. Habes Benedicte, cur Liuius non uerisimilia loquatur, hoc est, cur tu nō uerisimilia defendas. Accipe cur non uera ex Dionysio Halycarnassæo, qui fuit Romæ eisdem, quibus Liuius, temporibus uiro doctissimo atque eloquentissimo, summaq; apud omnes auctori

Historicorū dissentio.

Aul. Gellius taxatus.

Priscus qui dicitur.

Dion. Halycarnassæus libertus. M. Terētij Varonis.

autoritatis, & si Libertus fuit M. Terentij Varronis, quem aiunt Romanorum fuisse eruditissimum, huius orationem è quarto Romanæ antiquitatis libro ad uerbum transferam.

Volo ante eorum quæ animaduerti rationem reddere, quam ob rem neque Fabio accessi, neque historicis alijs, filios fuisse Tarquinij pueros ab eo relictos, ne qui illorum historias nacti me aberrare suspicentur, scribentem pueros eos non filios illius fuisse, sed nepotes. Omnino enim inconfidèrate atque indiligenter prodidere, qui hanc de illis historiam conscripsere, non rimati res impossibiles esse pariter atque inconstantes, quæ se ipsas euertunt. Quæ singula paucis ego plana facere conabor. Tarquinius è Tyrrhenia demigrat, composita omni re familiari, cum esset in optima ad sapiendum etate. Siquidem administrandæ reipublicæ, & magistratibus gerendis, & muneribus ciuitatis obeundis idoneus fuisse traditur, & illinc ideo demigrasse, quòd nihil in ea urbe honoris adipisceretur. Et alius quidam aliquis hunc saltem triginta natum annos constituerunt, cum à Tyrrhenia demigravit, ab hac enim etate leges ferè uocant eos, qui magistratus gerere uolunt, & rempublicam capeffere. Ego uero quinque & solidis annis minorem constituo, & quinque ac uiginti natum annos eum facio illinc profectum, quem adhuc patre uiuente duxisse uxorem Tyrrhenidem uniuersi, qui Romanas conscripsere historias, confitentur. Commeat autè Romæ Anco Martio rege, ut Gellius quidem in historia tradit, primo illius regni anno. Ut uero Licinnius scribit octauo. Esto sanè ut hoc ipso anno, quo Licinnius scribit, non prius uenerit (nam certe posterius nò aduenit.) Quòd si nono Anci imperij anno, ut ambo scriptores aiunt, præfectus equitū bello Latino ab rege nutritur, nec minor natu quinque & uiginti annis Romā commeauit, & Anco regi circa octauum imperij annū amicus

Anci regnum.

extitit, profecto decem & septem reliquos annos apud ipsum diuersatus est. Quatuor enim & uiginti annos regnauit Ancus, ipse uero (ut confitentur omnes) regnū duodequadraginta annos tenuit. Ita octogenarius erat, cū obiit. Ex supputatione nanq; hæc annorū summa colligitur. Eius uxor quæ quinquennio minor erat, quemadmodum consequens est, quintum & septuagesimum accedebat annum sub exitum Tarquinij, quæ si minorem natu filiorum ultimum enixa est, quinquaginta annos nata, quippe post hoc tempus non concepit mulier, sed hic est ipse pariendi terminus, sicuti scribunt, qui ista indagauerunt. Non igitur erat hic quidē, minor annis quinq; & uiginti sub obitum patris, Lucius uero maior natu, non minor septē & uiginti. Quo fit ut eos non reliquerit paruulos pater ex hac muliere genitos. Qui si in uirilem adoleuerant ætatem, dum pater oppetijt mortem, profecto neq; mater eorum ita fuisset infelix atq; uesana, ut quod imperiū pater filijs reliquisset, id ipsa mater eriperet, & ex extero ancillaq; nato gratificaretur: neq; ipsi paterno imperio fraudati, iniuriam segniter, ac lente tulissent: idq; cum essent in ætatis robore, tum ad dicendum, tum ad agendum, neq; enim Tullius ut nobilitate eos antecellebat, utpote serua natus, aut ita multum differebat ætatis dignitate,

Partus anni.

Tullius.

sed tribus omnino annis altero maior natu erat, ut nō fuerint huic regnum libenter illi cessuri. Habet autem & alias quasdā hoc negotium absurditates, quas ignorauerunt cuncti, qui res Romanas condidere, præter unum, cuius paulo post efferam nomen: nam constat post Tarquinij necem Tullium, quod cepit regnum ad quatuor & quadraginta tenuisse annos, ut per id tempus maior Tarquiniorum, cum septem & uiginti annos natus regno fraudatus esset, septuaginta annis grandior fuerit, dum Tullium interemit. At eū robustissima in ætate tūc fuisse scriptores tradidere, Inquiunt, è Senatu sustulisse Tullium, sū-

rasq; portantem è gradibus deturbasse: ipsius uero ex imperio
 deiectio uigesimo quinto post hæc anno extitit. Eoq; anno in
 expeditione agens aduersus Ardeates inducitur, omnia per se
 ipsum belli munia obiisse, quod ab ratione abest in bellis ucr-
 sari, sex & nonaginta annos natū. Quinetiam amisso imperio,
 etiam bella cum Romanis non minus quatuordecim annis gef-
 sisse, per sese negocia exequentē, ut aiunt, præter cōmunes est
 omnium opinionones, & tempus uitæ eius esse maius, centum &
 decem annis, quod spatium uitæ non ferunt loca nostratia. Has
 absurditates quidā Romanorum scriptorū animaduertētes, co-
 nati sunt alijs absurditatibus soluere, negantes hcrū puerorū
 Tanaquilidem matrem, sed Geganeam quandam fuisse: de qua
 nullam accepimus historiam, & nihilominus immaturum foret
 rursum coniugium Tarquinij propè octogenarij. Et uiris tanto
 natu facultatem adese gignendī fide caret, neq; uero orbus li-
 beris erat, ut quomodo liberos concupisceret, cui forent filiæ
 due eaq; uiris iam locatæ. Horum singula & impossibilia, &
 inconsiderata colligens, nego filios Tarquinij fuisse, sed nepo-
 tes, accedēs Lucio Pisoni Frugi, qui in annalibus solus hoc me Pisonem fe-
quitur.
 moriæ prodidit: nisi forte pueri erant, stirpe quidem nepotes,
 adoptione uero filij, quæ fuit causa erroris cæteris omnibus
 Romanarū historiarū scriptoribus. L A V. Hæc Dionysius Ha-
 lycarnasseus, qui paulo ante, cuius hi filij fuerint tradit, inquit
 de Tanaquillide, post necem Tarquinij. Erat autē ej iuuenis fi-
 lius, nō ita pridem defunctus, ex quo duo filij relictī erant par-
 uuli, de quibus ita eandē loquentē, apud Seruium Dionysius fa-
 cit. Tarquinius rex Tulli apud quē educatus es, atq; eruditus,
 & ex omnibus amicis atq; cognatis maximo in honore habi-
 tus, nobis ille quidē indigna passus fato suo functus est, nullis re-
 bus neq; priuatis dispositis, neq; cōmunibus ac publicis dele-
 gatis, qui nec salutare quempiam nostrum, & alloqui extremis

mandatis potuit, hi autem pueri desolati, & pupilli infelicis relictii sunt, non minimum vitæ discrimen adcentes, & cū multa dixisset, in fine orationis inquit, Debes autem Tulli educatus à nobis, & eruditus, & omnibus bonis impertitus, quæcunq; filij à parentibus accipiunt, & nostra filia in matrimonium ducta, etiam si rex Romanorum, me quoq; tibi in hoc annitente, paternam his pueris benevolentiam exhibere, & cum in uirilè adoleuerint ætatem, & idonei ad rempublicam administrandã extiterint, eorum maiori natu imperium Romanorum reddere. Hæc loquens & utrunq; puerorum in ulnas generi, ac filie porrigens, ingentem ex ambobus exciuit lamentationem. Aliquantoq; post autor, idem facit Tullium orantẽ ad populum, tanquam tutorem puerorum, & penè sola illorum miseratio-
ne, ad parendum ei populum fuisse inductum. Quæ quoniam erant longiora, missa feci, satis hæc sperans abundeq; sufficere, ut constaret Liuium, ut non uerisimilia, ita nec uera dixisse, meq; eum merito, etsi uerecunde id feci, notare potuisse. Quod si quis me, qui multa, quæ apud Dionysium sunt, quasi diuinaui, putat legisse tunc istum autorem, cum illud opusculum cõdidi: is erit qui neque me diu cognitum habet, neque illos aduersarios, qui post editum illud opus quod supra iam decem annos, iam læsisse famam Liuij Benedictus ait, objiciebāt mihi, non nisi tinctum me Græcis literis esse: neque locum ubi illud composui, id est, Neapolim, qua in urbe Dionysij Halycarnassei historiæ nomen nostro sæculo ne auditum quidem unquã fuisse arbitror, quanquam si quis animaduertat ipsum meum libellum, intelliget planè conditum ab homine esse, qui Dionysium non legerat: nam alioqui, cur non eius, ad sententiam meã confirmandam, fecissem mentionem? An ita demens essem, ut si eum autorem compilassem, crederem furta mea celatum iri potius, quàm cū meo dedecore deprehensus: si quis ita non credit,
iuro

iuo me hunc autorē sex amplius annos, ab editione illius opu-
 sculi nunquā in hac parte legisse, neq; ab alijs quippiā de hoc
 loco audisse, & meo solius ingenio fretum ea disputasse. Intelli-
 gis nūc Benedicte, id quod crimini das mihi quanta sit laude di-
 gnum, quod admirabilius est, quā ut credi possit. Quare non
 expectes ut dicā me ex hac pugna discedere uictorē: non est, ut
 de uictoria tuā glorier: nō est, ut me mediocribus iam uiris com-
 parem: nō est, ut magnis autoribus, aut ipsi Liuiō cedam: inuat
 me, quasi poëtico inflatū spiritu, cum Horatio dicere: Sume Su-
 perbiam quæsitam meritis, & mihi Delphica lauro cinge uolēs
 Melpomene comam. Non sum, nō sum Benedicte in hac parte
 Liuiō minor, etiā si rumparis uerū dico, nō sum in hac parte
 Liuiō minor, nec minoris ingenij minorisq; iudicij. Rumpere
 inuidia, non sum inferior historicis omnibus, quos hoc non de-
 prehensisse Dionysius ait, non ipso deniq; Dionysio, qui non
 ullius, ut ille adminiculo adiutus meis pedibus cursum istius,
 qui equo uehebatur æquauit, & tu non tabellio sed tabellarie,
 ob rem penē miraculo dignā accusas apud summū magistratū,
 & actionem capitis intendis, & me abs te uictū damnatumq;
 etiam carmine gloriaris, ut ex epistola constat, quam ad prælu-
 stem uirū superioribus diebus Iacobū Gratum Bononiensium
 legatum dedisti, dolens, quod tam ille de me bene sentiret, atq;
 loqueretur: iussistiq; ut mihi eam ostenderet in hæc uerba:

Valla se Li-
 uio æquat.

Si tibi damnatum gliscit dementia Vallam

Tutari, quid falsa refers conuicia? solue

Argumenta tuum quæ concussere magistrum:

Si ratione potes nulla est defensio causæ. & reliqua.

Hæc quanquam barbara metra, tamen quia Bononiæ facta mul-
 tisq; ostensa, & huc ad tantum uirum missa, ita me irritarunt, ut
 uiris egregijs, & inter primos doctis Antonio Tridento, &
 Valerio Bononiensi communibus amicis, admodū succenserem:

D 4 quod

quòd tam diu totiesq; promissum accusationis tuæ exēplar, non repræsentarent. Itaq; adij hominem pœnes quē dicebant illum codicem esse. Quo impetrato duas refutando ei lucubratiunculas impendi : neq; enim ad te conuincendum maiori temporis spatio opus fuit. Vigilavi itaq; in te puniendo binoctium : cum antea securus in utranq; aurem dormirem, & credere te rem ipsam, defuncto Nicolao Pontifice, pro derelicta habiturum. Excitasti igitur leonem canicula dormientem, ut in te sciret. An tibi ego non uideor leo? certe tu mihi uideris tanquã leoni canicula: si canicula iam appellanda est, quæ ita leoninis dentibus unguibusq; lacerata est, ut uix in ea iam canis figura, aut animalis appareat. Exigebas à me canicula iam pœnam capitis, quòd famosum libellum in mortuum scripseram, si ille famosus libellus est: en in te uiuum uel magis famosum libellum scribo, nec tu tamen posthac audebis, & si te iuris peritum ostentas mecum agere iniuriarũ, & mentionem facere famosi libelli.

Leo Valla Cattel Benedi.

F I N I S.

LAVRENTII VALLEN

SIS IN BENEDICTVM MORAN-

dum confutatio altera ad Bauerium medicum.

LECTA, quam uix perlegere potui, Benedicti Morandi altera inuectiua, quam ille reuersionem uocat, in qua seipsum impudẽtia, ac temeritate uicit, nõ minus stomachi, quàm ex superiore contraxi: quòd homo tanquam ipse nihil habens negocij, toties mihi negocium faceßit. Cui si respondeam, tot uerbis blæteranti, & ut uerbosissimo, ita perplexissimo atq; intricatissimo, & ut mihi uidetur nunquam finem blæte

blacterandi facturo, nimirum non paucis uerbis, sed grandibus uoluminibus agendum est, quæ non legant homines, sed derideant, uelut de lana caprina cōcertationem: unde ego mētienti Benedicto similis uidear. Rursus nisi respondeam, tanquam deliranti, uereor ne qui meam diffidentiam causæ interpretetur, & hic apud suos, ut iam facit, uictorem agat, quasi me in hac colluctatione prostrauerit. Quid igitur agam? quid cor filij ineam? nisi ut mediam quandam teneam uiam, paucisq; ostendam, eum indignum esse, cui à me pluribus respondeatur, & quem directò in cum sermone compellem, medicumq; aliquem aduocem (si modo alia medicina, quàm mors, sanare uecordiam potest) qui huic curationes adhibeat (Debent enim boni uiri etiã aduersarijs bene consultũ uelle) eumq; ad sanitatem, si unquam sanus hic fuit, reducat. Qui falsa pro ueris, uera pro falsis, incredibilia pro certis, certa pro incredibilibus, stulta pro grauibus, grauiã pro stultis, praua pro rectis, recta pro prauis, parua pro magnis, magna pro paruis, deniq; mala pro bonis, bona pro malis habet. Ad quem morbum curandum te potissimum Baueri delegi: uel quia medicorũ nulli secundus es, uel quia conciuis illius. Itaq; accipio ea, quæ dixi pauca, tanquam capita errorum eius, ac uecordiæ signa, seu malum dicere cerebro sitis. Quia ego negaui Tarquiniũ Superbum Prisci filiũ esse, sed nepotem, id quod etiam tradunt, cum alij, tum uero Piso frugi, Dionysius Halicarnassicus, Lucius Florus historici præstantissimi: ob id me Morandus homo moderatus supplicio dignum statuit, & apud summũ pontificem capitis arcescit, quia Titus Liuius fuisse filium tradit, & nisi me ille, Christianæ religionis caput, capitis damnauerit, meũ ei ostendit: minaturq; fore, ut à Tito Liuiò apud inferos in Elysijs campis incusetur, tanquam illuc peruerturus: & cū propterea à me increpetur, ait se in hac re perstiturũ fuisse, si ille adhuc summus pōtifex uiue-

Tarquinius nō
est Prisci filius,
sed nepos.

ret, quasi hic qui nunc est, non sit longe illo in iure, et civili & pontificio peritior. Quia risi hominem, qui non semel Titum Livium Romanæ historiæ appellaret notarium, & idcirco defensionem illius ad se arbitraretur iure optimo pertinere, qui notarius foret, ait me dignitatem tabellionum, notariorumque lesisse, & ob id illorum in me conatur invidiam cõflare. Quia eum notarium maleficiorum, quàm historiæ peritiorẽ dixi, de Tarquinijs opinantem, contumeliosissimum me uocat, cum ipse totus in me contumelijs scateat. Quia Dionysium Halicarnensem confutare ratione non potest, putat eum ex hoc iri confutatum, quòd Græcus sit, quasi Græcum esse sit loco opprobrii ponendum, Homerusque, Plato, Aristoteles, Demosthenes pro nihilo habendi: & seruus fuerit, quasi non & Aesopus, & Diogenes, & Plato serui fuerint. Hæc enim illius sunt uerba. BEN. Neque uero uerisimilius adhibenda fides homini liberto quàm libero. Siquidem liberales artes, ex quibus historia nõ eximitur, à liberis, non à libertis hominibus dicuntur, quæ cum proprie sint liberorum, probabilius est de his liberos, quàm libertos transigere. LAV. Ergo Morandus melius historiam scribet, aut de liberalibus artibus loquetur, quàm Dionysius, quem hic pro Libertino libertum uocat, quasi Libertini, siue liberti liberi non sint. Hic cum nihil tribuendum Dionysio putet, at quanto auctori? tamen Guarino Veronensi repugnari necephas putat, erudito illi quidem uiro: sed quia uiuus est, nondum inter diuos reponendo: & nequaquam ad maiestatem Dionysij aspiranti, quæ in quadã oratione mentionẽ Tarquiniij Superbi facit tanquam Prisco geniti, quasi debuerit illic Guarinus à recepta, & trita opinione dissentire, quem reor, & si Græcorum literarum peritissimus est, tamen nondum eo tempore legisse illud Dionysij opus, quod etiam paucissimi Græcorum legerunt. I nunc & dic me tũc illud opus legisse, cum eum libellum composui

Dionysius
Libertinus

posui, de quo nūc controuersia est: quæ res cū ex alijs multis, tum uero ex quibusdam à Dionysij probatione dissentientibus cum constet, quia in causa coniecturali omnem, ut aiunt, lapidē mouebam, tamen hic mentiri me ait: & quoniam iusiurandum interponebam, peierare: quasi omnes, sicuti ipse, deum non timeant: & nullum sit ratum, nisi per Stygiam paludē iusiurandum: & Orcus apud Græcos (quos tamen iste contemnit) iusiurandum dicatur & Pluton, seu sedes inferna, ut nisi per Plutonium & infernam sedem iurare non liceat, ad quam se iturum, & ubi Liuius agit ad Elysios campos, & ancena piorum concilia, ut uere sit Benedictus & optat & sperat. Sed caueat mono, ne illic à Dionysio, uel accusetur, uel Scutica uerberetur: qui barbarus Græcos quales sunt inferi iudices, contempserit. Cuius Dionysij probationem, quia me dixi tanquam fulmen in cum torquere, ipse uelut Laurentiana simia ait se fulmen Tullianum in me contorquere, quod Cicero in Bruto meminit Prisci Tarquinij: tanquam aut Tarquinij Superbi, quasi non dicat Dionysius posse putari superiorem Tarquinium patre posterioris, quia hunc nepotem adoptauit: & quasi non idem Terentium Varronem patronum suum nō multo deteriorem Marco Tullio, & in notitia uetustatis longe peritiorē notauerit: nedum Ciceronem: & quasi non maioris sit in historia auctoritatis Liuius quàm Cicero. Ut taceam nonnunquam Ciceronem in historiarum, ac fabularum cognitione non satis fuisse ap- probatum. Idem ut me impugnet, negat, Lucium Tarquinium, qui postea Superbus est appellatus maiorem natu fuisse Arunte, quod cum omnes historici ueteres, tum ipse Liuius ait: quod iste cæcus non uidet se improbare Liuium, quem aduersus me defendere, & cuius uicem dolere uideri uult. Nonne hæc uecordiæ, atque cerebrositatis signa sunt maxima? id euidentius ex ipso confutationis genere licet intelli-
gas, ut

Thesis seu po-
sitione prima.

gas, ut eius principia quædã attingam. Ait autem. BEN. Duo-
decim positiones affers, quas summam duxi refellendas. Et pri-
mum mihi refers, quod ego uerisimilius affirmem Tarquinium
Priscum filijs extantibus sibi duobus ex uxore: destinasse gene-
ro potius serua nato regnum per manus tradere, quam filijs.
Hic nisi fuisset tecũ agere siue iniuria pollicitus, exclamarem
te Laurenti peruersorem: nam id minime dixi: quinimò Priscum
post acceptum uulnus uerbum negaui protulisse, quem si loqui
potuisset, filios hæredes dimissurum fuisse rebar. Idcirco falsas
intuli rationes tuas esse, quod affirmares ei non fuisse liberos
dum moreretur. LAV. Quam paucis in uerbis quot delirantẽ
ta? primum quid ad rem attinet dicere, se negasse Tarquinium
post acceptũ uulnus uerba protulisse? nõ magis quam negasse
eundẽ dormire, aut comedere, uel bibere potuisse. Taceo quod
ait, Rebar dimissurum filios hæredes, quasi ipse tũc fuerit cum
nondum Tarquinius uulnus accepisset. Taceo uerborum quoq;
absurditatem: dimittere filios hæredes, et filijs extantibus. De-
inde cur arbitratum illum filios hæredes fuisse facturum: quem
Liuius scribat, fuisse facturum ut uidebatur occiso Seruio here-
dem regni quemcunq; alium generum delegisse. Postremo cum
hoc ego negem uerisimile esse, quod Liuius ait, idemq; hoc ipse
Liuij patronus uerisimile dicat, quæ tandem Vesania est excla-
mare me peruersorem, qui dixerim id ab eo dici: quod ab ipso
Liuii dicitur. An est aliud, destinare regnum tradere cupiam,
quàm esse facturura quempiam regni hæredem? Vter ergo no-
strum est, ego ne uerborũ peruersor, an ipse mente peruersus?
Secunda. Venit ad alteram, ut ipse appellat, positionem meam, inquit,
BEN. Vnde pari iure tua secũda ratio uelut inanis est sublata,
dum negas, extincto Seruio Priscum alium sibi generum fuisse
asciturum, cui regnũ relinqueret. Hic, ut uideo, surdo narratur
fabula: nam de Prisci uolũtate negaui compertũ aliquid haberi:
licet

licet Anci filij suspicarentur id fore, quod tamen facturum inficiabar Priscum quia non relinquitur futurum necessario, quod alius quispiam putauerit. Quam ob rem si mentem Liiij pari iudicas ratione, uehementer erras. Non signauit hunc in Topiceis locum Cicero, non Boëtius, non Aristoteles, ut si dixerit historicum quenquam imaginari fore aliquid, necessario sit eadem scribentis opinio. Non ne legisti, quot capita, tot sententiæ? LA V. Non ne hoc summæ Vesaniæ summum argumentū est, ut obijcias alteri peruersitatem, ipse peruersor? Quæ enim maior peruersitas est, quàm cum dicat Liiuus quòd Priscus uidebatur facturus occiso Seruio quemcunq; alium generum, què delegisset heredem regni: negare hoc uisum alijs, nisi soli Anci filijs. Hoc uerba Liiij non dicunt, hoc sermo publicus nō sentit, ut si dicam ideo Cæsar interfectus, quia uidebatur se regem facturus: non id dico, quod solis interfectoris uidebatur, sed quod omnibus. Ita nunc Priscus omnibus uidebatur facturus generū regni heredem: nam cur id solis filijs Anci, quod nullis alijs uidebatur fore? an ita demētes erant? hoc nemo tradit: imò quātum uideo ex eorum consilio, prudentissimi fuerunt: quibus nisi uasamentum mulieris obstuisset, regnum paternum reciperassent. Ergo demēs Liiuus fuit, qui facit hoc uisum esse illius? Minime: quia & illis, & omnibus Priscus uidebatur Seruio, uel cuiusq; alteri genero regnum relicturus, ob id uidelicet: quia filios non habebat. Nec uero relicturus generum regem, sed regni administratorem, sub fidutiaria tutela nepotum infantium Lucij & Aruntis: itaq; per hanc fidutiariam tutelam, & administrationem successor regni atq; regnator erat futurus Seruius, id quod maxime dolebat filijs Anci. Ergo non uerisimiliter dixit Liiuus si filios habebat Priscum fuisse facturum non filios heredes regni, sed serua natum, aut quemcunq; alium generum: id est, desinasse huic potius, quàm filijs regnum per
manus

manus tradere. Annon hoc mi Baueri validissimū argumentū est? & Ciceroni, Boëtioq; & Aristoteli cōprobandū? Melius argumētū eius, Morione dignū, quot capita tot sentētia: quasi rationis locū obtineat, id quod alicui capitulo, cerebrosoq; uideatur: aut fuerit historica grauitatis, atq; prudentia, eam opinionem, siue ut hic Ciceronianus noster ait, eam imaginatiōnem attribueret filijs Anci regis, quæ absurda, quæ capitulo, quæ incredibilis foret. Hoc autem & opinari & dicere. Morandi seu Morionis est. Sed ne plura repetantur, ueniamus ad

Texta. tertiam, ubi ait. BEN. Tertio mihi das uitio, quòd esse affirmauerim credibilius Tarquinio & Tanaquil cariorum generum unum quàm duos filios. Non quoco me Laurenti continere toties prouocatus tuis in me confictis mendacijs. Extat enim libellus meus apud te, sicut ais, cuius exemplaria plura sunt scripta. Vnde commentum hoc tuum liquere potest. Imò dixi futuros cariores filios quàm generum, atq; dimissurū fuisse Priscum illos heredes, si testari potuisset. Et quidem uehementius me agitant ista tua mendacia, quàm contumelia quæ risu totus effundor. Verum indignitate moueor cum hæc offendo tua de me commenta. LAV. Siqua fides mi Baueri, uereor, ne tua ars par non sit huius Langori atq; morbo, ea loquentis, quæ non sani esse hominis, non sanus iuret Orestes. Ait futuros cariores Prisco filios quàm generum. Si futuri cariores, ergo nō erant. At fuissent si testari ille potuisset. Stultæ propositionis stultior ratio: quasi facultas, potestasq; testandi faciat patri filios caros, non quia filios quis instituit heredes, ideo caros habet, ideo heredes instituit. Non potuit cum uulnus accepit institueret heredes? quin antea instituerat? certe quia caros non habuit. Hoc naturæ repugnans est. Ergo dicendum, quòd nullos filios habebat. Est ne hoc mendacia dicere? est hoc confingere? Hæcine erunt commenta? & quæ moueant homini indignationem

tionem, & ut ipse barbare ait indignitatem? atq; etiam addit.

BENED. Eodem item in loco inquis, cum ego agam de utriusq; parentis uoluntate, atq; proposito hærcdis instituenti, tu de presenti necessitate Tanaquilidis loqueris. Existimabam me ad hominem Liuius nec minorem ingenio, nec minorem iudicio, qualem te ipsum prædicas, habere sermonem: qui cum dixissem de paterna uoluntate non esse cautum, quia uulnere accepto loqui non potuit, neq; quenq; salutare, sicut Dionysius asseuerat tuus, neq; antea constituisset de matris mente, nisi cum necessitatis coëgit, affirmauit Seruio Tanaquil regnum cessisse necessario: quod alioqui filijs seruaturã esse nõ ambigebam.

LAV. Taceo stulta ironia usum, quod putarit me Liuius maiorem: taceo siulte etiam dixisse, se affirmasse, quod affirmare non attinebat, cum id ex historia, non ex ipsius auctoritate constet. Taceo stulte dixisse cautum de paterna uoluntate. Nam quid sibi uult hæc oratio? nisi sentit cautum pro compertum accipiendum esse, in his uerbis mi Bauri nisi tibi hic mente captus uidetur, quominus ipse tibi talis uidear non recusato. Iam nunc eleborum præpara, quo aut me purges ut insanientem, aut Morandum. Ego negauit Tanaquilidem si mater Lucij & Aruntis erat, passuram fuisse, ut duobus filijs maritus anteferreret generum, uel serua natum, uel alium quemcunq;. Iste respondet non constituisse de matris mente: quasi uocari in dubium queat, facile passura fuerit hoc Tanaquil nec ne: non constabat de mente matris. Id apud moriones insanos que non constat, sed apud homines rationis compotes, simul ac constitit fuisse Tanaquilidem matrem, & de illius in filios pietate constabit. Quod etiam hic instantissime confitetur, cum inquit, quod alioqui filijs seruaturam esse non ambigebam. Si seruatura erat, cur ita filios tractat? ut credat ad homines alienos regnum eius non

Indignatio aliud quã indignitas.

non ad filios peruenturum. Plurima in hominis stultitiam dici possent, sed cum plurimis confutare propemodum stulti est. Ideo q̄; tantum quartam eius positionem addam dicentis. BEN.

Quarta.

Quarta similiter ratio tua de me falsa mētitur, quod ponā sperasse Priscum & Tanaquil Seruio Romanum populum obsequentiorē fore, quā proprijs liberis, etsi testamentum facere potuisset Tarquinius, Seruum potius reliquisset hāredem, quā ei fidutiariam regni tutelam commisisset. In quo, quā manifeste delires, audi uerba mea, quæ apud te in depulsione mea priore comperies. De patre autem secus existimandum, qui si post acceptum uulnus aut testari aut fari potuisset: quippe affirmauerim dimissurum filios hāredes fuisse sub tutore Seruio: nisi forte timuisset fraudem, quā præstitisset ipse relictus tutor filiorum regis Anci. Hic licet uidere, quot uelis subterfugere figmentis, quāq̄; boni uiri de te mihi fidem minuisi. LAV. Est mi Baueri (ut tu optime nosi) genus hominum stultissimum, & idem malitiosissimum, id est, quod ob mentis peruersitatem maxime cupiat fallere, sed propter inopiam consilij minime possit. Talis est Morandus, qui & fallere uult iudicem; mihi suum uitium tribuens, & tamen ab ipso honeste, ut falsus deprehenderetur. Ita enim loquitur quasi ipsum ego impugnare inceperim, non ipse me. Ego contra Liuuum loquens aliquot argumentis colligebam, non esse credibile Priscum potius generum, quā liberos hāredes fuisse facturum. Quā argumentationem deinde, cum huic Liuiano patrono respondebam, contraxi, & item eius defensionem his uerbis. BEN. Mihi uidentur ijdem parentes sperasse Populum Romanum obsequentiorē fore regijs liberis, quā regio liberto, & si testamentum facere potuisset Tarquinius potius fidutiariam regni tutelam genero commissurus, quā hāredē eū facturum. Tibi nō uidetur nec Tarquinius daturus

turus tutorem filijs Seruium, ne fraudaret illos regno, ut ipse fraudarat filios Anci, nec Tanaquil ablaturaregnum Seruio, quod ei flamma, quæ circa pueri caput arserat, portendisset. Omnia contra naturam loqueris, ut taccam, quod gener erat Seruius & libertus Tarquinij, quod ipse Tarquinius nõ fuisset Anco: certè timor mala tutelæ, & ostentum futuri regni: magis causam attulisset occidendi Seruij, quàm hæredis relinquendi. Sed cum esset opus tutore pupillis, nullus magis idoneus, quàm gener uidebatur: & flamma, quæ in capite fulxerat, auxilium, non excidium Tarquintianæ domui portendebat. L A V. Ex his uerbis nõne quod ego in Liuiõ nego esse credibile, id iste credibile ait esse? Priscum ac Tanaquillidem sperasse populum Romanum obsequentiorẽ fore regio libertõ, quippe quæ facere regni successorem destinauerãt, quàm filijs. Et cum hæc ita sint, tamen me falsum, mendacem, delirum, fictorem subterfugientem, & in mentiendo impudentem appellat, quasi ipse, ne quid aliud dicam, nihil subterfugiat, quia contra tot, ne dicam quales meas rationes, nihil aliud respondet; nisi se non ita dixisse: stolidissimus tergiuersator, improbissimusq; dissimulator, qui uulnera sua mauult occultare, quàm fateri, in rebus necessarijs mutus, in nugatorijs loquacissimus. Cuius nisi cætera stultiora sunt, quàm ista, quæ protuli, non abnuo quin hæc pro sapientissimis habeantur. Huic ego pluribus respondeam, & eius singula quæq; deliramenta consuetem, aut rerum aut uerborum? Nam ut aliquid tantum de uerbis dicam, ait: In quo quàm manifeste delires audi uerba mea, cū dicere debuerit, in quo quàm manifeste delires, intelliges è uerbis meis. Item præstare fraudẽ, eodem modo dixit quo præstare quis bonam rem dicitur. Item si aut testari, aut fari potuisset, quorũ alterum superuacancum est. Quippè etiam barbarissimè posuit. Hic itaq; inrudius, & à me uictus atq; exossatus, tandem cum alibi, tum in calce libri sui de me, tanquàm uicto insolentissime

E gloria

Benedicti con-
clusio.

gloriatur. Et quia eum mihi quasi leoni latrantem caniculam dēxi, hoc suam inuectiuā sine conclusit. B E N. Et in quācunq; dormiturus aurē, te posthac uertes tuo magis infortunio, quā meo dedecori, uelut coelestem tibi canem improspera, & infelicia tibi portendentem me caniculam compeilabis. L A V. Non intelligens: quid enim male sanus intelligat? canem seu caniculam coelestem in ore leonis esse, nec si cupiat, illinc se eximere posse, id est se in ore Laurentiano uelit nolit & esse & semper fore.

F I N I S .

L A V R E N T I I V A L

L A E I N B A R P T O L E M A E V M

Facium Ligurem, inuectiuarum seu recriminationum Liber Primus.

Aenci. xj.

VANE Ligur, frustra q; animis clate superbis,
Nequicquā patrias tentasti lubricus artes,
Nec fraus te incolumem fallaci perferet Auro.
Vergilianis te uersibus ideo compellare uolui,
quod te Ligurem, me Romanū professus, no-
mine isto Ligustico mihi insultasti: & quasi te uuet cū Romano
pugnare, nulla pror fus à me lacepsitus iniuria, bellū intulisti: uir
litigiosus semper & durus, ac certaminis ubiq;, quā pacis anā-
tior. Utq; antehac in alios, ita nūc in me inuectus es; cassas quā-
dam & inanes irarum causas fingens, quo fulgorem meum ob-
teras, quo uia tibi ad lucra munias: quo deniq; aliquid gloriolae
compares: more ueterum adulescentum in causis forensibus au-
spicādis. Qui ut se disertos, ut probos, ut reipub. studiosos osten-
derent, claros uiros in iudicium uocabant criminibus responsu-
ros. Quo deterior mihi certaminis huius conditio proponitur:
quod colluctandū habeo cum adulescente, non annis adulescente,
sed sen

sed sensu, sed usu, sed temeritate: & qui cum uictus erit (quemadmodum est apud Ouidium) me cū certasse feretur, ut maior gloria secutura sit eum uictum, quā me uictorem.

Turpe quidē contendere erit, sed cedere uisum Turpius, ut idē inquit. Vt cūq; tamen etsi parcm semper bello præoptauit: cuius rei fides est: quōd scriptis meorū temporum laesi neminem, facile patior me ad pugna esse prouocatum: nam (ne ab eiusdē gentis mentione discedam) ut ligur hostis natus erat ad cōtinendam Romanis militarē disciplinam (sicut à Liuiο scriptū est) nec alia prouincia militē Romanum magis ad uirtutē acuebat: ita Ligur iste mihi materia & cōtinendæ oratoricæ disciplinæ, & acuendæ uirtutis erit: quāquam Ligures hunc nō agnoscunt: etsi ex uiculo non ex urbe est, sed ad Scythas ortū ipsius referunt: ut illud Ciceronis in eum aptissime cadat: Quorum hominū esset nescire Facij origo & opificium. mus, nisi se Ligurē esse diceret. Nam pater Scythes esse fertur, nec nō (ut Græco uerbo utar) Scyreus, id est, sutor: Piscatoribus, è quorū corpore ipse est, calceos faciens: à quo præ inopia uix puer hic, ueluti mancipiū, ut parens mancipiū fuerat, Spinole familiæ traditus est. Quod absit ut exprobrandæ fortunæ causa dicam. Dico causa notandæ insolentiæ, qui nō intelligit quanto deformius sit huiusmodi hominē superbum esse atq; petulantem. Secundas fortunas (ut ait Plautus) decent superbiæ. Nam illud mihi C deformis ipse generi est, q; furto, q; prodicione, q; scelere aggressus, bellū non indixit mihi, sed intulit: nullaq; humanitatis ac amicitie ratione habita, prouinciā meā, consuevis sibi latrocinijs, infestat. Ex quo uicto captoq; & si triumphū nō merebor, tamē importunū magis, quā in signē latronē, atq; piratā coëruisse, tum iucundū, tū uile erit. Qui nisi me post alios inuasisset, profecto non tantū mihi sumo, ut cæterorū quoq; uicem ulturus fuerim. Nunc illorum pariter, ac meas ulciscar iniurias: ulimo quidem, sed grauisime omnium lacebitus, ut omnis belli huius

inuidia penes eum sit, qui prouocauit: si prouocasse dici potest, qui non suo magis cōsilio ad hoc descenderit, quàm alterius iussu atq; persuasū. Neq; enim debeo sic læsus irasci, ut grauiorē uideri uelim plagam, ac uulnus quod accepi. Sua ille quidem sponte ad me ledendum inductus est, & fatuo consilio. Quid nīcum

Faciū, Faci-
tiue, Fatuus.
Panhormi mo-
tes,

nōnunquā pro Facio Fatuus uocetur: sed ab inimico meo Antomio Panhormita, qui se ex Bononia appellat. Licet quidam ex Bona, id est, ex Hippona Africæ oppido oriundum dicant, impulsus, præcipitatus, incensus, & ex fatuo planè insanus, furiosusq; factus, qualis ipse magister est. Cuius (ut cæteros mores impræsentiarum omittam, de quibus postea dicam) ea natura est ut Romæ, Alfinus quidam, imprimis solers medicus, ei, nescio quid consulenti dixerit, si Faber Ferrariū fuisset, furiosus eras futurus. Multi hoc de ipso referente audierunt, non solum ego. Neq; à Medicorum iudicio uulgaris dissentit opinio, ac sermo: negoq; usquam gentium esse quempiam qui hominem norit, nisi uel consuetudine, uel morum similitudine isti coniunctum, qui non idem & sentiat, & loquatur. Nam quod ad uitam attinet, pleriq; mirantur, cur non hunc aut deus olim ad inferos detruserit, aut homines ueluti omnis memoriæ teterrimum monstrum, uel in ultimas terras deportauerint, uel noua aliqua morte multauerint. Percam, si cuiquam illud Plautinum de nīlite glorioso magis cōuenit: Eū odere, tam uiri, quàm mulieres. Nefandissime Panhormita multum te, multum decepit opinio, qui fatuo histrione sperasti in me agere tragœdiam, qui te lanista, me ac Fatuum in harena, ut par gladiatorum dimicaturus, tibi promissisti, cum uoluptate summa cum aliorum quorundam, tum præcipue tua. Dediti fuscinam tuo Mirmilloni, dedisti harenaria Fatuo arma, instruxisti furiosum telis, ut me in theatro quiescentem inermemq; inuaderet. Non abnuo pugnam, ne fugere uidear, certabo equidem quando ita uis, sed te uicissim de spectaculis detraham, & in medio

Alfinus

medio consistere compellam, non prius dimissurus, quàm utrūq; petendam ad ueniam male mulctatos adegero, ac circū ora confessus mihi plaudentis uos deridentis atq; exhibilantis uictos, uinctosq; traduxero. At ne diutius legentes expectatione suspendā, ac differam, quàm atrox ista iniuria sit aperire, ad rem ueniam, Sed quo liquidius ijs, qui inter nos iudicaturi sunt, ius & iniuria patefeat, repctam altius, illud affirmare ausus, cum me Barptolemeus & prior & atrocissime læsisset, non modo nihil in eum à me irato, uel factum uel dictum esse, cuius ultionem ille expetere deberet, sed etiam si id esset quod ab eo prætenditur, neq; à me potuisse leuius offendi amicum, cum iam hic esset inimicus, neq; à se grauius lædi inimicum cum adhuc essem ei amicus, quantum in ipso fuit, quàm me læsit, si tamen Fatuus ledere, & furiosus iniuriam facere potest. Qui nisi illam ipsam, quàm sui ulciscendi causam allegat, falsam dissimulare nescit: palamq; ostendit inuidiam mei, & Panhormitæ persuasionem fuisse non recusō, quo minus animum lædendi, non habuisse uideatur, quod solum Fatuus ac furiosus potest. Itaq; non tam alieno, quàm suo ipsius testimonio iugulandus est. Hic igitur grauis, atq; moderatus uir, ante paucos admodum menses, quàm historias regis, ab illo iam aliquoties epistolis iussus, inciperem: exegit à me ut historias suas, quas Genue inchoauerat de bellis Genuensium cum Venetis (nam quæ scripserat de bellis Genuensium cum Catalanis suppressit) perlegerem, annotaremq; si quid displiceret. Ostendisse enim se illas nonnullis, quorum nemo ultra primas sanè paginas euoluisset, pigritia (ut ipse dicebat) lectitandi. Ego, ut qui nunquam in huiusmodi genere fui fastidiosus, acceptos ab isto libros perlegi, idq; eodem biduo, cum plus quinque milium uersuum esset: neq; hos modo, sed etiam inuectiuam aduersus nescio quem Genunsem contumelijs, ac cōuicijs plenam: quòd diceret sibi ab illo obiectum in quadam epistola, quòd esset ingratisissimus, & totus

ex invidia factus, & dignus suo genere, suisq; maioribus. Cuius inueſtiue, quid alia uitia dicam, cum uerſum quendam triuiale, cuius nunc non memini, & partem alterius, quae uerba ſunt aſtologi Ptolemei, Sapiens dominabitur aſtris, uellet eſſe Vergilij. ut mihi, qui ex ineptijs familiarium moleſtiam contrahere ſoleo, riſus excuſſerit. Huius rei cum caeteri, qui legerunt, teſtes ſunt, tum ipſa oratio: nam eam (ut audio) emiſit, ubi uerſus iſti aut falſo autore, aut nullo nominato reperientur. Sed redeo ad hiftoriam, in qua quid attinet enumerare, quot ego mendas emendarem, amice tamen & molliter, cum meo conſilio illam, & correxerit, & nondum emittere ſit auſus: recte utruq;, nec enim ſua laude fraudabo. Correxit quidem duabus orationibus, quae totidem principibus in eandem penè ſententiam tribuebantur, in unam coëctatis, non eſt autem auſus emittere, quòd cum in deſcribendis prælijs, neq; tempus, neq; locum, nec modum comper tum habens, ac ne bellorum quidem cauſas, atq; origines omnia ex ſe plus quàm poëtica licentia excogitaſſet, etiam atq; etiam à me admonitus eſt, ne cõmitteret, ut ſcriptores rerum Venetarũ, non modo ſe reſellerent, uerum etiam deriderent. Quanquam ſunt qui affirmant nõ antea emiſſurum, quàm hiftoriam bellorũ quae Genuenſes cum Catalanis geſſerunt, emittere liberum erit.

Cataloniæ rex
En qui hiftorias regis Cataloniæ ſcribendas ſuſcipere audeat. Illud uerò ut ſe retractaturũ promitteret, impetrare non potui, licet ab eo uehementer contenderem: nam citius iſti uitam, quàm maledicentiam dempſeris, ne in Venetos tanta uerborum petulantia inueheretur. Licet autoritatem Raphaëlis Adorni, tunc Genuenſis ducis, cuius filij præceptor hic erat, attulerim, planè grauis Iuriſconſulti atq; oratoris: quarum doctrinarum alterius profeſſor atq; antiſtes eſt, alterius admodum ſtudioſus. Is cum priuatus Mediolarum ageret, quodam die apud me negauit, ullam ſe magis inſulſam orationem uidiſſe, quàm Antonij Panhormitæ

exhorta

Raphaël Adornus.

*exhortatoriam ad Genuenses de bello Venetis inferendo . Nam præterquàm quòd nota est Venetorum dignitas, dicebat si quando uobis fuerunt in prælijs superiores, eo deformius ciuitati uestræ uideri debet, à talibus uos hostibus fuisse superatos : sin uicti à uobis, quod tandem decus uestrum, imbellem, & qualè ille se ait, uicisse gentem? Hac in re maluit Fatuus noster Panhormita factum, quàm aut ducis sui, aut meam sequi autoritatem. Hæc sunt quæ ego feci fideliter, grauitè, & amice. Referà nunc quæ iste uicissim egerit. Non ita multos post dies, nisi ad hunc libellum quendam, quem nulli dum recitaueram, ostenderam uel: utpote nondum satis detextum, atq; purgatum, ut quid de ueritate disputationis illius sentiret, diceret: & si dissentiret, rationes quæ se ad dissentiendum inducerent, aperiret, si me ad suam reuocare sententiã uellet: ut moris est, inter doctos atq; amicos fieri. Soleo quibusuis operum meorũ iudicibus hunc honorè deferre uerborũ. In eo libello erat uerbũ *parciturus*, certo de super Parciturus. signo notatũ, ut soleo (quoties in opere nondum exacto, de uerbo aliquo dubitatio incidit) facere. Hunc librum ut postea cõpèri, amicus egregius ad inimicum meũ, Antonium Panhormitam detulit, cõmuniq; consilio transcribendum curauit, ne mihi quod peccassem emendare integrum foret. Deniq; rumore d'ssipant, me (qui de grammatica ipsum quoq; Priscianum reprehendere non uerear) in uerbo notissimo, proinde turpissime esse prolapsũ. Rem toti ciuitati cogitam dico. Sunt qui ex illo furtiuo exemplari alia transcripserint: tandem cũ remisso codice hominẽ forte habuissẽ obuium, quid in quã de mea sentis opinione: nihil dum, inquit, pro comperto habeo. Ideoq; ad Guarinum præceptorem meum istam quæstionẽ retuli: cõmotus ca re non nihil sum, haud ignarus peruerso eũ animo fecisse: & cur ita in quã? nam ad tantũ uirum opus nondũ expoliturũ mittere immaturum fuit, certè non expoliturũ esse significatum opportuit, et si mearũ*

Parcirums.

laudum illum scio cupidissimum. Caterum audio Panhormitam reprehendere quòd parciturus scripserim, quòd aliunde, quàm ex te scisse non potuit. Hic iste, ut solent irasci, qui se iure defendere non possunt, præterea instigatione Panhormite, qui dolens me parare omnia ad regis historiam componendam, Fatuum suum ad eam spem sollicitabat, non scripsisses inquit, si reprehendi nolebas. At qui inquã non uerborum te, sed rerum iudicem fecerã, nec publice reprehendere oportet, quæ publicata nõ sunt: tamen hæc nihil uolo momenti habeant, nisi sæpe aliàs *Parsum* scripsi, & istud si uitium est, ipse uobis prior animaduerti. Quippe quod nota superscripta signaui, quæ nota uos ad istam considerationẽ euocauit. Non signassēs, inquit ille, sed emendassēs. Quid si dubitabam? Non dubitassēs ait, in eo quod apertum est. An apud metipsum mihi dubitare non licet? Tenuissēs apud temetipsum, non alteri exhibuissēs ut iudicaret. Vtrum exhibui ut apud me solum, an ut ad populum iudicares, ac buccinares? Admonuissēs me istius rei: hoc est, errorem tuum planè confessus essēs. Quid ais, malim ne uideri errasse, idq; ipse confiteri, quàm domi locum commendare, ne errasse uidear? Quid tu malis facere, nescio: certè in hoc uerbo apud me aliosq; peccasti, Ita ne peccauim, quasi nescirem à parco fieri *parsum*, cum hoc ipsum apex ille testetur. At istuc inquit peccasti, quòd dubitaris *parciturum* non repereri, quod nec inter homines, nec inter inferos unquàm fando est cognitum. Vnum enim supinũ *parsum* ex duobus præteritis *parsi*, & *peperci*, aut ex solo *parsi* formatur. O te improbum inquã, & à moribus alienum mcis: istã ne ego aduersus te in emendanda inuectiua, atq; historia, ratione sum usus? ita decet inter literatos, inter amicos, inter bonos agi? Verum si uis modeste audire, & æquior esse iudex, quàm adhuc fuisti, fateberis nõnulla me ratione dubitasse, ut non modo intra parietes, sed in luce quoq; debeat tolerabile uideri factum meum, tum arte, tum Analogia,

tum *atq;*

tum autoritate. Etenim Seruius grammaticus, ita scriptum reliquit, sed multa alia usus contra antiquitatem uendicauit, illi enim parsi dicebant, nos dicimus pepci. Seruius pro arte tradit. Quid si igitur parsi in usu non est, nimirum nec parsum, quod ab illo descendit. Quod cum ita fit, ad supinum præteriti alterius recurrendum est: quod quale sit, analogia docet, quod est parcitum, sicut à poposci poscitur, à didici discitur, ut est apud Apuleiū, quem ipsum Apuleium si Priscianus autorem habet in discitur, cur ego quod ad autoritatem attinet Hieronymum non habeam Hierony. autorem, qui sic ad Heliodorum scribit, Qui te iurasti non patri parciturum esse, non matri. Vix hæc dixeran cū ille insanire cœpit, & Hieronymum carpere, tanquā indignum quem imitemur, An eum lectitasti? inquā. Ne uellem quidem, inquit, Afrū & Barbarum lectitasse. Si non legisti, inquā, quo pacto damnare potes? Sed facile laberis in notitia clarorum scriptorum: in inuestiua uolebas Vergiliū esse, qui nō erat. Et tunc Hieronymum, qui non Afer, seu Africanus, sed Augustinus. Verum nequaquam barbarus fuit, quorum neutrum, quantum intelligo, satis cognitum habes. Ac ne cognitum quidē inquit habere uelim, nec ecclesiasticum aliquem, quorum autoritas nullius in grāmatica momenti est. Quid maioris ne inquā Apuleius, ne de eo dicam ope, quod de asino aureo blasterauit. Quid blasterauit ais, inquit? Hieronymus potius ipse blasterauit, eiusq; similes, q parcitum dixit. Sub hæc ad alia magis stomachosa cum pergeret. Non est inquā causa, cur Hieronymo conuicium facias, quasi cōtra te dixerit, q neq; inter homines, neq; inter inferos est, quod tute ipse dixisti. Cumq; ad hæc uehementius excandesceret, cum & multi iam cōfluxerant, cum sua ipsum iracundia reliqui: cum quo nihil aliquandiu colloqui habui, nisi apud prælustrē ex Aragonia uirum, Ioannem Scerensem: cum iste conaretur multos atatis nostræ scriptores præponere Senecæ in notitia atque

Seneca .

usu linguae latinae, neq; hunc latino ore locutum uellet: Ego contra, nō modo quōd scirem late uenerationi Senecam esse, cū cæteris Hispanis, tum præcipue Ioanni, sed etiā ratione defendēde ueritatis affirmare, apud neminem non eorū, quos ipse nominabat, aliqua me inuenturū minus latine dicta. Cū apud Senecam ne unus quidē locus sit non latinus. Hanc postea nostrā disputationem, nescio an regi, certe nonnullis alijs Ioannes ipse narrauit: haud dubie inter nos exortam, cū ex natura, tum ex inuidia hominis. Siquidem cum audisset, me acceptis ultimis ab rege literis quotidie adire primarios uiros, qui gerēdis rebus Ferdinandi regis nō modo interfuissent, sed etiā præfuisent, adire eosdem ausus est. A quibus (ita mihi ipsi retulerunt) reiectus est, quōd dicerent se citra regis iussum res illius domesticas neminem educturos, nisi me, de quo scripsisset. Neq; tamē post has lites, inter nos salutare intermisimus, nullumq; signū dedimus amicitiae nostrae iam dissuatae, nedum scissae. Cuius rei uel hoc argumentū est, quōd pridie quā inuiriā, de qua conqueritur, ei fecissem, bellaria quae manu sua inter proceres rex mihi porregerat (ut solet post Liuij, aut alterius auctoris auditionē) cum hoc diuisi, qui tum forte mihi stabat à tergo. O ignaram rerū hominum cogitationē: porrexerit cibum ei, qui iam me prodiderat, & inimicis meis in modū Iudae uendiderat, ut postero die apparuit. Sed haec paulo post. Nunc institutum ordinem sequar: ubi tres libros de uita regis Ferdinandi prima manu feci, ut quibus componendis, duos omnino menses impendissem. Raptim manu librarij eosq; nō in membranis, sed in chartis transcriptos, regi tradidi, id ipsum testatus, ut audacius adderet, dederetq; quod uellet. Ita enim se facturum constituerat, quōd res paternas ipse ex omnibus maxime notas haberet. Id quō facilius ageret, summas rerum in marginibus, quos de industria spatiosiores feceram, rubrica subnota ueram. Neq; hoc meo solum consilio, sed etiam grauissimi uiri

Ioannis

Ioannis Olzinae secretarij . Nec est in re notissima mendacij locus. Adeo num soluti quintermiones offerruntur, an compaginati, dubitauimus. Quid plura? cum multa loca uacantia in illis libris inspiciantur, & praecipue de nominibus urbiũ, regionumq; Hispaniae, quae regi Hispano sperabam notiora esse quam mihi sunt: qualis est Granata, quae olim Bethica uocabatur. Neq; uerò attinet alia rei huius testimonia conquirere, cum optimus omnium testis, ut mox ostendam, rex ipse testimonium dixerit. Hoc ideo dico, quòd si quid illis in libris errati reperiatur, ut isti sacrilegi mentiuntur, suam potius inscitiam probantes, quam meam, nephas sit id uelle reprehendere. Nec deprecor, quin omnia quae mihi obiecerunt uera plana; sint, si quae nominare possunt, praeter unum Olzinam, cui libros illos (sicut in alijs semper factitauit) legendos exhibuerim. Rex eos perlibenter cum accepisset, recogniturumq; se respondisset, porrexit bibliothecario suo, qui forte tum aderat: iussitq; ut ocioso sibi subinde, noctu praesertim, exhiberet, nec multis postea diebus Neapoli discessit. Frequenterq; illis mensibus (ut superioribus fecerat) ab urbe absuit. Interea libri mei in manus istorum peruenierunt. At quomodo? nempe eo quo res bonae in manus malorum, ut sacra in sacrilegorum, ut publica pecunia in peculatorum, ut innocetes uiatores in predonũ perueniunt: delenito enim ac persuaso bibliothecario, à quo rem erat edoctus Panhormita, utpote compater, opus meũ complures per dies domi suae tenuerunt: annotationesq; in illud cū conquisissent, tanquam aliunde exemplar habuissent, me apud regem secreto malignissime uituperarunt, promittentes multo praeclearius illam materiam à Barptolemaeo scribi posse. Deniq; (ut coniectura est) regem ad perlegendum tardiorem reddiderunt. Et haec omnia me insciẽte: donec is dies, quae supra promisi, aduenit: quo die, sicut superioribus frequenter consueueramus, inter me & Panhormitam apud regẽ exorta cõtentio est de intellectu &

Leontini.

Delphi.

Statum sacri-
ficium.

lectu & emendatione, cum scriptura mendosa est, Livijs: ut nunc aliquando contingit inter me legentem, & asidentes, assistentesq; quos facile patior (imò rex facile patitur) dicere quid sentiant, ac mouere quæstiones. Fuit igitur, eo die contentio de nomine Leontini, cum ille uellet nihil significari, nisi homines, hac uoce: ego uerò etiam ipsam urbem, idq; non modo ex inspectio-
ne autoris palàm esse affirmabam, sed etiam aliorum testimo-
nio confirmabam, apud quos legeram sic dici Leontinos pro oppidanis pariter, & oppido, ut Delphos, eoq; modo cum Plin-
nium Ptolemæumq; cosmographum, tum uerò Thucydidem esse usum dicebam. Neque dissimulauit sapientissimus rex, me-
cum facere rationem. Altera quæstio fuit, quòd uolebam statum sacrificium, non statutum legendum esse: de quo uerbo cum
procederet longius controuersia, impatiens ac dolens Anto-
nius, ueritusq; ne non ita palàm ut clam uideretur audere repræ-
hendere, hic (inquit) qui me, qui codices, qui Priscianum repræ-
hendit, plusquàm quingenta uitia in historijs suis admisit, tot enim Barptolemeus Facius collegit: tum ego ad tantam rei in-
dignitatem sanè commotus, propè exclamaui, quomodo ad the-
saurum meum fires peruenistis? Sed mihi temperans, quis in-
quam fecit uobis copiam inspiciundi aliena secreta? Verum gene-
rosè, non furtiuè bellum gerundū est: nec ueneno, sed ferro: ille
uerò pergat, non enim magni facio, quòd mihi detrahat minuto-
rum minutissimus: hic finis illo die altercationum. Postridie ecce
tibi iste iubatus Draco tum suum, tum Panhormitæ uirus ore
illo uasto anhelans cum aliquot aduocatis, cum petulanter in me
esset inuectus, Panhormita eum uera commemorasse confirmat:
seq; plusquàm quingenta uitia in lingua latina ex meis historijs
collegisse, tantumq; annotasse, non ausus tamen literatè loqui,
qui me minus belle locutum uideri uolebat: & (quod de for-
mius erit) me idipsum exprobrante. Attulerat iste præterea se-
cum Prisci

cum Priscianum quo probaret, à sto fieri statum, non à sisto, de Statu an a sto. quo uerbo cum ad obiecta respondebo satisfaciam. Vbi de eo disputatum est, ita discessimus, ut nunquam ab eo die colloquuti fuerimus, nec de Barptolemeo apud regem mentionem fecerim. Illi interea notationes in libros referre, neq; hoc cōtenti, omnia maledictorum genera in me congerere, ut ipsum indicat opus. Ego uero expectabam quotidie ut libros ederent, quibus responderem. Sed quid expectarem? cum ipsi me propediem ire Romam cum summo pontifice locuturum constituisse scirent, & (ut est auiditas credula) non reuersurum sperarent. Itaq; me uix profecto, libri inuectiuarum circumferuntur, passim ostentantur, publice recitantur. Sic necessarij mei ad me scribebant, hortantes ut primo quoq; tempore remearem, & si nihil aliud, hac certè ratione remearem. Veni altero à profectioe meâ mense. Cognito illi præter spem aduentu meo, libros supprimunt: comperio multos uidisse, neminem habere. Quid agerem? curandum mihi erat ulcius ad quod nulla uia peruenire possem: tandem, quod solum supererat, mitto quendam cōnuncem amicum, qui meis uerbis à Barptolemeo, adhibitis honestis hominibus, postularet, ut librorũ suorum mihi faceret copiã, ut æquo campo certaremus, nec è muris uellet, si sibi fideret, cum hoste pugnare. Sed ne sic quidẽ aliquid profeci. Respondit enim se facturum copiam cum uellet, non cum postularetur: post hæc quum acciperem ab his qui notationes legerant quædam repræhendi, quæ non agnoscebam, ob hanc & alias quasdam causas in frequenti hominum cœtu poposci ab rege, ut si cognoscendos ei libros de uiti patris emendandosq; tradidissim, iuberet Antonium (aderat autem homo) mihi reddere quos per bibliothecarij quoq; culpam interuertisset, quos diligentius climatos, si maiestas eius annueret, publicarem. Et ille, recte tu, inquit: moxq; Antonio imperat, codicem restituat, quod hic postridie se facturum respondit, prout & fecit:

fecit: sed quo nam modo, operæ precium est audire. Veniunt postero die duumviri literarum utroq; cum codice, suo & meo, planè furtum suum confitentés, exiguntq; ab rege, ut liceat sibi coram omni frequentia recitare notas in historiam meam, & rege admittère, Barptolmæus incipit locum illum, quem premere se maxime posse sperabat, legere, quasi perquam fœdum dictur esset, atq; abominandum, quòd rex Martinus propter obesitatē corporis, præq; valetudinē cum uxore uirgine coire, nisi aliorum adminiculo nequiuisset. Quā ego furentis hominis animaduertens uesaniam, & similem illi Antonianæ, qui furtum impudentissime manu teneret: quàm decorū est, inquam, eos qui suarum notationum inspiciendarum potestatem non fecerunt, sæpius rogati, nunc postulare, ut in hoc tumultuario iudicio respondeam, si modo ut respondeam postulant, & non rixari uolunt. Vides rex ut mihi reclamant. Ad conuiciandum, huc omnes isti uenerunt, quod indignum est tua maiestate: scriptis aduersus me egerunt: scriptis & ipse agere debeo. Et rex, tu uerò inquit probe, neq; hic locus, neq; hoc tempus, neq; hi iudices satis idonei sunt ad discutiendam hanc litem. Neq; ciuile est, quos autor ipse non promisit in publicum libros, in publico eos carpi. Tanquàm retractandas tibi iterum Laurenti historias, mihi ut cognoscerem tradidisti, ut tibi iusseram, quas legi, nec per occupationes potui perlegere, ut tibi iam bis respondi, mihiq; illas placere admodum. Easdem nunc si retractare uis tibi tradere debeo. Simul hoc dicens, sumptum ex Antonij manifestarij furis, ac sacrilegi manibus codicem, dolentis una cum suo Fatuo, ac lugentis, mihi porrexit. Alia multa ultro citroq; iactata sunt, quæ referre non attinet, cum ad extremum rege iudice uictoria penes me fuerit, penes eos duo inter se contraria, rubor, & pallor. Quis non putaret, post hæc istos ab editione sacrum librorum temperaturos fuisse? At hi quartum addiderunt:

runt: Descriptumq; in multa exemplaria opus per Italiam dimiserunt, ita ut propinqui mei, quod Neapoli habere nequieram, ad me Porcelij beneficio Roma transmiserint: ex eo exemplari transcriptum, quod isti ad Pogium miserant. I nunc, et dic non oportere contumelijs respondere, non esse illos à forti animo asperius insectandos: hæc est rei gestæ expositio, ex qua constat unde conflatum sit bellum, quæ ue mea, quæ fuerit illius iniuria. Quæ quanquam constant, tamen respondendum est ijs, quæ de iniuria sibi Barptolemeus per me facta conqueritur. Sed huic confutationi parumper illam præuerti ratio postulat, narrationi coniunctam maxime, atq; cognatam, ex ultimæ inuectiue principio, quod interpretatur diffidentie signum esse, libros me ab rege repetisse (sic enim aiunt). Erras Laurenti si putas ueniam esse datam erroribus tuis, quod librū tuum à rege repetieris, et quòd illum non editum, et nondū correctum dixeris. Ista enim libri repetitio planè cōfessio est erroris tui, nō purgatio. Quā tametsi impudens es, ipse negare nō es ausus præsentis rege, cū ego errata tua coram maiestate sua proferre contenderem, neq; enim passus es ista à me legi et recitari, quæ turpe sciebas à te nulla uia, nisi solita pertinacia tua, defendi posse. L A V.

Duplex ad hoc mihi responsio offertur: una simplex, aperta, mitis. Nō ideo me repetisse libros, quòd à uobis reprehēsi fuissent, sed quòd ea lege tradidissē, ut recognoscereutur, recognitiq; ut sic dicā, redhiberentur mihi ad retractandū, poliendūq;. Neq; enim si donassē regi, fas erat ulla ratione repetere. Itaq; etiam si nulla inter nos altercatio intercessisset, illos fuerā ab rege repetiturus. Quid dico repetiturus? imo iam aliquoties repetierā. Repetere enim nimirum est exigere, an qui libros quos recognoscendos accepit, recognouerit. Altera asperior, ut concedam uestra me prouocatū causa repetisse, ideo me id fecisse, nō dico ne libri, id est, labores mei, diutius hostiū manibus polluerētur:

utq;

Libros cur repetieris. Valla.

utq; patris ope quàmprimum postliminio redirent. Nō dico, ne quid uobis furunculis subtrahere ex illis, ne ue quid mutare, aut addere liceret, utq; res ipsa, si quid à me scriptum aut non scriptum esset, praesenti fide probaretur: sed ut uos (sicut estis) inuidos, furaces: malignos, & ante omnia stultissimos esse conuincerem. Et hoc cum alijs proceribus, tum ipso rege teste & iudice. Sed fac diffidentia me fecisse, non te pudebit uerecundiã meã insectari, urgere pudorem, confessionem errati non donare uenia? Dixi illos me non satis repurgasse, tanquã prius ab rege reformandos. Ideoq; nullis dũ recitasse, nemini copiã inspiciũdũ fecisse. Sub hanc uocẽ, tuũ erat, si quid humani tibi sanguinis foret, strictum gladiũ deponere, atq; in uaginam recondere, iterũ cum libros edidissẽ resumpturus, & si quid in corpore corrupti fuerit, recisurus. Sed uidelicet ira impatiẽs res est: dolor ingens regi nescit, cupiditas ulciscendæ iniuriæ cæcum facit. Quotus enim quisq; habet affectus in sua potestate? Videamus igitur quenam à me sibi facta ab hoc profertur iniuria, quã uindicandam gladio existimat, ut non modo corpus meum petat, sed etiam umbram, tanquã Turnus inanem Aeneæ imaginem persequens, nec ferre uidens sua gaudia uentos. Opinor laceratã à me eius famam, aut libros reprehensionibus notatos, aut saltem inuitum me hoc esse facturum. Ait me absenti sibi contumeliam fecisse, quod eum dixerim inimicorum inimicissimum. Nullum est aliud crimen meũ, ullam aliam à me sibi factam iniuriam, nec fingere quidem potest. Hoccine ultionis hæc mercebatur oratio! Tantum ne tibi de aliquo supplicij sumendum fuit, ut duo leuia uerba tribus grauissimis ulciscenda uulncribus existimares? quod de nullo unquam, quamlibet truculento atq; immani, & plusquã Atreo auditum est: ut qui tantam indignitatem in ulciscendo legent, haud dubie exuisse hominem, si unquam homo fuit, hunc & canem induisse sint iudicaturi. Cuius canis rabiẽm, ut breui complectar omnia,

omnia, quæ in me potuit oblatrauit, donec raucesceret, credēs mordere, cum latraret. Non igitur tantam merebatur ultionem talis offēsa. Quid si ego non nisi propulsandæ iniuriæ causa hoc dixi? Id est, si ille lædere prior cœpit, & quidem grauissimè, ut probatur ex aduersarij uerbis, optimo probationis genere, sic enim circa principium scribit. F A C. Et sanè nondum tela è pharetra mihi depromenda existimassẽm, nisi tam impudenter coram inclyto rege nostro, in tot clarissimorum procerum uirorumq; confesso, te locutum de me esse nuper accepissem: apud quos cum in Antonium Panbormitam uirũ ingenio, doctrina & existimatione præstantem inueheris acerbius, & ille à te lacepsitus, me forte nominasset, ea de me dicere non puduit, quæ ne de indoctissimo quidem homine sine summo rubore quispiam sanus diceret. Sed profecto regis causa minus grauitè eam rem tuli, quoniam pro sua summa sapiētia, ac singulari iudicio, satis intelligit quati sis, quantum uè absis ab eo homine, quem te facis. Cæterum id fuit multo grauius ac molestius, quòd illud persuadere conatus sis alijs quibusdam qui aderant, qui propter paruam literarum sciētiam, nō tam bene, neq; tam rectè possunt de ingenijs ac sciētia iudicare: à quibus nescio quomodo suscepta est, teipso de te prædicante, ac reselente nullo, falsa quædam de te opinio: quam profecto, si quid erit in me in dicendo facultatis, totam euertam, atq; eruam. Patet faciam igitur in primis tuam literarũ ignorantia, & cætera.

L A V. Taceo cæteras tuas uerborum rerumq; ineptias: quòd dixisti procerum uirorumq; confesso, quasi proceres uiri non sint, & cuncti qui aderant, aßederint regi, nullusq; astiterit: quòd coram & apud confudisti, de quorum differentia postea dicam: quòd uè pro q; ponis: quòd quem nō puduit nō aperis? quòd sanos uis ea loqui de alijs, ob quæ ipsi erubescāt, præsertim cū de doctrina loquuntur: quòd regis iudicium sapientissimè

Ineptiæ aduersarij.
Procerum uirorumq;.

Corā & Apud.

F singula

singularisq; nō reformidas, reformidas eorū qui de eo audiūt, nec recte possunt iudicare, nec bene: quōd ab eis de me praesumptam, ut de perdocto homine opinione uis, sperasq; cōuellere, profecto nil aliud laborans, nisi ut imperiti nō de me, sed de te bene sentiant, fatui nimirum capitis, insaniq; propositum: quōd negas te scire, quomodo hęc de me suscepta sit opinio, & tamē ais quomodo sit suscepta, quia ego de me praedicem, & nemo praedicatē refellat. Quis adeo rerū imperitus, quis adeo hebes ac stolidus crimē quod uelut capitale obijcit, idq; in iudicio, nō exponat? iniuriā quā nō aperit iure se uideri uelut ulcisci? propter rei indignitatē quā nescit ostēdere terras ac maria misceat? Verum nō fatuis modo, sed etiā prudentibus solet excidere simulatio, erumpēte per obstantia ueritate. Simulat enim iste à me sibi factā iniuriā, quae nulla fuit, nō conuiciū, nō cōtumelia, ideoq; nihil aperte cōmemorat, aperte ostēdēs prius se in me composuisse, q̄ ego lacebitus dixi ea quae ipse (ut est praeposterus) circa finē huius inuectiuae nōnihil tū deprauate refert. Me uero, ut etiā aliquid de me dicam, qui nullā tibi iniuriā fecerā, quod scīa, cōuicijs insectaris, minutissimū appellans inter minutissimos. Haecine sunt propter quae erubescere debebā, si sanus eram. Sed omittamus imminuere nostrā, si qua est, offensam, et tuae aggrauare ultiois immanitatē. Sileamus quoq; iniuriā illā, quam mihi in libello meo carpendo, ut te Panhormitae uenditares, p̄ditoris ritu fecisti. Praetereamus etiā, quōd te hic aliena, non tua causa significas ad accusandum descendisse. Quid est quamobrē ad hoc ego cōuiciū, si conuiciū est, eruperim? taces? Cū Antonius inquis Panhormitae à te lacebitus, me nominasset; nō est, nō est hominis lacebiti cōtra eū qui in ipsum inuebatur acerbius tantū nominare aliquē. Necessē est, ut sic de te aduersus me ille mentionem fecerit, ut se ulcisceretur. Hoc profecto nihil aliud est, q̄ dixisse de utijs te meis in historia scribere.

Nam

Nam quis credat, si de re nō planè cōstaret Panhormitā aliter tui mentionē fecisse? & te nō consulto nominasse, sed forte (ut ais, quod impudētissime ais, ut cætera) qui altercatiōi nō interfuisti: sed Panhormitæ credis aduersario, nisi ipse fingis ad tēpus. Quāq̄ ò uere Fatue, ac fatuorū princeps, si te quis nominat, ego protinus in te inuehar? ego te carpat? quasi uero tu plectendus sis alio delinquēte. Tametsi cur aut ille delinquat, si te nominet me præsentē? aut tuū nomē, qui nunq̄, si tibi credimus, iniuriam feceris, mihi stomachū moueat? Quid si quis me referat abs te laudari, prædicari, diligī, cōtinuo ne tibi male dicam, ac conuiciū faciā? Incredibile est, sine fide est, dictu stultissimum est quod loqueris, atq; cōfingis. Fatere igitur, fatere minorum minutissime cū tuo præmonstratore Panhormitā, me prius accepisse abs te, & per te ab illo iniuriā, & ideo aduersus inimicos cū contēptu tui locutū: nec te pudet hoc dissimulare sycophanta, quod ipso meridie, ut aiunt, est clarius, cū tot sint testes qui interfuerūt, & tu in primis demētia ipsa demētiior, qui postridie tanq̄ ad ulciscendā iniuriā cū uenisses, te infinita prope uitia ex primo libro collegisse dixisti, quæ qa nōdum pure cōscripta essent, nō posse tūc exhibere, sed exhibiturum propediē. Vides, ut probō, nullā me maledicētia tuæ præbuisse materiā, sed peruersum ingeniū tuū, sed cæcū liuorē, sed uesana ambitionē, Panhormitā uel impulsore uel addēte calcaria. Cuius de inimicitia, quæ illi mecū est, locus suus in sequētibus dabitur dicēdi. Vides ut ultio mea nō modo necessaria, uerum etiā lenta, mollis, & prope nulla fuit. Volo enim immūnue re crimen meū. Nam quid aliud facerem? Mirum est non etiam me dixisse, te furere solitum, te bonis doctisq; detrahere, gloriæ tibi ducere te in regem, cum à parte hostium stares, quam petulantissime scripsisse, scripsisse etiam uictorias Genuensium contra Catalanos. Quid ultionis esse satis debuit? cum sub-

tracto ex regis bibliotheca meo codice, quem nulli nisi regi cognitum uolebam, ac ne ipse quidem Antonius ut me repelleret apud regem proceresq; diceret te libros de erratis meis cōscribere. Vides ut de secūda iniuria loquar, ut ultio tua, si ultio, & non odij saturatio fuit, inhumana, crudelis, truculenta, & uere canina sit. Debeo enim postquam probaui nullā penes me iniuriæ culpam, sed penes aduersarium, omisso reo agere accusatorem, & illorum crimen exaggerare. Adeo ne nō satis tibi fuit furiose quæ postero die in me oblatrasti, enumerastiq; in ultionem cōtumeliæ acceptæ, nunquid ego uitia operū tuorum aut scripsi, aut alijs patefeci? cum facere possem. Num cū longe abhorrens à modestia mea uitium, ut tu ais, in opere meo depræhensum, inimicis meis ac populo ostentasses, tibi talionē reddidi? nedum quadruplū, ut tu nūc facis, aut potius cētuplū, ac plusquam centuplū. Et ego tantū de insectatione literarum loquor. Quid illud, quòd in uitam, moresq; meos capitali odio inuecti sunt? Quid attinebat cū certamen inter nos, & si placeat, iniuria mea, de literis sit, ad insectationē morū prorūpere? at quos homines? quàm probos, quàm innocētes, quàm castos? & ferrū armare ueneno, ut inquit Vergilius. Nā quid istud ad uictoriam proficit, ei cum quo pugnes ingerere conuicia? Nisi fallor, diffidere uiribus est hoc genus aduocare certaminis. Cuius diffidetiæ, ut hæc differamus, ubi meos tuendo, istorū mores attingam, illud quoq; est signū, quòd pessimo exemplo, ex multis meis operibus id solum inuaserunt, quod nondū publicatum est. Quod crimen nescio an sacrilegiū, an peculatū, an expilationem, an plagium uocem, an simul omnia. Nam ex sacra regis bibliotheca surripere libros, sacrilegium est: ex domo principis, arcanoq; peculatus: thesauros opesq; cuiuslibet, expilatio: alienos liberos, id est libros, plagium. Quæ cūcta quanquā à uobis admissa sunt, & (quod ad me attinet) maxima me iactura affe

ra afficitis, multo tamen est ipso danno maior iniuria. Perinde ac si mortuum meum in sepulcro religiose iacens, ac quiescens protrahatis, & deforme spectaculum populo ostentetis. Cõditi libri mei sunt & sepulti, siue (ut magis idoneo utar exemplo) intra uterum parētis sunt, seu adhuc implumes in nudo, euolare nondum queūt: adhuc cibos quos uolitando comparo meo allatas ore illis impertio. Hos, ò facinus indignum, uos parente in pastus deferēte exturbabitis è cubili? fugitantes persequemini? assequuti pedibus conculcabit, & conteretis? atq; ut immanitati cumulus accedat, etiam hoc egisse gloriabimini? ut nemo nõ (nisi uestri similis) ista facta ac dicta improbet, ac detestetur. Quot sunt enim quæ post interiectũ tempus scripsisse nos pœnitet? quæ quantũ placebant cũ inuenirentur, tantum retractata displicent, ut ait Ouidius, Cũ relego, scripsisse pudet, quia plurima cerno. Me quoq; qui feci iudice, digna lini. Habeo recitare, primũ paucis, mox pluribus amicis, habeo mittere ut de multis operibus feci ad principes Latine lingue: horum ego si cui libros meos cognoscendos misissem, uos in Bibliothecam illorũ adulterinis clauibus introeundũ uobis putaretis? & quod sceleratius est, uos introisse surripuisse, nolle sublata reddere, & omnia loci illius arcana fertassis, inepta, & ridicula passim hominibus monstrare gloriamini: nisi uero quod in priuata domo facinorosum sit, id in regia minus creetur ultionis: imò, nisi fallor, & regis & meo nomine grauissime est coercendum. Nihil igitur ex meis libris, uel meo, uel amicorũ iudicio detrahã? nihil inmutabo? nihil ad eos adijciam? ut non autor, sed inimicus in publicando plus habeat potestatis. Neq; tibi Barptolemæ nouum hoc est, impudentissime proditorũ, libros nondum publicatos inuadere: idem auso facere in libello cuius superius memini. Sed nunc multo deformius, quod ea quæ te inspiceret, nedum iudicare, nolui, iudicas, licet illius criminis Panhormita quoq;

Retractãda cui-
libet multa.

affinis sit. Publicasti itaq; opus meum inuito me: & per urbes alligatum cum carnifice dimisisti, id est, accusatione tua. In quo illud magnopere denūror, & si nihil de tam peruersa mēte de- mirandū, cū ad me scribatur libri illi accusatorij, nō ad me, qui reus agor, eos mitti: sed ad alios, quō prius reus peragerer, quōq; prius cōdemnerer, si qui modo cōdemnare uelint altera parte nō audita, quā audirer. Qua in re isti, ne ob improbitatem suā nimis sibi placeat, uicē reddam. Haecenus de infandissima aduersariorū mente, qua ad me cōfodiendū incubuerūt, dictum sit. Nunc superest uidere, an uere confoderint, an & ipsi cōfodi possent obnoxios se opportunosq; praeberint. Itaq; ut illinc, unde accusator exorsus est, ordiar, ad confutationē obiectae mihi imperitiae uenio: dum meminerint legētes, non cū uno mihi, sed cū duobus esse certamen, Scythia & Afro: quis crederet tam disiectis patria hominibus, qui pariter (ut docebo) tela conijciunt, alter propalam, alter ex abdito, siue alter à fronte, alter à tergo. Venio autē ea praefatione, ut nō recusem, quin omnia pro ueris habeantur, si uel unū uerum sit: & nisi uicissim quadruplū in eis peccatorū probauero, quā ipsi obiecerunt. Quos putare forte negligētia quadam cecidisse, nisi scire ante saepius in huiusmodi rebus erratū esse. F A C. Quē me teste & contradicēte defendere nō puduerit. Nec à pēdo, is, praeteritū pependi, sed pendi: nec à frigeo es, frixi, sed frigui fieri. L A V. Primū uidete hominis eximiā stultitiā, siue malumus ut de fatuo dicere fatuitatē, qui ait se teste id factū esse, eodemq; cōtradicēte. Idē ergo potest & testis esse, & actor: tu tibi de te, & cōtra aduersariū postulas haberi fidem? Nō hoc in aliquo meorū operum dictū est, non rege, non cœtu hominū, non paucis, non duobus deniq; audiētibus, sed te uno teste, qui & tūc cōtradicebas, & nūc accusas. Quod & si uerū fuisset, tamē plusquā stultissimū est id obijcere, & quidē primo loco, quod probare nō possis

Pendo frigeo
in praeteritis.

possis, ubi quantopere mentiaris, et si amicum est tibi mentiri, uel hinc probari potest, quod (ut de primo uerbo respōdeam) nonnunq̄ alijs in libris pepēdi à pendo, & hic in secūdo historiarum sum usus, sicut ut ipse testaris. Et nihilominus nemo est qui libros ueterū legit, qui nō euoluerit Sallustii, cuius hæc uerba sunt: Et quas uicti ab hostibus pœnas meruerāt, ipsi uolētes pependere. Taceo ceteros, apud quos idē reperitur, à me diligentissime lectos, cū de elegātia linguæ latinæ cōposui: qd' etiā omnium artes præcipiunt. At à frigeo frigi fieri, nō præcipiūt: nec eo autores utūtur, sed frixi. In hoc nescio mēdacium ne potius obijciam an stultitiā. Si enim legit meminūq; in elegantijs à me scriptū à frigeo & frigesco frixi fieri, mendaciū dixit, seu quod turpius quidam uolūt esse, mentitus est. Sin nesciuit, stulte uel alicui dicenti credidit, uel ex me audisse se opinatur: si modo ex animo loquitur, & non dolo. Nam ex me audisse qui potuit contrarium eius quod scripsissem? Cuius operis plusquam centū exemplaria multis iam annis conscripta, calumniā hominis coarguunt. At frigi quoq; fieri confessus sum: scribendo ne? at tu de scriptis meis non sentis: an loquendo? Si apud alios nihil habes præter auditum, quod nunc in accusando sequi calumniæ est, si apud te mentiri conuinceris, cum à me semel ratione superatus, quam mox proferam non fueris ad certamen reuersurus, nisi te fatuum planè, & plusquam pertinacem, iuuēt ostendere. Habes igitur Fatue, quod est accusatori maxime optādū, præsertim ei qui probare nō potest confitentem reum, sed ita confitentem, ut stultitiæ sit hoc obiecisse, peritiæ argumentum non negare. Lege Priscianum in xi. dicentem: Pleraq; neutrorum secundæ coniugationis in iiii diuisas desinentia præterita, deficiunt in supinis: ut horruī, rubuī, tepuī, ferbuī, senuī, eguī, frigui, rigui, durui, stupui. Hunc tu locum apud grāmaticorum culmen non legeras, Hunc ego contra te, si una controuersia

Pependi a pendo.

Frigui & frixi a frigeo.

inter nos fuisset, attuliffem: sed mentiris fuiffe. At non sunt ufi
 autores frigui: imò si quæras, ferè nec frixi, sed in composito re
 frixi, perfrixi. Neq; ipse ufus dicendus sum, qui cum de gram=
 matica loquerer, illud exempli in loco attigi, dicens: Inchoatua
 mutuari præteritū à primitiuis, ut calesco calui, tepesco tepui,
 frigesco frixi, uel frigui, ut pessimi hominis sit me sic locutum
 uelle reprehendere. Eo quidem magis, quòd frixi à frigo uide=
 tur proprie proficisci: cuius supinum erit frixum. Siquidem fri=
 xum cicer legimus, et alia huiusmodi. An frigo negas reperiri?
 Audi Plinium libro XII. Græci per fufum aqua ordeum siccāt
 nocte una, & postero die frigunt, dein molis frangunt. De quo
 cur Priscianus non præceperit ipse uiderit. FAC. Et à parco
 parsi parcitum, & ex eo parciturus participium trahi, in qua
 quidem hæresi te adhuc perstare deprehendi, in hoc tuo præ=
 clarissimo opere. LAV. Cur dissimulas quamobrem, quò ue mo
 do altercatum inter nos est de isto uerbo? cur ita unde rem in=
 credibiliterq; proponis scythice orator? Sed de eo superius in
 rei narratione satisfeci, ut hic nihil tibi respondere debeam, nisi
 te ubiq; tui similem esse: qui cum à me in hac ipsa disputatione
 fueris cõfutatus, tanquā tu uictor inde discesseris, insultas, Græ
 co uerbo utens, quod apud paradoxa Ciceronis inuentum cum
 non intelligas, prauè ut alia infinita posuisti: ille enim de Cato=
 ne loquens, ait: Estq; in ea hæresi, quæ nullum sequitur florem
 orationis, neq; dilatat argumentum. De Stoicorū loquitur Ci=
 cero secta, quæ Græce dicitur hæresis, quod nomen tu pro opi=
 nione accipis: quippe meam huius uocis opinionem reprehēdis,
 non aliquam sectam. FAC. Frater ea sisto, is, statum supinum
 facere. LAV. En stilus limatus tersusq;. Quid attinet dicere à
 pendo, is, à frigo es, à parco is, à sisto is: quasi uero non intelli
 gatur quod uerbum sit ex prima persona, pueros te adhuc do
 cere existimas, qui nisi adiuncta secunda persona, ne sciūt cuius
 sint

Frigo

Hæresis

Sisto.

Frustra exprimi
 tur secunda per=
 sona uerbi dum
 una est.

sint hæc uerba coniugationis, quod apud iam doctos cum loquimur scribimus uel facimus in uerbis ancipitibus, ut lego is, lego as, appello is, appello as, colligo is, colligo as, educo is, educo as. At in tuis istis uerbis non est prima positio, nisi singulorum uerborum, ideoq; nec in loquendo nec in scribendo ambigua. **FAC.** Cum autore Prisciano nullum ex eo neq; ex sterto, oriatur supinum, dicaturq; status, a, um, eodem Prisciano teste, à statum statu eius uerbi supini quod est sto. **LAV.** Priusquam de re ipsa respondeo, quam hic minime probabiliter refert, ut multa quoq; alia peccat, non nihil, ut modo feci de loquendi ineptia dicam ipsius correctoris: in eo ubi uoluit elegantius loqui, infantius locutus est. Quid sibi uult eius uerbi quod est sto? non ne fateris statum statu ab alio quoq; uerbo fieri quam à sto? Siquidem non nisi in ambiguis dictionibus ita loquimur. Quale est nostrum in elegantius ex A. Gellio. Mei te rogandi & tui mihi respodendi. Mei hoc in loco Plautus non ab eo dixit quod est meus, sed ab eo quod est ego. Vides ut in mei, quod ancipitem significationem & originem habet, A. Gellius dixit ab eo siue eius pronominis quod est ego, cum esset aliud pronomem unde etiam ille genitiuus oriretur. igitur tu necesse est doceas, quo ex alio uerbo quam ex isto oriatur supinum, statum statu. Atqui hoc ipsum negas. Ergo tecum tua confessione dissentis. Sed non est quod timeas, te enim ego, quem tibi fingis inimicum, subleuabo, doceboq; ex alio etiã uerbo fieri statum. Ait præterea, autore Prisciano, cū sciamus Priscianum ceterosq; grammaticos, & propè omnes artifices ab alijs petere præceptorum suorum, non ipsos habere autoritatē, hoc est, non esse autores. Ideoq; quæ tradunt ea omnia superiorum testimonijs confirmare. Quod si quando locos aliquos rationibus probant, tunc ipsam eorum rationē sequimur, non autoritatē. Ac ne (teste quidē Prisciano) recte dici affirmarim, nisi si quid ait ille se apud eos le-

Sterto.

Eius uerbi quod est sto. frustra dicitur, ubi unū dūtaxat est.

Mei.

Grammaticorum quæ sit autoritas.

Teste Prisciano.

gisse, quos ipsi non legimus, quale non est quod apud hūc inuenimus, teste Capro, teste Diomede, teste Donato. Nunc ad sententiam Prisciani reuertamur, Cuius hęc uerba sunt : In isto unum sisto, Cuius pręteritum quando actiuam habet significationem tam in simplici quàm in composito deficit, quando absolutam & similem sto uerbo, commune cum eo habet pręteritum, ut resisto uel resto restiti, Paulopost. A stertui enim supinum non inueni, nec à sisto. Aperi Fatue, aperi tuum istud uastum & agreste quiddam, ac rude & barbarū sonans os, atq; oblatra mihi, reclamaq; Priscianum impugnanti, sicut apud regem reclamaſti, ubi uictus cum fueris rebellas ac prostratus in terram, surgere conaris de genuq; pugnare, inuidia uesanus & rabidus, ut appareat te, non de status participio, sed de status conditione pugnare. Prius tamen Prisciano me purgatum uolo, quod aduersus eū locuturus sum. Ego uero Prisciane nihil admodum quod pręcepta tua conuelleret, duntaxat in hac parte, dicere constitueram, nunc quicquid dixero, isti assignato, qui initium introduxerunt, non tam ut te protegant induaſti, quàm ut me impugnent, tuis, nisi fallor, uestigijs insistentē.

Prisciani laus. Vt enim tu de lingua latina optime meritus es, sic ego quod cū bona uenia tua dictum sit, pro mea uirili mereri studebo. Ais sisto quando actiuam significationem habet pręterito defici, supino etiam quando absolutam. Cur ita? quia non inuenisti. Sententiam igitur mutes oportet, ubi inueneris. Indicabitur autē tibi per me in quibus utrunq; inuenias locis: Celsus iuriscultus apud Iustinianum lib. XLIII. digestorū scribit tit. de stipulationibus & uerborū obligationibus: Si ita stipulatus fueris, te sisti, & nisi stiteris, hippocentaurum dare, perinde erit, atq; si te sisti solūmodo stipulatus es. Et eodē loco Paulus: ita stipulatus sum, te sisti certo in loco, si nō stiteris quinquaginta aureos dare spondes. Hoc de pręterito actiuo. De passiuo autē

cuius

Prisci. alloquitur Vallæ.

Prisciani laus.

Stiti.

cuius fons est supinum. Idem lib. 11. de diuisione rerū & quali-
tate: Si plurium seruorū nomine iudicio sistēdi causa, una stipu-
latione promittitur, poenam quidē integram cōmitti, licet unus
status non sit. Labeo ait: quia uerum sit, omnes statos nō esse. *Status passiuæ.*
Et alijs etiam locis participium passiū à statū supino, de quo
lis nostra est, licet reperias in iure ciuili. Cuius iuris caput duo-
decim tabulæ, ita scriptū habent, teste Cicrone, atq; Varrone:
Dies status cum hoste, quem locū quidam legūt, statutus, quasi *Status diēs.*
constitutus, sic legendum negante Plauto in Curculione. Quo-
te hoc noctis dicam proficisci foras cū istoc ornatu, cumq; hac
pōpa Pheđrome? Quo uerius Cupido imperat, suadetq; amor.
Si media nox est, siue est prima uespera. Sic status, cōditus cum
hoste intercedit dies, tamen est eundum quo imperat ingratis.
Quæ uerba Festus Pompeius exponit cū inquit, Status dies uo-
catur iudicij causa constitutus. Nec nō in eadē penē uerba Ma-
crobius: Iam uero stator ab eodem nascitur fonte, ut apud Li- *Stator.*
uium, Iupiter stator, uidelicet à sistendo, uel (ut apertius dica-
mus) à stata fuga Romanorū. Quod non minus lucide Cicero
declarat, inquiens: Tu Iupiter qui eisdē quibus hæc urbs cōdita
est auspicijs, à Romulo es cōstitutus, quē statorem huius urbis
atq; imperij uere nominamus. Et alibi: Te ait Iupiter stator,
quem uere huius imperij statorem maiores nostri nominauerunt.
Certe à sto non diceretur stator urbis & imperij, cum
natura huius uerbi repugnet. Ergo erit à sisto, equidem ser-
monis actiui, quasi firmator urbis, & stabilitor imperij. Vnde
statæ res, quæ firmæ sunt ac stabiles & certæ, suoq; tempore *Statæ res.*
sepius redeunt. Vt idem Cicero de ressonsis aruspicum, quæ
uerba Valerius Maximus in principium operis sui transu-
lit. Maiores nostri statas solennesq; ceremonias pontificum,
scientiarum bene gerendarum, & reliqua. Statas atq; solen-
nes pro eodem penē accipiens. Nam solennes frequentissime
legi

- Morbi statī.** legimus pro fixas, & ut sic dicam, anniuersarias. Etiam febres morbosq; ut statos, ita solennes, quòd certo ac rato tēpore hominem repetant. Vnde Pompeius Festus exponens, inquit: Solēnia sacra dicuntur, quae certis temporibus fiunt. Age uero quòd aliud exemplum, meliusq; quàm Ciceronis pro Milone? ubi eadem uerba sunt, de quibus nostra extitit cōtrouersia, quae nufquam prae scripta reperiuntur, Lanubij stata sacrificia nosset.
- Stata sacrificia.** Quod congruit cum illo apud Ouidium de Fastis: Et stata sacra facit. Pompeio quoq; Festo exponente, Stata dicebantur sacrificia, quae certis diebus fiebant. Cato sacra stata solēnia stata seruaſti. Ideoq; legendū apud Tusculanas quaestiones lib. 1. Solenne & statum sacrificium, non statutum. Ita apud Liuium illud de quo rege disceptante contendimus. Quod cum ita sit, profecto obtinui palmam, liquetq; uos & tunc iniuste contēdisse, & nunc me improbe accusasse. Adde ex abundantia ut materiae satisfaciam plenius, quòd Priscianus Lucani uerba ponit stata tempora status, quasi constituta & non aberrantia unquam à suo ordine, quale est apud Liuium: Et fretum ipsum Eurypi non septies die sicut fama fert temporibus statis reciprocatur, sed temere in modū uenti, nunc huc, nunc illuc uerso mari. Et apud Plinium patrem, ubi titulus de statis tempestatibus. Et alibi milies. Et apud Plinium filiū ad Licinium, ait enim de fonte quodam sic: ter in die statis auctibus ac diminutionibus crescit, decrescitq;. Statimq; ille certis dimensisq; momentis uel subtrahitur, uel aſurgit. Et iterum paulo post: per quasdam oblectantis animae moras crebris quasi singultibus sistunt quod effundunt. Vides ut aperte hic autor ostendit à sistendo fieri statum. At enim Priscianus uult hoc non à sisto fieri, sed à sto. Vult ille quidem, sed nec à sto uenire docet, nec à sisto non uenire, cum
- Statū a sto sic** ratio hoc uelit, tum quam dixi, tum uero hoc, quòd statum à
educat priorē, sto siquid probat analogia sui deriuatiui staturus, habet primam

nam longam, hic breuem. Vt à sisto uenire dubium non sit. Verum quid rationes conseruamus? cum tot tantorumq; scriptorum assit autoritas? Ideo ad reliqua pergamus. FAC. Illud enim est omnium uitiosissimū, quod dicis horresco horruī præteritum emittere, & inchoatiua præteritum habere, cum solum descisco autore Prisciano præteritum descisci faciat, quod tamen (& id est uerisimilius, cum cætera eius fermè uerba præteritis carcant) à descisco magis fieri putat. LAV. Vbi tecum, aut, quando de isto uerbo contendit? non respicis fatue nequam te loqui apposite ad faciendam faciendā? nam si tecum hac de re contendissem, profecto non alia, quàm quæ scripseram, protulisset, eaq; defendisset, quæ te nunc potius quàm uerba mea, quæ negari impune possunt, redarguere dicebat. Itaq; si meum de elegantia opus legisti, quid ita de inchoatiuis à me ais dictum, quasi non scripserim? cur rationes meas non refellis? cur non euertis omnium scriptorum autoritates? nec de præterito tantum, sed quod maius multo est, de significatione. Vbi probaui nullum (quod dicitur) inchoatiuum significare inchoationem, quod ne Priscianus quidem ipse, si excitetur ab inferis, uel refellere possit, uel negare audeat. Sin non legisti, quid tibi faciam? nisi ut iubeam ire ad ipsum opus, ut sciam uelis ne post hac desistere, an litigare. Et tamen breuiter sic habeto. Horruī si ab horreo ueniret, significaret idem, quod horridus fui, quod falsum est, cum significet quod horridus factus sum, talisq; aliquandiu permaneo. Ergo ab horresco descendit, quod significat horridus fio, ut aceasco acidus fio, cuius præteritum est acui, id est, acidus factus sum, non autem incepti talis esse, quod ad significationem inchoatiui, aut acidus fui, quod ad primitiui confutandam attinet: cuius ipsum primitiuum aceo me legisse non memini: sicut nec saneo, cuius deriuatiuum sanesco posuit Cornelius Celsus sæpe, ut ibi. * Arteria incisa neque coit neq;

Verborū in sco
præterita.
Horruī.

Aceo.
Saneo.
Sanesco.
* chartilago.

neq; sanescit, id est, sana fit, uel sanatur, non autem incipit esse sana. Et apud Columellam & Plinium, hærbescit, arborescit, grandescit, & alia complura, quorum nec primitiua usquam leguntur, nec significatio est inchoatiua. Atenim tu ais Priscianum

Descisco.

num uelle unum descisco habere præteritum ex inchoatiuis.

Desino pluribus in illum argumentari, qui si foret in rebus humanis, non contra me hoc in loco sentiret, sed contra te, Quid est quòd tu aut facias inchoatiuum descisco, cum non facias sci

Scisco.

Scio.

sco simplex, aut si hoc quoq; facis, præterito priuas, quod est sciui, & inde scitum, & quo plebiscitum. Negas? Audi uerba legis duodecim tabularum: Creatio magistratuum, iudicia populi, iussa, uctita, cum suffragio eo sciscentur, optimatibus nota,

plebi libera finito, & mille in locis legimus, plebs sciscat, plebs sciuit. At hoc præteritum à scio mutuatum est? Esto, & si alius significationis est sciui à scisco, alius à scio. Cur non etiam descui à descio, an quia descio non reperitur? At istud cõtra superiorem tuam rationem facit: sed ut ita sit, fateare necesse est, conscisco, ascisco, rescisco, quæ eiusdæ naturæ sunt, habere sua præterita consciui, ascui, & rescui.

Quòd si adhuc in sententia ac pertinacia permanes. I (ut dixi) ad elegantiae opus ubi latius ista differui. Sin uero ne sic quidem acquiesces, perge, & moribus tuis utere, dum scias te non posse mihi refragari, nisi doctis omnibus, à quibus illi probati sunt libri, refrageris, præcipueq; Guarino, quem præceptorem tuum facis: atq; Aurispæ, qui primi de laudibus ad me operis illius scripserunt: quorum alter inter cætera inquit: Vt Pallas oleæ fuit inuentrix, ita me inuentorem esse elegantiae linguæ latinæ: quæ quiddam in alio opere fecerat ad me scribens his uerbis: Laurenti, laurea & Valla, uallari corona ornandus es. Alter cum multa alia, tum uero illud, se permultum argenti ex opere meo si uoluisset potuisse lucrari. Sileo Leonardum Aretinum, ceterosq;

Guarinus.

Aurispæ.

Leonardus Aretinus.

Leonardus Aretinus.

rosq;

rosq; necul forte præter necessitatē causæ uidear uelle gloriari.
 F A C. Sed his omisiss, ad operis tui disquisitionem uenianus.
 Bene tibi habēt principia, strennue tibi prælusio acta est. Quo
 maiori cura & studio excogitasse & confecisse te uerisimile
 est, quàm ea quæ disputationis causa aliquando in medium pro-
 tulisti. L A V. Disquirere opus meum uis? quasi non possim tua
 uerba uicissim ego disquirere, atq; rimari, ego uero & in supe-
 rioribus runatus sum, & in sequentibus sic rimabor, ut nulla
 prorsus rima me fallat. Itaq; ut superius te uolentē percutere
 percussi prior, ne dicam tot uulneribus sautiaui, ipse adhuc ut
 spero absq; uulnere: sic nunc toto irruentem impetu præueniā,
 & ut confido uulnerabo. Quæro enim, nunquid accurate an
 oscitanter ista uerba protuleris, quæ disputationis causa in me-
 dium protulisti? Quorū uerborū, id est, proferre in mediū, hoc
 significatum est, aliquid non dissimulare, sed ex animi conscien-
 tia quadam in commune proferre, qualecunq; sit alijs cogno-
 scendum ac iudicandum. Neq; enim præceptor dum apud di-
 scipulos, aut disputator apud eos quibuscum disputat, docendi
 aut uincēdi causa quid profert, sicuti tu ais, dicitur proferre in
 medium. Adde quod uis ea quæ in disputando dixi excogitasse,
 & confecisse. An non ita sunt tua uerba intelligendæ? quod ma-
 iore cura & studio excogitasse, & cōfecisse te uerisimile est, q̄
 ea excogitasti & cōfecisti quæ disputationis causa aliqñ in me-
 diū protulisti. Quid est istud cōfecisti disputationis causa? Agno-
 scis nō esse uerba eruditi, et q̄ alios ut ineruditos possit incesse-
 re? ut quo ingenio quæ ue doctrina sis et eloquētia, à doctis ho-
 minibus iudicari possit, Superius de indoctis loquebaris, quos à
 me decipi aiebas, nulla habita mētionē doctorū, cū illa adderes,
 ut posthac fallere indoctos homines ista futili uaniloquētia &
 loquacitate desinas, nūc oblitus quid dixeris de doctis solum fā-
 cis mentionem, quos, O cerebrum fatuū, docere uis, quasi uero
 sine

Proferre in
medium.

sine te præceptore nequeant docti de ingenio meo doctrinâq;
iudicare. Quod opus dicere non potes à te non esse editum, cū
illud iam regi obtuleris, & in eius bibliothecam, iam pridem re
ponendum dederis. Cur nō inquisi, quod opus dicere nō pro=
dest tibi à te non esse editum, non emendatum id quod in quar
ta facis inuectiua : sed tamen inquis, dicere non potes à te non
editum, quasi inquis, si forte respondebis à te nō esse editum.
Ego nondum sic responderam. Quo patet te prius contra me
scripsisse hæc, quàm ulla à me contumelia affectus esses. Sed ut
omissa iniuriæ materia præsentī obiectiōni respondeam, quàm
uerum est prouerbiū illud, conscientia mille testes. Quia scis
non esse editum, ideo ad sic loquendum inductus es. Edideram?
Cur non ab alijs accommodato accepisti? in bibliotheca repo
nendum dederam? cur non ab rege legendum petisti? Sed quid
argumentis colligo, quod regis pronuntiatione finitum est? Pri
mo autem loco quod ad elegantiam, secundo quod ad dignitatē
historiæ, & ad artem pertinet, errata tua demonstrabo. Non
de dignitate orationis, qua de & elegantiā Cicero adhuc iuue
nis præcipit : sed de dignitate historiæ loqueris. Esto, lapsus
sis, de dignitate quæ pars eloquutionis est dicere uolebas, aut
superuacuum est illud, historiæ. Atq; ut hic supererat, ita illic
uerbum deest. Ais enim, artem, quasi sine appositio intelligatur
oratoria. Est ne hic purus & integer sermo, quod tu in me re
quiris inquisiens? F A C. In operis tui titulo, qui esse debet omni
uitio purus & integer, sic scribis. L A V. Agnosce hic quoq;
quàm pure dixisti & integre. Non scribo titulum, sed in titu
lo. Quid in ipso scribo? nempe titulum. Quid hoc sermone mi
nus purum, quanquam quæ pars operis debet esse non omni ui
tio pura nec integra, uel minus quàm titulus? Quid? illud in=
tegre dicitur, quod uerba ista quæ mox reprehendis, ais tituli
esse, cum longe absint non modo à tituli natura, quod sunt
plusquā

plusquam sexaginta numero, ut ipse scis, uerum alia in pagina scripta sunt, quam qua historia incipit unà cum titulo, qui hic est, *Gesta Ferdinandi regis*, est autem pagina hæc nuda, præterquam subscripto circulo quodam, uelut orbis terrarum, tumultuariè factò. **F A C.** Tres libri historiarum Ferdinandi quæ gesit. Vt omittam hoc loco quod ad explanationem attinet, in latinitate abs te uehementer peccatum est. Antecedenti enim, quod est fœminini generis, relatiuum quod est neutri generis reddidisti, quod etiam turpe esset puero prima elemēta discēti. **L A V.** Stultitia uestra singularis facit, ut non maligne uos facere existimem, & ita maligne, ut non stulte. Sed quia omnis malus stultus, stultitiæ uos pariter ac malignitatis accuso. Stultitiæ quidē, quia uitio datis, quod non uitiose dictū, queat defendi: accipiēdo nō fœminini generis antecedens quasi quæ relatiuum ad historias referatur, sed ad neutri generis subintellectum antecedens, quod est eorū: ut sit eorum, id est, earū rerū quas gesit. Malignitatis autē, quod non modo mentimini de nomine ac loco tituli, ut dixi, uerum etiam distinguitis quæ iuncta sunt, & quæ disiuncta copulatis. Non ne spurcissimi delatores, punctum intercedit inter quatuor priora uerba & sequentia? Non ne ipsum *Quæ* maiuscula litera scriptū est, tanquā principium sequentis orationis quæ est hæc? *Quæ* gesit & antequam rex esset, & factus rex & reliqua, ut ipse est indicio codex, quasi superior exponeretur oratio. Tres historiarū libri Fer-

Historiarum.
Gesta.

F A C. Europam tertiā orbis terrarū esse partē ferè traditum est, eamq; Africa, haud multo maiore quam Asia minore. **M a g i s t r u m**

gistrum te grammaticè profiteris, & ignoras hoc latine dici non posse. Vt enim dicimus, Cæsar quàm Pompeius felicior, aut sic dici necesse est, si infinito uti uolumus, quod ante se quartū casum postulat, dico Cæsarem feliciorē fuisse quàm Pompeiū. Aut ego tardus sum, aut mei Aristarchi dormitant. Quid enim attinet de infinito & accusatiuo loqui? LAV. Ad hæc quid simile uestro exemplo cum uerbis meis? præterea nihil apertæ reprehensionis affertis. Id tamē significare uidemini, uno mihi comparatiuo fuisse utendū, ut uno uos usi estis in emendando. At Priscianus nō uetat duo cōmitti cōparatiua, in suo præcepto utens hoc exēplo: Tam iustior quàm felicior Aeneas Heclore fuit. Qui si dixisset tam iustior Paride quàm felicior Heclore fuit Aeneas, nihil admodū à superiore forma recessisset. Quale fuit illud nostrū, quod paulo post sequitur, Petrus multo maior cæteris fuit, tanto minor Maria quanto maior Helianore sororibus. Quem locū si probauistis non reprehendendo, & hunc probatum uos iri necesse est. Qui nequaquā insolētior modus loquendi est, quàm ille quē idem Priscianus eodē in loco affert, exemplo Ciceronis in Philip. Quis interpretari potest, impudētior ne qui in senatu, an improbior qui in Dolabellā, an impurius qui patre audiente, an crudelior qui in illam miseram tam spurce tam impie dixeris? Aut ille Liuij: Eo magis ruerē in suos beluæ, tantoq; maiorē stragem edere, quàm inter suos ediderant, quanto acrius pauor cōsternatos agit quàm insidētis magistrī imperio regūtur. Aut ille Cornelij Taciti, Calistus prius quoq; regiæ peritus & potentiā cautius quàm acribus cōsilijs tutius haberi præstitit. Sed quid plura in uos magis dormitantes quàm loquentes? FAC. Horum lingua similior est mediterraneis Castellanis, quàm Catalanis aut Valentinis. Magis latine si dixissesq; Catalanæ aut Valentinae, quoniā subaudis linguæ, nō hominibus aut linguis. LAV. O Fatue, quū dicitur Ca
talanæ

Comparatiua
geminata.

Malane aut Valentinae quomodo subaudiri potest hominibus, id est, numerus pluralis? At dicere uolebas, quonia hic quidē subaudis lingue, ibi uero hoibus. Et ideo es fatuus, quanq̄ nondū scio qd dicas. Subauditur ne an nō in meo sermone hoibus? Ais, qd ergo inq̄s quonia subaudis lingue nō subaudis hoibus? negas? At istud omnē superat stultitiā, cū adeo subaudiatur, ut iā pro su puacuo p̄pmodū habeatur, apponi, nihilq; differat an dicatur Romani an Romani hoies: atq; significare uolebas, linguā lingue similē, nō hoibus similē à me fuisse dicēdū. I nūc te alios parū pure, parū integre, parū latine locutos accusa, qui tā inq̄nate loqueris. Magis latine inquis dixissem. Nō igitur præter latinitatem dixi, sed poterā latinus, ita ne uero hoc satis est tibi, præsertim in opere nondū castigato, & expolito? Quis unquā ita totus ex odio & inuidia factus, hoc cuiq̄ crimini dedit? Ex quo quidē quātopere caninā eloquentiā in me exerceas, datur intelligi. Ex quo quidē aut quod subiungam, q̄ uere arguas, Caesar ita inquit: Quonia ad hunc locū peruentū est, & nō alienū esse uidetur, de Gallia Germaniq; moribus, & quomodo differāt hæ nationes inter se proponere. Cur nō dixit Gallorū Germanorūq;? Nūquid Gallia & Germania, quæ loca sunt, mores habēt? Cur nationes? Quid nomē homines significans, cū locorū nominibus cōfundit? Quod ego nō facio, qui linguā hominum cū ipsis hominibus misceo. Cæterū ut hanc pecudē doceā, exēpla repetā ex elegātijs, ubi de hac re trado præcepta. Tu maior rem laudem assecutus es patre tuo tuisq; maioribus, quasi laus tua sit maior, quā tuus pater, & nō potius quā patris laus. Vergilius: Non secus ignipotens, nec tempore segnior illo. cōparatur homo tempori. Cicero: Maiorem opinione capi dolorem, quasi maior sit dolor, quā opinio, & non potius quā ille dolor quē omniū opinio fert me habere: quod sermonis genus habet nescio quid plus latinitatis & elegātiæ. Et tu

Comparatio ad rem nō uere excessam, imo ut Ba.J. notat mulieri.

peruersissime uis me, qui sic locutus sum, minus latine locutum.
 FAC. Quibus ob spem potiundi oppidi hactenus parcitū erat. Nunquam ulla ratione abduci à pertinacia tua poteris, quin perstare in eo uelis ut parco, is, contra Prisciani autoritatē & omnium ueterum ac iuniorum usum parcitum supinum faciat, cum à parsi parsum, à pepereri uero nullum oriatur supinum.
 LAV. Imò uero tu nunquā poteris abduci, neq; à pertinacia, quin autoritatem Hieronymi arte & analogia fulcīma nullam putes, nam Prisciani ut ostendi nulla est: neq; à temeritate qui mihi libertate doctos consulendi de hoc uocabulo interdicas, su prā, quod solitam iterum notam aspersisti. quæ te ab ista temeritate retinere debuerat. Nunc postquā tibi respondi, te inuicē interrogo, quid opus fuit addere tua, quasi possim abduci ab aliena pertinacia? Quid etiā addere, quin perstare in eo uelis, quasi nō satis esset, abduci à pertinacia nō poteris, quin perstare in eo uelis. Cur etiā Priscianū sequi malueris dicentē, quāto iuniores, tanto perspicaciores, quā cæteros, qui iuniores accipiunt in ætate iuuenili positos, ut si seniores in senili. Igitur no uos recētesq; debuerā, aut alio (multi enim sunt) modo dicere. Et sperabas, me quòd Priscianū non utiq; sequar expauescere fateri, qui te, quòd illū sequaris, coarguere non reformido. Nec uideo cur hanc reprehensionem tot alijs ordinis primoribus præuertendam putaueris, circiter è medio libro traductā. Quo minus dubitabo unā & ipse, nec lōgius quatuor gradibus præuertere, nō ferens incredibile etiam in homine cerebroso uesaniā, ut carpere audeat quæ à me scripta non sunt. FAC. Vt dimidium regni, qua parte ad hostes obiectum est, uelut fiduciarum pignus cedat fidei. Non fiduciarum à te dicendū fuit. Fiduciam enim nō pro fide, sed animi fortitudine à tuis hominibus usitatum inuenies grammaticorum princeps. LAV. Quæ nam sentētia elicretur, malefice Scythæ, ex ijs uerbis ultra fiduciarū

*duciarum pignus, si sic scripsissem? legisti ne in illo tu codice pignus, quod scriptum non erat? legisti fiduciarum, quod scriptum erat fiduciarium? an non aperte scriptum erat, & quidē mea manu superscriptum, cum librarius omisisset? neq; est te quod errasse in legendo causeris, quod aperte lucideq; scriptū est. Nam vere possum in hoc gloriari, si in minimis gloriari fas est, cum plurimi in figuris elementorum ducendis me antecellant, uix tamen aliquē planius, apertius, distinctius describere. An fortassis ipse lapsus sum in scribendo? Nec uerisimile est in uno uerbo, cum præsertim genitiuos plurales primæ ac secundæ declinationis figurarum semper scribam, ut tertiæ nūquam, & testis est ipse codex, eritq; perpetuo, quem non modo quamplurimis ostendi, sed ijs etiam quos certum habcrem utriq; falsario renunciaturos, quanquam, ut aiunt, gloriæ tibi ducis calumniari, utens ea sententia, quæ est in Vergiliano uersu: *Dolus* Aeneid. ij.
*an uirtus quis in hoste requirat? Neq; enim solum quæ scripta non sunt legit, sed etiam quæ sunt scripta non legit, ut eodem tempore adijciat & demat. Nam sic scriptum erat, ut dimidiū regni, qua parte ad hostes obiectum est, uelut fiduciarium ditioni ac procurationi Ferdinandi reddat. Imitatus enim sum T. Liuium, qui ait: Abidi Leoni Lacedæmoniorū tyranno uelut fiduciarium dare, ut uictori suo restitueret. Et iterum Cæsaris commentarios, Paratam omnem ualeitudinem esse confectam tædio puellæ fiduciario regno, donatione crudelissima Ganymedis. Et iterum: Obstructum fide, eo quod esset officij legati, qui fiduciarium operā obtineret, & in iure ciuili fiduciarīā tutelā. Sed quia de iure ciuili fecimus mentionem, quis C. Aquilius aut Seruius Sulpitius, aut Sceuola, alius uel, qui his successerūt iuris consultorum, tam scite ac perfecte diffinire te docuit, fiduciam pro animi fortitudine usurpari à sanis, id est, à tui dissimilibus? An cū imperator in militibus negociatur, in pecunijs: mulier in**

forma fiduciam habet, sicut tu in mēdacijs, qui sunt milites tui in furtis, quæ sunt pecuniæ tuæ? in dolis, quæ est formositas tua? Animi fortitudinem habere diceris? minime, quia maior etiã sine his, quàm cū his fuerit animi fortitudo. Nec tu fortis fuisti, qui tantam fiduciam habuisti in tua malitia, nunquã codicē meū in manus meas reuersurum. Ideo etiã quod sequitur, ut ad tuū ordinem redeam, eadem fiducia deprauasti. FAC. Res primo prospere ire, neminē præsidiorū cū armis obuian se ferre, pastores & eos raros ad primum incursum diffugere. Ne hoc quidem tacebit Parmeno. Est enim maximū uitium, & puerilis error. Quæ enim latine per nominatiuū casum efferre debuisti, ea contra per accusatiuum protulisti. Sic enim dicendū fuit, res enim primo &c. Finxisses saltem rem apud eos qui legerēt credibilem. LAV. Taceo, quòd istud ipsum ego præcepi, debere nominatiuū dari huiusmodi infinito, quod uim habet imperfecti temporis indicatiui. Quod ante Priscianum Quintil. quæ propè ad uerbum teneo, de figuris uerborum tradiderat: desinam cætera de cōiectura loqui. Non ne plus decies isto loquēdi modo in ipsis historiarū libris usus sum? mentior nisi tu barbaro potito stultior, ut ait Plautus: unum illorū locorū in alium usum repetisti. Nostri stupere, dolere de quo posterius faciã mentionem. Quòd si hic somniculosa stultitia imperfectam orationē, sicut proxime, reliquisti cū ita à me scribatur diffugere uident: id ego cordi tuo aut cerebro uitiatō attribuo. Nisi quo tecum minus acerbe agam, incuriosis uerba mea collegeras ad reprehensionē, & in hoc, & in superiori loco, quæ postea recuperato à me codice, cū illo tibi cōferre nō licuit. Sin, quod uerius est, malitia, obtorto te collo in iudiciū traho, & apud Paulum iurisconsultū cōuenio. Itaq; uelut ad præsentē Paulū ac iudicē loqui uolo. Scribis Paule ad legē Aquiliã, corrupisse tabulas recte dici, & qui eas interleuerit. Possum ne contra Fatuum agere actione

Infinit. pro im-
perfecto indi-
catiui.
Quintil. de si-
guris.

actione falsi, qui huius testamēti mei tabulas clausi atq; signati, non modo aperuit, sed etiā falso transcripsit, parte uerborum omissa? Interleuisse quid ni dicendus est, qui idem uitiij tabulis imposuit, quod quid interleuerit, nisi fallor, falsi te Paulus, ni fuitatē excuses, omnibus bonis approbantibus cōdemnaret, ut hoc loco falsarius ita in sequētibus ineptissimus extitisti. F A C. Tubicines aut cū fremitus hostiū ac tumultū misceri cœpisset. L A V. Ego semper hic tumultus masculino genere legi: tu uero ubi hoc tumultū inueneris nescio. Sed illud magis puto somniaueris. Cur tu te ipse diligētiae magister in eo exēplari qd' recognouisti, et manu tua emēdasti (quod nūc penes me est) te licet inuite nō emēdasti illud in quarta inuēctiua, siue tuū siue librarij uitiū, mihi quoq; persuadeo quis multa correperim, cū scribendum fuerit correperim, illudq; à correpo ueniat hoc à corrigo, nisi pro corripuerim posueris correperim. Verū hic fortē magis abs te ipso peccatū est, q̄ à manu oculoq; erratum. Queranus aliquid similius nostro. Inquis in secūda inuēctiua, miserando cōspecto, ubi abs te inuicē quero, ubi gentiū, cōspectū generis neutri inueneris? aut si masculini uis esse, ubi secūda declinationis? Quā inscitā etsi inscitus es, cadere in te non existimo, sed librarij incuria accidisse, aut forsitan tua, dūtaxat errāte manu oculoq; nō animo, quē admodū interdū lingua fit. Quod nō modo cuilibet frequēter usu uenit. Sed etiā Ciceroni legimus accidere solitū. Ideoq; scripta sua illum Fironi liberto relegenda ferē tradidisse, admonitū ferē aliquo huiusmodi errato, quale est quod in prima cōtra Verrem actione, intra primos statim uersus (ut Pedianus notat) admisit solæcisimū inquiēs: Si quis iudices aut eorū qui absunt forte miratur, me q̄ tot annis in causis iudicijq; publicis ita sim uersatus, ut defenderim multos, læserim neminem, repente mutata uolūtate, ad accusandum descenderim, cum dicere debcret, ad accusandum descendisse.

Errata manus, oculorū aut linguæ etiam Cic. Contra Cicronem qui solæcisimū commisit sed nunc aliter legitur.

G 4 Quod

Quòd si huiusmodi error in tantos uiros cadit, non ignorãtia (quòd absit) sed securitate quadam, ut in loco perfacili: quãto tolerabilius erit in librario celeriter scribente, & in me celerius legente: præsertim tam facili occasione mutandi ultimam literam dictionis præcedentis, in eam à qua inciperet sequens, quod est usitatissimum, ut in tuis uerbis, finiendi eadem uocati substantiuum qua suum adiectiuum iunctum finiebatur. Quo fit, ut si uis me tibi tui peccati dare ueniam, des inuicẽ mihi tumci, si quod meum est, dum intelligas multo te stultius in hoc labi, qui scias tua scripta in manus aduersarij uentura, & illũ in tali genere insecteris: quã me qui prima deformatum opus manu, ei uiro priuatim ostendi, cuius sapientiam non elegantia multam sciebam. Illud autem librario aut incuriæ, quod planè obsoletum & barbarum est, assignare non potes, in quo non semel laberis, quòd subiunctiuum ponis pro indicatiuo. Sed illud puto magis somniaueris, quod dicere debebas somniasse, nã nemo aliter locutus est, aut adiecta coniunctione, puto quòd somniaueris. Sed ut suspicor cum hæc diceres, uere somniabas, at etiam pergis ad ineptias. F A C. Per id tẽpus temptata. Vbiq; hoc participium per m, & p, literas scribis, nescius illud non à temno, sed à tenco duci, quod supinũ facit tentum, per n, solam, sic etiam tento absq; p, scribi debet, quod ipsa uerbi significatio demonstrat. Tentare enim experiri est, uel inquirere, & uerbo uel re quasi manu tenere. Cicero in Paradoxis: Tentare uolui, an ita dicere possem ut probarentur. Idem in officijs: Tentata res est ab omni genere hominum. Vergilius in secundo Aeneidos: Vix primi prælia tentant Portarum uigiles. Idem in quarto: Tentarunt aditus ecquæ mollißima fandi Tempora. Nam si à temno ueniret spernere utiq; non experiri ac exquirere significaret. L A V. Si uelim huius nebulonis (cum hoc dico, de Panhormita etiã dico) uitia in scribẽdo persequi,

rem

Coniunctiuus
pro indicatiuo
perperam.

Temptatus.

Tento.

rem faciam legentibus odiosam, unum tamen dixerim, qui Græca ignorant, ut isti duo, eos nequaquam posse recte scribere duntaxat ex se. Afferit mihi opinionis suæ hic & rationes & exempla. Ad utrunq; respōdebo. Ais à teneo fieri tento, eiusq; me verbi participium semper, quasi nunquam nisi participio utar, scribere per p, & per consequens cum m, quæ litera non est in teneo, unde formari frequentatiuum hoc significatio ipsa demonstret, quæ est experior, & inquirō. O simia quid magis contrarium quàm experiri siue inquirere, & manu tenere? Quod inquirimus non tenemus, manu præsertim, & quod tenemus minime inquirimus, ut anator Clinia apud Terentium, cum peregre ad amicā rediisset inquit, Teneo ne te Antiphila mea? hoc est non inquirō te amplius. Et Linius, capto à Sabinis Capitolio inquit. Tenuere arcē Sabini. Sed quid in solē lychnorum lumen inferimus? At exempla tecum faciunt, imò uero mecum: per p, enim & m, scripta negas: Et ipse inuicem nego sine p, & m, esse scripta, ut intelligas te aperte nil aliud quàm simiā esse, qui autores pro librarijs in testimoniū citas, & uoce uteris, cum sit oculis opus. Siquidem exhibenda sunt uetera exemplaria, quibus, si emendate in cæteris scripta sunt, in hoc fidem habeamus. Quorum ego multa uidi, & serè omnia cum mea opinione facere. Adeo his diebus Vergilij decem exemplaria uetustæ literæ inspeximus, in quibus erat cum in istis ipsis uersibus, tum in cæteris scriptum p, litera, & tu mendacio patre genitus, audes mihi inculcare exempla, tanquam tecū facientia. Confutatis obiectis ostēdam tibi magister sapientissime, si sine p, scribendū sit tento aliam longe meliorē reddi potuisse rationem, quæ sese ingerit oculis nostris, tibi uni uelut cæco obscuram. Tendo rite facit tentū, unde tentigo familiare Panhormitæ nomen, & tentorium & eius composita intendo intentum, unde intenti nerui uel cithararum uel arcuum. Extēdo extētū,

Tempio.

Tendo tento
Tentigo.

ut Vergilius, ut siquem extenta plagarum Quatuor in medio dirimit plaga solis iniqui. Contendo contentum, unde apud Ciceronem, Contenta uoce dicendū. Prætendo prætelum, ut Vergilius, -Prætentaq; littora uelis. Ostendo ostentum, unde hoc ostentum. Portendo portentum, unde hoc portentum, cū haud dubie, intineo, extineo, pertineo, ostineo, portineo, nō dicātur. Et si qua sunt alia quæ à teneo uenire non nisi simia dixerit. Astipulatur huic quoq; analogia uerbi ipsius significatio. Qui enim tentat quasi manum tendit, aut aliam corporis partem in id quod experiri uult & exquirere. Hæc mihi rationes cum forent probe notæ, melior tamē ea uisa est, quæ probat hoc uerbum per p, scribendum, quam probabo, non qualibus tu exemplis. Etenim qui temptant quodammodo temnunt, audendo, experiendo, nec refugiendo quod ipsa exempla tua & cætera omnia confitentur. Temptare enim prælia, & aditus, & similia, proprie est contemnere harum rerū periculum. Et si nonnihil fortassis ab origine sua obliquatur significatio, ut fit in tracto quod à traho, in nuto quod à nuo, in delecto quod à deligo uenit. Sed exempla rem magis patefacient, quibus distinguuntur frequentatiua à temno, & tendo, uel potius à temno & teneo, de quo nostra est cōtrouersia. Plinius de naturali historia libro nono: In eodem genere cocleæ aquatiles terrestresq; exerentes se domicilio, bināq; cornua protendentes, contrahentesq;, oculis carent, ideoq; corniculus prætemptant iter. À tempto hoc uerbum componitur, & à temno uenit, non à tendo, quia cornicula prætenduntur, nō iter. Quintilianus: Vestigia plura semper errantium quæ non ualēt suspensis prætemptatisq; gressibus librare corpus. Gressus quoq; non prætenduntur, nō iter, sed pedes ut faciant gressus. Et hæc de temno & tendo: Audē apertius de temno & teneo: horū alterius compositū retineo facit frequentatiuum retento, cuius aperta significatio est, ut

apud

Tempo.

Significata primig. mutantia.

Delecto etiam a delicio.

apud Vergilium, — Pars corpore tarda Retentat, qualis nequaquam est in illo Ouidiano: Officiōq; pedum nymphae cōtentata duorum Erigitur, metuitq; loquit: ne more iuventa Mugiat ^{Retentio.} & timida uerba intermissa retemptat. Et iterum: Concidit & digitis morientibus, ille retemptat Fila lyrae, casuq; fuit mirabile carmen. Addis alia magis inepta. FAC. Supter dextrum femur. Supter per p, enuncias, quod per b, apud ueteres scribitur, & apud eruditos etatis nostrae. ^{Supter.} LAVR. Quos tandem ueteres? eos ne quos superius ementitus es? At in eorundem libris lego optinet, opturus, & similia: & in multis suptus, ^{Optinet. Opturus.} ergo non aliter apud ueteres scribitur, licet tu, ut es hebes, dicas a me enunciari alia litera dictionem hanc, quasi sic enunciauerim, non scripserim. Scripsi itaq; magis belle dictionē hanc sine b, quam tu illā cum b, in principio primae inuectiuae, substinui, cum b, redundet, quod necessarium est in substitui. Transeo qd' ^{Sustinui. Substitut.} sustinui pro continui accipis, ita enim inquis. Meq; substinui ad hunc diem ne quid omnino in te scriberem. De hac ipsa re post duo capitula, iterū me reprehēdis tanquam magnum fuerit, haec duo loca cōiungere, quod ego pro te faciam. FAC. Quos dux ipse putauit supticendos, ego quoq; supticebo. Tu utruq; per p, literam Teutonicorū more, ego uero per b, antiquorū more enuciādum puto, quem errorem ubiq; seruas. Sub enim quādo componitur cum dictione incipiēte a, c, uel f, uel g, uel m, uel p, in eas transit literas, ut succino, sufficio, suggero, summitto, suppeto, in reliquis uero manet integra autore Prisciano. Sic dicimus subblandior, subduco, subijcio & subtraho, licet Quintilianus dicat b, sequente t, sonum habere p, quod non debet mirum uideri, cum Caius, Cnaeus & Amurca, ut placet Seruio quamuis per c, literā scribantur, tamen per g, proferri debeant. LAV. Sperasti te mihi contumeliam facturum ex Teutonicae ^{Teutonicos defendit Valla.} gentis similitudine, quasi deforme sit aliquid cum illis simile habere

habere: at ego tibi apud illos inuidiam conflabo. Existat igitur ex eis aliquis, qui te calumniatorem ut barbarum reprehēdat, tum natura, tum lingua, tum in eo quòd ais hunc errorē à me ubiq; seruari, quod uitium nullus unquam Teutonicus admisit, cum error non dicatur seruari, sed admitti uel nō uitari. Quid ais Teutonicorū accusator? ego ne cū Teutonicis barbare scribo? Ergo Quintilianū quoq; barbarū facis, qui idē & facit & præcipit, nō enim præciperet nisi faceret. At enim tu Quintiliani mentionē facis. Hoc stultius, hoc insanius, qui & tibi nō cōstas, & cū impugnas, quem nolles impugnātū. Si Quintilianus hoc præcipit, si ita esse nō debet, mirū uiderē, quid est quòd me illius præceptū sequentē accusas, quē plurimi sequūtur, ut uetusta autorum exemplaria indicant, si modo sequūtur hūc, & nō prius ita scriptitabatur. Et Priscianus cū ait, scribo, nubo similiaq; mutare b, in p, in supino, euphoniæ gratia, uelit nolit, idem debere fieri in cæteris confiteatur, cū non plus loci habeat euphonia in scriptū, nuptū quā in optimo, quo exēplo Quintilianus utitur, aut in subitico quo ego sum usus. Nā quod ais de Caius, Cneus, Amurca, fatua ratio est, quoniam de scribēdi differentia agimus, nō de proferēdi: nemo enim negat ista aliter proferri ac scribuntur, ut apud priscos etiā iamma, quòd uidelicet g, litera carerent. Hic autē cōstat sic pronūciandum esse ut scribitur. At quomodo sit scribendū, id est in cōtrouersia. Ego Quintilianū sequēs dicentē magis audire aures illud p, & sic scribēdū quoq; ut sonat præter illa uetusta, ut Caius, ut Cneus, per p, ut pronuncio sic scribo, quod tu negas esse faciendū, inò pariter negas & ais, aduersariumq; accusas & purgas, in eadem re, quod nunquam fādo est cognitum, & calumniator, & præuaricator. Quod tamen mihi causam scienti, minime mirum est. Scripserat enim hic cōtra me, cum p, sup̄ter sup̄ticeoq; scribentem, nulla Quintiliani mentione habita: quid ni? quem nunquam

Error nō seruatur sed admittitur & non uitatur.

B. in p. uertitur ante c.

G. caruerunt prisci Latini.

nunquam legit, eoq; nusquam eius alibi meminit. Is locus, cum cum Zombus Tauromontanus, uir bonus, & literarū amator, qui inuectiuas rogatu autorū ad Ioannē Olzinā attulerat, me tunc Romæ agente, legerat illi, notatus est ab adolescente quodam, quem ego Roman proficiens, per manus Ioanni traderā, allataq; Quintiliani autoritas ex lib. primo. Ab illo enim quod ab his reprehenderetur, pro arte tradi, meq; hoc præceptum ubique seruare, & Olzina se & præcepti meminisse & usum in scribendo meū agnoscere cōfirmavit. Hæc ubi Faccius accepit, nec tollere reprehensionem uolebat, ne perperam reprehendisse uideretur, & me uulnerare duobus ictibus, in super & supiticeo cupiebat, & tamen tollere stultitiæ suæ testimonium necesse habebat. Tandem fecit quod maliuolus, quod pertinax, quod fatuus. Iratorum infantium ritu maluit inutile telum iacere in longe positum hostem, quàm continere. Addidit itaq; Quintiliani ultimo loco mentionem, & in ipso codice, qui legebatur ad marginē, ut multi uiderunt, qui etiā sine adiectione uiderant. At enim Priscianus hoc tradit. Nunquid te, qd' illum imitare, reprehendo? ut tu me, quod Quintilianū, ut ostēdi? Quod si de facto utriusq; nostrum uis dijudicare, uter maiorem in grammatica sequatur ducem, sic habeto. Priscianum uix idoneum esse qui sit Quintiliani, uelut Agamemnonis, aut Achillis, aut Aiakis, aut Diomedis, aut Hectoris auriga. Plusq; hunc artis grammaticæ, dum oratorem instituit, per transitum aperuisse, q̄ ex suo ingenio illum omnibus suis libris, omni suo studio, omni sua ætate. F A C. In ceruicibus suis imminēt: male usus es ablatiuo casu, non enim hic locus imminet in capite meo, sed capiti meo dicimus, si grammatice loqui uolumus.

Quintilianus
quanto sit Pri-
sciano maior.

Imminet
in rem.

L A V. Ergo & Liuius male usus est, parumperq; grāmaticæ, qui ait lib. XXIII. Non castris metuens, sed urbis prodendæ occasionem nimis multis in eam imminētibus daret. Idem lib.

XXV.

xxv. Hannibal nō Capuam neglectam, neq; ut in tanto discrimine, desertos uolebat socios, sed prospero ex temeritate unius Romani ducis successu, in alterius ducis exercitusq; occasione imminēbat. Ergo non per solum datiuum sic loquimur, sed etiā per accusatiuū. Accipe nūc etiā per ablatiuū. Idē lib. xxxiii. Nam Thauro magi à pilis sinuq; maliaco per lamiam cunti loco alto siti sunt in ipsis faucibus imminētes, quas cochle uocāt. Neq; ab hoc differt illud Ciceronis in primo de natura deorū. Itaq; imposuistis in ceruicibus nostris sempiternum dominum quem dies & noctes timeremus. Cuiusmodi multa sunt uerba, quod genus hæreo. Vergilius: Hærent parietibus scale, & tamen Curtius: Hærebat in tergis fugientium uictor. Et Liuius: Et hærente in ipsis uisceribus utemur bello. Incūbo, Vergilius, -Incumbite remis. Cicero: Pergite adolescentes, & in hæc studia in quibus estis incumbite. Adsum, Quintilianus, Adfuisse Ciceronem huic causæ inuenio. Marcus Tullius: Adfuit in his omnibus prælijs Dolabella. Adscribo. Idem in Rullum. Illū sibi collegam adscribentis. At pro archia: Cum fuerit in alijs quoq; ciuitatibus adscriptus. Hæc autem ideo retuli, ut intelligat hic, qui me grammaticæ admonuit, tale loquendi genus, quod ipse ueluti insolens admiratur, & corrigit, usitatissimum esse. FAC. Excitabatur machina duo de xx. carris imposita, proceram scalam sustinens. Tu qui grammaticus es, & tot milia librorum (ut dicis) euoluisti, profecto ignorare non debuisti scalas singulari numero non proferri, sed plurali tantum, ut minas & calendas dicimus. Sallustius postquam unæ atq; alteræ scale comminutæ sunt, qui supersteterant afflicti sunt. LAUR. Euoluisse multos libros (ut tu cauillaris) magis indicat (si sapi) me hoc alicubi reperisse, ut uerum est, tibiq; monstrabo, quam instruit accusationem tuam. Et tu hoc me uis ignorasse, non dico quòd ipse tot libros non euoluisti, non dico quòd hoc nescire

Impono in re
Hæreo tibi &
in te.
Incumbo rei
in rem.
Adsum rei &
in re.
Adscribo rei
& in re.
Scala.

ne scire nō potui, qui scirem à Quintiliano sic scribi libro primo: *Scala tamen & scopa, contraq; ordea & mulsæ, licet literarum mutationem, detractionem, adiectionem habent, non alio vitiosa sunt, quàm quòd plurima singulariter, & singularia pluraliter effertur.* Non dico quòd de his uerbis in elegantijs scripsi. *Scala* à quibusdam in singulari usurpatur. Sallustius cū alijs quibusdam ostendit pluralem tantum habere, cum dixit in Iugurtino, Deinde ubi unæ atq; alteræ comminutæ sunt *scale*, qui superstitierant afflicti sunt. Non dixit una atq; altera. Ex quo credibile est uos ingratiſſimos homines è meis istud fontibus hausisse: sed quia semper alibi *scalas* pluraliter dixi, ubi de ueris *scalis* loquebar, quibus Ferdinandus oppida expugnauit, planum feci non ignoratione me usum singulariter *scala*, sed consilio. Quod meum consilium tum necessitas excusat, tum ratio subleuat, tum autoritas probat. Ego enim si huiusmodi res esset narranda, cuiusmodi illa Sallustiana, nimirum eodem modo quo Sallustius, superius ipse dixissem. Nunc cum in speciem turris machinam describerem, reformidauī pluralem uocem, ne rei occæcarem intellectum, præsertim memor me regi scribere qui nec ita teneret argutias linguæ Latinæ, & sæpenumero *scalam* legisset. Ob eam quoque rationem audacior, quòd Quintilianus non tam inauditum esse significat, nam audierat & legerat, quàm inusitatum. At non *ordea* legerat apud Vergilium, aliosq; multos; nemoq; reprehendere ausus est, quia ratio constaret. Eadem lege nec ipse reprehendi debeo, si facti mei ratio constet. Nec nullius secutus sum autoritatem, tametsi nullum tu quidam tanquam parū, ut nunc loquimur, autenticum reijcere potes, qui tot milia librorum mihi lecta exprobraſti. Non modo Ambrosium, Hieronymum, Cyprianum, Hilarium, Augustinum, sed ne incelebres quidem. unde in libro qui nomine Donati inscribitur legimus

Ordea.

mus. Sentes & sarcina & scopæ & scale: & in neutro spon-
salia semper pluralia, sed nostri scalam dixerunt, hoc aduersus
te magis maledicum in acie, quàm pugnacem satis erat: sed cæ-
teris aliam probationē flagitantibus morem geram. Cornelius

Celsus. Celsus, qui prior Quintiliano fuit, simili quādā causa, qua ego
fortassis, singulari usus est libro VIII. At si uastius corpus &
nerui coruini robustiores sunt, necessaria est scala lignea, &
quæ crassitudinem duorum digitorum habeat, & longitudine
ab ala ad digitos perueniat. Et paulo post de maiore scala in-
quit: Si brachium deligatum super scalæ gallinariæ gradū tra-

Aquila. ijcitur. Romanus Aquila de schematibus, Climax quod Græci
uocant, ascensus nominatur à nobis: malo enim ascensum quàm
scalam, aut gradiculos, ut quidam dixerunt. His uerbis hic, anti-
quus sanè scriptor, & scalam à quibusdam uetustioribus dictā
testatur, nec Latine dici negat, sed apte quodcumq; in numero
respondere Græco: alioqui numerum mutasset non nomen. De
ueris scalis Caius apud Iustinianū lib. XLIII. de furtis sic in-
quit: Qui ferramēta sciens cōmodauerit ad effringendū ostiū,
uel armarium, uel scalam sciens cōmodauerit ad ascēdendū. Et
postea facit Panhormitam iuris peritum atq; doctorē, cū hunc
ex iure locū nesciat, qui ipsi deberet esse notissimus, homini ut
spurcissimo, sic furacissimo. Siquidē in omni Italiæ urbe, ubicūq;
pedem posuit, uestigia furtorum suorū ac sordiū, ut Harpyia,
quædam reliquit. (De re libraria loquor) etiam ubi pedem non
posuit, quod ne Harpyiæ quidem fecerunt, testis est oratio *

ad regem missa, in qua contra hunc, ceu contra alterum
Verrem, inuehitur. Sed non est quòd miremur ista ab eo igno-
rari. A Sigismundo enim tabulas habet, ut sit iuris doctor ac
poëta, non secus ac si, quòd medicus, & uir bonus sit, tabulas
haberet, quas æque facile impetrasset, uerum si me audiet, eas
sibi pariter indulendas curabit, quibus eum talē esse credam.

Fac.

Panhormita
qualis doctor
homo fura-
cissimus.

Doctor per ta-
bulas uulgo bul-
latus.

F A C. Ut sit antē intra intimā fossam machina procūbens scala. Rursum indocte in superius uitium incidisti, nam procūbentes scala, nō procūbens scala dicendū fuit. L A V. Quid igitur censēs? alibi singulariter, alibi pluraliter, eandem rem dicere debui? Fatue, non uides si recte dici singulariter puto, non esse causam, cur ab ea, quam probo, uia deflectas, ne inconstans & sim & uidear. Simile quiddam superius quoq; fecisti, cum de supitice=dis & supiticebo dixisti, tu utrūq; per p, ego per b, enunciandū puto, quasi hæc essent pro diuersis uerbis habenda. F A C. Horum incole circiter ad tria milia. Non circiter ad tria milia: sed uel circiter tria milia, uel ad tria milia dicendum fuit: cum ad, & circiter in historia idem significant. L A V. Nonne in alijs locis posui circiter sine ad, rursusq; ad, sine circiter? Eodem igitur modo duo idem significantia, cum alterum me putarem ponere, posui, quo illa, penē ferē oppressit, & illud, multa multa, & illud res nō tam sagittis ac iaculis, quā telis iaculisq; gerebatur, & alia multa, quæ postea recuperato codice deprehendi, quæ tu non reprehēdisti, id alioqui faciendi cupidus, uel quod incuria quadam scribentis effusa intelligeres, uel ob hoc quoq;, ne illa attingendo huius etiam loci non ignorantia uideretur, sed incuria. Et enim animus de ipsa totius corporis compositione sollicitus parua ista non respicit, frequenter aliter quam scriptum est legit. Ita mens cum utrā harum præpositionum poneret cogitabat, manus ipsa inter moras deliberandi posuit utrāq;: quod postea oculus in transcurso lectionis non adnotauit, duoq; tanquam unum legit. Sed profecto stultius hæc ueluti crimina reprehenduntur quam committuntur. F A C. Gnaue acta opera: licet grammaticæ regula gnaue aduerbium & ignaue dici uelit, tamen gnauius & ignauius, sicut à firmus firmius, à durus durius duriter usus tenuit, euphonie ut arbitror, id est, aurium suauitati cōsulens. L A V. Ego uerō uir impudentissime sic scripserā,

Duo pro uno
scripsit ut alteru
trum deleat.

Gnaue.

Gnauius.

H ut po

ut potius nauata opera scribi possset, quàm gnaue acta opera cū
 utrūq; reperirem, nan uarie scripta sunt Liuij exemplaria lib. 1.
 Quaedam enim (quorum est unū quod fuit Petrarchæ) sic scri-
 pta sunt. Execrantes nūc imperatorē, nunc gnaue actam ab equi-
 te operam, in quē modum locutum iste me corrigit. Neq; uerò
 attinet disputare de gnaue & ignaue, gnauiter & ignauiter: Cū
 Nonius Marcellus in ueterum indagine de aduerbijs indiscretis
 loquens quæ in e, & in er, exeunt, dicat humaniter, parciter, in-
 saniter, ignauiter, & de hoc ultimo tanquam nunc usitato exem-
 plum Lucilij affert, tantum miror hunc nō Nonium, sed nouum
 Marcellum conari hoc probare similibus exemplis, quæ contra
 ipsum faciunt. An non à firmus sit aduerbium firme? Cicero pro
 Archia: Quæ firme à me iudicialiq; consuetudine de hominis in-
 genio & cōmuniter de ipsius studio. Plinius ad Vrsūm respon-
 dit: Fronto Catius grauiiter & firme. Quæ exempla sunt plu-
 rima. Nec pauciora de dure. Quintilianus, Vt primo dure uide-
 tur struxisse Pacuuius. Ex quo illud consequens est, cum falso
 proposuerit, rationem quoq; ruere quam subiecit. Nihil enim in
 his aduerbijs factum est Euphoniæ causa, & alioqui quid sua-
 uius est in hac uoce firmiter, duriter, quàm in illa firme, dure?
 dixi suauis in uoce, non ut hic suauium liguritor, qui suauitatem
 ponit in auribus, non in uoce, cum dicere debuerit aurium uo-
 luptati consulens, ita enim Cicero ait, quem imitari uoluit, in O-
 ratore, si modo hunc librum legit: Sed consuetudini auribus in-
 dulgenti obsequor, & statim post: Impetratum est à consuetu-
 dine ut peccare suauitatis causa liceret. Et in eodē loco: Volupta-
 ti aurium morigerari debet oratio. Et quoniam de euphonia lo-
 quimur, uelim mecum recognoscas, Quid inter meum Quinti-
 lianum, & tuum Priscianum, si tuus est, quem ignoras, intersit
 in hoc grammatico uocabulo. Ille uno uerbo transtulit uocalitas:
 hic uelut fastidians munitam ab altero uiam, transtulit duobus,
 bona

Er aut e finita
 aduerbia.

Firme.

Dure.

Suauitas in
 uoce.

bona sonoritas, in qua interpretatione primum vitium est, quod unum nomen in frustra diuisit, *est* Græce εὐφωνία, ex duobus constat, tamen aliud est esse duo nomina inuicem distincta, aliud duo que in unum coaluerint: & laus lingue latine est græcam proprietatem gratiamq; in transferendo uel æquare, uel quod optabilius est, antecellere. Deinde cum uox dicatur φωνή, sonus φωνή, maluit à sono, qui non solus oris est, quàm à uoce, que ab Aristotele propria oris esse censetur, postremo à sono, quo uehemētia somni significatur, deducere: quod dictu absonū est. At uocalitas suauē quandā, & plenā ex ore in auribus se-
Bona sonoritas.
Euphonia.

dentē significat uocabuli appellationē. F A C. Ex principio quidem cuniculi uni erant. Et hoc quoq; ex illa tua Laurētiana grāmatica de promptū est: quod ignoras non posse dici unos cuniculos, cū cuniculum singulari numero dicamus. Vegetius, Inuentū est remedium per noctē sub fundamentis muri cuniculū fodi. Itē alibi. Aliud genus expugnationis subterraneū atq; secretū, quod cuniculum uocant, à leporibus, qui cauernas sub terris fodiunt, ibiq; conduntur, sic & Cæsar, sic Curtius. L A V. Subijcisq; horū tria exempla in numero singulari, ò lepus atq; cunicule cauernarū amator. Nunquid non reperitur in plurali hoc nomen? Cicero. 111. offic. Si pater cuniculos agat ad ararium, indicabit ne filius? Et alibi milies: Et unum cuniculum dicere debui, non unos, cum sit huic nomini numerus singularis. Reprehendisses isto modo, talpa non cunicule, qui talpinos oculos habes, ignorantie membrana obductos, ad quod tibi respondere poteram me sic dixisse unos cuniculos, pro unum: ut binos cyphos, pro duos, & utrosque pro utrunq; & unæ pro una. M. Tullius qui in Verrem sexta sic ait: Cyphos binos habebant, iubeo promi utrosq; & alibi, Duplices similitudines esse debent, unæ rerum, alteræ uerborum. Sed & simpliciter, & ut res est, potius respōdebo me sic dixisse: unos cuniculos ut Ti-

tus Liuius binos: Neq; enim dicerentur bini, nisi dici possent uni. Erant enim duo capita cuniculorum, sed introrsum ipsi cuniculi multiplices. Itaq; nō unus, sed uni necessario mihi dicendū fuit.

Conspirati an
conspirantes.

F A C. Ideoq; inter eos reges ferè conuenit, ueluti conspiratos, & qui inter se amant. Si gr̃maticus esses, non utiq; conspiratos, sed conspirantes dixisses. Non enim à conspiror quod deponens nō inuenio, sed à conspiro neutro conspirans fit, cuius simplex neutrū est, non actiuū. L A V. Tria in se habet oratio, unū quo negas hanc uocē conspiratos inueniri. Alterum, quo docere uis, ciar nō inueniatur, quod à cōspiror deponēti fieret, quod nō inuenitur à cōspiro neutro. Tertium, quo rationē hanc alia ratione fulcis. Ideo cōspiro neutrū esse, quia suū simplex spiro sit neutrū. In his cōfutandis ordinē retroagā, & quasi telā retexā

Cōposita uerba
quæ genus
simplicium mutant.

more Penelopes. Ais quale spiro est, talia esse sua cōposita, ideoq; cū neutrū sit, eiusmodi & illa esse. Transeo cætera quibus mutantur à simplicibus composita, nōne à neruo neutro, & quidē absoluto, fit inneruo actiuū? à uado, inuado: à crepo, increpo, & ne longius euager, à flo, quod huic quo de agimus simillimū est, fit inflo & inflor? nō est igitur quod mireris à simplici neutro fieri cōpositū actiuū, sicut ecōtrario ab actiuo fit neutrū, ut à rum=po, erūpo: à mergo, emergo. Hic tu mihi quod ad secundā pertinet questionē respondebis ab his uerbis formari participia passiuæ significationis, inuētus, inuasus, increpitus, non ut à me fit actiuæ quod propriū est deponentiū, quia à uoce neutrali siue actiua nō fit uox participij passiui actiua significationē. ita ne? unde igitur fit exoletus? quo genere hominū Panhornita delectatur, te ut aiunt subseuiete. Vnde adultus? unde complacitus? unde fluxa gloria? nōne ab exolesco, siue (ut Prisciano placet) ab exoleos? ab adolesco siue adoleos? à cōplaceos? à ueterasco? à fluos? Vnde ut propius ueniā, coniuurati nō à coniuuro, sicut iurati & iniurati à iuro? Cicero, Si prædonibus pactū pro capite precii non attuleris, nulla

Panhornita
pedico.

ris, nulla fraus est, ne si iuratus quidē non feceris. Et in eodem loco Actius, Iur. uii lingua, mentem iniuratum fero, Linius. Adco ignauissimos hostes magis timemus, quā Iouē, Martemq; per quos iurasti? At ego iniuratus aut uictor reuertar, aut propè te hic Quinte Fabi dimicans cadā, de cōiurare, & cōiuratis superuacuum est asferre exempla. Quare si ex cōiuro dicuntur cōiurati, quid est quod mirere cōspiratos fieri à cōspiro? Nā quod ais cōspirantes fuisse dicendū, tum nō est ratio, nisi cōspiratos probet ratio dici nō posse, tum stultissima ratio, quia ista uoce significantur qui cōspirant nunc, ut cōiurantes, qui cōiurant nunc, nō qui coniuauerant: at ego de ijs loquor qui conspirauerunt, quos quo nomine dicemus? nonne conspiratos? ut eos qui coniuauere coniuatos? uides ut rationes tuas confuto, doceoq; me grāmaticum esse, non te? At enim inquis me exemplis defici. Accipe igitur me non grāmaticē, sed latine quoq; locutum. Suetonius in uita Cæsaris sic ait, Assidentem cōspirati specie officij circūsteterunt. Et in Neronis: Multa & inania uerum non abhorrentia à natura sua creditur destinaſſe successoris percussorum summittere exercitus & prouincias regentibus quasi conspiratis. Et in Galbæ: Sed extractis rumoribus falsis, quos cōspirati ut eum in publicū elicerent, de industria dissiparant. Et in Domitiani, Cunctantibus cōspiratis quando & quomodo, id est, lauante an coenante aggredierentur. F A C. In castra uersus. Nunquā apud historicos repperi huiusmodi barbariē, sed uel uersus castra, uel ad castra uersus, uel in castra sepius. Et hoc uitio uteris penè omnibus in locis: ignarus quam uim habeant hæ prepositiones. V ersus.

L A V. Si historicos non omnes legisti, quid mirum apud eos te non reperiſſe? sed mentiris, reperiſti. Verum non cuiuslibet est uenam auri repertam intelligere. Prius tamen quā pro me respondeam, id est, ut reperi ostendam, uolo correctionem tuam correctoris more rimari. Iamprimum quē autorem habes, latine

Versus non est
præpositio.

Vti vitio,

dici uersus castra, cū semper postponatur uersus, ut tenus, quæ ad modū in elegantijs tradidi? Ad hæc, quis te docuit ita magnā differentiā esse inter, eo in castra uel in urbem, & eo ad castra uel eo ad urbem: ut mihi id exiguū cerebelli quod tibi erat, propter odium inuidiamq; profligare uidearis. Cum ad hæc responderis, opinionē cuius sequaris indicato, qui uis uersus esse præpositio- nem, num Donati? num Seruij? num Prisciani? non potes id dicere. Ergo stultitiā tuā secutus es, quæ facit ut dicas me nō admittere uitū, sed illo uti. Quod si quādo dicitur quis uti uitio, id fit cū de industria facit, nec in uoce peccat, sed in iudicio uult uti, qualiter est quod philosophi rhetoricam criminantur uti uitijs, utputa affectibus, quos uitia censent. Audi itaq; quid inquit Priscianus, orientem uersum, & occidentem uersum. Hæc enim composita esse uidentur cum sub uno accentu proferantur, melius tamen dicemus quòd inclinant supposita nomina. Et iterum postea. Sunt quædam unam loci significationē habentia, quæ est ad locū, ut horsum, seorsum, deorsum, sursum, sinistrorsum, dextrorsum: similiter aduerbia ostenduntur composita, nisi dicamus quòd uersus inclinat sibi supposita nomina. Nunc pro me tibi cum Cicerone respondeo, quæ non minoris quàm historicum facies, qui in Lelio ait: Qui primus in forum uersus instituit agere cū populo, an dices uersus participium esse? Accipe de foemina dictū, ut aduerbium scias esse: accipe ex historico, accipe ex maximo, accipe ex tibi lecto, accipe ex huius libro primo, ut fatearis te aurum quidem inuenisse, sed aliud putasse. Linius igitur inquit: Ex superiore parte ædiū in nouam uiam uersus. Habebat enim rex ad Iouis statoris ædem, populum Tanaquil alloquitur. Cornelius quoq; Celsus lib. v. Superq; eam homo deligatur, in id latus uersus, cuius auris eo modo laborat. Sed nullum profecto fuerit accommodatius exemplū, quàm illud Plinij de coruo sutoris exanimato per inuidiam domini ab altero sutore uicino (quandoquidem cum

dem cum gente mihi sutoria res est) Ita enim ait: Is mature ser-
 mom assuefactus omnibus matutinis euolans in rostra in forum
 uersus. Tyberium deinde Germanicum, & Drusum Cæsares no-
 minatim, mox transeuntem populum Romanum salutabat. Barba-
 ri ne igitur Cicero, Lilius, Celsus, Plinius, existimandi sunt?
 cumq; his Laurētius, qui illos est sequutus autores? an uos uterq;
 barbarissimi, quos intra quatuor uersus sæpius quàm quater pec-
 casse conuincio? Quo magis audebo hoc elegantie præceptum
 tradere: Cum urbium aut regionum nominibus citra præposi-
 tionem utèdum hoc aduerbio, ut Megaram uersus, Italiam uer-
 sus: cum cæteris adiuncta præpositione, ut in uiam uersus, in fo-
 rum uersus. Hactenus de latnitate dictum sit. Potest enim satis
 intelligi, ac iudicari ex his qualis grammaticus sis: qui te in ea re
 Prisciano superiorem putas, dummodo dicas me illo in loco su-
 periore aut parem, Prisciano fecisse. Non laboro quòd ais me
 ita de me sentire. Nam de alieno animo ut improbo quèpiam iu-
 dicare, apud eos quibus non probat, magis suam quàm alterius
 improbitatem declarat. Nunc explanationem, quæ est altera ele-
 gantia pars, spectemus. Nescio an lectores te accusantem uitia
 mea, an tua potius audituros se arbitrentur, cum nullum meū ha-
 ctenus, plurima tua audierint. F A C. Tres libri historiarum
 Ferdinandi quæ gesit. Crassus profecto & supinus error hic
 est, nec ferendus in eo homine, qui historiam uelit scribere. Neq;
 enim historiam geri dicimus, cum nusquam usitatum est, cum hi-
 storia scribi, res autem uel bella geri dicimus. Ut historiographi
 sit historian scribere, imperatoris uerò rem gerere. Rem ine-
 ptam, inepta ratione, ineptis uerbis frequètat atq; onerat. L A V.
 Quid ineptius quàm credere me sensisse, historiam gestam esse à
 Ferdinando? Ex quo aliud etiã, quod superius obijciebat, consu-
 tatur, relatiuū quæ nō referrī ad historias, quæ nō geruntur, sed
 gesta, quæ memorantur; deinde hoc ut pbet, replicat, & inculcat

Vsitatum.

sepius eūdē sensum, delectatus græco nomine historiographus, quod idem significat quod scriptor historiae, cuius hominis ait propriū esse historiam scribere, quasi hac uoce non ipso nomine græco declaretur. Ait quoq; nusquam usitatum, pro eo quod est nusquā inuentum. Non enim an hoc usitatum sit querendum est, sed, quod satis mihi esse deberet, an usquam inuentū. Si id ego sentirem, quod hic mihi fatuus objicit. F A C. Et cum cæteris alijs. Nunquā bone uir hoc sermone usos bonos autores inuenies. Nā cæteri & alij nihil differunt cū cæteri omnes, & cæteris omnibus apud Liuiū frequentissimum sit. L A V. Per ironiam compellas me uirum bonū, quasi uerò si in uerbi proprietate lapsus fuero, uiri boni nomen amittam. Vir grauisime ac modestissime, & ut ipse ironice loquar, atq; adeo uir syncerissime, qui pro certis maluisti legere cæteris, propter ambiguum scripturæ ob apicem illum quo cætis & cætis abbreviari solēt: poteram autē multo facilius ego defendere dici posse, alijs cæteris, quàm tu probares, aut hæc duo idē esse, aut illa duo idē non esse, quæ tu pro diuersis exēplis protulisti, cæteri omnes, & cæteris omnibus. Sed malui te, ut malum uirum reprehēdere, qui me bonū uirum appellas. F A C. Alphonsi primigenij. Hoc uerbū nouū est, quod ut à nauis scopulus, sic à disertis hominibus fugiendū est. Id autem à Varrone, ut arbitror, suffuratus es, sed uerbi uim ac proprietatē nō intellexisti. Ille enim primigenia uerba primariæ positionis, id est, à nullo deriuata appellat, quod uerbū in istū sensum, nisi impudenter, transferre nō potes. Si primogeniti dixisses, usitato, uulgari tamen & nō eleganti uocabulo usus esses. L A V. Sed quod est tam uerborū inops, te excepto, qui nesciat primogenitum per circuitiōnē honestius explicare, cum illum uel è regijs filijs natu maximum, uel maiore fratrum, uel inter regis liberos ætate antecedentē dicere possimus? Sic Cæsar & c. Subijcisq; ex Cæsare ex Iustino, ex Liuiō exēpla, quorū primus dixit ex duobus filijs maior,

Primigenius.

maior, & ex duabus filiabus, quæ etate antecedeabant: Secundus ex multis filijs maximus natu. Tertius ex duobus filijs maior. Ante omnia pro ratione affers præceptum Cæsaris ex primo de analogia libro, qui ait: Tanquã scopulũ fugiamus infrequẽs atq; insolens uerbũ, quod tu præceptũ solita stultitia corrumpis, qui non de omni nouo ut dicere uolebas, sed de hoc solo fugiendo dixisti. Quid igitur? est ne nouũ hoc uerbũ? minime, tuo ipsius testimonio. Hominẽ mente captum, qui fateris à Varrone usurpatum. At enim non proprie sum usus, quia non in illum sum usus sensum: quasi uerò nõ liceat significationẽ mutuari è proximo, ut quasi non aliter accipiatur hæc dictio. Disce igitur quã uere sentias, quã uere reprehendas, quã apte contra me autores afferas. Postremo quã Liuianus sis, ut uideri uis, quẽ admodum Prisciani familiaris. Is lib. xxxiiii. ait: C. Scribonius qui prætor urbanus cam dicauit, ut eadẽ fortunæ primigeniæ in colle quirinali dicauit. Q. Martius duumuir ad idipsum creatus. De hac ipsa fortuna inquit Cicero de legibus, uel primigeniam à gignendo. Est ne hæc significatio idem quod primitiua & primariæ positionis, & à nullo deriuata, à nulloq; genita? An idẽ quod primogenita? Quid adeo parum studiosi estis, ut nec in priscis monumentis legeritis, nec apud libellos à quibusdam de huiusmodi uetustate confectos, primigenius primigeniaq; pro primo primæq; liberorum? Nonne in alium sensum quã est ille Varronis Pompeius Festus, quem nonnunquã probationis loco assertis, exponit inquit, Primigenius sulcus dicitur, qui in condenda noua urbe Tauro & Vacca designationis causa imprimitur. Habetis ergo contra uos præcepta, exempla, & eam quam pro uobis attulistis autoritatem. At cur potius primigenius quã primogenitus? quod usitatius erat dicere malui. Profecto non eo fastidio, quo uos putidi, qui ob id solum existimatis inelegans, quia apud solos ecclesiasticos reperitur, quos uulgares appella-

Primigenius
sulcus.

tis. Discite à me, quem uobis hostem effecistis. Fas est, & ab ho-
 ste doceri, quos etiam si nolitis docebo. Non enim inimicus ini-
 micis uobis, & si hostis sum, ut de male meritis bene merear,
 quippe hoc dicere pro mea nunc defensione non cogor. Primum
 latina nomina cum cōponuntur, non o, quod græcum est, sed i,
 amant: ut enim illi dicunt Discophorus, Pastophorium, Theolo-
 gus, Sarcophagus, Protomartyr & similia, quo de genere est
 Protonotarius, ex priore parte græcum, ita nos armiger, penni-
 ger, corniger, lucifer, auricomus, somipes, lapicida: & (quæ huic
 de quo agimus cognata sunt) Primipilus antiquum sanè nomen
 & Primicerius, nouum quidè & ab ecclesiasticis inuentum, sed
 quo necessario utimur: non ut unigenitus durante adhuc uetusto
 unicus dicimus, non primopilus, primocerus, unogenitus. Ergo
 nec primogenitus, sed primigenitus ratio postulat, quod ad pri-
 mam dictionem huius nominis ex qua compositum est pertinet.
 Deinde quo ad secundam, huiusmodi composita non gaudent par-
 ticipijs, ut cælicola, agricola, publicola: non cælicolens, agrico-
 lens, publicolens. Item phœbigena nō phœbigenitus, nubigena,
 nō nubigenitus, alienigena, non alienigenitus, indigena, nō indi-
 genitus. Qualia sunt apud Græcos, Hermogenes, Diogenes,
 Protogenes, Antigenes: ex quo apparet dure componi primige-
 nitus: nam primogenitus uidetur potius non componi, cuius fons
 græcus est πρωτογονος, quod ut questionem concludam, &
 latinus, & si quid aurium causa faciendum est, suauius iucun-
 diusq; transfertur primigenius, quàm primogenitus. Verū sicuti
 scribens de rebus ecclesiasticis, ac loquens fortassis ab istorum
 usu non recederem, ita nunc libuit rationem, uetustatem, autori-
 tatem, consuetudinem, suauitatem potius amplecti. Nam quid di-
 cam, de uestra circuitione nequissimi circulatores? nunquid inopia
 uerborum id feci, quasi ullus sit qui ista uerba ignoret? quanquā
 me uere excepistis, qui mihi ignotū esse fateor de eodem homine
 dici

Prior pars com-
 positi græci o,
 latini i habet.

Primicerius.

Nomina non
 gaudent compo-
 ni cū participijs
 nisi pro nomini-
 bus sumptis.

dici posse, ex regijs filijs natu maximum, & fratrum maiorem, quorum alterũ desiderat plures fratres duobus, alterũ respuit, prout in elegantijs copiose disputavi. Quorum exemplorum nullum huc afferam, sed unum ex ecclesiasticis, quos me uos imitari iubetis, cum tamen imitandos esse nolitis, & potissimũ ex Hieronymo (quẽ tu Fatue carpere soles, tu Panhormita perosus es) quendã uestri similem cõsultante: Si non est apostolus tertius, nescio quis Iacobus est putandus frater domini. Et quomodo tertius ad distinctionem maioris appellabatur minor, cum maior & minor nõ inter tres, sed inter duos soleat præbere distantia? Sed quid alia? nõne superiora trium autorum exempla, quæ ipsi aduersarij afferunt, testantur de duobus dici maiorem, de tribus pluribus uel maximum? F A C. Cæteri multo plures sequuntur, nunquam hæc duo coniuncta repperi, uidelicet cæteri plures: nec sine uitio dici posse existimo melius, si prima dictione subtracta illud tantum dixisses multo plures sequuntur: nam hoc nomine, nisi in rebus certis, & diffinitis non utimur: nisi forte putas, si rex in senatu dicat, Vnus loquatur, cæteri audiant, de absentibus etiam dici, uel de his quoque qui nondum nati sunt. Cum igitur libri quos polliceris, nondum à te scripti sint, ceteri plures sequuntur dicere uitiosum est. L A V. Somniare mihi, non loqui uideris, istam quã profers rationẽ, & eo magis, quòd quid impugnes, non libet fraudata meorum parte uerborum, quæ tamen extra historiam sunt in uacua illa, ut superius dixi pagina, quorum hæc ultima fuerunt. Cæteri de gestis ipsius Alphonsi multo plures sequuntur. Quæ uerba nunc iste caullatur, quòd à me nondum scripti sint illi libri, ideo non recte dici sequuntur, quia nondum sequuntur. O uespertilio tenebris, quàm luce melius utens, non sequuntur dixi, sed sequuntur. Quanquam etiam si sequuntur dixissem, quid uitij in sententia esset? quid absurditatis in uerbo? quid rationis tibi ad illam propositionem, quòd

Diffinita.

q̄, ceteri & plures male coniunxiffem? Quæ tamen non male, ut tu male sentis stultiffimo stultior, ut ait Plautus, sed optime coniunxi, meliusq; multo quàm tu dixiffi pro definitis, diffinitis. Nã quis uel perfectorum oratorum, tale genus loquendi refugiat? Assunt tibi, rex, milites quos ad te ducendos provincia mea tradidit mihi, ceteri quos alijs ducibus cõmisit multo plures sequentur, uel sequuntur. Sed quæ, malum, fames ista uestra est lacerandiq; auditas, ut dentem in osse rodendo iuuet exercere? F A C. Qui non iam præteritorum uirorum gesta narrent. Præteritorum temporum non præteritorũ uirorum facta dicimus: sed maiorum nostrorum, uel antiquorum, uel ueterum. L A V. Recte tu quidem, qui me doces, quo modo dicere debui: nam ista uerba maiores, antiqui, ueteres aut exciderant mihi, aut ignorabam.

Præteriti.

Sed uiciffim discas etiam præteritos dici posse, uerbis Suetonij, in Titi uita, Cuncta præteritorum suorum monumenta operibus ac templis destinauit, & Ciceronis in Bruto: Nam nec istos excellentes uiros, nec multos alios præstantes ciues respub. perdidisset. Sileamus inquam Brute de istis nec augeamus dolorem: nam & præteritorum recordatio est acerba, & acerbior expectatio reliquorum. Itaq; omittamus lugere, & tantũ quod quisq; dicendo potuerit, quoniam id quærimus prædicemus, & Victorini, quæ uerba nostris similia sunt historia gesta præteritorum cõtinet. F A C. Hæc nos in uniuersum esse præfatos. Apud ele-

In uniuersum.

gantẽ scriptorẽ, bonarum literarum ignare, non in uniuersum, sed in genere scriptum reperies. Bonæ literæ non habent in uniuersum. L A V. Quas tu primoribus tantum labris degustasti superbiffime indoctorum? legiffi Tacitum? legiffi Celsum? legiffi Columellam? dij boni quos & quantos autores? legiffi Iuriconsultos? minime. unde ergo nosti, an ipse apud istos legerim? legiffi Quintilianum? Senecam? Plinius? dices te legiffi. At ego non legiffi conuincam. Quintilianus: Quare singulis cõsilium ex propria

pria ratione nascetur: Illud in uniuersum præceptū sit, ut ab ijs quæ lædunt, ad ea quæ prosunt refugiamus. Et iterum: Ego in uniuersum neq; oratores puto unquā præuaricari, neq; litem intelligo, in qua pars utraq; idē uelit. Seneca de naturalibus quæstionibus: Hæc in uniuersum de uētis diximus. Plinius libro xvi. Nunc celeberrimis arborum dictis, quædam in uniuersum de cunctis iudicanda sunt, & de eadem re libro sequenti: Ante omnia in uniuersum, & quæ ad cuncta arborum genera pertinent, in cōmune de cælo terraq; dicemus. Et in eodē: Et de arboribus quidem fructus gratia ferendi inferendiq; in uniuersum sunt dicta. Vides quot & quantos autores tibi ignotos ostendo, alūno bonarū literarū, aut potius bonarum caprarum cum tuo Panhormita: qui uelim uicissim ostendatis, quibus in literis, aut quibus in littoribus scriptum pro hac dictione legatis in genere? F A C. Prima & postior pars &c.

Cum multū in prima tum multo plus in posteriori parte. Quis te hoc modo loqui docuit barbære, ut primum & posterius correlatiua facias: hoc ne pueri quidē ignorant, grāmaticæ rudimentis imbuti, primū & postremū uel secundū, & itē prius & posterius correspondiua esse, non autē primū & posterius, si quis proprie loqui uolet. L A V. Quid si quis loqui proprie nolet nō erunt ista correspondiua: & correlatiua? ubi tu hæc tam propria, tam nitida, tam latina uocabula comperisti barbærie hostis, inō hospes? etiam rudimentis pro præceptis, cū docti nomen hoc pro principijs quibusdam accipiant, ut ponere rudimenta militiæ, per hæc probaui te esse Barbarum, quod ex infima plebei sermonis fece uocabula hauris, nunc probabo me nō talem esse: nam quid obest quin ita dicamus? Quæ continentur in hoc primo libro ad posteriores etiam spectant. Instituo hæredes mihi nepotes ex filio: Eum quidem qui primus nascetur, quem nomine meo appellari uolo, ex beffe: qui autem posterius ex triente, & si plures fuerint ex æquis portionibus. Ac ne aliunde quæ infinita sunt & omnia

Rudimenta.

omnia repetantur exempla, audi quid in hac re præcipiens in ter-
 tio de elegantia libro dixi. Primi nos uenimus, uos posteriores,
 ille ultimus, primus ego intraui uallū, tu serior, illi tardissimi. Ex
 quo nemo dubitare potest, me & recte, & quod maius quiddā
 est, de industria sic dixisse. F A C. Filiā primigeniam, quod no-
 men propriū eius est, cuius futura successio. Nunquā tibi hoc cō-
 cessero, nisi probatum autorē ostenderis, ut primigenia appelle-
 tur ea ad quam regni successio pertinet. Quod si feceris, tibi ho-
 mini indigno seruire non recuso. L A V. Si de ui uocabuli sen-
 tis, & si stultum erat iterum mouere quæstionem, iam tibi satis-
 feci, id est, meum mancipium es. Sin de re nihil ad elegantiam, tu
 tamen ostendi tibi autorē postulas. Iterum dicam si de usu uoca-
 buli sentis, istud uero feci: sin de re, fatuum sit autores citare. Ci-
 ta si libet Hispanos, an apud eos, qui quæ ue succedere speratur
 patri in regno, & sit & uocetur primogenitus primogenitā ue?
 Ego id, quod à me exigis, ostēdi apud autores primigeniam in-
 ueniri. Quod cum ita sit, in seruitutem te assero, quoniā ex præ-
 scriptis uerbis mancipium meum effectus es, aut certē seruitutem
 seruire debes: quā si recusaueris, tibi meo iure catenas iniiciam,
 & frustra clamitantē in ergastulum uel adducā uel pertraham,
 mutato iam nunc nomine, ut seruis assolet fieri, proq; Bæptole-
 meo uoceris Ligurio. F A C. Nihil obstante eo: Pædagogice sa-
 nè ac uerè Laurentiane dictū, Quanto elegantius si dixisses, ne
 illud obstat, uel nec illud impedit. L A V. Elegantius inquis si
 dixissem, ergo non ineleganter dixi. Cur igitur Fatue reprehē-
 dis nec me, ut scias, solum reprehendis, sed propè omnes auto-
 res: an non legis apud Curtiū? Quia quamalte penetrasset te-
 lum lorica obstante non cognouerant. Plura asserrem exempla,
 siquam tua reprehensio præferret rationis speciem. Transeo in
 te, quod ne pro nec nullo exemplo dixisti. F A C. Rex aliquan-
 diu cum prolem non sustulisset, Si non susceperat ex uxore libe-
 ros, ma

Ne pro nec:

ros, male à te dictum, cum tollere emittere significet: si uerò su- Tollere.
 sceperat, recte. Iuuenalis, -Tollere dulcem Cogitat heredem.
 Terentius: Quicquid peperisset decreuerunt tollere. L A V,
 Quid primum in Fatuo fatuè dictum castigabo? cum in paucu-
 lis uerbis tot peccata committat. Volo illud, quod non tan exi-
 guæ doctrinæ, quàm exiguæ prudentiæ est, primum notare: nam
 quis huiusmodi criminis incertus in iudicium quempiam uoca-
 uit: si ais te occidisse hominem, cædis te accuso: sin negas, non
 oportuit te uocatum in iudicium, neq; tibi negocium exhibitum.
 O calumniator, ò Fatue cur me accusas? an quòd sperares reū,
 si negando posset elabi, crimen confessurum? nec minoris, quæ
 sequuntur, imperitiæ, quàm hoc imprudentiæ, & impudentiæ:
 unum, quòd cum Nonius uelit à ferò fieri præteritum sustuli, tu
 utique à tollo fieri ais. Alterum, idq; multo grauius, quòd igno- Tollo liberos.
 ras tollere siue sustulisse liberos, esse idem, quod suscipere, siue
 suscepisse liberos. Et quò sit insignior imperitiæ tua, testimoniū
 contra te profers, & gladium quem in hostis pectus defigere
 uis, temulenta manu in tuum defigis. Audi itaq; quid de isto uer-
 bo in elegantijs tradidi. Sustuli filium, id est, suscepi filium. Item Sustuli.
 sustuli filium, id est, educaui, & ab utroq; fit sublatum. Primum
 est à tollo quod est capio, secundum à tollo pro eo quod est
 educo. Paulus tamen, Intelligendum est, inquit, de his legem sen-
 tire, qui liberos tollere possunt: itaque si castratum libertum iu-
 reuorando quis adegerit. Dicendum est non puniri patronum
 hac lege. Et Quintilianus, Cupidus ego liberorum uxorem du-
 xi, natum sustuli, filium educaui, in adolescētiam perduxi. Aliud
 est igitur hic sustulisse & educasse. Et alibi? Qui ex duobus legi-
 timis alterum in adoptionem dederat, alterum educauerat, sustu-
 lit notum. Ociosum sit pluribus exemplis uti, quæ sunt infinita,
 cum suo ipsius testimonio confutetur. Nam Iuuenalis de susci-
 piendo sentit hærede, non de educādo. Quis enim de hærede qui
 filius

filius sit educendo deliberet, cum sit diues: nam ita inquit:
 Sed placet Vrsidio lex Iulia tollere dulcem
 Cogitat heredem cariturus turture magno.
 Mullorumq; iubis & captatore macello. Statimq; post,
 Quid fieri non posse putas si iungitur ulla
 Vrsidio, si mœchorum notissimus olim,
 Stulta maritali iam porrigit ora capistro,
 Quem toties textit perituri cista Latini,
 Quid quòd & antiquis uxor de moribus illi
 Queritur? o medici mediam pertundite uenam.

In quibus uersibus Iuuenalis ait, Vrsidium tanquã placeret sibi
 lex Iulia de adulterijs, desistere uelle ab hoc crimine, & ducere
 uxorem, procreandorum liberorum gratia, Certè Alexãder ex
 uxore liberos nõ educauerat. Atqui apud Curtium ait: Ego ipse
 Ortoxartis Persæ filiam mecum matrimonio iunxi: non de digna-
 tus ex captiua liberos tollere. Sicut de Neronis patre Suetonius:
 Decessitq; Pirgis morbo aquæ intercutis, sublato filio Nerone,
 ex Agrippina Germanici genito. Pater Neronis filium uix ui-
 dit, Alexander ne uidit quidem, utpote nondum natum. Papinia-
 nus libro xxxi. de legatis & fideicommissis secundo: Mando
 meæ filiæ pro salute sollicitus ipsius, ut quo ad liberos tollat, te-
 stamentum non faciat, ita enim poterit sine periculo uiuere. Sed
 quid iterum ad exempla reuoluimur, quasi necessaria? F A C.
 Quos prius iurauerant populi in se regnaturos. Exquisita pro-
 fectio, & Laurentio digna oratio: elegantius si ita dixisses, qui-
 bus populi iureiurando fidem dederant, sese illis potestatem re-
 gnandi facturos: aut sic, sese illis regnum permissuros. L A V.
 Prius deridet uelut improprie barbareq; locutũ me: dehinc ait,
 potuisse dicere elegantius. Quo quid ineptius, ac magis ridiculũ?
 Sed cur quæso elegantius? An unquam legimus fidem iureiurãdo
 datam, cũ præsertim desit præpositio huic ablatiuo. Adde dignã
 uinosa

uinoſo ſententiam, populos facere regi ſuo regnandi poteſtatē.

Facere poteſtatem nos alicui earū rerum intelligimur, quarum ^{Facere poteſtatem.} ius arbitriūq; habemus. Ego ſi exquisitiuſ ſcribere uoluiffem,

et nō aliquid in operis retractationē reſeruaffem, ita dixiffem,

Quos populi iureiurando adacti erant paſſuros eſſe regnare,

non deſideratur hic præpoſitio ut ſuperius in iureiurādo: quē= ^{Fero & tollo.} admodum in elegantiuſ, cum de tollo dixi, nō neceſſe habui de

fero facere mentionē, ut tu in reprehendēdo. FAC. Ioānes eſt

rex. Dicite omnes. Rex Ioannes, Facete ſanē dictum. Dicite io

pæan, et io bis dicite pæan. O Barbare inepte homo, ecquid te

pudet huiuſmodi ſermonibus plebeis uti in hiſtoria regis ama

pliſſimū? LAV. Nunquid ego facete locutum induxi. Quid hic

attinet facete dicēdi habere mentionē? Quid etiam me deridere

leuiſſime Panhornita? Agnoſco ſales tuos iocoſq; inſulſos. Nec

intelligis, o eximiā ingenij tarditatē, iſtum uerſum mecū facere,

meq; ſubleuare, cum ita ego ſum locutus, ut Ouidiuſ ſecundum

librum illiuſ operis exorſiuſ eſt. Quominuſ ut plebeio locutus

argui poſſum uitor ſermone plebeio. Quid mirū, cum à priua

to uiro ad plebē habeatur oratio, et ab eo qui nō admodū ſa

cundus eſt habituſ? Et tūc quid ſordis in hiſ uerbis ineſt? ue

ſtra potiuſ oratio et inepta eſt, et barbara, q; ecquid te pudor

dixiſtiſ, pro ecquid te nō pudet. FAC. Ita'ne eſ eloquētiæ ex

pers, ut iſta elegantiuſ proferre neſcias? qui uix primas literas

attigiſſet, iſ proſecto non incultiuſ hanc particulā expreſſiſſet.

Siquod in te robur eloquētiæ foret, proſecto ſic dixiſſeſ: Fer di

nandus cū intelligeret præſectū ſententiā eiſ expectare, ante q̄

regem aliquē pronūciaret, elato in humeros puero: Hūc inquit,

hunc regem ſtatuo, hunc omnes regem, quod ei felix fauſtumq;

ſit, leta uoce ac plauſu conſalutent. Hoc modo bone uir rē ſine

dubio digniorem et concinniorē aliquanto reddidiſſeſ. LAV.

Aude nunc negare te, aut ſtultiſſimo ſtultiorem, aut omnium

I peruer

peruersissimum, qui uerba mea nõ subijcis, quæ cum tuis comparas, quæq; postulas condēnari. Quæ, ut iudicari queat, an ita præ tuis contēni debeant, ipse subijciam. Ei defuncto, ubi Ferdinandus cū omni coetu procerū regio more iusta perfoluit, reliquum erat, ut is qui rex futurus esset, præfecti militiæ uoce nūcuparetur. Quē autē is nūcupauerit, instituto patriæ pro rege habetur, & eius uocē ceteri leto cū clamore excipiūt. Pauloq; post: Hæc atq; huiusmodi uerba præfectus exaudiens, ut tenebat manu uexillū, stabat ante Ferdinandū atq; omnē coetū, uti se omni inuidia exsolueret, quem inquit me iubes, regis & frater & fili Ferdinande, nuncupare regem? Et paulo post: Sed protinus, & quem, inquit, aliū nuncupabis, q̄ Ioannē: qd' si non audes, me inuitare ipsum. Assumptoq; in humerū infantulo, sicut erat statura sublimi, ex loco superiore exclamauit: Ioannes est rex, dicite omnes, rex Ioānes. Vides Fatue illum, cuius non erat munus officiumq; declarādi regis in cōcione, nõ debuisse fingi habuisse orationē, uel illa uerba & lōge à decoro abesse, uel illud factū, ut quis infantē humero sustinēs exordiatur orationem, uel illa uerba ut priuatus homo proceribus ac populis dicat, hūc hūc uobis regē statuo? Quanto decētius, quod omnē rem una, & alacri uoce expediuit, iubens secū cunctos illū sibi regē agnoscere, & ita se ueritas habet. Quam tu spectādam in historijs (ut ex tuis apparet) uti minima pars ueri est, nõ putas: cōsectans quædam ueterū uerba, tanq̄ ubiq; apta, faustū felixq; quia apud Liuium legis de Romanis loquentē: nõ ideo tñ ad omnes gētes trāsferēda, quæ ne à Romanis quidē usurpata sunt semper. Lege Heliū Spartianū, Lampridiū, Trebelliū, Polliōnem, aliosq; temporū scriptores, & intelliges in declarādis Romanis principibus, magis nostris uerbis actum, q̄ tuis: quibus & hoc addere debebas, quod felix faustumq; sit huic pariter ac proceribus populisq; regni huius: & illud omittere, plausu
consa

Historiographi
 Romani.

consalutant: nā ubi reperisti apud Liuiū in hisce rebus interuenire plausum? ubi plausum dici salutationē? ubi pronunciarī re- Plausus.
 gem? ubi expectari de creando rege sentētiam, tanq̄ res in iudicio agatur? L. ubi à me significatur id? agnoscis iam nebulo si eloquētius dici ista poterāt, & si nō oportebat ob id me nūc in-
 simulari, tñ abs te nō posse dici eloquētius. F. A. Omni humana
 ope destitui, iauēt Hispanā circūcisionē. Honestior eloquutio
 si dixisses, Afros Hispanie incolas, aut in Hispania degentes.
 L. A. Quis te docuit Afros esse q̄ partē illā Hispaniæ incolūt,
 & nō potius indigenas? qui etiā si, qd̄ minime credibile est, ex
 Africa forēt oriundi, tñ cū tot seculis incolant Hispaniā, nō pu-
 tare Hispanos esse absurdū est? idq; ad te dici nō ferendū, qui,
 quod in Liguria natus es, te Ligurem facis, genitus ex Scythia.
 Ego certe audiui illos appellātes sese Hispanos et nōnullos etiā
 Scipiones. Itaq; & à cætera Hispania nō nisi circūcisiōe diffē-
 runt. Quod nomen profecto multum ad breuitatē dicendi facit,
 quæ eloquutio abest à uerbis tuis, ut toga pro togatis. Id si tu
 putas parum honestum, non nominis boni, sed hominis mali,
 atq; corrupti culpa est, ut si quid tibi bene oleat, quod cæteris Deduco &
 subduco.
 Salum.
 male olet. F. A. Cæteras naues in salum deducit, Erras bone-
 uir, quod in salum addidisti, cum deducere sit de terra in ma-
 re nauim emittere. L. A. V. Poteram respondere non è terra
 deductas naues, sed etiam è portu. Salum enim uocatur, quod
 maris extra portum est uentis obnoxium ἄλε ἄλόε. Sed ego
 uolui significare naues non modo emissas è terra, sed etiam è
 portu et in liberum mare, quod declaratur ex superioribus
 uerbis. Et eo diligentius naues instruit cauatq; quod Hispan-
 nas iam in salo esse audiebat, quas fallere toties in traicctu non
 poterat. Cæterum quandoquidem Vergilium mihi protulisti,
 cur is dixit, -Et littore celsas Deducunt toto naues. Certe ut
 significantius loqueretur. Quid igitur? quam ob causam licet

Subducere

addere locū, unde emittuntur, non ob eandē liceat addere locū, in quem emittuntur? Iam uero eadē natura significandi est in subduco, quæ in deduco, satvq; est dicere subductæ sunt naues, ut idē: Quassatam uētis liceat subducere classē. Atqui Linius inquit, naues Antiatum partim in naualia Romæ subductæ, partim incensæ. Eadem ratione ego dixi in salum deductæ, in mare, qua hic in naualia subductæ. Et sicut ipse non dixit subductæ in terram, ita nec ego deductæ in mare. Quid quod etiam in mare deductæ sunt repperitis? ut apud eundem libro uigesimo septimo. Die XLV. quàm ex syluis detracta materia erat, naues instructæ, & in mare deductæ. Et apud Septimum de bello Troiano scriptorē elegantē. Deinde Græci ueriti ne per morā interuentu hiemis, quæ iam ingruebat à nauigando excluderentur, deductas in mare naues remigibus cæterisq; nauticis instrumentis complent. Sunt igitur deduco & subduco eius generis, cuius oboeo & defungor, quæ licet sine apposito plerūq; usurpentur, sed subintellecto: tamen cū eo nonnunq̄ reperiās, obijt mortem, defunctus est uita. FAC. Sub ipsum solis ortū conspiciatur hostium classē nō longius à se quàm duodecim milibus passuū, nec à terra quàm bis tantū. Præclarus profectò sermo, & disertissimo homine dignus: nemo est certe tam rudis artis grāmaticæ pædagogus, qui non rectius & cultius loqueretur, undē didicisti bis tantū dicere? à quo præceptore? profer nomē, nescis indocte, nescis duplum uel duplex à grammatico id dici, quod tu bis tantum. Si grammaticè loqui uolebas, hoc modo dici à te oportebat, nec à terra plusquam duplo, uel duplici spatio. Sic uero eleganter, sic dicendum fuit. LAV. Conspiciantur hostium classē non longius à se duodecim milibus passuum, nec à terra plus quatuor & uiginti. Si consultò & dedita opera facerent accusatores mei & præuaricarentur, uix ita nulla peccarent, sed instant, urgent, exagitant; & quasi nullum auctorem

tozem habeam, pro se ipsi sententiam ferunt. Cuius stultiloquij mox eos grauisime pœnitebit à me edoctos. Iam antequam faciam querendum ab hoc eruditissimo pedagogo, an grammaticè locutus sit, nescis duplum, uel duplex à grammaticis id dici, quod tu bis tantũ, quasi subaudiri queat uerbum dicis, quod ideo nequit, quia oratio incipit à uerbo passiuo, & idcirco dicendum fuit, quod à te bis tantũ, ut subaudiatur passiuum dicitur. Nunc ut quæstioni satisfaciam, scire uelim, utrum magis eis uideatur absouum, bis tantum, an altero tanto? Opinor hoc secundum. Atqui Cicero non solum in oratore & alibi sic dixit: & in Plinio alijsq; nonnullis, & in Iure ciuili notus est hic sermo. Accedan propius, ter tantum, quater tantum, quinquies tantum, sexies tantum, in quo differt à bis tantum? profecto nihil. Ergo probatis illis, hoc quoq; tantum simile probatũ erit. In primo testis est Plautus in Persa, Ter tanto prior ipsa est, quàm illam tu esse uis. In secundo Hircius, siue Oppius, commentario gestorum Cæsaris XIII. Peditum, ac leuis armaturæ quater tanto. In tertio & quarto Cicero in Verrum, Reperietis quinquies tanto iudices istum quàm quantum ei in cellam sumere licitum sit, ciuitatibus imperasse. Et in eadem, Sexies tantum quātum satis sit ablatum esse ab aratoribus. In ultimo, Plinius libro decimoquarto: Maroneũ uities tanto addito aquæ nascendum Homerus prodidit, ut iam bis tanto dici posse, sit improbißimũ negare. At exemplũ huius quoq; exigitis. Quid si proferam quo tandem uitio digni estis? nonne bis tanto ac ter, quater, quinquies, sexies, uities tanto quàm quanto me laecessistis? Legistis ne Vergilium? nomen ne illius uobis audium est? non reor. Abditus autor est, apud raros uersatur in manibus. Quid eius commentatorem Seruium? hunc uero multominus. Quis enim famulum notum habeat, cui sit eius dominus ignotus? Ex me quoq; utriusq; uerba audieris:

Bis tantum altero tanto.

-Tum tartarus ipse

Bis patet in præceptum tantum, tenditq; sub auras,

Quantus ad æthereum cœli suspectus olympum. Quod ita Seruius exponit, hoc autem dicit, tartarus ipse bis tantum in præceptum patet & tendit sub auras, quantus est suspectus, id est, altitudo ad olympum. Vultis apertius exemplum, si quod esse apertius potest: Plautus in amphitryone, Bis tanto amici sunt inter se quam prius. Idem in Menæchmis: Ego tibi redimam bis tanto, pluris pallam quam uoles. & in Mercatore: Imò bis tanto ualeo quam ualui prius. F A C. At Maurus cum ad primum conspectum totius classis aliquantulum uela dimississet: non nihil, uel in deliberando, uel in præparando se ad bellum repressisset. Crassus nimium est error tuus, si bellum à prælio non differre putas: cum bellum totum discordie tempus sit, prælium uero cum manus conseruntur. Ita fit, ut in uno bello plura prælia committantur. L A V. Si nunc à me erratum est, in elegantibus quoque erratum est, ubi hanc differentiam tradidi: nunquam ne bellum pro prælio accipitur? Quid ergo significationis habet, commissum est bellum apud Frontinum? Unde etiam præclara uictoria, commisso statim bello peracta est. Et apud Liuium: Quo uelut omne belli accepto deos pro se commisisse bellum memorantes. Aut gestum est bellum, apud eundem: Bellum haud memorabile in Algido cum Equis gestum, fuis hostibus prius penè, quam manus consererent. Aut in initum est bellum, apud Quintilianum de apibus loquentem. In quas propria illa belli significatio uix cadit, illas maiorum pectorum totis pro rege castris procurrere, & inire bella: mortemque honestam pro duce oppetere. Et tertium: Ad cuius conspectum & hostium animi labare, & Macedones acrius bellum inire coeperunt. Aut patrari bellum, apud Sallustium. Ipsumque regem haud procul ab oppido Cirrha armis exiit. Quæ postquam gloriose facta sunt, neque belli patrandi copiam cognouit.

Aut

Bellum, prælium, certamen duellum.

Bellum committunt

Bellum gestum. Bellum in initum uel inire.

Bellum patrari.

Aut ipsum bellari apud Vergilium, — *Pictis bellantur Amazon= Bellaria*
nes armis. Et apud Iustinum, Auxilia à Lacedæmonijs petiue=
re, quibus citatis, iterum præliantur. In eo bello Euthias & Bellum pro
Hippolochus omnium tyrannorum sæuissimi cadunt. Cū exer= prælio.
citus eorum ex quibus maior pars Atheniensium erat, fugeret,
magna uoce Thrasymachus clamat, Cur se uictorem fugerent.
Et apud Septimium: Pars ubi bellandi tempus uidebatur. Et ite=
rum: Vti progressus in medias acies, eundem Menelaum con=
quiescentibus socijs solitario certamine lacerasset. Igitur redu=
cto ad bellum Alexandro, progressoq; in aciem. Et iterum: Sed
postquam miles per multum diem bello intētus magis magisq;
fatigaretur, & diei uesper erat, utrisq; cupientibus pugna di=
scissum est. Et iterum: Signum ubi bellandi datum est, manus
conferunt. Inter exempla non modo cū suis uerbis implicitum
cernimus hoc nomen, sed etiā illis liberum, quale est, ut unum
adijciamus apud Curtium: Cū castra Darij & Alexandri per=
uicina essent, Alexander legatis Darij sic respondet, proinde
aut deditionem hodie, aut in crastinum bellum parat: nec aliā,
quā expertus est, sibi polliceatur fortunam. Legati respon=
dent: cum bellum in animo sit facere, eum simpliciter quod spe
pacis non frustratur ipsos petere, ut quamprimum dimittantur
ad regem eumq; bellum parare debere: dimissi nunciant adesse
certamen. Feci'ne uobis planum etiam pro certamine, pro pu=
gna, pro prælio accipi bellum? Cuius significationis est duellū,
nam duellū olim tantūmodo dicebatur. Iuuenalis Satyra prima Duellum
— Tecum prius ergo uoluta Hæc, animante tuba galeatum sero
duelli Poenitet. Nēpe de prælio, nō de alia significatione sentit
autor, & Lucretius in secundo: Lanigeræ pecudes, & equorū
duellica proles. F A C. Hostem adipiscuntur. Improprrie sane di=
ctum: nā adipisci hostem nō dicimus, sed nacti, uel affecti, uel
adepti sunt. Sic enim nanciscor uerbum, & nactus participium
 I 4 significa

significato differunt, cū nancisci acquirere sit, nactus uero qui inuenit: sic aliud adipisci, aliud adeptum esse dicimus. Elegātius igitur si dixisses hostem nacti, uel assecuti, uel adepti sunt.

Adipiscor adeptus.
Nanciscor nactus.

LA V. Quæro à uobis, eloquentiæ magistri: Primum quomodo similia sunt adipiscor adeptus, & nanciscor nactus: cū primo si uobis credimus, plus ponderis habeat in significando præteritum, quàm præsens: secundo contra. Deinde quomodo adeptus & nactus: cum similitudinis plus habeat adeptus cū nanciscor, quàm cum nactus: adeptus enim id est, quod acquisui siue consecutus, siue assecutus sum. Tū, quare quid significet adipiscor, relinquis in medio. Ego uero uobis probabo, uel sæpe, uel semper idem esse adipiscor & adeptus sum: rursus idē adeptus quod nactus, & nactus quod nanciscor. Quorum omnium exempla

Adipiscor.

gradatim proferemus. Plautus antiquissimus ferè Latinorum in Epidico: Nam ut apud portum te conspexi curriculo occœpi sequi, uix adipiscendi potestas modo fuit: adipiscendi dixit, pro assequēdi, ut ego. Quæritis historici exemplum? Audite Liuii lib. xxiiii. Ipsum quidem agmen adipisci æquis locis non potuit, populationem adco effuse fecit. Et in eodem: Cū ad id spectator pugnae cōstitisset, libero campo adeptus, partæ uictoriæ fruitur territoris cædendo. Et iterum, Vestigijs institit sequi ad Venusiam adeptus dum est. Et iterum: Tenuit tamen uestigia Boccar, adeptusq; eum patentibus campis prope Clupeam urbem. Non ne si uultis adipisci idem esse quod inuenire, adeptū esse significabit inuenisse? Si uero adeptus pro assecutus accipitis, adipisci pro assequi & accipiatis necesse est, cum tam aperte ab autore demonstratur eadem res per hoc uerbum, sola temporum natura differentiam faciente, ac ne faciente quidem: nam frequentissime tempus præsens uim præteriti optinet, & hoc modo à me positum est. Huius rei testimonio erit

Assequor.

assequor, & eo magis, quod hinc significatio uerbi quo de agimus

agimus aperietur, apud eundem autorem est lib. xxvii. Non est progressum cum assequitur locis planis ac patētibus Marcellus. Perinde est ac si dixisset assecutus est, nec ad rē est an sic, an adeptus adipiscitur, ut superior à exempla docēt, dicatur. Et iterū: Postero die prima luce profectus magnis itineribus, famam ac uestigia agminis sequens, haud procul Venusia hostem assequitur: Nempe adipiscitur, nā superius dicitur ad Venusiam adeptus est. Et iterum: Cū expeditis Martium iam appropinquantē oceano assequitur. Palam est igitur adipisci quidem idem pollere quod assequi, nec à suo präterito differre, quemadmodum nec assequi differt à suo. Meminerimus tamen hæc uerba nō semper unā habere significandi figurā. Enimvero adipiscor quoties hominem pro apposito habet, aut aliquid simile, ut puta animal, id habet significationis quam dixi, quasi perueni, siue inueni. Sin aliud, significationē habet acquirendi, sicut assequor, ut apud eundem. Nec incuria adeptus erat quas petierat opes urbanas, nempe eo modo quo quis dicitur assecutus opes, honores, magistratus. Cicero IIII. Tuscul. quæstionum: An ratio parum præcipit nec bonum illud esse, quod aut cupias ardentem, aut adeptus te efferas insolenter. Et in v. Et enim stultitia etsi adepta est, quod concupiuit, se tamen nihil cōsecutam putat. Et ne multus in exēplis sim, idem de senectute: Quo in genere est imprimis senectus, quam ut adipiscantur, omnes optant, eam accusant adepti. En liquet præteriti à præsentis significatu non discrepare. Huic simile est nactus, cuius in utranq; significationem testimonia probamus: In prima significatione apud Liuium, Crispinus & morte collegæ & suo uulnere territus, silentio insequentis noctis profectus, quos proximos nactus est montes, in ijs loco alto & acuto undiq; castra posuit, id est, cum inuenisset montes. Nisi maluimus exponere consecutus est mōtes, apertius de homine, ut Cicero: Eū teneto

Adipiscor hominem & rem nō uiuentem.

Nactus
Nactus.

siquem eris nactus istis mortis & exilij minis. Sed de hac signi-
 ficatione conuenit: de altera Terentius in Hecyra: Mi Pam-
 phile inquā, amabo, quid exanimatus obsecro es, aut unde anu-
 lum istum nactus? hoc est unde acquisuisti. Nam pro inuenisti
 non unde, sed ubi diceretur. Lilius etiam clarius: Nobilis idem
 & popularis homo certe malis artibus nactus opes. Et iterū:
 Ceterum Flauium dixerat adilem forensis factio Appij Clau-
 dij censura uires nacta: & alijs plurimis in locis apud hunc.
 Sed aliunde quoq; repetamus exēpla. Cæsar cōmentario VII.
 Tandem Germani à nostro dextro latere summum iugum na-
 cti, hostes loco depellunt. Certe nemo qui in repugnantibus su-
 perne hostibus in cacumen euadit, locum ipsum dicitur inue-
 nisse, sicuti, nec prædam. Siquidem ita VI. commentario, idem
 ait: Oblata spe Germani, quam nacti erant prædam, in occulto
 relinquunt. Vlpianus: Cum autem seruus libertatem nactus est,
 utiq; etiam tutelam habebit eius cui bona addicta sunt. Iustinia-
 nus codicis lib. quarto de actionibus empti & uenditi: Curabit
 præses prouinciæ compellere emptorem qui nactus possessionē
 fructus, percepit partem precij, quam penes se habet, cum usu-
 ris restituere. Et Institutionum libro secundo, de rerum diui-
 sione: Vtiq; si bona fide earum chartarum membranarum ue
 possessionem nactus es. Et in tertio de emptione & uend. Cui
 necesse est, licet rem non fuerit nactus, precium soluere. Et in
 quarto de iudicio interdictis: Si modo nec ui, nec clam, nec pre-
 cario nactus fuerit ab aduersario possessionem. Et licet Iusti-
 nianus non fuerit sanè elegans, ut ex collationibus ipsius datur
 intelligi, tamen in codice superiorum imperatorū decreta ple-
 runq; repetit & institutiones, cum ex aliorum Iuriconsulto-
 rum, tum præcipue ex Caij institutionibus commentarijsq; se
 composuisse testatur. Verū ad elegantiores reuertamur. Quo-
 rum unus adhuc abunde erit Cicero pro Milone: Quoniam
 modo

modo ea, aut depellere potuissetis, aut ferre imperium, si ille nactus esset? Et de natura decorum. Eamq; potestatem quam ipse per scelus erat nactus quasi iustam, & legitimam hereditatis loco filio tradidit. Et in Bruto: Qui autem aliqua occasione, & inuitis suis ciuibus nactus est, ipse imperiũ ut ille cupiebat, hunc nomen honoris adeptũ, non honorem puto. Ecce pro eodem nactus & adeptus: præter id quod apparet, hinc quoque adeptus ab adipisci non differre, cum hoc significet acquirere, illud uero acquisisse. Quod cum ita sit, id etiam manifestum erit, quod tertio loco proposui, nec suum præsens à nactus discrepare, cum ego probarim nactus esse idem quod acquisisse, & aduersarij asseuerent nancisci, idem esse quod acquirere. At enim dicetis aliqua ratione differre præsens, quod nunquam pro inuenio reperiatur, à præterito, nec istud quidem etsi ad præsentem non attingit quæstionem uobis concedam. Cum legamus apud commentarios Cæsaris sæpenu-mero occasionem nactus, quod uos haud dubie pro occasionem inuenit accipitis. Et quod loco nanciscitur occasionem, quod uos aliter quàm pro inuenit occasionem accipere non debetis. Verba autem hæc sunt. Vt mouendis castris pluribusq; adeundis locis, commodiore frumentaria re uteretur, simulq; in itinere, ut aliquam occasionem dimicandi nancisceretur. Quale est Ciceronis de Republica sexto: Vel concidat omne cœlum, omnisq; natura consistat, necesse est, nec uim ullam nanciscatur, qua à primo impulsu moueatur. FAC. Vtrinq; in alteros emisso, Hoc quidem barbare abs te prolatum est, ut reliqua. Quid enim opus fuit in alteros addere, cum utrinque satis esset? At si illud quoque exprimere uolebas non in alteros, sed aut inuicem, aut mutuo, aut inter se emisso dicendum fuit. LAUR. Et corripis me, & corrigis, ut in cæteris utrunq; semper stulte: corripis quòd redundanter & parum proprie

Nactus.
Nanciscor.

Vtrinque in al- proprie locutus sum: nam primum in alteros, ut ais, additum
 teros. non oportuit, quasi non queant tela utrinque emitti, sed non in
 hostem uelut in caelum. Sicut utrinque procursum est ut puta in
 subsidium, in praedam, in spectaculum: non igitur superuacaneum
 est in alteros, deinde ut nunquam tu tibi constas, confiteris non
 fuisse tale, cum ipsum tanquam improprium corrigis, mutasque
 Inuicem. in alia, quorum primum est inuicem, hoc loco perabsurdum,
 Quippe ut recte dicas, se inuicem uerberabant, ita minus recte,
 inuicem tela mittebant, nisi accipimus inuicem pro simul. Se-
 Mutuo. cundum mutuo quod uel magis improprium est. Nam eodem
 modo dicentur, tela mutuo emitti, quo mutuo mitti. Atqui do-
 na munerisque mutuo mitti usitatum est non tela, cum mutuum
 sit fieri de meo tuum, ut iurisconsultis placet, huius uocis Ety-
 mologiam sequentibus, siue meum de tuo, quod rite dicitur de
 rebus quae dono, non de telis, quae inter hostes mittuntur. Ter-
 tium, imbre telorum utrinque inter se emisso: in quo et utrinque
 Imbre telo- superuacaneum est, et imbrem telorum in se emittere impro-
 rum &c. prium, et absone dictu, pugnant inter se, colloquuntur, anant
 Inter se &c. inter se frequenter audiuius et legimus. Iaculantur uero in-
 ter se, tela proiciunt, aut sagittant inter se, nec legimus, nec
 audiuius. Ex quo palam est in correptoris et correctoris ora-
 tione et redundanter esse uerba, et improprie posita: non in
 correpti atque correcti, quem abesse ab utroque uitio probat in
 Iugurtino Sallustius inquit: Deinde utriusque alter is freti finiti-
 mos armis aut metu sub imperium suum cogere. Ut hic omisit
 siue consulto non posuit imbre telorum: ita in sequentibus re-
 tulit, uerba mea non fideliter. FAC. Nonnihil prius de expu-
 gnatione oppidi Ferdinandus agendum statuit. LAV. Quae uer-
 ba ita se apud meas historias habent. Ferdinandus ut letus ex
 nauali uictoria bonisque spei ac fiduciae plenus, cum iam machi-
 nae ad finem peruenissent, ita sollicitus ob paenuriam rei frumen-
 tariae

tariae, non prius de expugnatione oppidi, ubi nōnihil dura pro
 ponebatur dimicatio, agendum constituit, quā milites animo
 & corpore refecisset praeda ingenti boū atq; ouīū. FAC. Im-
 proprie hoc uerbo saepenumero uteris, quod tibi turpissimum
 est historiam scribere uolenti. Qui enim fieri potest, ut nescias
 illud interesse inter pugnare & expugnare, quod inter orare
 & exorare? Cum pugnare sit manus conscrere: expugnare ue-
 ro pugnando uincere, quemadmodū exorare orando impetrare
 dicimus. LAV. Et hic quoq; in dubio sum, unde potissimum te
 redarguere incipiā imperitiissime calumniator, quomodo istud
 ignoro quod in elegantijs trado? Quomodo ignoro, quem sae-
 penumero recte in hoc opere usum animaduertis? Quomodo
 ignoro quem probas ad morem ueterū loqui? Quomodo igno-
 ro qui te male hoc diffinientem uocabulū demonstrabo? Etenim
 in elegantijs trado differentiam inter oro & exoro, uel melius
 quā nunc tu, inter audio & exaudio, inter suadeo & persua-
 deo, aliq; huiusmodi plurima. Item inter oppugno & expu-
 gno, non sicut tu demens, inter pugno & expugno, inter que-
 nisi à Fatuo nequeat errari. Quis dicat pugnaui urbem, pro
 expugnaui aut oppugnaui? Atq; repeterem illinc uerba prae-
 ptorum meorum, nisi res ipsa pro se testimonium diceret: nam
 ut istud à me scriptum nescieris, tamen haec uerba in ipsis histo-
 rijs legeras. Alio bello ad expugnandum Setanillium uenimus,
 infecto negotio recessimus, nunc ad expugnandum Anticheram
 uenimus, quam siquid horret animus & lingua uix audet fari
 non expugnauerimus. Quid infecto negotio uicti non uictores
 discedemus? Et iterum: Oppida duo Ptineam & Pegum paucis
 diebus expugnat, erant enim parua, tum oppidum Zaram ag-
 gressus positus ante portam castris expugnat, & alibi centies.
 Et tamen quomodo expugnatio potuit à me accipi pro pugna
 siue pugnatione, cū dicam, dura proponebatur dimicatio? quae
 idem

Oppugno.
Expugno.

Pugno.

idem est, quod pugna siue pugnatio. Quo nomine si fieri possit, ut improprie sum usus, tamen tuum non erat, si mente constares, reprehendere uerba mea similia Vegetianis, quæ tu superius attulisti. Aliud genus expugnationis est subterraneum atque secretum, quod cuniculum uocant. Nunquid magis apud Vegetium, quam apud me uictoria pugnae declaratur? Minime: non enim semper qui cuniculis rem gerunt pugnando uincunt. Male expono, cum te sequor, huius nominis uim. Ideo quæ iam reddam quod ultimum promisi me demonstraturum, te improprie diffinentem expugno. Nunquid si tecum conferam manus ac uincam, te dicar expugnasse? Nihil minus: quia de oppidis, de castris, de nauibus cæterisque huiusmodi expugnatio est: et figurate dicimus expugnare mentem, expugnare pudicitiam quasi arcem quandam, ut in ipso de elegantia opere latius tradidi. Quid iam blateras infelix? Quid calumniaris? nunc repugnante conscientia, nunc uacillante scientia, nunc amissa memoria, nunc deprauato hominis sensu? Qui si fuisses apud Græcos prisorum poetarum seculis genitus, illi te in bubonem, aut in ranam, aut in onagrum conuersum esse finxissent. FAC. Cum cibus iam armisque defecti essent. Hoc quidem minus à te eleganter dictum est: non enim cibus, sed uel commeatibus, uel re frumentaria dicendum fuit, uel etiam omni humana ope destituti. Huiusmodi enim uerbis frequenter utuntur historici. Elegantius igitur si dixisses, cum iam non solum commeatus, sed etiam arma deessent, Aut sic, cum iam omni humana ope destituti essent. LAV. Venefice, Quid ais historicos his uerbis frequenter uti, quasi non et ipse frequenter in historia utar? minus à me inquis dictum eleganter, per quod inconstantiam subdis, elegantius aliter me fuisse dicturum? Tuum, ut te doceam, minus est docere, me eleganter non elegantius loqui. Verum quanquam ita sit, accipe cur nec ego eleganter dixerim, nec tu elegantius.

Quod

Quod ad reprehensionem mei pertinet duo reprehendis, unum elanculum quòd defecti nō reperiatur: de quo in elegantijs præcepi adiectis plurimorum exemplis, quorum unum mox subiiciam: Alterum aperte quòd cibo utar. O te hominem, qui cibo utaris, indignum, & si cibario semper alitum pane, cum cibaria etiam historici usurpent. Quorum exempla ne multus sim omittam, uno contra duo obiecta contentus, ex Quintiliano: Ut si obsessi & impares & aqua ciboq; defecti, de faciendâ ad hostem deditione deliberent. At emendas elegantius. Tu ergo Quintiliano elegantius Ligurum Scytharumq; opprobrium? qui pro cibo armisq; defecti, inquis, omni humana ope destituti, quibus uerbis sum usus ipse paulo ante prudentius, & nunc uel ob hoc quàm tu elegantius dixi, quòd in eadem sæpius reuertî nolui, ut ipsius linguæ copia, uarietate, gratia, condirem orationē. FAC. Procerā scalam, Improprîe sanè à te prolatū est, ut omittam latinitatis uitiū, quòd scalam singulari numero effers, cū tantum plurale ueterū usu sit, ut dixi. Nō enim proceras scalas, aut proceram columnā dicimus, sed longas scalas, & longam columnā. Proceras autē ulmos uel abietes, uel alias huiusmodi arbores natura nō arte longas appellamus: uel etiā hominis staturam. Verg. — Atq; solo proceras erigit alnos. Cicerò in Catone maiore, Cumq; miraretur, & proceritatē arborum, & directos in quincūcem ordines. Catullus: Plangebant aliæ proceris tympana palmis. Quod ex diffinitione Festi Pompeij patet. Ait enim, Procera proluxa esse in longū producta, quasi ex cera ob eius facilitatem, id est, in propria. LAV. Procerum non arte esse, sed natura, probare uis, à dissimili, ab auctoritate, à diffinitione præceptoris. Pro dissimilibus quidē affers ulmos abietes, & quæ sunt id generis arbores, item hominis staturam. Quid ais: malus nauis procerus est an non? si negas, omnibus contradicis, nō modo, quòd longus sublimis teres est, sed

Defecti.
Cibus.

Procera.

sed quòd arbor & habetur & nominatur. Si cõcedis, Cur nõ de scala cõcedes, quæ ex proceris & ipsa arboribus effecta est: De columna tibi respondere nihil mea interest: hoc cũ ita sit, rei nimirum satisfeci, nihil aduersus me agentibus similitudinibus, exemplis, argumentis tuis. Sed quoniam non tantũ de scala, sed generaliter de omni re procera locutus es, Respondebo non pro me, sed pro re ipsa, ac ueritate: non esse procerum natura solum & incremẽto, & quasi statura longũ. Sed ut prius tibi paulisper concedam, quid est cur columnam neges talem esse, quæ si cõstet ex ligno, non ne cuiusmodi erit cuiusmodi maurus & scala? sed fac marmoream lapideam uel, nõquid longitudinem illam ars fabricata est, an potius natura? Certe natura, longitudo enim iam marmori ac lapidi inerat. Si repugnas, ad philosophos te relego, qui aiunt columnam, atq; adeo figuram omnem inesse marmori, lapidi, ligno, quæ ferro circuncidente, quibus includebatur ipsa existat atq; appareat, nec potest quis aduersari philosophis, quibus Cicero assentitur. Nunc in uniuersum de omni proprietate respondeo, nihil interesse, quæ quicq; ratione longum sit: idq; exemplis probo, non quæ tuis contraria sint, sed quæ tibi qui uis ex una aut altera specie cõstituerent genus, rursus una aut altera infirmata refellere genus, id est, reliquas species: quasi, quia nõ est simile quid arbori statuae uel, non sit procerum. Plinius secundo epistolarum libro: Deinde uel cubiculum grande, uel modica cœnatio, quæ plurimo sole, plurimo mari lucet, post hanc cubiculum, cum proceriore altitudine æstiuum, munimento hibernum, est enim subditum omnibus uentis. Huic cubiculo aliud communi & proceriori pariete iungitur. Certe arte non natura longus est paries, cubiculumq;. Item Plinius pater de Italia: Est ergo folio maxime quærno assimilata, multa proceritate amplior quàm latitudine: Nihil profecto similitudinis habet, longitudo terræ ad
longi

Procera.

longitudinem, uel *staturæ*, uel *arboris*, uel etiam ad *cera* natura-
ram. Cur ergo dixit Festus (ut ad eius diffinitionem ueniam) Pro-
 cerum esse productum in longum uel propria: quasi uero *cera* non
 producaur aliena uel, nec producaur modo, uerum etiã contra-
 hatur, est tamen in homine secus ac in arbore: Hoc etsi ille in-
 quit simulq; ob eius facilitatem, quod tu scribis facultatem non Facilitas
 tamen præceptum suum coarctauit, ut ea demum, quæ *cera* simi-
 lia sunt, proceræ dicantur. Atq; ut taceã qualis Festus sit in ar-
 gutijs etymologiæ, qui uult inter initia sui operis, ut aqua di-
 cta sit quasi à qua uiuimus Quis huic rei assentiatur? si proce-
 rum à *cera* dicitur, prælongam ex ære statuan hastam uel pro-
 ceram non esse, & quia non natura, sed arte sit longa. Sed quid
 tibi cum Festo, quia de natura, & arte non loquitur? Sentis igitur
 nec regulam tuam, nec rationem, nec exempla, nec mentem eius,
 cuius uelut præiudicium affers contra me facere? FAC. Alio
 genere expugnationis. Vitium proprietatis inexcusable, non ex-
 pugnationis, sed oppugnationis dicendum fuit. LAV. Quo se-
 pius me ferire uideris, eo te sæpius sauitas si nescis, & eo quidẽ
 magis, quod hæc uerba sunt similia Vegetianis, quæ ipse obli-
 uiosus in testimonium superius attulisti. Sed o proprietatis in
 alio sagax indagator, bis tu hoc loco istud uitij admisiisti. Pri-
 mum quod improprietatis uitium dicitur non proprietatis, sicut Vitium impro-
 prietatis.
 paulo ante uitium latinitatis. Deinde quod uitia morum solent, non
 sermonis apud doctissimos excusari. FAC. Hoc tamẽ genus ex-
 pugnationis instituebat. Idem & frequens uitium tuum. LAV. Non
 fuit satis modo tibi dixisse me sæpius incurrere hoc uitium. Non
 pudet te miser ita præ te ferre rabidam quandam mordendi auaritia-
 tem, ut nihil pensi habeas, & uerborum Vegetij imò tuorum (tua
 enim nunc sunt) nunquam reminiscaris? FAC. Quod diceret ab re
 esse. Ineleganter profecto, imò ruditer à te dictum, ab re enim te-
 mere & sine causa, non id quod tu putas significat. Illud potius
 K dicere

dicere docuisti, quòd non è dignitate regia esse duceret regem in expeditione, nisi aduersus regē, proficisci. LAV. Quid ergo quaeso significare uolui? Quū hoc aperis bubale? Cur uerba mea suppressis uulpecula? Nam quis isto modo unquā reprehendit aliū? At enim debueram dicere è dignitate regia. An nō istud paulo ante feci? Siquidē hęc mea uerba sunt. Sic enim fore, ut nō modo quod è fide regis erga suos, sed etiā quod è dignitate faceret. Quid ergo me docere uis improbissime, quod ut uerisimile est, paulo ante ipse te docui? At ruditer postea hęc sententiam dixi. Inspiciamus an ita sit, nā hęc sunt ipsa uerba. Addidit etiā factō superbiā barbarus: noluit ipse huic expeditioni præesse, quòd diceret ab re esse, regē nisi aduersus regē prodire in bellū. **Ab re esse.** Quenam horum uerborū est significatio, ab re esse? nempe præter rem, & quasi indecēs esse, non autē temere, ut tu temerarius loqueris, & sine causa, ut tu sine causa uis esse iudiciū qui crimē, quo alterū accersis premis lingua nō promis. **Liuius lib. v. l. i. i.** Nam etsi oēs diuini humaniq; moris memoria aboluit, noua peregrinaq; omnia priscis ac patrijs præferēdo, haud ab re duxi uerbis quoq; ipsis, ut tradita nūcupataq; sunt, referre. **Idē lib. xxxvi.** Et quanq̄ propē abscessa res erat, tamen nō ab re esse **Quintio uisum est**, sociorum aliquos legatos interesse ei cōcilio. **Sueton. in Augusti uita:** Et qñ ad hoc uentū est, nō ab re fuerit supertexere, quæ ei priusq̄ nasceretur, & ipso natali die, & deinceps euenerint. **Idem in Domitiani:** Deinde atrocitate pœnæ cōtentus, ad leniendā inuidiā intercessit his uerbis. Neq; enim ab re fuerit ipsa cognoscere. **Permittite patres cōscripti à pietate uestra impetrari.** **Martianus lib. xxxiii. de hæredib. insti.** Nō ab re autē hoc loco, uelut excessus hic subiūgetur. Nunqd hic pro temere accipiendū est ab re, & sine causa, an pro indecēter & incōuenienter, & præter rē? **FAC.** **Ferdinandū enim infantē esse Castelle.** **Vulgari**

gari nomine uti nihil te puduit: cū ea quæ propria non sunt, liceat nobis iudicio arbitrioq; nostro per circuitionē pferre elegātius. Quis autē est tam imperitus rerū scriptor, aut tā illiteratus homo, qui nesciat infantes regios filios appellari? L A. Ais elegātius esse uti circuitione. Atq; circuitio nō elegātia est, sed Circuitio. Tropus. Quid ais præceptor? non appellabo summū pontificē papā, quoniā nō sic olim uocabatur? Nō ducē Genuensem, sed Papa. Dux. dictatorem? nō ut alia infinita prætereā, & ad simillimū ueniam exemplū, Filiū Primigenium regis Gallorū Delphinū, sed tantū Delphinus. regiū filiū? Quanq̄ nescio, an istū in modū me corrigas. Nā qd est, quod nemo scriptorū, ne illiteratorū quidē nesciat? an infantes oēs appellari regios filios? hoc uero nemo audiuit, an oēs regios filios appellari infantes? At hoc Gallici negant planeq; falsum est. Cernis ut id qd uis neminē ignorare, oēs ignorēt.

Fatue uecors atq; falsarie, q̄ files esse me isto uocabulo usum, cū præfatione. F A. Et à præfatione nōnihil relaxari animo. Improprie quidē: nā relaxatos curis esse, & corporis defatigatione, dicūt historici: Leuatos uero & liberatos periculo.

L A V. Quid? nō etiā curis leuamur, neq; ipse ut tu perperam interpretaris relaxatos periculo dixi, sed à periculo relaxatos & animo, id est curis, ob præsens periculū, quod iā nō timere, nōnihil laxantēti fuit. Enimuero munus hoc tu mirere, si apud Fessiuulne Liuium fessos uulneribus scriptū recorderis, sic enim ait: Car- ribus.thaginiēses quanq̄ fessos labore ac uulneribus & c. F A. Virtus tamen militis omnia impedimēta uincebat. Improprie, ut multa, impedimenta protulisti. Nam apud rerū scriptores impedimēta plurali numero appellantur, quæ sarcinas uulgò dicimus. Difficultates autem dicuntur, quæ tu impedimenta dixisti. Licet tamen eo nomine uti singulari numero in eam sententiā, in quam accipis. L A V. Antea quā pro me respondeo, te correctorem corrigi dignū interrogo, cur sarcinas uulgò appellari dixisti, Sarcinæ impedimenta.

K 2 quasi

Sarcinæ.
Impedimenta.
Sententia.

quasi ignotum disertis uocabulum? Cur item idem quod impedimenta significare? An non inquit Curtius? Magno cōsilio ita Eturam sarcinarum, impedimentorumq; cōtempnit. Et iterum: Sarcinas & impedimenta ibi cum præsidio reliquit. Et Lilius: Quarta uigilia profecti, sarcinis & impedimentis Beneuēti relinquitis. Quid ergo nunc significant sarcinæ? nempè, res quæ in itinere portantur. Impedimenta uero ipsa iumenta, quæ sarcinas, uel alia bellica instrumēta gestant, uel trahūt, ut est apud Frontinum. Ipse quoq; ob hoc exasperatus, interfectis omnibus impedimentis, ad pugnam descendisset. Ad hæc interrogo, cur dicas unius uerbi sententiam potius q̄ sensum, quod nusquam, si memoria nō labor, inueni. Cur postremo, impedimentū in ea significatione plurali carere, cum ratio non prohibeat, nec ulla ars autoritas ue? An uero Sallustij uerba legisti? Occulte per amicos, & maxime per homines nominis Latini & socios Italicos impedimenta parabant. Et Curtij: Vnam anum, & duas puellas itinerū agminumq; impedimēta triginta milibus talentū auri permutas. Et Cic. Cum primū impedimenta naturæ diligentia industriæq; superant. Quū te peccasse doceo in accusando, me satis abundeq; defendo à tua accusatione. Sed ualidius defendent sequentia. Nam ista uerba, quæ tu arguis maximorū autorum sunt. Quintil. Et omnia quæ obstabunt impedimenta, uincenda sunt. Senecæq; in epistolis de Varano. Animus corporis impedimenta uincebat. FAC. Ad eadem diuæ Mariæ cognomine custodientis. O ineptū hominem: o uerborum inopē, quāto elegantius si dixisses (quoniam puerū seruauit) ad eadem diuæ Mariæ seruatricis? sicut Iupiter stator appellatus est, quia Romanos à Sabinis in urbe fusos, inuocatus stare ac fugam sistere fecerit. LAV. Cur non addebas o insignem barbariem, o singulare in grammatica uitium? Quid te impudētius, qui rē prorsus incognitam tibi diuinare permittis. Vocatur enim ædes illa sanctæ

sanctæ Mariæ guardalo, quæ uox ad præsens refertur tēpus, Guardalo non ad præteritū. Et ego haud diffiteor in re utiq; religiosa me noluisse, cum se offerret occasio, recedere à sanctissimorum ueterum instituto. Apud quos lego, Agar cum uideret filium sui pereuntem, ostenso sibi ab angelo puteo (nam & ipse de matre, de filio, de puteo loquor) appellasse locum, Videntis & Saluantis me: & prophetas uocatos Videntes. Cæterum tu qui me ineptum, & uerborum inopem uocas, quòd fui elegans nō elegantissimus. Responde an elegantissimus sermo sit, fecerit stare Romanos, & fecerit sistere fugam, quasi uero qui percussus iacent, sint è numero fugientium, stantiumq;? Ad hæc, an conuenias, aut cum Liuius, qui standi non fecit mentionem: aut tecum, qui statorem confiteris appellatum à sistendo, quod superius pernegasti. FAC. Ascēdente iam die ac calescēte. Hoc te profecto historiographus nullus docuit, sed quisspiā, ut puto, sutor, aut faber lignarius: historicus enim sic dicret, sub horā diei quartam, uel quintam, uel sub meridiem. LAV. Ergo nisi utar sub, aliter recte loqui non potero imperitissime, qui specie falleris elegantioris sermonis. Sub, significat ipsam primā temporis partem, ut sub lucem exportant calathis, id est, adueniēte luce: non quacūq; parte lucis, sed ex prosa potius petamus exemplum, Quintilianus. Sub tēpus ipsum quo pugnaturus erat diuitis filius, hoc est, iam iam præsentē tēpore. Aliquādo statim post, ut sub hæc uerba. At uero sub horam diei, quartam, pro quarta diei hora, nō mihi unquā uideor audisse. Atqui calescēte die sic dixi, quomodo Liuius & Paulus Iuriscōsultus, uel mollius quā illi. Nam Liuius quidē sic ait: Cū calescēte sole dispulsa nebula aperuisset diē. Paulus uero sic: Hora dici sexta eadem die calescēte cœlo. Etenim diem calidū frigidumq; dicere minus durū est, q̄ solem cœlum ue, & ascēdente iam die sic dici quomodo Liuius, Præcipiti iā ad uesperū die nox interuenisset:

Prophetæ, uidentēs, dicti.

Sub. Sub pro post.

Calescēte die.

Ascendente
iam die.

Et alibi: Proccedete iam die, & Cicero: Inclinato iam in pomeridianum die. Et Plinius ad Apollinarem, Inclinato iam die. Et Suetonius in Othonis uita, Deinde uergente iam die. Quomodo loquendi si meum non probas, improbes necesse est, & hos, quos nominavi autores, fatearis sutores, ac fabros. Sed quomodo te non puduit sutorum facere mentionem, natum patre sutore, & quidem ueteramictario? nisi quia ignoras suturem esse, qui coria fuit, & pelle quem uulgo cerdonem uocant, & quidem Plautino nomine calceolarium. Faber quoque cum dixeris, cur dixeris lignarius, excluso fabro carpentario, & breuiter omni alio fabro lignario, arario, ferrario, non intelligo: nisi quia tuorum propinquorum quispiam, talis est forsitan, & gaudes loqui sutoria atque fabrilia. Tractant fabrilia fabri, inquit Horatius. **F A C.** Alijs assidue super alios applicantibus, Plebeia sane oratio. Quanto elegantius si dixisses, cum noua quotidie auxilia superuenirent, aut alij super alios aduentarent. **L A V.** Duobus modis emendor: uno, cum quotidie noua auxilia superuenirent, at ego non de quotidianis auxilijs sentio. An non haec mea uerba sunt? nam simul ac Petrum Pontium uiderunt, siue continuato quem instituerant cursu, siue ob eum ipsum uelut exploratore moti, laxatis habenis uirum persequuntur. Alijque subinde atque alij, ut quisque maxime effuso cursu persequi poterat, ut ipsi proximi essent, usque adeo uix satis spatij Petro fuit ad se coniungendum in claustra portae castrorum quae petebat. Ibi pugna non iusta acie incipitur, discursantibus, atque obequantibus munitiones barbaris, si qua transitum facere possent, assidue alijs super alios applicantibus. Quid ergo teterrimi homines scripturas in iudicijs, & instrumenta corrumpitis, ut ij qui opus non legerint de quotidianis existiment auxilijs dici, quanquam ne sic quidem pro incleganti reprehendi possent, alij super alios aduentarint. Ergo meum alijs super alios non est inelegans, nec

addi

Sutor ueteramictarius pater Fabricij.
Cerdo.
Fabri uarij.

addiscitis quotidie coacti ueritate, hic uel modum loquendi carpit, quasi minus sit uenientibus auxilijs elegans, quam cū ueniunt auxilia: quod equidem haud uideo uel uerbum, quod cur plebeium cēseatis, uos uere plebei, scire cupio: an nō ait Quintilianus? Si non potes ultra procedere, citra applica: neq; abnuerim proprie esse applicare è nauī appellere. Et si Cicero tertio Tuscul. quæstionū inquit: Arce & urbe orba sum, quo accedam? quo applicem? ut si fuissē ego improprie usus hoc uerbo, non debueritis uos eius sordem notare, sed improprietatem, & hominem, non etiam uocabulum reprehendere. Ipsi ergo mundius? qui cum meū uelut plebeium contemnitis, pro patricio substituitis seruale, uel potius illegitimum. Siquidem aduentare pro aduenire illegitimum est ponere, ò absurdū elegantia magistrum, quis te istud docuit? Certe ueram ex me discere significationem poterat in illis uerbis, quæ proxime antecesserant. Vnus speculatorum subditis calcaribus anhelanti equo, & ipse anhelans castra intrat, & ut cuique fit obuius, nuntiat hostes aduentare. Non quidem à se uisōs, sed quos ex puluere uenire intelligat. Aduentare igitur non est aduenire, aut uenire tantum, sed proximum esse ueniendo. FAC. Mahumetani se habere uictoriam in manibus testabantur. Non Mahumetanos, sed Mauritanos uel Afros Hispaniæ incolas, appellare debuisti, & id esset elegantius. LAUR. Etiam ne Mauritanos elegantius est, quam Mauros, ut usitatius Maure Panhormita. Ego ad istam imperitiæ uestræ particulam non esse Hispanos appellandos Mauros, uel Africanos iam respondi, & alioqui non Hispanos tantum significatos uolui, sed etiam ex alijs regionibus præsidarios, qui eiusdem superstitionis essent. Ideoq; Mahumetanos appellauī, ut nostros, qui & ipsi ex multis regionibus unius tamē religionis essent, Christianos. FAC. Quandoquidem nō statim paruerunt, dixit non

K 4 relin

relinquere eis, nisi uestes. O elegantissimum historiographum, puer adhuc ad grammaticum proficiscens, ista profecto nō incultius diceret. At ita tibi uerba deficiunt, ut aliter dicere ne scias. Quanto elegantius si dixisses. Quod uero nō statim primo imperatoris edicto in deditiōē uenerant, cū singulis tantū uestimentis abeundi singulis potestātē fecit. Prætereo quod in uestes uestimēta mutasti. L A V. Esto uestes dixerim, quid? absolum hoc inusitatumq; uocabulū est? O te & ueste indignum, & cibo, qui hæc duo de rerū natura uis tollere: at qui uide quā pueriliter locutus existimari debeā, nisi quemuis historicorum ueterum mea uerba deceant, nō abnuo puerilia esse, oppidani quibus denunciatum erat, nisi se dederent, extrema passuros: si dederent, cū omnibus quæ quisq; ferre posset abituros. Primū se imperata facturos negauerunt. Deinde ubi tantam manū circūfundi uiderunt, se obtemperaturos dixerunt. Quibus responderi iubet imperator, Quandoquidem non statim paruerūt, se non relinquere eis, nisi uestimenta: sin punctū temporis in pertinacia præstiterint, ne libertatē quidam relicturū, nec de nece etiam fore securos, hoc terrore permoti, sese dederunt, oppidum uero militibus ad direptionē concessum. Tu hæc elegantius dicere tentasti, quod equidē te præstitisse profitebor: nisi in singulis quæ mutasti uerbis erraueris. Quod uero pro quādoquidē posuisti, cū persæpe patet q̄ ineptum sit, tum uero ex ipsa serie quæ hæc est. Quibus responderi iubet imperator, quod uero nō statim & c. Mutasti ergo non modo bonū quod nō oportebat, sed etiā malū. Primo edicto, duo uerba totidē uita: nā edictū appellare pactionis uerba cū hoste, demētis est. Cū sciamus edictū esse principis, aut cōsulis, prætoris uel ac præsidis aduersus subditos, et proprie scriptū, & primū nominare, cū alterū nō sequatur superflū est: nā fecisse potestātē abeundi nō habet edicti formā, aut denunciatiōis. F A C. In deditiōnem

uene

Edictum.

uenerant. Et hic duo uitia, unū improprietatis siue imprudētiæ. Quis enim ad illos, qui in eo sunt, ut statim ueniāt in hostium potestatem, dicat, uolo ueniatis in deditiōē, et nō potius uolo uos dedatis. Alterum grāmaticæ uenerant, pro uenerint, quod nullus grāmaticæ paulo studiosior puer dixisset. L A V. Cernis, ut puerilitatē à me in te transfero. F A C. Cū singulis tantū uestimentis abeundi singulis potestātē fecit. L A V. Quinq; uerba sex ue mutata totidē uel plura uitia: Nam cur cū singulis uestimentis, quod synceritas historiæ non habet, cur cum singulis? Quasi nō potuerint abire, cū binis, quēadmodū superius narratur, ut cū binis uestimentis demigrent, qualia multa sunt apud historicos exempla, præterea tantū ociose positū est. Itē ociose singulis, cum præsertim non singulis, sed uniuersis minatus sit imperator, abeundi cur dixeris nō intelligo, cum à me non memorentur eiecti oppidani, sed tantum direptū oppidū. Potestātē quoq; facere, plusquam stultissimū est dicere, cū hoc nihil aliud sit, quàm indulgere muneris loco, alterius arbitrio. Nunc non indulgebatur, ut tu uis abitio et fuga, ut migrarēt si uellet, sed imperabatur atq; extorquebatur inuitis. Et ais fecit potestatem, ille uero nō fecit, sed promittebat se facturū potestatem. Animaduertis, cum in me nihil reprehensione dignum sit, in te reprehensore meo, plura esse peccata quàm uerba. F A C. Quibus de tertia uigilia receptis cōscensisq; Et hoc quoq; improprie. Neq; enim dici potest, equos ab illis receptos fuisse, quod non uenissent in hostium potestātē, cū recipere recuperare sit, uel periculo liberare. Cicero in Catone maiore: Nam nisi amiffisses, ego nunquā recepisssem. Vergilius, —Frugesq; receptas Et torrere parant flāmis etc. L A V. Quid præcipue in hac pecude coarguā? stultitiā ne, an calūniā, an imperitiā, an uecordiā? Sultitiā quidē, quod cū exponat recipere esse, uel recuperare, uel periculo liberare; negat equos receptos, quia nō uenerint in

Potestatem
facere.

K 5 hostium

hostium potestatem, hoc est, quia non sint recuperati. Quid si periculo liberati, ut certe fuerunt? sed esto nō fuerint: Cur tue interpretatiōis, tam subito te cepit obliuio? Cur, tanq̄ cōsequēs sit ac necessariū, collegisti: si recuperati non sint, receptos dici non posse? nō addēs illud, nec in periculo fuissent. Sed uidelicet id addere manifestæ calūniæ erat. Licet id significatū uelis, ut non recuperatos, ita nec liberatos periculo fuisset, cum ego sic scripserim. Verum cū equos inedia ac labore cōfictos, & præsertim nocturno ignotoq; itinere adigere uix possent, delituerunt in colle quodā, equus in prato, ut quiescerēt, pascerentq;, alligatis. Quibus de tertia uigilia receptis cōscensiq;. Nūquid minori in periculo fuerūt fruges, quas nunq̄ domini reliquerāt, quàm equi, quos domini uicti fugientesq; dereliquerant? Vides stultissime calūniator, ut ex tuis te uerbis cōuincō? Vides ut tibi ipsi nō constas? Vides ut significatū uerbi, quod docere uis, ignoras? An nō legimus recipere ferrū pectore, recipere pecunias, recepere alimēta, recipere doctrinā, recipere quod suū est, recipere se domū? Vnde receptores dicti sunt, & receptui canere. *Liuius lib. xxxv. Recepti deinde ab ijs, ut necessarios hospitesq; alloquerentur. Et in xxxvi. Et q̄ nihil in Annibale auxiliij ad receptos in fidē tuendos esset. Et in xxxvii. Ea primum captus est murus obuiantibus recipiētibusq; Brutijs, & transcēsum in urbē est. Lucius Florus de Sexto Tarquinio ad hostes se cōferēte ait: Cui à Fabijs ut uoluerat recepto. Cæsar cōmentariorū vii. Copias omnes, quas pro oppido collocauerat, in oppidū recepit. Sed quid exemplis in re apertissima opus est? tuo potius ad iudicandā uicordiā tuā utar: Non ne tu posterius his uerbis scribis? Si rex me rursus recipiat in eius gratiā. Cur igitur ò bipedū nequissime nō dicantur eadē ratiōe hi recepisse suos equos: Audi nūc quid uir facūdissimus Afcōnius Pedianus scribat, super locū illū Ciceronis in Verrem? Ego in hoc*

Recipere.

Afcōnius.

hoc iudicio mihi Siculorū causam receptam, populi Romani suscep-
 tam esse arbitror. *Suscipitur totū, recipitur pars: suscipitur* Suscipi.
aliquid propter se, recipitur propter aliud. Addam quam disse- Recipi.
rentiam Plinius inter recipit, & accipit notat, inquit in IIII. Recipio.
Accipio.

Hac labitur Peneus uiridis calculo, anconus circa ripas gramine,
 canorus auuū cōcentu, accipit annem orcon nec recipit, sed
 olei modo supernatantem, ut dictū est ab Homero, breui spatio
 portatū abdicat: pœnales aquas dirisq; genitas argēteis misceri
 recusans. **F A C.** Reliquas uirilibus partibus inter se diuidendas **Viriles partes.**
 censuit. Virilibus partibus nunq̄ legi, quod meminerim, nec La-
 tine puto in hāc sentētiā proferrī posse, sed uiritim et æquis
 portionibus crebro reperi. Pro uirili enim parte idem est, quod
 pro uiribus meis. **L A V.** O' Panhormita, qui te Iurisperitū uo-
 cas. Nam de Fatuo qui parum legit, qui minus meminit, qui mi-
 nimum quod est putat, nō miror, tu nunq̄ duntaxat in Iure ci-
 uili legisti uirilibus partibus, siue uirilibus portionibus (nā idē
 pollet pars & portio, ut pro uirili parte & uirili portione.)
 Ulpianus **XXXVIII.** digestorū Iustiniani lib. de hæred. instit.
 Hæc adiectio declarat omnes ex uirilibus partibus institutos.
 Scaeuola lib. **XXI.** de legatis, & fideicom. **II.** Pro partibus hæ-
 reditarijs, nō p partibus uirilibus. Iustinianus codicis lib. **III.**
 titulo fami. hercis. Inter filios ac filias bona intestatorū parētū
 pro uirilibus portionibus, æquo iure diuidi oportere, explorati
 iuris est. Idē li. **VI.** Vnde legitimi, & unde cognati, nepotibus
 aui materni pro uirili portione, etiam iure honorario successio
 defertur. Quid plura exēpla? Cū Iustinianus ipse sermonē hūc
 exponat, & uiceuersa per ipsum exponat. Quorū unū est lib.
VI. de cad. tol. Manere hoc apud enumeratas personas sancimus,
 omni modo pro uirili portione, id est, pro numero personarum.
 Alterum institut. lib. **II.** de inoffic. testa. Vna quarta
 eis dari possit, ut pro rata distribuatur eis, id est, pro uirili
 portione data quarta. Nūc ut ad te Fatue reuertar, quo autore

diffinis, pro uirili parte, esse pro uiribus? nā mox stulte addidisti, cum idem sit quod quantū est partis unius, siue quantū spectat ad unū uirum, siue quantū præstari debet ab uno uiro. ut Quintilianus: Habes Marcelle Victori, quibus præcepta dicēdi pro uirili parte adiuuari posse per nos uidebantur. Et quæ dixi hoc pollere, quod pro uirili portione. Idem alio loco: Militem hoc est plus quàm uerū. Iamiamq; in acie staturū, cui pro uirili portione salutē suam patria cōmisit appellas? Linius, Hæc impensa grauis est, cū eam plus quā pro uirili parte, quemq; capere principem uidēt. Cicero in Philippicis: Tum me eius beneficio, plus quā pro uirili parte obligatū puto. Idem in Verrem. Est aliqua mea pars uirilis. Et Linius: Illius gloriæ pars uirilis apud omnes milites sit, qui simul uicerūt suæ uictoriæ neminem omnium mortalium sociū esse. Non ne palam est partem uirilem

Pro uirilibus. esse eam quæ uirū cōtingit? Nam pro uirilibus ut intelligas errorem tuū, est pro suis quisq; uiribus, quod aliter dicitur, pro se quisq; ut Vergilius. Pro se quisq; uiri summa utūtur opum ui. F A C. Iubet bombardarū ictus emittere. Elegātius multo si dixisses, iubet tormentis muros quati: quod uerbū à maioribus usitatum, etiā in consuetudinem uenit, cum sit generale uocabulum omnium machinarum bellicarū ingentia saxa torquentium.

Bombarda. L A V. Usitatum inquis maiorum uocabulū fuit tormentū, quasi de hoc nunc agatur, at non in hunc accipiebant illi sensum. Posteris quos iuniores uocas, in consuetudinē uenit, quasi ne gem nobis esse utēdum. At noua res nouum uocabulū flagitat, generale illud est machinarum saxa torquentium, quasi nō inopiæ remedium sit ad generale confugere, uelut ad mutū. At ego peculiare et propriū quero. Nec tamen quero, sed à plurimis in usum recepto utor, eo quidem audacius, quod tormēta è lignis cōpacta erant, unde tormēta dicta, quibus homines torquebantur, quæ lignea fuerunt. At hoc de quo agimus diuersum
multum

multum & materia, & figura, & actionis est, nec torquens saxa, sed expuens cum ardore & sonitu. Ideoq; cōpositū eius nomen ex ardeo, & bombus, Græco quidē, sed iam pro Latino **Bombus** apud multos autores usurpato, quorū sunt Columella, Plinius, Apuleius, Macrobius, præter poëtas quorū sunt Lucretius, & Persius. Quominus debes despicere, ut ineptū: Nimis longum sit: si enumerem noua à posterioribus excogitata nomina, nouis rebus accōmodata, uel ne cæteras scientias artesq; enumerē in ipsa re militari, quale est apud Vegetiū **Matiomarbuli** & **obia** **Matiomarbuli**, **Obiaz.** telorum genera, ueteribus inaudita, aspectu incognita. Et certe nihil iniquius est, quā ad generalia semper, & impropria cōfigere, & hanc uerborum inopiam pati malle, quā suum (ut quæq; res nascitur, sicut in hominibus fit) attribuere nomen, & ingeniosum inuentum propriæ appellationis honore fraudare. **In arte.** Multa in hanc rem repeti possunt ex oratoriae artis præceptoribus, sed Horatio contentus sum, qui ait:

Vt syluæ folijs pronos mutantur in annos,
Prima cadunt, ita uerborum uetus interit ætis.
Multa renascentur que iam cecidere, cadentq;
Que nunc sunt in honore uocabula, si ualet usus.

Deniq; libellum, de nouis rebus antiquitati prorsus ignotis cōdididi, ubi de hac quoq; feci mentionē, testatus necesse scriptoribus esse, uti ipsarum rerū uocabulis iam usu receptis. Ex quo constat id quod feci consilio, arte, necessitate, publica autoritate fecisse. **FAC.** Ut uenator fecit, qui dispositis per diuersa loca retibus, interdū plus prædæ nanciscitur, ubi minus opinabatur. Et hoc quoq; uerbo nanciscitur imprudenter usus es, sicut etiā alibi. Nanciscitur enim q̄ acquirit, nactus uero qui inuenit: nec est mirandū cū fruor quoq; fretus eius participiū, & adipiscor atq; adeptus significato differāt. **Fruor.** Fruitur enim literis q̄ **Fretus** **Fruor.** fructū ex eis capit, fretū uero alieno consilio cōsistum dicimus.

L. au.

LAV. Satis abundanter tibi superius de hac re satisfeci, nunc tantū dixerim, fruor nō significare fructū capio, sed uoluptatē: nec fretū pro cōsilio tantū alieno cōfissum, sed interdū suo: nec tantū pro cōsilio cōfissum, sed nōnunq̄ uiribus, doctrina, amicitia, cæterisq; id generis. FAC. Ut qui uagi palātesq; perseque tibus hostibus abierant, longius uestigia nanciscuntur. Iterū in eundē errorē incidisti indocte. LAV. Fateor me indoctū, nisi te indoctissimū probaui. FAC. Et odia cōciliationē recipiunt. Reconciliationē dicere debuisti, nobilis grāmātica. Concilior enim regi exempli gratia, si illi ignotus in eius gratiam uenio. Recōciliior autē regi, si qua de causa mihi iratus, deposita ira me rur sus recipiat in eius gratiam. LAV. Cur te infelix elleboro non purgas? an expectas dū Hippocratē ad curationē tui uocemus, sicut ad curandū Democritū Abderitæ fecerunt? Et illū quidē sanæ mentis, ut & Hippocratis & ipsius literis constat, ciues sui sanatū uolebant: te uerō planē insanū ac furiosum, ciues tui non alligāt, nec ad medicū trahunt. Ais reconciliationem fuisse dicendū, nō conciliationē, quasi de is qui ex amicis inimici facti sunt sentiam, & de omnibus qui inter se odia gerūt. FAC. Inuidia nullo pacto cōciliari potest. In idem uitii imprudēs iterū incidisti, recōciliari enim, nō cōciliari potius dicere debuisti, sed melius & magis proprie mitigari & sedari. LAV. Iterū dico cur te non purgas elleboro? Quomodo potest inuidia recōciliari, cum de odijs dicatur reconciliatio, & tamen inuidia pro inimidis ponitur, ut odia pro ijs qui odia gerūt. Horum animos non recōciliādos, quia nec amici forsitan nec inimici fuerūt: nec mitigari ac sedari, quia irati fuerūt, sed cōciliari nobis dicendū est. FAC. Et hoc peius nocere potest. Neq; elegāter neq; recte dictum, nō enim peius nocere, sed grauius, uel uehemētius potest. LAV. Quātum præstaret, si apud me ageres discipulū, q̄ magistrum. Nam hæc in elegantijs exempla protuli cū de bene & male

Concilio & reconcilio.

Bene.
Male.

& male præciperem, quæ crebro pro ualde ponuntur, ut de
 peius. Cicero de oratore: Habetis orationē bene lōgā. Plautus
 in aulularia: Nimis male timui. Cicero in Bruto: Addebatq;
 etiam, idq; ad rē pertinere credebat scriptores illos male mul=
 ctatos, id est ualde, & quasi bene multctatos, sed in malū suum.
 Ideoq; nō bene dixit, sed male. Idē in Philippicis. Quo neminē
 ueterū peius oderūt. Terētius in Adelphis: Illud rus nulla causa Peius.
 tam male odij, nisi quia prope est. Onādius Heroiā: Peius adul=
 terio turpis adulter obest. Igitur idē est peius obest, qđ peius
 nocet, id est, magis & uehementius nocet, non modo recte, sed
 etiā eleganter dictū, qđ tu prauus & barbarus ignorasti. FA.
 Vbi sub oculis hostis fuit, q̄ occultissime poterāt subsequūtur,
 ut lateant credentē se latere alios fallantq; cū fallit. Pædagogi
 cus sanē & obscurus sermo, quē nō emendauit: quoniā talis est,
 ut ne Oedipus quidē qui sphingi interpret fuit, illū si reuuiſcat
 intelligat. LAV. Nunqđ Pædagogicū est, nō intelligēter loqui,
 & perobscure? Quod si ita esset, tu profecto omni tua uita Pæ=
 dagogus itelligere deberes. Quēadmodū est in ueteri, puerbio,
 balbos balbi intelligūt. Nefande, hæccine perobscura et ænigma=
 tica sunt uerba? Hos barbari equites cū uiribus freti, tū impro=
 uiso aduētū sperabāt se oppressuros, interceptaq; re frumētā=
 ria stationē retēturos, usq; dū, aut rex auxilia misisset, aut sibi
 aliās manere cōducibile uisum esset. Obseruato itaq; tēpore p oc=
 cultos, trāsuersosq; tramites eunt, inuestigaturi eorū iter, idq;
 odorati, mittunt breuiori uia ad stationarios imperiū, docentq;
 quid acturi sint. Ipsi coæcto raptim suorū globo uestigia inseq;
 instāt, & ubi sub oculis fuit hostis, q̄ occultissime poterāt sub=
 sequūtur, ut lateant credentē se latere alios, fallantq; cū fallit.
 Quid hic Oedipo est opus? Cum enim hostis latere uult eos
 qui in statione erant, ut incautos opprimeret, alia Christiano=
 rum manus à tergo insequens cum latuit, uolentemq; fallere,
 fefellit

fecellit. Quale est apud Iustinum: Itaq; insidiæ in insidiatorem
 uersæ, & qui se securum aggressuros putabant, ijs securis in
 itinere & peruigilio noctis faugatis occursum est. Tu uero ele
 Oedipus. gantius, qui Oedipum sphingi dicis interpretiẽ fuisse, quia unũ
 sibi propositum a sphinge soluit ænigma, Verũ quandoquidem
 Sphinx. nescis Oedipus esse, consideres an sphinx potius sis, qui mihi
 uelut iter facienti occurris, & uerborũ nectis ambages. Et ego
 tuus Oedipus non modo sapientior te, sed etiam fortior, qui te
 graßantem in uiatores mea manu compescam. FAC. Inflatore
 torrenti. Melius, aucto imbribus. LAV. Quid de Lilio sentis,
 qui ait? Vulturinus annis inflatus aquis & præceps, Nolanorũ
 atq; Acerranorũ agros tenebat. Hoc in XLIII. Idem in
 XLI. Sed quia profectos ab domo inexplicabiles cõtinuis im
 bribus uia, & inflati amnes tenebant. FAC. Ut illi loquuntur
 duabus leugis. Hoc modo uulgaris loquitur, nõ illi qui se erudi
 tissimos profitentur. LAV. Imò hoc modo Fatui reprehendunt.
 Non ne ut Cicero, Quintilianusq; præcipiunt, quia durũ uideba
 tur hoc nomẽ, temperaui ea præmunitione, ut illi loquuntur, qd
 Mile. satis erat ad inauditũ, & barbarũ uerbũ molliendũ? Nunc nec
 Leugæ. barbarũ, nec inauditũ est: ut ceteros omittã, audi Hieronymũ
 Parafangæ. in Ioel dicentẽ: Nec mirũ, si unaquæq; gens certa uiarũ spacia
 Rastæ. suis appellat nominibus, cum & Latini mile passus uocent, &
 galli leugas, et Persæ parafangas, & rastas uniuersa germania,
 atq; in singulis nominibus diuersa mēsurã sit. Vulgus ne minu
 tissime minorũ, an doctissimorũ usum, autorẽ habeo? Non ne
 Xenophon Græcè scribens, itinera dierũ parafangis metitur?
 cur ita? quia de rege Persarũ, & suo illinc reditu scribit. Silea
 mus Græca, quæ tibi ne degustata quidẽ sunt: non ne Curtius,
 quod ille Parafangis, ipse stadijs facit? quia Alexãdri Macedo
 nis gesta referēs Græco nomine, quod & Macedonũ est, signi
 ficandũ putauit: ita ego Hispano de Hispano principe loquēs.
 Est autem

Est autē nomen hoc Gallie quidē nativū, sed cū Hispanis illi cō-
mune. F A C. Taceo illud, portentosa mendacia. Quòd portenti
similia, aut certē portētiosa sicut mōstruosa dicere debuisti. L A.
Duo reprehendis, insolentiā nominis, & formationē: de secundo **Ofus finita.**
prius agēdū, de quo ita accipias, sic dici portētiosum ut lutosum,
cœnosum, damnosum, lucrosū, vitiosum, & cætera infinita. At
enim dicimus mōstruosum. Nunquid plus unū in analogia pollet
exemplū, quā infinita? Sed ò unicū Prisciani exēplar: Nunquid
ex eo didicisti in monstruosum inesse u, quæ in solis declinationis
Monstrosus,
quartæ nominibus interponitur? quod ego in elegātijs tradidi, ut
luctuosus, questuosus, sumptuosus. In secunda uerò minime, ut ra-
mosus, dolosus, lacertosus: quod certius fit, in neutris exeuntibus
in um, quæ nunquā sunt quartæ & semper secundæ. Ergo mon-
strosū trisyllabū est. Exigis præter præceptū analogiæ autori-
tati? Certē nulla esse nisi ex poëtis potest. Ne forte librarij culpā
causeris, Lucanus, Monstrosiq; hominum partus: hoc tu Fanhor-
mita poëtarum decus, nō animaduerteras, animaduersurus si quo
in lasciuo poëta fuisset. Sed hoc leuius, quippe quòd ad orthogra-
phiam pertinet. Illud grauius, quòd prius reprehendistis, emen-
dantes hoc nomen tanquā insolens, quod, ò cecum liuorem, non
meū, sed Plinianū est: quoq; pro illius, non pro meo sum usus, in-
quiens: Quæ ne longius reprehendā, sat erit Plinium audire, qui
de naturali historia ait, Vniuersa autē quæ de Hercule, ac Pire-
ne, uel Saturno traduntur, fabulosa imprimis arbitror: quæ iterū
appellat portētiosa græciæ mēdacia. An desideratis aliunde exem-
P portentosus,
pla? Cicero pro domo sua: Hūc tu portentosa pestis exulē dicere
ausus es? Et in secundo de diuinatione: An uerò illa nos terrent,
siquādo aliqua portentosa, aut ex pecude, aut ex homine nata di-
cuntur: sed quid ago quasi Plinio patrociniū præstare debeā, qui
hoc uocabulo usus est, nō ego, itaq; desino repetere exempla. Il-
lud uobis dictū uolens paucissimarū literarum lectione cōtentis,

L quia

Hippagines.

Vectoria.
Geraria.

Actuaria.

quia apud Ciceronē pro ligario: Portenti simile est qd' dicā, existi-
 stimastis nunquā apud cundē, imò apud aliquē reperiri portento-
 sum, quod sic est quadrisyllabū, ut monstrosūm trisyllabum? Et
 illud, Ob factiosam potentiā, qd' ob factionē & potentiā. An vis
 factiosum nō inueniri sicut portentosum? An idē esse ex factione
 & potētia, quod factionē & potentiā? F A C. Et illud, duae Hip-
 pagines, quod duae actuariæ, uel uectoriae naues. L A V. Quid te
 imperitius, qui & Hippagines reprehēdis, quas Pompeius Festus
 ait esse naues, quibus equi uehuntur, quas græci ἵππαγωγὸς uo-
 cant, & pro illo actuarias uectoriasq; substituis, quorū secundū
 aut non inuenitur, aut inusitatum est. Cū apud cōmentarios Cæ-
 saris semel pro actuarijs scribatur Vectorijs, quæ falsa te scriptu-
 ra decepit, ubi minus errasses si legisses gerarijs: ut Plautus in
 mercatore, Aedificat nauim gerariam, & merces emit. & pri-
 mum multū differt ab ijs nauigijs, quibus equi transportantur,
 quod intelligas, licet, ex uerbis Marcelli libro digesti, Iustiniani
 XLVIII. de capt. & postl. red. ab host. Nauibus longis atque
 onerarijs, propter belli usum postliminium est, non piscarijs, ut
 si quas actuarias uoluptatis causa parauerunt. Nonius quoque
 Marcellus exponit inquiring: Actuariae nauiculæ celeres dictæ, q̄
 cito agi possint. Sallustius tertio historiarum. Ad hæc piratica
 actuaria nauigia, Sisenna: Quibus occisis actuarias, ad uiginti
 milia, & cōplures onerarias incendunt. F A C. Et illud poëticū,
 Acre prælitum surgit. Quod oritur dicendum fuit eleganter scri-
 bendo. L A V. O caper, ne dicā capram, qui fieri potest, ut quia
 poëticae quid dictum, sit inclegans: quasi poëtae ceteris scripto-
 ribus loquantur inculuius, & non potius excultius? Est ne poëti-
 cum, profer agendum aliquē poëtam sic locutum? Est ne poëticū
 num magis prælitū exarsit, quàm accensum est? nō opinor. At qui
 sæpe legimus bellum exarsit, & pugna atrox accensa est: etiam
 in prosa. Licet, ut ait Quintilianus, Historia quasi carmen solu-
 tum est.

tum est. Est ne poëticum, & supra profam orationem? At ego dabo tibi ex quotidiano usu exemplum. Si exurgat aduersus me preliū, in hoc ego sperabo. F A C. Præterea & illud: Hac carne se exercitus ea nocte, quam peruigilem comessando & perpotando duxit, in præteritum pauit. Quod est præter historiae dignitatem, L A V. Quid ita præter historiae dignitatem duntaxat in uerbis de quibus agimus? quid in sensu ab historiae natura ac cōsuetudine alienum, infelix calumniator? F A C. Et illud: Magis impie magisq; inexpiabiliter grassatur proditio. Quod ieiune & aride à te dictum est. L A V. Eo ne inquisitionis progrederis, ut de ieiunitate & ariditate agas? modo saturare orationē & saginare, seu locupletare me doceas, hoc non facis. Quāquā, quid ieiunitas ariditasq; ad elegantiam? Quomodo è singulis uerbis elucet ubertas dicendi uel sinceritas? Quomodo, ut ad literan uerba subijciam, ieiune arideq; disserui? Qui ex tanto & tam præsentis discriminis erepti animos tollebant, ferociioresq; quasi uicissent, se ostentabant, deum pro ipsorum causa pugnare iactabant, Nam numen affuisse, nō casum aut fraudē intercessisse existimabant, omnino nusquam magis impie atq; inexpiabiliter proditio grassatur, quā in bello contra religionis hostes. Vbi que sibi successerunt prospera, scelere nostrorum, ea diuinitus euenisse interpretantur, tegente proditione: in posterum quoq; tempus eo qui ad prodendum nostros sollicitauit, atque induxit. Heccine tibi uidentur esse dicta ieiune & aride? uir digne patibulo, qui alia uerba subtrahis, alia commutas, qui dimidiatū sensum profers, ne uere iudicare possint ij, quos de hac ipsa re uis iudicare? F A C. Et illud propter dissuetudinem rusticorum ab agris. Quod propter intermissam agrorum culturam dicendum fuit. L A V. Quasi uero nisi uno tantum modo quid eleganter dici nequeat, cum superius isto modo locutus sim, quem modum tu imprudentissime uis esse mihi ignotum: uarianda fuit figura dicendi.

cendi. Et nihilominus aliud est intermissam esse culturam. Nam potest intermitteri illa, non migrantibus rusticis, ut frequenter cernitur metu latronum, aliud rusticos diu abesse. Quod ego significavi inquit: Cumque in agrum hostilem peruentum est, magna vis ferarum excitata est à consuetis locis propter diuturnam, ut sit in bello, dissuetudinem rusticorum ab agris. F A C. Et illud: Fugata atque exterrita, quod præposterè protulisti. L A V. Hoc neque ad elegantiam, neque ad dignitatem pertinere, ut superiora quoque et sequentia plerumque, taceo: tantum dico an uere reprehendas ex ipsa uerborum inspectione constare, quæ hæc sunt: Quæ fera ab agmine armatorum in quod inciderant fugientes, cum in aliud et sub inde aliud fugata atque exterrita hominum uociferationibus, tandem conficiebantur: aut uiuè præsertim defessæ fugitando in potestatem multorum manusque ueniebant. Nonne prius fugata sunt quam exterrita, et hoc ipso exterrita, et fugabantur, præsertim defessæ? Non enim dicuntur timentes, quasi sua sponte, sed ab alijs territa atque exterrita fugantibus ac uociferantibus, nisi uis, ut hebes es et inscius, postquam fugere cœperant, non potuissent exterreri. F A C. Et illud. Ab agmine armatorum fugientes. Quod, agmen fugientes, dicere honestius fuit. L A V. An fugere ab hostibus, fugere à dominis, fugere à loco, inusitatus est sermo? Cicero de Senectute: Libenter enim istinc, sicut ab agresti, ac furioso domino profugi. An quia fugere, ut puta à domino, significat apud dominum fuisse? ut ita sit, nonne apud armatos fera uideri possint fuisse, cum dicantur in illos idem tidem incurrisse? F A C. Et illud. Ad capiendam uenationem. Quod dicendum erat ad capiendam prædam. Sileo quàm elegans sit ues appellare exercitus prædâ. L A V. Infinita exempla sunt ubi uenatio pro re quâ uenando capimus usurpatur. Livijs: Apud quem solstitiali tempore comite, accepti, cum miraremur unde illi eo tempore anni tam uaria et multa uenatio. Cornelius Celsus de medi

Venatio pro re quam uenando capimus.

de medicina lib. 1. Venatio duriq; pisces, & ex domesticis animalibus assa caro maxime iuuat. Et alijs compluribus in locis. Quintilianus: Quod omnibus nascitur industrie præmium est, sicut uenatio & aucupatio. Frontinus: Venatione quoq; & pecoribus quidã literas membranis mandatas. Paulus de act. empt. & uend. Veluti cum futurum iactum retis à piscatore emimus, aut indagine plagis positus à uenatore, uel patheram ab aucupe. Idem de hæreditate uel actione uendita, Nec enim alea emitur, ut in uenatione. Vides ut iactum, ut indaginem, ut aleam uendi dicitur, ita etiam uenatio haberi, comedi, præmium esse, mitti, emi? & etiam capi? quod adeo planum est, ut etiam legamus in Genesi: Isaac filio suo sic iubentem: Affer mihi de uenatione quam cepisti. F A C. Et illud, Mœnia includens. Quod urbem circûsidens dicendum fuit. L A V. Hæc mea uerba sunt. Eumq; fossa primû & uallo, in sequentibus diebus per ocium muro ac maceria ad statueram hominis circûdedit. Idem serè in inferioribus. Ferdinandus munitionibus quantum dabatur mœnia concludens, crebra nunc huc nunc illuc oppidanorû eruptione opus distincte à tergo partim iuncti Carri claudebant, partim fossa & uallû. Est ne igitur hoc circûsidere mœnia an concludere, impudentissime Thersites? F A C. Et illud. Alij totidẽ latebant. Quod absq; ea particula alij proferri debuit. L A V. Quid? non possunt alij esse, & non totidem? Sed ne multis, audi Horatium: Mille talenta rotundentur totidem altera, porrò Tertia succedent. F A C. Et illud. Alibi effusa fuga, alibi confusa fuga: Quod cõfuse protulisti. L A V. Bis ne ego fuga dixi scelerate, an semel sic? Iam omnis ex inferioribus castris exercitus se proiecerat, & alibi effusa, alibi confusa fuga petentem tuta hostem inuenit. Tu tu saluariorum impudentissime cõfusum sermonem reddidisti, si tamen confusa potius huiusmodi quàm parum tersa habenda sit oratio. Tu itaq; eam inquinasti, idq; malitia non errore. Nam deum te-

stor, qui & tui facti & mei testis est, atq; iudex, mirari me, quomodo errare potueris, ut bis fuga legeres, quod semel est scriptum? F A C. Omitto & illud, Ad certius explorandū. Quod ad explorandū tantūmodo dici debuit. L A V. Quid si explorauerunt quidem missi qui missi erant, sed imperator exigit explorari diligentius; nō dicemus certius explorari, nisi stoicari uolumus, ut nihil uero sit uerius, nihil bono melius, nihil pfecto perfectius, nihil certo certius: dii te perdant, ut regulus dixit, Simia stoicorum. Quod si ad cōmunicem loquendi consuetudinē fari uolumus, quis hunc sermonē reformidet? imō quis reformidauit unquam? Linius lib. 111. Speculatores mittendos cēsere, qui certius explorata referant. Et in x. Et quanquam similia ueris erant, certius tamen exploranda ratus dimittit equites. Quot iam locis, cū detrabere mihi uis, summis & immortalibus uiris detraxisti? F A. Et illud: Poscentium misericordiam. Quod ueniā petentium dicere debuisti. L A V. Ut proxime Linium, sic nunc, Ciceronem cum ceteris reprehēdis, qui ait pro Milone: Quid restat igitur, nisi ut orem, obtesterq; uos iudices, ut etiā misericordiā tribuatis fortissimo uiro, quam ipse non implorat. Ego etiam repugnante hoc & imploro & exposco. Et paulo post: Eorumq; nos magis miseret, qui nostram misericordiam non requirunt: quā qui illam efflagitant. Et pro Murena: Vestram fidē obtestatur, misericordiam implorat. Adde quōd indecens nomen erat hoc loco uenia, cū non se peccasse, sed miserabiles esse illi faterentur. F A. Et illud: Cibus quem poterant, deinde quietem capiunt. Quod, deinde corpora curatum abeunt, dicendum fuit. L A V. Cur ais curatum abeunt? cum ego non significauerim abeuntes, sed manentes, his uerbis: Sicq; dispositis qui obsessos, & qui pecora in pascuis custodiebant, cibus quem poterant, deinde quietem capiunt, lucemq; expectant, tunc quid consilij incundum sit delibetraturi. Cur ubiq; deprauas aut uerba aut sententias meas? Præterea

Misericordiam.

Venia.

terca

terea quid opus fuit ista emendatione ? Certè quod aut quietem pro somno accipi negas, quo uerbo omnes libri scitent, aut capere somnum reperiri: quod cum alibi, tum apud Ciceronem est pro Sexto Roscio: Somnū statim capere potuisset. Non fuit igitur causa cur uerba mea & latina, & nitida, & usitata mutares, nisi ut ostentares te tanquā elegantem: uir impudentissime, leuissime, ineptissime. Nam ut intelligas quanto in errore uersaris: qui uis curare corpora, idē esse quod dormire, ante curamus corpora, quā somnum petamus: quinimo si quid differentie est inter hoc & cibum capere, prius sit curare corpora. An non cum lauamur, inungimur, ceteraq; natura necessaria facimus, corpora curamus? Si negas, audi Curtium: Protinus regi corpus forte curanti, quid index detulisset ostēdit. Certe rex tunc nec cibo reficiebatur, nec dormiens audire potuisset. Ergo aut lauabatur, aut simile quid agebat. Quod quale fuerit, ex loco illō eiusdem auctoris apparet: Aegyptij Chaldaicq; iussi corpus suo more curauerunt, hoc de Alexandri cadauere, cū dicatur, palām est etiā aliud quiddam esse curare corpus, quā cibo reficere, quod in uiuis antequā cibus capiatur fieri debet, prout declarat alibi idē auctor, cū inquit: At ille thoracē adhuc indutus, nec ante cibo est refectus, aut priusquam ueniebat exercitus constitit: nec ante ad curandum corpus recessit, quā praterierant qui agmen ducebant. Perinde atq; dixisset, nec ante ad focillandum corpus recessit, nedum cibum non sumpsit, quod post focillationem fit. Nam de somno sentire stultum est, praesertim dicente Lilio: Corpora curare, somnoq; operam dare, ut primis tenebris conuenire ad signum possent. Iterum: Ceteris signum dari iubet, ut mature corpora curarent, quietiq; darent, nocte in expeditionem eundem esse. Quid multa? quā ridiculum sit sentire idem esse curare corpus quod dormire, cum nihil admodum curent qui dormiunt? Interdum etiam ad cibos spectat.

ut idem , Pedestris pugna par animis magis quam uiribus erat, quoniam recentes Penus paulo ante curatis corporibus in prelium attulerat : Contra , ieiuna fessaq; corpora Romanis erigentia gelu torpebant. Et alibi apertius : Curati cibo , corpora quieti dant . Nonne propè mea uerba hæc sunt ? Nonne à curatione corporis somnus excluditur ? Et tu me uis dicere debuisse , Cibum quem poterant capiunt , deinde corpora curatum abeunt . Cum corpora curare sit , ut iam concludam & te magistrum meum doceam , atq; dedoccam , agere curam corporis uel cibo potuque , uel alijs quæ necessitas naturæ desiderat antequàm dormias . F A C . Et illud ? A socijs uideri , ab hostibus non uideri possimus . Quod incompote protulisti : L A V . Cur incompote , uir prorsus incompote ? qui etiam ignoras quid sit compositio , de qua tanquàm de difficillima parte oratorie artis , tam multa Cicero Quintilianusq; præcipiunt . Nam tu de ea sentis , de qua idem Cicero nondum satis perfecte loquitur in libris ad Herennium in XIII . uerbis : Quos tu mihi libros ab auctore suo non probatos uelut scholasticos , scholasticus ipse , semper ingeris & inculcas . Quo palàm declaratur te cetera multo potiora nescire . F A C . Prætermitto & illud : Sed tantus propriæ salutis metus . Quod dicendum erat , Sed tanta recuperatæ salutis lætitia . L A V . Quis credat ne plura respondeam stulto , pro lætitia metus , pro recuperatæ propriæ me dixisse ? Nã emendare nil aliud est quàm testari , hoc non in illo modo fuisse illi quæ emendas dicendum faciendum ue . F A C . Et illud . Aut ritu pecudum caprarumq; mactabunt . Quod , ueluti pecudes caprasq; mactabunt . L A V . Quid reprehendis ? an quòd ritu pecudum dixerim ? At Liuius ait : Cibo uinoq; raptim hausto repleti , ubi nox appetit , propè riuos aquarum sine munimèto , sine custodijs , passim ferarum ritu sternuntur . An quòd ritu ad suppositum referatur ? Atqui idè nihil interesse demonstrat in appposito , inquires :

Nos hic

Lib. ad Heren.
ren. putat Cice
tonis.

Nos hic pecorū more per extimos saltus, deuiosq; colles exercitum ducimus: nam ritu pecorum ut more pecorū dici posse modo ostendimus. Sed quid aliud sentias? nescio: imò nec tu quidem scis quid aut loquaris, aut sentias, ut ineptus sim si ambages tuas discutere pergam, licet uteris tua natura cū sphinx sis. Verū ut uideo in hydram cōuerteris: cuius excisis singulis, plura capita succrescūt. Itaq; sphingi, Oedipus fui: hydræ, Hercules ero. F A C. Et illud poëticum. Conuoluens flammeas pilas. Quod, late iactans incendia. L A V. Cur ita poëticum? Interroga eos qui me rem gestam edocuerunt, num fuerint pilæ flammeæ, quas in cœlum rapiebat incendium? Et sanè ex ipsa narratione quid ego significauerim euidenter ostēditur. Hæc enim sunt uerba mea. Nec uulgari igni, sed incendio agebatur, cui aqua obsisti non potest. Is igitur coria ac cætera incendia adeptus, siue ipso humore aleretur, siue repelleretur, cum horrifono strepitu in cœlum, quo sagittæ mitti nequeant, assiduo ferebatur, conuoluens flammeas pilas, humano capite maiores. Cur tu sycophanta hoc reticuisti, humano capite maiores? quod de incendio consueto me non dixisse manifestum est, ubi nihil simile pilæ est: præterea flamma et incendium ignis est, ut absurdum fuerit futurum ignis conuoluens flammā, in quē loquendi modum ipse emendator incidisti, ignis actans incendia: in quo si nihil aliud, id certè utij quod poëticū est id quod in me tu nescio an malignius an imperitius reprehendisti. F A C. Et illud. Sagittabatur. Quod, dum sagittis præcipue hostes incessebantur. L A V. Hæc mea uerba sunt: Et in eos undiq; ab oppidanis sagittabatur. Tu pro sagittabatur cōmutas incessebantur, quasi sagittare non reperiatum cum legamus etiam artem sagittandi. Præterea cur uerba aut addideris, aut sustuleris, aut mutaueris, num calumnia magis an dementia fuerit, alijs iudicandum relinquo. F A C. Et illud. Templū mugiebat. Quod resonabat, uel sonitu complebatur dicere debuisti. L A V. Hæc

Sphinx.
Hydra.

L 5 sunt

Panhormita. sunt annotationes Panhormitæ, qui se poëtam uulgò nominat, qui si sciret, quousq; licet oratori atq; historico metaphora, non ita male instructum in forum ad iudices suum Fatuum dimisisset. Nolo de natura metaphoræ impræsentiarum disputare, cū nemo uel iniquissimus rerum iudex sit (ni fallor) probaturus hanc trāslationem quam Fatuus calumniator deprauat, omiſsa parte uerborum, quæ hæc sunt: Multi in templum, multi in arcem confugerunt. Sed multo magis præses arcis, quàm deus, præses templi, implorantibus opem tulit. Nam & audius nostri rapinæ gratia ad templum properarunt, & locum illum magis consentaneum talibus uictimis existimarunt. Natabant omne humano cruore pauimentum, & gemitu morientium templum mugiebat. Quid ergo mirum, si ex confuso multorum hominum gemitu templum mugire dicatur, præsertim ubi fit metio uictimarum? **F A C.** Omnia enim ista ut leuiora transeo. **L A V.** Sed ut ipse leuiter transire non effecisti, homo leuissime. **F A C.** Sed de elegantie tuæ uitijſatis in præsentia dictum est. **L A V.** Cur paulo ante dignitatis fecisti mentionem, si tantum de elegantia agebas? Sed uelim doceas, quæ sint elegantiæ uitia. An uitium illa est, uir nullius prorsus elegantie summæq; stultitiæ, dementiæ, ac malignitatis, in quo uidere licet id quod post homines natos in nullo contigit, contigisse ex propè infinitis erratis, quæ in opere quauis nondum edito, uixq; dum condito, te probaturum pollicebaris, nullum hætenus probare potuisse. Sed cum hoc efficere niteris, non in totidem, sed in quadruplo peccatorum numero esse conuictum, qualis etiam in sequentibus conuinceris, ut non modo pœnam talionis des, calumniator, uerum quæ furibus pœna constituta est quadruplum fur ac trifur soluas.

F I N I S.

LIBER SECVNDVS

DE ERRATIS BARPTOLO

mæi Faccij, in notis, quas scripsit in Vallam.

CAPVT I.

I præscriptum seruare accusatoris in respondendo uellem, non de uerbis nunc (ut hæcenus feci) sed de sententijs disputarem. Iterũ ad primam controuersiam, mox ad secundam, atque identidem ad tertiam reuersurus. Nã in sequentibus inuētiuis ille prorsus quẽ instituerat ordinem & si ridiculum ac puerilem, de elegantia ac dignitate deseruit, uerborumq; atque sententiarum uitia promiscue obiecit, quodammodo à se ipso deficiens, & ubiq; inconstantia stultitiãq; suã præferens signa. Hanc ego perturbationem ideo mihi non sequendam statuo, ut etiam, si iste ab instituto suo quod superius sæpe destituit, non deslitisset, tamen omnia quæ de uerbis opponit separatim refutanda existimarem, quo uelut corpori sua redderẽ membra, neq; uni tantum corpori, sed duobus, uerborum alteri, alteri sententiarum. Siquidem cum uniuersa quæ de uerbis, ex ijs quæ de sententijs obijciuntur, per me extrahentur, unumq; in agmen cõtrahentur, quæ reliqua sunt & ipsa unum sua sponte corpus & agmen efficiẽt: stabũtq; seorsum atq; altrinsecus due quasi acies, una peditum, altera equitum: contra quas ego meas copias, primum peditum, deinde equitum emittam. Sic enim quantum in utraq; acie roboris sit dijudicabitur, si milites non cum diuerso, sed cum simili militum genere: si non interrupto, sed continenti prælio: si non eodem tempore, sed distributo cõfligent: sicut iam aliquãdiu pedites confligunt, & in medio certaminis ardore uersantur. Et, nisi fallor, magna pars hostilis exercitus confecta uulneribus iacet. Quo magis festinemus quod superest peditum
 immit

immittere, ne refrigescat pugna, ne stricti in dexteris gladij torpescant: ne uictoria, quæ in manibus est, diutius differatur, felix faustumq; sequenti auspiciam. Hæc autem sunt ex secunda inuentione in secundum librum meum, ut differamus ultimum in locum, quæ ex hac cæterisq; in mores meos euomuntur. Prius tamen quàm eius obiecta pono, quæ in proœmio secundi libri peccauit, notabo. F A C. Tuum de illorum operibus indicium friuolum & contemnendum esse, quos tum legis. L A V. Quos pro quæ positum est. Ad opera enim nõ ad autores relatiuum hoc inspicere debet: quia libros non homines legimus. Quod si quãdo tropice pro operibus nominamus autores, id ita demum fit, si libros nominare supercedemus. Nã quis, nisi demens, ita loquatur, mittam ad te tragœdias Euripidis, quem emi, & non quas: secus autem tropice sic, Euripidem quæ emi quotidie emendo. F A C. Omnes qui summam autoritatem eorum scriptis consecuti sunt. L A V. Simile est quod superiore libro repetij ex te. Si me rex rursus recipiet in eius gratiam: dicendum erat suis scriptis, & suam gratiam: sicut ecotrario illud, quod item repetij ex quarta inuentione. F A C. Quam tamen etsi impudens es, ipse negare non es ausus præsentem rege: cum ego errata tua coram maiestate sua proferre contenderem. L A V. Nescis reciprocum hoc esse pronomen, dicendumq; fuisse coram maiestate eius. Nam sic uulgò non bene literati loquuntur: ego dedi tibi: uis dare tibi librum: ego iui ad uillam suam: cum hoc pronomen ad eandem personam siue ad eandem rem faciat relationem, ut ille placet tibi, cupit tibi reddi sua. Vel intermixta altera persona, ut noluit me secum coenare, orauit ut ad se iret: non autem (quod fuit uitium tuum) Orauit ut ad eum iret: noluit me coenare cum eo: cupit tibi reddi quæ eius sunt: hoc etiam loco à te positum est coram, pro apud: sicut iterum superiori libro & econtrario apud, pro coram, inquit? Coram in clyto rege nostro in tot clarissimorum procerum uirorum consessu,

Eorum pro suis.

Eius pro suam.

Sua pro eius,
Suis & tibi
suis.Coram.
Apud.

fessu, apud quos. *Quam differentiam inter has præpositiones me
 promisi reddaturum, quod nunc faciam, potissimum ex Livijs uer-
 bis: Ad ea Quantius, coram quibus magis, quam apud quos uerba
 faceret, dicere Archidarium rationem habuisse. Est igitur apud
 aliquè uerba facere, dum ad illum habetur oratio. Coram uerò,
 illo præsentè uerba facere & fortassis etiam adhibito. Tu autè
 cum regem alloqueris præsentibus proceribus, sicut iterum tu
 postea dixisti. F A C. Coram rege, coramq; maiestate sua, &
 apud proceres, omniaq; in libro tuo reprehenderam, cum libellū
 meum &c. L A V. Quid ineruditius, quam tres libros historia-
 rum appellare librum, totidem tuos libellum? Item sex elegan-
 tiarū uolumina numero singulari nominare. F A C. Neq; planè Cœlebs,
 esse illegitimum ex patre cœlibe, & matre innupta. Cœlibem ho-
 minē puto dici, qui uitam cœlestem in terris agat, procul ab uxo-
 re & foemina concubitu. Tu autem illum ex cœlibe natum esse
 uis, què si continentem appellasses, aliquanto magis proprie di-
 xisses. L A V. Hic planè confiteris id cuius superius ex *Quin-
 tiliano* meministi, te non legisse, sed ex alio audisse, cum & illud
 & hoc sit ex eodem libro & quidem primo. At enim ingeniose
 uisus est *Caninius* cœlibes dicere, quasi cœlites, quòd onere gra-
 uissimo uacent: idq; Græco argumento eadem de causa dici affir-
 mat: nec cedit *Modestus* inuentione. Nam quia *Cœlo* Saturnus
 genitalia absciderit, hoc nomine appellatos quia uxore carcant
 ait. Hoc tu nunquam *Fatue* legisti, unde discere posses huius uer-
 bi significationem? Quid? non aliunde infinitis ex locis scire pote-
 ras? de quo ego cū in elegantijs sic præciperem: Cœlebs tam est
 qui semper caruit uxore, quam qui nunc caret. Inde coelibatus. Coelibatus.
 Nullum subieci exemplū, tanquā de re parum dubia, quæ quoniā
 tibi est etiam ignota, nūc exempla subijciam: *Plautus* in *Cassina*,
 Sed utrū nunc te cœlibem esse mauis liberum, an maritum ser-
 uum, etatem de gere & gnatos tuos? Idem in *Mercatore*: Siquem
scibi*

scibimus, seu maritum, seu hercle adeo coelibem scortarier. Ecce tibi coelibes scortatores, qui uis eos esse utique continentes. Horatius Epistola prima: Nil ait esse prius, melius nil coelibis uita. Si non est, iurat bene solis esse maritis. Suetonius in Galbae uita: Verum amissa uxore Lepida, duobusq; ex ea liberis, mansit in coelibatu: neque sollicitari ulla conditione amplius potuit, ne Agrippinae quidem uiduitate, morteq; Domitij: quae maritum quoque adhuc nedum coelibem Galbam adeo omnibus sollicitauerat modis. Idem in Claudij: Confirmauitq; pro concione apud Praetorianos, quoniam displicerent sibi matrimonia, permansurum se in coelibatu. Et iterum: Quibuscunq; aut coelibatum, aut orbitatem, aut egestatem obijceret: maritos, patres, opulentos, se probantibus. En coelebs marito oppositus, ut orbis patri, & egenus opulento. Quod congruit cum illo Quintilianii: Clarus, an obscurus: magistratus, an priuatus: pater, an filius: ciuis, an peregrinus: liber, an seruus: maritus, an coelebs: parens liberorum, an orbis. Iustinianus codicis lib. v. de donat. ante nup. & sponsa. Ea quae tibi ut sponsus daturum se repromisit is qui te ficto coelibatu, cum aliam matrem familias domi reliquisset, sollicitauit ad nuptias, petere, cum effectu non potes: cum tu sponsa, uxore domi posita, non fuisti. Sed quid plura exempla? profer tu pro te, uel unum, & uiceris: nisi Pomp. Festum sequeris, sic scribentem: Coelibem dictum existimant, quod caelo dignam uitam agat. In quo Pomp. suo more etymologiam attigit, non significationem respexit, tanquam planam apertamq; omnibus, praeterquam Fatuis, qui in tanta exemplorum sylua, uenari nec unum sciunt. Coelestis enim uita quibusdam putabatur grauissimo nuptiarum carere onere, quales ferè sunt adolescentes, quos Carinius quasi à deo dici uult. Nam continentem esse (ut ad opinionem ueterum loquamur) non est Caelo digna uita. Caelo inquam, uel patre Saturni, qui amissis genitalibus coactus est continere: licet continentia

continentia uoluntatis sit, nō necessitatis. Vel cœlitibus, quorū nullus Cœlitū nullus
contincus.
 cōtinens fuit. Citius cū bestijs cœlibatum, quā cū cœlitibus cō-
 municauerim, dicente Plinio de colūbis: Nisi cœlebs aut uidua do-
 mum nō relinquit. Quæ res (ut scias quid Pomp. senserit) non
 modo diuina nō est apud ueteres existimata, sed etiā improbata,
 ut in lege XII. tabularū. Cœlibes esse prohibent; de quorū pœ-
 na cū Valerius Maximus, alijq; nonnulli meminerunt, tum uerō
 Iustinianus in codice titulo de infirmādis pœnis cœlibatus et or-
 bitatis. Et tu uis idē esse quod uirtutē continentia. Cui contrariū Continentia,
Essci.
 fecisti concubitū fœminæ. An sic Plinius? Idem de Essenorū gen-
 te, ait. Quam etsi continentem, tamen cœlibem non uocat. Gens
 sola et in toto orbe præter cæteras mira, sine ulla fœmina omni
 uenere abdicata. Qui sequitur, multo intolerabilior est error.
 F A C. Vos appello uiri ut fortissimū, sic circūspectissimū Ge-
 nuenses. Huncine in numerum collegioq; uestrorum recipitis,
 quos cancellarios appellatis, tam hebetem, tam uacui capitis, tam
 mente captum, ut uelit filium natū esse homini, et ab uxore, et
 omnino à fœminis abstinenti? L A V. Et quia sic ego non dixi:
 ponat in crimine: ut sic ipsi ac suo Panhormita ex uxore liberi
 procreentur. F A C. Prophetare tamē audere. Semper, ut uideo,
 in summa copia laborabis uerborum inopia: dic quæso, ubinam
 apud Liuium, aut Cæsarem, aut Sallustium hoc uerbum reperi-
 sticum historiam scribis, historicos imitari debuisti: qui diui-
 nare, tum præfagire, tum uaticinari, tum ariolari dixerunt:
 ut unum è tam multis tibi in mentem uenire debuerit. Sed aliquid
 ecclesiasticum scribere reputasti. L A V. Bene quòd meam uer-
 borum inopiam insectaris, ipse tam locuples. Ariolantem ne fa-
 ciam pientissimum regem, dum suprema sua disponit: aut augu-
 rantem, aut uaticinantem cum ne diuinantem quidem facere au-
 sim? Quod uerbum, ut Hieronymus in Malachiam ait, in ma-
 lam accipitur partem in scripturis sanctis, quarum hic fuit
 obser

Prophetares

Ecclesiastica uo-
cabula.Poeta pro-
pheta.

obseruantissimus. Scythæ ergo regis ista tua uerba sunt, non Christiani. Quid si prophetare ille dixit? ego contra ueritatē hystoriæ faciam cum dixisse ariolari? Sed fac me accommodasse personæ uerbum, quid interest quòd isti autores eo nō sunt usi? quoniam propheta illis noti non erant. Vbi enim reperies apud eosdem ecclesia, episcopus, presbyter, diaconus, acoluthus, canonicus, papa? Vbi baptisma? ubi eucharistia? ubi schisma? ubi hebdomada? ubi synodus? ubi alia infinita? Quæ tamen à sapientissimis uiris è Græcorum fontibus deriuata sunt, non ut uestra fert opinio, ex Hebræis: quod si ex istis non possum proferre exempla, possum ex Græcis Homero, Hesiodo, Euripide, Sophocle, Eschylo, Aristophane, Platone, Aristotele, Theophrasto, Thucydide, Herodoto, Xenophonte, alijsq; quâ plurimis, ut scias nō imperitorum hæc, sed peritissimorum uetustissimorumq; esse uocabula: & nūc, quod satis mihi est, in usu apud doctissimos quosq; sunt, ut nulla materia sit in quam non incidant, & in primis hystoriæ, quæ maxime uarias personas resq; continet. Et quod ad præsens uocabulum attinet, quoniã gentilitatem ita adamare uideri cupis, à Græcis propheta Apollinis dicebantur fatidicæ feminae. Et latinorum Macrobius inquit in Saturnalibus: Sacerdotes Aegyptiorum, quos prophetas uocant. Verum ò Panhormita, qui poeta uocari gaudes, iners ac hebes, nescis à Paulo appellari poetas prophetas græce quidem, quod latine non mutatum? quod ad Titum de Epimenide scribit. Quidam prius corū propheta. Ite nunc & huic detrahite uocabulo. F A C. Nondum à scurrando uacans. Verbum illud scurrando rarissime usitatum est, & pro obsoleto habendum, ut puto. L A V. Quis tam inops mentis coniunxit unquam usitatum, quod est frequentatiuum, & rarissime, cum raro & frequenter inter se pugnent? perinde ac si quis dicat, raro frequenter studeo. Sed sanè sint eo usi rarissime autores, nonne satis est hoc mihi pro defensione, quòd usi sunt? at

Junt? at pro obsoleto ais habendum quanquam ne hoc quidem
 ais, sed pro incerto habes. Cur ergo alteri pro certo vitio obji-
 cis? quod profecto nō fecisses, si & Horatij meminisses, incipiē-
 tis epistolæ sic: Si bene te noui, metues liberrime Iolli, Scur-
 rantis speciem præbere professus amicum. Inq; coniuncta huic
 epistolæ Aristippus in Diogenem loquitur: Scurror ego ipse
 tibi, populo tu. Et animaduertisses huiusmodi uerborū formā=
 dorum, uel maximam esse licentiam, ut à scortū scortor, à pro-
 cus procor, à poeta poetor, à nuge nugor, à sycophanta sycop-
 phantor, à parasitus parasitor, à uaticum uaticor, à meridies
 meridor, à podagra podagror, à iuuenis iuuenor, à bubalus
 bubalor, à rusticus rusticor, à uillicus uillicor, à græcus pergræ-
 cor, à fornix fornicor, quod est habere ac ductare in fornice
 meretricem, licet nunc à plerisq; pro scortari usurpatur: & in-
 finita huiusmodi pencs optimos probatissimosq; scriptores, ita
 à scurro scurror: quod si nō reperissem, tamen ex proportione
 fingere potuissem, sine ulla eruditorum reprehensione. F A C.
 Quasi ficos edisset, qui nondum maturi erant. Sed bone gram-
 maticæ unde didicisti ficos masculini generis esse? nescis ficos Fictiā
 uel ficus pro fructu foeminino genere dici? Omniaq; fructuum
 nomina, aut neutri generis esse, ut pirum, malum, aut foemini-
 ni, quod genus nux, glans, oliua, castanea. Dicemus ficus quas
 scimus in arbore nasci: Dicemus ficos ò bone Valla tuos. L A.
 Hi sunt ioci Panhormitæ, hi sales: agnosco & ex sententia, &
 ex uersu hominē. Differamus in suum tempus respondere con-
 tumeliæ, & quis morbus sit ficus, qui objicit ignorat, nam ple-
 runq; in barba est: & si Panhormitæ, ut imberbium amator, ita
 ipse proprie imberbis est, uix ullis in facie interlucētibus pilis,
 ne dicam de uertice nullis interlucentibus capillis, toto lucente
 quasi mortui calua. Sed uersus Martialis, ut est apud Priscia-
 num, suæ sinceritati reddamus, dicemus ficus Cæcilianæ tuos.

M Sic

Sic *Martialis*, sic *Iuuenalis* (sic *inquiens*, si uis aliam decerpere *ficum*) sic *usus dicendi magister*, *Quem penes arbitrium est, & uis, & norma loquendi*. Ecquid te pudet ista ignorare, quae *pueris nescire turpe est*? Ais sic: *Martialis sic, Priscianus sic, Iuuenalis sic usus*. Primū inapte *Priscianum*, qui haec praecipit, cum *Martiale coniungis*, qui poëta est: & eo ineptius, quòd huius autoritate praceptum suum confirmat *Priscianus*, ut pro uno testimonio haec, nō pro duobus haberi debeant: deinde cur à *Martiale & Prisciano recedis*, male recitans poëta uersum? Cum enim inquit *Priscianus* & ostendit & utium & fructū quartæ esse declinationis, genere autem differre: palam est te *scripturam, siue stulte, siue malitiose corrumpere*, nec sequi eos quos sequi te dicis. Ad haec si *Priscianus* autoritate quoq; *Martialis* uult *ficum* demū quartæ declinationis esse, quò mibi istam *Prisciani Martialisque* mentionem? ubi de *ficu*, non de *fico* agitur: quò mibi *Iuuenalem*, quò mibi *usum*, & *Horatij uersum*: quasi ego negem *ficū* quartæ, generis esse foeminini: quia utor *fico*, quòd tu reperiri fateris? Vides ut fatuè contra me argumentaris, ut fatuè *Iuuenalem*, & *usum* de eadē declinatione in testimonium uocas, cum de alia sit dubium, ut fatuè *ficos* ais generis esse, sicut *ficus*, foeminini: quòd nullo confirmas nec pracepto, nec exemplo. Vbi perfrices uelim frontem, ac respōdeas, an arti suæ satisfecerit *Priscianus*, qui cuius sit generis *ficus fici*, pro fructu reliquit in medio: cum non semel praecipiat, pro arbore in quarta declinatione esse foeminini. Nisi uolumus eum masculini esse uelle, dum inquit, omnia in us correpta, uel secundæ, uel quartæ generis esse masculini, praeter arborum nomina. Age uero demus *Priscianū* idem quòd tu dicere, omnia fructuum nomina, aut neutri generis esse, aut foeminini: quid uos aut ille respondeat quid in *daëlylus*, *Balanus*, qui & ipse fructus est palmæ, generis utrunq; masculini? Quid in *pineos* apud

Daëlylus.
Balanus.

apud quosdam pro fructu pinus, id est illis minutis? Taceo corymbos hædera, & racemos uitis. Quid ut uos fortius stric-
Corymbi.
 Racemi.
 Grossus.
 tiusq; angam, in grossos qui etiam huius ipsius de qua agimus arboris fructus est, dicente Plinio, Ficos sub folio, grossos supra folium nasci. Quod si ita est, ut iam concludam, aliquod fructus genus & huius arboris fructus est masculini, ut notum est: quid tandem mirum si ficus fici in masculino sum usus, non sine autoritate, præsertim uel Cornelij Celsi, uel Columellæ, uel Plinij, aliorumq; nonnullorum? Vnde hoc nomen quoq; genere masculino secunda declinatione legimus usurpatum? At corrupti sunt codices. Cuius istud est affirmare? certe uetustos aliquot euolui, ut Cornelij his uerbis: Fico pingi leuiter cocto, & Fici aridi partem ne pete mustam. Et Plinij, In ficis mirabiles sunt abortiui, qui nunquam maturescunt. Neq; tamen ita temerarius extiti, ut incertæ me scripturæ committerem: quippe qui de hac re, multisq; alijs, cum eruditis ante publicationem communicare statuissem. Tu potius, tu temerarius extitisti in reprehendendo, uir tantum à peritia distans, quantum ego ab imperitia, qui pro negatione posuisti affirmationem: Ecquid te pudet ignorare, pro ecquid te non pudet, ut iterum reprehendi superius. FAC. Ad hanc facietiam cum rex arrisisset. Nescis facietias pluraliter tantum dici, non facietiam? sicut ferias, quisquiltas, nundinas. LAV. Itane propter unum uerbum facietum dicere debui, ad has facietias? quod absurdum sit. Quis istud præcipit carere singulari facietias? an licentius est facietia, quam blanditia? Nno arbitror. Non de uno uerbo blando, dicā ad has blanditias? Atqui Cicero de petendo consulatu ad fratrem inquit: Ea desiderat nominum elationem, blanditiam, assiduitatem, benignitatem, rumorem, spem. Paulo post: Sed opus est magnopere blanditia,

Ficus coctus.
 Fici abortiui.

Ecquid pudet
 pro non pudet.

Blanditia.

Liber.
Pugillares.

Codicillus.

quæ etiam si uitiosa est, & turpis in cætera uita, tamen in pe-
titione necessaria. Possum multa similia afferre, ut liberum pro
filium apud Iuriscons. Quintilianum & Paulum, Caiumq; iu-
risconsultos: Pugillarem & codicillum, cum sciamus ex arte
pluralis esse numeri: uerum propter exemplorum similitudi-
nem, accipe Plautum in Stycho. Hem tibi hoc primum hæc fa-
ceta est, amare, inter se riuales duos, una cātare, potare, unum
scortum ducere. I nunc & insulta mihi inquiēs: Quid est quod
scias, si hæc quæ ad pædagogum pertinent ignoras? Cur tu
igitur pædagogus hunc Plauti locū ignorasti? quem pædagogi
nescire non debent? F A C. Adiecta ei appendice Catalonia, quæ
uiribus ad illam sesquialtera est? O elegantissimum historiogra-
phum: Hæccine uerba oratoris sunt? Hæccine historici? ubiq;
ostendis tuam uerborum penuriam, ignarus quàm sit elegātie
contrarium uerbis inusitatis & improprijs uti. Quāto elegan-
tius si dixisses, adiecta ei Catalonia, quæ dimidio amplior, quàm
illa est. L A V. Ego ne uerborū inops, an tu sensus & cerebri?
eum uocas uerborū inopem, quem cernis esse locupletissimum:
appendice & sesquialtera supellex est abundantis patrisfami-
lias, nō egentis. Nam quòd negas ista uocabula in quæ mea cō-
mutas esse in domus meæ supellectile, facis ex fatui natura ac
consuetudine, cum nemo qui scribere paulo diligentius consue-
uit, ac ne mediocriter quidē literatus, ignoret. Sicut ecōtrario,
tu hæc omnia quibus utor, quod fateare necesse est, in tua su-
pellectile nō habes: ut intelligas te inopem uerborū esse, me di-
uitem. At sunt inusitata, & impropria. O imperitissimū & ini-
quissimum, qui aliorum uires ex tua infirmitate metiris. Negas
in usu esse: dehinc addis impropria, quasi ijs quæ extra usum
sunt queramus, propria sint, nec ne sint inusitata oratoribus,
quæ sunt inusitata historicis, at ego ex utriq; testimonia pro-
feram

feram. Cicero in Hortensio: Vidit quod uideūm fuit, appendicem esse animi corpus, nihilq; in eo esse magnum. Idem pro Rabirio Posthumo: Est enim hæc causa, quo ea pecunia peruenit, quasi appendicula causæ iudicatæ atq; damnatæ? Addam huic uelut oratorem Vlpianum qui de acquiren. uel amittenda possess. uel hæreditate, ait: Idem dico & si filiusfamilias, uel seruus iussu domini, uel patris adierit hæreditatem, uel mancipatus, uel manumissus &c. Sunt enim appendices præcedentis institutionis. Accipe nunc historicos. Lilius: Cohortatusq; prædicatione uera, quam tu scis, qua in Samio paratorum decorum appendicem Etrusci belli conficere iubet. Quod cum Chersoneffum Lysimachiamq; dederunt, Maroneam quoq; atq; Eriū profecto dedisse, quæ ipsa propinquitate regionis uelut appendices maioris muneris essent. Iterum: Peditum agmen in ripa elephantibus ante quadraginta disponit carpentariorū cum appendicibus locadum, Vacceorum quæ centum milia fuere inuisita acies si æquo dimicaretur campo. Hæc satis exëpla docent, hoc non esse nomen inusitatū. Nunc docebo eius me proprietatem non potuisse ignorare cum scirem à Marcello quidem sic scribi. Appendix dicitur quod alij est adiunctum. A Festo autem sic: Appendices dicebantur ab antiquis, quod circum penderent, quos nunc appendices dicimus, ut Plinium transeam, qui in *xxiiii*. ait: Spina est appendix appellata, quoniam bacæ punice colore appendices uocantur. Sunt ne scelerate uerborum inopes, Cicero, Vlpianus, Lilius, cæteri q; apud quos hoc nomen inuenitur? Nam mihi culpa communis cum illis est, quia ut ipsi: sic ego sum usus. An tu inops uerborum, sententiarum, doctrinæ, ac sensus? Venio nūc ad aliud uocabulum Sesiqualtera. Quid usitatius in arithmetica, musica, geometria, quam sesiqualtera, quod ἡμιόλιον Græci uocant sesiquitertia, Sesiqualtera. Sesiquarta, sesiquinta, & sic deinceps? nisi negas has artes

ad oratoriam pertinere: quarum quis sapor esset, ne tenui quidam gustu experiri uoluisti, potuistiq; : ita tenui semper literarum cibo, ac breui uolatu, ut cicadae (nam illis assimilis es) fuisi contentus. Transeo Quintilianum, quem nunquam inspexisti: nonne ita scribit in Oratore Cicero? Ut necesse sit partem pedis, aut equalē esse alteri parti, aut altero tanto, aut sesqui esse maiorem. Infinita possem ex optimis autoribus repetere exempla, ut sesquiopus apud Plautum, ut sesquipedale apud Horatium, ac mille alios, & sesquipes, & sesquiplaga apud Cornelium Tacitum. Et ille multum tremens cum uix duobus ictibus caput amputasset, seuitiam iactauit sesquiplaga interfectum à se dicendo, ut sesquicyathus apud Cornelium aceti, sesquicyathum olei minus: & sesquihora apud Plinium filium. Egeram horis tribus, & dimidia, supererat sesquihora. Cur nō dixit supererat hora, & dimidia? quia sic fuit elegantius, & tu cicada ais inelegantius. In quo magis licet agnoscas imperitiam, quōd sic poteras emendare, si fuisset emendandum: Adiectaei Catalonia finitima dimidio ampliore, uel dimidio quā hęc ampliore. Dixi imperitiam, addo stultitiam, quōd cum de uiribus ego, non de finibus agam, tu pro appendice, finitima subdidisti: ubi alius quoq; tuus error agnoscitur, quōd nō prouincia tota toti alteri prouincię finitima est. Sed extremi utriusq; prouincię populi & inuicem accolę. Neq; enim Italia Gallię finitima est, & Gallia Italiae, sed Italos extremos qui ad Galliam uergunt illi finitimos, & Gallos qui ad Italiam, huic finitimos dicas. FAC. Itaq; uisus est minus soluisse quæstionem, quā innodasse: hoc quidem incompote & ineleganter à te dictum: est enim ambiguus & obscurus sermo, & contortè prolata sententia. Neq; enim isto modo dicendum fuit, sed sic potius. Itaq; magis innodasse quæstionem, quā soluisse uel explicasse uisus est. LAV. An idem magis est innodare quod

quod minus soluere? Itē magis soluere quod minus innodare?
 Quid enim si de me, qui uos duos minimū & amo & metuo,
 dicam, quidam uos minus metuit quā odit: tu tanquam ambi-
 gue, obscure, contorte loquutum sic corriges: quidā uos minus
 odit quā metuit: quasi multo plus uos metuat, quā oderit, ut
 quod ego imminuendum putauī, tu me nolente exaugcas. Alia
 est ergo hęc, alia illa sententia. Sed agam potius exemplis te-
 cum: qui tanquam ratione uaces, nulla potes ratione peruinci.
 Cur M. T. inquit? Ego uero me minus diu senem esse uellem,
 quā esse senē antequam essem. Et alibi: Quod si in alterutro
 peccandum sit, malim minus tumidus, quā parum prudens ui-
 deri. Cur Plinius in secundo naturalis historię? Neq; enim o-
 mnium rerum afferri posse causas minus mirum est, quā con-
 stare in aliquibus. Cur T. Lilius in Fabio? Malim in bono cō-
 stans, quā nonum in malitia ingenium esse. Et iterum. Magis
 uereor, ne parum inde glorię, quā ne nimium belli sit. Et
 iterum: Nihilo militię melius, quā domi respub. administra-
 ta. Cur non dixit, multo melius domi, quā militię respub. ad-
 ministrata est? Nempe quia diuersa erat futura sentētia. Quod
 item in nostris uerbis usu uenit: hęc pro me. Cur autem tu in
 composita, contortē, ineleganter? Cur sermonem deinde sen-
 tentiam? Cur prolata contortē sententiam potius, quā con-
 tortam sententiam dixeris? Imperitia tua uiderit. FAC. Nam
 concilium, quod illi parlamentum uocant. Nequeo mirari sa-
 tis tuam imprudentiam. Quid erat necesse parlamentum ad-
 dere, quod neque elegans, neq; Latinus sermo est? Putabas te
 non satis intelligi, si tantum concilium dixisses? LAV. Omitto
 de infinitis huiusmodi differere uocabulis: tantum de cognatis,
 ut aiunt uocibus agam. Non ne Lilius quod genus apud eum
 sępissime inuenitur inquit, Cōcilium uniuersę gentis est demis-
 sos Romanos non habuerunt parapocletos antenūcios uocant.

Num hoc elegantius: num Latinū est? num opinabatur Liuius, se non satis intellectū iri si tantū conciliū dixisset? Et iterum, Summū apud Campanos magistratū Medisluticum appellant. Num latinū et elegans est Medisluticus? Vñ libet adhuc exemplum afferre ex patria tua? Plinius lib. III. naturalis historiae, sic ait: Padum Ligurum lingua Bodingū uocari, quod significat carentē fundo. Intelligis nō imprudēs, sed uesane in sapientissimorum me incurrere uestigia, te in calumniatorum: nisi aut Græca uerba infereremus quæ pauci intelligunt, aut ligustica quæ nulli: ea uero quæ iam pro Latinis habentur, et in libris multis lectitantur, fastidiremus? quanquā o calumniator insane nō utor ipse uocabulo hoc: sed alijs in usu testor esse, et si descendit à Græco parabola, quod pro Latino iam est. Vnde apud quosdā parabolani. F A C. Tandē post aliquot menses per cōuentus uniuersos, hoc est, per terna brachia Valētiæ et Cataloniæ, ecclesiastica, patricia plebeia ultra quatuor Aragoniæ quæ diximus locus delectus est in Aragonia oppidum Cassa. elegāter profecto ut cætera, si eloquēs esses profecto, sic diceres. Tandē post aliquot mēses summo triū ordinum consensu qui ex Catalonia, Valentiaq; cōuenerant sacerdotū scilicet, nobilitatis, ac plebis concilij locus in Aragonia constitutus est. Et scire debes, q; non omnes nobiles patricij appellātur, sed tantū Romani à primis patribus à Romulo cōstitutis orti, uel ij etiā qui rempu. more Romanorū gerunt per similitudinē quandā, sed improprie. Non enim patricios, Carthaginensiu, aut Campanorum legimus, sed nobiles, aut nobilitatem. L A V. Quid in me reprehendas non equidem intelligo: cōuentus uniuersos in trium ordinum consensum mutas, quasi conuentus et consensus multum habeant in significatione similitudinis, aut hoc parum Latinum, uel parum proprium sit: quorū utrunq; falsum docebo. Et quòd Latinū quidem sit, autores probant. Cæsar de se ait

Bodīgus.

Parlamentum.
Parabolani.

Scilicet.

se ait: Quòd in Italiam ad conuentus agendos profectus est. Conuentus.
 Liuius: Nondum conuentus dimissus erat cum respiciunt præsi-
 diū à Corintho. Plinius de hac ipsa Hispania, Conuentus qui in
 ea fierent enumerat. Alij præterea plurimi autores. Quòd au-
 tem proprium, documēto est cum hic locus, tum alius aliquā-
 to superior. Cuius hæc uerba sunt: Cuius morte solutum conci-
 lium est Catalanbri, & postmodum cōuentus prouinciales agi
 cepti ab Aragonensibus in Alcanitio, à Valētinis in Tragera,
 à Catalonis Dertusæ, quòd hæc oppida finitima sunt alijs dua-
 bus prouincijs, quòd difficilius fuit inter distractos conuentus
 deliberari. Cum præsertim quotidie maiora conferrentur in
 Aragonia certamina, gubernatore uolente prouinciam in offi-
 cio tenere ac quietam, comite accersitis è Vasconia & trāsmon-
 tes copijs annitēte reliquias aduersæ factionis euertere, & suā
 rebus gerēdis præficere. Tandem post aliquot &c. Et tu meus
 censor emendas: qui ex Catalonia, Valentiāq; conuenerant: ne
 ineleganter si conuentus diceres. Et tamen quoquo modo con-
 uenerant illæ duæ gentes cum unum in locū non conuenerint,
 quo modo conuenerunt è Catalonia Valentiāq; cum manser-
 rint in sua utriq; prouincia? À quibus uelim scire, cur Arago-
 niam dissocias atq; sciungas? credo ne brachia nominares, quo
 nomine usus sum hoc temperamento, ut dicerem ab illis ita ap-
 pellari, cum nephas putarem aliud nomen fingere ueteri & ue-
 ro & satis idoneo relicto: quod tu mauis fuisse dicendum ordi-
 nes. In quo quantopere desipias si unquam sapuisti mecum re-
 cognoscas. Primum receditur ab integritate historiæ, deinde
 quòd hos nemo sanus ordines nuncupet sacerdotalem, orbicū, Ordines.
 agrestem qui ne apud Romanos quidem fuerunt, tum quòd ple- Ordo plebei.
 beū ordinē facis, quod inauditū est. Cuius rei nisi fatuus esses,
 admonere te potuit saltē marmor illud, quod quotidie præter-
 grederis, quo porticus seu statio montana fulcitur, his inscriptū

literis. Ordo & populus Neapolitanus. Si praestantium exemplum postulas, ex historico, audi Cornelium: iisdem consulis auditas Puteolanorum legationes, quas diuersas ordo & plebs ad senatum miserant. Tum in eo uocabulo quod me docere uis te labi ostendis: quippe cum patricij nulli iam Romani uocari queant, utpote extincto senatu: & si senatus existat, in nomen transierit certi magistratus, unde dignitas ipsa patriciatus dicitur, lege Gregorium, lege Iustiniani codices authenticasque leges, nostrorum temporum historias, lege decreta decretalesque, & quis patricius sit intelliges. Ergo non Romani nunc patricij, qui senatu carent. Caeterum quid absurdi est, si quae urbes senatum habent, qui Romae patres appellabantur, ut Venetiae, ut Barcelona, ut tua domina Genua, ex his ortos appellare patricios? Certe Veneti scriptores suam nobilitatem patricios appellant, id quod tu non omnino diffiteris, ideoque tibi ipsi non constas. Et quidem ter tam paucis in uerbis: semel, quod cum Romae tantum uelis appellare patricios, tamen ais, qui nobiles alij in urbibus more Romanorum Remp. administrant, eos improprie quidem, attamen appellari patricios. Iterum quod licet Carthaginenses Campanosque non abnuas sic uocari, quia Romanorum Remp. administrarent, tamen concedis nunquam hoc nomine appellatos. Tertio quod uetas me posse saltem improprie uocare patricios, quos improprie sic uocari posse concedis. Ad extremum elegantiam tuam requiro, sagax & argute indagator elegantiae, quis politus scriptor eo modo scilicet, usus est, quo tu? F. A. G. Libertus Centolia cum bene magna manu clientum in agrum Valentinum incursionem facit. Medicus, ut uideo semper eris, cum bene magna manu. Isto modo diceret sutor aliquis, aut caupo, non certe historiographus: quo uerbo hactenus iam ter, aut saepius est usus, quasi nesciens, aut cum satis magna, aut si bene pro ualde accipi uis, cum per magna militum manu dicere. L A V. Fossum
iisdem

Patricij.

Scilicet.

iisdem, quibus apud Terentiū Menedemus, uti uerbis: Ego me
 non tam astutū, neq; tam perspicacē esse, id certe scio: Sed hic
 adiutor meus, & monitor, & prae monstrator Chremes hoc mi
 hi praestat. In me quiduis harū rerum conuenit, quae sunt dicta
 in stultū, caudex, stipex, asinus, plumbeus: in illum nihil potest.
 Nam superat eius stultitia haec omnia. Non ne ait Cicero, ne
 superius repetam exemplum, de oratore? Si ad te ille bene ante
 lucē uenisset. Et pro Murena: Cū bene magna caterua sua ue-
 nit. Et de finibus: Habēt & bene magnā & satis litigiosam di-
 sputationē. O uere sutoris fili, cauponisq; inō in cauponē suto-
 remq; patrē cōtumeliosus & impius, quae stū illi suū ac uitā ex-
 probrando. Sutor ne Cicero & caupo? caupo ne ac sutor Op-
 pius, Hiricius ue? apud quē in ultimo cōmentario de gestis Cæsa-
 ris intra nō q̄ plurimas paginas reperies: Et bene magna cōpa **Bene pro ualde.**
 rata manu. Et, bene magna multitudo. Et, bene magnū tempus.
 Et, bene multis uulneribus affecti. Et, bene magna prioris muri
 parte deiecta. Et tu mihi uitio uertis, quōd intra duo uolumina
 ter usus sum, ac mendicū uocas, quasi mēdicatis & nō copiae
 sit bene ponere p ualde, uel pro satis: quasiq; hęc ista sint nota,
 ac trita uulgō: quōd si mēdicitas est, nota nō habuisse hęc aduer-
 bia, & ego ipsa nota habui, pfecto tuo iudicio tu mēdicus es, q̄
 bene pro ualde nescisti. Nā si dicis per p ualde me ignorasse, le-
 ge elegātiās meas, ubi docui, qd' nec Donatus, nec Seruius, nec **Per. & C.**
 Priscianus tradiderāt, per cū positiuo, q̄ cū suplatiuo. Itē per q̄ **Perq̄.**
 pro ualde cū positiuo tātū cōiūgi. In quo Panhormita reprehē- **Panhormita**
 sum se deprehēdit, q̄, ut est friuolis i rebus ac nugatorijs glori- **taxatur.**
 osus, iactabat se principē fuisse in eplarū calce ponēdi q̄ raptim,
 cū dicendū sit, q̄ raptissime, uel per q̄ raptim, siue praptim: nisi
 ipsum decebat uitiosa oratio, semp serē mentientē suas episto-
 las raptim exaratas. Sed ò te raptū Phrenesi. Ais si bene p ual-
 de uolo accipere, dicēdū fuisse, p magna: nō secus ac si q̄s amicū
 cui

cui constitutum sit hyeme nauigare, sic admonet: Nolim hyeme mare intres, sed si ita tibi constitutum est, eligito comoda hic domum quo ad hyems durat. O plus quam caudex, stipex, asine, plumbex, si uolo accipere bene pro ualde, et hoc mihi concedis, cur idem uocabulum non uis me capere, sed aliud? Nam illa transeo, quod clientum mutasti in militum, et hactenus et iam, quorum aduerbiorum alterum redundat, inserfisti. **FAC**. Hinc quatuor illinc sex leugis distante. Latinus es, et non pudet loqui Gallice? An haec tibi pulchrior dimensio uidetur, quam per milia passuum: quod uerbum Romanum est, et notum, et usitatum? Sed uoluisti applaudere genti de qua scribis (ut uideo) et ob id uerbo externo uti uoluisti sapienter. **LAV**. De quaestione hac superius satisfeci. Nunc uecordiae tuae te admonebo, quae tanta est, ut ad singulos propere gradus prolabaris, ac dedita opera id facere uidearis: Leugam ais gallicum esse uerbum, probe tu quidem: cur autem eo utor? nempe ut genti assentarer, siue, ut more tuo loquar, applaudere, de qua scribo, et quae gens est, de qua scribo? certe Hispana. Quo igitur pacto, o Ligurum infamia, gallice loquens assentor, siue applaudo Hispanis, et non Gallis? Et nunc Gallos, superius uulgus hoc modo loqui uolebas. Praetereo quod tersius eloquutus esses, exempto secundo uoluisti. **FAC**. Et id temporis non poterat sententia pro aliquo compeditorum ferri, nisi a sesquialtera parte iudicum. Iterum in superius inelegantiae uerbum incidisti, quoniam id uerbum inusitatum, aut certe rarissimum maxime in historia. Elegantius, atque id temporis pro nullo compeditorum iudicium ferri poterat, nisi ex omnium iudicum numero duae partes in sententiam conuenissent. **LAV**. Superius uolebas hoc nomen historicis oratoribusque ignotum, nunc rarissimum inquis: non quia scis, sed quia times alicubi reperiri: quod ne intellexisses quidem, nisi ex alijs historiae meae uerbis, quo quid stultius, negare et affir-

mare

Leuga.

mare quæ nescias? Nunc spectemus quoniam modo meã promissententiam elegantius, aut potius effutiens nauseas. Ego & id temporis: tu, atq; id tēporis mutasti, & in atq; ambitiose, pueriliter, inepte: quòd si quid differentia in usu habent hæ cōiun-

Et, & atq;

diones: & magis huic loco conuenit, utpote in cursu sententiæ. Ego, non poterat pro aliquo compeditorum: te nõ aliquo mutasse in nullo, ineptissimum fuit. Ego, sententiam ferri: tu, iudicium ferri, sententiã quoq; mutasse in iudicium par ac similibus ineptia, cū nihil plus in hoc quàm illo sit, neq; significationis, neq; nitoris. Verum præter hoc eruditionem tuam declarasti: euoluantur omnes legum, omnes ciuilibus ac pontificij iuris libri, & sicubi iudicium ferri scriptum reperias seruituti te libero, quam mihi seruire debes? ne possis dissimulare ne unum quidẽ uerbum te ex iure uel audisse, uel legisse cum quo oratores omnes historiciq; consentiunt, semper dicentes sententiam ferri à iudicibus: Interdum etiam sententiã dicere, quemadmodum in elegantijs tradidi. Tu uero homo male sanus cum communem loquendi morem reformides, specie deceptus elegantia, ut canis ille qui fingitur in fabulis ueram carnem pro falsa amississe. Quid illa redundantia uerborum, qua semper inuolueris? nisi ex omnium iudicium numero due partes in sententiam conuenissent: quod certius sic uelociusq; dixisses, nisi ex duabus iudicium partibus, uel ex maiori iudicium parte. Nam in sententiã iudices conuenire, cum sententiam laturos sunt, sermo sutoris, cauponis, & piscatoris est: deniq; in sententiam pro in sententia contra grammaticam est: in quo decipit te uerbum conuenio, cuius est natura, ut cum significet simul uenire, accusatiuum postulet: dum cōcordare ablatiuum, cū in utrobique præpositione.

FAC. Quem quia nouerat suæ partis commodissimum fuisse sauiatus est. Hoc uerbum scire debes, comicum non historicum est, & propterea in historia fugiendum est. LA V. Vbi tandiu tanta

Ferri sententiam non iudicium.

Conuenio in sententia & in locum.

Sauiatus.

tanta latuit sapientia? quid ita sero tantum uirū atq; omnis eloquentiæ præceptorē agnoscimus? quē non Liguria, sed Scythia censorē nostro orbi donauit: descisco iam abs te Cicero, quem ducem hæcenus sum sequutus, ita scribentem in Bruto, de Iunio Bruto: Quid de matre sauiaanda ex oraculo Apollinis tam acute arguteq; coniecerit. Et ad Tironem in epistola illa. Sic fratris tuosq; oculos, etiamsi te ueniens in medio forō uidero, dissauia bor. Te quoq; Plini de Cicerone eodemq; sic in epistolis carmine scribentē. Nam queritur, quod fraude mala frustratus amatem Paucula coenato sibi debita sauia, Tiro, cū conterraneo tuo patris ue tui Catullo, qui sic scribit ad Varanum suorū amicorum, ut ait, antistitem iucundū, Os oculosq; sauia bor. Et ad Furium: Illo purpureo ore sauia. Et in Cæsarem: Sauiolū tristi tristius elleboro. Et te Marce Varro respuo, qui differentiā hanc pro tua consuetudine nō tradidisti, inquit apud Noniū Marcellum: Ab ore dicitur osculum, non ab suauitate, unde suauium quod simile sit sauium. FAC. Dū pacificaret interpositi sua autoritate inter disidentes. Eleganter profecto more tuo: sed ego sic dicere: Dum inter disidētes pacē componeret, uel dum disidentes ad pacem, uel ad concordiam reuocare conaretur.

Sauia uulgo
suauia.

Pacifico.
Pacificor.

LAV. Non igitur eleganter Plautus in Stycho inquit: Sed satur ego tecū pacificatus sum Antipho. Nam pacifico & pacificor inueniri etiā Priscianus tradit. Nō Quintil. in XI. lib. Gestus qui in statuis esse pacificator solet. Nō Sallustius in Iugurthino: Igitur Vaccenses, quo Metellus initio Iugurtha pacificante præsidium imponeret, fatigati regis supplicijs. Nō Liuius: Inter hæc pacificatum legati à Volscis Equisq; uenerunt. Et iterum: Nunc ad pacificandum bene atq; honeste inter primos stabis. Et alibi: Ad dirimendū bellum adhibitus & ab Aetolis, & à finitimis pacificator Amynder rex Athamanū. Non Iustinus: Sed Hāno punico ingenio post paucos dies tacitus quasi pacifi

pacificator Carthaginensiu, Pyrrhum adiit. Et alijs pluribus
 in locis. Possum aliunde plurima cogerere exempla, quorum te
 nullius constat meminisse: dum alteru hoc uerbo utentem, ut bar
 barum carpis, apertæ dementiæ est. Adde quod ais dū conare=
 tur, id est, usq; dū inciperet, cū ego de fine agā, tu de principio
 sentis: opinor significatione huius uerbi dū, tibi nō cognita. Et
 reuocare eos ad pacē cōcordiamq; uis, qui nunquā inter se fue
 re concordēs ac pacati. Quanq̄ haud scio an tuus modus, in quē
 emendas meū, sit elegans: cōponere inter disidentes pacē, cum
 A. Gellius lib. v 11. dicat: Cōmixi sunt Rhodienses legationibus
 Romam sæpe missis id bellum inter eos cōponere. Sed ubi ista
 pacificatio perpetrari nequiuit &c. F A C. Diuersabatur regi=
 na in propinquo monasterio cum sanctimonialibus. Magnifica
 profecto oratio & uere Tulliana: uel eius qui elegantiæ parens
 haberi uelit. Ego nō sic dicerem, & id esset fortasse pulchrius.
 Diuersabatur regina apud uirgines diuo Dominico dicatas,
 quæ à regia nō procul aberant. L A V. Magnificentiam in me
 oratiōis desiderat Fatuus, quasi ad hūc locū magnopere faciat
 magnificentia dicendi. Sed uidelicet Cicronē imitari uoluisti di=
 centē: Nunq̄ se minus solū esse, q̄ cū solus esset, nec minus ocio=
 sum q̄ cū ociosus esset, et reliqua deinde. Magnifica uero uox,
 & magno ac sapiēte uiro digna. Verū ut ille optime, sic tu pesti
 me de magnificentia locutus es, cū de elegātia agis. Neq; uero mi
 noris insanix est qua te sic existimas Tulliane dicturū, diuo Do
 minico dicatas, cū Tullius nec diuo libēter utitur, ut in diuo Iu
 lio: & Dñicū hominē nō audiuit. Illud uero lōge stultissimū, q̄
 cū sordes orationis meæ infesteris, non tñ affirmas mūdus dici
 potuisse, inquires, & id esset fortasse pulchrius. Fortasse nō utiq;
 pulchrius. Quid si nō pulchrius, ut fortassis est? Sed si mundus
 ac pulchrius, cur igitur stolidissime mortaliū, p certo accusas, qđ
 pro nō cōperto tibi eē cōfiteris? Inspiciamus q̄ recte: Ego, diuer
 saba

Concr.
 Reuocō.

Diuus.

sabatur regina in propinquo monasterio cū sanctimonialibus: tu, diuersabatur regina apud uirgines diuo Dominico dicatas. Ego intra certos parietes reginam facio habitantem. Tu uelut Dianæ uirgines, quæ in solitudinibus ac speluncis habitabāt, uideris innuere: & apud illas proinde quasi ab eis aleretur, protegeretur, susciperetur: apud monasterium regina domicilium habuit, nō apud sanctinoniales. At enim sordet tibi (nam quid tibi putido non sordet?) Monasterium tanquam non antiquū, quod per antiquum est, & Græcum, sicut Cœnobium. At non usitatū Liuius & Sallustio. Tamen si quis hoc affirmare audeat, cum melior pars ex libris illorū interciderit, ut Varronis etiā aliorumq; multorum? Est inusitatum antiquissimis, ideoq; reiciendum censes. At quo pro isto nomine utaris? nimirū tuo more circuibis potius quàm os ita sordido itaq; coinquinato poluas. O stultum Iustinianum cū superioribus imperatoribus? O stultos Cyprianum, Hilarium, Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, Gregorium. Quid hos tantum stultos? Gregoriū Nazianzenum, Basilium, Chrysostomum, & breuiter omnes Græcos Latinosq; Christianos: qui nomen maioribus suū ignotum (si accusatori credimus) usurparunt. Maioribus in quā gentilibus siue ethnicis. Iterū me reprehendes, quod in barbariem cado, imò tu reprehendendus es, qui iterum, & sepius, ac milies in stultitiam procidis. Nam quæ dementia est cum ego nesciā, aut nolim significare quibus sacris initiatæ essent, quodq; iuxta regiam habitarent sanctimoniales, te id addere? si tu Scythia uel Liguria addidisti, & non potius Antonius Panhornita, ubiq; se, uelut mus, indicio suo prodens. Is ut Siculus, hæc quæ de Sicilia à me commemorantur emendauit: ratus hinc notatum iri, aut barbariem meam, aut indiligentiam, barbarus ipse & Maurus. At sanctimoniales non ita purum uocabulū est, ut uirgines: primum non uideo cum sanctimonia latinissimum sit, ut Cicero

Monasterium
 Cœnobium.
 Nouis utendum
 uocabulis rerū
 nouarum.

Ironia.

In Panhornitā.
 Sanctimoniales.

Sanctimonia.

Cicero

Cicero pro Rabirio: Ad deorum religionem & sanctimoniam demigrasse: & sanctimoniales nō adeo nouum nomen, deinde quod apud eosdem quos nominavi Latinos, sæpe legimus. Tu ò caput omni prudentia doctrinaq; uacuum, de tuo quoq; Panhormita loquor, nō magis capillis foris, q̄ intus modestia & grauitate, non hic pilis magis, q̄ illic scientia nudo. Non dico quota quæq; ex sanctimonialibus uirgo reperitur: sed nūquid solæ uirgines admittuntur? non ne quæ uxores? non ne quæ matres? non ne quæ impudicæ fuerunt? Nunquid quæ uirgines admittuntur tales perstant? Istæ ne sanctimoniales an uirgines erūt? Ais uirgines, sic opto sint uirgines Panhormita filia tuæ: de se id prædicet, quod mulier illa apud Petronium Arbitrum, Se memoria non tenere fuisse unquā uirginem. Vos quia inuenitis sacerdotes Vestæ nominatas uirgines, idem de nostris sanctimonialibus effici creditis. Nec uos admonet ipsum nomē sacerdotis: ut enim olim nominabantur sacerdotes, nam & sacra faciebant, quarum nulla nisi quæ uirgo putaretur cōsecratur: ita nunc in uniuersum sanctimoniales uocantur. Affrā unū de his quos nominavi, testem: Iustinianus sæpe ait sanctimoniales uiduas, sanctimoniales uirgines, sanctimonialem uitā, sanctimonialem conuersationem: & quodā loco codicis, cuius titulus est de raptu uirginis, uel uiduarū, nec non sanctimonialiū. Raptores uirginum honestarū uel ingenuarum, siue iam desponsatæ fuerint, siue nō, uel quarumlibet foeminarū, uel uiduarum licet libertinæ, uel seruæ sint alienæ, pessima criminū peccates, capitibus supplicio plectendos decernimus, & maxime si deo fuerint uirgines, uel uiduæ dedicatæ: Et in fine capituli: Omnibus legis Iulia capitalis quæ de raptu uirginū, uel uiduarum seu sanctimonialium, siue antiquis legum libris, siue in sacris constitutionibus posita sunt de cætero abolitis: ut hæc tantummodo lex in hoc capite pro omnibus sufficiat, quā de sanctimonialibus etiā,

N & uir

Virgines deo
non hominibus
licet sanctis con-
secrantur.

et uirginibus, ac uiduis, locū habere sancimus. Postremo quis uos docuit illas diuo Dominico, ac diuo Francisco, aut diuo Benedicto dicari, consecrari ue, siue initiari, et non deo? An quia ueteres homines consecrabantur dijs quorum nullus non homo fuerat, et quidem nequam, Christianos fas sit consecrari dijs (sic enim sanctos, et bonos interdum appellatos inuenio) et non deo soli: ut Iustinianus ait: Si deo fuerint dedicate. Legite, legite infelices rerum optimarū scriptores, nec pauculis fitis literis ex antiquitate contenti, unde plus tumoris quàm eruditionis hausistis, ne dicam furorem, stultitiam, prauitatem, uos unā (quod aiunt) cum materno lacte suxisse. FAC.

Hosterium.

quæ dicitur illorum lingua Hosterium. Et hoc quoq; est ex illo tuo errore consueto. Quid enim necesse erat adijcere, quod hosterium dicitur? quod totam orationem deformat atq; dehonestat. LAV. Ex infinitis quæ se offerunt exemplis, illud Ciceronis ex eadem insula uisum est accommodatissimum in Ver-

Buleuterium.

rem: Deinde ut in curia Syracusis, quem locum illi buleuteriū uocant. Quid ais Fatue, dehonestat orationem, atq; deformat buleuterium? nunquid hosterium? uter magis loquitur Tulliane, ego qui Tullio reperiō similis, an tu qui criminator illius detractorq; conuinceris? FAC. Cum hæc trirēmim, Bernardus domum ingreditur. Tu qui grammaticæ præcepta tradis, ignoras hoc nomen trirēmis quartum casum trirēmim facere, non trirēmim. Nam siue substantiuum, siue adiectiuum id nomen accipias, accusatiuum casum in em, non in im, mittit: quod tibi tanto grammatico ignotum esse non debuit. Nec dicere potes hoc uitio eius qui librum transcripsit cecidisse, quoniam quater hoc accusatiuo in im, uteris. LAV. Hic te teneo, nō minus q̄ in superioribus, ubi sciens quedā librarij uitia, tribuisti mihi. Nam o stolidissime, quid ita magno hic grammatico est

opus? quis adeo imperitus puer ponat in, ut patrim, matrim, pa-
 nim, dentim, & non ecōtrario potius, ut sitem pro sitim? quod
 ergo in puerum non cadit, id tu in me cecidisse uis, & perucr-
 sitate naturæ omnia in deteriore accipis partem, interpreta-
 risq; imperitiam quod altiore quadam ratione debebas dictū
 suspicari. Ego alibi triremem alibi trierem, alibi trierim, alibi
 triremim posui, tanq̄ à trieri descendens, quod sit Τριῆρες, uel
 Τριῆροτες. An trieris in usu nō est? imò hexeres & hepteres.
 Oppius seu Hircius: Altera nauis trieris. Quod nomē exponēs
 Padianus ait: Trieris ternos remorum ordines habet, ita &
 biremis, & quatrimeris, & deinceps dicūtur. Lilius: Maximæ
 formæ naues tres hexeres habebat, duas hepteres: à quibus nomi-
 nibus nonne accusatiuus in im, exit, non solum in em? Quis
 neget triremim, ut trierim tanquam eodem utrunque fonte? se-
 mel, aut iterum posui, sicut aliquoties quoque triremem, deli-
 beraturus cum amicis tum Græcarum literarum, tum eloquē-
 tiæ studiosis. Quare non imperitia homo imperitissime peruer-
 sissimēq; feci, sed magna cum peritia atq; consilio. FAC. Illud
 planè contra grammaticā est, quod tu (ut ad tertiam inuectiuā
 ueniam) pueriliter amisisti. Et te magistrum artis facis, & ele-
 gantiae præcepta tradis: quē librū tuum si quo modo mihi oculū
 fuerit, ut perspicere ac resupinare ualeam, fortasse adhuc effi-
 ciam, ut qui eius exemplum à te habent, eum tanquam rem inu-
 tilem, & friuolam in linguam latinam, abijciant. LAV. Eum
 ad exemplum non ad librum referri potest, ut superius ostēdi:
 siquidem, ut ibi dicendum est tragœdias Euripidis quas emi, nō
 quē: ita hic, exemplū libri tui quod habeo, nō quē habeo: quòd
 si uis utiq; grāmāte dici masculino posito pro neutro, ad pue-
 rorū te examen iudiciumq; ire iubeo. FA. Illud ipse iudicas, ma-
 le te exemplū posuisse pro exēplar: cū hoc nō illud habeatur, di-
 cente Festo: Exemplū est quod sequamur, aut uitemus. Exēplar

Trieres.

Exemplum.
Exemplar.

N 2 ex quo

ex quo simile facimus. Illud animo existimatur, istud oculis
conspicitur. Tuum uero etiam manibus (ut significas) tenetur.
Nā quare in historia regi dicata & tradita toties, & tam in-
gniter peccasti, quæ debet esse elaborata, & ab omni uitio pu-
ra, quid existimandum est de eo libello, quē incuriosius edidisti?

Edere.

LA V. Quare pro si, seu, cum posuisti, quod inauditum est: edi-
disti quoque pro cōdidisti, quoniam edere publicare est: inque cō-
dendo diligentia uel incuria, non in edendo. FAC. Sed ad accu-
sationes tuas procedamus. Et uerba ista Aragonensis. Cum ab
Aragonia Arago fiat, non Aragonensis, ut à Macedonia Ma-
cedo, ut à Paphlagonia Paphlago dicitur. LA V. Belle præce-
ptor, qui latine græcissas, Græcarū literarū omnino experts.

Asini in scythia
uulli.

Quid similius Aragoniæ quàm Catalonia? quia de hac fecisti
mentionem asine non scythicè (nam nulli feruntur esse in Scy-
thia asini) sed ligustice, exempla ad Aragoniam penè scythica
attulisti, relictis finitimis atque conterminis, dixisses saltem Ara-
gonios: Nam Plutarchus Catalonios uocat. Transeo quòd Sep-
timum Paphlagonios, & nonnulli Macedonios, unde propriū
nomen Macedonius & Macedonicus adiectiuū: ut triumphus
Macedonicus, ora Macedonica, mare Macedonicum, quod co-
gnomen quibusdam Romanis familijs est factum. Sed faciant sa-
nè tecum duo ista exempla, an legē ex duobus constitues exem-
plis? & ciuitatem ex totidē hominibus potius quàm ex mille?
Nunquid à Babylonia non fiet Babylonius, sed Babylo? ab Io-
nia, non Ionius, sed Io? à Lycaonia non Lycaonius, sed Ly-
cao? à Pannonia, non Pannonius, sed panno? ab Aonia, nō Ao-
nius, sed Ao? à Pœonia, Pœo, non Pœonius? à Mygdonia, My-
gdo, nō Mygdonius? à Mœonia Mæo, & nō Mœonius? à Sy-
donia Sydo, non Sydonius? ab Hæmonia hæmo, & non hæmo-
nius? ab Ausonia Auso & non Ausonius? Hæc contra tuā cor-
reptionem exempla sunt. Aliquid prompti facti ratione subiun-

gam

gam, ut taccam ab ipsa Hispania Hispaniensis, à Populonia fit Populoniensis, à Bononia Bononiensis, à Colonia Coloniensis, à Fauonia Fauoniensis : sic ab Aragonia Aragoniensis. Neq; uero mihi fuit immutanda, quæ tam diu inoleuit, consuetudo, cū ab omnibus dicatur Aragonensis non Aragonius, nec Arago, sitq; Arago fluuij nomen, non gentis illius. FAC. Et traditorem & baram barbare incepte à te prolata. LAV. Hæc mea uerba sunt in oratione, quæ hic ad literã subijciam. Et si quis ab ea quicquam uel emerit, uel pignori acceperit, eū continuo proditionis crimen incurrere, uocariq; apud Aragonenses traditor, apud Catalanos baram. Ex quo satis deprecor uocabulorum insolentiam ea præmunitione, quòd dico sic ab illis uocari, quam tu furcifer subtraxisti. Enimvero barã sic dixi, ut Lucius Florus Celiæ: Cum se prius epulis quasi inferijs impleuisse carnis semicrudæ & celiæ (sic uocat indigena ex frumẽto potionem) ut Cæsar. Armoricam uniuersis ciuitatibusq; quæ Oceanum attingunt, quæq; eorum consuetudine armoricæ appellantur. Traditorem autem cum scirem illos ex euangelio mutiuatus, ubi Iudas traditor appellatur, non ita irreuerens religionis sum, ut euangelicum uerbum in ore populorum uituperem, ac uitio uertam. FAC. Sed utinam uerius quàm gloriosius dicerent. Rectius quo ad artem grammaticam dixisses, atq; utinam uere magis quàm gloriose dicerent, cum sit comparatio ad seipsum non ad extrinsecam personam. In eiusmodi enim constructionibus magis quàm particulam honestius interponimus, ut sic dicam, Cæsar fortiter magis quàm moderate res gessit. LAV. Minus ergo recte, minus grammaticè, minus honestè, scriptores omnes dum aliter quàm ut tu emendas, loquuti sunt. Curtius: Magnificentius hæc iactata quàm uerius. Iterum, Id consilium non ratione prudentius, quàm euentu felicius fuit. Et iterum: Sed acrius quàm cõstantius præliũ inierūt.

Arago.
Baram.

Celiæ,

Comparatiua
geminata.

Iterum : Hoc sepius prudentius quàm avidius persecutus est. Rex quoq; audior quàm patientior tum consilium cepit utilius Besso quàm gratius: dum acrius quàm cautius pugnat. Afferam ex Livio, Sallustio, Cicerone, singula exempla. Nam si tot uelim quot possum in infinitū res procedet. Livius lib. xlii. Non acrior quàm pertinacior impetus Romanorum. Alter in Jugurthino: Multi dubitauere fortior an felicior esset. Nil enim differt hoc loco an à quàm. Tertius in Catilinā: Vereor ne potius omnes boni seruius à me, quàm quisquam crudelius factum esse dicat. Adeo Solinus lib. polyhistoron, siue Collectaneorum sic orditur. Quoniam quidā impatientius quàm studiosius opusculum, quod moliebar, intercipere properarūt. Sed quid agūt alia exempla, cum Priscianus hoc præcipiat, subiecto quod superiore libro protuli exemplo? Tam iustior q̄ felicior Aeneas Hectorē fuit, subdis tamen, Possē tamen autoritate tolerari non abnuerim. Livius xxx. ab urbe cōdita: Non spiritus magis magnos quàm utiles. Idem paulo post: Omnibus tuis secūdis rebus, nostris dubijs iam apta ac speciosa danti pax est, nobis petentibus magis necessaria quàm honesta. Ideo stultus ideo peruersus, qui non abnuas propter autoritatem posse tolerari tamen, ut uitiosum accusas, immemor hoc à Prisciano esse præceptū. Et tu apud me præceptoris fungeris uice, stulte atq; excors, in re uel omnibus nota, & præter exemplum tuum uteris (ut Cicero inquit) testibus non necessarijs. Quid enim ista exempla contra me agunt? Cur quæ pro me sunt, & ea tam multa, uel non uides, uel taces? quorum alterum stultitiæ est, alterum peruersitatis. Et quoniam docere me uis quod aut omnes sciūt, aut ipse nescis, Accipe quod non modo te, sed Priscianum etiā doceam. Is enim tradit magis, aduerbium non solum positiuo, sed etiam comparatiuo iungi, quando ipse comparatiuus uel ad se, uel ad alium comparatur: ut, Achilles Aenea fortior magis

magis quam iustior. Hoc, Prisciani pace, apud probatos autores incompertum est, Solinum ut opinor sequuti, cuius uerba, quæ modo attuli, ita ferè leguntur. Quando quidam impatientius potius quam studiosius opusculum, quod moliebar, intercipere properarunt. Si ita scriptum reliquit Solinus, & eum sequutus est Priscianus, Nam & sequitur aliquando, dicam quod sentio, parum probabiliter hunc facere: qui omisis interdum eminentissimis autoribus, plebeios quosdam, ac minutulos consecratur, è quorum numero Solinus est, qui è Plinij li- Solinus minutulus.
quidissimis fluminibus turbidos quosdam riuulos tortuososq; deducit. Alterum exemplum ad hanc rem pro simili, licet tale non sit, & ipsum ex se attulit Priscianus. Ajax Vlysse fortior magis quam Diomede: quod minus quidem quam illud, tamen uitiosum est. Cuius rei est causa, quòd magis (ut in elegantijs tradidi) aduerbium comparatiuum est loco maius. Magis.
Nam neutra comparatiuorum aduerbascunt, ideoq; non potest exponi per magis comparatiuum, quia ipsum tale est, ut Curro magis te: unde factum est, ut præterea quæ tunc tradidi, hoc è re præsentij adijciam argumentum: ex eodem tamen fonte deriuatum, Quòd cum duo comparatiua componantur, sicut ostendimus, non poterimus tamen loqui per magis duplicatum & positiuum, quale esset. Nec magis magnifice hæc iactata sunt quam magis uere. Hæc Priscianus non animaduertens, nouum loquendi genus introduxit, quippe quod nullo confirmare potuit exemplo, quod alij sic dicerent: Ajax Vlysse fortior supra quam Diomede, uel Ajax non tam Diomede quam Vlysse fortior. Quare si per positiuum uis huius significationis satis explicatur palam ex aduerbio comparatiuo, ut magis, ut potius, aliquid, si illo utamur, redundare: nec nos Latine ac grammaticè loqui. Habes ne mihi gratias, quòd te, & quidè tanta, doceo? Si habes, te doceri nò reprehēdi à me

uolo existimari: sin minus reprehendi potius quàm doceri: & reprehendi, non modo ut indoctum, sed etiam ut ingrati. Sicut in illo quoq; quod dixisti, quo ad artem grammaticam, cum dicendum fuerit quantum seu quatenus ad artem. Et extrinsecam, cum tantum sit aduerbium extrinsecus. Nec absolutum iri te credas si quem nostrae aetatis, aut aliquem ex impolitibus proximorum seculorum in testimonium cites: in nullo enim inest tantum autoritatis, ut cum antiquitate sit comparandus, nedum praepo-
nendus: quos certum habeo non iudicio sic dixisse, sed errore.

Quo ad.
Extrinseca.
Extrinsecus.

Beneficarij.

F A C. Cum plurimas clientelas multas ex nobilitate beneficarios haberet. Et hic quoq; sermo ex tua nobili schola de promptus est. Ego uero non beneficarios, sed beneficio deuinctos dicere. Beneficarij enim, ut scias, sunt quoddam genus militum, qui ex eo ita appellantur, quia promouentur ad honores beneficio tribunorum, ut inquit Vegetius: Idem confirmatur autoritate Caesaris in commentarijs suis cuius haec uerba sunt: Haec erant milia XLV. euocatorum circiter duo milia, quae ex beneficiarijs superiorum exercituum ad eum conuenerant, quae tota acie dispersa erant. L A V. Respondebo ad diffinitionem Vegetij, exemplum Caesaris, modestiam accusatoris. Et etiam diffinitionem Vegetij absolutam perfectamque ducimus, tanquam nihil omittentis in diffinendo. Cur idem inquit Contubernium esse commune quandam sub uno papilione uitae societatem, & inde contubernales dictos? cum sciamus contubernales in urbe & domi nostrae, praecipueque sub patrefamilias degentes esse, & horum contubernium, quod non modo eiusdem domus societatem significat, sed eiusdem quoque tori, ut apud Paulum de sponsalibus libro Iustiniani digestorum XXIIII. Veluti ut eam quae in contubernio filij fuerit, patrem quasi nurum non ducere. Illud Iustin. lib. II. Inter seruos & liberos matrimonium contrahi non potest, contubernium potest. Quare Vegetius, neque enim pereruditus
uir

Contubernium.
Contubernales.

Vegetius.

uir fuit, ut in hoc ita in illo non absoluta diffinitione complexus est significationem. Nam illud quoq; significat, ut in eisdem cōmētarijs Cæsaris: Petreius uero, nō desunt sese arma familiariq; cum hac & prætorica cohorte cetratorū, barbarisq; equitibus paucis beneficiarijs suis, quos suæ custodiæ causa habere consueuerat, improviso ad uallum aduolat. Quis dubitet beneficio Petrei qui dux erat, non tribunorum, hos factos esse beneficiarios? nec aliter sic fuisse dicendos, nisi ab eo essent beneficijs affecti? Itaq; uiderit Vegetius, ut generaliter de beneficiarijs loquar: ne à ducibus potius, quàm à tribunis, & beneficia magis quàm honores utiq; illi acceperint, quod multo est uerisimilius. Nam quis credat plura tunc in illis castris hominū milita fuisse ad honores iam promotā? Nec sine peruersitate fecit Accusator meus. accusator meus, quòd alterum ex ijsdem libris suppressit exemplum: quiq; non uult cum uirum describebam, suos eadem ratione potuisse habere beneficiarios, qua Romani habuere: aut certe proxima atq; persimili, cum multa sint nunc in re militari ab usu ueterum diuersa, quæ referri quodammodo ad uetustatem queunt: siue uetusta ad nostrum morem aptari. Certe ne hoc nomen intercidat, ad nostrum translatum usum ferri non reprehendi debuit. Quod (nisi fallor) est à me non minus proprie positum, quàm à Vegetio diffinitum, conuicta accusatoris insigni peruersitate. F A C. Atq; quo crepitus bombardarum horribilior & ictus perniciosior foret, omnes non momento sed pene puncto temporis laxabantur. Ad quorum pulsus pulueris ex discussis parictibus fumus diu in aëre uisebatur. Admirabilis profecto est eloquētia tua: Sallustianam ne illam dicam, an Liuianā? Vbiq; deprehenditur tua Romanæ linguæ paupertas. Ego uero sic dicerem, qui Ligur sum: Ex quo tormētorum ancorū fragor plus horroris ac metus incurrere, quo ue illorū impulsus uehementior foret, omnia uno eodemq; momento la-

xari iubebat: quorum tantus impetus erat, ut post iactum ater puluere commixtus fumus, in aere diu conspiceretur. LAV. Le
 gi fuisse qui non multos Homeri uersus emendare sint ausi, ut
 parum heroicis: sed nihil aliud quam temeritatem suam, cum
 hoc fecerant, ostēdisse. Idem in hoc Fatuo modo usu uenit: qui
 cum me (ipsi blandiar) semidoctum hominem omni conatu, &
 aduocatis uiribus corrigere laborat, ne in uno quidem uerbo
 felix fuit: & si dolos etiam ac perfidiam adhibet: quod illi Ho-
 meromastica non fecerunt. Ego enim sic scripseram: Sed acrius
 erat certamen tormentorum, præcipueq; bombardarum, quæ
 uirinq; prorumpebant plurimum tamen è castris ac muris:
 quarum nonnullæ erant & uastitate & uiolentia mirandæ.
 Atq; quo crepitus horribilior & reliqua. Hic tu eloquentiam
 in me desideras. Inspiciamus, quantopere admirabilis sit elo-
 quentia tua. Ego bombardarum dixi cuius nominis superius
 rationem reddidi: tu per circuitionem tormētorum æneorum.
 Quid? non etiam ferreæ reperiuntur? quales forsitan illæ fue-
 runt: qualisq; est quam noster rex habet, omnium uastissima:
 uocant Messanensem. Audio etiam alterius quoq; materiæ fie-
 ri, ex quo constat & te stulte sic appellare: & quia per circui-
 tionem parum commode possumus, per suū nomen, quaecunq;
 id est, debere nos loqui. Ego crepitus, tu fragor, quasi crepi-
 tus, aut nusquam reperiatur, aut hic parum quadret. Plautus
 de tonitruo, cui nihil quam hoc similius est, in Amphitryone
 inquit: Sonitus, crepitus, tonitrus. Et in Curculione: Placite e-
 gredere, & sonitum prohibe forium, & crepitum cardinum.
 Iuuenalis Satyr. x i. Testatum crepitus. Titus Liuius: Sed flam-
 mis in castra tendentibus uapore etiam ac fumo crepituq; ui-
 ridis materiæ flagrantis ita consternauit hostes. Et iterum:
 Disposita in muris Campanorum imbellis multitudo, tantum
 æris crepitu, qualis in defectu lunæ silenti nocte fieri solet,
 edidit

Homeri corre-
 ctiores.

Homero-
 masticæ.

Crepitus.

edidit clamorem, ut auerteret etiam pugnantiū animos. Et ite-
 rum: Clamorem pugnantium crepitumq; armorum exaudimus.
 Atq; iterum? Nanq; clangore oris, alarum crepitu excitatus
 Manlius: Possum è commentarijs Cæsaris, possum è Suetonio,
 possum ex alijs multis exempla repetere, si necessaria forent.
 Ideoq; unum ex Plinio maxime idoneum adicisse contentus
 sum lib. xv i. Ait Autem: Hæc genera accensa fuligine inmo-
 dica carbonem repente expuunt cum eruptionis crepitu, iacu-
 lanturq;. Longe planum feci id quo sum ipse usus, nomen esse
 & usitatum apud ueteres, & à me aperte proprièq; positum.
 Ne fuerit causa cur mutaretur, nedū in peius, quale tuum est:
 Quippe crepitus est uiolētus sonitus, & proprius rerum quæ Crepitus.
 subito rumpuntur, ut uesticæ flatu inflatæ, quæ incussis calcibus
 compressa diffinditur. Cuiusmodi non est fragor, lentus quidā,
 & continuus sonus rerum collisarū, & quæ diutius cōfringun-
 tur: ut apud Vergilium de uenti nondum certi aduentu:
 Continuo uentis surgentibus, aut freta ponti
 Incipiunt agitata tumescere, & arduus altis
 Montibus audiri fragor aut resonantia longe
 Littora miseri. Accommodatior est igitur bombardæ cre-
 pitus quàm fragor. Pergamus ad cætera: Ego, quo horribilior:
 tu, quo plus horroris ac metus addidisti: quod additū nō opor-
 tuit: quia horror est uehemētior quidā & expauefaciēs metus. Horror
 Necnon decrescit oratio quæ debebat augeri, metu subiuncto.
 Ego, foret: tu, incuteret: pauloq; post, foret: ostēde, ubi nā inue-
 neris incuti horrorē, & elegantius loquutū te fuisse cōcedam. Horrorem
incuti.
 Ego, è quo ictus perniciosior: Tu quo ue impulsus uehemētior:
 primum, ue, pro q;, accipis: deinde nō uehemētior ut stultissime
 dixisti, impulsus est, si pariter omnes, quàm si subinde laxētur.
 Præterea acrius nomen ictus, q̄ impulsus: licet & ipse postea Ictus.
 suo loco sum usus impulsus: postremo satius perniciosior, quàm
 uehemen

Punctum tēporis,
Momentum.

uehementior. Ego, eodem non momento, sed penè puncto temporis in uno eodemq; momēto. Mira est in Fatuo impudentia: quod ego nego, id tu quasi rei gerende affueris affirmas. Sed uidelicet idcirco emendasti, quia punctum temporis idem sentis quod momentum. O imperite grammaticæ, qui Latine loquentem barbære loqui iubes: nesciens plus temporis momentum habere, quàm punctum, quo proprie nihil est minus, cum illud sit circiter horæ spatium, ut apud Horatium — Quid enim concurritur horæ Momento. Iustinus etiam amplius spatium significare ostendit, Inquiens, Per tot maria, & tantum spatij, tam breui horarum momento de uictoria nunciatum sit. Ego, laxabantur: tu, laxari iubebat. Quis nam quæso laxari iubebat: manca sine supposito oratio est. Sed hoc ad stultitiam tuam, non ad uerborum comparisonem pertinet. Per me rei declaratur effectus, per te preparatio: quippe cum posset iuberi, & tamen non laxari. Ego ad quorum impulsus: tu quorum tantus impetus erat: à me percussio exprimitur, à te eruptio: & propterea improprium est sanè appellare tormentorum impetum, qui saxorum est tormentis expulso. Ego, puluerus ex discussis parietibus fumus: tu, ut post iactum ater puluere commixtus fumus, lenocinante tibi, seu Panhormitæ, uersu Vergiliano, — Aterq; ad sidera fumus. Et iterū, — Mistoq; undantem puluere fimum. O pecus, o Circes poculo uirgaq; in grunnientium ac subantium gregem ciecte, quem fumū loqueris puluere cōmistum (Illum ego ex puluere fimum appellauī) puluereum fumū, quia puluis asimilis est fumo, ac uerū fimum ais, & hūc atrū, quasi fumus nisi ater soleat esse, aut puluis ille fuerit ater? Et ne de puluere taceas, facis fumū puluere cōmistū quasi duæ res fuerint, ingerens superuacua, ut post iactū detrahens, quod deterius est, necessaria: ut ex discissis parietibus, cur hoc detraxisti? nempe quia de eo sentis fumo, qui ex bombardam

cum

cum lapide prodit. O fumosum tuū sulfureumq; ingenium, qui de isto fiano feceris mentionē? prorsus si de cōiuiio regio scriberes, narraturus pro quodam rei gestæ ornāmēto, quātus ex opimis patinis sublime uapor effumasset? Ego, diu in aëre uisibat: tu, in aëre diu cōspiceretur. Taceo quod uerbū tuum in clausula positū finis hexametri est: quod etsi in historia toleratur, tamē hoc loco, ubi me emēdas, dānari debet, si modo tu numeris nectis orationē, aut oīno pedes ac syllabas tenes. Quid attinebat mutare hoc uerbū mire in amarū, nisi omnia amarissime immutares? Quod si ut apud Aristophanē est quēadmodū Eschylī atq; Euripidī uerba apud iudices inferorū in lancibus posita examinantur, utra sint magis tragica, sic nostra pōderarentur, profecto mea siderēt, tua uelut inania, cum sua lance tollerētur. **F A C.** Quippe ad regem cōmeare, & tractare inter utrosq; cœperāt. Ambiguus & diminutus hic sermo est: nisi pacem, aut cōcordiam, aut quid tractaret adijcias. Neq; enim simpliciter prolatū ullum integrū sensum habet. Quare male abs te dictum est. **L A V.** Non adiecit quid tractaret. Cur nō adiecit Liuius? Quid Marcellus immolauit? taurū an arietem, aut quid aliud? Cū inquit, immolasse eo die quidā prodidere memoriæ: et alijs pluribus in locis huiusmodi sermo est. Nullum, inquit, integrum sensum habet. Et quomodo sensum eius etiā tu Fatuus intellexisti? siquidē pacem cōcordiamq; tractabat: ergo minime necessariū fuit addere, quod ad sensus intelligētiam nihil facit, nec ambiguus diminutus'ue sermo est, quem malignus aperte se intelligere dissimulare nō potest. Etenim quis ambiguam? quis hanc decuratan sententiam putet? Spero affinitatem inter nos futuram cum summa concordia, quoniam cōmunes amici inter utrosq; tractare cœperant. Verum tu nodum in scirpo queris, qui scirpo uestiri dignus es, qui facūde loqui te arbitris, istis uerbis sic simpliciter prolati: & post ambiguus & diminutus, & nullius

Heroici uersus
cauda.

& nullius integri sensus hic sermo est: inferis pro conclusione:
 quare male abs te dictum est: quasi non aperuisses quid de meo
 sermone sentiret. F A C. Constat inter omnes qui illi festo as-
 fuerunt, nec uidisse, nec audiuisse celebriores pompas, cerimo-
 niasq; . Scribis de honore summo regi habito, & uteris sacro-
 rum uerbis. Pompæ enim & cerimonia ad sacra pertinent. Ele-
 gantioribus igitur & magis proprijs uerbis usus esses, si ita
 dixisses: Constat sanè inter omnes, qui illi celebritati adfuerunt,
 se magnificentius, aut splèdidius aliquid uidisse nunquã. L A V.
 Vis te gnarum religionis innuere, dum ad religionem ista uer-
 ba reuocas. Agnosce quantopere in isto genere sapias, disceq;
 præceptor quid pompa sit, quid cerimonia: de pompa præter
 exemplum Plauti de ustitu anatoris, quo superiore sum usus
 libro, Cicero in Pisonem differens de triumpho: Quid tandem
 habet iste currus? quid legati in equis & tribuni? quid clamor
 militum? quid tota illa pompa? Inania sunt ista mihi crede de-
 lectamenta, penè puerorum, captare plausus, uehi per urbem,
 conspici uelle. Idem de Oratore: Non enim alia sermonis, alia
 contentionis uerba: neq; ex alio genere ad usum quotidianum;
 alio ad scenam pompamq; sumuntur. Et in Oratore: Sed hæc
 pompæ ac palæstræ: nunc in aciem uerumq; certamen descen-
 damus. Et in Tusculanis quæstionibus libro quarto: Illa qui-
 dem ex rhetorum pompa, ardores animorum, cotesq; uirtu-
 tum. Et de Officijs: Ne pompæ ferulis similes esse uidea-
 mur. Sunt autem ferula pompæ simulacra uictoriarum,
 quæ in triumpho gestabantur: quod indicat Lucanus, dum in-
 quit de triumphali pompa: Quam seriem rerum longa proce-
 dere pompa. Quas potuit belli facies. Neq; uero in letis mo-
 do pompa est, uerum etiam in tristibus, ut Idem Cicero pro
 Milone: Tu spoliatum imaginibus, exequijs, pompa, laudatio-
 ne, felicissimus lignis semiustulatum, nocturnis canibus dilanien-
 dum

dum reliquisti. Quintilianus : Quid sibi uelit ille funebrium longus ordo pompæ. Liuius : Consulares uero fasces & prætextam curulem, nihil aliud quam pompam funeris putent, claris insignibus, uelut uelatos ad mortem destinari. Hæc de Cerimonia, pompa. Nunc de cerimonia. Illud tamèn præfatus, Cur ab religione sentias abesse in templo, per p̄ntificem, regis consecrationem atq; unctionem more sacerdotum ? An consecratio ad sacra non pertinet ? Accipe nunc exempla quibus citra sacrorum respectum probabo tibi usurpatum hoc à ueteribus fuisse uocabulum. Liuius : Pacem habeat sibi : legiones captas uictori restituat. Hoc fide, hoc fœderibus, hoc fœcialibus, cerimoniaq; alia solenni. Cæsar : Et quoniam in præsentia dignum erat, iterum consules profecti ad Pontum in colloquium, cum de fœdere uictor agitaret, negarunt iniussu populi fœdus fieri posse, nec sine fœcialibus cerimoniaq; alia solenni. Item Cæsar: Et quoniam in præsentia obsidibus inter se cauere non possent, ne res efferatur, aut iurciurando, aut fide sanciendo petunt collatis signis militaribus, quod more eorum grauissima cerimonia continetur, ne factò initio belli ab reliquis deserantur. Omitto cætera exempla, quæ plura sunt, & tu me ais ineleganter atq; improprie locutum, in quo semel peccas. Iterum, quòd pro optimis inania uerba substituis, magnificentius, aut splendidius aliquid. Mea certe conueniunt cum illis Cornelij Taciti : Necdum celebrare solennia nuptiarum audebant. Tertio, quòd festum mutasti in Celebritas, pro solenni festo accipiens, cum docti pro honoratorum hominum frequentia accipiant, aut huiusmodi hominum cultu. Quintilianus lib. 1. Ante omnia futurus orator cui in maxima celebritate, & in media repub. uiuendum est, asuescat iam à tenero non reformidare homines: neq; illa solitaria, & uelut umbratili uita pallefcere. Et iterùm in eodem loco:

His

His adiicio, præceptores ipsos, non idem mentis ac spiritus in dicendo posse concipere, singulis tantum præsentibus, quod illa celebritate audiētium instinctos. Cicero pro Archia: Cum hac celebritate famæ, quum esset iam absentibus notus. Et in eadē: Nisi hęc celebritatis et gloriæ. Quarto, quod unquam superflue addidisti, et sanè insanè. Quinto, quod præpostere extulisti elegantioribus et magis proprijs, quia prius est, ut sint propria quàm elegancia. FAC. Augebant autem iucunditatem solennitatis, quod quinq; filij circa patrem uisebantur: quorum medius inspectante omni coetu, patrem priusquam regali christmate tingeretur, cinxit ense equeriatu, utpote præditus illa dignitate. Et hoc quoq; depromptum est ex illa tua impudentie tuæ officina: quem non pudet (ut priore libro dixi) uerba noua formare, cum uetera extent, honesta illa quidem, et usu comprobata. Saltem è Græco expressisses ea uerba. Nam, ut ait Horatius. Et noua fictaq; nuper habebunt uerba fidem, si Græco fonte cadāt parce detorta. Equerium primo libro formaueras, hoc equeriatum, scilicet alter Varro, uel Tertius Cato ad locupletandam linguam latinam è cælo lapsus. LAV. Si equerium recte ac necessario dici suo loco probaui. Quid est quod ab eo mireris formari equeriatu, ut à patricius patriciatu? At extāt uetera. O insanum hominem, Militiæ ne fuit olim dignitatis nomen? et miles is qui uulgò et non Græce Caballerius nominatur? At è Græco detorsissim: quid tibi cū Græcis barbare? Et si Græcus fons huius rei nullus est, quonam pacto illinc detorquebo, cum illi detorserint è nostro? Hęc breuiter respondisse satis est. Nam quod Catonem tertium me per derisum nominasti, ostendis te uere deridendum, qui cum mutuari uis uerba Iuuenalis, Tertius è cælo cecidit Cato: non animaduertisti illum de moribus loqui, non de literis. Non enim fuit omnium Catonum locupletare linguam, cum posterior cato nequaquam

locuples

Equerium.

Miles.

Caballerius

Cato tertius.

locuples in dicendo sit habitus, nihilq; admodū librorum scripserit. Illa quoq; uitio non carent: quod priorem librum uocas primū in tertio positus, quodq; formaueras pro formasti, hoc libro equeriatum dixisti. **F A C.** Sed anticipato die uenit quasi officij gratia papam excepturus. Tullianum uero hoc est? Sed qui eloqui didicerunt non anticipato die uenit, quod pædagogicum est uerbum, dicerent, sed pridie ante constitutum dicm. **L A V.** Omitto, quod pædagogicos facis Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, ceterosq; eiusmodi, unde locus ille notissimus: Anticipauerunt uigilias oculi mei. Tullius ne ipse non suo Anticipo. more, non facunde, sed pædagogice dixit ad Atticum scribens, dices? Quid igitur proficis, qui anticipes eius rei molestiam, quam triduo sciturus sis? Etiam expressius libro primo de natura deorum. Aut quod genus hominum, quod non habet sine doctrina anticipationem quandam deorum: quam appellat prolepsim Epicurus, id est, anteceptam animo rei quādam informationem, sine qua, nec intelligi quicquam nec quæri, nec disputari potest. Statimq; post: Fateamur constare illud etiā, hanc nos habere, siue anticipationē, ut ante dixi, siue pronotionem deorum. Et iterum in eodem lib. Informatum & anticipatum mentibus nostris. O Ligurum dedecus, ac literarum opprobrium, qui Fatuē sarioseq; principibus linguæ latinæ maledicis. Audi nunc historicum Suetoniū: Nam mortem adeo leue supplicium putabat, ut cum audisset unum è reis Carnulium nonnē anticipasse eam, exclamauerit, Carnulius me euasit. Hoc in Tyberij. Item in Claudij uita: Fecit et seculares ludos, quasi anticipatos ab Augusto, neq; legitimo tempore referuatos. Sunt & alia alibi plurima exempla, non modo apud prosa oratione scribentes, uerum etiam apud poëtas, genus hominum inter scriptores Poetæ. omnes eloquendi studiosissimum, ut Statium: Sperauit flexæ circum compendia metæ

Inferius ductis phœbeius angia habenis

Pridie.

Anticipare uiam. Sed ò pædagogorum sterquiliniũ, quo auctore dixisti pridie ante cõstitutam diem? Non ne pridie compositum est ex præ & die, sicut postridie à post & die, siue à postero & die: utq; hoc diem sequentẽ significat, ita illud diem precedentem? Quid ergo necessẽ fuit addere præpositionem, quæ idem significat quod præ? An sic Iustinus inquit? Equum pridie constitutam diem ad audiendum locũ ducit, ibiq; equæ admittit. Hoc tu sicut illud Iuuenalis imitari quàm uoluisti tã nefisci. Nam quòd singulariter diceret, pro plurali posueris, tibi in crimine, quemadmodum tu in me faceres, non pono. FAC.

Nupta & Nubere.

Binubus, Innubus.

Pronuba.

Pronubus.

Aduenit Sanctius episcopus Palentinus, ducens sponsam pronubus & uelut parẽs puellæ. Non utimur hoc nomine bone grã matice, nisi fœminino genere, sicut nec nupta: quamuis nouum nuptum Plautus semel dixerit. Hæc enim ad fœminas, non ad mares pertinet officia. Pronubam enim dicimus eã quæ nouam nuptam in cubiculo sponso copulat: quod est fœminæ, nõ maris officium. LAV. Nuptã tu siue nubere officium uocas, quod quæso officium? Nempe quod propriũ est fœminarũ uirũ pati? Nũquid officium Priscianus id uocat? nõ de isto uerbo & isto exemplo agit. Transco q; Iustinianus binubũ uocat qui bis: & alij quidã innubũ, qui nunq; duxit uxorẽ. Ego nõ de eo loquor, q; uxorẽ capit, sicut nec tu in pronuba, quæ nec ipsa nubit. Sed sicut hæc præest sacris nuptialibus, p parte uxoris (licet tu uelis esse quæ spõsam cũ uiro copulat in cubiculo, nõ modo imperite, sed etiã fœde ac uenere diffinites, ut Panhormitæ discipulũ liceat agnoscere) ita pronubus pro parte uiri, estq; utriusq; officium solentia curare nuptiarũ. Hic tu, præterq; quòd negas hoc nomẽ inueniri, reddis rationẽ, cur nõ inueniatur, eandẽ ipsam quòd nubere pertineat ad fœminas, quasi uero pronuba, nunc nubat, & non suum officium exerceat, agẽdo, prouidẽdo, gubernando: quod nõ magis

magis est *fœminæ* quàm *uirî*, cùm *sexus* hic nō faciat differētiā. Vnde officia multa sunt cōmunis generis, ut *cōiua*, *agricola*, *coelicola*, & alia plurima. Ex quo liquet tuam rationē non minus *cassam* esse, quā *cassam* nucem: Nihilq; *obstare* quin *pronubus* esse possit, ut est apud Græcos *Paranymphus*. An nos Latinū *Paranymphus*, non habemus? Tibi nō habere dicendū est, qui de eo mentionē non fecisti, in *pronubo* reprehendēdo. Mihi, ut res habet, dicēdum: nos habere in hunc sensum *auspicē*, ut apud ipsum *Plautum* in *Curculione*: Vltro ibit nuptum, non manebit *auspices*. Quid alia? cum de hoc uocabulo ita præceperim in *elegantijs*: *Auspex* qui præerat nuptijs celebrandis, quia *auspicium* pro nuptijs capi solebat, adhibebaturq; hic pro parte *uirî*, ut *pronuba* que præest, & ipsa nuptijs celebrandis, pro *uxoris*. Vt *Lucanus*, -Contenta est *auspice* *Bruto*: & reliqua. Cur autem non dixi, nunc *auspicem*. Quia nō sum *Scytha* ut tu, nec de *Scytha* loquebar, quæ gens *auspica* sectatur: sed de *pōtifice* *Christiano*. Cur uero *pronubus*? quia cum alios *sacrofanctos uiros* imitari uolui, tum uero *Hieronymum*, qui in *libris Iudicum* ait, *Socerum* *Sansonis* collocasse *filiā* uni de *amicis* *Sansonis* & *pronubis*. Sed hæc ratio tibi non probatur, *Hieronymum* cōtemnenti, tuq; quo nomine hanc rem appellares, nisi nunc à me doctus, ignorares. F A C. Rex tamen neq; *prophetanti* planè crediderat. Cum scribes aliquid *theologicū*, isto uerbo utitor. Sed cum scribes *historiam*, putato tibi non licere bone *magister* *elegantia*, qui tam frequenter eousq; adhuc usus es. L A V. Quid ais *scelerate*? non nominabo in *historia* mea *prophetas*, sed *aruspices* potius, atq; *augures*, ceterosq; *diuinos*, *ariolos*, *comectores*? quasi non meo, sed *Numæ* *Pompilij* *seculo* scribam? Quid enim si de *alicuius* *propheta* *uaticinio* sit scribendum? quemadmodum nunc usu uenit, *aruspicem* ne aut *augurem*, aut *ariolum* nominabo? An'ne talem fuisse *neges*,

de quo loquebar? Hæc mea uerba sunt: Etenim fertur quidam, siue ex prognosticis corporis præfagiens, siue oraculo à quo instinctus dissipasse famam, nondum exacto quadriennio regem uita defuncturum. Rex neq; prophetanti planè crediderat, neq; tunc magnopere consolantibus acquiescebat. FAC. Cæterâ neglexit papa præ umbra illius nominis. Non præ umbra imperite, sed præ splendore eius nominis. Neque enim umbram, sed splendorem eximium, præ se fert pontificis nomen: quo honore nullus in terris illustrior. LAV. Imperitus ergo Cicero, qui in Pisonem ait. Nam ut leuitatis est inanem ancupare ruamorem, & omnes umbras falsæ gloriæ consecrari: sic leuis est animi, lucē splendoremq; fugientis, iustam gloriam, qui est fructus ueræ uirtutis, repudiare. Non ne non dixit omnes fulgores falsæ gloriæ consecrari? Cornelius Tacitus lib. xxx. Eo anno mortem obiit Memmius regulus, autoritate, constantia, fama, inquâ tum præumbrante imperatoris fastigio datur. Vi des ut fulgor imperatorius obumbrat. Et iterum: Flauium Sabinum inermem, neq; fugam captantem circumsistit: & Quintum Atticum Consulem umbra honoris, & sua uanitate monstratum. Et iterum: Se tributa ac leges, & præ umbra regis Romanum ius uictis impositurum. En umbra regis, ut ego dixi umbra papæ. Lilius: Nam si etiam nunc sub umbra fœderis æqui seruitutem pati possumus. Quid abest? Quintilianus: Quidum maiorem uim eloquentiæ ferre nō possunt, sub umbra magni nominis delitescunt. Profecto magnū nomen, splendore non obscuritatem habet. Lucanus: Exacuem q̄ te cōplectar Roma, tuumq; Nomē libertas, & inanē nominis umbrā. Ecce umbra nominis pro maiestate quadam ac splendida dignitate. FA. An non est hæc abiectissimorum hominū contumacia atq; ambitio, & luciferi arrogantia, qui dicit: Ponam sedem meam ad Aquilonem, & ero similis altissimo? Locutio sanè digna historiographo

grapho eloquentissimo, ne plura dicam? LAV. Digna Scythia Mauroq; sententia, qui nolit pijsimum regem pie loqui. Quid ais? illa apud Liuiū: Ioue nate Hercules salue. Te mihi mater ueridica interpres dcūm, aucturum coelestiu numerum cecinit. Et alibi. Iupiter Optime Maxime Iunoq; regina, ac Minerua ceteriq; dij deaq; dicuntur eloquentissime. Et ipsa deorum nomina, uelut stellæ illustrant orationem. Christiana uero ac pia nomina, tanquam notæ ac maculæ dehonestant, atq; deformant? Etenim solet commemorare Panhormita, seu carnē, seu profam orationem, simulac de rebus ad Christianam religionem pertinentibus loquitur, obsolescere nitorem, atq; elegantiam perdere. Vt si uos audire uolumus, quo simus elegantes, ad cultum Hercules, Iouis, Iunonis, Mineruæ, & ante omnes Venenris, imò cupidinis, qui matre sua magis est uobis cordi, redire debemus. Ego sic regi Ferdinando dignam se orationem dedi, ut Liuius Euandro, & M. Manlio. Vos uero peruerse, qui non uultis accommodari personæ sermonem: & si potius uerus hic sermo Ferdinandi. FAC. Additum quoq; est non essetentandum, quid facere audeāt qui primigenio dicere ausi sint, die quodam in dissensione de supplicio fontis cuiusdā. Nondū exiccatum atrametū, quo exarata sunt instrumenta declarationis de successiōe: & præter mores legesq; iam fieri. Ornatissime profecto & exquisitissime ut cætera. Recte tu quidem, ne à more tuo recedas: dicerem, qui cū alias de supplicio fontis cuiusdam dissensio esset. dicere, nō pertinuerint, nondū exaruisse publici documēti literas: quo eius successio sancita sit. LAV. Cōparemus tua cū nostris uir stolidissime, qui unam recte dicendi censet esse uirtutē exquisitissime loqui. Ego tres proceres facio cum rege sermonē habētes his uerbis: Obseruabāt omnes præcipueq; Garauis Caruellus præses Catalonia, ne quid in cōsiliarium ciuitatis male cōsulerent, ne ue præsentē furorē plebis

imperitæ magis irritarent, darentq; spatium, nondū adesse maturitatem, quod nunc negant, id ultro postea delaturos: motum plebis esse torrenti similem, qui ad breue tempus inflatus perennibus aquis concitatus fertur, mox æstum ac feruorē omnino perditurus. Additum quoq; & reliqua. Tu ut exquisitius loquaris non laborans, quo modo sequentia cū superioribus congruant, ais: Erant qui dicerent. Hoc nō exquisite loqui est, sed mentis exinanitæ, Ego, quid facere audeant: Tu, qd illi audeāt, nempe quid audeant dicere: nam sequitur qui dicere non pertimuerint. Et hoc exinanitæ mentis est, non exquisite dictionis. Ego, qui dicere ausi sunt: tu, dicere nō pertimuerint. Cū uerbis sententia nō dissonet, tamē mutasse hæc uerba mētis exinanitæ est, & timuerint aptius erat quā pertimuerint. Ego, die quodam: tu, aliàs, quasi non semel eiusmodi controuersia extiterit. Hoc etiam mutasse mentis est exinanitæ. Ego, in dissensione: Tu, cum dissensio esset. Par & hic signum mentis exinanitæ, nisi semper illa inanis fuit. Et eo magis, quod ex uerbis tuis significatur nescio qui dissensisse, ex meis uero isti ipsi. Ego, nondum exiccatum atramentū: Tu, nondum exaruisse literas. Hic magis animaduertendum exquisita ne oratione, an exinanita ratione locutus sis. Primū, quod ueritate discrepet, eximis atramentum, quod in prouerbijis solet nominari, nō literæ. Sed scilicet atramētū ut humile & sordidū uocabulū repudiasti, quasi non de scriptorio atramēto dicatur, sed de sutorio, hoc est, tibi domestico: deinde quod etsi proprie dicitur exarescere, magis tamen proprie exiccari: quod genus est siccari cruorem, siccari sudorem, siccari ficus, uuas, poma, nō exarescere, nisi cum sicut tuū caput exinanita sunt atq; corrupta. Tum quod literæ pro scriptura nō accipiuntur. Sed in singulari potius numero, quod postremo non forma scripturæ quod est litera, sed materia, quæ est atramētū siccatur, siue arefcit. Ego, quo exarata sunt instru

mentia

Atramentum.

menta: Tu, publici documenti literas. Cur mutaſti in literas in-
 ſtrumentum? Certe quia barbarū exiſtimaſti. O barbaros in-
 riſconſultos ac ruſticanos: cum mille alijs in locis, tum uero in Inſtrumentum
 titulo de fide inſtrumētorum & admiſſione. Quid iuriſcōſul-
 tos? An non apud pleroſq; alios hoc nomen inuenies? Afferam
 unum cōmune Quintiliani ac Ciceronis exemplum. Sunt quæ-
 dam & falſæ expoſitiones, quarum in foro duplex genus eſt:
 alterum, quod inſtrumētis adiunatur: ut, P. Clodius fidutia te-
 ſtium, qua nocte inceſſū Romæ cōmiſerat, Interamnæ ſe fuiſſe
 dicebat. Alterum, quod eſt tuendū dicentis ingenio. Cæterum
 nihil te inſimulo, nihil arguo, ſi modo pro iſto aliud non dico
 magis, ſed æque propriū ſubſtitueris. Publici documēti literas.
 Hoc uero inauditum eſt omnibus iudicijs, uniuerſis auditorijs
 iuris ciuilis incognitum. Ego, declarationis de ſucceſſione: Tu,
 quo eius ſucceſſio ſancita eſt. Cur ego declarationē, cur ſucceſ-
 ſionē nūcupauit? Quia ſe iudices ipſi, ut ex inſtrumēto adparet
 nūcupauerunt. Non enim ut Numa Pompilius, non ut Tullus
 Hoſtilius, non ut Ancus cæteriſq; reges cōſenſu Senatus popu-
 liſq; Romani, ſic iſte conſenſu procerum populariumq; creatus
 eſt rex: ſed per Iudicum ſententias declaratus deſuncti regis
 maxime proximus, ut illi proximitatis iure ſucceſſeret. Qua-
 re non fuit cauſa, cur hoc uerbum quo uelut adamantina co-
 lumna regni ius omne fulcitur eximeretur, & aliud ſubſtitue-
 retur (ut ſic dicam) uitræ columnæ inſtar. Nam quid ad
 pronunciationem Iudicum? Quid ad inſtrumentum? Quid
 (ut tuo uerbo utar) ad documenti literas? Quid denique ad Sanctio.
 ſucceſſionem ſanctio? quæ proprie eſt lex cum terrore &
 pœna, & ſi à quibuſdam aliter uſurpatur. Ut enim Ulpianus
 ait de diuiſione rerum & qualitate. Proprie dicimus ſanctæ
 quæ neque ſacra neque prophana ſunt, ſed ſanctione quadam
 confirmata; ut leges ſanctæ ſunt, ſanctione enim quadam ſunt
 O 4 ſubnixæ

subnixæ. Quod sanctione quadã subnixum est, id sanctum est, etsi deo non sit consecratum: Et interdum sanctionibus adduntur, ut qui ibi aliquid commisit capite puniatur. Quominus sic loqui decebat, eos qui ius regium, nec intra uerba tantum spernere uidebantur. Agnoscis nunc o mentis exinanite, quã exquisitè loquaris, quanquam accurate? Quanto melius tecum ageretur, si cum patre in sutrina sedisses, manibus atramento futorio, non modo sordidis, sed etiam graueolentibus, ac nonnũquam uerriculum, et si imbecillius, cum illo traxisses, quã quòd ad literas puerorum custos à patrono, uel domino misus es. FAC. Quod si quemadmodum à Papiensibus dictum est, acerbiora sunt aduersa, quã iucundiora prospera, dicimus præclare cum Ferdinando actum esse. Honestior elocutio si dixisses: Quòd si plus acerbitalis aduersis inest quã iucunditalis prosperis, præclare cum Ferdinando actum esse existimemus. LAV. O mentis exinanite. Superius hoc tolerari posse fatebaris autoritate, nunc eam repudiam. Ut quo sæpius me reprehendere niteris, hoc sæpius in illud censorium dictum incidas. Qui dum alienam inscitiam insectari uolunt, suã confitentur. Nisi uis me ad illud quoq; respondere, quòd dicamus mutasti in existimemus. Quod non tam inscitia, quã stultitia est argumentum. FAC. Sed Ioannes imperite atq; indocte. Homo quidem grauis probusq; ac strenuus, sed idiota. Tu certe magis idiota, quã ille, qui sic barbare loqueris, Quanto elegantius fuerat dicere: illiteratus, aut literarum ignarus. LAV. Si barbarum uocabulum est, si non utendum, cur eo tu in me pro Latino uteris? Tu qui me doces elegantius loqui? Est ne uocabulum barbarum, quòd in media Græcia, medijsq; Athenis natum est: usitatum Platoni, Aristoteli, Demostheni, Eschini, deniq; omnibus Græcis? An ignoras barbarum Græco contrarium esse, ut nigrum candido, ut amarum dulci, ut malum

bono

Idiota.

bono, ut tu mihi? At non est inquires latinis notū. Finge me detorsisse è Græco, quod superius autoritate Horatij præcepisti, quanquam unde scias an detorsim Græco ex fonte, qui nunquam (ut inquit Persius) Labra fonte proluxisti caballino, arrogantissime fatuorum, similis cæco, qui in solitudine oberrās auditos prætereuntes non rogat iter, sed intento digito doces. Quid si ego non detorsi? quid si multis iam seculis ostendam apud multos iam tritū, eosq; egregios? Inspiciamus, inquires, an sint egregij. Apud Hieronymum: Non habeo, dices, istum pro egregijs. Apud Ambrosium, Hilarium, Cyprianum, Augustinum: ultimum inquires nonnihil noui. Cæteros ne inspexi quidem: sed omnes in eundem reijcio gregem. Apud Lactantium: Hic, dices, dum Ciceronis materiā tractat Tullianus est, quatenus uero religionem Christianam, gregalis efficitur. Quid A. Gellium, Apulcium, Macrobiū? Ne hi quidem satis egregij? Quid, ne omnes peragam? M. Tullium? Appellabis ne ab hoc, qui ita ait in pisonem? Sed planè animi sui causa, ludos nobis idiotis relinquet. Et in eadem: Ea contemnis, quæ illi idio-
ta (ut tu appellas) præclara duxerunt. Et in Verrem sexta: Nō modo istum hominem ingeniosum & intelligentem, uerum etiā quemuis nostrū, quos idiotas appellat, delectare possent. Hinc idiomata, ut aromata, ut themata, ut peristromata, ut emblemata, ut toreumata, ut alia mille uenerunt. FAC. Neq; nunc de pecunia res est, de qua si certaretur, pudendum uobis erat, tantulum sumptum regi uestro non gratificari. Sed de pudore meo, de autoritate huius sedis, de fama apud exterarum nationes. Quo magis magisq; tua lego, eo magis inscitiam tuam intelligo. Pudorem dices quod honorem dicere debuisti. Neq; enim id pertinet ad uerecundiam, sed ad honorem ac dignitatem regiam, quod regi suo non gratificarentur. Melius itaq; & correctius loqui disce. LAV. Vter correctius loquatur pronun-

Pudor. *cient Iudices. Cicero pro P. Sylla: Si suus pudor ac dignitas nõ prodesset, nullum auxilium requisivit. Et pro eodem dico illud quod in his causis coniurationis, non auctoritati assumo, sed pudori meo. Idem pro Quintio. Deniq; omnia potius, quàm ius, quàm officium, quàm pudorem. Idem pro Flacco, Septimio ac C. Cælio testibus P. Serullius & M. Marcellus huius pudoris integritatisq; testes, repugnabunt. Idem pro Archia. Quare cõseruate hominem, pudore eo quem uidetis amicorum comprobati, tum dignitate, tum etiam uenustate. Et de legibus: Quid uero de modestia, de temperantia, de continentia, pudore, pudicitiaq; dicemus? Quintilianus cum alijs plurimis in locis, tum uero in prima declamatione, quæ sic incipit: Sentio iudices pudori iuuenis pro quo, minimum est, quod parricida nõ est, grauisimum uideri, quod absoluendus est contra nouercam. Cuius discipulus Plinius & ipse Orator eximius in epistola ad Amicũ scribens de honestissima muliere, inquit: Neq; enim aderat alius, qui defunctæ pudorem tueretur. Vlpianus lib. xxiii. de sponsalib. Palam quæstum facere, non tantum eam quæ in lupanari se prostituit. Verum etiam si qua, ut assolet in taberna, uel quæ alia pudori suo non parcit. Idem lib. xlvi. de iniurijs, & fam. lib. Aut si carmen scribat, uel proponat, uel cantet aliquid, quod pudorem alicuius lædat. Si placet historicus, accipe Cæsarem commentario primo: Vt quàm primum intelligere posset, utrum apud eos pudor atq; officium, an timor plus ualeret. Infinita sunt huiusmodi testimonia, quorum unum tibi decantabo è triuijs:*

Cato puerorum. *Productus testis (saluo tamen ante pudore)*

Quantumcunq; potes celato crimen amici.

Est ne hoc loco pudor, idem quod uerecundia, ut dicebas, siue ut correctius loquamur, confusio illa mentis, quoties facti nostri pudet? Qui pudor te si homo esses tenere deberet, quod
amicũ

amicum falsis criminibus accersisti: & pudorem eius, ad quem tu nunquam aspirasti, ledere tentasti: qui correctius etiam meliusq; dixisses, eo magis magisq;, ut cum illo congrueret, quanto magis magisq;. Vter igitur ab utro discet melius & correctius loqui: ego abs te, an tu à me?

DE CONFVTATIONE

Verborum Facij.

C A P. I I.

NEQVE uero scripta mea tantum, sed, o incredibilem furorem, quod etiam locutus sum, ut minus polite dictum carpere non pudet, in quarta inuectiua. Respondebo enim huic reprehensioni uerborū, prius quàm obiecta refutem sententiarū. **FAC.** Quis enim sermo tuus est, talis est profecto oratio, quem multi iudicio decepti, quod sunt ignari eloquentiæ, disertum & tersum putant: qui siquid in his studijs profecissent, facile deprehenderent, linguam tuam non Romanam esse, sed barbaram. Ego uos puniam ambos minitaris Antonio, & mihi dixisti in conspectu regis, ne dicam cætera inepta, atque irridenda. Sed si Romane & Latine loqui scisses, non uos puniam ambos dixisses, quo rudius & inornatius dici non potuit, sed utriq; meritas referam gratias, uel utrunq; ulciscar. O quàm multa notarem in sermone tuo, si te audire uellem, sed insanum ac dementem præsertim in nugis, quibus affluis non audio, quæ multi ut belle & ornate à te dicta laudant, & mirantur: Verū nō ex sermone iudicatur hominis facundia & doctrina, sed ex scriptis & operibus, quibus maior uis ingenij, maior ue cogitatio & cura adhibetur. Conferantur tua scripta cum meis, & æquum habeamus iudicē, tunc uidebis, quam parū disertus sis.

LAV. Dissero respōdere cōuicijs tuis. Interim te tenco ex tuis uerbis

uerbis prius uos contra historias meas scripsisse, quam ego te uerborum ulla contumelia afficerem. Siquidē ista quæ in me reprehendis ut barbara, postridie illius diei, quo cū Antonio iurgatus sum, quoq; die contumelia te affeci, dicta sunt, cum tu ad ulciscendam hesternam iniuriam, uel ad patrocinandum potius Antonio uenisti. Et certe nimitari se ulturum, eius est non qui fert, sed qui accepit iniuriam. Nūc ad tuam uerborum meorum reprehensionem: Qualis inquis sermo tuus, talis est oratio tua. Quippe uis hunc in pronunciando, illā esse in scribendo. Quā differentiam quis quæso te docuit? profecto non Cicero, Quintilianusq;: qui uolunt orationem, cū proprie accipitur, sic à sermone differre, quòd hic sedatior, remissior, pressior, ac tenuior, qualis philosophorum: Hæc ut in qua ornamenta, amplificatio nes, affectus insunt, popularibus accommodata sit auribus. Ideoq; Oratores uocari, qui istiusmodi genere utuntur, ut declaratur ex superiori Ciceronis exemplo. Non enim alia sermonis, alia contentionis uerba. Sed hæc te accusant, nō me ab accusatione defendūt. Dixi uos puniam ambos. Esto, rudis & inornatus sit sermo. Si negaro meum esse quo me teste conuincas? Nemo autem maducrit, nemo notauit, quum ipse reprehendisti, si dignum erat reprehensione: Nō erat inquis minus grammaticè dictū, sed minus eleganter, aut minus ornate. Ideo non reprehendi. Concedas ergo te stulte obijcere, quod nequeas probare. Sed age concedo à me dictum. Vtrum igitur magis uitiosum, grammaticè & latine, licet inornate loqui, an ut uos facitis idiotarū uerbis? quibus apud eosdem iudices cum exprobarem imperitian dicendi, ne lacesitis quidem fiducia fuit literate loquendi, ne uidelicet in errorem incidatis. Ex quo reprehendere iure uestro potestis errata cæterorum, qui ipsi nunquam erratis, nimirum semper iacentes nequando cadatis. Nescinus, inquis, eleganter loqui, sed scribere. Confrantur tua scripta cū meis, & non

pudet

Sermo.
Oratio.

Oratores.

pudet uos meorum accusatione scriptorū non esse contentos?
 & unum in aliena facie deridere nœuum, ipsos tota facie fico-
 sos. Ex scriptis & operibus non ex sermone iudicatur homi-
 nis facundia, & doctrina. Quid sibi uult ista oratio? Ais ne me
 faciundum & doctum, an negas? Si ais, cur linguam meam non
 Romanam uis esse, sed barbaram? cur inornate me locutum ac
 ruditer? Cur multa huiusmodi te posse in meo notare sermo-
 ne? Si negas: cur inquis non iudicari facundiam atq; doctrinam?
 Hoc contra illos dicitur, quasi loquendo facundi sint. Vides ne
 dementissimo dementior, intra tam pauca uerba te loqui repu-
 gnantia, atq; contraria? Quanquam ò doctum & oratorie ar-
 tis peritum, facundissimi quiq; oratores, uel Romani, uel Græ-
 ci, non ne ex dicendo tales habiti sunt, uel magis quàm scribē-
 do? Furiose qui te damnare iudicium publicum non sentis, hoc
 est regis aliorumq; quos ais, quia putent me disertum & ter-
 sum, quodq; laudent & mirentur me ut belle & ornate dicē-
 tem, iudicio decipi, tanquam ignaros eloquentiæ, nec habentes
 aliquos in his studijs profectus: quasi aut tu plus habeas elo-
 quentiæ, aut non sit optimus iudex oratorum populus, quod
 Cicero frequentissime Quintilianusq; testantur. Longa mihi in
 hoc suppedicaret, nisi assidue breuitatē sectaretur oratio. Eoq;
 regi (quatuor enim extitistis) persuadere conati estis, & cete-
 ris sedulo persuadere conamini, me multo melius loqui quàm
 scribere. Non sum ergo infaciundus, uel uestra cōfessione. Et ta-
 men non talē esse probare niteris, idq; duobus uerbis. Ex duo-
 bus ne uerbis minus ornatis, omnis mea faciundia periclitabitur?
 ob hæc duo barbarus ero? Ego uos puniā ambos. Hæccine ad-
 notationem legisti? Nihil est quod minus culte, minus elegan-
 ter, minus diserte dixerim? Profecto nihil. Alioqui id potius
 obiecisses. O meam singularem Demostheneanq; faciundiam,
 in cuius non scripturis, non accuratone aliqua oratorie, non
 saltem

saltem praemeditata, sed extemporali tumultuariaq; & obiurgatoria altercatione, nec apud eruditos (si aduersario credimus) quicquam notari potest minus ornatum, quam ego uos puniam ambos. Quod tu in loquendo quidem infans, sed in scribendo pristinae facundiae, emendas, mutans ambos in utrumq; & puniã in ulciscar, uel meritas referã gratias. Quid ais? an ambo in usu non est? ut apud Terentiũ: Opportune, ambos uos uolo. & T. Liviũ: Quos cũ pariter ambos benigno uultu excepisset.

Ambo.

Et iterũ: Sicq; eos ambos coronis muralibus donare. Et iterũ: Ambo praoptantes exilio modicã domi fortunã. Et iterũ: Tarquinios reges ambos, patrem uoluisse, filiũ perfecisse. Quod si usitatũ apud autores est, superest ut pbes me improprie usum,

Punio.

Hoc nõ facis Fatue, igitur accusas. Nũc de punio, quod duobus modis accipitur, uno cũ fontes plectimus: altero, cũ inimicos ulciscimur, quorum utrunq; uobis conuenit, quos uel pro furibus proditoribusq; uel pessime de me meritis mulctare debeo. Cicero de officijs: Sunt autem quaedam officia, etiam aduersus eos seruanda, à quibus iniuriam acceperis. Est enim ulciscendi & puniendi modus: atq; haud scio an satis sit, cum qui lacefferit, iniuriã suã poenitere. Idem pro Milone in Publium Clodium: Tu me iratum Sexte putas tibi, cuius tu inimicissimum multo crudelius, etiam punitus es, quam erat humanitatis meã postulare? Et pro eodem: Valuit odium, fecit iratus, fecit inimicus, fuit ultor iniuriã, punitor doloris sui. Et libro primo Tusculanarum quaestionum: Cum multi inimicos etiam

Punitus.

Puniantur.

mortuos puniantur. Errauit ne Cicero, quod punitus inimicos, & Lilius cum Terentio, qui ambo eodem quo ego modo dixerunt? At tu emendas elegantius. Sit ita sanẽ, loquebar ego ex tempore, non scribebam ut tu fecisti. Sed qui fieri potest ut elegantius, cum sic loquantur tam magni autores, quos tu furiose in me reprehendendo reprehendis? Quæ ratio alterũ
tuæ

tue emendationis modum ut ineptum refellit, eum tamen non mei defendendi, qui iam absolutus sum, sed tue facundiae perpendendae atque existimandae gratia inspicere uolo. Aisde-
buisse me dicere, meritas referam gratias. Ecquis me intellexisset eorum qui aderant? apud quos exquisitior sermo superstitiosus fuisset. Quotus enim quisque tenet differentiam inter gratias ago, habeo, & refero? mentior, nisi tu quoque cum Panhormita collega tuo istam elegantiam ignoratis, etsi à me in elegantijs traditam. Nam ut inoleuit apud plerosque, iam inde aliquot seculis opinio, refero gratias, idem esse quod ago gratias. Ideoque me dicentem gratias referam aliter accipissent, quam ego sensissem: sic apud eruditos minus latine dicitur, cum refero gratiam sit dicendum. Quam elegantiam uix ulli nostrorum temporum animaduersam cum traderem, attuli apertissimum ex Lilio exemplum: Hic afferam aequè apertum, sed tuo ingenio clausum, ex Ciccone pro Plancio: Cui pro me senatus gratias agendas putauit, ego à me gratiam referendam non putem? O te scitum correctorem? O politum emendatorem? qui lotas alteri manus tuis illotis, atque omni mandentibus illuue conaris abluere. Cuius ex illuue & illud est quod ais, scriptis & operibus: quasi scriptis non completamur opera, & prius ruditer deinde inornate, & ue, pro q.
Taceo quòd dissipate, & eadem sepius loqueris incipiens tunc cum desinis. Quibus uerborum rerumque uitijs ubique scates, & in isto ipso opere de felicitate, de quo mihi aliquid nunc dicendum est. Ais enim. FAC. Praesertim cum te audiam maledictis & obtreccionibus haud finem facere, librumque meum de uitae felicitate carpere, atque contemnere. Et iterum: Nunc tantum superest, ut libri de uitae felicitate quem uituperas, defensionem subeam. Reprehendis, ut audio, quòd colloquutores non fecerim sepius repugnantes, et praecipue, quòd Lamola facilis sit in assentiendo

Gratias ago, habeo, refero.

Scripta opera.

tiendo his quæ Guarinus asserit. LAV. Testor fidem, tu cogis in aliud me uenire certamen. Nimia confidentia niteris, suæ pramodum te iactas, & ad prædam tuorum gregum armatū hostem sollicitas. Ego tuum opus uix sumpsi in manus, cum illud communis amicus, abs te legendum accepisset, in quod me nihil ante iniuriā acceptam dixisse uelis nolis ipse testaris, qui in prima inuectiua huius meæ detractiois non habuisti mentionem. Ex quo manifestum est, quicquid dixi, id me iusto cōmotum dolore dixisse. Quanquam quantulū est, quod in te reprehendo. Si libros tuos, quos tu librum uocas, perlegeram, licet agnoscas modestiam meam, qui ex plurimis qualia in historia illa, & inuectiua notaueram uitijs, ut mox ostendam, unum notauit, ac uix notauit. Si non perlegeram, sed primas tantum paginas euolueram, non potui colligere uitia tua, non quod potuissem, uulnera infixi, id est, non debes tu tantopere iniuriam expostulare, non debes propterea efferri insolentius: nam ut rem tibi aperiam, particulam tunc operis inspexi, non tuo, sed alieno chirographo scriptam. Postea uero cum tibi rescripturus essem, ad ipsum Archetypum ac chirographum tuum, non dolo malo, nō fraude, non prodicione (ut uos in me egistis) sed prudentia & uera uirtute perueni: quomodo sagacissimus imperator latronum latebras, & piratarum receptacula peruestigat. Tenco itaq; te tua manu, ut nulla tergiuersatione, nullo mendacio queas effugere. Miraris, quòd fore non credideris, tuam scripturam in meam uenisse potestatem: sic mirari prædones solent, cum suamet arte capiuntur, quod quanti momenti sit, paulopost apertius senties. Quam ob rem fallaci fiducia mihi insultas, inquiens. FAC. Cur me inelegantiae non carpsisti? cur non falsæ latinitatis, ut ego te fons elegantiae & eloquētiæ flumen? I. A. V. R. Quasi non te correxerim in inuectiua, atq; historia, hoc non modo immemor, sed etiam ingrate: licet non

omnis

omnis inmemor ingratus, nisi referre gratiam uoluisti, & amice emendantem inimicissime carpere. Cur non te carpsi inquis falsæ latinitatis? En te carpo. Vbi enim falsam legisti latinitatem? ubi carpo cum genitiuo sicut accuso? Cur non inelegantia? ubi inelegantiam legisti? quod, sicut infacundia & ineloquentia, uidetur mihi in usu non esse. FAC. At te pudor tenuit: At ille pridem in te extinctus est. LAV. Quis pudor tenere me debuit? non mecum propinquitate coniunctus, non de me bene meritus, non magnæ inter tuos opinionis & fame. Nihil minus restat pudor ille, ne inimici operi detraberem. FAC. An timor & audacia perditæ? LAV. Quisnam timor? ne hoc quidem exprimis. Eadem uesania, nisi uis ab omnibus intelligi fulgurans fulmen tonantis eloquentiæ tuæ mihi fuisse extimescendum. FAC. An religio: at contra fidei nostræ doctores inuectus es. LAVR. O fustuario digne, religione retentus sum, ne libros tuos carperem? Nunquid sacer tu sacratuq; es, ut in te formidemus dicere, nisi in Panhormitæ sacratio, ubi frequens es, deo fuisti initiatus Phœbo uel Baccho, uel Veneri? Et quoniam de religione agis, eaq; uis me retineri debuisse. Vide quàm retinear, qui illa te male utentem reprehendo. Vbi enim pro religione nostra apud Paulum, apud Euangelistas, denique apud Hieronymum inuenisti fides nostra, cum, ut ille testatur, fides sine appposito dicatur, pro religione Christiana? Nihil ergo aliud est ad Panmachium inquiring, nihil enim prodest, absq; operibus cœlibatus & nuptiæ, cum etiam fides, quæ proprie Christianorum est, si opera non habuerit, mortua esse dicatur. FAC. Nihil ergo aliud est, quod destiteris, nisi quia eiusmodi, quod reprehenderes non reperisti. LAV. Quod destiteris posuisti pro eo, quod est, cur prohibitus sis, cum desistere sit ab incepto desinere. Atqui ego non

Carpo.
Inelegantia.

Destitoe

Canina elo-
quentia.

cos uersus, tam multa in te notavi peccata, quid in libris illis
existimer fuisse facturus? Sed absit à moribus meis in quempiã,
ut ueteres aiunt, caninam exercere eloquentiam. Tu hanc mo-
destiam, lenitatem, grauitatem meam, interpretaris diffiden-
tiam: & ob id mihi sine ulla moderatione insultas. Et quo mo-
do post hæc lauta conuicia, possum non de opere tuo isto tam
praclaro dicere, recedereq; paulum à natura? & quoniam in
scenam intrare coactus sum, fabulam peragam: Dicam itaque
primum de uerbis tuis: secundo loco de rebus, ut tibi reddam
rationem. Vbi, quod ad uerba attinet, docebo non modo, quæ-
admodum loquaris emendatius, uerum etiam quemadmodum
inemendate loquentem castigas, & si tibi etiam cordi est car-
pas. Breuiter enim & modice facere debueras in me, ut nunc
ego in te, licet à te prouocatus impulsusq;. FAC. Multaq; ab
antiquis & contemporaneis nostris grauiter, & ornate scri-
pta occurrerent. LAV. Apud quem contemporaneos lege-
ris doce: ueteres enim, & qui Romane scripserunt, æquales hu-
iusmodi appellant: Poëta æquæuos præcipue senes: nonnulli re-
centiorum coæuos, & coætaneos. FAC. In quem regem de
uita beata libellus conuenire potest magis, quam in te? LAV.
Conuenire tibi dicimus, non in te ut alio loco admonui. FAC.
Et multa uerba de mutua ualitudine. LAUR. Quid sibi
uult istud mutua ualitudo, quod non modo exemplis, sed etiam
ratione dicere prohibemur. Nam sicut recte loquimur mu-
tuus amor, mutua beniuolentia, mutuuum odium: ita perpe-
ram mutua sanitas, mutuuum robur, mutuuum ingenium, doctri-
na, opes, uires, ualitudo: quippe cum hæc, ut illa, inuicem non
respondeant. FAC. Sed de omnibus unum atque tanquam
de parricidis, & sacrilegis iudicium tulisti. LAUR. Habere
iudicium quis dicitur, non ferre, sed sententiam sicut superius
probauit. FAC. À quo nedum re, sed etiam uita spoliatur.

Si di

Contemporaneus
Æquales.
Æquæui.
Coæui.
Coætanei.

Conuenio.

Mutua uali-
tudo.

Iudicium habe-
re non ferre.
Nedum.

Si diligentius elegantias legisses meas, quanquam nunc ex historijs, ut uideo, multa didicisti, sic dixisses: à quo uita spoliatur, nedum re. Semper enim nedum secundo uerbo applicatur, ut in elegantijs latius. FAC. Prosperis illorum rebus collatantur, aduersis uero contristantur, & condolent. LAV. Collatantur &c. Profer auctoris nomen, qui te docuit isto modo loqui, collatantur, contristantur, condolent, præsertim cum hoc datiuo seu ablatiuo: Nam peritorum huiusmodi loquendi consuetudo. Ob prosperas illorum res ipsis gratulantur: ob aduersas misereantur, eorum uicem dolent. FAC. Alter suorum manu, ut quidam putauerunt, enectus, mane inuentus est mortuus. LAV. Quasi uero qui noctu occisus est, possset mane uiuus inueniri. Nescisti enim imitari quod uoluisti, quale est Liuij, Vt & uno ictu transfixum per latus occiderit, hoc est, transfigendo occiderit. Et Ciceronis, Atque hunc ille summus uir scelere solutum periculo liberauit, id est, scelere soluit & periculo liberauit, quæ duo diuersa non sunt, ut in tuis enectus & mortuus. Ideoq; Liuius secus, ac tu dixit. FAC. Tandem qui obuersati uestibulo Tribuni fuerant, nunciant domi mortuum esse inuentum. LAVR. Sed hoc rei forsitan uitium est, illud uerbi enectus, cum necatus dicere debueris, non modo quia ille quem Eneclus.
Necarus. significas ferro est interfectus, & necatus interdum sine ferro, ut apud Ciceronem, ueneno necatus. Et Quintilianum, fame necatus: sed quia semper apponitur ad enectus genus pœnæ, ut gelu & illuie in transitu Alpium enecti Carthaginenses: enectus siti Tantalus. Manibusq; non manu suorum dicere debeas. FAC. Cum multos uideam uiros, summo loco natos, militiam proficisci. LAVR. Vt militiæ pro militia usitatum est. Vt apud Liuium: Hoc anno domi militiæq; gesta: Militiam.
Militiæ. sic haud scio, an militiam pro in militiam repererim, ut apud Terentium: In militiam proficisci gnatum Cliniam amantem

Antiphilam compulit durus pater. FAC. Verum ut hanc partem breuiter absoluamus, haud longioribus immorabor. LAV.

Longiora.

Longioribus ineptum est uerbum, quia nec breuioribus dicimus, sed paucis seu paucioribus. Igitur pluribus aut multis, aut certe longius siue diutius, fuerat aptum uerbum, sicut breuius.

**Suadere.
Disuadere.
Peruadere.**

FAC. Est profecto difficile, disuadere hoc uulgo. LAV. Si elegantias meas studiosius euoluisses, nam aliquid illinc, uel per te, uel per alios haufisti, scires non in euentu positum esse disuadere, sicut nec suadere: persuadere uero in euentu siue in effectu. Itaque non est difficile disuadere: quia nec suadere sed persuadere, quod disuades uel suades, id est, inducere eos, quibuscum loqueris, in tuam sententiam, ut aut non sentiant, quod tu ais non sentiendum, aut sentiant quod ais sentiendum. FAC.

Contentus.

Sed num existimabis, uel Scipionem, uel Hannibalem, uel Fabium fuisse contentos? LAV. Contentos pro felices, accipis praeter eruditorum consuetudinem, qui sic loquuntur, Paruo natura contenta est. Praeterea contra grammaticam locutus es, cum singularis numerus hoc loco ob disiunctiuam requiratur.

Diffusio.

FAC. Praeterea nominis illa diffusio, quam tu magnam atque optabilem rem iudicas. LAV. Improprium est nomen in hoc sensu diffusio, duntaxat in prosa. FAC. Tamen peruicacia

Scienter.

quadam inducti opiniones obstinate defendunt: quos etiam longe magis reprehendendos putarim, quam eos qui scienter: docti tamen & eruditi contra ueritatem pugnant, ut aduersariorum argumenta perspiciant. LAV. Scienter pro scientes posuisti, cum scientes idem sit quod consulto, uel de industria, uel dedita opera, uel non sciendo: scienter uero quod docte & perite artificioseque; ut in elegantibus. Etiam peruicacia defendere & obstinate, idem est. FAC. Propterea perfici quod coeptum est hodie, quam in crastinum extrahi praeproptero. LAV.

Extrahi.

Extrahi est extendi non differri. Ideo melius paulo ante dixisti

xisti, nisi forte in crastinum diem differri mauis. FAC. Ea dico quæ magis, uel defensa, uel impugnata fuerunt, quàm breuius potero exponam. LAV. Quàm breuius apud cruditos inau- Et breuius potero.
ditum est, sed quæ breuissime, et item in cæteris de quo latissime in elegantijs disserui. FAC. Quos libros quodam die apud communem amicum offendi te legentem, quos si perlegisses, ac sæpius relegisses, melius tecum actum esset. LAV. Tanetsi in his quæ illinc, siue per te (ut superius dixi) siue per alium accepisti, quàm gratus, ipse tibi es conscius. FAC. Excellentem primo corporis figuram et staturam arrectam. LAV. Sallustius qui nonnullis in uocibus quasi parum uerecundis à quibusdam reprehensus est, de animo nunquam dixit arrectus, de corpore autem, ut tu, quantum memini nunquam, nec ipse, nec alius nisi poeta. Erectam igitur et honestius, et magis proprium fuerat. FAC. Num Brutum Romanæ libertatis autorem, filios securi percussos uoluptatis gratia peremisse? LAV. Idem quod superius uitium, quoniam nõ sunt duo diuersa securi ferire, et Erectus.
perimere: satis erat, ac satius dicere, securi percussisse. FAC. Cũ quidẽ illa alterius extrinseca rei causa expectatur. LAV. Ex hoc in superioribus notauimus, non nomen, sed aduerbium esse Non diuersa pro diuersis.
extrinsecus, ut intrinsecus, ut altrinsecus, ut secus unde componitur. FAC. Sed cum commune quodq; bonum et mediocre non possit abs te comparari. LAV. Communissimum quodq; bonum dicimus, non commune, Tribuimus enim quisq; quæq; quodq; superlatiuo: omnis autem positiuo, ut in elegantijs copiose disputauim. FAC. Arrigendos in cœlum oculos, aut religionis gratia, aut rerum diuinarum cognitione. LAV. Nõ adnoneo iterum fuisse uitandam uerbi obscœnitatem, sed solœcismum esse, cognitione, pro cognitionis, uel ob cognitionem. FAC. Quantis licet animi et corporis, et rerum externarum Altrinsecus.
bonis plena sit, non miserrimam iudicet. LAV. Quantis licet.

- oro quantiscunq; quo autore dixeris nescio. FAC. E quidem mihi intelligere uideor nos, ita natura comparatos esse. LAV.
- Natura compa-
rati hom.
Comparatum
natura.
- Nusquam legi natura cōparatos homines esse, sed genitos, sed creatos, sed generatos, sed factos. Comparatum quidem natura dicimus, sicut comparatum legibus, comparatum moribus: ut in elegantijs. FAC. Vbi plura bona insunt, quàm omnium mortalium linguæ effari possunt. LAV. Dicendum erat quàm ut ea, uel quàm quæ omnium mortalium linguæ effari possunt, ut in elegantijs. FAC. Quorum nunc planctus perhorrescimus, quorum uel ortus, & occasus tanta cura & formidine obscuramus. LAV. Ve, semper pro q; accipis, quod pueris etiam plebisq; qui grammaticam docentur, notum est, idem esse quod uel.
- Quo ad.
- FAC. Quibus profecto quo ad splendorem illustrius, quo ad ornatum & uarietatem pulchrius. LAV. Iterum reprehendi hoc uitium. Tolerabilius seu melius, si dixisses, quantum ad splendorem attinet. FAC. Eiusq; immensam potestatem, ac sapientiam spectent atq; perpendant. LAV. More non sanè facundorum scriptorum, accipis perpendunt, pro intelligunt, cum perpendere sit exacte considerare, ut in elegantijs. FAC. Ut cum illo beatorum cœtu congaudere ualeamus. LAV. Tuo uitio, quod in me uitium non est, cum te tuis artibus refello, sæpius reprehendo. Nam ubi apud illos, ad quorum tribunal me citas, congaudere legisti? Atq; hæc hæctenus. Non enim quicquid ferarum in saltu isto est indagauimus: eas tantum quæ in transitu inuestigantibus nostris canibus oblatae sunt, capisse contenti.illum quoq; leporem, quem in epistola ad Robertum Siroziam scripta, & in calce codicis adscripta, uelut in extremo saltu cubantem, nostri canes odorati sunt, capere libet. FAC. Et è contra, quæ mala ad alias species deuenere. LAV. Cicero & eius similes è contrario, uel contra non è contra, sicut nec de longe, nec de propè dixerunt. Potest & illud, siue
- Perpendo.
- Congaudere.
- E.contrario.
De longe.
- inter

inter uerborum, siue inter rerum uitia addi. FAC. Partes dia Partes dia
 logi. LAUR. Quasi aut sint aliqua partes illius dialogi, ut logi.
 Stoicorum, Peripateticorum, Epicureorum, siue nominatim sin-
 gularium personarum, ut tibi dedi partes Antiochi, mihi sum-
 psi Archesyle: aut partes omnes, quae in dialogo sunt tribuan-
 tur uni, quod neq; fieri potest, neq; tu sentis.

DE INEPTITVDINE RERV M

et sententiarum in opere Benedicti Facij.

CAP. III.

VENIO nunc ad rerum uitia, nec tua subijciã
 uerba. Nam totidem libris opus esset: sed eate-
 nus de illius uniuersitate pronuntiabo, quatenus
 crimen, quod mihi obijcis ut tui operis detracto-
 ri, dilui possit, et quales isti libri (ob quos superbis ut sibylla
 dignos) sint, iudicari. Quereres quod audisti me in illis notare,
 quod feceris collocutores non sepius repugnantes. Et præci-
 pue Lamolam nimis in assentiendo facilem: huic responsioni,
 postquam satisfecisti, ut tibi persuades: quod an ita sit, mox ui-
 dero. Ad extremum omni uerborum petulantia debaccharis,
 quasi non unam notam obiecerim, sed inuectiuas in te, ac Phi-
 lippicas scripserim. Quod meum crimen, quale sit, tuo unius
 probabo testimonio. Sed ero breuior, quoniam tibi responsum
 satis esse potest ea epistola, quam Roberto Strozia, uiro cla-
 ro, scripsi. Verba autem epistolæ hæc sunt: Animaduerti ex
 tuis literis perbreuibus, id quod per hosce dies ex te audi-
 ui, uideri tibi Lamolam, cui partes dialogi mei tribuo, nimis
 facile concedentem omnia Guarino: quod et quidem alius,
 quem honoris causa non omnino, dixisse fertur. Ait enim Lamo-
 lam uictas ubiq; præbere manus, quasi nescientem obiectam cõ-
 fitare. Ab ista oratione ut me tibi dixisse memini, pace tua lo-
 quar, lōge Roberte dissentio: En idem et mihi displicuit et illi:

imò & illi & mihi. Siquidē prior ipse uidetur annotasse, cum in uestro colloquio, non sit habita de me mentio, & eijsdem quibus ego uerbis notasse. Non ergo pro atroci iniuria existimandum sit, si feci quod alius & doctus, & grauis, & amicus tuus fecit. Ille prior, ego posterior: ille apud te, ego apud eos quos tibi renunciaturus non credidi: ille literis, ego uerbis: ille sapius, ego semel omnino: ille sua sponte, ego rogatu quorundā: ille accusator, ego iudex, testis ue: ille satisfieri sibi postulans, nec admittens satisfactionem tuam, ego sic loquutus sum, ut iure optimo queam negare si uelim: ille absens, ego præsens, & quod omnium maximum est abs te iam plus quam grauisime lacesitus: ut incredibilis quaedam uideri possit mea lētitudo, modestia, lenitas, mansuetudo, patientia, quod me non aliter uultus sim. Et tu uir ferox, immanisq; natura, tantulum ferre. non potes, exæstuas, & in me ferro, igni, serpentibus armatus irruis, à te quoq; ipso dissentiens, cum inquis: Hæc sunt bone Laurenti, quibus motus sum, ne frequentiores contradictiones in libro meo induxerim. Sed cum tibi improbari facile fero, modo illū probari sciam & theologis & oratoribus omnibus, quibus illum antequam ediderim, ostendi. Cur non probatur hoc ipso in loco Strozæ tuo? Certe uirum clarum appellasti. Caue ab oratoribus eum, theologisq; seiungas, quem nequaquam reor ipse seiungendum. Nam ceteros, qui iudicare possunt, atq; adeo omnes qui inspexerunt opus illud, scio contemnere. Quod cum ita sit, quid inani gaudio mihi gloriaris infelix: quid te falsis (ut inquit Vergilius) ludis imaginibus? A qua insania, quātum in me erit, te reuocabo: nec perire sinam, nec Hippocratis aut elleborum, aut uincula denegabo. Existimas & Roberto, & mihi, & ceteris, si qui te aly istius erroris monuerunt, satisfecisse, similis ebrio, se ebrium perneganti: cum, ne multa repetam, inquis: Itaq; cum scirem Lamolam natura facilem, & non perti

pertinacem esse, uolui hominem secundum naturam & consue-
 tudinem eius disputantem facere, ne contra decorum uiderer a-
 gere. Si uero te disputantē induxissē, quem scio cōtentiosum,
 repugnantem pertinacem, ab opinione tua nūquam recedentē,
 putassē equidem me cōtra decorum facere, & reliqua. O ca-
 put fanaticum ac uesantum, ut iam de opere tuo pronūciam, in-
 telligasq; qualis fuerit haecenus in me moderatio: quid magis
 decoro cōtrarium, quā eam personam facere disputantē, quæ
 disputare, aut nesciat, aut nolit. Tradere arma, uel ad ueram,
 uel ad umbratilem pugnam, ei qui ad primum statim congres-
 sum terga uertat, tela ponat, & se, antequam uictus sit, uictum
 esse fateatur? Nescis quæ sit natura disputationis? Eadē pro-
 fecto quæ pugnae. Aut non descendendum est in certamen, aut
 acriter decertandum. Tu cum ueritatē, cum summum bonum,
 cum felicitatem inuestigare te prædices, & alijs uelle osten-
 dere, non ipsius naturæ rationibus, sed confessione disputantis
 ex aduerso probabis? Est facilis nimium ad concedendum La-
 mola? fecisses alium minus facilem. Neq; enim historiam, neq;
 dialogum scribis, ubi pro nostro arbitratu sermonem, cui uo-
 lumus, attribuimus. Vbi non orationem personæ, sed personam
 orationi accommodamus. Vbi nihil admodum refert quis, sed
 quid loquatur. Nam personam ferè, aut autoritatis gratia,
 aut uenustatis asciscimus. An ita te Marcus Tullius, cum alijs
 multis in locis, tum uero in Catone maiore facere docuit?
 Cum inquit: Omnem autem sermonem tribuimus non Ti hono-
 cidam, ne parum autoritatis esset in fabula: Sed Marco Ca-
 toni seni, quia nulla uidebatur aptior persona, quæ de ætate
 illa differeret, quā eius, qui & diuissime senex fuisset, & ea
 in ætate præ cæteris florisset. Tu attribuis primā (quæ asper-
 rima solet esse) pugnam homini, si tibi credimus, imbelli, pau-
 do, & ut semel dicam, præuicatori. Præuicator enim est,

Præuicator.

P 5 ut Vlp

ut Vlpianus definit, qui causam aduersario suo donat, à parte actoris in partem rei concedens. Quanquam peruicacissime factorum, non est quòd mollitiem, segnitiemq; disputantis accuses, ut in alterum crimen refundas, amicumq; uituperes. Noui hominem & constantem, & retinentem suæ dignitatis, atq; uirilem in disputando. Qui tibi forsitan idcirco leuior uidetur, quia ipse furiosus es. Quid dixi uidetur? imò istud ad tempus finxisti, istud stultitiæ uelamentum prætendis: nam nõ Lanolæ sermonem, sed tibi attribueras homini, ut stultissimo, sic pertinacissimo, ut ex ipso libro, qui penes me est manu tua scripto docetur. Vbi tuo nomine cancellato, illius induxisti. Quid habes nunc fatuissime, quod contra hiscas? dic nunc te deseruire uoluisse personæ. Teneris nunc, teneris non modo pro inepto, uerumetiam pro mendaci, atq; periuro. Quantopere nunc torqueris & rumperis, fur alienorum librorum, quòd libros contra te tuos exhibeo, quòd tua te manu conuincio, iugulo, strangulo, & firem ad se suo laqueo suspendendum adigo. Sedo incredibilem inauditamq; dementiam. Non tam mollietates ac stultitia singularis est, in defendendo proposito, quam in proponendo. Quis enim, ne omnia prosequar, quamlibet pertinax, & te, si fieri potest, pertinacior, ea defenderet, quæ facis illum proponentem? An si quis dicat hominis felicitatem & beatitudinem esse, agricolationi operam dare, aut militiæ, aut principum sequi aulas, aut consequi sacerdotium (Hæc nanque & huiusmodi subinde, pro beatitudine proponuntur) diu perstare in sententia uelit? Quæ etiam confutare conari ineptum sit, nedum confutanda proponere, prorsus ut si sibi quis præuicatorum aliquem apponat, quo melior ipse patronus existimetur. At enim discipulus Guarini Lamola fuit. Sileo quàm decorum sic in dialogo plurimum, discipulum, & hunc assidue, cum præceptore contendere, Ideo ne pueriliter

interro

interrogantem, & plusquam pueriliter induxisti? Egregia profecto ratio, & per Iouem lapideum egregia. Putas me iocari? Opto sit ille propicius fatuus, & laurum solito feriat fulmine, infestario loquor. Tibi enim omnibus pueris stultiori, sermonem illum stultissimum attribueras: ut fatuè pugnam intres & relinqueres. Hactenus de una persona, de qua quid sentirem, aperte me pronunciare coëgisti. Quid de duabus alijs, Guarini, & Antonij Panhormitæ? Nēpe tui es similis, de quibus, ut cumulatiuè nostrum sit in te beneficium, etiam pronūciabo, cum duos uerborum errores in superioribus tuis dictis notaucro. Vnum, quibus illum antequam ediderim ostendi, cum dicere deberes, antequam ederem, uel anteq̄ edidi: uideris enim nondū edidisse, quale est, anteq̄ peccauerim uis me accusari, & antequam ediderim libros nolo transcribi. Alterum, uolui hominem secūdam naturā & consuetudinem eius disputantē face- re. Pro suā dixisti eius. In personis, tum cōmuniter, tū separatim, peccatum est. Cōmuniter quidē, quòd hi duo nunquam in mutuū uenere cōspectū, quòd hoc tēpore, quo sermo fingitur, collocutores sicut ian plurimis annis in diuersissimis prouincijs agunt, quòd inter se nō amant, & tacitas similtates gerūt: Cū Guarinus se spoliatū ab Antonio libris, hic se ab illo spoliatum fama, et si semper fuit infamis, existimat. Separatim uero, quòd Guarinus Græcarū literarū longe peritissimus, tamē sic inducitur, ut nullū Græce doctrinæ det specimen, nullamq̄ significationē, nullius autorū Græcorū meminerit, nihil nisi ex Latinis gestis librisq̄ repetat. At nescire te nisi lingua latina inquires. Nō introduxisses Græcū hominē. Ex quo nō modo decorū nō seruatur, sed etiā tanto uiro fit iniuria, q̄ præter dignitatē suā locutus inducitur. O ubiq̄ fatuū caput, ac uesanū, quem suis libris honestare conatur, eum summopere dehonestat: quanq̄ cui honesto uiro dignitatē addere possit tua oratio? Sed huic delictō ueniam

Antequam ediderim.

Eius pro suam.

Guarini & Panhormitæ similtates.

ueniam do, nisi quod sequitur cētuplo est grauius. Tu ne Guarinum ca literatura, ca etate, ijs moribus, ca autoritate cum
 Ironia. Panhormita cōiungis, à quo ille se & esse uult & uideri seunctum? Gratulor hoc nomine etiā atq; etiā tibi Guarine, quòd ut Homerus, & Vergilius, Demosthenes, ac Cicero, Scipio & Lælius, cæteraq; huiusmodi paria, uel nominantur, uel pinguntur. Sic tu qui cum Antonio Panhormita in Fatui, uelut tabula pictus aspiceris, ad posteritatis memoriam reseruaris: retulit tibi gratiam discipulus tuus, quòd illum instituit gratis: fecit quod paucorum est hominum, post annos quinq; & uiginti quam debere coepit, cum fide satisfecit, rem & tibi & sibi decoram. Siquidem cum Panhormitam tuo consortio studet ornare, te quantum in ipso fuit, illius consortio uehementissime deornauit. Verum & tua uirtus & illius nequitiæ, et huius stultitia maior est, quàm ut dissimulari possit. Etenim ut iam de Panhormita agam, quid minus consentaneum, quàm huic homini cunctorum scelerum exemplo, omniumq; qui fuerunt deterrimo atq; teterrimo dare sermonem de uirtute, de felicitate, de summo bono, de beatitudine, de paradiso? ut mihi materia ipsa ob ipsius personam sordescere, ac male olere uideatur. Quis enim peius de religione Christiana sentit? quis peius de moribus, de utroq; sexu, de seculi nostri pudore meruit, quàm Antonius Panhormita? usq; adeo si uera (quod fieri non potest) fuisset oratio, tamen alteri, cui uita, cui fama integra, potius attribui debuit: Lacedæmoniorum exemplo, qui cum ab improbo quodam ac minus strenuo dicta esset egregia in senatu sententia, ne talem uirum secuti fuisset uiderentur, iusserunt alium infacundum quidem, sed fortem ac strenuum eandem sententiam dicere, ut præclari consilij, præclarum sequerentur autorē. Illi malo uiro bonam orationem detrahendam, quæ eius esset, tu induendam quæ sua non esset putasti. Tametsi quid simile inter
 illam

Panhormitam
 fugillat.

Lacedæmonio-
 rum facium.

illam, & hanc materiam? aut quid in illo improbo Lacedæmo-
 ne fuit, horum flagitiorum, probrorum, dedecorum quæ in isto
 sunt? Nunquid domi suæ exoletorum lustra ut leno, uel mango
 publice habuit? num conuenticula aleatorum? Num contra
 fœminas pro pusionibus scripsit? Num pro externa contra
 paternam religionem uulgò disseruit? Num unam uxorem per-
 emit, alteram quia filiam matri præponebat, amisit? Tertiam
 deformissimè enut? Num de impudicitia sua nefandissima sic cõ-
 posuit carmine, quod opus hic Hermophroditum inscripsit, ut
 M. Antonius de sua temulentia? Num tantum sceleratus uir
 Antonius, omnium Antoniorum sentina, in quo barbaricam
 planè Africanamq; libidinem agnoscas, & nõ etiam ignominia
 notes? At, quanta ignominia? Certe bis in celeberrimis Italiæ
 locis. Primum Ferrariæ cum papa synodo adesset: Iterũ Me-
 diolani, omnium populorum frequentia inspectante, per imagi-
 nem chartaceam crematus est. Tertio per seipsum cremandus
 ut spero: I nunc Fatue & dic te rationem decori habuisse, &
 inscribere uoluisse personæ. Ego uero (si qua mihi fides est)
 haud facile dixerim, quid scribere potueris magis, non modo
 indecorum, sed omnino nefarium. Atq; hæc de personis. Quid
 porro ipsa tractatio, quæ coniuncta cum eisdem personis est?
 Nimirum uel ex hoc satis signi erit, quòd hi duo tanquam di-
 sputantes, & suam uterq; causam defendentes inducuntur. Sed
 tanquam eiusdè causa patroni, ut alter alteri succedat, & suc-
 cedat non quasi defatigato priori, non quasi ipsi adstipulator,
 non quasi duo rerum capita habente materia, suum quisque
 pertractet: sed quam orationem alter instituit, alter exequa-
 tur: uterq; stultissime: prior, quòd sine causa imperfectam re-
 linquit disputationem: posterior, quòd argumenta, quæ alter
 pro se parauerat, illi ipse priori inculcat, ueluti incognita re-
 ferens, quæ non nescit eadem esse notissima. Sed quid faciat qui
 collo

collocutores inducit, nisi loquendi vires seruentur, omnino circumspecta cogitatio, ut scias idem in cæteris personis, quod in Lamola fuisse cõsiliium, attribuere singulis indecoram orationem, dum opus queat appellari dialogus, capteturq; ab autore fauor hominum quos facit disputantes. Quanto satius erat, si disputatione eruditorum fingere nesciebas, persona tua loqui. Non grauium doctorumq; hominum, sed unius puellæ et duarum anicularum, mihi uideris fecisse colloquium. Ex quo qualis stilus sit, de eo nanq; ad extremum dicere habeo, satis colligi possit: de quo uelut in medio omnium, qui usquam sunt doctorum eloquentiumq; conspectu, positus testificor. Haud ueritus insolentiæ crimen, si Iuliani Sedigiti uerbis dixerò, Si quis contra sentiat, nihil sentiat. Cuius stilus eiusmodi est, ut si quos audias disputantes, non rationibus (ut moris est) sed longe accersitis autoritatibus: non argumentis, sed nugatorijs testimonijs: non epicherematis, sed exemplis, ijsq; nulla diligentia, sed ut quodq; uenit ad manum: nulla inuentione, nulla disputatione, nullis figuris, nullis ornatibus, nulla grauitate, nulla deniq; ingenij commendatione, ut quiuis intelligat ac iudicet, nullũ nec naturæ, nec artis autorem præbere specimen: meliusq; se de eadem re, quàm hic fecit disputare posse. In quibus libris, nec oratores, nec philosophi, nec theologi aliquid recognoscunt, quod planè censerì queat oratorie, philosophice, nec theologice dictum: et de quo scribere quàm disputare potius oportuerit. Nec libros esse, sed ineruditum, inconsultumq; plusculorum ex quotidianis scriptoribus locorum aceruum, atq; congestum. Habes meum Fatue de tuo opere iudicium, ex quo licet intelligas, quanta fuerit, tum in me moderatio, ne de tuis libris omnia promerem, quæ sentirem, tum in te improbitas, quòd insultasti modestiæ meæ.

Stilus Facij.

De rerum

IA M tempus est, ut ad institutam sententiarum
disputationem transeamus. Cæterum nequaquam
ab ratione fuerit abhorrens paulisper eam differ
re, tum ut ei suum librū dedicemus, et item suum
questioni de moribus, tum ut dilatis uerborum uitijs, quæ in
meis uel sententijs, uel moribus reprehendendis aduersarius
admisit, hunc librum germana ac propria materia expleamus.
Hoc enim pacto nec ulla de uerbis controuersiq, ubi de rebus
agitur, intercedet, & suo tractata loco, & lucidius & iucun=

dus cognoscetur: in qua nostro instituto utemur, ut aduersa=

rium non recte loquentem, & breuiter & molliter reprehen=

damus. FAC. Non ad antarcticum polum, ut ad orientem,
sed ad arcticum, qui polus certissimus est, se conuertunt.

LAV. Poli duo sunt omnino, nec plures esse queunt: sicut nec
centrum, nisi unum in singulis globis, quas Græci sphaeras uo=

cant. Ex quo certior, nō certissimus polus, grammaticus sermo
est. FAC. Neq; hæc quoq; exornatio. Neq; quæ tam uicina
uolunt esse. An uidisti uspiam Liuium, cum de consulibus Ro=

manis in expeditionem euntibus scribit, de signis quæ ferebant
mentionem facere? LAV. Vidisti pro legisti accipis. Quemad=

modum ergo legisti mentionem facere, pro faciētem mentionē:
dictu absurdum est, ita uidisti facere. Præterea satius erat omit=

tere Romanis, cū cōsules nō nisi Romani fuerint. Ut prætercā
non solū consules insignia huiusmodi tulisse, nec solum in ex=

peditionem euntes. FAC. Quoniam eam rem dignitati populo
Romano sciebat esse. LAV. Honori res sunt, non dignitati: &
honor alicui habetur, non dignitas. Hic enim extrinsecus uenit:
illa uero intra uosipsos est, uel in nobis apparet. FAC. Hæc
porro

Porro. porro sententio. L A V. Tua sic incipit, qualiter nulla incepit
Definio. oratio, ut porro sedem in huiusmodi principijs haberet. F A C.

Opibus ac potentia illam ad postremum diffinis. L A V. Pro
 definis, ais diffinis. Est enim definio idem quod termino, quod
 metior, ut termino summum bonum uirtute, metior felicitatem
 uoluptate, tu definis omnia pecunia. F A C. A quibus credo id
 sumpseris. L A V. Sæpius admonui, te abuti coniunctiuo pro
 indicatiuo. F A C. Hic planè apertissime indicas admirabilem

prudenciam tuam, uulgaria inducens exempla. L A V. Planè &
 aperte in idem significationis incidunt. Igitur alterum redun-
 dat. Vulgaria quoq; pro illiterata accipis, nulla fretus autori-
 tate. F A C. Vix ulla extat memoria literarũ, itemq; prodi mo-
 numētis. L A V. Libuit tibi elegãtiæ affectatori imitari utrũq; ,

non peruidenti memoriam & monumenta idem esse, ideoq; nõ
 prodi memoriam monumentis. F A C. Abessentq; à suis uiginti
 millibus passuum, ab hostibus uero non plus quadringentos
 passus. L A V. Cur alterum numerum per ablatiuum, alterum

per accusatiuum protulisti? F A C. Ac præterea præter histo-
 riæ dignitatẽ, in qua huiuscemodi friuolarum quarumq; rerũ.
Ac præterea.
Quisq;

L A V. Vbi coniunctũ reperis ac cum præterea? In friuolarum
 uero quarumq; rerum bis peccasti: semel, quod quisq; superla-
 tiuo iungi debet, nõ positiuo: Iterum, quod in genitiuo plurali
 nunquam legitur cum adiectiuo, ut docui in elegantijs. F A C.
 Regem summa notare leuitate. L A V. Notatur quis infamia:

Notari leuitate. non autem leuitate. Infamia autẽ pœna est: Leuitas autẽ culpa.
 Quod si notare pro accusare accipis, genitiuo debueras uti.

F A C. Miseros captiuos, suæ gentis cultu corporis præditos.

Præditus, L A V. Non dicimus quempiam cultu corporis, sed forma, sed
 bonis fortunæ, sed bonis animi præditum: interdum & malis,
 ut calamitate præditus. F A C. Cur captiui pudore affici debe-
 rent? L A V. Vbi reperisti quempiã affici pudore? quis afficitur
 dolo

dolore, supplicioq; non pudore, aut uerecundia. FAC. Et fabulam pro uera accuratissime scribis. LAV. Quid sibi uult pro uera? Nempe pro uera fabula, quasi fabula illa uera non sit, nisi quando pro narratione accipitur. Potestq; tunc addi, uel falsa, uel uera, uel ficta: dicendum ergo fuit, pro historia, siue pro re uera. FAC. Ut cum expugnatam patriam uideret, tamen ab opere non discessit, donec texendo perseverans occisus est, murum texere perseverauit. LAV. Politius eloqui uoluisti, texendo perseverans, quasi participium hoc iungatur cum gerundio instar participij obtinenti, quod non secus est, quam si sic dicatur, perseverans texens: ut, quoq; non indicatiuum, sed subiunctiuum desiderat. FAC. Sunt qui dicant regem nulla arte, nullo ue consilio, ex regina liberos gignere potuisse, LAV. Virum ex muliere gignere liberos dici elegantius, proferto priscorum aliquem autorum. FAC. Hoc uel meretrix impudica abhorreret. LAV. Accusatiuum respuit hoc uerbum, quem tu ei dedisti: Amat enim ablatiuum cum prepositione, ut Cicero in principio Paradoxorum. Animaduerti Brute sepe Catonem auunculum tuum, cum in senatu sententiam diceret, locos graues ex philosophia tractare, abhorrentes ab hoc usu forensi & publico. Illud quoq; inconueniens est epitheton impudica. Ex hoc enim quod meretrix appellatur, satis significatur impudica. Ne aliqui uidearis aliquam pudicam esse meretricem, quasi hoc sit cuiusmodi uenum, quod & malum uocatur & bonum, dolus quoq; malus & bonus. FAC. De loco ubi diuertebat. LAV. Existimasti ac eandem habere rationem diuertor & diuersor: ita puto & ea propter errassi: nam diuersor tale est, quale conuersor. Et diuerto quale conuerto: diuersor illinc, ut conuersor illic: diuertor illuc, & conuerto me illuc. FAC. Qui satis essent, quando nusquam alibi peccasses, ad te perpetuo uituperandum.

Q. Lau.

Quando.
Ire in oculos.

LA V. Quando pro quoniam frequentissime inueni, pro si nunquam. FAC. Non auderes in hominum doctorum oculos uenire. LA V. Vbi legisti uenire in oculos, pro eo quod est, uenire in conspectum? Eodem dicitur modo uenire in oculos, quod ire. Atqui, ire in oculos est contra ire, & inuadere in oculos: ut apud Quintilianum, Ire in istos oculos, in ista ora debebat. FAC. An adhuc se scurram gerat nec ne? LA V.

Vt omittam uerbum illud scurram. Sunt qui nudius tertius me certiore fecerint, te legisse elegantias meas, è quibus discere debuisti non coniungi, au & nec ne. Cicero de officijs, Dcimus, nec ne in nostra potestate est. Cæsar, Vtrum prælitum committi ex usu esset, nec ne. FAC. Siquis rem huiusmodi in conuentu aliquo, pro uera recitauerit. LA V. Recitare pro narrare accipis, quod secus usus habet. Est enim recitare proprie ex scriptis ad uerbum apud alios pronuntiare, siue legere, ut audientes percipiant. Interdum quod instar lectionis est, apud eosdem pronuntiare memoriter: quæ aliquando legisti, uel lecta audisti, ut nihil ex tuo adijcias. De hoc ut recit in elegantijs. FAC. Quid oportebat dici de Francisci uestitu & barba? quid de rerum humanarum derelictione? quid de eiusdem hominis aptitudine ad res principum administrandas? quid illam sententiam interiecit? quid aliorum quos enumeras (sunt enim decem, si recte meminimus) commemoratio? LA V. Pro meo, renunciaisset rebus humanis, genus sermonis apud multos autores usitatum, substituisisti tuum uelut elegantius, rerum humanarum derelictione, ignarus aliud esse relinquere, aliud derelinquere: illud generale, hoc speciale: derelinquimus, quæ in periculo relinqimus. At cum opibus, aut magistratui renunciamus, non derelinquimus ea, sed relinquitur. Neque me præterit apud nonnullos legi deum derelictum, sed non quos tu me sequi iubes, & habere autores. Apud hos namque, neque derelinquere in istum sensum reperisse me meminimus, nec

An necne.
Recitare.

aptitudo

Relinquere.
Derelinquere.

aptitudinem, sed dexteritatem. Quid loquar de duplici solocismo? Nam unde interiectam sententiam regitur? Unde nominatius ille. Quid aliorum cōmemoratio? ut existimari possit tertius solocismus, ista uacillatio, ut igitur per accusatiuum, hic per nominatiuum interrogaueris? cum alioqui neuter casus, unde pendeat, habeat. FAC. Magnum cum ceteris in partibus, tum maxime hoc loco prudentiæ, & dicendi artis documētum edidisti. LAV. Quis unquam isto modo locutus est, & non sic potius? cum ceteris in partibus, tum maxime in hac documentum dedisti. Non enim documentum, quod est probatio præsenti tempori seruiens, edi dicitur, ut exemplū quod ad memoriam editur, ut apud Terentium: Quæ in te exempla edent. FAC. Quos credo imitatus sis. LAV. Imitatus es, latinius erat, ut superius sæpe notauimus. FAC. Cuius tantæ opes, & dignitas fuerant. LAV. Elegantius in numero singulari fuerat, ut uerbum respondeat ultimo supposito, quod est dignitatis. FAC. Usq; ad femora succinctam. LAV. Meum diuaticam mutasti in succinctam, quod diuersæ significationis est, ut apud Vergiliū, de Venere: Succinctam pharetra & maculose tegmine lincis. id est supercinctam, non ut accipis, & ego exprimo diuaticam, ut de eadem dea inquit, idem autor: Nuda genu. FAC. Breuissimis uerbis præteriri decet. LAV. Quod præterimus, de eo uerba non facimus. Verba quoq; breuissima uocantur, non quæ pauca, sed quæ paucis ex literis, uel syllabis consistunt, dicendum igitur. Paucissimis uerbis perstrinigi decet. FAC. Credo id dicere uolueris. LAV. Nimis crebro in hoc uitium incidis, pro indicatiuo ponēs subiunctiuū. FAC. regnū antea sibi ignotū & inaccessum. LA. Inaccessus locus, non ad quē nō accessimus, est, ut tu accipis, sed ad quē nō possumus accedere, id est inaccessibleis, ut Verg. Diues inaccessos, ubi solis filia lucos Assiduo resonat cantu. Præterea prius ponendum

Altitudo.
Dexteritas.

Edi.

Succinctus diuaticatus.
Præterire uerbis breuissime.

Inaccessus locus

nendum erat inaccessible, ut tu uis ad quod non accesserat regnum, quam ignotum, quoniam locus, ad quem accessimus, notus est nobis: & qui ignotus, is nec aditus. FAC. Credo nunquam præceptum ullum de his quæ ad breuitatem narrationis pertinent, uideris. LAV. Idem uitium quod crebro notavi subiunctiuo pro indicatiuo posito. FAC. Vtrum condito testamento an secus. LAV. Non est eruditorum iste sermo, sed hic, recte an secus, bene an secus. Non autem, ibis hac uia an secus, dormiens an secus, sed an non. Ita condito testamento an non. Et enim secus idem est quod aliter. Atqui propria locutio est & usitata, recte fecit an aliter, id est, an male? condidisti uerò testamētum an aliter? siue an secus, ideo improprius & incmendatus est sermo, quod hoc aduerbium non habet alterum cui opponatur, sed uerbum cui opponitur negatio sic, an non, ut subaudiatur an non condidisti? FAC. Nam si Cicero reprehendit qui dixit aut dicat. LAV. Solœcismum admissisti diuersos uerborum modos coniungens, cum fuerit eodē utēdum: aut sic, qui dixit aut dicit, aut sic qui dixerit aut dicat. FAC. Igitur omnes reges à uectigalibus immunes, ac liberi esse debent. LAV. In uectigalibus dicimus, nō à uectigalibus. Non enim amat præpositionē à, immunis quoq; genitiuo gaudet, non ablatiuo cum præpositione. FAC. Si æquum est ut iusta regi soluantur. LAV. Ridiculus sermo si æquum est soluere, quod æquum est: si iustum est soluere, quod iustum est: Præterea iusta alicui soluere, est honorem exequiarum defuncto præstare, ut plurimis doceri potest exemplis. FAC. Tu doctissimum hominem de serijs, ac maximis rebus legentem interrumpes. LAV. Legentem eodem modo dici posse existimas, quo differentem de maximis rebus. FAC. Ausus es profiteri apud regem, & apud quem regem? Regem inquam summæ sapientiæ, summūq; iudicij, te emendaturū omnes deprauationes, que

quæ in operibus Liviij librariorũ vitio ceciderunt. L A V. Vbi reperisti post interrogationem subijci,inquam, ut solet nempe, profecto, certe, & quæ sunt id genus? ut in elegantijs tradidi: Inquam uero eum usum habet, cuiusmodi est apud Ciceronem, Inquam. Ciues ciues inquam: tu, tu inquam. Ad hæc sicut alibi librũ pro libris, ita hic opera pro opus appellas. Vnum enim Liviij opus extat, idq; dimidiatum, atq; truncatum. Etiam cadere in operibus, quàm cõgruũ sit grammatici cognoscent. Vitio quoq; pro culpa improprium est. Siquidem uitũ libri, uitium hominis ap= Cado in Vitium. Culpa. Intelligo.

pellamus, cũ liber uel homo uitatus est. Hunc librarius mēdose scribendo in culpam incidit, nō in uitium, nec se uitauit, sed librum. F A C. Si liceret corrigi proprio arbitratu, atq; iudicio, quod à te fieri intelligo. L A V. Huius quoq; rei quem magistrũ habes, ut pro accipio siue audio, utaris intelligo? ut uulgo in eruditii loquũtur: Intelligo regem discessurũ, intelligo te accepisse uxorem. F A C. Qui id facere desinunt. L A V. Pro non audent siue non tentant ais desinunt, cũ desinere sit eorum qui inceperunt. F A C. Tu uero de his loqueris, de quibus modo dixeras, corrigere non audent. Qua ratione textus corrigendi sint. Defino. Textus.

L A. Vbi Cicero & hi quos mihi cēsēs inuitãdos dixere textus? F A C. Paucis quibusdã permutatis, dicam, an peruersis? L A V. Permutatis pro mutatis: q̄ aliena suis mutat, nō pmutat. Lego eadem rerũ permutatione, quid sit permutatio? F A C. Tu enim cũ arator magis, quàm orator sis, Logicam identidem, ut uitẽ repastinari putasti. L A V. Hic iocus est Panhormitæ, qui scripsit in Antoniũ Raudensem, qui in hunc postea libros, & pro=

sa oratione & carminibus edidit. Non erit Orator Rhodus arator crit. Mutuatus ex meo quõdam carmine, quod neminem uero nomine præstingit, argutiæ tantum gratia compositum. Epigramma Vallæ.

Non est cur doleas, quod quæ uis Aeole habere,

Cuncta nequis, cuncta nam quis habere potest?

Non potes esse bonus pictor, potes Aeole pistor.

Non eris orator magnus, arator eris.

Ciuiti uel pontificum non Aeole iuri

Sufficies? iuri sufficies patinæ. Et in sequentes deinceps uersus. Non est ergo iuris, nisi patenarij: ut meo in me uersu pugnetis. Verum si aratorem me facitis, haud probe mentionē uitium fecistis. Cum bobus & aruis rationem habet arator, nō cum uinetis atq; arbutis. Cereremq; magis quam Liberum uestrum colit. Quid? si ego arator, uos oratores. Vos oratores ego arator interrogo, nūquid oratoris sit, an aratoris pro i-

Identidem. dem quod significat similiter, siue pro ita, ponere idētidem, cuius significatio est, frequenter, eodem modo. F A C. Cū sint qui

Quam.

intelligāt q̄ minimū literarū teneas. L A V. Quam pro quantū, nunquā applicatur superlatiuo: nisi cū uno uerbo possum, siue queo, siue ualeo: ut in elegātijs. Tu nunc pro quantum accipis. F A. Ita fit ut inter Græcos Latinus sis, inter Latinos Græcus,

Neutrum.

inter utrosq; neuter. L A V. Neutrum nō neuter dicendū fuit, quōd uidelicet illud ad numerū rerum, hoc ad numerū hominū refertur, Plautus in Amphitryone, Seruus es, an liber? utrū animo quod libitū est meo. Non dixit uter. Cui simile est illud, Petronij arbitri? Hebræi estis, an fugitini, an utrunq;? Plinius ad Hadrianum, Stabat modo consularis, modo septem uir epulonum, iam neutrum. Duplex Vicentinus in argutissimo carmine, quod solum ipsius inueni,

Duplex.

Cum mea me genitrix grauida gestaret in aluo,

Quid pareret fertur consuluisse deos.

Mas est Phœbus ait, Mars foemina, Iunoq; neutrum.

Cumq; forem natus, Hermaphroditus eram.

Querenti fatum, Iuno hic ait occidet armis,

Mars cruce, Phœbus aquis, fors sua quæq; tulit.

Arbor obumbrat aquas, conscendo, decidit ensis

Quem tuleram, casu labor, & ipse super.

Pes hæsit ramis, caput occidit anne, tulitq;

Fœmina, mas, neutrum, flumina, tela, crucem.

De uero autem Hermaphrodito, inquit Ouidius.

Hermaphro-
ditus.

Nec duo sunt, sed forma duplex nec fœmina dici,

Nec puer ut possit neutrumq;, & uirumq; uidetur.

Sunt alia quoq; infinita exempla. Cur tamẽ (inquies) Cicero

ait? Sed tamẽ nostra legēs, nō multũ à Peripateticis dissidētia,

quoniã utriq; & Socratici et Platonici esse uolumus, de rebus

ipsis utere tuo iudicio. Cur inquã nō ait uolumus esse utrũq; So-

crati & Platonici, sed utriq;? Quia utriq; præponitur, uerbo

nō apponitur, referturq; nō ad unum Ciceronẽ, sed ad Stoicos

Cic. locus

Peripateticosq;, sic quoniã utriq; hoc est, & nos Stoici, quorũ

præcepta nũc trado: & Peripatetici, cuius sectæ præceptorem

Cratippũ, tu fili audis, uolumus eẽ Socratici et Platonici, id est,

ab eodẽ fonte uolumus uideri, pfecti, quia quæ Socrates loquẽdo

(nam literã nullã scripsit) hæc Plato scribẽdo, sub illius tamen

persona, tradidit. Si qua autẽ tradidit, sit inter eos qui Socraticos,

& eos qui Platonicos sese appellant differētia, supersedeo

exequi. Et hoc aduersus elegãtiam peccatũ: quod sequitur ad-

uersus grãmaticã est. F A C. Pereã nisi malim penitus ignorare

litteras Græcas, q̄ illarũ, tam paruã, q̄ te scientiã attigisse. L A :

Pro nominatiuo posuisti accusatiuum, quod ita esse inspicienda

constructione probabitur: sic peream, nisi malim penitus igno-

rare litteras Græcas, q̄ attigisse tam paruam illarũ scientiam, q̄

te: uides ut dicendũ erat quã tu, id est, atigisti: nũc iste accu-

satiuus unde regatur, nō habet. F A C. Si ab his quos uituperas.

At tibi turpe est cõtemnere, à quibus didiceris. L A V. At ocio-

sum est, atq; inelegãter positiũ. F A. Quæ summo usui sunt, nō

solum mediocribus, sed etiam doctis hominibus. L A V. Medio-

Mediocri-

eres pro mediocriter doctos accipis, qd' inauditũ est. Sed esio.

Quomodo autem hos, tanq̄ docti nō sint, infra doctos status?

Q 4 Fac.

FAC. Nomen in hercule operi conueniens. LAV. Caue ne te Scytham suspicemur, qui per Herculem deicas, & hinc esse, cur me uocabulis Christianæ religionis utentem asperneris.

Alias. Materia Scientia
 FAC. Ut Græcorum ueterum more de quacunq; materia & scientia te in publico disputare uelle alias proposueris: alias, pro quodam die quàm sit elegans, tu uideris, & quàm compo-

situm ubi nuncupaueris materiam, sciētiam subdidisse, quasi latior sit scientia, quàm materia, & non omnis scientia, sub materia contenta. FAC. Inter Græcos Latinissas. LAV. Græca nomina recipiunt hanc terminationem, ut à πατρίς τῷ πατρίῳ

ἔσθ' ἢ πατρίος πατρίῳ. Plautus, Atq; adeo hoc argumentum Græcissat, tamen non atticissat, sicilissat. Et alibi, Scythisso apud uos quando poto. FAC. In æde sacra libellum

Aedes.

Græce scriptum legis spectate populo, ut uulgo Græce doctus esse uidearis. LAV. Non dicitur in æde sacra (quia omnis ædes sacra est) sed in æde certi dei, ut in æde Iouis statoris: igitur in ædibus sacris, quia nō omnes ædes sacrae ut in elegantijs latius.

Præterea, nec proprie doctus Græce, etsi proprie liber scriptus Græce. FAC. De quibus tradidit sciuisse dicitur. LAV. Quas tradidit melius dixisses, & scisse quàm sciuisse, Quintiliano tradente. FAC. Nisi Antonius eius intercursum ex illorū manibus eripuisset. Augustinum carpis nec uerbis modo, sed etiam scri-

ptis erratum à se dictitans. LAV. Illic debueras dicere suo intercursum non eius, & hic ab eo, non à se. FAC. Cum te ut de male sentiente existimant. LAV. Te existimo ut de malo sentiente, nunquam audiui. FAC. Cuius consuetudinē uides, omnes uiri boni aspernantur, atq; ut uesanū effugiunt. LAV. Melius erat fugiunt: nam effugere est ab eo, uel homine, uel loco fugere, elabiq; ubi eramus inuiti. FAC. Hæc ego scribere statui.

Effugere. Statui.

LAV. Si accipis statui pro constitui, & animo proposui, nondum scripsisti, quod falsum est: si pro iudicavi, scribenda statui dicendū

dicendum fuit, ut putavi ueniendum, id est, ueni de quo in elegã
tiji. FAC. Ut siquam mihi detrahendo uoluptatē ebibisti, hanc
totam male legendo euomas. LAV. Quàm facile bene dicta nō
bene docti deprauant, cum imitantur. Sallustius in Ciceronem,
ut tu nunc in me maligne atq; inuide inuectus, inquit: Ut siquã
male dicendo uoluptatem cepisti, eam male audiendo amittas.
Est enim maledicere mala de altero dicere: Male uero audire,
malè de se audire, ut in elegantiji. At male legere non est ma-
la uel de altero, uel de se legere, sed indoctè legere. Hæc sunt
quæ uelut instrumēta ac testimonia in iudicio recitata probāt,
utra pars inquinata loquatur, ac minus latine. Nunc ad cōfuta-
tionem rerū in quibus arguor peccasse transcamus.

Male dicere.
Male audire.
Male legere.

DE CONFUTATIONE RERVM

in quibus Valla arguitur peccasse.

C A P. V.

EUROPAM tertiam partem orbis terrarum
esse, serè traditum est, & reliqua quæ scribere
longum est. LAV. Quid cæteris in locis facere
putandus es, qui ipsum statim operis mei princi-
pium deprauas, gratiamq; corrumpis compositionis: Nam sic
scripseram, Europam tertiam orbis terrarum esse partem tra-
ditum est, sequutus Quintiliani præceptum, qui hoc docet, Ci-
ceronis exemplo dicentis: Animaduerti iudices omnem accusa-
toris orationem in duas diuisam esse partes, quia in duas par-
tes diuisam esse, durum erat. Cæsar quoq; & ipse sic incipit:
Gallia omnis in tres diuisa est partis. FAC. Descriptio ista
orbis terrarum ex aliqua parte superflua & uitiosaq; est, maxi-
me ubi probare niteris Hispaniam orbis terrarum caput, &
eam trium partium, in quas mundus diuiditur esse maximam.
LAV. O Brutum pecus: Hispaniam ne ego dixi tertiam orbis
terrarum esse partem, eamq; maximam? FAC. Satis enim fue-

Ordo in uerbis
seruandus.

Q 5 rat

rat, cum de Hispania solum mentio futura esset, Hispaniarum situm gentesq; describere. L A V. O' nunquam quid loquaris, aduertens? quanto longius erat situm Hispaniae gentesq; describere, quam tres orbis partes, & quinque Hispaniae regna per transitum, & ut dicitur, perfunctorie attingere? Atqui ut exemplo tecum agam, cur Thucydides in historia nulli secundus, statim in primo, ut maximum omnium bellum, se conscripturum monstret? decuplo pluribus quam ego uersibus in superiora longe tempora euagatur? argumentis etiam colligens illos exercitus fuisse, quam sui temporis minores? Sed omittamus Græca. Cur Iustinus scriptor compendiarius, & alieni operis abbreviator, de origine Scytharum Aegyptiorumq; alius repetit, & de antiquitate utriusq; disputat gentis, ac deinceps passim similia facit? F A C. Dicis te historiam incipere, & cosmographiam ingrederis, quæ res ab historici officio separata est. L A V. Quibus istam rem? Hoc cine percurri, cosmographia appellanda? quod si fecissem, ratione tamen probabili ductus tuerer factum meum, causa non exemplo, cū unusquisq; ut poetarum, sic historicorum suum sit institutum sequutus.

Cur Sallustius præter historicorum morem in Catilinario Iugurthinoq; à nihil ad historiam pertinentibus principiis est exorsus? Cur Xenophon in uita Cyri superiorum uestigia deseruit? Quis deniq; (ne omnes percenseam) alteri ferè similis est? Et ego similis alicui sum, & exemplo nitor non dico Pauli Orosij, qui à descriptione mundi incipit, aliorumq; nonnullorum, sed Caesaris qui à commentariorum argumento longe diuersa in principio scripsit, sicut ostendi: Nisi quantum attinet ad eas regiones de quibus scripturus sit, ut ante dixi. Hoc ipse & q̄ breuissime fieri potuit feci, & breuius multo quam ceteri: nec ferè pluribus, quam Sallustius in Iugurthino partes Africae, nec minus necessario. Esse autem meam descriptio-

Iustianus.

Sallustij principia.

MCM

nem ociosam, nemo nisi inimicus, & inuidus statuet. FAC. Est enim contra præceptū narrationis de breuitate, quod est. Et si non ab ultimo initia repetamus. LAV. Nec ego paucioribus absoluerè potui, qui rem ingentem tanto compendio complector, & tu cum artis rhetoricæ peritum te ostentaueris, plus quàm imperitissimus agnosceris. De iudicialis enim orationis Cicero narratione loquitur, quæ nihil ad historiam attinet: de quo in sequentibus quoque (nam sæpius hoc inculcas) differendum est. FAC. Verum sicut ad cœlum Hispania uergit in occasum, in dextera esse cœsenda est: ita ad ipsum orbem terrarum, quia certissimum est caput, Europæ caput nominari potest. LAV. Vehementer erras cosmographe, si putas Hispaniam, quia in occasum uergit, in dextra parte cœli censendam esse. Qui enim mundi partes dimetiuntur, non ad antarcticum polum aut ad orientem, sed ad Arcticum, se conuertunt, atq; ita eorum dextera ad orientem, sinistra uero ad occidentem uergit. Atq; in hunc modum omnes cœli terrarq; dimensiones à sanis hominibus fieri uideas. Rationes autem meas, quæ iudicibus ignotæ sunt, subtiles. Præterea sic disputas, quasi ego ad antarcticum dixerim respiciendum, & non ad arcticum. Aisq; qui mundum dimetiuntur se conuertunt ad arcticum, quod apud nullum, nec ueterum, nec nouorum astrologorum geometrarumq; legisti: non deniq; apud ipsum Priscianum, qui de situ orbis, etsi Græci autoris interpres, uersibus scribit: quid facit mundi dimensio ad dextrum sinistrumq; distinguendum? Non agam tecum subtilioribus argumentis, non abditis rationibus, sed tuis ipsius & si rudibus uerbis. Qui se ad arcton conuertit, seu quo apertius, intelligas, qui se conuertit ad lunam media nocte medioq; cœlo meantem, Non ne eas stellas uocabit dexteræ, quæ ad dextram quidem illius micant, ad sinistram uero suam respondent?

Item

Item *sinistras, quæ ad sinistram eiusdem sitæ opponuntur dextræ suæ? Utq; ipsæ stellæ inter se alia dextera, alia sinistra, tam hic oculos, manus, pedes suos dextrum quidem in leuam, leuum uero in dextram spectare confitebitur. Sed quid tibi cū luna, arctō, stellisq; reliquis? homini batto & argillaceo, nisi quomodo lunaticus & stolidus es, ac ritu urfi (arctos Græce uocatur) furis. Duo illa siqua marmorea dimidiata, quæ supra ualuas portæ regię spectantur intrantibus alterum imberbe, barbaturum alterum, illud uero hoc aliquorū iudicio pulchrius: non ne dextrum est nobis, quod alteri sinistrum. Itemq; sinistrum nobis, quod alteri dextrum? prout licet uidere in speculo in quo Panhormita se mirari solebat. Cur sibi læuus oculus identidem pro dextro, ad auram cum eadem nare traheretur? Qualia multa disputant cum alij philosophi, tum uero qui de prospectiua præcipiunt, cum à sinistra oculi parte dextrū ex aduerso signū describunt. Itemq; ediuerso. Itaq; ut ij quibuscū loquimur contraria nobis gerunt latera, ita cetera quæ in conspectu nostro è regione consistunt, qualis septentrionis orientis, occidentisq; facies enim illa cœli non terga sunt. Quid afferam huius rei ex pluribus autoribus exempla, tum Latine, tum Græcæ linguae, tum punice in nostram traductæ? Satis sit unus Plinius cum sua, tum superiorum autoritate, quos sequitur dignissimus cui credamus. Cœlum rotare è læuo in dextrum, hoc est, ex oriente in occidentem: quod tu captus oculis negas, nisi captus es mente. Sic in secundo naturalis historiae ait: *Leua prospera existimantur, quoniam à leua parte mundi ortus est. Et in eodem: Omnium autem syderū errantiū meatus, itemq; solis & lunæ contrarium mundo agere cursum. Idem: Leuū illud semper in dextra præcipiti. Et de uentis loquens. À leuo latere in dextrum, ut sol ambiunt. Sed ne te hæc exempla perturbent, sic habeto: Sol suapte natura contrarium mundo agit**

CUR

cursum, id est, in læuum: sed ipsius mundi raptu rotatur in dexterum, sed quidem multo ocyus. Vbi sunt igitur insane isti sani homines, quos à me disfidere ais? FAC. Nec uero minus infirma est altera ratio tua, qua probare niteris Hispaniam esse Europæ caput, quoniam nullis montibus, nulloq; flumine terminetur, ut dicis tu: qui logicæ repasinatorem te facis, nomen profecto rei conueniens, hoccine consequens affirmabis? Hispania nullis mōtibz, nulloq; flumine: sed aperto uastoq; mari terminatur. Igitur Hispania Europæ est caput: Si hoc affirmas, ad dialecticam redi. LAV. Quid blateras uesane: candē rem, pro ratione repetis: nam bis idem dicis, ne intellectis quidem, ne dicam parum sincere, uerbis meis expositis, quæ hæc sunt: Ipsa autem Europa nusquam aptius cōuenientiusq; initium sumcre, dicenda est, quàm ubi primum se ab Africa dirimit, nō flumine aut monte, ut alibi fit, sed freto oceani, ac mediterranei maris: hoc est in Hispania: Sequutus enim sum præter rationem, cum multos alios autores, tum uero eundem Plinium, qui ait: Terrarum orbis uniuersus in tres diuiditur partes, Europā, Asiā, Africam: quæ origo ab occasu solis, & Gaditano freto, qua irrumpens oceanus Athalanticus in maria anteriora diffunditur. Pauloq; post: In eo prima terrarum Hispania est. Ideoq; ille ab hac descriptione terrarum, ut à capite orditur. Tu uero cū nihil habeas, quod opponas, inquis, si hoc affirmas: quasi dubium sit an affirmem. Quia igitur sic disputas, ac dialecticā cum rhetorica grammaticaq; nescis, me autore ad sutrinā, & uerriculum redi. FAC. Alter fratrum sperat se relicturū Mariam suam, Castellæ reginam: cum alter fratrum qui non sperabat suam Mariam, relicturus esset, ille se putat hos coniuges regni sui facturum heredes, & hic qui non putabat, sui facturum erat. Huiuscemodi exornatio aliena est à rerum gestarū expositione, quæ debet esse pura & minime fucata. Conuenit autem proprie

proprie cōfirmationi, uel confutationi in oratione. Taceo uero compositionem, quæ qualis sit uides. LAV. O minutorum minutissime, qui totus pædagogica oles præcepta, uim orationis inculcas in historia, quæ quantum differant, postea commo- dius aperiam: tamen si Quintilianus uult omni gratia & uenere ornandam & uariandam esse narrationē. Quis te magistellus edocuit, quæ cui parti orationis exornatio, aut figura conueniat: quasi non ubiq; habeat locum, intelligo te. Alani cuiusdā longe ab eloquentia abhorrentis, eisi quis nostris temporibus illius est similis, potius quàm Ciceronis aut Quintiliani præcepta sectari horum alterius nullum opus, alterius iuuenilia dūtaxat opera legisti. Cæterum ut pro me respondeam, possem, si liberet exquirere, complura huiuscemodi reperire exempla. Vnum tantum apud cōmētarios Cesaris impræsentiarum occurrit. Hic subitam commutationē fortunæ uidere licuit, qui sibi modo timuerant, hos tutissimus portus recipiebat. Qui nostris nauibus periculum intulerant, de suo timere cogebantur. Itaq; tempore cōmutato, tempestas & nostros textit, & naues Rhodias afflixit. Quid hoc à nostro genere dicendi differt, cum rationibus tū ipsa propositione? Sic enim apud nos scribitur. Sed profecto raro respondent euenta propositis nostris, ut intelligere possimus consilia humana utiq; diuina ratione superari. Alter fratrum & c. Nam quod ais de compositione, Ciceronem mihi uideris nō legisse, qui in tertio de oratore, itemq; in oratore, ut Quintilianus quoq; aliter ac tu compositionē accipit. Huc accedit quod stultū est dicere ei, quæ reprehendis (nō probabo illius errore) quantopere erres, tu uides. FAC. Præclareq; cū exercitu ac populo agitur, si dum maiori parti bene cōsultum sit, minori male consultitur. Inepta certe & impia sententia. Nescio unde istam præclaram philosophiam didiceris, quæ doceat minori parti male consulendum esse. Neq; enim minus
confu

consulendum est paucis, quam multis, si fieri possit: quod si quo
 fato, aut casu fieri non possit, plurimum saluti prospiciendum erit.
 Sed tamen paucioribus non male consulendum, illud enim inhu-
 manum est, sed quoad poterit adiuuandi erunt. Sanum igitur si
 particula ista subtracta, sic dixisses: Præclaræq; cum exercita
 ac populo agitur, si plurimum saluti consultum sit. LAV. QUAT-
 doquidem non meam tantum sententiam carpis, uerum etiã illo-
 rum de quibus locutus sum factum, prius pro illis, postea pro
 me dicam. Quis adeo à lectione librorum ueterum abhorrēs,
 atq; peregrinus, imò quis adeo rerum imperitus est, qui non le-
 gerit & memoriæ nostræ non audierit duces, plerunq; pau-
 cos milites in apertum coniecisse discrimen occidiq; ab hoste
 uoluisse, quo ipsum hostem circumueniret, ac falleret? Et hoc qui-
 dem sponte. Quid ubi necessitas coëgit, id quod nunc fuit, cum
 fame laboraretur? Vnde Lilius: Annibal id damnum haud æger-
 rime pati: quin potius credere inescatam temeritatē ferocioris
 consulis. Tu nunc Annibalē ad philosophos citas, accusasq; cur
 non omnium saluti cōsuluerit. Non ne uicissim ille, si hæc audiat,
 tibi respondeat? Quid ais deliro Phormione delirior? Nisi ita
 egissem, nō ipsum cōsulem, & propè rem Romanā straxissem,
 atq; prostraxissem. Aut omnino nō gerenda, aut sic gerenda sunt
 bella. Neq; enim fas est, neq; postulandum, ut in re militari cōsu-
 latur omnium saluti: nullaq; nō uictoria, ad quā oēs tēdimus, cōsi-
 sit sanguine ac morte nostrorum. Ita nihil aliud bellū est, nisi ma-
 le cōsulere paucis, dum pluribus bene cōsulatur. Nec secus ipsi
 philosophi, ut Xenophon, & Epaminūdas, ut Dion, & alij plu-
 rimi cū ipso parente philosophiæ Socrate bella administrarūt.
 Ausim cōfirmare, ne in pace quidem aliter uiui posse, nisi ut ali-
 quibus male consulatur, dū pluribus bene consultum sit. Hæc ada-
 uersus te Annibal. Ego illud. Quem philosophū habes autorē,
 nō minus paucis, ut puta duobus tribusue, q̄ multis, ut puta toti
 exerci

exercitui, aut toti humano generi consulendum? Et nō potius, si uirtus omnium par sit, pluribus magis totidem æque paucioribus minus prospici debere? quanquā sicut es fatuus, idem ais & negas. Cum enim inquis, si quo casu & si quo (ut stulte adiectum est) fato idem fieri non posset, prospiciendum esse saluti plurium: hoc sentis, deserendam salutem paucorum. Nempe paucioribus male consulendum, quod negabas. Denique si quo ingenio ac prudentia esses, cum dicitur: præclare cū exercitu, ac populo agitur, si minori parti male consulitur: palam est de eo populo atq; exercitu dici, qui nisi cum impendenti clade decideret: amissione paucorum sit totus ipse periturus. Aliter nō præclare cum eo ageretur, sed male. Quantulacunq; enim corporis sui iactura cuiq; mala est. Hactenus pro defensione facti illorum: nunc pro me aliquid dicam, ac uerius contra stultitiam tuam. Nam quid stultius quā sententiam utilitatis retorquere ad honestatis? Præclare cum exercitu ac populo agitur, utile fructuosumq; est, si dum maiori parti bene consulatur, id est utiliter fiat, minori male consulitur, id est, inutiliter fit. An si in alto nauis propter uim tempestatis ad leuandam nauim necesse ducentes aliquot uectores Neptuno tradere, te & Antonium in mare deicerent, non præclare mecum esset actum, qui in eadem nauis ueherer, uobiscum incommode, quōd illi mea uita bene uoluissent consultum, uestræ uero male? At non debuerunt: esto sanè. Non ideo tamen hoc minus uerum sit. Nō fuit honestum. Nescio, Mihi certe est utile. Non bene fecerūt: istuc ego non laboro, mihi bene fecisse negare non possum. Nō fuit ita consulendum: quid mea, dum mihi bene consuluerint: & tamen consulere nunc ad actionem, non ad rationem refertur: sicut bene ad utilitatem, non ad honestatem: & male ad damnum, non ad uitium mentis. F A C. Dura uidebatur omni ex parte ratio. L A V. Cur uerba mea passim deprauas? et si ego dissimulo

mulo, ne uerbis libros extendam, dura uidebatur ego scripseram. FAC. Inquiret fontes quos magnos uiros esse suspicabatur. At ne ad delictum quidē potuerat ulcisci. Reficeret currum. At magnum dispēdium, & ut infame magis ac magis inualescente indicis militum contumacia proponebatur. Rediret infecta re: at non aliorum culpa, sed ducis argueretur. Neque hæc quoq; exornatio huic loco conuenit, quæ non narrationi, sed confirmationi, uel magis proprie confutationi accommodata est in oratione. LAV. Abi hinc in malam rem cum isto Alani, & Alani similiū, absurdissimo præcepto. Quanquam quid ais? In oratione nunc ego iudiciali uersor, aut in narratione? nisi uis totam historiam esse narrationem. O te scitum artificē. Nunquid narrabat aut confutabat aduersarium, aut ad iudices orabat Alexander apud Curtium, inquiens? Bibere perseuerē? ut si datum uenenum fuerit, ne immerito quidem, quicquid acciderit, euenisse uideatur? damnem ne medici fidem? in tabernaculo me opprimi patiar? Non. At satius est alieno me mori scelerere, quàm metu meo. Deliberabat tacitus Alexander, ut nunc Ferdinandus. Et cur nō hūc deceat, quod illū decuit? FAC. Ve xillis præcedentibus, quorum primum habebat imaginem domini nostri IESV CHRISTI in cruce pendētis? Alterum matris eius, cum angelo Gabriele, conceptum opera spiritus sancti annunciantē. Tertium sancti Iacobi. Plebeia sanè & uere Laurentio digna eloquutio, & superuacua in primis rerū narratio breuitati contraria. Hæc enim summatim, non particulatim narranda sunt. Quid enim opus erat de uexillis hoc loco mentionem facere? An uidiſti uspiam Lium, cum de consulis Romanis in expeditionem euntibus scribit, de signis quæ ferebant, mentionem facere? & tamen sine signis eos non esse ad bellum gerendum scimus. Secus autem facit cū hostium signa capta crāt, quoniā eam rē dignitati pop. Ro. sciebat esse.

R LAN.

Nomina sancta
Christiano non
uitantur.

LA V. Reprehendis orationem meam, quod plebeia, quod breuitati contraria, quod à ueterum usu dissonat. Et quod plebeia quidem sit, agnosco causam, quod Iesum non Iouem: Mariam non Mineruam imò Venerem, Iacobum non Bacchum, Gabrielem nò Briareum, aut Priapum nomino. Plebeia enim apud uos & ignobilia sunt nomina, nemine literato excultoq; uiro digna: & quæ orationem, ut soles prædicare Maure Panhormita, applaudente fatuo Scythia (honor sit caterorum auribus) permungant, atq; conspurcent, Iesus, Maria, Iacobus, Gabriel, similiaq;: sicut econtrario illa uelut gemmæ ornant, Iupiter, Apollo, Minerua, Venus, Bacchus, Hercules, Priapus, & cetera similia. Faceßite impijßimi homines, piaculi tanti propediè luituri supplicium. Verum summatim, nò particulatim fuit narrandum: scilicet nunc causam iudicalem, non historiam scribo: & rem de qua pronuntiandum est narro, non uitam & gesta Ferdinandi. Minutissime pædagogorum, qui præcepta orationis iudicialis inculcas. Ostendam tamen quãtum inter hanc & illam narrationem interfit, quo superius destinavi loco. At uexilla Liuius non recenset. Ranuncule odiose coaxans non loquens, qui ignoras apud consules his duntaxat temporibus, quorum libri Liuiani qui extant, meminerunt non fuisse depicta uexilla, sicut nec serica, & ais illum non facere mentionem de signis, nisi quando essent capta de hostibus: quoniam ista res cederet ornamento pop. Rom. Vere fatuo digna ratio: quare nò idem referat, quot ipsi Romani signa in prælio amittebant? Nam si id solum narraret quod ad ornatum pop. Rom. pertineret, non historicus, sed tibi similis foret. Et nihilominus, quoniam me ad huius legem autoris accusas, audi quid ipse narret: Confestim ad aliud sacrificium eidem diuæ à decè uiris edita dies. Cuius ordo talis fuit: Ab æde Apollinis boues fœminæ duæ a. b. x., porta Carmentali in urbem ductæ: postea duo signa cupress

Vexilla Rom.

cupressæ, Iunoni reginæ portabantur: tum septem pueri, & duodecim uirgines longam indutæ uestem, carmen in Iunonem reginam canentes ibant. Illa tempestate forsân laudabile rudibus ingenijs, nunc abhorrens & ineruditum, si referatur: uirginum ordinem sequebantur tredecim coronati laurea, prætextatiq; à porta tergemina iugario uico in forum uenere. In foro pompa cõsistens, per manus reste data, uirgines sonum uocis pulsu pedum modulantes incesserunt. Inde uisco Tusco uelabroq; per boarium forum in uicum publicum, atq; ædem Iunonis reginæ: utra quæso magis superuacanea narratio? utra longior? Certe si quid in mea uideretur ociosum, apud æqua iudicia poteram putari Liuium imitatus, à quo tu recedentem facis: qui haud dubie de aureis sericisq; uexillis mentionem fecisset, cum de signis cupressæ, ut aliæ sileantur ineptiæ, tam curiose narret. At qua in materia? nempe secundi belli punic, quod ut ipse testatur, fuit omnium maximum. Audi præterea quid Curtius scribat, & si tibi uidebitur, postea superflua me & insueta narrantem reprehendito. Vtrunq; regis latus ex auro argentoque expressa decorabant, distinguabant, internitentes gemmæ iugum, ex quo eminebant aurea simulacra cubitalia, quorum alterum Nini, alterum Bæli: inter hæc aquilam auream pennas extendenti similem sacrauerant. Cultus regis inter omnia luxuria notabatur, purpureæ tunicæ medium albū intertextiū erat, pallam auro distinctam, aurei accipitres, uelut rostris inter se concurrentes, adorabant: & zona aurea muliebriter cinctus, Acinacē suspendebat, cui ex gēma uagina erat, Cydarim Persæ uocant. Regiū capitis insigne hoc, cerulea fascia auro distincta circuibat. Talis in expeditione Darius esse narratur, qualē à me Ferdinandū narrari, rana quō tulisses, q uel tria memorari uexilla nō poteris.

FAC. Quasi uero non sint, non solum alij principes inter-
 dum maiores regibus: ideoq; regaliores, ut olim Romani im-
 peratores: sed certè qui obsidet alterius regnum, ipso rege
 obfesso, non inferior censendus est. Hæc porrò sententia tuo
 illo summo subtiliq; iudicio maxime consentanea est. Tu enim
 cum loquaris de dignitate personæ, opibus ac potentia illam
 ad postremum diffinis. Dixisti prius regi Africano è dignitate
 non uideri in bellum prodire, in quo non sit rex alter cum
 eo certaturus: postea subdis multos principes, quoniam poten-
 tia superent, regibus multis maiores esse. Non uides in quem
 errorem incidas. LAV. In quem incido errorem, ne quidem
 tu aperire scis, tam aperto ore ranunculus. An quòd disiden-
 tia loquor? an ranunculinum ingenium non sentis, hanc me il-
 lius sententiam fecisse non meam? cum dixi: Addidit etiam factò
 superbiã barbarus. Noluit ipse huic expeditioni præesse, quòd
 diceret ab re esse, regem, nisi aduersus regem, exire in bellum:
 quasi uero &c. Hanc ego barbari opinionem improbo, non
 mihi contradico. An tibi dolet, quòd facio alios principes re-
 gibus pares? Video quid captes, blandiri uis regi nostro inui-
 dia mei. O caput cucurbita factum, de barbaro rege loquor,
 non de Christiano. Et enim quid apud illos inter regem &
 principes differt? An non in ipsa Hispania sexcentesimo aut
 circiter iam anno propè tot erant reges, quot urbes? ut apud
 gentes illas, quas Iosue domuit? ut apud Græcos bello Troia-
 no. Quippe quinquaginta reges ad Troiam è Græcia nauiga-
 runt: ut multis adhuc in nationibus durat: quorum nulla alia
 dignitas est, nisi quòd iustum imperium in populos optinent,
 & aliquandiu iniustum, nulla inter regnum tyrannidemq; dif-
 ferentia. Nam in Syria & Aegypto ferè aliquis è regijs ser-
 uis regnum inuadit, Soldanq; efficitur, quod lingua illorum
 regem significat: quasi ille peculiariter rex sit. Atque ita, ut
 quisq;

Reges multi in
 Hispania, nec
 principibus ma-
 iores.

Soldanus.

quisq; potentissimus est ditione, ita ferè plurimum optinet dignitatis. At quam rationem reddis? Potestate & uiribus esse aliquos principes, qui fortasse uincant hunc aut illum, tibi concedatur si uoles. Sed quod ij principes à quibus uincuntur opibus uel obsidentur, dignitate superent, nunquam tibi planè concedam. Quis istud dicit amentissime, qui regem obsidet eū ipso rege superiorem esse dignitate? Ego tantum dixi non inferiorem: puta autoritate, fama, fauore hominum, & sua etiam perse accepta dignitate. Sed fac me id dixisse. Nonne apposui Romanos imperatores? An si quis Hispania regulorum non existimare se diceret fore è sua dignitate, ut ipse prodiret in bellum aduersus Scipionem Pompeium ue, aut Casarem, quem tot reges comitarentur: non superbe tibi facere uideretur? aut maiorem in illo dignitatem, quam in Romano imperatore inesse Imperatores, censeret? cum præsertim ab hoc obsideretur: ab hoc inquam, in quo maiestas populi Romani agnoscitur. Et cum dico Romanos imperatores, de Caesaribus loquor, quos iam peculiari nomine receptum est appellari Imperatores, ut apparet: cum ex illis locis plurimis, tum ex iure ciuili. Num igitur quinquaginta, aut plures, si plures fuerunt, Hispaniæ regulos comparandos reris dignitate cum uno quolibet Caesarum, qui reges non extiterunt? Quare ista sententiola tua, tanquam falsa, & perridicula, tota reijcienda est. Vtrius igitur magis oratio ridicula: meâ ne, quæ qualis sit iam probaui: an tua, qui ais concessurum te mihi aliquos principes uincere opibus, uiribus, potestate, aliquem regem, quasi hoc dubiū sit ac probandum, nisi ab aduersario cōcedatur: Adjicisq; si uoles, quasi non concessurus, nisi me uolente. Præterea ais, nunquā planè cōcedam, quasi sic tenuiter concedas, nō tamen planè. Et idem nunc uis omnino reijciendum, quod paulo antè parum absuit, quin concederes. Sed cur reijciendū sit, reddis rationem. Præcipue cū ad dedecus

regiæ maiestatis attineat, quæ in cæteris amplissima est. Dixi cur ridicula: nunc cur falsa sibi dicam. An regi nostro fit iniuria, si regno barbaro dignitatem detraham? si ueritatem fatear? si patrem ipsius, regi quantumlibet illustri comparem ac præponam? Et ne me censeas illi more tuo assentari, libere dico, non esse hunc parem Romano imperatori, penes quem amplissima in terris maiestas est: non penes alium principem, ut tu stulte fatueque mentitus es. FAC. Ex qua tertiam partem tu bicinibusque ac socijs quos reuocauerat, distribuendam adiudicauit. Tubicinum (ut uideo) amator es: quos secundo loco numerandos in prædæ diuisione iudicasti. Res est profecto digna historiæ grauitate. Sic Liuius, Sallustius, et Cæsar, à quibus credo id sumpseris. LAV. Quia decent fatuum insulsumque ioci ac sales, non explicabo, quam paria, et his similia Herodotus, Thucydides, Xenophon, Plutarchus, Iosephus, alijque Græci historiæ intermiscuant: aut necessitatis (ut ego feci) aut iucunditatis gratia. Itemque historici Latini: sed uno tantum ex Liuii ipse sum contentus exemplo, cuius etiam Cicero Valeriusque cum alijs plerisque meminerunt: de tibicinibus, quoniam tu tibicines meos derides, à quibus tanta res in bello confecta est. Ait igitur Liuius, Tibicines, quia prohibiti à proximis censoribus erant in æde Ioui uesti, quod traditum antiquitus erat, ægre passi, Tibur uno agmine abierunt, adeo ut nemo esset in urbe qui sacrificijs præcineret. Eius rei religio tenuit senatum, legatos Tibur miserunt, ut darent operam, ut iidem homines Romanis restituerentur. Tiburtini benigne polliciti, primum accitos eos in curiam, hortati sunt ut reuerterentur. Romani postquam propelli nequibant, consilio haud abhorrente ab ingenijs hominum aggrediuntur die festo, alij alios per speciem reparandarum cantu epularum causa inuitant, et uino, cuius firmè auidum genus est, oneratos sopiunt, atque ita in plaustra iunctos

Tibicinum
æstimatio.

multos conijciunt, ac Romã deportant: nec prius sensere, quã
 plaustris in foro relictis, plenos crapule lux oppressit. Tum
 populi Romani concursus factus, impetratoq; ut manerent, da-
 tum ut triduum quotannis cum ornatu & cantu, atque hac,
 quæ nunc solennis est, licentia, per urbem uagarentur. Resti-
 tutumq; inde uescendi ius ijs qui præcinerent. Amator erat
 tibicinum Lilius, & (quod mirabilius est) uinosorum: qui ta-
 lia & talibus quidem uerbis enarrat: Quo tu me insectarere
 conuicio narrantem hanc tibicinum fabulam, quòd eos omnes
 Tiburtini sopuerint? quòd in plaustra non imposuerint, sed
 coniecerint, de monte in plana? Deinde plus quindecim milibus
 passuum portauerint? non nisi luce diei postera experrectos?
 quem ita carpendum putasti, quòd tubicines nominavi impro-
 bissime accusator, Simile est quod sequitur. **FAC.** Ut reno-
 uemus in nobis, quæ de Orlando à * Rainaldo in hac regione *Reginaldo
 gesta memorantur: qualia fuisse Hectoris, Aeneæ, Achillis, alio-
 rumq; principum frequenter audiui. Hic planè apertissime indi-
 cas mirabilem prudentiam tuã, qui uulgaria inducēs exempla,
 * Orlandum nescio quem, & Rainaldũ, de quibus uel apud Gal-
 los, unde orti sunt, uix ulla extat memoria literarũ monumētis
 prodita, Hectori, Aeneæ, atq; Achilli, quos summi poëtæ histo-
 ricq; summis in cœlo laudibus extulerunt, cõparas. **LAV.** O
 peruersissimæ mentis cauillatorem. Primũ ais non extare memo-
 riam literarũ. Quid ad me qui extare non dico? Deinde quia ne
 scis an extet, affirmas uix ullam esse memoriam: quid sibi uult
 istud uix? nisi quod ais pariter & negas? Mira ubiq; incon-
 stantia. In quo ne erres, non modo apud Gallos, sed apud nos
 quoq; monumenta sunt, latine scripta, de gestis illorum à non-
 nullis historicis. Deinde quòd poëtæ historicosq; coniu-
 gis, tanquam aut multa de heroibus historici, aut eadẽ utriq;
 commemorarent, cũ inter se uehementissime dissentiant, ne plura
 R 4 refe

Galli Rolandũ
uocant.

Poetarum & hi-
stor. dissentio.

Mezentius uictus an uictor-

Agarenū.

referam, Vergilius ab Aenea quem deo cuidam similem facit, Mezentium Etruscorum regem canit occisum. Liius: Mezentium eo praelio uictorem, Aeneam extinctum narrat. Postremo mentiris, hos cum illis à me comparari: tametsi uel ob hoc comparari possent, quòd de utrisq; fabulosa multa, & incredibilia referuntur. Neq; in persona mea talia dixi, sed in hominis militaris. Cuius persona ex hoc quoq; commendat exempli gratiam, quòd cum prius fuisset Agarenæ superstitionis, nunc esset Christianus, & apud illos & apud nostros, audiuisse uerisimile est, quæ Christiani cum Agarenis bella gessissent. Commendant personæ audientium, qui huic similes ac pares erant: commendat ipse locus, ubi principes illi pro nostra religione fortissime dimicasse memorantur: Commendat insuper conditio discriminis, euentusq; antiquitati similis, & alia multa, ut à me rite sit seruitum personæ, in attribuēda illi tali oratione, si modo ego attribui, & non reuera illius fiat: quorum tu utrunq; peruersissime negas: huius tu sequenti loco totam orationē ad literā subijcis, quæ quo magis dijudicari queat, aliquāto altius repetam uerba historię. Altera pugna non ab oppidanis, sed à castrensibus uiris incepta est. Erat in castris eques quidam nomine Ioannes Mars, Sceretensis, Agarenæ quondam superstitionis, impiger iuuenis, uiribus animo respondentibus. Hic hortatus sodales suos, ut in agrum Malachanum incurrētes, agerent prædas: ad centum homines, quos paupertas faciebat audaces, coëgit: profecti, cum iam octo milibus passuum ab urbe abessent, sub luce trecentos, ut colligi poterat, equites ex aduerso in se ferentes conspiciunt: moxq; conspiciuntur inuicem, parua iam utrosq; dirimente intercapedine. Cæterosq; cum se deprehensos arbitrarentur, fugere uolentes, Ioannes oratione retinuit: & ut hostem quoque inuaderent induxit. Socij, ut ipse uestri aduentus, & ut fors tulit, uestri periculi

autor

autor sum, sic meum est uestri reditus, ac uestre salutis curam
 habere, non solum mea. Si locus hic, ubi sumus, satis apertus
 ad fugam esset, si satis esset distantie ab hostibus nimirum non
 tam ferrox temerariusq; sum, ut pugnam moram ue suaderem.
 Nunc cum & locum capimus angustum quo uenerimus occul-
 tius, & hostis non absit longius quadringentis passibus, ut o-
 pinor, recentioribus, quam nos equis, quam spem salutis tan-
 tam ponimus in una celeritate equorum. At fessis plus quinq;
 & uiginti milibus passuum remetiendum, quos isti incomposi-
 tos ac dissipatos insequuti, ut quemq; primum assequentur tru-
 cidabunt; & ut certum habeo usq; ad unum. Non enim fir-
 miores nostri equi, aut ut dixi recentiores sunt ad perferen-
 dum cursum, modo tres quatuor ue illorum qui plures nobis
 sunt, si pernicibus equis insideant, instabunt fugientibus, terga
 cadent, & aut morari compellent, aut ritu ouium caprarumq;
 mactabunt singuli plurimos: ut renouemus in nobis ea que in
 Orlando & Rainaldo in hac regione memorantur, qualia fu-
 isse Hectoris, Aeneae, Achillis aliorumq; priscorum frequenter
 audiui. Ex quo non mortem defugerimus, sed ad honestam
 mortem refugerimus. Est autem honesta mors in pugna, non
 in fuga. Ad quam mortem fortiter hortari uos ausim, si nihil
 aliud sit reliqui. Nunc etiam spes salutis ostenditur, ac uicto-
 ria, si fortunam belli tentemus. Saepe enim pauciores uel con-
 silio, uel uirtute, uel (quod maximum est) necessitate & despe-
 ratione uicerunt. Magna res est proponere animo aut uin-
 cendum, aut mortem, dedecus atq; omnia extrema patiendae.
 Saepe infirmiores ferae que in aperto singulas robustiorum fu-
 gissent, cum se inclusas uiderunt, contracta rabie, aduersus
 plures insurgunt, & nonnunquam eiulare & fugere compel-
 lunt. Ego uidi uulpem unam uulneratis plerisq; canibus euasis-
 se. Nos ergo tot uulpes, cum rem nostram in angusto uidea-

mus positam, paulo plures canes extimescemus inuadere? Quid quod nostrum adiuuat fortuna cōsiliū? si inuadimus, speciem præbebimus nos partem insidiarū esse non totam manum, neq; enim compertum habent nostrum numerum. Videtis ut lente cunctanterq; ueniunt, unum uel duobus longius præmiserunt explorandi causa, & ipsos hæsitantes, ac circumspectantes. Audendum igitur antequam certum explorent, & tanquam fiducia sociorum qui lateant feroces simus, ferociter irruamus: uictoria imperatoris nostri omnia facit eis formidolosa, nobis audenda, unde aut uictores cum præda & gloria redibimus. aut certe honestissimam mortem oppetemus, quam nefas est appellare mortem, fruituros apud iatæ parentē uitā æterna? Spero quoq; in CHRISTO IESU, qui me de pristina mortalitate ad spem æternitatis reuocauit, eum hanc meam spem non frustraturū. Atq; eius inuocato nomine, seror in suos hostes. Hæc dicens, adacto equo, in duos antecursores, & qui iam proximi erant infesta hasta dirigit cursum. Illi prope terga dant, cæteri Christiani insequuntur. At barbari, qui ad responsum exploratorum suspensi erant, uisa eorum subita fuga, hostiumq; incursum turbantur, & inter pugna fugæq; consiliū cōmiserunt: & alijs terga dantibus, alij perterreūtur. Libuit exequi longius historie uerba, ut sciretur, imò ut uoluptati foret legentibus felix euentus istius orationis. F A C. Oratio ista perpetua arator sapientissime, hoc loco uitiosa est, præsertim cum ij de quibus loqueris, neq; in castris, neq; pro castris essent: neq; mutationibus ullis, neq; loci situ defenderētur, abessentq; à suis, ut scribis, uiginti milibus passuum, ab hostibus uero nō plus quadringentos passus. Aduersus se citatis equis sic aduentantibus, ut orandi spatium ac facultas non daretur. L A V. Quid? alibi quàm in istiusmodi locis non habetur oratio? etsi in istis non semper orationi locus est hostibus ingruentibus: quoties depre-

hensus

hensus circumuentusq; in medio itinere dux, coniectis unum in locum sarcinis, milites suos est adhortatus? quomodo aliter in mari fieri potest, ubi neq; castra, neq; munitiones, neq; situs tuentur? Cæterum unde colligis illos citatis aduentare equis? quod ego non aio, sed lente atq; cunctanter. Ideoq; satis spatij fuit, si minus per ocium, ut tu cauillaris, at festinato ad exhortandos socios, cum etiam Graccho repente in eum ex occulto hostibus irruentibus, non defuerit tempus comites cohortandi, ut Liuius refert. F A C. Præterea hostes treceti erant, ipsi uero non plures centum: & recentiores equos habebant, ut scribis. Malacha enim, unde exierunt, uicina erat, ut retardari impetus hostium, præsertim conspecta paucitate non debuerunt: prius enim opprimi, & in uincula conijci potuerunt omnes à Malachanis, quàm orandi finis esset. Vno enim & continenti equorum cursu quadringenti passus ab hoste cõfici poterat. L A V. quibus Malachanis conijci in uincula poterant? ab equitibus trecentis. Quid ergo ad rem urbem fuisse uicinam, ab ijs qui in oppido erant? Quid ad rem equites habuisse recentiores equos? si non istis, sed oppidanis illis præda futuri erant. Præterea unde aut uincula equitibus, aut si uincula pro carcere accipis, ubi tam propinquus carcer? Aut ijs qui intra urbem manebant non equi, sed pegasi erant, quibus conscensis tam repente ab urbe, quæ octo milibus passuum aberat, accurrerent, atq; aduolarent: præsertim uincula adferentes, quæ citius dicto para uissent. Adhuc immemor es proximis diebus fuisse eos prælio uictos, ac plus quàm triginta milia suorū amisisse, & à nostris fuisse, uel interempta, uel capta: qua clade ita abiecerat animos, ut ne Granatenses quidẽ (quæ regia gentis illius ciuitas est) ausi sint prodire è muris aduersus prædatoriam manum, quod castrensem arbitrarentur. Et tu Malachanos protinus inuasuros fuisse uis hostem uictorem, non admonitus saltem ad
secus

Venturos
inept.

secus sentiendū illis uerbis. Victoria Imperatoris nostri omnia facit eis formidolosa, nobis audenda. FAC. Nec illud obstat huic rationi, quod ais hostes insidias fortasse uerituros, & ab incurso temperaturos, quoniam & ipsi centum de quibus agitur, de maiori hostium numero timere non minus poterant, quod illi propinquiores oppido, quam ij castris erant. LAV. O plumbeum pugionem, rationemq; hebetem atq; inscitam. Num quia mihi causa est cur te metuā, tibi cōtinuo nulla erit, ut uicissim ipse me timeas? metuebant nostri, ne sibi insidias tetendisset hostis, ne huic oppidani suppetias ferrent. Esto, qui non & ille ab istis similia timere poterat? illis eo magis, quod uictores, quod in agro alieno grassantes, quod in loco insidijs idoneo erant. Quid, quod nec metuere debebant nostri, aut insidias trecentorum, qui per loca aperta, qui specie iter facientium ueniebant, qui de aduentu istorum tam repentino nihil suspicari poterant, aut oppidanorum eruptionem tam longe positorum, à quibus cerni nequibāt ipso meridie, nedum luce adhuc dubia. Quid, quod non modo hosti maior numerus nostrorum timendus fuit, nostris minime, uerum etiam nostris pugnandi necessitas, nisi perire mallent, hosti nulla, sed in fuga spes facillimū receptus. FAC. Oratio (ut scias hoc) debet esse loco & tempori accommodata, & ex ea iudicatur prudentia. Non enim omni tempori ac loco conuenit perpetua, & ex omnibus partibus perfecta oratio. Satis enim fuerat, cum utriq; in conspectu essent, neq; plus quadringentos passuum distaret, oratione cesa uti, & paucis uerbis ostendere pugnandi necessitatem: nisi turpiter cedere, quam honeste mori mallent. Salutē (si qua erat) non in fuga, sed in una uirtute ponendam esse: forti atq; intrepido animo congregiendum, antequam eorum paucitas perspecta hostibus contemptum sui faceret: fortibus uiris saepenumero fortunam affuisse. LAV. Nō secus te loqui
de pri

de prudentia decet, qui tam probe accommodasti personis orationes in dialogo tuo: quam de re militari loqui decuit Homericum illum Theſiten. Quid imprudentius iſta tua emendatione, atq; ineptius? ſiue quòd cū neceſſitatem pugnandi uis oſtendere, de honeſtate argumentaris: ſiue quòd pauculis ac frigidis uerbis putas, uel ducem debuiſſe uti ad ſuam ſociorumq; ſalutem, uictoriam, prædam, uel illos inducere potuiſſe ad tam rarum facinus. Inſuper ais non perpetua, ſed caſa debuiſſe me uti oratione. O uirum doctum? quid enim caſa oratio? Non ne ut dialectico, qui minutis interrogatiunculis, aut quæ uicem optinent interrogationum, quod propoſuiſſet, efficit concifa: ſic rhetorico perpetua donatur oratio, hoc eſt continens, & non concifa? Obliqua fortæſis oratione dicere uolebas. Sed obliqua in ſcribente, non in uere concionante deſideratur: qua Lilius, Salluſtius, Cornelius parciffime ſunt uſi. FAC. Itaq; tota illa argumentatio, qua demonſtras quid crudelitatis hoſtes in illos fugientes edituri ſint: Et exempla illa fabuloſa de Orlando & Rainaldo inepte atq; aniliter introducta: & illa de mortis genere accurata diſputatio, & comparationes de uulpe & cane, uacui capitis, non hominis ſani, omnia uitioſa, & præter artē, & hiſtorie dignitatem: quoniam ut dixi, nec locus, nec tempus ferebat hanc uerborum inanem magnitudinem, cum hoſtes ad unum qui curſum proximi citatis equis in ſe ferrentur, & ipſi nullò munimento loci tuti eſſent. LAV. An hæc oratio ſit accommodata perſonæ, an ſecus, aliorum ſit iudicij: cum ſciant apud Xenophontem induci Perſarum regem, dum Cyrum alloquitur, ſimili exemplo utentem: Scropham cum procellis ſuis fugientem, ubi ſe acrius premi ſentit, cōuertit, & addito animo in inſequentes irruit. De loco quoq; & tempore ſatis, ut ſpero, probaui, nequid tua ratio ualeat, quam unam ad probandum omnia quæ propoſueras reddidiſti. Ceteras autem tuas abſurditates

Oratio cæſa.

Oratio obliqua

ditates transeo, disponēdi, & saepius in eadem recidendi: & in concione positorum uerborum: quale est male edere crudelitatem in fugiētes: & introducta argumētatio, introductaq; exēpla, et accurata disputatio de genere mortis, cū nō disputetur: & cōparatiōes, de uulpe et cane, cū sit una cōparatio: & uacui capitis, nō sani hominis, cū redūdet hominis: & ad unum equi cursum citatis equis, quia equū & equos implicas: & in se ferrentur, pro, in eos ferrentur: sicut superius aduersus se aduentantibus, pro, ex aduerso uenientibus: & neq; in castris, neq; **Pro castris esse.** pro castris essent, quasi extra castra sint, qui pro castris sunt: & uerituros, pro ueritos. Proxime fecisti me imprudentem, & ego te talem ostendi: nūc fecisti uacui capitis, & non sani: uelim probasse id existimaueris, cum nihil minus feceris, nisi te talem cum hic aliquātum probaui, tum mox multo magis probabo. Ais enim. **F A C.** Præterea notatione digna est illa cōtradictio, quam facis in initio orationis. Verba enim tua hæc sunt: Profecti, cum iam octo milibus passuum ab urbe abessent, sub lucem trecentos, ut colligi poterat, equites ex aduerso se ferentes cōspiciunt: moxq; conspiciuntur inuicem, parua iamiam utrosq; dirimente eos intercapedine. Ac paulopost ais. At fessis plus quinq; & uiginti milibus passuum remetiendū est. Quid enim octo milibus passuum à castris progressis, quinq; & uiginti milia passuum remetienda erant? **L A V.** Taceo non esse uerba hæc in initio orationis, sed ante orationem. Non ne ipsis testaris scribere me (ut uerum est) cum illi iam abessent à suis, hæc est à castris, uiginti milibus passuum? Quid ergo nunc ais eisdem octo modo milibus passuum progressos esse à castris? Quod ego nec dico, nec sentio, sed ab urbe abesse octo milibus passuum. Quonam modo te cepit obliuio eorum, quæ paulo ante dixisti? Ne possis negare non me, sed te contraria dicere, planeq; uacui esse capitis, ac debere Plautinos uersus in Bacchidibus

bus, quasi testes ingenij tui, captare. Quicunq; ubiq; sunt, qui fuerunt, quiq; futuri sunt posthac stulti, stolidi, fatui, fungi, bar di, blemni, buccones, solus ego omnes longe eo ante stultitia.

FAC. Querebant nonnulli uel ioco, uel serio quosnam socios cum equis amississent? Respōdit quidam, inō interrogate ipsos equos, & ornamenta, ac uestes, quosnam socios amiserunt, Ioannes &c. facetius (ut sumus in uictoria faceti ac dicaces) nos uero in nemore sumus uenati, & quot animalia manus nostras effugerunt, non perdidimus: perdidimus quot non effugerunt. Tu hoc appellas facete dictum? ego uero & infacetum & prorsus insulsum. Est enim pueriliter, & ieiune, atq; inepte prolatū, ac præterea præter historiæ dignitatem, in qua eiusce- modi friuolarum quarumcunq; rerum, & maxime problema te renunciata, quod ne Oedipus quidem interpretari sciat, su- peruacua est, cuius generis oratio à rerum scriptore diligen- ter uitanda est. LAV. Non facetum tibi uidetur sed insulsum: quid si Thersitis oratio uideatur tibi faceta, an tum erit fa- ceta, an potius insulsa ut tu? nam quod tibi Scythæ displicet, id Græcis placet. Et enim hæc fuit quæstio Homero proposita Quæstio Home-
ro proposita. (ut notum studiosis est) quam cum soluere nequisset, dolore creditur absumptus, eoq; à Græcis, quos quidam Latinorum imitati sunt, memoriæ mandata illis uersibus:

Ἐνθάδε τῷ Ἰδρύῳ κεφαλῶν κατὰ γαῖα καλύπτει

Ἄνδρῶν ἡρώων κοσμητορὰ θεῶν ὄμνηρον.

Conditur hoc tumulto uates diuinus Homerus,

Heroum cecinit qui bene gesta ducum.

Et reliqua. Non attinet plura huius generis afferre ex histo- riy's exempla, præcipue apud Xenophontem, quem musam atti- Xenophon.
cam uocauerunt. Quid seuerius, quid fere breuius historiys Cæ saris, quas propter compendiarium genus dicendi, commenta- rios uocat? In his ille (ut simili utar exemplo) ita ait: Omnibus equis

equis Gallis equitibus detractis, in eos legionarios equites, milites, legionis decimæ, cui quàm maxime confidebat, imposuit, ut præsidium quàm amicissimum, siquid factò opus esset, haberet: quod cum fieret, nõ irridicule quidam ex militibus decimæ legionis dixit: plusquã pollicitus esset, Cæsarem facere: pollicitum in cohortis prætoris loco deciman cohortẽ habiturum, & nunc ad equum rescriberet. Vides inuide, Cæsarem magis affectasse iocos, quàm me? Enimuero ut te tua laude non fraudem, ne tu quidem irridicule loquutus es, uel magis quàm uel meus, aut Cæsarianus miles. Nam quis grammaticis imbutus, non irrideat istam tuam orationem, ut incongruam? quòd renuntiata quidam caret substantiuo: problemate autẽ pro propositione nihil obscura, quòd diuinare non interpretari illam oportet, ut Oedippus ille hic uel acturus sit ut barbaram: quòd præter illa quæ superiori libro reprehendi uitia uerborum, problema scribis & pro ænigma accipis. Siquidem ut Græca

Aenigma. discas. Aenigma est allegoria obscurior. Problema autem propositio in interrogatione posita, ut Aristoteles ait in Topicis, & alibi, licet inter προβλήματα & per interrogationem propositionem quam uocant, differentiam statuit: quæ interrogatio hic non est: ergo ænigma (ut Plinius in quadam epistola ad amicum scribit) his uerbis. Eadem epistola & scribere te & non scribere significat. Aenigmata loquor: ita planè ut deniq; imprudenter, quòd diligenter ænigmata uis esse uitanda: quasi uero diligentia sit opus ad hæc uitanda, quæ uix cum diligentia queunt inueniri. Cætera non sunt digna quibus respondeatur. **FAC.** Quòd si hoc conceditur, illud multum magis concessum iri necesse est, eos quos uulgo caballerios, Græci ἰππότεαι uocant, eos uocare equerios. Hoc tibi nunquam concedet Parmeno, ut in narratione rerum gestarum disputationem inducas longiorem de uerborum significatione. Est enim
uitiosa

uitiosa digressio breuitati contraria. LAV. Nunquam ne res-
picias infelix, quod de arte repetis, id ad orationem, non ad
historiam pertinere? Nam ut in illa quoad fieri poterit, uitan-
da digressio: ita huic more poëtarum est maxime amica. Neq;
hæc disputatio est, neq; longa, sed perbreuis narratio: neq; tam
de nouo uerbo, quàm de noua re, sicut Thucydides de uoca-
bulo Græciæ, id est, ἐξ Ἰλλυρίας ἔθηκεν. FAC. Videris enim non
historiam uelle scribere, sed grammaticorum præcepta trade-
re. Itaq; totam istam de militis & equitis uocabulo disputatio-
nem, ut superfluum, atq; ineptam, uitiosissimam puto. LAV. An
uno ne uersiculo prælongus sum, & grammaticæ præcepta
trado? tametsi de re magis, quàm de nomine ago: si recte uis,
& non interprete inuidia, iudicare, & hoc tam breuiter quàm
erudite. FAC. Nec minus hoc loco elegantiam tuam damnan-
dam atq; irridendam censeo, cum uelis noua & absurdissima
formare nomina, pro quibus proprijs & usitatis atq; honestis
uti licet. Equeros enim appellari uis, quos eruditi homines
equites, & equestris ordinis uocant: quod nomen usus pridem
admisit & comprobat. Hic enim ordo medius inter patres ac
plebem Romæ fuit, in quo & Cicero extitit. LAV. Sedulo
me cohibeo, ne toties te feriam, quoties licet: & multa in uer-
bis sententijsq; tuis prætermitto absurda: quale est pridem ma-
gis uerbum Prisciani exponentis quàm Ciceronis utentis, nisi
præcedente alio aduerbio, ut in elegantijs: & admisit, deinde
comprobat: cum prius comprobemus quid, quàm admittamus. In quo extitit
Et in quo ordine extitit, pro ex quo ordine extitit: præterea inepte.
quod eadem repetuntur & inculcantur. Hoc enim dico, quid
absurdius stultiusq; quàm id genus hominum, quo de nunc agi-
mus, uelle ipsius esse ordinis cuius ueteres, ut Cicero, fuerunt.
Quid enim ad hanc nouitatem facit antiquitas? Verum adhuc,
quod nescis, ille extat ordo: ex quo illi, qui & olim fuerunt, &

S nunc

Equites.

Equeſter
ordo.

nunc ſunt. Nunquid iſta ratione uocati ſunt uocanturq; equites? Nam quid ſimile inter hos & tuos? Tolerabilius ſi dixiſſes equites, ad exemplar eorum, qui equo merebant, atque hodie merent: ſi quidē ut uocabantur equites, ita & uocantur: unde equeſtatis, ſicut peditatus eorum qui pedibus militant. Nec addidiſſes equeſtrem ordinem. Et enim equeſtris ordo nō niſi Romæ fuit, eſtq; , qui & ipſi uocantur equites, quod uide licet equo debent militare. Itaq; cum iſtos appellas equeſtris ordinis, id agis, ut unusquiſq; eques Romanus iſta ſit præditus dignitate: & quiſquis iſta præditus eſt, inter Romanos numeretur equites, quorum ſiue utrunq; ſiue alterutrum affirmaueris, quominus te luto inceſſamus ut fatuum, recuſare non potes. Alioqui quis non fateatur ſuum Romanis nomen quod eſt equeſter ordo, ſuumq; militibus, qui equo militant, quod eſt eques, etiam domi peculiare Romanorum eſſe relinquendum, ne maiestatem horum nominum quaſi conſecratorum profanemus, & nouæ rei nouum accommodandum? Ex his conſtat quàm eruditus exiſtitem, quicumq; illi ſint, quos appellasti eruditos. Neq; enim charior erit aliorum mihi dignitas, quàm mea. Ego neminem nomino, ut nemo mihi apud ſeſe poſſit iriſci, nedum apud alios, apud quos de ſuo, ſi uolet, errore neceſſe habebit conſiteri, ſi audebit de me queri. FAC. Atq; ita ad imperatorem capti perducuntur: quo ille ſpectaculo ita magnos riſus excitari fertur, ut uix unquam ſit uſus riſiſſe hilarius. Non intelligis imprudens te grauiſſimum uirum, & regem ſummū, notari leuitate? Nihil proſecto minus ueriſimile. Quid enim dignū cachinno aſſertur? LAV. An ego imprudens ſim, poſtea uidero: interim te talem eſſe tua eſt teſtis oratio. Velle enim alterum oſtendere imprudentem, & cauſas, cur ita ſit, non dico non poſſe, ſed negligere aſſerre, non alienā, ſed ſuam imprudentiam indicat. Eſto ſanè, ut haud decenter inducam

Ferdinandi

Ferdinandum etiam, ut tu affirmas (quod nescis) grauiſſimum
 virum, etiam, quod mentiris, regem cum longe abeſſet ab re-
 gni ſpe in riſus ſolutum, atq; (ut tu fingis) in cachinnū. Quid
 reſpondebis legentibus? finge enim te ab illis interrogari, ut
 certe tacito interrogant, quid eſt cur Laurentius fecerit impru-
 denter? an non rident & principes uſq; ad cachinnum, cum
 cachinnandi aſſertur occaſio? At non fuit, inquires, materia
 tantopere ridendi. Tu potius imprudenter, qui cur huiusmodi
 materia non fuerit, reticuiſti: quis enim hoc iudicare queat de
 cauſa non cognita? FAC. An quod uiderit rex miſeros capti-
 uos ſuæ gentis cultu corporis præditos? O ſingularem homi-
 nis prudentiam? O ſingulare iudicium? ubi eſt acumen tuum?
 ubi illa ingenij uis? An tibi iuſta uidetur cauſa, cur regem ca-
 chinnantem inducas, miſerorum captiuorum in ſua ueſte con-
 ſpectu? An illud fortaiſſe te mouit, qđ poſtea ſubijcis, puduiſſe
 captiuos, quod in tali habitu cernerentur? At te magis pudere
 debuit Laurenti iſto modo ſcribere. Quid enim erat cur ca-
 ptiuu pudore affici deberent, ſi ſuis armis, ſuoq; habitu orna-
 ti erant? Magis proſecto illis erubescendum fuerat, ſi Roma-
 no cultu, & Romanis armis conſpecti eſſent: qua uero eloquē-
 tia & gratia iſta explices, omitto. LAV. Quis non modo iu-
 dicet an uere reprehendas, ſed intelligat omnino quid cenſeas?
 que imprudētia maior ſit, an ſtultitia, dubito. Percontaris enim
 me, cur illa riſerit: quare ego non dixerim cauſam percontaris:
 rurſus an iuſta cauſa ſit, quaſi cauſam dixerim, percontaris: an
 ideo riſerit, quod uiderit captiuos ſuæ gentis more ueſtitos:
 quaſi hæc poſſit eſſe cauſa, & hic nunquam illam ſpectaſſet gē-
 tem: ridiculoſq; ſit ille habitus, & illa armatura. Percontaris
 iterū, an ideo riſerit, qđ captiuos puderet ſui habitus, quaſi cau-
 ſa eſſe poſſit, aut illis pudendi ob patriū habitū, aut huic ob a-
 lienū pudorē. Percōtaris deniq; an aliud quiddam me mouerit,

quasi hoc percontari oporteat? O te nescio quo nomine appellem, ita es bestia non loquēs, sed coaxans. Et poteram quidem hac imprudentiæ, & stultitiæ tuæ confutatione contentus esse, sed malo legentes totius rei iudices facere, subiiciendo ad literam uerba historiæ. Iussiq; non descendere ab equis, sed longa se iunctos serie colligari fune, quem uictores deiecerant: ita uincti ex aluco processerunt, scutis ex corio factis, qualibus Mauri semper atq; Afri sunt usi, ad sinistram partem ephippiorum appensis: lancca super dextrum femur iacente, atq; ita cum inauratis calcaribus, alijsq; equestrum insignibus, cum magna deducendum exultatione, quod hoc sua arte potuissent, ad imperatorem deducuntur: quo ille spectaculo ita magnos risus excitasse fertur, ut uix unquam sit uisus risisse hilarius: dixisseq; circumfusus inuestigationibus, ac præ uictoria gloriabundis, quoniam puderet captiuos illo cultu conspici, exuerent & sibi haberent sagum, per lusum, illorum spolia se dono dare ijs qui cepissent. Vides quæ per te exponenda fuerant? uides quam multa dempseris? uides quis cultus siue habitus fuerit illorum? quid eos puduerit? quid Ferdinandus riserit? At leuem facio Ferdinandum, qui ob hoc riserit: si ita sanè excesserit (quod est longe secus) modum ille risus, meum tamen fuit non laudes tantum eius exequi, uerum etiam, si qua minus laudanda egisset, more eorū qui Philippi, qui Alexandri, qui Cæsaris, aliorumq; principum gesta scripserunt. Tibi fortasse conueniat mentiri, qui soles, nec ais esse uerisimile, quod tam graues uiri qui as fuerunt, uerum fuisse testantur. At satius erat illum non accusare leuitatis. Censoria castigatio: quid? Crassum ne quem semel in uita risisse Lucilius scribit, uis esse debuisse iuuenem duces inter milites uictoria ac ludicro exultantes? quasi nō uiderimus quotidie regem filio similiter agentem, qui multo maior est natu. Quod si, ut uerum notumq; est, ille magnos hilaresq; risus

Historico scribere etiam uicia eorum quorum gesta scribit.

Crassus.

risus excitavit: cum tu damnare ausus es, ut leuissimum? quod
 tantum abest, ut ego faciam, ut etiam defendam (parum dico)
 ut laudari posse affirmem. Nam ita censeo risum hunc dignum
 hilari duce, dignum forti, dignum Christiano fuisse, cum uide-
 ret trecentos, non modo suos, sed etiam religionis hostes, qui
 ad perniciem nostrorum iureiurando ad aeli uenerant, tanto
 astu interceptos, tum inusitato incredibiliq; genere deuictos,
 & in tantam omnem exercitum alacritatem, plausum, exulta-
 tionem effusum. Tu melius, qui doles uicem hostium religio-
 nis, qui toties illos miseros uocas: qui nostros uictores cum
 suo duce reprehendis, quod miserorum non misereantur: quasi
 in triumpho, ubi uictores ante se agunt captiuos, ciuitas uicto-
 rum suceenscat exultationi ob misericordiam erga captiuos.
 Vere Scythae & uere Maure, qui uictoribus irascaris Christiani Miseri qui,
 & uictos miseraris Mahumetanos, ut miseros. Cur tandem
 miseros? ultra maior eorum poena, an culpa? Certe culpa, nam
 poena prope nulla est. Quid igitur, ut ceteros taceam, mihi ca-
 sum illorum non ita miseranti facis inuidiam? Sed ne sine exem-
 plo transeamus hanc de risu quaestionem, audi Liuium. Petissent,
 ne Poeno bellum Italiae inferenti per agros urbesq; suas tran-
 situm darent: tantus cum fremitu risus dicitur ortus, ut uix à
 magistratibus maioribusq; natu iuuentus sedaretur, adeo stoli-
 da, imprudensq; postulatio uisa est. Vter risu uerisimilior? uter
 dissolutior? ridentis argutiam illam militum in castris, an uer-
 ba legatorum transitum ne darent Poenis postulantium in se-
 natu? Et alibi. Barbarus eum quidam ob iram interfecti ab eo
 domini interfecit: deprehensusq; à circumstantibus haud alio
 quam si euasisset uultu, tormentis quoq; cum laceraretur, eo
 fuit habitu oris, ut superante letitia dolores, ridentis etiã spe-
 ciem praeberit. In tormentis suis credibile est risisse aliquem,
 in alienis incredibile erit: Ne aliud dicam, illud uero an gram-

Pegna amato-
rum.
Amator.
Amans.

matice dicatur in sua ueste conspectus Priscianum consulto.
 FAC. Pegna amatorum, hoc est, petra amantium. Non illi
 profecto tam amantes erant, quam tu amens, qui uerbo uteris
 incognito. LAV. Amens ne sum, qui Hispanum locum de
 quo narratio est, ad uerum interpretor? Siquidem à me scri-
 ptum est. Infidebat speculator in edita petra, inter utranque
 urbem pari interuallo, nomine pegna amatorum, hoc est, petra
 amantium. Ideo autem amatorum in amantium transtuli, quòd
 literate amator ad uirum tantum pertinet, amans ad foeminam
 quoq; Pegna apud Hispanos petra dicitur. Quòd si Sallustio
 licuit sine interpretatione dicere, vsq; ad decliuem latitudinē,
 quē locum catabathmon uocant, qualia exempla sunt infinita,
 Cur mihi, quòd Hispanum uocabulū interpretor, uitio detur?
 Etenim addis. Et fabulam pro uera accuratissime scribis. Nisi
 can subijcias ad uerbum, quis iudex esse poterit? nisi ut me
 absoluat, imò adeo te condemnet talione. Credas enim iudicium
 huius litis talia erga te esse uerba: Vnde scis Barptolemæ fa-
 bulam à Laurentio, non historiam narrari? quomodo probas?
 qua coniectura colligis? quibus testibus doces? uel omnino as-
 fers? Tu igitur nobis amens uideris non ille. At mox amentiam
 hanc compefcas à crimine Platonico inquis. FAC. Quam
 postea à te non credi inquis, hæc enim uerba tua sunt. Huius
 nominis causam, quia non iniucunda auditu est, satius est per-
 stringere, quam omittere. Iuuenis quidam & reliqua. Subinde
 dicis, quod, ne credam, sequentia inducunt. LAV. Nullum
 deus animal, neq; uolucres, neq; terrestres, neq; aquatile genuit
 insidiosum alijs, quod non uigret ingenio, præterquam homi-
 nem: ita multos uidere licet stolidos, & tamen malitiosos uo-
 luntatemq; summā decipiendi habere, facultatē nullam. Id quod
 non nostro correctore cum ex superiore constat, tum uero ex
 hoc loco, ubi alterius & longe sequentis negationem senten-
 tiæ

tie superiori applicat, ut altera alteram collidat: quasi æstus & gelu eodem anno nequeant esse quia repugnent. Quæ malitia quàm stolidam sit, uerba historie, quæ ipse non est ausus ponere, testantur. Iuuenis quidam, nomen non traditur nec patria, sed tantum natio, quòd esset Hispanus, seu bello, seu latrocinio captiuus Granatæ, duobus tribusue annis seruitutem seruauit, utente domino sua opera in rebus urbanis, atq; domesticis. Filia cuius capta tum forma, tum nitore linguæ, tum liberalibus moribus adolescentis, hominem illexit, & ipsum mutuo flagrantem specie puellæ, & elegantia. Idem cum uideret nec impræsentiarum liberam sibi esse consuetudinem, nec diu futuram, cum alter seruus esset, altera nubilus, præterea periculosam utriq; rem atq; capitalem, constituerunt per occasionem ambo fugere, sed adolescens honestius, quòd ipse ad suos, illa à suis abibat: nisi religionis ratio constitit, quod ne credam sequentia inducunt. Non rem gestam nego, sed causam fugæ fuisse religionem: quod probat finis narrationis: quæ uerba iste malitiosorum stultissimus, & stultorum malitiosissimus, ne dolus suus deprehenderetur, peruertit, tenoremq; rei interruptit alio diuersæ & procul positæ materie capitulo. Huius euentus & si nonnihil me quoq; miseratio subit, tamen miseratione indignos ob id fuisse apud deum existimo, quòd & puella amores suos uidetur non deum sequuta, & iuuenis audacior fuisse cum rapina ad se uindicandum in libertatem, quàm prius sine rapina: quæ causa, ut iter sibi tardius, & persecutores acriores, & minorem spem ueniæ pararet, extitit. Præterea neuter in extremis suis rebus bene de dei bonitate sensit. Quid aliud agunt hæc uerba, nisi affirmant me sentire rem quidem ueram fuisse, sed religionis causam abfuisse? Nunc inspiciamus quid tu eis opponis.

FAC. Inepta sanè & inconcinna sententia, tum rationibus,

S 4. tuam

tum uerbis. In quibusq; enim rebus uel minutissimis philosophis: non ita Lilius, non ita Cæsar: quorum opera percurrisse te credo, sed certe eorum uirtutes haudquaquam intellexisse. Vbi enim incidit quicquam graue & dignum memoria, sententiam afferre, & quid probes improbes ue explicare non incongruum puto, si modo id raro & moderate facias. LAV. Quid tua stultius oratione, qui dum ex autoribus uerba aucuparis, quæ apud te suum decorem perdunt, nihil quod loquaris attendis? Proponis quòd sententia mea est inepta sane, incöcinnaq; tum rationibus, tum uerbis: demum rationem subiungis, quòd ubiq; philosophor, quod nõ factitarunt Cæsar & Lilius. Quid ratio hæc ad propositionem? Fac me nimium esse in sententijs frequentandis, quod tu philosophari uocas, quomodo probas perineptam hanc perq; inconcinnam esse sententiam? Hoc non facis, quod unum est peccatum uel stultitiæ, uel calumniæ tuæ. Alterum, quòd ratio ipsa non patet. Non enim probas me, uel in minimis philosophari, seu passim frequentare sententijs. Tertium, quòd sententiam à rationibus, tanquam diuersa sint, separas. Quartum quòd nescis quales historici sint, aut certe tuo more dissimulas: qui crebrior in hoc genere quàm Sallustius, & cuius hic æmulus fuit, quem tu non uidisti, sed de quo legisti, Thucydides. An uero legisti Cicero: em ita scribentem: Thucydides omnes dicendi artificio mea sententia facile uincit: qui ita creber est rerum frequentia, ut uerborum prope numerum sententiarum numero assequatur: ita prorsus uerbis aptus & pressus, ut nescias utrum res orationis ratione, an uerba sententijs illustrentur. Quid plura? cum Lucius Florus Epitomata. atq; Iustinus, qui epitomata scripserunt, huiusmodi sententijs redundant: nisi quòd magis te uelle dicere existimo, ideo mea est inepta, ideo inconcinnia sententia, quod de re Christiana loquitur, quodam historiæ dehonestamento. Honestius igitur Lilius

Thucydides
laus.

Epitomata.

Liuius (eludant nunc antiqua mirantes.) Non equidem si qua sit sapientum ciuitas quam docti fingunt magis quam norunt: aut principes grauiores temperantioresq; à cupidine imperij, aut multitudine melius moratam censeant fieri posse. An Liuius licuit cōtra Platonem, Aristonem, Theophrastum, aliosq; qui de republica praeceperunt (ut tu appellas) philosophari, mihi contra neminem pro republica Christiana licebit? sed haec satis. FAC. Illud ad extremum à te quaero, quid ita dixisti in historijs dignum memoria? LAV. Non ne quaecunq; historici memoriae mandant sunt digna memoria? Quid est sententiam afferre potius quam sententia uti? Verum hoc in uerborum uitijs notandum erit: tamen & hic quoq; conuenit, ut intelligas non me sed te labi in rationibus siue sententijs & uerbis cum ineptis tum inconcinnis. Nunc respondebo illi particulae superioris reprehensionis: quae abs te post hunc locum erat ponenda. FAC. Et multis uerbis explicas, quod te paucis complexurum promiseras. LAV. Quomodo tu istud iudicibus probas? Dimisisti multas iam in urbes huius contra me operis exemplaria, citra exemplar historiārum mearum: sine qua ratione legentes poterunt tuam accusationem ueram iudicare? Hoc stultitiae tuae argumentū comitatur calumniam, quae manifesta est ijs quibus ipsas historias ostendo, quibus non longa narratio uidetur: sed tu longe stultissimus, malignissimus, indoctissimus. An non Liuius sic inquit? Operis praecipuum uidetur excedere paulum ad enarrandum, quam uaria fortuna huius sit in amittendo, & recuperando paterno regno. Militans pro Carthaginensibus Masinissa &c. deinde exequitur hanc rem circiter ducentis uersibus, & quadruplo pluribus quam sint mei. FAC. Ex quo intellectum est, quod diutina disuetudine didiceramus non pluribus lignis opus esse ad cremanda cadauera: praesertim, ut tum erant, solibus incocta, & adipibus qui

defluebant, non nihil alimenti flammæ præbentibus. Foeda profecto & tragica non historica narratio. Quodcumq; enarras mihi sic incredulus odi. LAV. Vix unquam propositioni ratio respondet propositionis: quod foedum dictu. Autoritate Horatii pro ratione affers quod incredibile est. Prius ad uersum

In arte.

Horatii: deinde ad propositionem tuam paucissimis respondebo, postea aliquid adijcian exemplorum. Horatius non uult in scena propalam fingi Medeam filios trucidantem, & Atreum liberos fratris coquentem, quæ cum facis inspectante populo sunt & incredibilia & iniusta. At cremari corpora defunctorum in publico tam uerum quàm usitatum fuit: quod si semel fiat seculo nostro num tetrius erit, quàm olim fuit? num tragicum? & si tragicum, num tamen protinus ab historia alienum est num foedum relatu, utiq; in hostibus & Agarenæ superstitionis? Cornelius Tacitus: Foedum atq; atrox spectaculum: intra quadragesimum à pugna diem, lacera corpora, trunci artus, putres uirorum equorumq; phornæ, infecta tabo humus. Vergilius de Cyclope Homerum sequutus, cuius hi sunt uersus:

Σαὸ δὲ δ' ὄρω μάελαε ὡε τε σκύλακαε ποτὶ γαίη
κόπῃ, ἐκ δ' ἐγκέφαλῳ χαμάδιε ρέε, δεῦε ἢ γαίην.
Τοὺε δὲ διαμελεῖσι ταμῶν ὡπλίωατο δ' ὄσπορ,
ἦδιε δ' ὡε τε λέωρ εῖε.

Vidi egomet duo de numero cum corpora nostro
Prensa manu magna medio resupinus in antro

* experta.

Frangeret ad saxum, sanieq; * aspersa natarent

Liminia: uidi atro cum membra fluentia tabo

Maderet, et tepidi tremeret sub detibus artus, Mox deinde:

—Sanie eructans & frustra cruento

Per somnum commixta mero.

Ouidius quoq; Vergilium æmulatus:

Temporis illius quo uidi bina meorum

Ter qua

Ter quater affigi sociorum corpora terra,
 Cum super ipse iacens hirsuti more leonis,
 Visceraq; & carnes cumq; albis ossa medullis
 Semanimesq; artus auidam condebat in aluū. Mox deinde:
 Mandentemq; uidens eiectantemq; cruentas
 Ore dapes, & frustra mero glomerata uomentem.

Ideo studiosius ex poetis protuli exempla, quod Horatius in isto præcepto, quod tu ad artem historie probandam attulisti, loquitur de arte poetica. FAC. Imperator iubet aggerē deuolui in fossam lignibus, bidentibus, marris. Curiosus es in enumerandis omnibus instrumentis: Sed cur non & corbes & cophinos addidisti, in quibus terra effossa transferretur, & in opere desudantibus potum ministrarent? Nō intelliges in hac parte, quam sis breuitati contrarius. LAV. Si dixissem, omni genere instrumentorū, fuisset (si te audire uolumus) breuitati amicus. Nūc quia idem totidē uerbis explicauit, sum prælongus. Cur ergo Lilius inquit, Secures, rutra, falces, alueolos, molas, quantum in quadraginta naues longas opus esset. Et postea nō pudet te iocari belle, percōtariq;. Cur nō & corbes & cophinos addiderim? Nec intelligis cophinos & corbes nō facere ad aggerē in fossam deuoluendū: neq; in mentē mihi uenit de potū ministrātibus facere mentionē? quia nō sum tantopere, ut tu potus, amator uini, quo tu plenus eras cū hoc scribebas. Quibus terra & fossa trāsferretur, quia ego de terra quæ egereretur effossa dixerā, & non de ea quæ ingereretur in fossam. FAC. Quod superioribus diebus impedimentorū fuit cōmilitones, id satis emendatū uideris. LAV. Cur plerūq; uerba mea minus se deliter reddis cū putas reprehēdi nō posse? Ego sic scripserā, Id emendatū satis est, ut ipsi uidetis. FA. Quod reliquū est, nō nisi in uestra manu positū est. Falsa est hæc ppositio: Nā etsi parata omnia, tū multa fert casus, multa fortuna in rebus bellicis.

Lau.

LAV. O grauitatem Senatoriam? ò censorum feueritatem?
 O sapientiam singularem? quis tam stultus est? quis adeo dei ac-
 fortunæ immemor, qui nesciat cuiuslibet rei momentum positū
 esse in fortunæ manu? Ideoq; in consilijs serè de illa tacetur, ut
 quam nemo præstare possit, faciat fortuna quod uoluerit, lega-
 tus à præcepto non recedat, Quintilianus inquit. Talibus exē-
 plis referta sunt omnia. Vbi non legimus in uestra manu posi-
 tum est? In uestra manu est quirites? In manibus uestris quan-
 tus sit Cæsar habetis? Sic apud Lucanum Cæsar alloquitur mi-
 lites iam prælium initurus. Annibal apud Liuium ait: Si tales
 animos in prælio habebitis, quales hic ostendistis, uicimus. Stul-
 tē haud dubie Annibal, stultē Liuius, qui non sic posuit, & di-
 xit quantumlibet uirium, quantumlibet audaciæ, quantumlibet
 scientiæ rei militaris in prælium afferatis, nil proficitis nisi for-
 tuna, in cuius manu sunt omnia, nisi casus adsit. Hunc in mo-
 dum censes à duce Ferdinando fuisse milites alloquendos, Fa-
 tue atq; furiose? Cum præsertim non ad rem militarē, hoc tan-
 tummodo pertineat: sed ad cuiuscunq; rei consultationem. Ne-
 que enim plus regni bellicis in rebus fortunæ est: quàm in nau-
 gationibus in re rustica, in negotiationibus, in matrimonijs, in
 liberorum prouentu, cæterisq; id generis: quoniam fortuna ni-
 hil aliud est, quàm deus, qui moderatur omnia, aut ipsius dei
 moderatio. Ex quo nemo quippiam consultabit, quippiam futu-
 rum sperabit isto metu fortunæ. FAC. Multi nec opinantes
 domi sunt oppressi. Horum unus etiam texens: qui cū audisset
 urbem expugnatam, non obseruauit fores, non fugit, non etiam
 surrexit: sed tanquam fieri non posset, texere perseuerauit: atq;
 ita sedens telam, atq; detexa esset, sanguine suo tinxit. O im-
 peritum hominem? Miror equidem, cur & alium mingentem
 non induxeris? Hocine est historiam scribere? Hocine est illu-
 strissimū & maximi regis res gestas cōmendare? huiusmodi

res, præsertim tam ineptè, historiæ immiscere? LAV. Quid est quòd uerba mea derideas, quòd hanc narrationis partem contemnas? nunquid Ferdinandum facio texentem, aut texentem interfectorem, an non? etiam paruus in historia locus, certe, si sapes, multum hæc res ad admirationem uictoriæ facit: quòd rem Ferdinandus effecit etiam hostium opinione maiore. Omittam infinita minutarum rerum exempla inter maximas insertarum: quantopere me derideres si (ut facit Liuius) dicerem Gallum illum qui Romanos ad singulare certamen prouocabat, exerta lingua præ contemptu hostis processisse. Cæterum nullum fuerit similius, quàm quod idem Liuius de Archimede Archimedes. refert in Syracusarum expugnatione. Et custodibus dimissis per domos eorum qui intra præsidia Romana fuerunt, cū multa iræ, multa auaritiæ exempla ederentur: Archimedem proditum est, in tanto tumultu, quantum captæ urbis fragor in discursu diripientium militum ciere poterat, intentum formis, quas in puluere descripserat, ab ignaro milite quis esset interfectum. Non comparabo inter se opera, non excutiam utrū uerisimilius: certe ut alia paria sint in utroq; plus illud in nostro est, quod ducis uincens gloriam auget. Et tamen Iuuenalis uersibus à tuo Panhormita deprauatis conuicium facis:

Frangere igitur calamos uigilataq; prælia dele,
 Quæq; facis dona Veneris bone Valla marito.

Per æque te irridere alios decet, ac Gallum illum, de quo modo dixi decuit: uel potius per æque ac simiam illudere nobis decet: cum aut nudatos dentes quatit, aut nudatum rictum cum deformi cauo protendit. Verum quasi nolis hoc reprehensum, ut es ubique inconstans, subijcis. FAC. Licuit tamen tibi et huius rei mentionem facere, si modo illam aptè, et cum aliqua dignitate uerborum expressisses: hominis constantiam laudans, atque ostendens, tantum in eo mortis cōtemptum fuisse,

ut cum

ut cum patriam expugnatam diripi, & ciues passim cædi uideret, tamen interritus ab opere non discessit, donec texendo perseverans, occisus est. Sic rem cognitione & admiratione dignam effecisses : quæ isto modo puerilis atque irridenda est. Præterea quàm arida, quàmque exanguis sit ista oratio, alijs iudicandum relinquo. LAUR. Superfedeo de dignitate uerborum loqui : rem ipsam spectemus. Velles me uirum fortem & mortis induxisse contemptorem ? O effutiens uerba non promens : qualis non fuit talem à me iubes induci. Non ego poëta nunc sum, non Barptolemæus Facius : qui cum poëtas ignoret, tamen in historia poëticam fingendi licentiam, non historicam synceritatem solet imitari. Cur non Liuius Archimedem talem induxit potius, quàm abalienatum à sensu ciuitatis quæ diriperetur, intentum figuris in puluere describendis ? cum diceret eum uirum, qui suo ingenio patriam tandiu ab hoste Romano tutatus esset, non ad puluisculum inuentum, sed ad murales machinas fortiter oppetere mortem.

FAC. Quanquam ò terque quaterque uesantum : in cuius, nisi furiosi quale tuum est, ingenium cadit, ut cum fugere possit, cum uitam suam suorumque ferro defendere, cum denique uirum fortem decet inter confertos hostes dimicantem honestissime occumbere, malit domi manere, patentibusque foribus hostem operiri, & sedens, inersque, nulla uoce, nullo gestu, nulla operis intermissione trucidari. O rem inauditam ? ò telam preciosam ? ac cruore eni dignam ? texere perseverauit, qui mortem contemnebat. LAUR. Dij te perdant, quos decierare ac peierare soles, pluris ille telam, quàm uitam fecit quoad texeret, qui iam uiuere negligebat ? Hunc tu uirum laudas ? hunc admiraris ? hunc cognitione ac prædicatione dignum existimas ? quem omnes etiam immanium ferarum truculentiam iudicent excessisse ? Atque hoc deprauatissimi

iſſimi iudicij tui inſigne documentum eſt. Sed non minus inſi-
 gne illud uacui facti cerebro capitis. Audite, audite hominis
 acumen, ac circumſpectionem. Ait illum uidiſſe patriam expu-
 gnari, diripi, paſſim ciues cedi, & tamen ab opere non diſceſ-
 ſiſſe, ſed texere perſeueraiſſe. Intus igitur eodem tempore ac
 foris fuit, domi texebat, & idem per urbem uagabatur pror-
 ſus Amphitryon geminus & geminus Soſia, ut Plantus in-
 quit. Nam altri intra domum, altri extra domum erant, ſed
 non uterque ueri. Cui tanta ſermonis abſurditas, niſi fatuo ex-
 cidiffet? Niſi te ob hoc deſenſurum iri ſperas, quod idem pu-
 taſti poſſe contingere in texore, quod in ſutore: quod tu mi-
 niſterium cum patre tuo factitaſti ſedens extra limen, &
 quæ per uiam geruntur inſpiciens. Agnoſcis iam Fatue utrius
 oratio puerilis ſit, utrius irridenda, quam puerilitatem ab-
 ſurditatemq; illud quoque indicat, quod ais orationem meam
 aridam atque exanguem: quod eſi cur dicas non agnoſco,
 cum præſertim breuitatem ſæpe in me requiras, tamen in re,
 ut tu inſimulas, minuta atque humili non multum deſideratur
 carnis & ſanguinis, licet tu ubique ſis talis, quoties talem eſſe
 non oportet. FAC. Re bene ac feliciter geſta proceres,
 exacta enim iam æſtate appetijt autumnus, ut quicquid ante
 hyemem agi poſſet, id non magni ſanè momenti eſſe cenſendum
 ſit &c. LAV. Hic meam ad literam ſubiicit orationem, quam
 ideo non ſubiiciendam, quia non deſendendam ſtatuo: quip-
 pe cum uel aduerſus eam nihil niſi nugatorium friuolumq;
 opponat: cuiusq; quicquid reprehendit, id ferè in accuſatio-
 ne repetat. FAC. Quid erat opus artiſicioſe rhetor hac ar-
 tiſicioſa exornatione? quo ſpectat? quid agit? quid ſibi uult?
 dixerat ante non iudicio, non iure, ſed factione, poten-
 tia, armis de regni Aragoniæ poſſeſſione agi: poſtea hæc ſub-
 dis, inducens argumentum à minori quaſi ea res obſcura ſit,
 nihil

nihil in dubium uenire possit: si postquam dixeris non uia iudiciorum, sed potentia & armis certari, statim subdidisses illud, quod à te post argumentationem hanc dicitur, armis & potentia hostem armatum ac potentem: opus est belle à te dictum cōfiterer. Itaq; totum illud à te superflue ac uitiose prolatum puto. Nec profecto minus improbo subsequenti argumentationis tuæ in tot capita distinctionem. Cum enim ostendere propositum sit, discordiam inter Hispaniæ & Aragoniæ reges oriri posse, quid oportebat enumerare causas unde bella oriri soleant? Cum satis esset id modo dicere: posse aliquando bellum inter ipsos reges excitari? quod si accederet, fore, ut grauißima belli necessitas Hispano regi incumberet: præsertim si ad Aragonici regis partes barbarus rex accederet. Et in demonstrandis utriusq; regis opibus, non erat indecens te longiorem esse.

LAV. Tota generis huius est accusatoris nostræ orationis notatio prorsus inepto, imperito, peruerso, fatuo digna: ut propè sit æque ineptum has nenas confutare conari, cum præsertim sint animi iudicium à fastidio prohibendi, quantum in nobis erit, quasi alio potius ei respondendum loco, prosequitur. FAC. Sed in eo scilicet occupatus es, ut doceas bellum aut odio, aut similitate, aut inuidia, aut metu, aut auaritia nasci solere: quasi uero non alijs de causis bellum oriri possit. An ignoras interdum suspicionem iniuriæ, interdum aliena gratia, interdum foeminarum raptu, uel alia huiuscemodi graui causa atrocissima bella suscitari? Sed non erat opus hoc loco bone arator ad eas species deuenire, quæ magis ostentationem quandam artificij, quam prudentiam significare uideantur. Mihi crede nisi ingenij tui rectum ac sincerum sit iudicium, frustra laborabis cum artificio tuo. LAUR. Dij tibi dent quæ optas: & si male optas, dent bene optare: qui me tam amice, fideliter, prudenter admonuisti stultitiæ meæ. Itaq; ut tibi credam (quod iubes) animum

num induco: sed unus restat scrupulus, qui me male habet: Ne tu sis multo me stultior, qui mihi præcipis, inquit: interdum suspitione iniuriæ oriri bella. Si de faciendâ iniuriâ sentis, non obscure loqueris. Quis inops mentis non intelligit metum causam belli subesse? Sin de factâ, bis stulta loquutus es: semel, quod temerarij est hominis iniuriam, quam sibi factam esse pro ex-quisito exploratoq; non habet, malle ulcisci, quàm certius explorare. Iterum, quod specics est simultatis & odij. Nam odiû & similtas ex iniuriâ nascitur, ueluti si suspicetur res aliquis contra se ab altero rege summissa hosti suo militum auxilia: quæ fuit frequentissima Romanis, & sola propriè, belli inferendi causa: uidelicet ob ulciscendam iniuriâ. Cuiusmodi etiâ est ob raptum foeminarum: quale fuit bellû inter Græcos atq; Troianos, Græcis iniuriâ ulcisci uolentibus. Iam uero aliena gratia mouere bellum, non minus stolidè, quàm superiora, abs te dictum est. Qui enim pro alio bellum suscipit, eandem causas belli proponere, quas ipse ille cuius suscipit partes, nec suo, sed alieno se nomine agere testatur: ut aut propulset, quæ inferitur, iniuriâ: aut ulciscatur illatam: aut illam inferre uolenti, se uel ducem uel comitem præbeat. Quæ iniuriâ ex aliquo à me enumeratorum fontium emanat. Quocirca dabis ueniam, si tibi magistro tam rudi atq; hebeti fidem non habeo.

FAC. Quid, quòd in eadem re tibi ipsi non constas, sed aperte contradicis? Hæc sunt uerba tua, ne calumniari me putes: Et enim si alius quàm ego rex Aragonum creetur, inter quem ac regem Castellæ (ut memoria patrum scimus accidisse) discordia incidat: an speramus occupatos nos duplici Marte ex utrisq; hostibus uictoriam reportaturos, aut Granatam expugnaturus? Paulopost subdis, Castellæ regnum in omni Hispania maximum est. Hoc cætera regna, non dicam oderunt, inuidentq;, certe metuunt: & ab eo sicut infirmiores quadrupedes

Odiû &
Similtas.

T uolu

uolucres'ue à leone, aut ab aquila cauent. Nam rex Aragonū
 etsi præpotens est, ac maris, ut ait, dominus: tamen eius uires
 multo minores fama sunt. Quid enim Sardinie regnum, male
 pacatum, ac propè Catalani nominis inimicum, adiuuaret Ara
 gonie regem, bella gerentem cum rege Castellæ? Quid Sicilia,
 quæ uix didicit iugum ferre alienigenarum? quæq; (ut audio)
 iam nunc non satis quieta est. Omnis igitur uis ac robur regis
 illius refidet in Hispania, quæ Hispania nequaquam cū nostra
 est comparanda. In priore parte ostendis timendum esse Hispa
 no regi discordiam ac bellum Aragonici regis, tua enim uerba
 hunc sine dubio sensum habent: ut sit timendum ei, si Arago
 nicus rex cum barbaro se coniungat, ne Hispanus rex utrisq;
 resistere non possit, sed contorte sententiam istam dicis. L A V.
 Imò tu contorte & stolidè. Contorte quidem, quòd, ut me cor
 rigeres, regem Castellæ in regem Hispaniæ mutas: quasi qua
 tuor alij non sint, & ipsi reges Hispaniæ, sed transmarini. Sto
 lidè autem, quòd istud ego nec dico, nec sentio, regem Castellæ
 utriq; regi Aragoniæ Granatæq; non posse resistere, quasi ab
 ijs ei bellum sit inferendum: sed non facile de ambobus uictoriã
 reportaturum, & utriusq; urbes expugnaturum. An parū in
 terest nō facere uictoriã debellationemq; hostis, & hoc ipsum
 ab alio timere? Ne longius exempla repetam, in hac ipsa Hispa
 nia non mille urbes à Romanis omni conatu expugnari nequie
 runt ad Augusti usq; memoriam, ut Liuius testatur, & in tua
 Liguria (si modo Ligur, & non Scythæ es) castella quædã ad
 uersus Romanam potentiam pluribus annis in cōtumacia persi
 terunt. Nūquid pop. Ro. quia penè desperabat hæc expugnare,
 idcirco ab his quicquam periculi, nedum debellari timebat? Im
 pedimentum minoribus ab hostibus rerum consequendarum,
 non partium amissio perniciesq; metuitur. Itaq; si Castellæ re
 ge Granatam obsidete, rex Aragonum barbaro suppetias eat,

non uerendum esse illi significo, ut castella amittat, sed ut ob-
 dionem omittat : quare stolidè, tanquam contrarium subdis.
 FAC. In posteriore uero parte ostendis non esse metuendas
 Aragonici regis uires Hispano, quoniam Castellæ, siue Bethi-
 cæ, & Lusitaniæ regnum, ut antiqui dicerent, omnium regno-
 rum Hispaniæ maximum atq; opulentissimum sit : & cæteris
 omnibus regnis formidabile, quòd regis Aragonici uires mi-
 nores fama & opinione hominum sint : quòd Sardiniam inimi-
 cam habeat, quòd Siciliam inquietam, & rerum nouarum cu-
 pidam : quòd denique omne robur in ea Hispaniæ parte, quam
 tenet, positum sit, quæ cum ulteriore Hispania nequaquam sit
 conferenda. LA V. Et in hoc quoq; mentiris, cum ego non di-
 cam, non metuendas, sed minores, sed nō comparandas, sed à so-
 cio bellorum rege Granatæ disiūctas minus posse, eoq; minus,
 non autē omnino non timeri : quemadmodū leo aquilāq; (ut in
 eodē simili uerfer) uix unū quodlibet animal, hic quadrupedū,
 illa uolucrū, tanquam sibi letiferum extimescat : timeat tamen ut
 quodq; proxime ad uires accedat, multoq; magis illorū gregē.
 Et plurimum (ut etiā iurisperiti testantur) interest inter atrocē ^{Metus non}
 & qualēcunq; metum. Quare ut finē faciam, quibus & primi ^{unus,}
 libri, palam est & perperā te interpretari uerba mea, nō modo
 quasi nihil prorsus uires Aragoniæ metuendas esse Castellæ
 sentiā, uerum etiā si paulopost metuendæ erunt, nō tamē proti-
 nus hanc esse sententiam priori contrariam. Aliud est enim op-
 pugnare, aliud repugnare posse : item aliud certare, aliud uin-
 cere : sicut aliud metu fugere, aliud cum metu pugnare. FAC.

Hic cum cerneret regē subinde orationi suæ (ut putabat)
 indormientem, oculis conuiuentibus capiteq; demisso ster-
 teret, interstitebat : rex cōtra, cur interq; sceret animaduertēs,
 iubeat eum pergere : non enim se dormire, & si clausis ocu-
 lis steteret. Aut si corpus præ morbo dormiret, non tamen

dormire animum. Hoc quidem imprimis contra præcepta narrationis de uerisimilitudine abs te dictum est. Non enim solum ueram, sed etiam uerisimilem narrationem esse oportet, si sibi fidem uendicare uelit. Cui enim credibile uideatur regem legatos audientem, non dico stertere, sed dormire? An tibi parum uideatur esse, illum dormientem facere? An id indecorum ignoras regiae maiestati esse? Non regem: sed ebrium quendam, uideris uelle demonstrare. Quem si animi torpor ex corporis languore proficiens interdum rapiebat, tamen stertentem inducere uitiosum fuit. Scribendum est enim sic bone magister artis, ut personarum dignitates seruentur: alioqui probabilis non erit narratio, sibiq; fidem derogabit. LAV. Quid reprehendam te, quod artem oratoriam non teneas, qui me scribentem historias, ad præcepta iudicialia reuocas narrationis: & nõ potius ad præcepta de apte dicendo? quiq; uis utiq; ueram narrationem esse debere, quæ ut sit uerisimilis præcipitur, siue uera sit, siue ficta, si quidem fictis nonnunquam est locus, etiam citra ueritatis iniuriam, dicente Cicerone: Et fictæ narrationes sæpe ponendæ. Quid in hoc te reprehendam? Cum nihil scias ex rebus humanis. An (ut taccam cetera) non satis in se uolentia Lethargus habet, ut hominem cogat stertere? Consule me dicas. Sciscitare proceres Catalanos natu grandiores, qui huic rei affuerunt, & discas cum cæterorum Lethargicorum, tum uero Martini regis dormiendi & stertendi assiduitatem: & nihilominus hæc mea uerba sunt, ne causeris parum à me significatum esse. Nec magis nomine suo lugendus, quam patris cui unicus erat iam senescenti: neq; tam ætate, unum nanq; & quin quaginta annos natus erat, quam habitu corporis obesi nimium ac præpinguis, & ueterno grauascens. Accedebat his & ætatis & corporis incommodis quartana: malum imprimis gaudio letitiaq; curandum. Sic affecto, nuncius de morte filij affertur

Narrationis de-
corum.

Lethargus.

tur, & reliqua. Veternum autem idem quod Lethargum esse Veternum.
 uolunt, quòd asiduum soporem inducat. Huius tu uires homo
 imperitissime ignoras, & ais: Rapiebat interdum si furor, qua
 lis te rapit interdum, fuit, aut comitialis & non asiduus mor=
 bus. Quid reprehendam te? quòd eandem sententiam ueles &
 inculces, quòd ars fieri uetat, cum ita rerum sis imperitus, ut
 putes ebrium quenquam qui stertit, & quòd non minoris in=
 scitiae, à dormiente exigas ne stertat, præsertim ægroto: quasi
 præstare hoc dormiens possit ægrotusq;. Quid reprehendam
 te? quòd corruptis utaris uerbis, cum etiam mea uerba cor=
 rumpas, seu sententias potius, qui ais regē dormisse, quòd ego
 non modo non dico, sed etiam planè nego: Quòd non tantum
 non sentio, uerumetiam ne sentiri à legentibus queat operam
 do. Quòd deniq; non solum non fuit, sed ne fieri quidem po=
 tuit. Cum legatum interlocutus sit, & se nequaquam dormire
 testatus, prout ipsius responsio plena prudentiæ, grauitatis, me
 ditationis, extitit documento. Quare tuam magis indicas, tum
 calumniam, quòd ais à me derogatum esse regiæ maiestati, quia
 dormientem stertentemq; fecerim: tum stultitiam, quòd dero=
 gandū potius cēses ueritati, q̄ hominis fame, ne uidelicet ipsius
 hominis contrahas offensionem. FAC. Sunt qui dicant, nullo
 pacto, nec medicorum arte, nec multifarijs machinis potuisse
 eum, uel puellæ uirginitatem demere, uel cum muliere cōcum=
 bere: licet mater, aliæq; nonnullæ fœminæ uelut ministræ puel
 læ adessent, licet uiri quoq; aliquot regi auxilio essent, qui uē=
 tre quasi appensum per fascias à lacunari pēdentes quibus tu=
 mor proueniens cohiberetur, demitterent eum sensim in gre
 mium puellæ ac sustinerent. LAV. Sceleratissime Sarmata, nō
 satis habes quæ fortassis ego celata uoluisssem propter uerecun=
 diam, ea prompsisse in publicum atq; uulgasse, nisi uerba mea,
 uel optima sui parte defraudes. Clausula enim illa. Sed hæc ue=
 T 3 recur

recundius forsitan in silentio reponuntur, quæ superioris orationis nuditatem, ueluti tenui quodam uelamento tegebat, exenisti, ut in ipsam membrorum obscœnitatem inuehi posses his uerbis. FAC. Et hoc quoq; à te multo uitiosius prolatum est. Est enim primum contra præcepta breuitatis, nam sæpe satis est, quod factum est dicere non ut narres quemadmodum factum sit: Satis enim id fuerat, Sunt qui dicant regem nulla arte nullo uel consilio ex regina liberos gignere potuisse, ut non fuerit necesse, quæ turpia sunt auditu, referre. Potest etiam argui id esse contra probabilitatis præceptum, de quo ante dictum est, quod dignitates personarum seruatæ non sint. Quid enim turpius dici potest, quàm quod rex præsentis socru, et etiam adiuuante, cum uxore coierit? Quid inhonestius, quàm quod socrus generi uirilia spectaret? Quid indecētius, quàm quod regina pudicissima corpus suum spectandum daret his, qui regem adiuuaret? Hoc uel meretrix impudica abhorreret, quod tu reginæ honestissimæ tribuis. LAV. Differo de breuitate respondere. Extenuabo paulisper quod obijcitur prius quàm defendam: unde scis id in luce potius, quàm in tenebris umbra uel actum? num talia in obscuro fieri non possunt? Cur ita improbus temerariusq; es, ut cõfirmes quod ignoras? ut accuses, quod an dignum sit accusari non statuisti atq; cogitasti, ut tuus deteriore in partem inclinet animus? Hæc breuiter de extenuatione criminis. Nunc illud defendam, primum referri hanc rem à me causa postulabat, quo probaretur desperatio Martini regis iam prolis tollendæ. Deinde non ita reformidanda fuit nouæ rei festiuitas: neq; enim nephandæ ueneris, sed matrimonialis sanctitatis necessaria memoratur actio. Nam quod interfuit socrus, aliq; ministeria uideris parum meminisse, qualia nobis ægris præbeantur à domesticis obsequia. Postremo nunquam historici ab huiusmodi referendis abhorruerunt. Taceo Græcos: qualia sunt quæ

quæ de Cæsariibus Suetonius narrat, quæ Cornelius Tacitus, quæ deinceps alij historici. Redeo ad superiores & ne longior sim, uno sum Liuij contentus exemplo, tua omnia obiecta resutanti. Hic autor libro XXXVIII. ubi deprehensa bacchanalia plus quadringentis exequitur uersibus, commemorat, quæ uerba mater cum adolescente filio habuit : quæ cum eodem scortum in cubiculo : hunc postea domo à matre uictricòq; eiectum, ad amitam Ebutiam se contulisse : quid consul cum socru de hac Ebutia loquutus sit : quid eadem uocata retulerit, quomodo item Hispalæ adolescentis concubina uocatu consulis introducta sit, præfata, fabulata, quàm foedas mulierum & quod tetrius est, quàm deformes marium promiscuasq; libidines. Quæ narratio quàm curiosa sit, uel ex his auctoris apparet uerbis. Consul rogat socrum, ut aliquã partem ædium uacuam faceret, quo Hispala immigraret : cœnaculum super ædes datum est scalis ferentibus in publicum obseratis, aditu in ædes uerso &c. Quocirca nõ est, quod meã narrationẽ in similes, ut prælongam, quæ ad Liuiam breuissima est : ut parum probabilem, quæ probata est, & admodum sua sponte credibilis : ut illiberalem & obscœnam, quæ ad plurimas historiarum narrationes nil habet obscœnitatis. Adeo in literis sacris multa reperies, non dico obscœnius, nihil enim obscœne etsi obscœne actum est, illic refertur, sed aptius simpliciusq; exposita.

FAC. Primum habitans in prædio suo, cui nomẽ Fulcher aspectus, de quo supra dixi : deinde in habitaculis monasterij, in ualle Donzelle, non procul à muris. Hoc quidem præcepto breuitatis in primis repugnat, quod est : & si non longius quàm scito opus est in narrando procedetur. Quid enim oportebat sciri ubi rex primum habitasset? solum id dicere, ubi habitaret, satis fuit, si & de loco ubi diuertebat, mētio necessario faciendã erat. Cum id neq; obest, neq; adiuvat, præterire satius est.

LAV. Sed quàm eleganter ista dicas, alterius sit iudiciũ. Non-
dum quid inter historicam oratoriamq; narrationem interfit,
aperio, cum satis hoc loco sit, tum superiora Liviij uerba testa-
ri, tum aduersarium inscitiae suae admonere, qui non modo con-
tra me recitat præcepta rhetoricæ, nihil sanè ad hanc rem sci-
entia: sed etiam nescit quatenus sit breuitati inferuendum.
Nam hæc eiusdem Ciceronis, cuius cõtra me affert uerba, sunt
in narratione pro Milone. Milo quo die à senatu dimissus est,
domum uenit, calceos ac uestimenta mutauit, paulo dũ se uxor
(ut fit) comparat commoratus est. Et alia huius generis plu-
rima, quæ tu, stultitiæ lacte nutritus, non consideraſti: qui li-
bellos illos de arte rhetorica legiſſe contentus, quid aliud ali-
bi præcipiatur, quem ue usum ars ipsa desideret, discere non la-
boras. FAC. Nunc referam id quod an ueneni, an pestis, an
alius rei signum sit, medici uiderint: quod ipse qui uidit, quid
fuerit se scire negat: idemq; regem ueneno perisse non credit.
Hic est Borra Scurrarum eximius quatuor & octoginta ho-
die natus annos, necdum à scurrando uacans: qui, ne quis de eo
me miretur facere mentionem, in tanta fuit apud complures sæ-
pe reges, dignitate dicam, an opinione, an beneuolentia: ut eum
in libris meis fastidire non debeam, quem reges nullo quamuis
serio in negotio fastidirent: cum præsertim (quod apud uulgi
opinionem ualeat plurimum) diues sit adeo, ut ad centum milia
aureorum profiteri possit. Vir profecto natus ad imprope-
randum literarum scientiæq; ac sapientiæ studiosis, qui doctri-
nam non ueri contemplatione, non summi boni fine, non ipsa
uirtutum laude, sed pecunia & umbratili populorum honore
metiuntur. Ad hoc quotidianum Borræ conuicium pertinet,
dicentis, plus se & pecuniæ & honoris comparasse, dum stul-
tum agit, quàm qui literarum & sapientiæ studiosi uocantur.
Quod cum audiunt plerique literati, ornatumq; hominis re-
galem

galem uident, & erubescunt & dolent : & si uera fateri uolunt, etiam inuident : nimirum infra omnes scurras histriones mimosq; detrudendi, male meriti de liberalibus artibus, quibus inuidiosam uolunt esse uitam scurrilem. Commisisti hac in parte errores supinos & crassos, qui satis essent, quamuis nunquam alibi peccasses, ad te perpetuo uituperandum, & condemnandum. Hos profecto uix crederem à te commissos esse, quamuis omnia inscitiae & ruditatis exempla de te credi possent: nisi librum tua manu correctum, & in marginibus rubris literis annotatum hisce oculis uidissem. Quis enim credat hominem, qui se principem & doctorem omnium artium & scientiarum profiteatur, in tot errata incidisse? Profecto siquid in te ruboris esset (quem iam pridem amisisti) non auderes ante hominum oculos uenire. Sed quid iuuat te hominem pertinacem admonere? Quod maius signum hominis arte rhetorica, & quae artis moderatrix est natura carentis, quam prius exaggerare crimen, quam planum fecerit? nam postquam tantopere exaggerauit, non posse planum quod obijcit facere, quod flagitiosum sit, id quod in meo nunc accusatore contigit rhetores iudicent. Rem ipsam potius exquiramus: primum ubi dicis, is est Borra scurrarum eximius, contra artem facis, nisi forte Quintilianus, quem artificio anteponis Ciceroni, hoc te docuit. In re enim grauisima, quae est ueneni quaestio, leuissimum testem adducis : & quem laudare à prudentia & uirtute testem debes, hunc à scurrilitate, non laudas, sed uituperas. Quod dicis, necdum à scurrando uacans : id perspicue contra breuitatem esse certe dignoscitur. Quid enim scitu opus est, an adhuc se scurram gerat necne? ut omittam uerbum illud scurrando, quod rarissime usitatum est, & pro obsoleto habendum, ut puto. LAUR. Expetit poenas à mortuo Antonius, à quo uiuente non potuit. Cum ille uir sagax atq; uerbosus

nus hunc ueluti bubonem & minutarum uolantum nocturnum hostem cauillaretur, nunc postquam reliquit lucem, cygnus à bubone & noctua male audit. Quid ais noctua? est ne grauisi-
 ma ueneni causa, dignaq; cuius testes grauisimi existant? O sic
 infra homines, ut noctua infra uolucres. Grauisimæ personæ in
 suspicione ueneni desiderantur, credo de ferēdis legibus, de se-
 danda ciuium discordia, de rebus ad bene beatq; uiuendū per-
 tinentibus negocium est. Non ne per eosdem plerūq; ueneficia
 conuincuntur, qui conscij fuerūt? Ergo qua in causa, seruulus,
 aut ancilla pro teste admitteretur, in ea tu talem uirum nō ad-
 mittes? etiamsi ad ea quæ dixi, non addam hunc ab imperatore
 Sigismundo inter duces habitum: bello, quod aduersus Turcos
 gessit, præfectumq; alæ fuisse prorsus Iunio Bruto æquandum:
 qui aliquando fatuum egit, sicut tu, dissimilis qui nunquam agis
 fatuum, neq; agere potes, quoniam semper es fatuus: & tamen
 detrabere te illi non pudet, dicentem. FAC. Quod dicis, Ne
 quis miretur me mentionem facere, in tanta fuit apud complu-
 res semper reges dignitate ne dicam an opinione, an beneuo-
 lentia, ut eum in libris meis fastidire non debeam. Vide quan-
 tum erres. Videris dubitare an dignitate, an opinione, an in be-
 neuolentia fuerit apud principes, cum nec in dignitate, nec in
 opinione esse possit persona scurræ, loquor enim non de illo
 tantum, sed de genere toto: cum dignitas & opinio in eos so-
 lum cadat, qui uel in aliquo sunt illustri honoris gradu: uel in a-
 genij, uel doctrine præstantia quadam magnam laudem &
 gloriam assequeuti sunt. Licet & in malam partem opinio acci-
 pi possit. Itaq; in tanta non dignitate, non opinione, sed uolupta-
 te à te dicendum fuit. LAV. De qualitate personæ, & modo
 respondi, & mox respondebo: nunc ipsum correctorem corri-
 gere uolo, quolibet demente dementiorem. Ego me addubita-
 re dico, an ille fuerit semper apud reges in aliqua dignitate,

an in opinione, an in benevolentia: hic uult fuisse in opinione, & dignitate. Esto sanè, quid in benevolentia? de hac silentium agit: nimirum confitens, nam silentium hoc loco pro confessione est. Et alioqui si ex tribus (ut dialecticorum more loquar) disunctiuus, una mihi satis est, & hoc tum constat, tum ab aduersario conceditur, non ne cum partitionem meam ille reprehendit, sibi ipsi contradicit? Quod uis mihi fuisse dicendum, illum apud reges semper fuisse in uoluptate. O imperitorum imperitissime, in uoluptate fuisse sic accipitur, ut in letitia, in gaudio, in delectatione: hoc est, quod accipit letitiam, gaudium, delectationem, & uoluptatem: quæ sententia longe abest ab eo quam sentis. Nam præbuisse alijs hanc uoluptatem, siue fuisse alijs uoluptati, dicere uolebas. Quid quod ais opinionem accipi posse in malam partem? quod si ita est, quid ponis in crimine, quod illum dixerim fuisse in opinione? Quid quod affectator uerborum Ciceronis inquis? loquor enim de genere toto: quasi non de genere toto loquaris, dum inquis: Cum nec in dignitate nec in opinione esse possit persona scurræ. Credebas te dixisse persona Borræ. Quid quod non uis ullius esse dignitatis aut opinionis, nisi aut illustris honoris gradu, aut præstanti ingenio doctrina uè præditos? quasi cæteri, ut nobiles, ut probi ciues, ut graues, honesti; mulieres, nullius sint dignitatis, nulliusq; opinionis. Quid quod aliqua & quedam pro eodem accipis, ut sæpe aliàs, illud cum sit particulare, hoc singulare, ut in elegantijs & dialecticis latius differuimus.

In uoluptate esse.

Opinio.

Aliquis. Quidam.

FAC. Quod dicis. Quem reges nullo quamlibet serio negotio fastidirent: honesta, ratio cur de scurræ persona mentionem in historia regis facere debueris. LAV. Cur non honestissima ratio stolidissime, quem reges in suo consilio adhibent, cum à me nõ fastidiedu? At enim historiã regis cõpono, O uestertilio, nunquid uenerabilior est regis historia, quam palatium

palatium? quòd si illi uiro locus in conclauibus atq; cubiculis regum semper fuit, nullus angulus in historiae meae uelut aedibus concedetur? Cum praesertim ut in domibus principum & coqui, & agaxones, atq; id genus hominum non modo uisuntur, sed etiam necessarij sunt: ita in illorum historijs. Nec intelligis tanto maiorem te cõtumeliam facere regibus quàm mihi, quanto grauius est regem cum indignis personis habere usum consuetudinemq;, quàm me ista mandare historiae. Sed absit ut ipsum pro indigno habeam: cui tantum uideo à tantis principibus tributum, qualiter ab alijs principibus erga huiusmodi personas non semel factum legimus: ut erga Roscium histrionem, quem raris effert Cicero laudibus. Et de quo ita Macrobius in saturnalibus scribit. Is enim Roscius, qui etiam L. Syllae charissimus fuit, & aureo anulo ab eodem dictatore donatus est: tanta autem fuit & gratia & gloria, ut mercedem diurnam de publico mille denarios sine gregalibus subacceperit. Aesopum uero ex pari arte ducenties sestertium reliquisse filio constat. At uero diffusus huic rationi ueluti parum robustae, cõfugis ad eam quae propria est imprudentium, defensionem: negasq; hoc uerum esse inquit. FAC. Praesertim cum id falsum esse perspicuum sit. Quis enim uidit unquam in senatu, aut ubi de maximis rebus consultetur, ad consulendum scurrã uocari. LAV. Oratio te tua stultissima coarguit, qui non audes Borræ nuncupare, sed argumentum sumis ex uita scurrili. Non repetam quantus apud Sigismundum, utrunq; Martinum, apud Ferdinandum fuerit, nec quãtus alibi apud Alfonso: Sed his paucis mensibus quibus fuit in Italia, quis ignorat consilijs cum maximarum rerũ frequenter interfuisse? & absentis quoq; scriptas ad regem, de summi momenti negocijs literas legi. Et item regia manu uicissim scriptas, non uti ad leuem, sed uti ad prudentissimum uirum: quod erat sine controuersia publicatiũ: ad cõmune

Roscius.

Aesopus.

Borræ præ-
ronia.

munne iudicium, inde uocari solebat: se dum insipientē agit, non posse alicui persuadere, ut insipiens sit: cōtraq; filium suū imitatione sapientis, nemini posse persuadere se insipientē nō esse.

FAC. Quod dicis, cum præsertim, quod apud uulgi opinionē ualet plurimū, diues sit, adeo ut ad centum milia aureorū profiteri possit. Vehemens & hæc quoq; ratio, ut scurram testem in re maximā pōderis asserre, & historiæ inserere debueris, uidelicet quoniam diues sit, argumentum à diuitijs multum ualet apud te (ut uideo) ad faciendam fidē, & locupletandā historiā. Pauperis igitur testimoniū nullum, aut leue erit. O prudētiam hominis singularem? o artificem admirabilem? puer ista profecto non diceret: qui uix prima artis præcepta didicisset. LAV. Recte doces, si isto modo doces discipulos tuos. Ouas & parta de me uictoria fatuus, prostrauit, occidit, alligatumq; ad currū, in morem Achillis, hostē inimicumq; citatis equis per puluere trahit. Sed inspiciamus quomodo strauisti, quomodo uulnerasti: ne somno potius ac uino uictor sis, id est à somno ac uino uictus. Dixi diuitias apud uulgi opinionem ualere plurimum, & illi magnas fuisse diuitias. Horum tu neutrū, nec negas nec negare potes. Verum igitur me loqui fateris. At enim uulgus nō recte sentit, ne sentiat: nunquid illud ego recte sentire defendo? Illud reprehendito, illud accusato. Cur me pro illo, nephande calūniator, inuadis? nam quōd talem hominē uel admittere testem, uel inserere debuerim, satis insaniæ tuæ abūdeq; respōdi. Et nihilominus ut causam uulgi agam rectius etiā quā tu censorius Cato sentiētis, Quis adeo, nō dico ab arte oratoria, sed à librorū lectione, atq; etiā ab usu cōmuni remotus? Quis adeo hospes, adeo peregrinus, ac Scythia, uel Maurus, qui nesciat multum in testibus facere conditionē, sicut in iudiciis? quos scimus eligi non potuisse, nisi certū censum profiteri possent: sicut in equitibus Romanis, sicut in his quæ sunt generis huiusmodi

Diuitiarum etiā
matto & auto-
ritas.

modi. Siquidem Seruius Tullus nulla re patres, equestrum ordinem, ac plebem distinxit, nisi ex cęsus facultatumq; discrimine: uoluitq; ita quęq; plurimum in ciuitate dignitatis optinere, ut plurimum facultatiū professus esset. Nec posteriora tēpora ab hoc instituto dissenserūt dicente Plinio filio: Senator censu legi cęptus, iudex fieri censu, magistratū ducemq; nil magis exornare quā census. Multę præterea historię testes sunt ac multis in locis iura ciuilia. Cæterum ne longius fortassis euagetur oratio, luce clarius est, in dicendo testimonio plus momenti diuitias habere, quā egestatem apud omnes homines: idq; ipsa duce ratione, cum sciamus inopē facilius corrumpi posse, quā diuitem. Ideoq; sapienter Aemilius Paulus, in controuersia de magistratu optinendo, inter diuitem ac pauperem: illum quidem pro malo, hunc autem pro bono habitum, inquit, Neutri dandum magistratum: quoniam alteri nihil satis, alteri nihil esse: prope in æquo reponens paupertatem & auaritiā, etsi uitium illa non sit, tamen esse statuit facilem quandam corrumpendę inscitie materiā. Et tu in sinu paupertatis natus, affirmas nihil ualere à paupertate, & à diuitijs argumentum. Quanquā quis rhetorum argumentum à diuitijs memorat? Illi, an quis diues sit, an pauper, in loco argumētorū qui dicitur à fortuna, uel à conditione, constituunt: non à diuitijs, uel à paupertate dicunt esse argumentum, uoluntq; illud rei dubiæ facere fidem: non autem locupletare historiā, ut tu ais: qui quid sit ars, quid inuitatio, quid prudentia, ignoras. Sed ad alia procedamus. FAC. Quod dicis, quod cū audiunt pleriq; literati, ornatumq; hominis regalem uident, & erubescunt & dolent, & si uera fateri uolunt, etiam inuident. Hoc loco & imprudenter loqueris, & magnam literis iniuriā facis, si quępiam egregie literatum, non literis intinctum (ut aiunt) inuidere putas hominis scurræ conditioni. LAV, Vtinam crimen tuum uerum esset, & nō plures multo

Census.

Aemilij de diuitie & paupere sententia.

multo, ac prope omnes sine diuitiarū literas metirentur. Quid enim aliud fere expetunt studiosi medicinæ? Quid iuris ciuilibus atq; canonici? quid deniq; philosophiæ? ne addam theologiæ? non tamē quid sentire debeant dixi, sed quid sentiant. Sed egre literatos ab intinctis literatura seiunxi, ut tu solita tibi impudentia seiungis, reprehendisq; in eo me quod non dixi, ut in sequentibus facis. FAC. Fieri quidem potest, ut diuitijs hominis inuidia habeatur: sed & statui & conditioni, nequaquam credendum est. LAV. Quis tibi conditionem & statum nominauit? Diuitijs ego hominis significauit inuideri, non uitæ. Tamesi quid tu conditionem appellas? an conditione nō significatur diuitiæ? ut supra ostendi. Nam status q̄ proprie utaris, tu uideris. FAC. Taceo quod affirmas id quod probare nō potes: cum multi generis illius uitæ non modo cupierint, sed etiam imitari tentarint. Verum uigor ille ingenij eos, facultasq; desecit, quod iste sæpe testatus est, cum diceret: Plusquam mediocris est solertiæ, sic stultum agere: ut gratus sit iucundusq; prudentibus. Nisi forte literatus ille uacui capitis sit, cuiusmodi te esse ex oratione tua constat. Te enim facile credam ac sine teste ullo, quoniam tibi nullum præsidium in literis est, propter intemperantiam & uesaniam tuam, nō autem illarum culpa, non solum eius diuitijs, sed etiam arti inuidere, & illius uitam anteferre tuæ. Quod si quis doctus aurum Borræ exoptet, mirandum profecto non puto, his præsertim temporibus, quibus diuitiæ in precio sunt. LAV. Non respondebo ad cōiucia tua, quæ cum sine iudicio, sine modestia, intemperanterq; ac uesane proferantur, tuæ dementiæ testimonium dant, non meæ. Vacui me capitis appellas, Cur ita sentias, non probas. At cur id de te ipse sentiam, recognosce. Ais, non culpa literarum in illis mihi, nullum præsidium esse. An ulla potest esse literarum culpa? à quo unquam legimus illas fuisse culpatas, quasi aliquid deliquissent

Literati diuitijs
inhiant.

Conditio.
Status.

Capitis
uacui.
Culpa nulla
in literis.

deliquissent? Superuacua igitur, id est, uacui capitis fuit ista oratio, & eo magis, quod dixeras hoc contingere propter intemperantiam, ac uesaniam meam. Adde quod artem uocas quam uix questum uocare licet. Nam ars sine ullo apposito, praesertim singulari in numero, pro bona accipitur. Adde quod ais non mirari, si quis aurum Borræ sic exoptet, hoc praesertim tempore. Si de illo ipso auro Borræ sentis, ut iniustus, & alieni cupidus, loqueris. Sin de pari, quid magis dictu superuacuum, quam te non mirari, si quis doctus id exoptat, ad quod omnes tendunt quod nunquam ne sanctissimi quidem, quoties iuste habere possunt, respuerunt, tanquam iuste humaneque in alios collaturi? quæ cupiditas non maior his temporibus quam superioribus fuit, quæ si hæc dictu superuacua fuerunt, profecto uacuum caput indicant. FAC. Borræ, ut erat ex aduerso, uidebat umbram quandam breue loci spatium occupantem, paulatim à medio uentre ascendentem, prout anima inferiora continenter relinquebat. Vbi ad guttur euasit, & ipsa euauit. LAV. Venit mihi ex hoc loco in mentem Miniati cuiusdam, qui fuisse dicebatur insignis aleator, & eo questu in numerum papalium peruenisse scribarum, quem Antonius Fanhormita, cum ab eo hospitio acceptus esset, ueneno sustulit, & bonam partem ex mortui censu compilauit, adiutus Hyla suo, per quem, ut alios multos, ita miserum Miniatum illexerat, atque inescauerat. Rem loquor minime obscuram. Hunc adeo scelestum, & ad omne facinus promptum cum suo Fatuo, nunquam putauit tanto furore teneri posse, ut ita palam, itaque frequenter corrumpere scripturam auderent, quo in eam impetum facerent: non considerantes codicem meum, etsi interuerterant, nec ad me rediturum sperabant: tamen ad probanda quæ opponebant necesse esse, proferri in medium. Sed uidelicet Cæcus est furor, nec habent scelera consilium. In ipso codice ita scriptum est, qui sem

Ars.

Aurum cuius optabile.

Fanhormite scelus.

qui semper inter nos ueritatis erit testis: Borra, ut erat ex ad- Borra uisio.
uerso, uidebat umbram quandam breue loci spatium occupan-
tem, paulatim à medio uentre ascendentem, prout anima infe-
riora continenter relinquebat. Id uiderit ne, an uidere uisus sit,
an conuexitas aliqua corporis adumbrauerit, fides penes ocu-
los eius sit. Vbi ad guttur euasit, & ipsa euauit, & rex anti-
man efflauit. P A C. O' procures cēsore opus est, an Haruspice
nobis? Si quis rem huiuscemodi in conuentu aliquo, pro uera re-
citaret, quot censet esse qui in illum id dicerent:

-in mare nemo

Hunc abicit seua dignum ueraq; charybdi?
Nam citius catulos, & concurrentia saxa
Tradiderim, plenos & tempestatibus utres,
Et cum remigibus grunnire Helpenora porcis.

Aut credis ista uera esse, aut non credis? Si credis, stultior es
stultissimo, qui putas morientis animam conspici posse. Si uero
non credis, cur fabellam historiæ inseris, uix dignam, quæ ab
anicula decrepita puellis ad lucernam nentibus enarretur?

L A V. Iuuenalis uersus contra alterum profertis, qui non mo-
do contra eum nihil agunt, sed ne intelliguntur quidem à uo-
bis: quippe qui Odysseam non legis. Aut credo ista dicitis,
aut non credo. O' Helpenore magis ebrii. Nisi crederem,
quomodo historijs insererem? Nemo enim historijs inserit,
quæ non credit. Ego uerò credo, nec ego tantum, uerum e-
tiam rex alijs plurimi, qui de Borra audierunt. Credo ego
quæ credibilia sunt: credo quæ regi enarrata sunt, & persua-
sa, atque sunt ista: nempe ea quæ narraui. Non fuit igitur o-
pus, ut illa uos mihi interpretaremini. At quomodo interpre-
tamini? certè, ut uos decebat, malignè, perperam, falsò, re-
gis morientis animam à Borra fuisse conspectam. Hoc ego di-
xi? Hoc ego significauit uenefici? Nonne fatemini superius à

V me

me scribi, nunc referam id quod, an ueneni, an pestis, an alius rei signum sit, medici uiderint: quod ipse qui uidit, quid fuerit se scire negat. Vbi hic mentio ulla conspectæ animæ? cum dicitur uisum, id quod signum est: & signum alicuius morbi, profecto non de anima dicitur, sed de corpore. Anima si uideri posset, non in uiuente uideretur, non in pectore, non in uentre, sed extra iam mortui corpus, qualis aliquando sub humana specie uisa est: cum dico, ubi ad guttur euasit, non de anima loquor, sed de signo. Item cum dico. Et illa cuanuit, & rex animam efflauit: ut ambiguitas sensus, quam captabatis locum haberet, orationem meam decurtastis, quæ decurtatio & illud probat eam quoque particulam, an conuexitas aliqua corporis adumbrauerit, de medio uos exemisse eadem causa. Nunc itaque suæ synceritati restituta oratio docet, non de anima me sensisse, tanquam ab illo conspecta, sed uos manifestarios esse librorum corruptores: ut taceam quàm credibile sit me fecisse ex medio uentre ad guttur ascendentem, qui in libris meis de philosophia disputo, sedem animæ atque substantiam in corde esse, illincq; ad cætera membra ad instar solis radios emitti. Ex Aragonia quidem delecti sunt, Dominicus Ramus, episcopus Ostensis, quem postea Ilerdensem, ad extremum archiepiscopum Terraconensem, ac eundem cardinalem scimus nuper diem suum obiisse, post omnes collegas illius iudicij in quo ipse defederat primus, de cuius scientia, uita, autoritate dicere parum attinet. Cum iudicia hominum, hoc est, honores habitus testimonium dicant, Cur tu huius uiri nomen, cognomenque corruperas, & pro eo quod erat uerum, substitueras unam literam. P. sine nomine etiam dignitatis? Nempe, quia dolet tibi Serraricum Ramum illi propinquum uirum, & literis, & dignitate præstantem, qui tunc aderat, ob id mihi conciliari, quanquam non id erat propo-

siti mei,

Anima interdū
uisa.

Libri V altæ de
philosophia,
Iustar.

fiti mei. Ex quo ut scias Fatue, dum eum tui studiosum esse
 nis, iniuriam illi facis, domesticos hominis titulos, quantum
 an te est, delendo. Illud quoque malitiæ malignitatiq; tue ar=
 gumentum est, quòd cum nouem iudices breuissime à me descri=
 bantur, præter unum de cæteris meum testimonium taces, de
 hoc quæ plusculis uerbis describo recitas, tanquàm similis in re=
 liquis fuerim. F A C. Franciscus Aranda uestitu, & barba hor
 ridiore, quòd uidelicet renunciasset rebus humanis, alioqui ita
 accomodatior ad domos principum, quibus diu præfuerat, mo=
 derandas, ut nusquam non & in consultandis, & in administran=
 dis rebus, ac maturandis primas optinuerit partes, idq; sola natu=
 ræ bonitate, atq; ingenij dotibus citra ullam scientiam, ac citra
 ullas propemodum literas: ut appareat ex homine natiuis bo=
 nis excellenti formari potius præcepta sapientiæ, quàm ex præ=
 ceptis sapientiæ formari hominem excellentem. In quo illud
 præcipue admirabantur, quòd cum quasi pater esset, aut quasi
 tutor potentissimi cuiusq;, tam modico exiguoq; contentus foret.
 Ideoq; libertatis miræ ac nemini obnoxius erat. Hoc loco abs=
 te uehementer erratum est bone rhetor. Enumeratio enim de=
 bet esse breuis, & continuata. L A V. Vnde probas arator exti=
 mie, hanc esse enumerationem? Nonne enumeratio locum po=
 stremum in oratione optinet, quæ Græce dicitur ἀνακεφαλαι=
 ωσις, hoc est (ut ad uerbum transferam) recapitulatio? Verfer
 igitur nunc ego in oratione, ut in alicuius loci confirmatione,
 & non potius in prælio, cum si hunc locum inceperim, non ab=
 re fuerit, & nomina iudicum, & qualitates referre, ut poste=
 ritas sciat, quos uiros tantæ rei præficiendos ex suo quosque
 corpore consilia tanta existimarint. Ex Aragonia quidem &
 reliqua. Vter ergo melior rhetor: tu qui me corripis, an ego
 qui te in eadem re corrigo? F A C. Et si de moribus uel uirtute
 iudicum commemorare propositum erat, paucis uerbis id à

Franciscus
Aranda.

te faciendum fuit. Quid enim oportebat dicere. Quem scimus nuper diem suum obiisse, post omnes collegas eius iudicij, in quo ille prius defederat? Quid oportebat dicere de Francisci uestitu & barba? Quid de rerum humanarum derelictione? Quid de eius hominis tot uerbis aptitudine, ad res principum administrandas? L A V. Quid sciscitaris asine, cur ista commemorem? cum superius reddiderim causam. Nam aliter, qua ratione fas erat posteritatem scire, qui uir ac quales fuerint, qui Ferdinandum declarauerunt regem? Demens ac furiose concedis à memores iudicum, atque uirtutes commemorari debere: & longitudinem in me sermonis arguis. Quid referri breuius potuit, quàm cum superiora, tum uero ea quæ sequuntur? Berengerius Berdesinus, quo neminem, neq; illius, neq; huius temporis, iuriconsultum in Hispania senes meminere, maioris autoritatis fuisse, & perinde ad tantas opes peruenisse. Ex Valentia uerò Ioannes Ferrarius, Dominus Cartusie, non tam scientia (erat enim in iure ciuili perdoctus) quàm conscientia optima prudentiaq; ac grauitate singulari insignis. Vincentius Ferrarius, eius frater, ordinis prædicatorum, cuius admirabilis in concionando laus ad exteras usq; nationes est peruagata, princeps haud dubie sui temporis oratorum, duntaxat illiterate loquentium, & (si uera memorantur) miraculis clarus, & ante, & post obitã mortem. Petrus Bernardus, iuris ita peritus, ut Valentie nemini postferretur: uita quoq; casta & integra. Ex Catalonia autem Frãscus Zaranda Tarraconensis archiepiscopus, cum doctus sanè in ciuili, ac pontificio iure, tum uerò ita facundus, ut ei primæ partes in eloquentia tribuerentur. Bernardus Vallis sicca, quem non tanti faciebant, quòd in iure ciuili nulli suorum foret secundus, & in dicendo sanè admodum ualeret, quanti, quòd plerasq; causas gratis defensitaret: neq; ex patrocinijs, potentiorũ fauores, neque ex humiliorum, gloriolam captabat. Guilichnus Gausapes,

Gausapes, uir ut in Hispania literis satis eruditus, ac cultus, atq; ex omni Barcelлонensi populo, tum prudentissimus, tum synce-
 rissimus iudicatus. Nonne à me uelociter ista commemorata sunt,
 summoq; cōpendio? Nam illa de Aranda ideo narranda paulò
 longius existimaui, quòd nō eadem ipsi quæ cæteris aderant or-
 namenta: quo stultius calumniosiusq; subijcis. F A C. Quid illā
 sententiam interiectam? quòd magis ex ingenio hominis sapien-
 tia, quàm ingenium hominis ex sapientia confirmetur, quæ tota
 contra te est, cū nullis sapientiæ præceptis, unquam potueris in-
 stitui. L A V. Fateri me insipientem non recuso, nisi tu talem te
 ipse confiteris. An non te insipientem confiteris & fatuum? qui
 hanc sententiam uis improbare, cum probas, qui eā mutatis uer-
 bis aliam facis: qui crimina uelut sagittas sine aculeis, sine acumi-
 nibus, sine pennis emittis. Nam uisit contra mores meos ista sen-
 tentia, dum non sit contra ipsum opus, quid attinet eam nūc ex-
 probare? qui postremo ubi caput, ubi pedes habeas nescis. Cum
 enim apud me scribatur: Delecti itaq; sunt nouem iudices, ex sin-
 gulis prouincijs terni: imparem eum numerum ad finiendas, uel
 lites, uel consultations Hispani multo cōmodiorem existimant,
 ais. F A C. Quid aliorum quos enumeras? sunt enim decem (si
 memini) non solum uirtutum, sed etiam honorum ac factorum:
 propè omnium ad fastidiū usq; proluxa cōmemorantur. L A V.
 Tam cito ne tibi Iudicum numerus excidit? Procul aberat opi-
 nor hic locus, diu uerba mea nō legeras, aut difficile esset te illo-
 rum meminisse. At enim te excusas, qui inquis, si memini, tanto
 inexcusatius, tanto insipientius factum tuum est: qui cum possis
 uno intuitu fieri certior, mauis rem cōmittere fortuna. Et alio-
 qui quid memoria, quid diligentia est opus? qua ratione fieri po-
 terat, ut non cernas, quod ante oculos est, quod legis, quod ac-
 cusas? O admirabilem insipientiam? & inauditam ingenij tardi-
 tatem? Vitia orationis meæ in scribendis iudiciis, quæ latenter

deprehendere te iactas, nomina ipsa Iudicum, quæ à me numerantur, quæ ordine recensentur, quæ in marginibus quoq; rubrica notantur, nescire quot sint, aut dubitare confiteris. Nec pudet te uanitatis ad fastidium, usq; proluxe, ut ex Cicerone breuitatis exemplum, contra me proferas, inquiens. F A C. Habes exemplum optimum à principe artis Cicerone nostro in Pompeiana, sic enim dicit: Quod si autoribus, hanc causam Quirites confirmandam putatis, est nobis autor uir bellorum omnium maximarumq; rerum peritissimus P. Seruilius, cuius tantæ res gestæ terra mariq; exiterunt: ut quum de bello deliberatis, autor uobis nemo grauior esse debeat: Est C. Curio, summis uestris beneficijs, maximisq; rebus gestis, summo ingenio, & prudentia præditus: Est C. Lentulus, in quo omnis pro amplissimis honoribus, summum consilium, summamq; grauitatem esse cognoscitis: Est C. Crassus, grauitate, uirtute, & constantia singulari. L A V. Quàm penè totidem uerbis à Cicerone personæ suæ, & à me meæ commemorentur, res ipsa declarat. Cæterum quis accusatoris, uel calumniam, uel inficitiam non prouidet? Cicero ad Pop. Ro. loquens in nuncupandis ijs ciuibus, qui notissimi populo essent, nō necesse habuit, ut longiore oratione: ut ego, qui scribo ijs, quibus iudices noti non fuerunt: Iudices inquam uix, inter se satis noti, utpote diuersarum nationum. Ille ad præsentem usum contentus fuit designasse, quales ij forent, quos populus ipse autores habere deberet: quod secus in me est, qui præfatus etiam sum me posteritati hæc tradere. Ideoq; aliter cum multis alijs in locis, tum uero in Bruto facit, ubi in describendis plerisq; oratoribus multo, quàm hic ego, diutius immoratur, quæ tu pro tua singulari stultitia non cogitasti, nec quòd extra rem Sallustius, quales Cæsar & Cato, qui sententias in senatu dixerunt. Item qualis Sylla fuerit, exponit huic factò meo simillimum, ut apud Thucydidem de Themistocle fit, &

fit, & Pericle, alijsq; nonnullis. F A C. Ille post multa uerba, quæ ad purgationem facti attinebant, dicitur intulisse coniugij mentionem, & ad ea turbato uultu regina subiecisse. Hui senex scabide, imò uero ne plura dicam, hui stulte, hui barbære, qui tam barbære loqueris? L A V. Therfitcs, quem ut corpore, sic animo prauo, atque peruerso Homerus inducit, non adeo maligne ac stolide Agamemnoni profectioem suadenti conuiciatur, ut hic mihi. Quid in sermone meo stultum? quid barbarum? quid scabidum? An non Suetonius (ne pluribus immorer) de matrona Romana in Tyberium Cæsarem loquuta, sic inquit? Ac ne ream quidem interpellare desijt. Ecquid peccat niteret? donec ea, relicto iudicio, domum se arripuit, ferroq; transegit, obscenitate oris hirsuto atque olido, seni clare exprobrata. Vnde nota in Attellanico exodio proximis ludis assensu maximo excepta percrebuit: hircum uetulum *capreis natam ligurire. Nisi comparandam non putamus, aut in facienda iniuria personam reginæ, cū priuatæ. Aut in patiendâ, personam censoris, cum præfecti, aut ipsorum uerborum atrocitatem. F A C. Dignum profecto risu spectaculum, si cui ridere in tali casu uacaret, & alienum periculum turpitudinemq; spectare uoluptati foret: mulieres crinibus penè passis, nocturnâ tantum ueste indutæ, aut altera quoq; circūuolutæ, magis quàm amictas, & inter eas reginam, ut dignitate, sic celeritate præcipuâ, quasi primo corona currentes diuaricatasq; ad femora, irrupere in mare penè glatiatum. Magnū cum cæteris in partibus, tum maxime hoc loco prudentiæ, & dicendi artis dociamen tum edidisti, Reginâ à pedum uelocitate laudans. Id enim solet in primis laudibus Didonis, à summo poëta poni, & ab historicis, quos credo imitatus sis. Assidue in stultitia pficis, teq; ipsum superas dementia. L A V. An in laudibus reginæ reposui, quòd uelociter curreret? Rem narro. An in laudibus uersor? Admiror

* Capris.

celeritatem, an ridco? Et quando ad exemplum me reuocas alterius reginæ, tanquam à poëta laudatæ, quasi ego secus faciam, Agnosce utra inducatur laudabilior. Hæc fugit à latebris cubi- culi, & quidē celeri cursu, ne ab amatore principe stupraretur: illa quam non cucurrisse uis, haud minus celeriter adacto equo spelunca accurrit, ut illic cū principe magis, quàm amatore com- mitteret stuprum. Atqui Dido non pedibus, sed equo insidens currit. O Vergilianum hominem? qui nefas, autore Vergilio, statuis reginas currere. Oblitus ne es, quid ille de regina Ca- milla Homericis uersibus dicat?

Camilla.
Aenei. xj.

Ille uel intactæ segetis per summa uolaret
Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas:
Aut mare per medium fluctu suspensa tumentis
Ferret iter, teneras nec tingeret equore plantas.
Aut si horum uersuum tibi non uenit in mentem, illorum certè
uenire debebat.

Vane ligur, frustra q̄; animis elate superbis,
Nequicquā patrias tentasti lubricus artes.
Nec fraus te incolumem fallaci proferet Auno.
Hæc fatur uirgò, & pernicibus ignea plantis
Transit equum cursu, frenisq̄; aduersa præhensis
Congreditur, poenasq̄; inimico à sanguine sumit.

Aeneid. j.

Quid dicam de Harpalice? & spartana uirgine? de quarum ue-
locitate idem meminit, cum Dianam uenatricem faciat, & in eo-
dem habitu Venerem, quemadmodum Homerus Iunonem ac Pal-
lada cum in prælijs, tum alibi currentes, qualia multa sunt,
apud Ouidium (quoniā de poëtis agimus) exempla: sed ut omis-
sis exemplis rationem spectemus: Si Dido non cucurrit, num cō-
tinuo dabitur uitio alijs, quæ cucurrerunt? Currunt quæ timent,
quæ coguntur, quibus deniq; fugere rapide, uel cōducit, uel ne-
cesse est, quale nil in Didone extitit: quod si extitisset, nimirum
talem

Currant quæ
locminæ.

talem Vergilius descripsisset. Quòd si qua unquã ratio currendi est, ea profecto est, quoties pudicitia in discrimen adducitur: Cuius integritas non fugam modo tuenda est, sed etiam morte: & copiosius, quo plus est in persona dignitatis, ut celerrime omnium fuerit reginæ fugiendum, quia maxime erat (quod suspicandum legentibus dedi) de suo pudore sollicita. At tu prudentiæ alumnus, & me carpis, quasi sim mētitus: & reginam, quia prædone insequēte cucurrerit, non incesserit, ut de Didone Vergilius ait. Regina ad templum forma pulcherrima Dido

Pudicitia uel
morte tuenda.

Aenci. 1.

Incessit, magna iuuenum stipante caterna.

F A C. Addis aliud quoque genus reprehensionis, nec illud minore reprehensione dignum, quòd dicis dignum risu spectaculum. Erat enim res non digna risu, sed commiseratione, uidere reginam, quam fortuna in amplissimo statu collocauerat, in tam atrocem casum incidisse. Dicendum potius sic fuit, dignum erat commiseratione spectaculum, reginam, cuius tantæ opes & dignitas fuerant, eo angustiarum & calamitatis redactam esse, ut si pudicitia & honori consultum uellet, uel per medium mare absque nauis auxilio illi fugiendum esset. L A V. Antequam pro me satisfaciam, atque etiam stultissimum cerebrum tuum me docente intellegas, qui ais illam ex summo in inum delapsam, quod planè mentiris, cum nihil admodum amisisset, ac ne timeret quidem amittere, nisi libertatem, cui uellet, nubēdi, sed e blandita sunt tibi uerba Ciceronis ad Herennium, qui libri sunt delitiæ tuæ. Quem fortuna paulò ante in amplissimo dignitatis gradu collocarat. Et in de senectute aliquos dixerit: te propter opes, & copias, & dignitatem. Adde quòd ais, si pudicitia & honori consultum uellet: quasi integrum sit honestæ foeminae, nolle consulere sue pudicitia: aut si in mare penetret sit impudica, suusque honor extinguatur. Quis te hanc philosophiam docuit, eam, ut ciuibus assertur, esse impudicam? Nos sicut admiramur, quæ maluit mortem sibi

V 3 consci

consciscere ne uim pateretur : sic illam impudicitiae absolui-
 mus, quae omnia citra mortem, imò adeo citra periculum mortis fecit,
 ne uiolaretur. F A C. Adde quòd ais illam fugisse per medium
 mare, quod ne Polyphemo quidem Neptuni filio licuit, dum aut
 Vlysses, aut Aeneam persequi uellet. Adde quòd ais absq; nauis
 auxilio, quis audiuit quempiã fugere per mare absq; nauis au-
 xilio? E A V. Nũc redeo ad emendationem, dicere debui, dignũ
 miseratione spectaculũ. Erras miser erras. Nam ea re inquis, mi-
 seratione dignũ, quòd illam uis ex amplissima fortuna eo calamita-
 tatis decidisse: quae si non decidit, non est dignũ miseratione spe-
 ctaculum. An risu? quid nisi cum scianus huiuscemodi pericula, cũ
 ijs perfuncti sumus, afferre reminiscuntibus quandam iucundita-
 tem. Vnde Vergilius, — & hæc olim meminisse iuuabit. Quod
 quotidianis etiam liquet experimētis. Mentior nisi testes habeo,
 à quibus accepi sepenumero reginam ipsam familiaribus mulie-
 ribus, hunc casum cum uoluptate risuq; narrasse. Eamus nũc &
 illam fortunã lugeamus, ex qua illi ipsi qui perfuncti sunt ridet,
 eaq; serenda capiunt uoluptatem. Atq; ut hoc confirmem aliquo
 non quotidiano exemplo. Audi Ciceronem, cum domum suam
 euersam consecratamq; conqueritur. O rem quam homines so-
 luti, ac cura liberati ridere nõ desinunt: tristiores autem, sine ma-
 ximo dolore audire non possunt. Publius ne Clodius, qui ex por-
 tificis maximi domo religionem eripuit, is in meam intulit. Cice-
 ro in tam indigna re de risu mentionem facit: Ego in re propè
 ioculari ab risu abstinebo? etsi non planè rideo, nec planè di-
 gnum risu spectaculum dixi, ut solita impudentia mentiris. Sed
 addidi, si cui ridere in tali casu uacaret, et reliqua: per quae sa-
 tis temperaui risum meum, multoq; magis quàm tu accusatio-
 nem tuam. Verum quid ita tibi uenit in mentem, risum mutare in
 commiserationem? An ita facit Iustinus in tristissima Xerxis for-
 tuna, cum inquit? Vbi cum solutum pontem hibernis tempesta-
 tibus

tibus offendisset, piscatoria scapha trepidus traiecit. Erat res spectaculo digna, & existimatione fortis humanæ, rerum uarietate miranda, in exiguo latentem uidere nauigio, quem paulo ante uix æquor omne capiebat, carentem etiam omnium seruorum ministerio, cuius exercitus propter multitudinem terris graues erant. Omnino non magis dolentibus, neque miserantibus, si utrunq; casum recte existimemus, Iustinus suum locum attingit, quàm ego meum, cum tantum res illa digna esset admiratione, quantum hæc risu. Etiam uir uerecūdus, & castus, & tuo Panhormitæ similis, qui mulierum femora spectari nefas putat, adijcis. F A C. Præterea & illud odiosum, quòd reginam usq; ad femora succinctam facis. Quanto enim honestius erat, hanc partem obticere, quam exprimere turpe est? L A V. Non dicam, quod noctu, quod nemine inspiciente, præter socias fugæ mulieres, factū est: sed quòd quanto nudatiore corpore, tanto honestius cucurrit. Nam sicut siquid interposuisset moræ domi, ut sibi uestimenta circumdaret, argumentum pudiciæ fuit: ita extra domum, quo expeditius hostem euaderet, diuariatam fugisse: quam reginæ laudem præ tuo mentis stupore, cum non intelligas, me carpis, & mordes, & in adamante caninos dentes uiceres. F A C. Atque ita indignabundus ad cubiculum reginæ perrexit intrauitq;: ubi cernens cubile turbatum, quale solet ad subitum timorem relinquere, perdicem ait perdidisti, sed nidum teneo. Protinusq; depositis uestibus, ut adhuc erat tepidum, subit, ac per totum se uolutans, ac subinde spiritum per nares trahens: significabat more uenatici canis ad lustrum feræ ipso se odore delectari. Tanta ei fiat, inter maximarum rerum conditus, cura amoris, tanta etiã intemperantia, ut quod imprimis dissimulatum oportuit, & quod antea pernegauerat, id nunc detegeret atq; fateretur. Hæc quæ dictu turpia, ac foeda sunt, breuissimis uerbis præteriri decet. Aliiter enim historicus, aliter Satyricus, scribat.

scribat. Satis erat id dicere, tanta fuit Bernardi impudentia, & quaedam ueluti amoris rabies, ut reginae adhuc tenenti lectulo sese uoluntate non erubuerit. L A V. Turpiloquium meum breuiloquo emendas, quasi quod turpe & foedum dictum est, non sit tale cum breuiter attingitur. Verum quoniam duo in me uideris reprehendere, non recusato censeris, & turpiter loquutus nisi apud sanctissimos uiros, haec recitari possunt, ut taceam quod Graeci Latiniq; memoriae mandauerint, si eti lege historiae: & uerbosius exequutus, nisi tu quid historia, quid satyra postulat ignoras. Quid enim Satyrorum simile est? Quid dissimile historico-rum? Tu uero melius, qui me iubes omissa luce narrandi paucis perslingere rem totam, & quodammodo caecare, ut ipse facis qui nihil de uestimentis depositis, nihil quod se linteaminibus infecerit, nihil cur se uolueret significas: nihil leporis ac gratiae admisces, multa etiã stultissime commutas: rabiem, pro cura: impudentiam pro intemperantia: lectulum, pro toto cubili: non erubuerat, pro dissimulatum oportuit. Etiam repenti lectulo, siue praepositione, an dicere potueris grammatici uiderint. F A C. Educitur è profundo lacu, obscuraq; testudine Bernardus, modo Siciliae regulus, ueste, capillo, toto corpore madenti: & hoc ut uix credibile uideatur, ex pluuia. Libera nos domine de poenis inferni, & de profundo lacu, & de ore leonis, ne absorbeat nos tartarus: credo id dicere uolueris. O exquisitam eloquentiam? O dignam repastinatore dialecticae orationem? L A V. Festiue, facete, uerbane dictum, sed cur non dignam repastinatione orationem: si impolita est. O inconsultam hominis cerebrosumq; iudicium? qui sacerdotes omnes, ac utentes precatione derides ac cauillaris, quid tu Maurus & Scythae? Cuius piaculi quas poenas luere debeat, ad ipsos sacerdotes relego. Sed nunquid ego tota precatione utor, an duobus tantum uerbis? certe duobus uerbis. Improbe ergo totam illam precationem per derisum mihi decantatas, quae

Ea duo uerba
defunt, etiam in
florae.

tas, quæ cur deridenda sit uelim scire. Audio enim illam nō modo quatenus me contingit, uerumetiam in alijs partibus defendere, ut te doctam stultitiam tuam. An ex ore leonis barbarū est, quod mille in locis reperitur? Aut tartarus absorbeat, quod apud Vergilium legimus: nam è profundo lacu, nec minus elegans est, nec minus usitatū: nisi fortè idcirco derides, quòd ea censes illinc me esse mutuatum, homo uerè ridiculus, quasi ego sacris imitatus sim, & illa cum sacerdotibus cantare solitus, & eo magis ridiculus, quòd ipse hoc quod obijcis admittis: inquit. F A C. Magistrum te grammaticæ profiteris, & hæc ignoras? L A V. Quod ex illo uidetur scriptum, Magister in Israël es, & hæc ignoras? Scriptum inquam non ex particula, ut ego feci, sed omnino: & tamen nō quasi in parte, sed quasi in tota oratione peccarim, totam emēdare conaris, cum ais: Experiri libet hoc loco an possim eloquentiam æquare, qua te omnibus præstare putas. Ego sic dicerem: Bernardus, cui paulo ante propter opes & copias, & popularem gratiam Sicilia parebat, toto corpore profusus, ac penè umbri enectus, miserando conspecto, è tenebris in lucem producitur. L A V. Stultitiam hominis singularem, dum aliunde quid suffiretur, quātum id apte fiat, non laborat. Superius, ut ostendi, nō quia res postulabat, sed quia elegans sibi uidebatur, ex Cicerone uerba mutuatus est. Idem nunc facit, nam eiusdem sunt autoris uerba, exq; eodem quarto ad Herennium libro, sed ne aliena uiderentur, per te mutata: Sulpitio, cui paulo ante omnia cōcedebant, & reliqua, itaq; uerba Ciceronis sunt optima illa quidem, sed quia huic rei non competunt, fiunt te recitante deterrima. Ego dixi uelociter & expedite. Bernardus modo Siciliæ regulus. Tu, Bernardus, cui paulo ante propter opes, & copias, & popularem gratiam, Sicilia parebat. Quæ uerba omnia ambitiosa, affectata, redundantia, præter id quòd impropria sunt. Quid enim magis impropriū, quàm parere ho-

munes

mines propter gratiã popularẽ? Cum gratia sit fauor studium
 amorq; populi, qui opem, auxiliũq; ferre solet, nõ parere. Ego,
 educitur è profundo lacu, obscuraq; testudine, Tu, è tenebris in
 lucẽ producitur, nihil inquires de situ loci, nisi q; erat obscurus.
 Ego, q; lacus, q; profundus, q; cameratus. Tu, q; in lucẽ quod sal
 sum est, nõ enim ad solẽ apricumq; productus est. Ego, ueste, ca-
 pillo, toto corpore madenti. Tu, toto corpore per fusus, plus est
 madentẽ esse quàm per fustum: & per singulas partes exprimere,
 quàm semel totum dicere. At enim addis. Et penẽ umbri enectus.
 Trãseo q; prius per fustum, quàm imbrẽ nominas, quomodo im-
 bri enectus est, quẽ imber nõ tetigit? Nec pluuia, sed aqua pluuia,
 quæ per cadurceos in lacũ defluerat, tantũq; abest ut aqua ene-
 ctus, ut nihil dũ lesus fuerit, & si collotenus succrescente aqua,
 prope erat, ut summergeretur. Ego, & hoc quod uix credibile
 uideatur ex pluuia. Tu pro hac arguta sentẽtia posuisti, miserãdo
 cõspecto uel conspectu: nã per o, scriptũ est, quod addere stultũ
 fuit, cũ hæc uerba istũ locũ præcedant. F A C. Qui miseranti si-
 milis prope succurri imperauit. Proxima nocte de tertia uigila
 summisso sine Bernardus caligis ad genua cõplicatis, nulla ami-
 ctus tunica demittitur, custode, ut ualidius cõturbaret miseri cõsi-
 liũ, urgente ad descendendũ, tanquã anxius esset, ne in fuga de-
 prehederetur. Nec minus hic artẽ, & eloquentiã desidero homo
 desertissime, hui disertissime dicere uolui. Primum q; superuacua
 narras, quid enim necesse est à te memorari, utrũ caligas laxas
 ad genua haberet, an ligulis cõtentas? & utrũ ueste amictus esset,
 an linea tantũ tunica? ubi breuis esse debes, lögus es, uerborũ nõ
 necessariorũ multitudine, quod est cõtra artis præcepta de bre-
 uitate. L A. Paulopost de breuitate, ut promisi, satisfaciã. Disertũ
 me esse etiã cũ contumelia negas. Cur ita? quia dixi nulla amictus
 tunica, qd tu mutas amictus ueste, quasi hæc duo nomina multũ
 differãt: quæ qdẽ ij, qui Aristotelẽ trãserũt λῶπορ ἢ ἰμάτιον
 nil dif

nil differre uolunt. Sed ut differant, cur tunicā fentis interiorem esse, quā subuculā uocamus, quasi uestis illa esse nō possit? dicēte Subucula.
 Horatio, Nocturnā uestē maculant. Et ego dixi complicatas, tu mutasti laxas: quasi laxæ ad celerius fugiendum faciant: addidistiq; ligulas, quo nomīne quid significetur ignoras. Nam hæc lo Ligulæ.
 ra, quibus nunc utimur, apud ueteres in usu non fuere, Quo tempore Martialis hoc distichon scripsit,

Quamuis me ligulam dicant, equitesq; patresq;

Dicor ab indoctis lingua grammaticis.

Iam in illo ubi breuis esse debes, prælongus es: atq; hic ego te emendauī, & quo tersius loquaris edocui: tu quomodo me emendes, doceasq; uideamus. F A C. Præterea qua elegantia ista exprimis? Multo elegantius si sic dixisses. Proxima nocte de tertia uigilia Bernardus custodis ope confisus, per funem dimitti cœpit, ipso custode simulatione quadam pietatis, ut properaret hortante. L A V. Tu custodis ope confisus dixisti, quod ego nec dixi, nec dictum uolo. Taceo quā disertus sermo est ope con-

Ope non confisus sed adiutus dicitur.

sis, sed promissis, sed uerbis, sed propinquitate, & quæ sunt id genus. Adiutus enim ope quis dicitur non confisus. Tu per funem dimitti, siue (ut te emendem) demitti cœpit: ego summissio fune demittitur, quò uidelicet iam erat summissus funis, & totum actum descendendi, per funem complector, non tantum principium attingo. Et alioqui pauloante sic dicitur, è fenestra turris demissurum. Tu ipso custode, ut properaret, hortante. Ego custode ad descendendum urgente, quod sua luce satis apparet.

Quanto sic apertius accommodatusq; custodem, qui conscius uideri uult fugæ captiui, induci urgentem ne ipse deprehendatur, quā hortantem, ut alius euadat, quasi ille aut non audeat, aut negligat euadere. Tu simulatione quadam pietatis, in quo uel impudentissime, uel stolidissime mentiris, cum carceris custos, non simularet misericordiam: quam tu disertissimus Scytharum

tharum uocas pietatem, qui est amor in deum, in parentes, in patriam, in pignora, siue (ut Cicero ait) iustitia aduersus deum sed ob acceptam mercedem simularct se illum uelle è carcere emittere. Ego, ut ualidius conturbaret miseri consilium. Horum tu nihil significas, adhuc omni conatu, uel unius loci apud me, quem indifertū appellas, num elegantiamq; assequi nequisti: adeo si meæ sententiæ, ac tuæ in illa Critolai libra, quæ ab Homero sumpsit originem appendantur, meæ desidant, tuæ ut inanes ac leues in aërem eleuentur. P A C. Cuius turpitudini hic quoque cumulus accessit, ut cum ad transitum notorum atq; honestorū uirorum faciem uellet auertere prohiberetur, ne illis posteriora ostenderet. Et hic quoq; à te peccatum est, superabundantia, & turpitudinis cōmemoratione. Satis enim erat id dicere. Cuius turpitudini hic quoq; cumulus accessit, quòd in eum modum fune alligatus erat: ne à prætereuntium aspectu ora posset auertere.

L A V. Quenam hic uerborum redundantia, quam tu disertissimus superabundantiam uocas? Sed de breuitate & longitudine mox. Ego ad transitum notorum hominum, atq; honestorum. Tu nude à prætereuntium aspectu tollis quæ tolli non oportuit. Sed quod tollis alijs suppleis, quòd cum in modum fune alligatus erat. Nec plura sunt, quæ tu tollis uerba, quàm quæ subijcis & uere redundant, cum paulo ante dixissem. Ita totum diem retibus inuolutus, ac planè irretitus, tanquã Mars in adulterio ueneris, ridiculum simul ac miserandum plurimis spectaculum fuit. Sed præter redundantiam sermonis, num idem quod ego dixi, ea cum gratia dicis? Ego dixi illum prohibitum faciem auertere, ne posteriora ostenderet. Tu hoc solum, quòd ora non posset auertere, non reddita causa cur non posset: quippe nisi ob hanc quam reddidi causam poterat. Vides ut omnia quæ tollis, male tollis: quæ addis, male addis: quæ mutas, male mutas: nam quòd me turpiter loquutum uis, quia posteriora nominavi, nimirum facis

Critolai libra.

Redundantia,

facis ex consuetudine, male sibi consciorū, qui ob id sunt seueriores, ne si liberius ac simplicius agant, fateri uideantur turpitudinem suam. Vnde Horatius, Ut qui conducti plorant in funere, dicunt. Et faciūt prope plura dolētibus ex animo. Etenim podicem quoq; nedom hominum posteriora legimus.

LIBERTERTIVS.

RESPONSIO VALLAE IN FACII
inuestiuam tertiam, quæ est in
librum tertium.

VENIO nunc ad tertiã inuestiuam. **FAC.** Nam ubi ad ianuam regie peruenit, ex equo delapsus, ante ipsam ianuam genu posuit. Iterum ad aulæ ostium, tertio ad fores cõclauis, in quo rex illū excepturus sedebat: postremo ad pedes regis, cui rex surgens dexteram porrexit: eamq; amplexatum exosculatumq; ori suo admouit, osculumq; mutuuum dedit. Huiusmodi uitium superiore libro cõmisisti: quod quidem est contra breuitatis præceptum. Nam quod dicis, ante ipsam ianuam genu posuit, iterū ad aulæ ostiū, postremo ad pedes regis id tribus uerbis expediri potuit. Vbi ad regē uenit, ad eius genua procubuit: aut sic, ad eius genua se summisit. Nec illud quoq; magis necessarium scitu erat, quod dicis illum exosculatum & amplexatum dexteram regis ori suo admouisse, cum hoc de more inferiorum sit, eorum maxime qui alieno parent imperio regum dexteras osculari. **LAV.** Accipe magister eloquentiæ quod meliores præceptores sentiant de breuitate nar-

Breuitas narra-
tionis aptæ.

X rationis

rationis. Cicero de oratore: Narrare uero rem quidē breuiter iubent, si breuitas appellanda est, cum uerbū nullum redūdat, breuis est L. Crassi oratio, si tum est breuitas, tum tantum uerborum est, quantum necesse est. Aliquando id opus est, sed sepe obest, maxime in narrando, non solū, quōd obscuritatem affert, sed etiā quōd eam uirtutē (quæ narrationis est maxima, ut iucunda, & ad persuadendū accommodata sit) tollere uideatur. Illa, nam is postq̄ excessit ex ephœbis, quā longa est narratio? Mores adoleſcētis ipsius, & seruilis percūctatio, mors chryſidis, uultus, & forma, & lamētatio sororis: reliqua peruariē, iucundēq; narrātur. Quōd si hanc breuitatem quæſiſſet, effertur, inus, ad sepulchrū uenimus, in ignē inposita est. In his fere decem uerbis, totū cōficere potuiſſet, quanquam hoc ipsum effertur, inus cōcisum est: ita ut nō breuitati seruitū sit, sed magis uenustati. Quōd si nihil fuisset, nisi in ignē inposita est, tamen res tota cognosci facile potuiſſet. Sed et festiuitatem habet narratio distincta personis, & interpuncta sermonibus. Et est probabilius quod gestū esse dicas, cum quēadmodum gestū sit exponas, & multo apertius ad intelligendū si sic constituitur. Aliquando autē non ista breuitate percurritur. Non ne uidetur Cicero prope dedita opera contra te ista tradidisse, & Quintilianus? Non minus autē cauenda erit, quæ nimīū corripientes omnia sequitur obscuritas: satiusq; est aliquid narratiōi superesse, quā deesse. Nam superuacua cū tædio dicuntur, necessaria cum periculo subtrahuntur. Quare uitanda est, etiā illa Sallustiana (quanq̄ in ipso uirtutis optinet locū) breuitas, & abruptum sermonis genus, quod ociosum fortasse lectorem minus fallat, audientem transuolat: nec dum repetatur expectat. Cum præsertim lector nō ferē sit, nisi eruditus: iudicem rura plerūq; in decurias mittant, de eo pronunciatūrū, quod intellexerit. Ut fortasse ubiq; in narratione tamē præcipue media hæc tenenda sit uia

In Andria
Terent.

fit uia dicendi: quantum opus est, quantum satis est. Quantum opus est autē, non ita solum accipi nolo, quantum ad iudicandum sufficit, quia non inornata debet esse breuitas, alioqui fit indota: Nam & fallit uoluptas, & minus longa, quæ delectant, uidentur: ut amœnum & molle iter, etiã si spatij sit amplioris, minus fatigat, quàm durũ arduumq; cõpendiũ. Neq; enim mihi unquam fuerit tanta cura breuitatis, ut nõ ea, quæ credibilem faciunt expositionem, inseri uelim. Simplex enim, & undiq; præcisa, non tam narratio uocari potest, quàm cõfusio, & talia ad huc plura. Cernis quo temperamento sit utendum in breuitate narrationis, qui me omnia præcidere iubes in exponendo atq; confundere? qui unus tuus error est. Alter, quod ad legẽ huius breuitatis, censes esse scribendam historiam, quæ duo quantum differant alio loco, idem autor ostendit inquies. Historia quoq; alere orationem quodam molli iucundoq; succo potest. Verum & ipsa sic est legẽda, ut sciamus plerasq; eius uirtutes oratori esse uitandas. Est enim proxima poëtis, & quodammodo carmen solutum. Et scribuntur omnia ad narrandum, non ad probandum, totumq; opus, non ad intuitum rei, pugnantq; præsentem, sed ad memoriam posteritatis, & ingenij famam componitur. Ideoq; & uerbis remotioribus, & liberioribus figuris narrandi tedium euitat. Itaq; ut dixi, neq; illa Sallustiana breuitas, qua nihil apud aures uacuas atq; eruditas potest esse perfectius, apud occupatum uarijs cogitationibus iudicem, & sæpius incruditum captanda nobis est. Neq; illa Liui lactea ubertas satis decebit eum, qui non speciem expositionis, sed fidem querit. Hæc tu qui toties breuitatis inculcas præcepta, non legeras? Quid Plinium Quintiliani discipulum, ita scribentem ad Capitonem? Habet quidem oratio, & historia multa communia, sed plura diuersa in his ipsis quæ communia uidentur, Narrat illa, narrat hæc, sed aliter: Huic

Lib. x.
 Historiæ de
 corum.

Sallustiana
 breuitas.

Liuiana
 ubertas.

Plin.
 Historiæ &
 orationis di-
 uersitas.

X 2 pleraq;

plerâq; humilia sordida, & ex medio petita: illi omnia recôdiata, splendida, excelsa cōueniunt: Hanc sæpius nerui, ossa musculi: illam thori quidam, & quasi tubæ decēt: Hæc uel maxime in amaritudine instantia: illa tractu & suauitate, atq; etiam dulcedine placet. Postremo alia materia, alius sonus, alia cōstructio. Nam plurimū refert, ut Thucydides ait, inter λόγος κὶ συγγραφή: quorū alterū oratio, alterū historia est. Aude posthac (si uidetur) librorum ad Herennium præcepta mihi repetere breuitatis. FAC. Rex sermonem intulit de sumptu domestico. LAV. Totam ad literam subiicit ex historijs meis orationem, quod ne hic ego faciã, inducor, ne longior sim, cū conetur illam labefactare nugis, & nanijs tantū, ut à me paucissimis ei sit respondendū. FAC. Nihil incōueniētius dici potest, q̄ huiusmodi conquestio huic loco, & tempori, rhetorū egregie. Nihil enim minus uerisimile, quàm quòd rex prius penè, q̄ regni habenas suscepit & cognouerit, qui iuste qui ue iniuste aliquid de regio patrimonio teneant, diminuta regni membra, & procerum opes nimias queratur. Tunc enim primū ingressus erat regnū, antea sibi ignotū, & inaccessum. LAV. Prius penè, inquis, q̄ cognouerit: Cognouerat igitur qui iuste, qui ue iniuste aliquid de regio patrimonio tenerent. Hoc cū ita sit, Cur nō est uerisimile imminuta eum queri regni uectigalia? Atq; iterū negas, inquiens, tunc primū ingressus erat regnum antea sibi ignotū. Quanquam quomodo antea (& si hoc nihil ad rem) quomodo tunc sibi ignotum? qui diu uicinum Castellæ regnum pro rege administrasset, qui ad auunculum consobrinumq; reges in Aragonian, aliquando uenisset, qui ad fines regni, & intra regnū tanto iam tempore de causa sua decertasset, iudicijs, studijs & armis, ut à me refertur, qui iam altero anno regnat. Etenim (ò sine patrimonio natum, nescio an etiam sine matrimonio) quid prius ille debuìt exgrere, quàm uires patrimoniij sui, quod
primum

primum solet esse in rebus humanis, suarumq; facultatū? Quis enim ex magistratu aliquo, aut procuratione sibi commissā, ac nondum commissā, non ante omnia, uel per se, uel per alium de prouentibus exquirat: nedum rex, cui belli pacisq; ratio constare debet? **FAC.** Sed ab hac sentētia mox non recedis, sed cades, non negans illum uires suas scire potuisse. Qui si scire potuerat, tam breui spatio, qui nā iniuste possederunt illud, à te prius ostendi oportuit, ne rex auaritiæ, simul & iniustitiæ, iure accusari posse uideretur. **LAV.** Istud etiam ego satis abundeq; ostendi, & sua sponte credibile est, & pluribus ostendi non oportebat, quàm ipsius regis oratione. Verum quis te docuit circumspecte solersq; orator, cum proponas de coniectura, rationem reddere de qualitate? Cur enim prius ostendi à me, uis oportuisse scisse illum, uires patrimonij sui, & qui illud iniuste inuasissent? nempe ut credibile esset eum de spoliatoribus suis esse conquestum: hoc ad cōiecturam pertinet. At nisi hoc ostendam uideri ais, illum auare iniusteq; fecisse. Hæc ratio non coniecturæ est, sed qualitatis. Age uero, ut sequar absurditatem rationis tuæ, & tibi de qualitate respondeam: quid mea si ille auare, & (quod superuacuo addis) iniuste fecit? Nunquid panegyricum, an gesta qualiacunq; scribo Ferdinandi? Et tamen quid est, cur ille possit ex uerbis meis iure accusari? Nempe quia ais. **FAC.** Quis uero dicat eos, qui emerant, iniustos possessores esse? Egregia ratio, & Iurisconsultis probanda, ut quisquis emerit, quomodocunq; emerit suum sit. **LAV.** An ignoras, cui in rem competat actio, & cui rei uendicatio? Consule ius ciuile, & intelliges quantopere erres. Nec prodest tibi, quòd Ciceronis uerba mutueris, licet ea tuo more corrumpas. Rex meam pecuniam habeat, ego rem suam nullam habeam? An eadem causa est eorum, qui rescissa lege, & qui rescisso iureiurando? Nam de rege nemini licere, quæ regni sunt

emere sancitum est, quin etiam parvula mercede, aut nulla, aut usuris sortem superantibus, aut rapina, aut furto patrimonium regis suū facere, & eorū de quibus sic Cicero ait? Tabulae uero nouae quid habent argumenti, nisi ut emas mea pecunia fundū, cū tu habeas, ego nō habeam pecuniā? FAC. Transis post hanc de grauisima causa ad leuissimam, de iure patrimonij regij recuperandi ad modestiam sermonis. Præterea præsentem comitem Lunæ cui comminari uidebatur tali querimonia. Nequaquam sapientis regis uidetur esse, quinetiam si ab illo usurpatū fuisset, dissimulandū à rege, illo præsentem, erat. LAV. Nō sentis hominem præpostere, te intellectum rerū naturæ peruertere? Rex enim laudauit adolescentem consobrini filium, & ad illius exemplū uelle se ait recuperare sua. Non ergo munitari uidetur, nec significare se aliquid ab illo, tanquam male possessum recuperaturum. Nam longe aberat ista suspitio. FAC. Nec uideo quā, nisi per insaniam ianuam istud tibi in mentem uenire potuisset. Quare totam istam cōquestionem, ut ineptam, & nemini probabilem reiiciendam puto, ut taceā rationes leuissimas, quas afferentem grauisimum regem facis: cur qui emerint iniuste possideant? LAV. Etsi fatuus es, nō tamen malitia cares, qui ea quæ confutare non potes, uis credi nolle ueluti manifesta confutare. FAC. Cum ad conspectū regis uenit, in angusta sedentis sella, extra iactū lapidis: ex equo descendit, genuq; posuit, paulumq; progressus iterum adorauit, tertio nō procul ab rege cum adorasset, nec rex assurgeret & reliqua. Hic est ille creber error tuus, qui nō intelligis, quā sit ista locutio breuitati contraria. LAV. Fateor me, fateor & hic, & alibi errasse, idq; autore, Cicerone, Quintiliano, Plinio. Verum prælonga locutio me aliquid apparuisset, si hæc quæ sequebantur subdidisses. Nullumq; dum signum clementiae in uultu ostenderet, erumpebant omnibus lachrymæ, gemitusq; ac singultus, cogitantibus, quæ
ex spe

ex spe, & in quam recidisset, cui genua summittenti ad pedes sedentis in regia sella, paulo ante competitoris in tanto procerum amicorum coetu, ne salutationem quidem, aut clementem uultum impetrare fas esset. Cum præsertim regis Petri filia, cademq; matertera, ad pedes sororis filij aduoluta, muliebribus precibus ueniam marito precaretur. Hoc est, hoc est peruersissime nebulonum, cur semel iterum, ac tertio fuit dicendū? Quid ne intelligi posse orationem unde legitimum finem præcidisti? FAC. Sed aiunt eum qui creatus est rex posse sibi suapte auctoritate tribuere illam dignitatem. Hæc est recepta hominum opinio. Magnam præ te fers hoc loco prudētiam: primum, qui non uides te longius progredi, quàm oportet, & à suscepta narratione de equestri dignitate disputādo diuertere. LAV. Quid est contra breuitatis præceptū? Neq; è materia digressus sum, & si digressio appellanda, certe breuissima est: & si longior foret atq; frequentior, id in historia fieri permittit ars, non quidem ista, cuius toties mihi præcepta decantas (quanquam ne ista quidem uetat) sed altior atq; perfectior, de qua superius dixi. Volo hic reprehendere, quod proximo libro nolui, tanquàm tunc parum apertum, quòd præ te ferre prudentiam, male accipis. Cuius significatio est ipso ore ac tacito uultu fateri, aut certe non negare animi affectū habitumq;: Interdumq; ipso genere uerborum, ut Cicero in oratore: At fortasse ceteri rectiores, ego semper me didicisse præ me tuli. Et in Philippicis, Tamen ei me debere præ me semper tuli. FAC. Secundo autem loco eam dignitatem uituperas, quæ semper magno in honore fuit, nec eam modo dignitatem, sed etiam ueteres, à quibus instituta est, contēnis. Taceo explanationē, quæ qualis sit, nemo non uidet. LAV. Demus, ut quia dixi hanc dignitatem, si hoc nomen meretur, eam à me uituperari. Vnde probas magno fuisse semper in honore, & à ueteribus institutam? quibus

Præ te ferre
prudentiam.

Equitum quæ
dignitas.

X ← ueteribus

ueteribus? An miles ille gloriosus apud Plautum. itemq; alius apud Terentium huiusmodi fuit? sed hæc apud Græcos externosq;. Quid apud Latinos? Num Camillis, Fabijs, Scipionibus? num deniq; Cæsariibus, hæc dignitas cognita fuit? Quid Iustinianus? cuius temporibus Romanū uacillabat imperiū? Num in iure ueteri enucleando? Num in ijs, quæ addenda existimauit ullam de istius modi militum dignatione facit mentionē? Num cæteri qui scriptū aliquid reliquerunt? Et nō pudet uos, qui uetera nosse uideri uultis, affirmare hanc tūc (si dijs placet) dignitatem extitisse. Quod autē explanationem culpatis, nullo certo uitio obiecto facitis, p̄ more ingenioq; uestro. Præsertim quod nunquam disceditis à libris Ciceronis ad Herenniū scriptis: uix ut ipse autor fatetur Cicerone dignis. F A C. Disposita itaq; re familiari, conditoq; testamento, oclusis ostijs, ac fenestris domus, extincto igni sedentibus in pauimento uxore & filiabus, prosequentibus aliquātulum collegis, ac cæteris, uelut damnatum destinatūq; inspectantibus, ac miserantibus ad regiam pergit. Credo nunq̄ præceptum ullum de ijs quæ ad breuitatē narrationis, pertinent uideris: tam frequenter in eo peccas. De quibus si nihil unquam traditū est, tamen si quid ualeres ingenio, iudicares ista superflua esse, quæ narras. Quid enim oportebat sciri? utrum extincto igni, an excitato? utrum sedentibus uxore, & filiabus in pauimento, an stantibus in balneo? Is de quo loqueris ad regem se cōtulerit? L A V. Dijs deæq; quacūq; ex materia facti bene faxint tibi, belle præceptor, tam grauius prudenterq; me admones, ut à magistris meis, qui nihil scire docuerunt, aut potius dedocuerunt recedam, Cicerone, Quintiliano, Plinio? Verum, ut fatear, hoc mihi uitium est, ut nunquam me prolixitatis accuses, quin prolixius mea uerba repetere libeat. Itaq; sequitur. Iam magis ac magis tumultus inualefcebat, iam uulgus passim fremere audiebatur, & se inuicem acuebant

Ironia.

acuebant. Nec exhortatores ex primoribus usquam decrant. Quare mi præceptor animaduerte quid agas : cū me breuiorē esse uis, longiorem reddis. Illud quoq; uelim me edoceas, Cur in rebus quæ, nec duæ, nec contrariæ sunt dicas, utrū, quasi nō possent, alio in loco esse illæ sceminæ, quàm aut in pauimento sedētes, aut in balneo stantes? FAC. Præterea quis credat tantum terrorem, & metum huic homini iniectum, quoniā à rege uocaretur. Propter tumultum à plebe excitatum præsertim, à quo ille abfuisset. LAV. O te uino ligustico temulentū ? Propter tumultum ne excitatum hic uocatus ab rege est? An propter hunc uocatū tumultus excitatus est? qui esset princeps senatus, ut ex uerbis apparet, quæ nō repetij. Edormi igitur (ut Cicero in Antonium inquit) crapulā, exhala. Quid ergo metuebat? Nempè ne se, qui pro sua dignitate causam publicā, & defenderat aduersus regem, & defensurus erat, ille ad terrendum contumacem populum, multaret, atq; interimeret : quod adco regibus usitatum est, ut frequentius à montibus, quàm à muris incipiant. Ideoq; stulte subijcis. FAC. Num ad leonem ? num ad tigridem ibat? LAV. O rerum imperitū ? Quid irato truculentius rege ? quem populi, quem nationes, quæ armati exercitus pertimēt. Sed uideo, ut es religiosus, famæ regis cauere uis, inquiens. FAC. Non uides regem truculentia, ac feritatis à te latenter accusari, qui erat humanissimus ? cum non plus timoris, & desperationis ostendere potuisset, si regem occidere, uel prodere conatus esset. LAV. Stolidè (qui tibi putas bene cedere mendacium.). Vnde probas illum fuisse humanissimum ? Hoc tu ut me refelleres finxisti ad tempus. Ego qui diligentissimi me mores Ferdinādi regis explorauī, ita in fine libri tertij scripsi. In contumaces nocentesq; uehemens, sed erga eos qui alle garent necessitatem, paupertatem, morbum, ætatem, aliasq; misericordiæ causas clementissimus. Sed fac minus seuerū: quid ni

timeat qui sciat regem ira percitum, & se unum uocari, quasi principem senatus, ducem populi contumacis? cuius unius lege cū populo decidat. O te extra humanos sensus positū. Omnis ciuitas, quod uelut regem inuasura, ad arma discurrit, nullo aliquo timore fecit? Cur tantopere trepidabat? Quid minabatur illo die? si in principem populi male consultum esset, neminem eorum, qui cū rege essent incolumes fore? Adco nō minor in armata ciuitate, quam inermi ciue significatio timoris, pro huius uita erat? Ignoras ne hæc ita gesta esse? Atqui non debes ignorare, cum à me narrentur. Non credis uera? Atqui sciscitari potes, eos qui interfuerūt propè innumerabiles. Falsa esse probare uis: testibus conuince, nō nugis. Sed quid hæc? Videris enim concedere, ita rem se habere cum ais, regiæ hoc truculentiae, ac feritatis argumentum esse. Libentius te de piscatoribus loquentem, sutoribusq; audirē, quàm de regibus ac ciuitatibus, quasi uero non plurima sint exempla, uel popularis, uel castrēsis seditionis aduersus regē ducem ue iniustæ, & ob hoc ipsum concitatæ, quod ais, quod in aliquem fontem uellet animaduertere. Non repetam longius exempla, & quæ fortassis ignores, sed quod ad manū est, quodq; legisti in primo libro historiā mearum. Ipse idem Ferdinandus in Satanilliano bello decurionem, qui multis hominibus interfectis fidem publicam lesisset, subijcere poenæ nō potuit, simili quadam seditione impeditus.

FAC. Satis itaq; id fuerat dicere. Ceuillerius cum à rege uocaretur, rebus primum compositis ueritus, ne per iram rex in se male consuleret, in regiam profectus est. LAV. Recte tu quidem & probe, sed Ciceroni cæterisq; prudentibus breuitas ista non placet, ac minime probatur. FAC. Vbi peruenit Ceuillerius ad ianuam conclauis, ubi ab rege expectabatur, pulsat ianuam, nam ministros in prima aula (ut moris est) reliquerat. Ianitor semiaperto ostio, quis esset interrogat: an Ioānes Ceuillerius

uillierius? hic aliquid fauoris ex nomine magistratus acquirere uolens Consiliarius sum, inquit, ciuitatis. An Ceuillierius? ciuitatis inquam consiliarius. Responde, an Ceuillierius? Respondeo, quod consiliarius. Responde quod rogo: nam alium quàm Ceuillierium intromittere iussum non sum. An me intromittas, an excludas in tua est manu? Ego consiliarius unus, sed pro omnibus sum. Idcoq; parui refert, interrogare de nomine. Hæc cum ille ad regē detulisset, Aperi rex, inquit Ceuillierio. Ex pertinacia enim se Ceuillierium esse confitetur, & contumaciam, qua mecum usus est in uerbis, quæ dixit hæcenus, præfert. Ecce alterum errorem insigniorem tuum cōtra breuitatem. Nam si reprehendit Cicero qui dixit, aut dicat. Acceſsi ad ædes, puerū uocauī, respondit, quæsiui dominum, domi negauit esse, quanto magis reprehendendus es tu, qui eadem repetis, & replicas sæpius: cū id dici elegantius his pauculis uerbis potuerit? Vbi Ceuillierius ad ianuam cubiculi peruenit, Ianitor quis esset interrogat: ille se consiliarium ciuitatis esse respondit. Cum autem ille nomen inquireret sæpius interrogatus, nunquam se nisi dignitatis nomine appellare uoluit: tanta fuit hominis, siue cōstantia, siue pertinacia. L A V. Cur tu qui Ciceronis in rhetoricis affers exemplū, non alterius in libris de oratore meministi? ut iucūda, ut uenusta, ut ad persuadendū sit accommodata narratio, distincta personis, & interrupta sermonibus. An idem tibi uitium uidetur, in meis, & in his, quæ reprehendit Cicero uerbis? an maius, an tantū, peruerse atq; impudens? qui me sæpius eadem repetere planè mētiris. Quæ ego longius, etiā quàm tu feceras, ubiq; dolo utens in recitando persequutus sum: ut appareret à me uenustati pbabilitatiq; inseruitū. Quod si tātōpere tibi amica est breuitas, q te stupor tenet ut nō intelligas, nō attinuisse narrare accessum ad ianuā, interrogationē, respōsionēq; sæpius repetitam, præsertim nō reddita ratione? Cur nomē & ianitor

inter

interrogaret, & consiliarius celaret : cum satis fuisset, fecisse hominem ad regem qui expectabat introgressum? Afferrem in finita ex Cicerone huius generis exempla, nisi uerer longius esse, & id Terentianum, quod ille attulit satis esset abunde. Hæc pro me, illa contra te. Primum quod nulla, nec constantia, nec pertinacia, si quis sapius interrogatus quis sit, non neget unquam respōsum, sed nomine magistratus se appellet. Deinde quod ais: Ecce alterum uitium, quasi non nisi semel hoc pro uitio superius obieceris. Tertio, quod inquis illum se appellasse nomine dignitatis, quasi se is aliter quam consiliarium nomina uerit: quod non dignitatis, sed hominis dignatione præditi nomen est, ut consul, prætor, tribunus, censor, senator: ut consilatus, prætura, tribunatus, censura, non hominis est, sed dignitatis nomen: & senatus, conuentus senatorius: ut consilium, interdum conuentus consiliorū, qui idem sunt senatores, quo nomine se nequaquam hic appellauit. FAC. Verum hæc duo uitia magis sunt uerborū, sed cōmodius hic quàm superiori libro, quia apertius reprehenduntur. Num afferam è regno patris mei, non ex alijs huius ætatis exempla? Certe Lacedæmonij apud quos bini reges erant, & magis perpetui consules quàm reges, ita parum in urbe multum in bello poterant, uoluerunt illos huius cōtumeliæ exortes esse. Taceo gentilia: quis unquā Hebræorum regū aliquem uectigal audiuit perpendisse, & nō potius regi uectigalia esse pensitata? Non id nunc postulo ut mihi illa pensitetur, quanquā & possem, sed ut regie dignitatis ratio constet. Exempla placent, ualidissimo inniteris argumento, Lacedæmonij, & Hebræi nullū uectigal suis populis pendebant. Igitur omnes reges à uectigalibus immunes ac liberi esse debent. Recta cōclusio, si dixisses superiores reges Aragonicos non esse solitos uectigal pendere, consequens erat quod nec ei quoque soluendū uectigal esset. Nunquid qua lege unus, aut duo

non

non tenentur, ceteros omnes solutos esse dixeris? Si hac conditione regnum acceperat, ut maiorum leges seruaret: & maiores ea uectigalia pensitarent, iniustum regem facis, qui leges non seruet, quibus erat obstrictus? Si uero nulla lege tenebatur, ostendi oportebat, non esse soluendum. LAV. Taceo quod idem uocas argumentum & exemplum. Taceo quod rursus unam rem duas facis, cum nullum hic adsit argumentum, sed exempla. Taceo, quod ubi dixisti recta conclusio, addidisti consequens erat. Quis te cogitari potest, fingit uel stultior, ac negligetior? Non ne in superiore Ferdinandi regis oratione, itemque in proxima memoratur, paulo superiores Aragoniæ reges comitesque Barcello-næ, non modo non pensitasse uectigalia: uerumetiam exegisse, culpaque quorundam regum, huc indignitatis deuentum, rescissis legibus uiolatoque iureiurando, quas leges iusque iurandum restituere rex Ferdinandus in integrum uidebatur: & tu morionum uecordissimus sic loqueris, quasi rex pro se nihil in tanta lite afferret. Nec minus stulte subijcis, FAC. An nescis alijs regibus, plus licere in populos, alijs minus. Esse quosdam populos immunes a tributis, esse alios qui grauiam persoluant? LAV. Scio alijs regibus plus licere in populos, alijs minus, quod nihil ad rem. Illud nescio, alijs populis plus, alijs minus licere in reges, quo de agimus. Scio item esse populos alios uectigalium immunes, & alios non immunes. Nam de tributis somnias. Illud nescio, reges esse qui uectigalia populis an tributa persoluant: Hoc tu me doce gregis patrone, ah regis patrone dicere uolui. Licet ne mihi tuis uerbis in te iocari hominem, nec iocis, nec serijs aptum, ut prudentius ille efferato ingenio Polyphemus cum duce gregis ariete loquutus sit, quam tu gregalis, atque gregarius, cum omnibus loqueris. FAC. Si æquum est, ut iusta regi soluantur: Cur iniquum fuerit reges, quod debent populis persolueri? LAV. Hanc orationem, uel Polyphemus ipse damnaret.

Nam

Nam ut taceam, quòd duabus orationibus probatum est, nihil seruitutis debere populo regē, quid hoc aliud est: quàm si quis dicat: Si libertus patrono præstat operas, quas æquum est: cur iniquum sit patronū præstare uicissim liberto operas? dominus seruo obsequium? pater filio reuerentiā? rex populo uectigalia tributaq; debeat? Ille uero nihil aliud populo debet, quàm munus suum, iustam legitimamq; gubernationē. Itaq; eius est, non parère sed iubere: sicut populi nō imperare, sed obtemperare. *Que* duo officia, ubi promiscua sunt, ambo pereunt. Plurima in hanc rē dici queant, sed paruo conatu opus est, ad imbecillū prosternēdum. *FAC.* Iuste itaq; regem loquentē facis. *LAV.* Imò uero iustissime & fortissime, tu potius, tu pro aduersarijs regis in ipsum peroras, cū pro eo loqui uis regis causæ defensor, *FAC.* Ad quod quidē nulla te historię lex cogebat. Vitia in oratione nō tribuuntur, sed tibi sicut ars & elegantia, non ijs qui loquuntur, sed historiographis, à quibus orationes cōfectæ sunt, dari solent. *LAV.* Agnosce q̄ improprie, inculte, laxe, loquaris. Sic enim dicere debueras: Vitia orationis ut uirtutes, nō ijs qui loquentes reducūtur, sed scriptoribus tribuūtur. Sed quo modo intelliges quid loquaris? Esto rex quid loquutus sit iniuste, insipienter, ignaue, nunquid cōtinuo uitia orationis erunt, hoc est, protinus historico assignabuntur? Num omnes reges fuere sapientes, atq; moderati, & nō saepe loquēdo peccare? Et ais, ab historiographis cōfectæ sunt orationes, quasi idem sit cōfectæ quod factæ. Omnes ne cēses tui similes, in historia mēdaces, atq; impudētes? Nulla ne oratio apud historicos uera est, dūtaxat in sensibus? Omnes ne illorū ueræ orationes, quorū acta scribūtur, in falsa sunt à scriptoribus cōmutatæ? O dignū qui ab historicis cū tuis mēdacissimis historijs uiuus exuraris? Nā quod ad meas attinet, extat apud Catalanos in publicis monumētis, omnis hæc inter regē populūq; controuersia,
ut scias

ut scias ex maxima parte esse, & uerba mea, & sensus ueritatis.
 FAC. Quibus rebus cū uos tantopere aduersamini, quid aliud
 nisi cupidus uos esse significatis nostræ turpitudinis, dedeco-
 ris, infamiae sine ulla uestra, si saperetis, laude et dignitate? Nec
 minus hic quàm ceteris in locis, tuā requiro prudentiā, qui tur-
 pitudini regi esse dicas & infamiae, si uectigal pendat. Vtrum
 infame & turpe regi? an populis? qui uelint regē uectigal pen-
 dere, quod nulla culpa, nullo regis uitio admittitur, id regi tur-
 pe, & inhonestū argues? Turpitude, & infamia est eius qui in-
 fert, nō qui patitur aliquid indignū. LAV. Dij te tutq; similes
 omnes omnibus malis exēplis perdāt, ita præposterus es, ac ue-
 cors: qui (quod uix asperrimi Stoicorū audeāt) ais: dedecus tur-
 pitudinē, infamiā, nō patientē, sed facientē ledere. Si me uulne-
 res, si torqueas, si truces: nō mea erit poena, sed tua. Itē si in-
 fames, ac dehonestes tua, nō mea erit infamia, ac ignominia: si-
 cut ecōtrario laudatio, & gloria. Nā quod Aristoteles ait ho-
 norē esse in honorāte, nō ita sentiendū est, quēadmodū uulgo
 dicitur, ut honor sit honorātis, nō autē honorati. Nam est utiq;
 honorati, sed quod est in manu & in arbitrio honorātis, ut illū
 tribuat. Etenim qd magis à sensu cōmuni abhorrēs? qd magis
 respuāt aures? Quid à regis et populi uel oratiōe, uel opinione
 alienius? q̄ infamiā eius esse, qui illā inferat, nō q̄ patiatur iniu-
 ste, & pro nihilo, proq; nō male ducere, quātacūq; se iactura,
 infamia, iniuria, affici, dū sciatisse illa dignū: cū soleat hoc ipso a-
 cerbitas doloris īcrefcere, q̄ iniuste patimur, ut apud Quintil.
 Innocētia opus est, ut miserū faciat dolor. Sicut ediuerso decre-
 scere, quod iuste: ut in eodem loco apud eundem. Nescit profē-
 cto, nescit quantam patientiam parent mœrori, quantū animo
 membrisque rigoris inducat, quod patiaris agnosce. Hoc nihil
 ne cogitari quidem dici ue stultius potest, nisi quod sequitur.
 Præcipue ei qui patitur, nō liceat eā indignitatē iure repellere.

Si non

Dicit tamen pa-
 tientem aliquid
 indignum.

Si non licet iure repellere, quo pacto indignitas est? & tamen quis est, qui infamiam, dedecus, turpitudinē, quæ iure ac merito patitur, non propulsare studeat? quæ à quocunq; illata, cū graua sunt: tum uero ab his à quibus minime decuit. Ideoq; rex queritur, talia quædam à populis suis, quasi ad hoc incumbenti bus pati. Multa mihi suppeditaret oratio, si stolidi hominis uerba exagitare pergam. **F A C.** Fac igitur reges sapienter & iuste loqui, ac dicere quæ illis conuenientia & decora sint, si uis laudem ex scriptis tuis assequi. **L A V.** Si non omnes reges sapientes & iusti fuerunt, quomodo omnes sapiens & iusta decet oratio? Licet hæc oratio, tam sapiens & iusta est, quam tu iniquus, & fatuus. **F A C.** Quæ facta sunt narrari oportet, quo ordine facta sunt. Quid attinet hic de ordine loqui, tamen si nō eodem semper quo gesta sunt ordine narrantur? Quæ uere dicta ab historico, componi possunt? **L A V.** Egregiū præceptū, ut semper in orationibus mentiamur, quod quia tu semper facis, uel uoce, uel scriptis, reris id aut consuetum, aut equū ceteris facere. **F A C.** Sed quis expectet à te regem moderatū & iustum induci, qui ipse immoderatus, præceps, inconsultusq; sis? Expectemus ergo regem loquentē, quæ non dixit, mēdacia loquentem abs te induci: qui ut constat mendacissimus es, cū nec ullum delectum rerū in oratione tu habeas. Ego uero delectū habendum censeo, inter probos & improbos reges: qui apud te omnes sunt probi, quod fieri nequit, & tamen, quod monstri simile est, mendaces. Neq; enim potest quis dare, quo ipse careat. Quomodo ergo das orationem mendacissimā regibus, nō mendacibus? & ut tu fateris iustis ac sapientibus? non magis, quam ego digito possim cœlū tangere. **L A V.** Scelerate, ut tuo similis Panhormitæ, pro cœlo aliud scripsisti, prioris syllabæ uocalem, pro tertia ultimam, licet docti nō una, sed duabus scribant, alij per æ, alij per œ ἀῖν τῶ κοῖλον. Vide uita pessima quid

Cœlum.
Cœlum.
Culū.

quid facit? Nec ego deprehendissem, nisi trito sermone, te coelū uelle dicere: at tu cū coelū nominare uis, baratrū nominaſti, lo- cum profecto digito tuo dignū, atq; adeo lingua, nam tuis digi- tis cum ſcripſiſti, & tuæ linguæ cū protuliſti, adhæſit.

F I N I S.

LIBER QVARTVS

RECRIMINATIONVM LAV-

rentij Vallæ in Barptolomæum Facium, &
Antonium Panhormitam, in quo reſpon-
det ad obiecta in mores, ac re-
liquos libros ſuos.

HAS, ut ſpero, hiftorias noſtras, & nonnihil præter hiftorias ab infanda teterrimorū ac- cuſatorum calumnia defendimus: reliquū eſt, ut quæ aduerſus cæteros libros meos, ac mo- res effuderunt, diluam: non ſeruat o ipſorum (qui nullus eſt) ordine: nam nunc in mores, nec eos diſtincte ac diſpoſite, nunc in libros, atq; iterum in idem redeuntes inue- huntur. Tametsi quæ in uitam meam cuomuerunt plus furoris habent, quàm roboris, uix digna, quibus reſpondeã: qualia uul- go à procacibus petulantibusq; in quemuis obblacterari ſolêt, me imprudentem eſſe, qui nec alios, nec meipſum cognoſcam: impudentem, qui mihi nimis arrogem: temerariū, qui alios car- pam, & quæ ſunt id generis. Quorum quæ nixa eſſe aliquo te- ſtimonio uidebuntur, reſellam. Et ante omnia ſatisfaciendū illi loco, qui ſuperiori materiæ finitimus eſt ac præcipue coniun- ctus, & totius huius tragœdiæ fomes: de quo me promiſi di- cturum, quòd Antonium Panhormitam uideor laceſſiſſe, cau- ſamq; præbuiſſe, ut is in ſuperioribus magna, hic maxima ex

Panhormitæ
ſimultas.

X parte

parte suū in me uirus euomeret. Nam & testibus exquisitum habeo, & ipsa quæ Barptolemeo ignota erat materia (ut postea ostēdam) indicat hunc pariter aduersus me cum Fatuo scripsisse. Scribunt igitur. FAC. Quoties ego te uidi, legente Antonio Panhormita eruditissimo uiro Liuium, apud hunc excellentissimum regem nostrum, cæteris qui aderant per summū silentium audientibus, illum à te inerpellari, & molestas disputationes à te inferri, nec tempori certe, nec loco consentaneas, ut sæpe miratus sim tam patientes esse regis aures, quin te sublimem rapi, ac loris cædi, tanquam loquacem ac molestū interpellatorem iusserit. LAV. Antequam accusationi respondeo, quia se eruditissimum Barptolemæi uerbis Antonius appellat, ostendam ex hoc ipso loco, quàm sit uterq; eruditus, & qui laudatur, & qui laudat. Nam (ut dixi) ambo scripserūt. Primum te unde regatur, non habet: siue superuacuum est. Deinde insuetum est apud oratores historicosq; tale sermonis genus, quoties ego uidi legente Antonio, à te illum interpellari: cum dicendum sit: Quoties ego uidi Antonium legentē à te interpellari? De quo in elegātis præcepi. Postremo, quin pro, quòd non, positum est. Respondeo nunc accusationi. Miramini quòd non iussus sum rapi, & loris cædi, quia legentē interfatus sum. Et quis hoc tempore legit? Certe ego, non tu Antoni. Centesima lux est, ex quo ab rege sibi aliquot libros prælegere iussus sum: Interq; legendum multa ab eo, multa ab alijs, uel magnis uiris, uel maioribus proposita, ut tibi sæpe contingebat, soluere soleo, multo quàm tu doctius, adeo quantum intelligere possumus, nihil illi uicūdius cadere solet, quàm quoties lectio cū erudita aliqua quæstione transigitur: siue ut aliquid discat, siue ut admirabile ingenium, quo nullum cognoui præstantius, admirabilemq; rerum copiam, quas expertus est, ostendat. Nihil enim gratius apud optimas mentes est, quàm res egregias cum gloria

gloria, uel discere, uel docere. Non est igitur iniustum, non insuetum, non regi, non mihi ipsi legenti molestum, aliquem auditorum interfari. His ego de causis uoluntati regis, seu uoluntati, nonnunquam quum lectioni adsum, inseruio. Neque uero uos improbiissimi potestis, usque adeo tegere lumen ueritatis, quin illud per obstantia erumpat. Vestra oratio satis docet, quid de me sapientissimus rex iudicarit, qui interpellantem, si uobis credimus odiose ac moleste, tamen patiēter audierit, tantum etiam non addidistis, etiam libenter. Cuius quod sit de me iudicium, uel ille dies indicio est, cum ad eum ignorantem scripsi, animal, quod ei dono datum esset, castorem esse. Multi enim multa dicebant, idq; testimonijs probaui, sicut aliquot antea annis de capite Crocodili feceram, quod Panhormita draconis, apud illum esse asseuerabat. Velim autem oratos, qui hæc legent, ne iactantiæ gratia ista me loqui existiment, sed necessitate. Non enim inuidiosa est, de se laus, quæ nihil aliud quam pestiferæ infimæ medicina est. Planè inquit cunctos, qui mecum sunt, Laurentius, ut facundia, sic scientia antecellit. Quæ uerba illustris uir Simon Corellia Valētia præses gratulabundus ad me detulit, cum in magno hominum cœtu essem: quare non est, quod regium mihi nomen opponas, quod causæ meæ fauorem, non odium parit. At cur non fileo, ut cæteri faciunt? Ego uero facio, & quidem plus ceteris. Nam si nemo procerum quoties aliquid auditu dignū excoGITAUIT filet, isq; ab rege auscultatur: nec procerum modo, uerū etiam qualiumcunq;, quos tu pro tua consuetudine solitos silere mentiris: quo tandem modo mihi silere integrum est, quem loqui cæteri cupiunt, rex inuitat, aduersarius cogit? Omittam quàm sæpe alij adhortati sint, quid sentiam, dicerem. Referam unam regis ex multis inuitationibus, itemq; unā ex aduersarij prouocationibus. Et quod ad primam partem attinet, repctam

aliquanto altius, magis, ut spero, iucundā, quā uerbosam nar-
 rationem. Ferè terius annus agitur, cum die quodā subiratus,
 quòd à Panhormita (ut est malignus, & mordax) quibusdā in
 uersibus læsus essem, de quibus etiam postea dicam: me in regiā
 contuli affuq; illi, ut solebat Liuium legenti, & casu hæc in-
 tre in sententiā pedibus.
 ire in sententiā pedibus.
 Sensus.
 uere pro uiribus & omni conatu. Ego nihil interfatus, loquen-
 tem regem cum ijs qui affuerunt, imò adeo decum testor, quum
 finem legendi fecisset, negaui eam esse uerborum illorū signifi-
 cationem, & quenam esset subieci. Aderat Sensus quidam, uir
 non indoctus, mihi nondum cognitus, qui cum Antonio, cui no-
 tissimus erat, se nescire dicebat. Ego pro copia exemplorum
 quæ occurrebant, meam sententiam tutari nitebar, quæ cōtro-
 uersia, nescio cuius interuentu, dirempta est. Paucis posthoc die-
 bus, & rex in expeditionem exiuit, & Sensus Roman misus
 est: ubi sciscitatus eruditos uiros, quum redisset apud me inge-
 nue se errasse confessus est, quòd diceret mecum sentire doctos
 omnes quos interrogasset. Igitur proxima æstate, cum Anto-
 nius illum apud Liuium locum legeret: Octauo fermè post da-
 mnationem anno, M. Claudius Marcellus, & A. Valerius Le-
 uinus consules reduxerunt eum in urbem. Sed erat ueste obso-
 leta, capilloq; & barba* commissa, præ se ferens in uultu ha-
 bituq; insignem memoriā ignominie acceptæ. P. Veturius, &
 L. Licinius censores eum tonderi, & squalorem deponere, &
 in senatum uenire, fungiq; alijs publicis muneribus coëgerūt,
 sed tum quoq; aut uerbo assentiebatur, aut pedibus in sententiā
 ibat, donec cognati eū hominis causa Marci Liuij Macati,
 quum de fama eius ageretur, stantem coëgit in senatu sententiā
 dicere. Rex non expectata expositione Antonij, ad me conuer-
 sus: Nūc, inquit, planè intelligi poterit quid sibi uelit ire in sen-
 tentiam pedibus. Nescio utrum sim in eo miratus magis memo-
 riam

riam tam ueteris quæstiunculæ, an discendi auuiditatē. Tum Antonius audacter confirmare opinionem suam, nec ipse aliam dicere, & quem ego sensum aliàs protulisset, haud dubie falsum esse: tunc uniuersi, cum antea tum post illius uerba, in me oculos intenderunt. Rexq; in primis, & se ad audiendum, toto uultu in me, qui ad leuam eius eram, conuerso composuit. Hic ego quid agerem? tacerē, aut inimico assentirer, & falsum sentiētī, & me falsum sentire dicenti, præsertim adeo peruerso ac peruicaci: ut cum tanto iam tempore ueritatem quæstionis, aut inuenire potuerit, aut inuenerit, cū tam audacter accuset uera sentientem. Respondi itaq; præfatus, quodā uelut proœmio, quòd ideo rex (ad eum enim me conuerti) de ea re percontatus esset, quòd memoriæ suæ hæreret, aliquando inter nos de ipsa fuisse disputatum, quæ disputatio à me esset orta. Post hæc inquā nostra iam cōtrouersia ab optimis iudicibus finita est, Cincio Ranuncio alijsq; nonnullis, ut Sensus, qui tunc interfuit, quiq; nūc Neapoli est, mihi renunciauit. Est autem optime rex, hoc loco isse in sententiam pedibus Salinatore, in alterius sententiam non uerbis, sed pedibus isse. Etenim in senatu quoties dicebatur sententiæ, quæ probari possent, fiebat discessio: hoc est, senatores discedere iuebantur in utram partem uolebant: ut puta dicente consule, qui assentiuntur sententiæ Fabij, cōcedant in dextram partem: qui dissentiunt, in sinistram. Atq; ita quisq; quā sententiam probabat, in eius se partem pedibus conferebat. Quod probat Suetonius, qui in uita Tyberij, ait: Cum S. C. per discessionem fieret, transeuntem eum in alteram partē sequutus est nemo. Corneliusq; Tacitus: Et postquam discessionē cōsul permiserat, pedibus in sententiam eius iere, paucis exceptis. Accipite etiam ex ipso Liuiio, non alienum à nostra quæstione exemplum ex lib. VII. Vbi sententiā meam uobis peregero, tum quibus eadem placebunt, in dextram partem tra-

Ire in sententiā
pedibus.

citi transibitis: quæ pars maior erit, eorum stabitur consilio. Pauloq; post: Agitedum in dextram partem pedibus transite, omnes transferunt. Quid plura exempla? Cū Gellius hoc penè præcipiat, dicens: Quosdam senatores opinione quorundā uocatos pedarios, quos prauè nonnulli pedaneos uocant, quòd pedibus non uerbis sententiam dicerent. Hac ego oratione Regē ceterosq; cum persuasissimè, Panhormita, quo apertius imperitiam suam, pertinaciamq; indicaret, unum tantum testimonium pro se attulit: Ex Quintiliani declamationibus edoctus id à cōterraneo suo quodā illius autoris studioso dicentis: Pedibus manibus uimus in sententiam necessitatis. Opinor, inquit, ambulabant manibus interdum, leuatis in altū pedibus, aut pedibus simul & manibus ueluti quadrupedes. Hæc & huiusmodi cauillatus ubi finem fecit, & rex cum reliquis in me oculis animoq; conuersus esset: loquebar autē ego literate, Antonius autē illiterate: debuerat inquam, quod boni aduocati est, Antonius infirmare testimonia mea, id est, ad suum intellectum exponere, sed eum uidelicet excusat, quòd infirmare aduersarij testimonia, nō solum boni aduocati est, sed etiam bonæ causæ, qualis Antoniana non est. Ideoq; à serijs ad ioca transfugit. At ego in eius testimonio ostendam non eum sensum, quem uult ipse esse, sed meum. Quintilianus idcirco prius nominauit pedes, cum ferè priores nominentur manus, ut apud Terentium: Quem ego credo manibus, pedibusq; obnixè omnia facturum. Et in eadem Andria: Ego Pamphile hoc tibi pro seruitio debeo, conari manibus pedibusq; quòd prius est pedibus, quàm manibus in sententiam ire. Imus autem in sententiam manibus leuatis in sublime: non in modum quadrupedum officio pedum fungentibus: Sed quomodo Xenophon ait, cum milites loco discedere non possent, iussi sunt, qui sententiā orantis probarent, manus tollere, quod instar erat itionis in sententiā pedibus: quoniam

pro

Pedarius.

Pedes cur ante-
quā manus no-
minarit.

Ire in seu ma-
nibus.

pro pedibus quibus itur, manibus fungebatur. Atq; ut idem ex autore latino probem, ait Flavius Vopiscus in Aureliani uita: Hæc interrogati pleriq; senatores sententias dixerunt, quas longum est innectere. Deinde alijs manus porrigentibus, alijs pedibus in sententiã euntibus, plerisq; uero consentientibus cõditum est S. consultum. Et iterũ in eiusdem uita: Pedibus in sententiam transitum faciens, ac manum porrigens. Hoc modo Quintilianus, inquit, de populo frequenti, qui ex omni cõsu, & ætate constabat, cum fame laborarent, eos qui pedibus in sententiã ire non poterant, manibus isse, quas porrigebant ad declarandam animi uoluntatem. Omnes mihi hæc loquuto planè assensi sunt, testatiq; idem fieri solere hoc tẽpore cũ alibi, tum uero in re militari. Et Antonius ut uictus, & dånatus obtinuit: cum respondere & appellare tam nequiret, quàm uellet. Atq; eo tacente addidi, quia de discessione dixi, dicam breuiter de diuisione sententiæ. Est in senatu sententiæ diuisio, quoties in sen- Sententiæ di-
 uisione plura continentur, ut tota, nec probari, nec improbari uilio.
 queat. Ideoq; iubetur in partes diuidi, ut de singulis consulte-
 tur. Hoc si neget Antonius probabo, non exemplis modo, sed
 etiam præceptis. Sub hæc quum ille ad conuicia erumperet,
 Rex utranque silere iussit: Hoc est ad quod ego, rege uolente
 ac causam postulante, ut loquerer inductus sum. Quod sequi-
 tur, ad id me aduersarius prouocauit. Interrogatus Panhor-
 mita à scholastico, quis sensus esset tertij illorũ, quatuor apud
 Iuuenalem uersuum:

Arpinas alius Volscorum in monte solebat
 Poscere mercedes alieno fessus aratro,
 Nodosam posthæc frangebat uertice uitem.
 Si lentus pigra muniret castra dolabra.

Respondit Mariũ solitũ frangere uitẽ à uertice, hoc est, ab imò,
 cũ nodosior erat ferro, quod dicitur dolabra. Hac respõsione,

Y 4 tanq̃

Locus Iuuenal.
 Saty. VII.

tanquam non contentus scholasticus, fortè nobilem & genere
& literis uirū Franciscum Salimbenum, idem illud interrogat.

Vitis.

(ita enim ab utroq; post nostrā controuersiam accepti) tulitq;
longe diuersum responsum, esse uitem apud Vegetium insigne
quo milites uerberarentur, quam sententiam protinus ad Anto-
nium scholasticus detulit, sed male præceptū peius docuit, siue
hic peius præcepit, quàm doceretur. Itaq; respondet se diligen-
ter ueram sententiā exquisiturū. Iubet post aliquot dies ad se
redeat. Interea si doctior abire uelit, hanc rem cōmunicare cū
aliquot uetat. Quid ita? an ne ignorasse quod ignorauerat ui-
deretur, imò uero ut scisse, imò ut alios docuisse, imò ut, quod
iucūdisimum erat, me imperitiæ argueret: idq; apud regē, atq;
illam frequentiam procerum? Quòd si nunquā à natura sua re-
cedat falsò gloriandi, quid facturum credamus, ubi etiam spes
eblandiatur, inimicum, & gloriæ suæ hostem hoc uelut laqueo
strangulandi? Igitur nō procrastinat, & cum primū nactus est
locum, ubi Fascium consulariū fieret mentio, conuerso in præ-
lustrem uirum Egnigum Daualum, qui erat mihi ad sinistram
(nam rex sedebat ad dextrā) quam inquit ex arbore uirgæ
fascium erant? Ego etsi me præcipue illa percontatione peti ui-
debam, hæsitabūdus tacebam. Et Egnigus, quin ni ex granato?
Nequaquam inquit Antonius, suspensioq; responso, ut ignoran-
tiæ confessionem à me exprimeret, oculisq; hilaribus gaudium
iam suum prodebat. Cum uniuersi quid sentirem, ut dicerem,
tanquam ab aduersario interrogatus, expectarent: ingenue me
nescire professus sum, nec unquā quod meminero legisse, exi-
stimare tamen pro locorum natura nunc ex hac, nunc ex illa ar-
bore esse, cuius generis est, qua legati utebātur sagmina, unde
sancti sunt dicti, ut quibusdam placet: licet aliqui illam eā hæ-
bam uelint esse. Neq; uero mihi ueniebat in mentem, ita Pliniū
reliquisse scriptum: Gaudet frigidis sorbus, sed etiam magis

Fæces ex qua
arbore.

Sagmina.

Betu

Betula Gallica. Hæc arbor mirabili candore & tenuitate, terribilis magistratum uirgis, eadē circulis flexilis. Et plantum qui nonnūquam Vlmeas uirgas uocat, quibus serui cæderētur, quodam loco lictores, id genus uirgarū nominat: sed in seruo flagellando à domino, non autē magistratus iussu inquiring. Lictores duo, duo uiminci fasces uirgarum. Et siqua sunt alia exempla. Tum Antonius, audita est, inquit, sacra maiestas, ex certa uirgæ illæ arbore fiebant: Hoc perquàm pauci, & prope nulli sciunt, ac res imprimis digna scitu, uel propter historiarū notitiam, uel quia uersus Iuuenalis eloquētissimi poëtæ, aliter nequēt intelligi: quales plurimi alij sunt, quos cum à nemine intelligi uiderem, multo labore desudauī, ut intelligerē, & alios docerem: & cum multis sibi uerbis fecisset audaciam, prorsus quasi de Laurentio uictō triumpharet, subiecit uersus atq; exposuit inquiring: Ex uite uirgæ erant, hoc est ex sarmentis, quæ sunt uitium uirgæ: ex quibus fasces consulares fiebāt, quibusq; delinquentes, qualis fuit Marius, uerberabantur, & alia plura. Vbi perorauit, & si uidebatur omnibus bene dixisse, tamen siue arbitantes aliquid à me uerius dici posse, siue cupientes, ut aliquid responderem, saltem illi assensurus, tanquam non habentes pro certo, nisi id ego confirmassem, in me omnes (& ego tum me ad respondendum parabam) conuersi sunt: mirōq; cum silentio præstolabantur, quid in contrarium (ita enim uidebar) dicturus essem. Atq; ego, absurdum sit, inquam, optime rex arbitrari uirgas fascium consularium ex sarmentis fuisse, & fasces uitæ uocari solitos, quasi una uitis fuerit, aut spoliata sarmentis, aut illis dependentibus: multoq; aliter figuratos in uetustis operibus cernimus, ueluti Romæ in arcu quodam. Hic me interpellans Antonius, ut qui sibi iam timeret, quemq; prouocasse hostem, sicut de Hectore Homerus scribit, quum ad singulare certamen fortissimum quemq; Græcorum

rum elicuisset, progresso in medium Aiace, iam poeniteret. Est inquit Romæ arcus quidam, ubi cōsul & lictores, cum fascibus sculpti uisuntur: & fabulam aliam, ut me dicentē inhiberet or-
 diebatur. Ad quem ego quid tu plura de arcu, cuius ego tibi fui
 monstrator? Tu ne inquit mihi? Ego inquam tibi, & Leonar-
 dus Aretinus mihi, rediens in memoriā, paululum hæsit. Et rex
 reuertere, inquit, Laurenti ad fāsces, & perage quod institue-
 ris. Et ego: erat, inquam, optime rex insigne cōsulatus non una
 uitis, aut unus sarmentorum fascis, sed fāsces duodecim ex qua-
 cunq; ut reor, arbore ausim dicere, uite excepta: Nam uitis ipsa
 centurionis insigne est. Illæ uirgæ consuli præferebantur, hæc
 à centurione gestabatur. Illis per lictores nuda terga damnato-
 rum, ad palum deligatorū cædebantur: hac centurio per se non
 certam, sed quancunq; uestiti corporis partem solutorum mi-
 litum, qui deliquissent uerberabat. Et hoc est, quod Iuuenalis
 de uerberato Mario ait. Adeo quidem ut uitis, quæ difficile
 frāgitur, in illius etiam capite frangeretur. Multa dici possent,
 quare potius ad hæc electa sit uitis, quàm aut fustis, aut uirga,
 aut flagellum. Sed malo testimonia proferre autorum, quòd
 uitis fuerit centurionis insigne, & sic Iuuenalem intelligen-
 dum. Lucanus septimo de Scæua,

Ante feras Rhodani gentes, ibi sanguine multo,
 Promotus latiam longo gerit ordine uitem.

Hunc Scæuam & centurionem fuisse, & cōmentarij Caesaris,
 & Valerius, & autores multi testantur. Plinius lib. XIII.
 Quid quòd inserta castris, sententiā rerū imperiumq; cōtinet,
 centurionum in manu uitis: & opinio prænio tardos ordines
 ad lentas producit aquilas? Atq; etiam in delictis poenæ ipsam
 honorat? Martius Iuriconsultus digestorū lib. quinquagesimo
 de re militari. Is qui Centurioni uolenti se castigare resluerit,
 si uitē tenuit, militiam mutat: si ex industria fregit, uel manum

Centu

Vitis centu-
 rionum.

Centurioni intulit, capite punitur. Hæc cū ab omnibus summa cum approbatione essent excepta, Antonius nihil hiscere in cōtrariū ausus est: Iam dudū pœnitentiā in uultu præferens, quod ante me lacefisset: nec tamen unq̄ cū se offert uel minima occasio, lacefere omittit. I nūc & dic cur cum interloquar siue (ut ais) interpellē, quē ipse, quem rex, quē cuncti qui adsunt nō tacere cōpellunt, nisi uelim in cōspectu regis procerumq̄; nō parere, idq̄; inimici demerēdi gratia: à quo, si hæc causæ nō subessent, optimo iure possem expetere ultionē, & inter legēdum me sæpe carpsisset ut alios multos: hoc, inquit: nesciuit Leonardus, in hoc errauit Guarinus, hoc male tradidit Gasparinus, Hoc ego docui Carolū, hoc ignorat Laurētius. Aliquando cum in gratiā redissimus, & lecturus Liuiū à me permulta doceretur, adessetq̄; legēti fautor, semel apud infantē Petrū, bis apud regē dixit, in sacra ago, pro in sacra facio lapsum esse Aurispā: Aurispā. At quem uirum? Nempe & Siculum, & amicū & præceptorum suum, de quo ille à conterraneo quodam, qui interfuerat edoctus literis, questus est. Cæterum absentes rariis, me uero præsentem, etiā cū familiares essimus, malignissime momordit: prius quidē clanculum, postea autē apertius. An ulcisci me non debui, uel propter uersus, de quibus paulo ante feci mentionem? Refram & hoc breuiter, ut qualis hic in me semper prouocator extiterit intelligi possit: quemadmodum Vergilius inquit: Accipe nūc Danaum insidias, & crimine ab uno Disce omnes. Aeneid ij.
Carrapha. Ioānes Carrapha strenuus Decurio Neapolitanus, cum in arce, quæ dicitur Capuana, imaginem regis armati, equoq̄; insidentis pingendam curasset, & circum eam quatuor uirtutes Iustitiam, Caritatemq̄; siue Largitatem, Prudentiam, ac Temperantiā, siue Fortitudinē (est enim ambigua pictura) à me cōtēdit, ut uersus totidē facerem, singulos in singularū libellis, quos manu tenebant, scribēdos: addiditq̄; ut duos saltē eo biduo, qui superio

superioribus imaginibus iam prope absolutis adscriberentur. A pictore enim se deceptum, qui nō praeuonisset scribere superiores uersus anteq̄ ad inferiores pingendas descēderet imagines, ideoq̄; tēpus componendorū uersuū spe sua breuius esse: alioqui nō ita cōmode postea scribi. Ego etsi febrile incipiebā, tamen me facturū recepi, ac plus exsolui, q̄ promisi. Tres enim uersus Iustitiæ, Largitatis, Temperantiæ, eodē die ad hominem misi, quos cū pictor esset descripturus, & plurimi homines lætarent (est enim locus ille totius urbis celeberrimus) Nescio quo pacto Antonius audiuit, lectosq̄; mirum dictu, quantopere carpsit: deniq; hominē deterret ne uersus impolitissimos egregie picturæ, atq; illi loco, quē ad suum et regis decus elegisset, inscriberet. Iubet biduo expectare, & familia Carrapha, & castello Capuano, & regia pictura dignos se daturū, itaq; octauo ab his uerbis die totidem suos tradit, nihil dum me earū rerum per ualetudinē resciscēte. Eos uersus Ioānes ad me mittit, et iam cōualescebam, nō dum tamē domo prodire ausus, remq; omnem gestam exponit. Ego meos postridie absoluo, ille suos septē diebus serius, utriq; ostēduntur utriq; nostrorū suos defendere, alterius impugnare, sui cuiq; fautores adesse. Scinditur incertū studia in cōtraria uulgus, ut in eodē loco Vergilius. At Ioannes, ut incertus quid ageret, utrosq; mittit ad regē, in expeditione agentem, uelut iudicē atq; arbitrū. Is quoq; ne quem damnare uideretur, rem in medio reliquit: tantū utrosq; cōmodos esse respondit. Seorsum autē meos (ita duo mihi secretarij retulerunt) plus succi habere confessus est: ex quo factū est, ut neutri scriberetur, quos hic ego cæteris iudicandos subieci. Et si quis tales imagines alicubi pingere uelit, ut habeat utros eligat. In suis ille loquentes facit, aut lectores, quod & absurdū, & obscurū est: aut uirtutes, tanq̄ nō de se, cū tamē de se loquatur. Ego uirtutes ipsas, nō modo aperte loquētes de se singu-

las, sed etiam ita, ut uersus in eum ordinem possint redigi, quo pictor imagines pingere uelit; Istius nequeant à prudentia incipere: qui hi sunt:

IUSTITIA.

Te bone rex sequitur iustas Astra per urbes.

Versus Panhormitæ.

CARITAS.

Te pietas & amor reddunt per secula notum.

PRUDENTIA.

Agnoscit sociatq; suum prudentia gnatum.

FORTITUDO.

Te dignum caelo uirtus inuicta fatetur.

Hæ laudes, ut cætera taceam, nisi fallor, nihil habet nisi uulgare, & quod singulis uirtutibus datur id omnibus dari potest. Quid mei? certe non tales, ut (quod dicebat Antonius) ad suos nihil sint: quos in illum naturalem, quem dixi ordinem, redigo prudentia præposita.

PRUDENTIA.

Prima ego uirtutum peragunt mea iussa sorores.

Versus Valla.

IUSTITIA.

Per me stat regis thronus & concordia plebis.

CARITAS, seu LARGITAS.

Celsius est dare nostra, suum quàm reddere cuiq;.

TEMPERANTIA.

Corporis illecebras plus est, quàm uincere bella.

FORTITUDO.

In gemis Adamas, in moribus ipsa triumpho.

Sed ut in his rex non tulit aperte sententiam, sic in alijs pro me pronunciauit, cum pro alia, tum uero quia indecens sit loquentem facere dormientem. Est enim signum quoddam marmoreum, quod quidam Parthenopes uirginis uolebant esse iacentis habitu, dormiētisq; cui distichon epigramma iussi aliqui do
Eli uiri

Parthenopes signum.

Panhormita de
Parthenope
Vallæ.

Eti uiri facere sumus, aliorum tacebo. Antonij hoc fuit:

Parthenope, multos bello uexata per annos.

Nunc opera Alphonsi parta iam pace quiesco.

Meum hoc,

Parthenope uirgo diuturno exercita Marte,

Martius Alphonsus dat, requiesce tibi.

Sumus etiã nũc de alio carmine ad marmoreã statuã scribẽdo in cõtrouersia, de quo nondum attinet facere mentionẽ, deniq; ipsius uersus nusq̃ uidẽtur inscripti, cũ mei & pro Salamãchis Panhormi, & Gaietæ pro antistite Normãno, et Neapoli pro Caraciolo magno Senescallo apud augustissima tẽpla in marmore incisi uisuntur. Hoc ideo dico, q̃ neminẽ præ se poẽtã ducit. Ex horũ uersuum mẽtione redeo in memoriã illorũ, q̃ nuper ab imperito quodam inscripti sunt ad marmoreã statuam: capite inde afflicto (ut aiunt) Scipionis apud Traiectũ oppidiũ iuxta Minturnas cis Lirim: ibi enim aiunt in uilla sua Scipionẽ excessisse è uita. Ab hac ego opinione cum homines reuocarem, quòd dicerem nec illũ habitũ, nec ibi uillam illius uiri fuisse, sed apud Linternũ trans Lirim Vulturũq; Antonius semper apud imperitos me in hoc errare prædicabat: in crypta quoq; Neapolitana, quòd negarẽ eam à Vergilio factã, ut uulgus ait, sed à Tibullo. Ideo autẽ à Vergilio creditum, quia illic sepultus est: item quòd in eodem loco negarem Posilippũ esse, ubi Palepolis olim fuisset, & pro Palepoli dici Posilippum: quod putant qui apud Liuium legunt, Palepolis fuit haud procul inde ubi Neapolis sita est. Sed uillam dicerẽ esse, ut olim fuisset quæ in libris scribitur Pasilippus: & huius generis plura, in quibus ille mihi aduersatur. Ex quo si non propter expectationem hominum, non propter iussum regis, non propter ipsius aduersarij prouocationem, certe ut satisfacerem iræ meæ interloqui atq; interpellare debui, præsertim quòd nõ fuit fraudandus, nec autor emenda

emendatione operis sui, nec rex uero librorum intellectu. Sæpe enim sinceritate carebat codex. Nonnūquam male ipse accipiebat lector: quorū utrūq; cum emendarē, profectio & de autore atq; studiosis bene merebar, & gratam rem admodū regi cæterisq; faciebam. At cur nō alibi quā in publico faciebam, iniquies? cur non Antonium præmonēbam? quasi uero ad eū ipse docendi gratia ire debuerim: uenisset ad me, quæsisset, rogasset nemine audiente, nemine rescituro. At non ferebat id eius stomachus. Quid meus hoc stomachus ferebat? discat ergo cū rubore in aperto, quod domi discere noluit: aut desinat incessere, ne incessatur. Hoc itaq; est quod Panhormitæ dolet, quod nunc illius uerbis Fatuus accusat, dicēs. Cantantem in compitis nemo est qui interpellat, nemo qui maledictum arguat: Tu doctissimū hominem, de serijs ac maximis rebus legentem, interrumpes? hoc apud multos Antonius ipse conquestus est, ne possit negare se ista, aut scripsisse, aut dictasse. Nemo inquis cantantem in compitis interpellat, & si nulla comparatio est inter eum qui ex superiore libro clamitat, & eum qui inter confessores librum exponit: tamen non dicā me id aliquando uidisse, & circulatoribus fuisse reclamatū: sed Ciceronem ita scribere: Poëta si uersu syllaba longior aut breuior fuerit exhibilatur, exploditur. Tu poëta non in syllaba tantum, sed in uersu toto peccās, non exploderis? non exhibilaberis? nō saltē te patieris admone ri? Athenis si orator in accentu peccasset, ab uniuerso protinus cœtu corrigeretur: unde admiranda illa Demosthenis astutia, qui in causa Ctesiphōtis interrogauit auditores, utrū eis uideretur Aeschines esse hospes Alexā dri, an mercenarius μισθωτος accētū, q̄ esse debebat in ultima syllaba mutato in primā auditores tanq̄ non cōsulto peccantē, ut corrigerēt recto accētū dixerunt μισθωτός: tum Demosthenes ad aduersarium conuersus, inquit: audis quæ dicuntur? quasi illi non ipsum emendassent

dassent, sed de Aeschine, ut mercenario respondissent. Quod igitur in oratore ex superiore loco, & in medio foro de rebus maximis, & ad incolumitatem reipub. pertinentibus differētem cuilibet licuit, id in lectorem de uerbis auctoris alicuius in cubiculo inter confidentes agentem nemini docto licebit? Et addis: FAC. Nescis inepte, nescis, astantis officium esse per silentium audire? Aut discere certe uis aut docere: si discere, silēdum est: si docere, ridiculus qui eum docere uelis, qui regem doceat.

LAV. Ego uero non semper asto, sed saepe a sideo regi. Verū quis isto modo nisi tu, hoc est Fatuus, argumentetur? Si discere, inquis, uolo, silere debeo: imò e contrario frequenter interrogare. Vnde Horatius: Inter cuncta leges & percontabere doctos. Quanquam stultum est dubitare, an nolim discere, ab eo quem reprehendo. Si docere uolo, ridiculus sum: ita ne regem, qui hoc ipso quod audiuit ac docetur, planè confidentem se non satis doctum esse, docere magnum est? si modo docere dicendus est qui male docet, ut postea ostendam, etsi non solus hic eum docet: non est magna regiae personae dignitas cum literas ille discit, sed cum fungitur regio munere. Vter quæso ridiculus, tu an ego? Nec minus ridiculus es qui adijcis, FAC.

Qui ue ut illum doceas nihil postulet. LAV. Non ut illum recte, sed ut barbare. Nā se dicere debebas: sic ridicule inepteq; loquutus es, quasi illum aut ego docere uelim, aut rex uelit, ut doceam, & non potius se. Cuius rei fides est (ne de superioribus loquar) postea uoluit à me doceri, sibiq; ut legerē iniūxit. Tu tamen, ut opinor, non de rege, sed de Antonio docendo agis, utens cornuto, ut aiunt, enthymemate. Atq; ego ista duo cornua confregi nunc, etiam couellere uolui: conuelluntur enim quando probantur non esse contraria, & pariter negari possunt: quod ego facio, qui nec docere Antonium uolo, nec habeo Achelous. discere. Non ne tibi uideor in te, tāquam in Acheloum plus esse quam

quàm Hercules? Acheloo enim Hercules unum cornu euellit, tibi ego utrūq;. F A C. Huius temerarie loquacitatis, & intempe-
 stue interpellationis tuæ, quomodo per imprudentiam peccares,
 admonere te saltem debuit reliqui conuentus taciturnitas. Quæ-
 nam uides in toto confessu & circūstantium coetu, nisi interro-
 gante rege, præter te unum lectorem interpellare? disce igitur ex
 alijs modestus esse, atq; ubi maior te loquatur, silere disce, &
 linguæ frenum adhibe. L A V. Sed certè hoc nunquā mihi con-
 cedes propter innatam arrogantiam tuā. Fatue, quomodo quis in-
 terpellat lectorem, si ab rege interrogetur? Fatue, quomodo in-
 terpellat, qui respondet, nisi multo magis regem interpellatorē
 uoces, qui interrogat? Fatue, quis non per se discet, si non ad-
 moneatur ab alio? Fatue, quomodo me hortaris ad coërcendam
 linguam, & tanquam non obtēperaturum castigas, cum tuum sit
 officium aduersariū confutare, atq; conuincere, non tanquam con-
 uictū admonere? Fatue, qui ais reliquos tacere, cum bis ter uē aut
 ad summū quater Antonio legenti affueris? Fatue, qui inquis,
 nisi rege interrogante. Rex me interrogat: & quem primum,
 quam uē potissimū interrogabit? ita opinor inter senatores uelut
 consul sedet, ut rogare singulos sententiam debeat. Semel data
 libertas ab eo est, quod quisque illi, ut sic dicam reipub. condu-
 cere existimat, proloquendi. Itaq; nunc medici, nunc iurisperiti,
 nunc militares uiri pro sua quisq; facultate, quoties dicendi ma-
 teria succurrit, rege uolente, dicunt quod sentiunt; & eis tum
 rex, tum lector ipse respondet: & in longum altercatio & col-
 loquium tenditur. Scio me legente contigisse, ut decem interfati
 sint, & ego auditorem me, non lectorem præstiterim: & tamen
 Antonio legente, qui de Liuiio eruditius me differere possit, nul-
 lum eorum esse qui solent adesse: ne luor quidem atque mali-
 gnitas inficiari possit, ut ego potissimum loqui præbuerim, præ-
 sertim ab omnibus expectatus, quoties aut sincera scriptura

Z esset

esset obscura, aut emendanda corrupta. Vbi tanta extitit Panhormita pertinacia, ut conuictus & condemnatus, tamen manus dare nollet, uel ob hoc, ne me ad impruendum altius pectori suo mucronem compelleret. Instigat enim in se aduersarium pertinacia & contumacia. Placat autem & propè erubescere cogit facilitas ac probitas. Quid dico manus dare? imò tanquam uictor uicissim insultat, nec solum uerbo, sed etiam scripto sub histronis persona, inquiens: Quidnam illud est? F A C. O arrogantisimum hominè, ausus es profiteri apud regem dum legeretur, & apud quem regem, regem inquam summæ sapientiæ summiq; iudicij, te emendaturum omnes deprauationes quæ in operibus Liiij, librariorũ uitio ceciderunt. Quod nec Aretinus, nec Guarinus, nec ante eorum ætatem Franciscus Petrarca, nec multi alij nostræ ætatis doctissimi uiri corrigere ausi sunt, id tu homo indocte corrigere audebis? Si corrigi liceret proprio arbitrato atq; iudicio, atque à te fieri intelligo: quot censeres esse qui te aperte superarent, à quibus ingenio, & eloquentia uinceris, qui pudore ac modestia id facere desinunt? sed nescis adhuc (ut uideo) qua ratione textus corrigendi sint. At ego illud ostendam & gratis. Oportet enim in emendando aliquo deprauato, ut similitudo & numerus literarum conueniat. Sed quid ego hæc ad te, qui cum nihil recte scias, omnia te rectissime tenere non solum putas, sed etiam gloriaris? L A V. Fateor me ex animi sententia gloriatum omnia rectissime tenere, Musicam, Geometriã, Astronomiam, Medicinam, ius ciuile, græcas literas, & alia infinita: gloriatum item omnes mendas in Liiianis editionibus emendaturum: si in cæteris recte ac uerè loquutus es: sin minus, tuo more mentitus calumniatusq;. Ais me iudoctum tu qui præter illa uerborum uitia, quæ in hoc loco superius reprehendi, dixisti, corrigi proprio arbitrato atque iudicio. Quis ò doctissime non suo arbitrato atq; iudicio corrigit, præter te, qui me corri

Vallæ scientiæ.

corrigere uis non tuo, sed Panhormitæ arbitrato? O Panhor=
 mita præceptor, quo pacto quis potest sine suo iudicio libros cor=
 rigere? Ais hos multosq; alios nostræ ætatis id non esse ausos:
 Num protinus nulli? si nec hi nec alij multi ausi sunt? Minime.
 Ergo nõ negas aliquos esse ausos. At nullos alios inquires dicere
 uolebas, imò dicere debebas indocte qui me tuo nomine appellas.
 Ais nullos esse ausos aut certe multos: cumq; ijs Aretinũ, Gua=
 riniũ, Petraracham, & quomodo tu corrigere me doces, & corri=
 gendi legẽ tradis? hoc nihil aliud est, nisi nõ omnium correctio=
 nem reprehẽdere, sed malam. Vides ut ueritas te etiam inuitum
 ad uera loquendum retorquet, ut tibi ipse non cõstas, ut contra=
 ria proposito tuo loqueris: ut me non dehortaris à corrigendo,
 sed magnopere adhortaris ad corrigendum? doces qua ratione li=
 bros corrigam: audio, si modo ratio ista satis docet. Sed unde
 tu istud scis, qui nunquam expertus es, quod nemo facere est au=
 sus, aut certè multi & doctissimi quiq;? Quid mihi uitio uertis,
 si nondum scio quod audere non debeo exemplo doctiorum: nec
 scire possum quod expertus non sum. Ais illos non fuisse cor=
 rigere ausos, unde id probas? Inspexisti illos Liuianos codices?
 negas? maligne ergo affirmas quod ignoras. At mēdacem te mox
 testimonijs conuincam, prius ratione uolo. Nam si expertri no=
 lussent uis, utrum emēdare possent, ut non dicam eos si ita fuis=
 set, dignos esse quos improbemus citius quàm sequamur, nimirũ
 tu illos quales non fuerunt facis. Quis enim credat optimis uiris
 ac præstantissimis ingenijs ad rem honestissimam defuisse ani=
 mum, ut summos autores quasi in patriã residerent? si exper=
 ti sunt, falso negas non fuisse ausos, cum eos isto pacto facultas
 defecerit, non uoluntas. Neq; uero ego dico illis facultatem de=
 fuisse, sed id te significare ostendo. Tu utrunq; defuisse ais,
 ego neutrum: & id minus, quod tu magis uis defuisse: & in
 hoc te magis, cum in utroq; mentiaris, esse mentitum, testimonio

- Petrarcha.** est (ut ad testimonia ueniam) manus Petrarchæ; qui diligentissime codicem suum qui nunc Neapoli est, quemq; uerq; uidistis, emendare conatus est, in nonnullis emendationibus felix; in nonnullis lapsus; in nonnullis remedium se non inuenire confessus.
- Guarinus.** Testimonio est manus Guarini in Plinium de naturali historia. Quod opus cum sciamus mendosissimum, tamen totum uelut imensum uastumq; ædificium resarcire conatus est; & scriptis ad Marchionē Hestensem literis id se præstitisse gloriatur, quod non minoris negocij est quàm Liuiū emendasse, in quo ipso hunc elaborasse, cum alius tum filius suus Hieronymus illo patre dignus affirmat. Testimonio est manus Leonardi Aretini, quæ in Liuiō & in Cicerone alijsq; operibus ostenditur. Testimonio est manus Caroli Cintij, Poggij, Flauij, aliorumq; multorum qui Florentiæ, ut audio, rogatu Cardinalis Columnæ, unà cum Leonardo Liuium quatenus potuerunt, emendarunt. Manus enim omnium censenda est, quod omnium consensu scribitur. Aiunt etiam Poggium dicere se xL. iam annos in emendando Liuiō, quum per alias occupationes licet, occupari. Testimonio deniq; est, O mirabilem confidentiam, manus uestra ac Iacobi Carli. Vos enim communiter codicem regium, quem dona ei uir primarius Cosmus medicus Florentia misit, emendastis, dum taxat de secundo bello punico, quod quàm recte fecistis, mox uidero: & postea non pudet ad me deterrendum, atque adeo ad infamandum negare id fecisse quempiam peritorū; cum non modo illi, sed & uos non imperiūssimi feceritis: ut improbare factum meum nequeatis, nisi & illorum, quos laudatis, & uestrum ipsorum improbetis. Aut si uos cum illis improbari non uultis, ne me quidem improbare possitis. Quare uestra quoque confessione, uestroq; exemplo, uelit is nolitis, crimine temeritatis absoluo, uicissimq; uos calumniæ conuincō. At multi sunt qui me ingenio & eloquentia superent, ut ita sit, uos certe non

non uestrum ceterorum ingenio & eloquio antepontis, & si meo antepontis. Quod an recte faciatis, nunc superest, ut inspiciamus, & an unus ego, an uos tres etsi plures fuistis antecellueritis: idq; in istis ipsis quos emendastis libris, etsi non affui legenti Antonio, nisi à secundo, ut opinor, ad exactum usq; sextum: ultra quem progrediendum mihi non censeo, cum Antonius legendo non ultra progressus sit: ne meam ingratus sibi uendice laudem. Nec me fugit ex hoc facto non modo tecum Antonijq; assertoribus rem mihi esse de palma doctrinae, ingenij, eloquentiae: uerum etiam cum ijs quos & uos nominastis & ego: quosq; nolim equidem à me offendi, non tamen sic eis satisfacere debeo, ut dicam ab iniquis impositam hanc esse mihi necessitatem, indigna enim sit causae dignitate talis satisfactio, quoniam in tam honestum opus certatim debemus incumbere. Certabo itaq; cum illis tanquam in palaestra de laude & gloria: uobiscum uero tanquam in acie de uita & libertate, quanquam de hac causa iam factum quoddam pro me contra Antonium prauidicium est. Siquidem Egnigus cuius habui superius mentionem, referam autem hoc paucis, dedit Antonio ex primo libro belli punici locum illum emendandum. Ventum deinde ad multo angustiore rupem, atq; ita rectis ac si istud agre expeditus miles tentabundus manibusq; retinens uirgulta ac stirpes, circa eminentes, denuttere sese posset. Hunc aiebat Mediolani à Candido uro perdocto ad pristinam synceritatem reductum, & se magni muneris loco cdoctum, sed ea lege, ut neminem doceret. Antonius quanto acerrimo studio potuit, ut qui sciret sibi cum inimico luctandum, (est enim ipsi Candidus inimicus, ut pleriq; boni) plus quindecim dies in cruenda ueritate se macerauit: at quid illi responderit nescio. In regio codice cum Fatuo ac Curlo alijsq; nonnullis ita correxit. Atq; ita rectam ac si istud agre expeditus miles & reliqua. Tradidit mihi post (quam autem postea, incertum habeo) Egnigus

eundem locum emendandum, quem manu sua scripserat, præfatus à Candido, ne forte deterrerer, iam esse emendatum, & tradidit uestigi. Postridie mane ad eum detuli multis locis emendatum: quorum primus erat ille ipse, ut aiebat Candidi, atq; ita re-
 Etis saxis ut ægre: hætenus corruptio erat: uix inspecta primæ lineæ scriptura, exclamat frequenti proceribus honestusq; hominibus regio conclauis, O admirabilissimum ingenium? Quid piget me pro defensione innocentiæ meæ promere ueritatem? addiditq; hunc nodum Antonius Panhormita nunquam potuit soluere. Ac festinus ad regem in alterum conclaue conscendit, hoc uelut miraculum nūciaturus, & ut à multis accepi qui affuerunt penè eadem exclamatione orsus rem exposuit, illumq; in eandem admirationem adduxit, quòd uitium libri nullidum, ut Candidus affirmabat, & ipse cum alijs, tum uerò in Antonio proxime erat expertus emendatum, ego tam breui emendasssem. In quo calumniam accusatorum meorum cerni licet, qui aliorum exemplo, tanquam id non ausurum me ab hoc munere, etiam cum conuicio, deterrent. En Candidus ausus est, & feliciter ausus, quodq; magis mireris, assequutus, quod assequi Petrarca non potuit, ut manus ipsius docet. Hic uos teterrimi Sycophantæ cōuenio: adest ne similitudo? constat numerus literarū in menda & emendatione?

Quid igitur, tanquam id à me non fiat, sed procul aucupor scripturæ ueritatem, me incesitis? Talia quoq; erunt quæ sequuntur. Aut sicubi id non fiet, non reprehensione dignū crit: sed maiore miraculo.

Sed iam omnium emendationū classem è portu emitamus: hanc quam emisimus speculatoriā nauim, suo ordini redituri.

LAVRENTII VALLAE EMEN

dationes sex Librorum Ti. Liuij de Secundo bello

Punico: Et primo in Lib. i. ut sit huius

Libri Cap. 11.

ENER inde ob altam indolem ascitus, & quia gener erat factionis barchinæ, opibusq; apud milites plebēq; plus quam modicæ erant, haud sanè uoluntate principum imperio positus.] Ego sic reor emendandū: ut pro gener

erat, ponatur gener erat: p opibusq; opibus quæ: pro imperio positus, imperio potitus. Deinde breu effecit, ut pater in se minū monumentum ad fauorē conciliandum esset.] Credo monumentum esse scribendum. Nec tuto eos adituros inter tot tam effrenatorū gentiū arma.] Vos emendastis effrenatarum, ego effrenatarum emendo. Sed interiora tuendo, minorem in diem urbē Saguntini faciunt.] Credo legendū in dies, ut in elegātis.

Turris diu quassata prociderat, perq; ruinā eius cohors Pœnorum impetu factō, cum signū imperator dedisset, nudatam stationibus custodijsq; solitis hostium esse urbem, non cunctandum in tali occasione ratus Annibal, totis uiribus aggressus urbem momento cepit.] Credo legendum imperatori. Partitis diuidendisq; reliquijs prædæ.] Credo diuenditis. Deinde, Cura humani ingenij, cū quidnā id esset quod respicere uctitus esset, agitante animo temperare animo nequisse eum.] Vos emendastis temperare animum. Ego reor sic emendandum: agitaret animo temperare omnino. Qui tumultus repens postquā est Roman perlatu, & punicū insuper gallicum bellum auctū patres acceperunt.] Ita scriptum est in codice regis, quod emēdare debueratis, punicum supra gallicum: uel punicum insuper gallico.

Et ipsi traïjci exercitum, leuariq; quamprimum regionem suam tantam omnium urgente turba cupiebant.] Legendum est

Z ↑ tantā

tanta hominū. Ibi raptim cæsa materia, ratesq; fabricatæ, in quibus uiriq; & alia onera traicerentur.] Vos sic emendatis, equi uiriq;: quasi consuetū sit equos uiris anteponi. Ego uel non emendandū reor, perinde ac si scriberetur, in quibus & uiri & alia onera, uel sic emendandum: in quibus equiq; & alia onera: uel, uiri equiq; & alia onera. Ut quæq; timentem altitudinem destitueret, uado impetu ipso fluminis in alteram ripā rapiente.] Credo destituerat. Neq; ante Hispania excessisse quàm omnes gentes, quæ & terras, quas duo diuersa maria amplectuntur, Carthaginensiu esse.] Sic reor emendandū, terræ & Carthaginensiu essent: item nō relatiue, sed copulatiue scribi debere quæ, perinde ac si dicatur, omnes & gentes & terræ. Nūc posteaquā multo maiorem partem itineris emensam cernant. Pyreneam saltū inter ferocissimas gentes superatū, Rhodanū iam tum annē, tot milibus Gallorum prohibentibus, domita etiā fluminis ui, traiectum, in conspectu Alpes habeant.] Legendū credo, Rhodanum tantum annē. Ambigebant fratres, maior & qui prius imperitauerat * Brancus nomine, minor erat fratre & coetu iuniorū qui iure minus, qui plus poterat pellebatur.] Vos sic emendastis, dictionem iure delestis rubra siue uiolatiua linea, addidistisq; alias dictiones sic: qui minor ab eo qui plus poterat pellebatur. O Lippi, o alijs, quæ uobis multa est, lippitudinē exprobrantes: est ne istud seruare similitudinem, seruare numerum literarum in coniectanda scripturæ ueritate, alias dictiones eximere, alias adijcere? Videte quanto id à me syncerius custoditur.

* Brancus. Ambigebant fratres maior & qui prius imperitauerat * Brancus nomine, minore à fratre & coetu iuniorum qui (uel quia) iure minus ui plus poterat pellebatur. Homines intonsi & inculti, animalia inanimaliaq; omnia rigentia gelu:] sic uos. At debuitis mutare istud inanimalia, quod non reperitur, in id, quod consuetum est, in anima. Deinde postquā interrumpi agmen uidit,

pericu

periculumq; esse exutum impedimentis exercitum, nequicquam incolumem traduxisset: decurrit ex superiore loco: & cum impetu ipso fudisset hostem, equis quoque tumultum auxit: sed is tumultus momento temporis, postquam liberata itinera montanorum fuga erant, sedatur.] Vos mutastis unam tantum dictionem, equumq; indocte pro equis ponentes, cum fuerit ponendum suis. Præterea sic mutandum periculumq; ne exutum impedimentis exercitum nequicquam incolumem traduxisset.

Castellum inde quod caput eius regionis erat uicosq; circumicctos capit, ut captiuo à pecoribus per triduū exercitum aluit. Et quia nec montanis primo percussis, nec loca magnopere impediebantur aliquantulum eo triduo uia confecit.] Hic uos nihil aliud quàm loca mutastis in locis. Ego uero sic: Et captiuorū pecoribus per triduum exercitū aluit. Et quia nec montanis prælio percussis, nec loco magnopere impediebantur &c. Annibal nec temere credendū nec aspernādos, ne repudiati hostes aperte fierent, benigne cū respondisset.] Credo legendum nec temere credendo nec aspernando eos ne &c. In eos uersa peditum acies, haud dubium fecit quin nisi firmata extrema agminis fuissent, ingens in eo saltu accipienda clades fuerat.] Emendare debmstis fuerit. Inde montani pauciores iam & latrocinij magis quàm belli more concursabant, modo in primum, modo in nouissimum agmē, ut cuiq; aut locus aut opportunitatem daret, aut progressi morati ue aliquam occasionem fecissent.] Vos emendatis: prout cuique aut locus aut opportunitas apud eos erat, cum nihil sit mutandum nisi delendo ex tribus aut, secundum: sic, ut cuiq; aut locus opportunitatem daret. Ventum deinde ad multo angustiores rupem, atque ita rectis acsi istud ægre expeditus miles tentabundus manibusq; retinens uirgulta ac stirpes circa eminentes demittere sese possit.] Vos, ut dixi, emendastis, atq; ita, rectam acsi istud. Ego sic, Atq; ita rectis sa-

Z 5 xis ut

xis ut ægre &c. Natura locus iam ante præceps recenti lapsu terræ impeditus, dum ille admodum altitudinem abruptus erat.] Vos emendatis, dum mutantes in tum. Ego sic: lapsu terræ in pedum mille admodum altitudinem abruptus erat. Moli nec peraltæ.] Præaltæ scribendum est. Itaq; in leui tantū glacie tabidaq; niue uolubantur, iumenta * secabantur, interdū etian infima ingrediētia niuem.] Mutastis infima in semita quasi solum iumentorum semita secaretur. Legendum est in finam ingredientia niuem. Decem milia equitum in Italiam adducta magis affluxisse uerissimum est.] Credo legendum uerissimile est. Quid enim adhortari refert, aut eos equites qui equitatum hostium ad Rhodanum flumen ægre uicissent, aut has legiones quibus, hunc hostem fugiētem sequutus.] Vos pro ægre substitutistis audacter, ego autem egregie: uere audacter, non egregie emendantes: ego egregie, non audacter. Cum ad unum omnes ferrum pugnamq; poscerent, & deiecta esset in id fors, se quisque eum optabat quem fortuna in id certamen legeret: & cuiusque fors exciderat alacer inter gratulantes gaudio exultans cum sui moris tripudijs arma capiebat.] Scribendum est, ut cuiusq; uel & ut cuiusq; fors exierat. An me in prætorio patris clarissimi imperatoris probe notum certe educatū, domitorem Hispaniæ, Galliæq; uictorē. Scribendū opinor, propè natum, quod probat locus ille libri decimi. Sed cum Annibale propè nato in prætorio fortissimi ducis, alitoq; atque educato inter arma. Ne transieris Iberum, ne quid tibi rei sit cum Sanguentinis: ad Iberū est Saguntum: nusquā te uestigio mouearis.] Vos mutastis è uestigio moueris. Ego, nusquā te uestigio moueris accentu in antepenultima, ut sit uerbi actiui subiunctiuum, non passiui indicatiuum. Nullum contentum ad uincendū homini à dijs immortalibus acruis datum esse.] Credo scribendum, nullū incitamentū. Quibus procuratis Scipio cū equitatu iaculatori

latoribusq; expeditis profectus ad castra hostium, ex quo propinquo copias quãtã, & cuius generis essent, speculãdas obuius fit Annibali.] Petrarcha emendauit, ex loco propinquo. Vos emendare omisistis: quod sic fuit emendandum, exq; propinquo.

Legitur ex colle prop.
Legitur Manlius nõ Manlius.

Manilius equidem de filio uirũ esse, quod & plures tradidere autores, secundum fama optinuit.] Vos emendatis Mumius pro Manilius ponentes, ego seruum pro secundũ. Nam seruus fertur Scipionẽ ab hostibus eripuisse, filius à pluribus autoribus traditur. In quarta uigilia noctis insequẽtis tacito agmine profectus ad Trebiam pluuiũ iam loca altiora locusq; impeditiores equites castra locat.] Vos tollitis iam: ego pro iam substituo in: pro locus, colles: pro equites, equiti. Delige ceteros uiros ex omni pedite equiteq; cum uiribus ad me uigilia prima uenias. Nũc corpora curare tempus est.] Ego uiribus reor mutari debere in quibus. Ceteris ducibus peditum equitumq; præceptum, ut præbendere omnes iuberent armatos deinde instratisq; equis signum expectare.] Cur in codice regio nõ emendastis præbere pro præbendere? Postremo omnes copias ad destinatum iam ante consilio, auidus certaminis eduxit.] Vos consilio mutastis in consiliũ quasi ad consilium, non ad locum cõsilio destinatum ierit.] Cum sic dicatur substantiue destinatum ut propinquum: quale fuit illud superius exq; propinquo speculandas copias. Tunc utiq; egressis rigere omnibus corpora, ut uix armorum tenendorum potẽtia esset, & similitudine: & procedente iam die fame etiam deficere.] Credo sic legendum: potentia essent & lassitudine, uel & simul procedente & c. Duodeuiginti milia Romani erant: socium nominis latini uiginti, auxilia præter Cenomanorũ.] Vos emẽdastis præter cũ fuerit emendandũ præterea. Pedestris pugna par animis magis quã uiribus erat: quare centis Poenus pauloante curatis corporibus in mediũ attulcrat.] Vos emẽdastis quam recentis: cum fuerit emendandum,

dum, quia recentis Pœnus hoc est Annibal, uel quas recētis pro
 recentes Pœnus, id est, milites pœni. Extemplo haud dubiam
 facere fidem quoq; additus terror Romanis, ut fusa auxilia sua
 uiderunt.] Vos mutatis quoq; in estq;, ego tantū locum muto
 sic, additus quoq; terror. Ceterum ne hyberna quidem Ro=
 manis quieta erat, uagantibus passim Numidis equitibus: equeq;
 his impeditiora erant Celtiberis Lusitanisq;.] Vos emendatis
 æqueq; tantummodo adiecta diphthongo, cum sic fuerit emen=
 dandum, & quæq;. Omnes igitur clausi undiq; commeatus
 erant, nisi quos Pado naues subuehere temporium prope Pla=
 centiam fuit, & opere magno munitum & ualido munitū præ=
 sidio.] Vos nihil aliud quàm dempsistis illud t, ut Emporium
 tantum esset, nō intelligentes literam illam ad præcedentem per=
 tinere dictionem, uel quia figura maiusculæ erat, fuisse apicem
 cum litera coniunctum, scriptumq; reliquisse autorem subuehe=
 rent. Præterea munitum quia iteratum est, mutastis in firma=
 tum, ego muto in militum. Deinde ut tandem agitando sese
 mouere ac recipere animos, & raris locis fieri cœptus est i=
 gnis, ad alienam quisque opem tendere.] Vos (quasi mendosa
 scriptura sit) mutastis recipere, in recepere, opinantes esse præ=
 teriti temporis mouere, cum sit infinitum: aut referendum ad
 illud cœptus est: ut sit sese mouere ac recipere animos cœptum
 est, aut accipiendū pro mouebant. Ite nunc, & me reprehendite
 tanquā nescientem tali infinitiuo uti, qui uos hoc ipsum doceo.
 Taceo mille in locis uestrum in orthographia errorcm. Pu=
 gna raro ulla magis ea: & cum utriusq; partis pernicie clarior
 fuisset, si extendi ea dies in longum spatium quiuisset.] Vos tol=
 litis ea: ego muto in sæua: opinor enim s quæ ultima est in magis
 fecisse, ut sequens s excideret, sicut factum est in illo superiore,
 rectis ac si istud, pro rectis saxis. Præterea mutastis quiuisset in
 siuisset: quia quidam codices habent si extendi eam. Si uero scri=
 bendum

bendum est ea dies, ut est apud codices alios, nihil ista mutatione opus est. Postquam perditas res amissaq; castra accepit, iter ad mare conuertit, haud procul Terracone classi. m. naualesq; socios uagas palantesq; per agros (quod ferme fit, ut secundæ res negligentiâ creent) equite passim dimisso, cū magna cæde, maiore fuga ad naues compellit.] Vos emendastis pro classi clas- sis supraq; scripsistis minutis literis has duas dictiones, ubi erat: quasi sic obscure loquatur Liuius: ut duo uerba subaudiri oportet. et, cum sic emendandum esset, classicos milites.

IN SECVNDO LIBRO EMENDATA.

SECUNDUS liber sic incipit. Iam uero appetebat quæ Annibal Appeto.
Sbal ex hybernis metuit: & neq; eo qui iam ante conatus trāscendere Appenninū intolerandis frigoribus, & ingenti periculo moratus ac metu.] Vos tanquā appetebat acliuum sit & non absolutum, pro eo quod est appropinquabat, siue incipiebat sic emendastis. Iam uero appetebat quæ Annibal ex hybernis quæ & metuit, nec hoc amplius. Petrarcha sic. Iam uero appetebat quæ Annibal ex hybernis metuit: ut neque eo qui ante conatus transcendere Appenninum, & cum ingenti periculo moratus ac metu. Hæc si quis leget non habens in promptu Liuiū uolo sciat Annibalem ante conatum fuisse ex Gallia Cisalpina, ubi se parū credebat tuto moraturum, transcendere Appenninum: sed fœdis cœli tempestatibus repulsum, & interea sæpe eisdem Gallis insidiantibus in ultimum discrimen adductum. Hunc locum Poggius ad quem Antonius & Bæptolemæus suas in me inuecti- uas miserant, cum superioribus diebus has emendationes ostenderem, dixit aliquot iam annis Florentiæ sic emendasse unā cum Leonardo & Carolo Aretinis. Iam uere appetebat cum Annibal ex hybernis mouit; cætera negabat egere correctionis: sicut illum communcem mihi cum Candido locum, & alia multa, quod uellet sic accipi, neque eo metu qui pro quo iam ante
conatus

conatus erat. Solere namq; Liuium dure ac scabre loqui. Ego et si magis Liuij quàm meam uicem doleam, tamen nihil dixi, nisi ut ad reliqua pergeret. Cuius quàm docta sit expositio & quàm uera de Liuiio opinio docti iudicent. Ego sic lego. Iam uer appetebat, quum Annibal ex hybernis mouit: & nequicquã ante conatus transcendere &c. Dum consul placandis Romæ distrahendoq; delectu operam dat: Annibal ex hybernis profectus.] Vos sic emendatis, dum consul placandis dijs Romæ distrahendog; delectu, nescientes, distrahẽdo duo uerba esse: dis quod ferẽ ueteres non gemino ij scribebant: & *trahendo, id est, differendo: Nam distrahere delectum nusquã legimus, palam ergo est, quomodo emendare debuistis. Senatũ prætores per dies aliquot ab ortu ad occidentem solem in curia retinent.] Opinor auctorẽ ab orto scriptum reliquisse, id est ab orto sole, idq; aliquos uestri similes mutasse. Tibur quo die ad conueniendum edixerat nouis militibus uenit, inde Prænestẽ aduersis militibus in uia latinam est regressus: unde itineribus summa cum cura exploratis ad hostem ducit.] Vos emendatis inde prænestẽ uersis itineribus: ego trãsuersis tramitibus. Sed ubi aperta omnia apud hostes, nec castra ullo tumultu mota uidet, increpans quidem uictos: tandẽ quos martios animos Romanis debellatumq; & concessum. Quod quis propalanda uirtute ac gloria esset in castra redijt. Ceterum tacita cura animum incensum.] Vos emendatis propalanda, quod uocabulum non reperitur à palam, neq; ut opinor à pala, sed à palus li, ut propalare uineam apud Lucium Columellam: & incensum incepsit. Ego sic. Increpans quidem uictos tandem martios animos Romanorum: quia debellatũ atq; cõcessum ei propalam de uirtute ac gloria esset in castra redijt. Ceterum tacita cura animum incensus &c. Vel quia quidam codices habent increpans uictos, quid tandem sic? Quod tandẽ pro martios animos, Romanis debellatum ue & concessum propalam de

* habendo.

Propalare.

lam de uirtute & gloria esset. Sed uir ac uerè Romanus,
 quo die eum dictatorem ex autoritate patrum iussuq; populi di-
 ctum, Veios allatum est: cum esset satis alium ianiculum, ubi
 sedens prospectaret hostem, descendit in equum.] Vos, sic.
 Veios allatum esset S. C. statim uenit ianiculum, ubi sedens,
 quasi uenit ianiculum possit dici, sicut uenit homo Romam: sed
 nihil ex sententia intelligitis, quam uobis aperiam, alium muta-
 to in altum, nam ianiculum non masculini generis est, sed neu-
 tri. Exprobrabant Fabio Maximo, qui cunctaretur, iactantes
 Camillum qui simul ac dictatorem se factum accepit (satis altum
 est ianiculum unde sedens prospectaret hostem Gallum) sic
 nunc è montibus Fabius hostem Pœnum (estq; parenthesis)
 non hoc ille fecit, sed in equum planumq; descendit. Quo
 repente discursu, haud secus quàm syluis montibusq; accensis
 omnia circum uirgulta ardere: carpitum quærit atq; ratio, exci-
 tans flammam hominum passim discurrentium speciem præbe-
 bat.] Vos sic emendatis, ardere cœperunt, excitataq; flamma:
 in quo grammaticæ ratio non constat. Ego accipio ardere pro
 ardebat, ut intelligatis mihi non uobis hoc genus sermonis no-
 tius: emendoq; sequentia, capitumq; inequitatio excitans flam-
 man. Erant enim boues, quorum capita alligatæ cornibus faces,
 dolore fatigabant. Ut plus consilio quàm fortunæ confidat,
 & se potius ducem quàm Sempronium Flaminiūq; imitetur:
 ne nihil actum esse censeret extracta propè æstate per ludifica-
 tionē hostis: media quoq; plus interdū quippe quàm mouēdo atq;
 agendo proficere.] Vos susulistis media. Ego sic emēdo. Medi-
 ci quoq; plus interdū quiete quàm mouēdo atq; agendo pficere.
 Vel, medicos plus interdū quiete quàm mouēdo atq; agēdo pro-
 ficere. Quod etiam probat Hippocrates. Hunc quoq; locū Pog-
 gius cum non admitteret, ut probe correctum: ego dedignatus
 expectare de reliquis iudicium hominis, qui nihil nisi quod ipse
 inuenisset

inuenisset bene inuentum iudicaret: eū ualere iussi, non ita magnē referre existimās in literarū senatu, si unus, & is pro sua dignitate retinenda, album mihi calculum nō dedisset. Nam ceteri omnes, qui liberi emulatione & inuidia erant, hęc uniuersa summa moperere comprobarunt. Quorum unus fuit: ille ipse cuius meminimus. Cardinalis Columna, uir non minus ingenio moribusq; quā genere nobilis: qui has plerasq; emendationes suo codici addi à me mea manu uoluit. Hęc ideo dixi, ut intelligar à nemine fuisse hac in reinuenienda adiutus, Et cum uniuersi admissos lato agmine, & nonnullis simul uenientibus haud sanè intrabiles essent, in latus passim naues egerunt.] Sic emendandum putato, & cum diuersi ac diuiso late agmine à tam multis simul uenientibus haud sanè penetrabiles essent, in littus passim naues egerunt. Ceterum omnes incensum est, nec continentis modo periectas horas prateruecta, sed in Ebusum insulam transmissum.] Vos mutatis periectas in periunctas: Ego in piectas, hoc est prominentes. Eo uinculo Hispaniam uir unus solerti magis quā fidei consilio ex societate, duxerat Sagunti nobilis Hispanus fidus ante Pœnis? tum (qualia plerunq; faciunt barbarorum ingenia) cum fortuna mutauerat fidem.] Vos ita mutastis (cum dico mutastis, errasse uos aio, atq; induxisse) Mutastis autem, facientes ex binis dictionibus singulas, de ex societate exsoluendam: de dux erat, duxerat. Ego sic, consilio exsoluit: Estq; finis superioris sententię. Tum sequitur altera. Acedux erat Sagunti nobilis Hispanus. Siquidem Acedux nomen hominis est, ut in sequentibus patet. Conuenerat inter duces Romanos Pœnūq; ut quę pars prius reciperet quā daret argenti pondo bina & sex libras in milites prestaret C C X L V I I. cum plures Romanus quā Pœnus recepisset argentūq; pro eis debitū sepe & c.] Vos mutatis prius in plus, ego in plures, & milites in militē, & sex libras in selibras, id est in singulas libras cū dimidiata

Acedux.

dimidiata, ut semodius unus modius est et dimidiatus, & se scurræ uncia et media. Annibal pro Geryonis moenibus, cuius urbis captæ atq; incensæ à se in usum horreorū pauca legi, qua erat tecta, institui senserant, inde frumentatū duas exercitus partes mittebat.] Vos sic. Pauca reliquerat tecta qđ ego nō damno: quodq; ego per me animaduerteram: id si uos nō cōceditis, nec ipse concedam uobis istud uos inuenisse, sed aut è libro aut ex homine didicisse: & alioqui altius ipse & plura q̄ uos emēdauit sic: in usum horreorū si qua reliqua erāt tecta* restitui iusserat. *Statua habebat.

Patrem lanū fuisse ferūt, ipsum institutorem mercis: filioq; hoc ipso in seruili eius artis ministerio usum. Is iuuenis utrum ex eo genere quæstus pecunia à patre relicta animū ad spem liberalioris fortunæ adiecit.] Ego reor nō institutorē, sed institutorem legendū: & pro utrū multa siue grandi. Vos utrū, cum tamē necessariū sit suū adiectiuū habere pecunia, nō enim quātacūq; pecunia à patre relicta facit animos, sed multa. Non celerius q̄ timui deprehēdit fortuna temeritatē. Fabij æquatū imperio Annibalē, & uirtute et fortuna superiorē uidet.] Hoc uos in regio codice reliquistis in emēdatū, quod sic emēdandum erat, Fabio æquatus imperio &c. Itaq; prius q̄ ad cōiectum teli ueniret, aut manū cōscreteret suos à fuga effusa, et ab animis feroci pugna hostis cōtinuit.] Emendare debuistis & à feroci pugna. Progressus ante alios magister equitū cū patrē Fabium appellasset, circūfusosq; milites eius patronos totū agmē consalutasset. Parentibus (inquit dictator) medijs quibus te modo nomine, quo fādo possum æquauī, uitam tantum debeo: tibi cum meam salutē, tum omnium horū.] Vos emendastis, Patrem inquit dictator te dijs modo nomine. Ego sic parētibus, inquit dictator meis quibus te modo &c. Neapolitani legati Romanam uenerunt, ab his quadraginta pateræ aureæ magni ponderis in curiam illatæ: atq; ita uerba facta ut dicerent: scire res esse

esse populi ararium bello exhauriri. Opinoꝛ sic legendũ. Scire sese populi, uel scire se reipublicæ arariũ &c. Gratum sibi patres Romanos, populumq; facturũ: si omnes res Neapolitanorum suas duxissent, dignosq; iudicauerint, à quibus donum animo ac uolũtate corũ qui libenter darẽt, quàm rẽ maius ampliusq; acciperent.] Emendare debuistis, q̃ re maius &c. Ab eodem populo Romano, S. C. literæ ad cõsules nũssa.] Debuistis emendare, Ab eodẽ prætoꝛe ex S. C. literæ &c. Terẽtius Varro ne quem sui generis hominẽ plebs insectatione principũ popularibusq; artibus conciliatum ab Q. Fabij opibus ex dictatorio imperio cõcussũ, aliena inuidia splendentem uulgus extrahere ad cõsulatum nitebatur.] Emẽdare debuistis, C. Terentium Varronem quẽ sui generis hominẽ plebs insectatione principum &c. Nihil inclementer in Varronẽ dictũ nisi id modo, mirari se, quòd ne quis prius q̃ aut suũ, aut hostiũ exercitum, locorũ situm, naturã regionis nossẽt: iam nũc locatus in urbe scire, quæ sibi agenda armato foꝛẽt.] Credo sic legẽdum. Mirari se quomodo uel quemadmodum quis, id est, aliquis dux priusq; &c. Dubitas ergo qui eũ sedendo supꝛaturũ simus, qui senescat in dies? Non cõmeatus, nõ supplemẽtum, nõ pecuniam habeat? Quãdiu pro Geryonis castelli Apuliæ ignobilis tanquam pro Carthaginis mœnibus, Sed ne aduersus te quidem ego gloriabor.] Petꝛarcha addidit pugnatũ est, ut esset tãquã pro Carthaginis mœnibus pugnatũ est. Vos addidistis pugnamus. Ego, sed, muto in sedet: ut sit, quãdiu pro Geryonis Castelli Apuliæ inopis, tanquam pro Carthaginis mœnibus sedet. Duobus ducibus unus resistas oportet, resistes autẽ aduersus famam rumoresq; hominum, si satis firmus steteris: si te neq; collegæ uana gloria, neq; tua falsa infamia mouerit à ueritate. Laborare nimis sepe aiunt, extingui nunquam. Gloriam qui spreuerit, ueram habebit.] Vos uero nihil intellecta scriptura

Alij Petrarchũ
sequuntur.

ptura sic emendatis. Veritatem laborare nimis, sepe aiunt extinguere nunquam. Ego sic legendum censeo. Neque tua falsa infamia mouerit à ueritate. Laborare nimis ius sepe aiunt, extinguere nunquam. Est autem etiam hac etate tritum hoc uulgi sermone prouerbum, ut pinguioribus uerbis efferam. Aegrotat quidē ratio siue ius aliquando: sed nunquam moritur. Omnia audentem contemnet Annibal, nihil temere agentem metuet. Nec ego ut nihil agatur: sed ut agentem te ratio ducat licet, non fortuna.] Petrarcha uidens hoc in loco deesse uerbum, addidit moneo sic. Nec ego ut nihil agatur moneo. Sed hæc additio superuacua est, tantumque mutandum ego in eo: quod significat in eum finem. Gallis Hispanisque; scuta eiusdem formæ fere erant: dispares ac dissimiles gladij. Gallis prælongi ac sine mucronibus. Hispano punctim magis quam cæsim assueto petere hostem, breuitate habiles et cum mucronibus, ante cetris animato. Is gentium habitus tum magnitudine corporum, tum specie terribilis erat. Galli super umbilicum erant nudi: Hispani luteis prætextis purpura tunicis, candore miro fulgentibus cōstitierant. Vos sic emendatis. Talis habitus gentium illarum. Ego sic. Ante alia habitus siue inter alia ipse habitus. Hæc exigentis prius turba fugientium ciuium, deinde hostes oppressere consulem, ignorantes quis esset, obrueruntque telis.] Vos emendatis: hæc exigenti. Ego hæc exigentem, id est, postulantem à Lentulo consule. Hæc pugna Alliensis cladi nobilitate par: cætera utilis quæ post pugnam accidere leuora.] Ego sic emendo. Cæterum ut illis quæ post pugnam accidere leuor, quia ab hoste cessatum est. Hoc est quia Annibal cessauit petere urbem, ut Galli petierunt superatis ad Alliam Romanis. Præterea namque; una dictio, debet diuidi in duas, ut sit ^{Aliter nunc legitur} relatiuum quæ: refertur enim ad illud fuga. Ita tota emendatio erit singulis dictionibus in binas separatis, utilis in, ut illis.

nanq; in nam quæ, & leuiora mutato in leuior. Maharbal præfectus equitum minime cessandū ratus: inò ut quid hac pugna actum sit scias, die quinto, inquit, uictor in capitolio epularis: sequere cū equite, ut prius te uenisse quàm ueturū sciāt. Præcedāt (Annibal inquit) inimici: leta res & uia maiorq; que ut eam statim capere animo possem. Itaq; uolūtatem se laudare Maharbalis ait, ad cōsiliū pensandū tēpore opus esse.] Ita in cæteris fere exemplaribus: in regio aut, quod Florētiae emēdatū est sic, Præcedant, Annibal, leta res & nulla maior: quod uos sic emendatis, præcedat Annibal inimicus, leta res & nulla maiora, scilicet uultis: ut hæc sit oratio Maharbalis quæ est autoris, ideoq; sic emendanda. Præceperat siue pertulerat, siue peruaserat Annibalem, siue incesserat Annibali, nimia lætitia, siue nimia tātæ rei, siue rei talis, siue uictoriæ lætitia, maiorq; quàm ut eam statim capere animo posset. Cōmuto aut quæ extensum in cōtractū, seu diphthongatū siue longū in nō diphthongatū, & breue. Hanc meā emendationē probat esse ueram, conclusio quæ sequitur. Itaq; uolūtate se laudare Maharbalis ait. Spolijs ad multū delictis Annibal ad minora ducit castra oppugnanda.] Opinor legendū spolijs ad multū diei, uel ad multā diem lectis. Si tā duriores esse uelitis, quod nullo nostro merito facietis, cur nos hosti relicturi sitis. Opinor iam legendum esse, etiamsi tam scribitur. Siquidem Quintilianus ait usu receptū, ut sic iam, ut tam scribatur. Quo in tēpore ipso adeo magno animo ciuitas fuit, ut cōsuli ex tāta clade, cuius ipse causa maxima fuisset, redeunti & obuiā itū frequēter ab oibus ordinibus sit, & gratiæ actæ quòd de republica nō desperasset. Qui si Carthaginiesium ductor fuisset nihil recusandum supplicij foret. Opinor legēdum, Cui si Carthaginensium ductor fuisset, nihil recusandum supplicij foret. Vel, qui si Carthaginensium ductor fuisset, nihil ei recusandum supplicij foret,

Aliiter & melius
nunc legitur.

Alij tam durioris
legunt.

Emendata

Hæc Annibal post Cannensem pugnam, capta ac direpta
 confestim ex Apulia in Sānium mouerat, accitus in Hir=
 pinos à Statio, pollicente se Compsam traditurū.] Vos addidi=
 stis castra: sic castra capta ac direpta: quanquam poterat sic mu=
 tari sine ulla additione, castraq; direpta. Sed nō improbo addi=
 tionem: siue sit ea ex uobis, siue ex aliquo exemplari, nā multa
 conquisistis. Cæterū quid sibi uult primū illud uerbū, hæc? Ego
 superuacūū existimo, & hac de causa adiectū, quòd ij qui An=
 nibal sine aspiratione scribūt, ipsam figurā aspirationis in prin=
 cipio libri nonnihil distare à sequēti uocali, & forte maiuscule
 scriptam uidentes, nō partem huius nominis, sed aliud esse pu=
 tauerunt. Igitur, hæc, quod uicinū in scriptura erat interpreta=
 ti sunt. Celiuſq; & alij ita ut sine causa prætermiserāt scri=
 ptores ponere, pro certo sum ueritus.] Vos sic emendatis. Ce=
 liuſq; & alij, ut non sine causa prætermiserant, quod gram=
 matica non cōsentit. Ego sic, Celiuſq; & alij scriptores haud
 sine causa prætermiserant. Nam quidam haud per t, scribunt ^{Haut}
 hincq; fuit erroris causa. Hæc pacta, illa insuper quæ
 quæ pacta erant facinora Campani ediderunt.] Deinde sub=
 iungitur interfectio præfeſtorum, ciuiumq; Romanorum. Vos
 ita hoc emendatis, ut duo prima uerba tollatis tertiu mutetis in
 alia. Ego nihil ex ijs nec tollo, nec mutio: sed facinora in foedio
 ra sic. Hæc pacta subaudit fuerūt, illa insuper q̄ quæ pacta sunt
 foediora Campani ediderunt. Eo Pacuuius Calanius de quo
 ante dictum est, princeps factionis eius quæ attraxerat rem ad
 Pœnos filiū iuuenē adduxit. Abstractū à suo cū Decio ait late=
 re: cū quo ferocissime pro Romana societate aduersus punicum
 foedus steterat.] Vos sic emēdatis: abstractum à sinu, à latere
 Decij. Ego quia Liuius illū semp duobus nominibus appellat sic
 emēdo, abstractū à sucto Decij Magij latere. Cœperūt epus

lari de die, & conuiuium non ex more punico, aut militari disciplina esse, sed ut in ciuitate atq; etiã domo, diu ad uarias hominum uoluptatũ illecebras instructũ. Vnus nec dominorũ inuitatione, nec ipsius interdũ Annibalis, Calanij filius Parolla uinum potuit, ipsiq; ualetudinẽ excusans paterni animi quoq; aut mirabilem in turbationẽ causa ante solis ferme occasum patrẽ Calanium filius ubi in secretũ ortus erat posticis ædiũ peruenunt.] Vos sic emendatis, permolliri potuit ipsiusq; ualetudinem excusans pater. Ego sic. Pelli ad uinũ potuit cibumq; ualetudinẽ excusante patre: animi quoq; eius haud mirabilem turbationis causam, uel animi quoq; eius atrem bilam interpretabatur causam, uel, haud miram ait perturbationẽ Paulo ante solis occasum &c. Consilium inquit affero pater quo nõ ueniam solum peccati, quod defecimus ad Annibalẽ impetrari ab Romanis, sed in multo maiore dignitate & gratia simus Campani quã fuimus unquam.] Nõ impetrari scribendũ reor, sed impetraturi. Pauca horæ sunt intra quas iurantes per quicquid decorũ est dextras, dextræ cõiungẽtes fidẽ obstrinximus, ut sceratis de mēsis essemus, digressi à colloquio, exẽplo in eũ armamur * iurgijs ab hospitali mensa: ad quam tertius Campanorũ adhibitus ab Annibale, eam ipsam mensam cructare uis hospitis sanguine:] Credo legẽdum nõ iurgijs: sed * periurijs. Et legatione missa ad repetendũ eum ne aut negando rem quã primum peterent offẽdĩ sibi noui socij, aut tribuendo habendus Capuæ esset seditionis ac turbarũ autor.] Legendũ opinor nõ offẽdĩ sed offẽdēdi. Mihi quoq; quoniã respõdi Himilconi interrogare uis fasq; est uelim seu Himilco respõdeat,] Legendum credo, seu Mago seu Himilco respõdeat. Ergo si qs de pace consulat seu deferẽda hostibus seu accipienda, habeo quid sententiæ dicam. Sed de ijs quæ Mago postulat repertis. Nec uictoribus mitti attinere puto: & frustrantibus nos falsa atq; inania

Atiter impet-
sum est.

* Surgijs.

Imo Surgijs.

inania multo minus censeo mittenda.] Sic legendum puto. Sed de ijs quæ Mago postulat nec reptis uictoribus mitti attinere puto. Cupidus marini oppidi potiūdi.] Opinor legēdū mariti mi. Ceterū postq̄ Neapolim à præfecto Rom. teneri accepit M. Iunius Syllanus erat ab ipsis Neapolitanis accitus, Neapoli quoq; sicut Nolan * amissa, petit Nuceriam. Opinor legēdū, Nola omiſſa. Instrui deinde utrinq; acie Romanorū cœptæ pro mœnibus Nola: Pœnorū ante castra sua prælia hinc parua inter urbem castraq;.] Obscurus sensus qui fiet apertissimus si loca duarū dictionū contiguarum mutauerimus sic: Instrui deinde utrinq; acies cœptæ: Romanorū pro mœnibus Nola &c.

Alij referri
Nec.

* non admissio.

Media porta robora legionū & Romanos equites, duabus circa portis novos milites leuemq; armaturā ac suorū equites statuit.] Opinor legendū sociorum non suorum. Non uinci enim ab Annibale uincere solitis difficilius fuit quàm postea uincere.] Opinor legendū: nō uinci enim ab Annibale, uinci solitis siue uinci suetis, uel uincere solito siue sucto. Annibal Aceris direptis atq; incensis, cū à Casilino dictatorem Romanū legionesq; minus accipi nunciatū esset, nequis tam propinquis castris &c.] Vos mutatis minus in cumis, ego in nouas, et accipi in acciri: qd' ita debere legi, q' uerba ipsa auctoris de duabus nouis legionibus legit, animaducreret. Ibi cū dies aliquot suscepti cāpanis timētesq; cauēdis ac struēdis inuicē insidijs traduxissent.] Vos sic emendatis. Ibi cū dies aliquot suscepti campanis susceptis timentibusq; cauendis ac struendisq;. Ego tantū muto suscepti in suspecti. Ita eneruauerūt corpora animosq; ut magis deinde præteritæ uictoriæ eos q̄ præsentis tutaretur uires: Manusq; id peccatū duos apud peritos artium militariū haberetur q̄ q' nō ex cānensi acie ad urbem Romanam duxisset.] Vos sic emendatis. Cum dico uos, de quatuor in primis loquor, duobus quidem contra quos, ut nefandissimos mei accusatores,

aa 4 hæc

Panhormitæ
præconia post
mortem.

Codex Liuij in
manu regis.

Rapa.

Demortuus.

Tam pro iam.

hæc scribo: totidem autē absentibus, Iacobo Curlo, quem Bar-
ptolemæo antepono, & Antonio Panhormita rhetore, quem
proxime perisse audio, non modo Latinarum sed Græcarum
literarum sanè perito: qui suas Genuam emendationes ad Cur-
lum miserat. Vos igitur regium codicem quo nullus in omni
Italia est augustior uel emendatis, uel deprauatis. Id pecca-
tum ducis apud peritos artium militariū habetur maius, quàm
quòd non ex Cannensi acie &c.] Ego sententiam superiorem
sic claudio: quàm præsentibus tutarētur uires: & sequentē, muta-
to manus in maius, sic inchoo: Maiusq; id peccatū ducis apud
peritos artium militariū habetur & reliqua. Dixi inchoari se-
quentē sententiā, sed ita uolo dixisse, ut sciamus eam à superio-
re pendere, ideoq; scribendum haberetur, nō habetur sicuti uos
emendatis. Nec muribus alio uel aiali abstinerēt, & omne her-
barū radicūq; genus aggeribus infimis muri eruerent: & cū
hostes exarassent quicquid herbi terreni extra murū erat, ra-
porum semen iniecerūt.] Vos mutatis herbi in herbidi & ra-
porum in raparū. Ego infimis in infimi de ablatiuo plurali in
genitiuum singularem, & herbi terreni in herbidi, uel herba
tenerum, Raporum autē in raparū cur mutaueritis? nō uideo.
Cum Cato, Varro, Columella, Plinius, Martialis, Palladius, &
lijq; complures rapa neutro genere appellēt. Fuluius Flac-
cus in locum P. Scantini demortui.] Vos emendatis: in locum
P. Scauri inde mortui: quasi dicatur inde mortuus & nō sem-
per demortuus. Cū de ea re M. Aemilius prætor dictatore
post Casilinū amissum profecto tam ad exercitiū exposcentibus
cunctis retulisset.] Vos mutatis tam in tum: nescij tam pro iam
scribi, ut iterū admonuimus. Acciriq; C. Terentiū consulē ad
dictatorē dicēdū iusserint, qui eo ex Apulia, relicto ibi præsidio
cum magnis itineribus Romā redisset.] Vos emendatis qui con-
sul ex Apulia. Ego qui mox ex Apuleia. Idq; sacrū uasis erat
quo

quo solemnibus libarent.] Opinor legendū: *sacrū uas ijs erat, uel sacrum uas erat.* Quid in Apulia cū C. Terentio cōsule esset à peritis quæsitum est ne secundo cōsiliarius exercitus satis firmi ad tantū bellum efficerentur inibatur ratio.] Vos sic emendatis, quæsitū est duo ne consulares exercitus. Ego: Nec quomodo cōsulares exercitus, & reliqua. Eodē cxim dicta-

Aliter legitur.
Legiones dicta-
toris & consula-

toris legionibus reijci militem minimi quæq; roboris.] Opinor scribendum. Eodē ex tribus dictatoris legionibus. Tot enim habuit dictator legiones, & binas consules. Cū decreta senatus mandataq; exposuisset atq; edocuisset ipse inuicē quæadmodum tractandū bellum in Hispania foret, retro in sua castra redijt, nulla re quàm celeritate tutior: quòd undiq; abierat anteq̃ consentirent.] Vos hæc ultima uerba sic emendatis: antequam eum sentirent. Ego antequam consules sentirent. Si quidē duo cō-

Carth. consil.

sules tunc in Hispania erant, quos ille fefellit: Carthaginienſis & consules una syllaba scriptū erat, ut in plurimis uerbis fit. Porro illud inemendatū reliquistis, atq; edocuisset, quod est ita emendandum, atq; edidicisset, uel atq; edoctus fuisset: uidelicet quomodo ille ad quem uenerat tractare bellum uellet. His anxij curis ad Iberū cōuertūt copias: & transito amne cū diu cōsultassent utrū castra castris cōferrent, si satis haberēt socijs Carthaginienſium oppugnandis, morari ab itinere proposito hostem: urbem à propinquo flumine Iberam appellatam opulentissimam ea tempestate regionis eius, oppugnare parant.] Vos sic emendatis. Vtrum castra castris cōferrent, an tum haberent, quæ sententia non habet exitum. Ego sic. An satis haberent.

Absumptis enim frugum alimentis carnisq; omnis generis quadrupedumq; suetumq; postremo corijs herbisq; & radicibus & corticibus teneris stricisq; rubris.] Ego opinor legendum * scutorumq; pro suetumq;: quæ uerba uos quia emendare

* Sutrinæq; legunt abj.

designatus cum Ibono inisset, ad populum ferret, ut Fabium siue dium uirū esse iuberent ædis ædicandæ causa, & M. Aemilio Lepido quibus consul augurq; fuerat filatres l m, quæ au disse funebres per triduū & gladiatorū paria duo & uiginti per triduum in foro ædiles curules C. Lectorius & T. Sempronius Graccus consules designati: qui in ædilitate magister equitum fuerat, ludos Romanos fecerant: qui per triduū instaurati sunt. Circūactō tertio anno punici bellī T. Sempronius consul designatus, idibus Martijs magistratum inijt.] Vos hic nihil emendastis, nisi cum Ibono inisset sic: cū primum magistratū inisset: quod falsum esse ex posterioribus coarguitur: quia ante fuerunt editi ludi, quam Sempronius inisset magistratū: ut ipsa quæ posui uerba indicant. Postea mutastis filatres in simul imperatores, hoc est, tres imperatores: quæ nulla sententia est. Ego sic arbitror emendandum: Senatus decreuit, ut T. Sempronius consul designatus cū bono omine ad populū ferret. Idco autem præfati sunt cū bono omine, quia post motū bellū nunq̄ fecerant ludos: alijs super aliās cladibus nunciatis. Perago cætera. Ut duū uiros esse iuberent ædis dedicandæ causa. * C. Aemilij Lepidi, qui bis consul augurq; fuerat, filij tres, Lucius, Marcus, Quintus, ludos funebres per triduū, & gladiatorū paria duo & uiginti per triduum in foro dederunt. Aediles curules C. Lectorius & T. Sempronius Graccus cōsul designatus, q̄ in ædilitate magister equitum fuerat, ludos Romanos fecerūt & reliqua. Consules exercitus inter se diuiserunt. Fabio exercitus cui M. Iunius dictator præfuerat, cuenit: Semp. uolonū, qd̄ fuerat & sociorū xxx.] Lego Sempronio uolones, qui fuerūt & sociorum xxv. milia. Sunt aut̄ Volones serui quibus pro rep. arma tradebātur, sic appellati, q̄ ultro uellēt militare pro dominis. Subductæ naues dū refigūtur aliquantulū tēporis triuere.] Sic legitur per uos in regio codice emendatū cū emē-

dare

Cum bono
omine.

* Et M.

Volones.

dare debuissetis, reficiuntur. Nam refigere est quod fixum est Refigere.
educere. Campanis omnibus statutū sacrificium ad Hannas.] Statum sacrifi-
Legendum est statū, de quo fuit inter nos apud regē cōtrouer sicium.
fia: quodq; ego multis rationibus atq; exēplis probavi. Iam
campani eo frequētes ex cōposito cōuenerant, nec procul inde
in occulto Marius Alpius edixit uti cui summus magistratus
erat cāpanis, cū xiiii. maiorū habebat castra.] Vos sic emen
datis. Martius Alpius & ipse uti cui summus magistratus erat
campanis, cū xiiii. iuniorū uel militum habebat castra. Ego
sic. Mediastuticus uel medistuticus q̄ summus magistratus erat Mediatuti-
Campanis, cum xiiii. militū habebat castra. Est aut mediatu cus.
ticus nomen magistratus, ut alijs in locis apud Lium lib. II.
bel. pu. v. patet. Si quis tollendū relatiuū putat, ut sit medistu
ticus summus magistratus erat, tollat licet. Ipse ad Hannas
uacua hostibus castra ne quicquā prater recētis uestigia cædis
strataq; passim corpora sociorū iuenit.] Legēdū est, nec quicq̄
(cū dico legendum) dico uos emēdare debuisse. Aduersus li
gneā ingentē turrim admotā urbi, aliā ex ipso muro excitauit
Cōsul Romanus aliquāto altiorē : quia muros satis p̄ se altos
subiectis ualidis supplicatis pro solo usus erat.] Vos tñ in mar
gine ex purpureo colore fecistis pro supplicatis aliter sublicis.
Opinor Antoni nō nihil reminiscebaris correctionis meæ apud
regē, quōd si prorsus reminiscebaris, quomodo hunc locū emē
darim, nec me autorem in emendando regio codice habere uo=
luisti nihil est te pertinacius: sin: oblitus es, nihil te obliuiosius
atq; hebetius. Ego sic emendandum esse librū te admonui, rege
approbante, & ut reor etiā nunc memoria tenēte. Quia muro
satis per se alto subiectis ualidis sublicis pro solo usus erat. Est
enim publica genus trabis, unde dictus est pons sublicius, quōd Publica.
non ex lapidibus esset, sed ex sublicis structus nō solū Romæ,
& in Tyberi, sed in alijs etiā fluminibus. Ad nulle cccc.
Carthag. cæsi & inde lx. iiii. capti. Opinor legendū & unde

sexaginta uiui capti, hoc est uno dempto ex LX. qui sunt LIX. captiuis in uincula coniectis. Itaq; ignarus his quæ cū Annibale legatis suis cōuenissent. Vos emendatis, legati sui: quod nec fuit emendandū & sic emendari grāmatica uetat. Nec te nec exercitum tuum nō nisi, à quo tot acies Romanas fusas stratasq; sciam: ei facile esse dicam: opprimere populatores nostros uagos sine signis palatos, quo quemq; trahit quāuis uana præde spes. Opinator legendū, nec te, nec exercitum tuum norim, nisi uel ni à quo tot acies, & reliqua. Si modo quos socios haberes dignos duxisti, ad id indignos iudicas, quo in fidem receptos tuearis. Vos emendatis: nisi quos modo, ut socios haberetis: cū sic fuerit emendandum. Si modo quos ut socios haberes dignos duxisti, haud indignos iudicas quos in fidem receptos tuearis. Exercitū esse non in agrum Hirpinum sociorum ue. Opinator legendū, exercitū misisse. Sed quid inter Capuæ Nuceriæq; fortunā interesset, ipsos propè in medio sitos Nolanos scire: nolo minari quæ captæ urbi cesura foret. Vos emendatis nolle pro nolo, Ego ominari pro minari.

Legendū se esse,
quia sequitur
ducturum.

Romam uos expugnaturos si quis diceret fortes lingua iactabatis: enim minor est res: hic experiri uim uirtutēq; uolo. Opinator legendum, en minor uel en nunc minor est res. Sed Nolanis etiā per clamorē fauoris iudicē accendentibus. Ego, fauoris indicem. Ut apud Ciceronem pro Rabirio, Quin comprimitis istam uocē indicē stultitiæ, testem paucitatis. Tauræa uerbis ferocior quàm re minime sis, inquit, Canterium in fossam? Vos emendatis minime scis, quū eodem modo hic dicitur sis aduerbialiter, quo ageris, quod exponunt si uis: cuius generis sunt plurima exempla. Huic pugnae equestri rē quā ætatis cōmunis certa existimatio est. Ego sic: quā satis certā existimatio est. Literis recitatis nemo omnium erat qui nec uera scribi, & postulari æqua fateretur. Opinator sic legendum,

Sis.

nemo

nemo omnium erat quin & uera scribi &c. Quorum duo postulata fuere, unum ne tarentum in eo publico essent. Vos sic emendatis. Quorum duorum postulata fuere, ut tarentum in eo publico esset: quæ sententia nec cum re convenit, nec ullius est usus. Ego sic: quorum duo postulata fuere: unum ne alij triennio eo publicani essent: publicanorum enim hæc postulata erant: qui Reip. presentem pecuniã, & quidẽ gratiam mutuabant: sed sub spe quia tunc nec in ærario quicquam, nec in uestigalibus foret.]

Quemadmodum cõducta omnia magno animo sunt, sic summa fide præbita: * nec quicquã si ex opulento ærario, ut quondã ^{* quicquam deß} alerentur.] ^{deratum acß.} Opinor legendũ. Nec secus quã si ex opulento.

IN IIII. LIBRO EMENDATA.

FLumen quod medio oppido fluxerat extra frequentia testis loca præterfluebat: & agros qui habitabantur sex milia aberat.] Opinor legendũ, præterfluebat muros procul ijs quæ habitabãtur. In Sicilia Romanis omnia mutauit mors Hieronis, regnumq; ad Hieronymũ nepotẽ eius translãtũ, puerũ uix dum libertatem nedum dominationẽ modice laturũ. Aetatis id ingenium tutores atq; amici ad præcipiendũ in omnia uitia acceperunt.] Ego accipio modice aduerbialiter pro eo quod est temperate, & modeste. Ideoq; superiorẽ sententiã sic claudo: nedum dominationẽ modice laturum: Sequentemq; sic incipio: mutoq; sic * Latati, id ingenium tutores atq; amici. Quæ ^{* læte.} ita futura cernens Hiero, ultima senectã uoluisse dicitur liberã Syracusas relinquere: ne sub dominatu puerili, per ludibriũ bonis artibus partũ firmatumq; interiret regnum. Huic consilio summa ope obstitere filiæ, nomen regium penes puerũ futurũ rata, regimen rerũ omnium penes se uirosq; suos, Andromodorum & Zoilum primi relinquebãtur.] Ego sic emendãdum reor, Penes se uirosq; suos. Nam ij tutores primi relinquebantur: uel nam ij duo primi, uel ij enim duo primi &c. Deinde
cæte

cæteros tutores *summoet Andronodorus, iuuenem iam esse di-
 citans Hieronymum ac regni potentē, deponendamq; tutelam
 ipsi quæ cōmunis cum pluribus erat, in se unum omnium uires
 cōuertit.*] Legendum opinor: *deponendaq; tutela, id est, depo-
 nendo tutelā quæ ipsis cum pluribus cōmunis erat in se unum
 omnium uires cōuertit.* Hunc tam superbū apparatus habi-
 tumq; cōuenientes sequebantur * cōtemptus omnium hominū,
 superbie aures, cōtumeliosa dicta, aditus non modo alienis sed
 * tutoribus * libidines nouæ, inhumana crudelitas.] Ego emē-
 do cōuenientes in cōuenientia, & addo etiā ut quidā addunt,
 difficiles, ut sit: *difficiles aditus.* Clamore & tumultu audito
 in indigeminem tam haud dubie obstantē tela conijciunt.] Vos
 emendatis tam in tamen: Ego pro iam puto legendum ut bis
 iam dixi. Inde Romam comitorum causa ueniens, in eū quē
 primum diem comitalē habuit, comitio edixit atq; edixit inire
 præter urbē in campū descendit.] Vos sic emendatis, comitalē
 habuit eo die comitia dixit: atq; edixit inire. Ego sic. Comitia
 edixit: atq; ex itinere præter urbē in campum descēdit. Quod
 probatur ex illo non longe post loco. Et quia urbē nō inierat,
 protinus in campum ex itinere profectus. Comitalē à comitijs
 dixi quæ sunt actus creandorum magistratuum: nō à Comitio,
 quod ut ait Pædianus, est locus prope senatū, quo ire equitibus
 & pop. R. o. licebat. Itaq; aliud singulare aliud plurale signifi-
 cat. Ob eandem causam (ut multis annis post fuisse nō nega-
 uerim) cum M. Valerio nō diffideretur aduersus similiter pro-
 uocantem arma capienti Gallum ad certamen.] Hic ego reor
 mutandum, ut in haud: cōmutandaq; aliorum uerborum loca,
 sic: ob eandē causam haud multis annis post fuisse non negaue-
 rim, cum M. Valerio nō diffideretur arma capienti aduersus si-
 militer prouocantē ad certamen Gallum. Fontem sub terra
 tanta in aquā fluxisse.] Opinor legendū, tanta ut aquarū &c.

* more

* etiam
* difficiles
Sic addūt
mores.Comitia.
Comitium.

Tactum

Tactum de caelo atrium publicū & in Capitolio. ædem in campo uulcani, uocem in Sabinis publicamq; uiam, murū ac portam Gauisiam.] Vos mutatis uocem in arcem: ego in Nucem.

Inchoata nostra gloria nondū perfecta est periculumq; ingens manet, nisi faciem cōcordiæ consulitis ne libera efferatur res.] Vos sic emendatis, nisi facie cōcordiæ consulitis. Ego sic: nisi ciuium uel publicæ, uel cōmuni cōcordiæ, uel nisi paci & concordiæ consulitis. Esse aliquid etiā mouēti ad consiliū.] Opinor legendum momenti. Ipsi cum paucis equitibus Herbesum proficiscuntur spe, territis omnibus, per proditiōē urbis potiundæ.] Vos sic emēdatis: spe fretis omnibus, quod longe abest à uero. Nam ideo proficiscebantur cum paucis equitibus Herbesum, quòd erat eis spes urbis potiundæ per proditiōnem, omnibus qui Herbesi erant iam territis. Nescistis distinguere hanc clausulā, ergo nec sensum eius percipere. Prima forte signa sexcentorū Cretensiu erāt * qui apud Hieronymū * meruerāt.] Vobis quidē uenit in mentē emēdare præuia frōte.

Inter hoc collo q̄ signa cōstiterāt, tenebaturq; agmē: necdū quæ moræ causa foret puenerat ad duces. Postq̄ Hippocratē et Epicidē peruaserat rumor.] Hic quoq; uos additis aduenire quasi nō subintelligatur uerbū substantiuū sic, Hippocratē & Epicidē esse. Velut interceptas literas quas ipse cōposuerat recitat. Prætores Syracusanos Marcello suo salutem: ut assolet scriptum erat. Recte eū atq; ordine fecisse.] Opinor scribendū: Syracusani, est enim principiū eplæ Prætores Syracusani. Hoc tñ esse principiū epistolæ tenes ne memoria Antoni te nō peruidisse cū legeres: peruidisse regē atq; cæteros q̄ aderāt cum te emēdassē, secundū pro post accipi: Multaq; enim exēpla protulissē, nisi uidissē assensos. Ita opinor memoria tenes, q̄ nihil æque memoria tenes atq; iniurias, quas putas tibi factas etiā si nullæ sunt. Nam quas ipse facis, earū non minus cito te capit obliuio

obliuio, quàm beneficiorū officiorum'ue ab alijs acceptorum. Sed ne hunc quidem locum, qui sequitur intellexisti. Murū ab imo ad summum crebris cubitalibus ferè caueis aperuit: per quæ caua pars sagittis: pars scorpionibus ex occulto petebat hostem.] Legendum est cauis: cuius nominatiuus est Caua, id est foramina, ut apud Plautum in Menæchmis: Etiam nunc cōcede audacter ab leonino cauo. Et apud Cornelium Celsum in VII. Deinde totum id cauum, sicut in fistulis dixi, usq; ad os excidendum. Quanquam apud Columellam (si tamen uera scriptura est) reperitur in genere masculino: Deinde cauum quem feceris, surculo obturato. Sed postquam ab Hippocrate occupatæ Syracusæ erant, profectus Carthaginem aditusq; ibi et à legatis Hippocratis.] Vos mutatis aditus in accitus, quasi nō sit multo satius illum fuisse aditum à legatis quàm accitum.

Quod ubi Aennensium principes iam pacti cum Himilcone de proditione præsidij animaduertent: nulli occasione fraudis Romanum patere placuerat agendum. Urbem arcemq; suæ potestatis aiunt debere esse, si liberi in societatem, non serui in custodiam traditi essent Romanis. Itaq; clauis portarū reddi sibi æquum censent.] Opinor mutandum unum uerbū placuerat in duo palam rati. Sequiturq; Ad ea Romanus se in præsidio impositum esse dicere ab imperatore suo, clauis portarū et custodiam arcis ab eo accepisse, quæ nec suo nec Aennensium arbitrio haberet, sed eius qui cōmisisset: præsidium decedere apud Romanos capitale esse, et nec liberū etiam suorum eam parētes sanxisset. Marcellū haud procul esse.] Hæc uos emendare non estis ausi, ne Petrarcha quidē: Ego sic opinor emendandū, præsidium in præsidio, sic, Præsidio decedere apud Romanos capitale esse, et hoc (siue quod) liberū pro liberorū etiam suorum cruore parens sanxisset, uel liberorū etiam sanguine parentem sanxisset. Videlicet de Torquato, qui ob hoc filiū occiderit loquitur

Lego pro nec
nece, & ad eam
addam legem.

quitur. Vtinam reliquum tempus nec patiēda infanda in faciēdo traduci potest. Nec occulta fraude cautio est quā si adhuc sumus. Cui quoniā procedit aperte et propalā claves portarum repossunt.] Opinor sic legendū: Nec patiēdo infanda, nec faciēdo traduci possit, ab occulta fraude cautio est, qua ui, siue, qua usi adhuc sumus. Vel sed occulta fraude. Petiti ab Aennensibus sumus. Itaq; crastino die aut uestro aut Aennensium sanguine Aenna inundabitur: nec occupatis peculium, nec occupātes periculi quicquid habetis.] Opinor legendū, nec praecipati spem ullam, uel nec occupati praesidij siue subsidij, neque occupantes periculi quicquid habebitis. Postero die alij alijs ad obsidendas itincribus claudendosque; obsiti exitus pars maxima super theatrum circa quae assueti et ante spectaculū concionem consistunt.] Opinor sic legendū: ad obsidenda itinera, claudendosque; oppositi exitus, uel claudēdos oppidanis exitus, uel claudēdos obsessis exitus, Pars maxima super theatrum circaque; assuetum, aut spectaculum super theatrum ad assuetum ante spectaculum concionē circūfistunt. Nibilo remissiore militum ira, quod iure turbam inermē cedebant, quā si periculū par et ardor certaminis eos irritaret.] Vos tollitis iure, quod aut nō tollendum, aut sic mutandum: militū irae quāuis turbā inermē. Legati eō ab Apollonia uenerunt, nunciantes in obsidione sese, quod deficere ab Romanis nollēt, esse: neque sustinere ultra uim Macedonum posse, nisi praesidiū mittatur Romanum, facturos sed quae uellent pollicitos. Cō. delectorum militū nauibus lōgis mittit ad ostiū fluminis cū praefecto sociū. Q. Nauius Crispo uiro impigro, et perito militiae: ijs expositis in terrā militibus nauibusque; Oricum, unde uenerat, ad ceteram classē remissis etc.] Ego sic emēdo. Romanus facturū se quae uellent pollicitus LX. electorū militum naues longas mittit uel x. milia electorum militū nauibus lōgis mittit: praeterea is nominatiui ca

Alij melius ut
impressum est.
Legit nec praec-
occupati pecu-
lij nec &c.

R edūdat tamē
nisi in aliud mu-
tetur.

sus est: refertur enim ad praefectum non ad naues, scribendumq;
una, i. Sed gens nata instaurandis reparandisq; bellis, Mago-
ne fratre ad acquisitionem militum misso breui repleuit exercitum
animosq; ad tentandum de integro certamen fecit. Alij pleriq;
milites, siquae pro parte toties intra paucos dies uicta ipsdē ani-
mis quibus po. Ro. orta, eodemq; euentu pugnaere: plus octo
milia hominum caesa: et non multo minus quam mille capta: et signa
militaria LVIII. et spolia plurima gallica fuisse: aurici tor-
ques, armillaeq; magnus numerus: duo etiam insignes reguli Gal-
lorum (Moenia coepta et Cuius Maro nomina erant) eo praelio
cecidissent.] Opinor sic emendandum, Galli pleriq; milites, ijq;
pro parte toties intra paucos dies uicta ipsdē animis quibus
priores, eodemq; euentu pugnaerunt. Hoc quoq; Antoni potes
dicere te non reminisci a me in illo coetu correctum? Etenim si quis
dies unquam tibi acerbus illuxit, haud dubie is fuit, quo bis uno
in loco fuisti condemnatus: semel in eo quod emendaui cum mihi
pertinacissime obstiteres. Iterumq; dum moenia coepta pro moe-
nia capta exponebas: et nescio quem Maronem ciuem dici uole-
bas. Quumq; ego subridens dixissem, esse duo regulorum nomi-
na Moenicoeptus et Cuiusmaro, ac se delectari mea expositione,
cum quadam admiratione significasset, etiam magis quam in superiore
fecerat. Tace Antoni Egnugus, inquit, nihil uerius quam et Galli
pleriq; milites scribendum, et haec esse nomina Gallorum regulo-
rum. Non exequar quid ille etsi amicus tuus, tam ingenue liber-
tatis uir, in laudem mei adiecerit, rege confirmante: tantum dico non
modo bis te peccasse, sed accedente pertinacia etiam bis terq; re-
prehensum. Nunc, quod grauissimum est, quarto reprehendi pu-
tas quod in pertinacia perseueras, ne a me doctus uidereris: sed
o demens, non est ut magnopere doleas tarditatem ingenij tui: nam
ne Petrarca quidem ueritatem scripturae deprehendit: sed ut loco
*obscuro et * inexplorato sua nota apposuit. Quis tamen tantus*
te fu

* deplorato

te furor tenuit, ut in animum induxeris codicem regium emendatione fraudare, imò regem ipsum prodere, si modo proditio tua celari poterat? Reminiscetur ille, reminiscetur emédationis meæ, quando codicē suum leget. Fabius pater filio legatus ad Sucſulam in castra uenit: quū obuiam filius progredetur, lictoresq; uerecundia maiestatis eius anteirent, taciti nō submoventes patrē, præter undecim fasces equo præuectus senex, ut consul animaduerteret, proximū lictorē iussit, ut is descenderet ex equo in clamauit.] Vos sic emédatis, Vt cōsul animaduertit ire proximū lictorē iussit. Ego sic: equo prouectū senē, ut cōsul animaduertit, stare proximū lictorē iussit. Tum demū desiliēs: experiri, inquit, uolui ò fili satim? scires consulem te esse. In ea castra Cassius Alpinus Arpinas clam nocte cum tribus seruis uenit, promittēs si sibi præmio foret, se Arpos proditurū esse. Eam rē quū ad cōsiliū retulisset Fabius, Alpinus pro trās fuga uerberādus necādusq; uideri, ancipitis animi, cōmunis hostis: q post Cannensem cladē tanq̄ cū fortuna fidem stare oporteret, ad Annibalem discessisset, traxissetq; ad defectionē Arpos: tum quia res contra spem uotaq; eius uelut resurgeret, turpius uideatur nouā referre proditorem: ut proditis pro septemuirali iudicio esset, semperq; aliunde sentiret, infidus socius, uanus hostis. Ad Faleriorum Pyrrhiq; proditorem tertium transfugis documentum esse. Contra ea consulis pater Fabius, temporum oblitos homines, in medio ardore belli tanquam in pace libera, de quoq; arbitria agere aiebat, quum illud potius agendum atq; eis cogitandum sit, si quo modo fieri posset, nequi socij à Populo Romano desiscant: & non uocient documentum aut dicant statui oportere, si quis resipiscat, & antiquam societatem respiciat.] Opinor sic emendandum: Nunc quia res Rom. contra spem uotaq; eius uelut resurgeret rursus, uel resurgere rursus uideatur, uel turpius audeat nouam referre

proditionē: ut proditis pro septemuirali iudicio esset, semperq; aliunde sentiat. Vel proditi spoliū proinde in tali iudicio esse statuendum, ut se sentiat, uel pollicentē mobili iudicio, uel polutū uirū leuemq; & semper aliū se sentiat: infidus socius, uanus hostis; ad Faleriorum, Pyrrhūq; proditiōnē tertiu trāsfigis documentum esse. Cōtra ea consulis pater Fabius, temporū oblitos homines, in medio ardore belli tanquā in pace libera de quoq; arbitria agere aiebat: quum illud potius agendū atq; eis cogitandum sit (si quomodo fieri possit) nequi socij à Po. Ro. desiscant, uel qui desciuerunt etiā nouo metu dubitent, uel nouo metu redire dubitent. Documentum haud dicant statui oportere si quis restipiscat &c. Ne quis tamen miretur quòd multis modis eundem locum emendamus, cum uerus nisi unus esse nō possit. Nam facimus more illius apud Plautū senis, qui cōplures ex praeda seruos coēnit, unius certi postea in ijs reperiēdi gratia. Legati quoniā Siphax se Romanis iunxisset, ut potētior societate eorū aduersus reges populosq; Aphricæ esset, donec melius fore Galæ quoq; Carthaginensibus iungi quam primū, antequam Siphax in Hispaniā, aut Romani in Aphricā transeant, opprimi Siphacem nihil dum præter nomē ex fœdere Romano habentē posse.] Opinor legendū: docent melius fore.

IN LIBRO QUINTO EMENDATA.

Incusati grauitè à senatu ædiles triumq; uiri rei capitales, qui non prohiberent cōmoueri eam multitudinem è foro, ac deijcere apparatus sacrorum conati essent, haud procul absuit quin uiolarentur.] Vos, quum in regio codice foret, cum emoueri, sustulistis eam: ego sic emendo: cum mouere siue cum emouere eam multitudinem. Gnaeus Fuluius Apuliam, Claudius Nero Sueſulā, M. Iunius Syllanus creatus cōsul.] Opinor legendum Syllanus Etruriā. Testibus datis tribuni populum summouerunt: si te illiq; lata est ut sortirentur ubi latini suffragium

gium ferrent.] Vos sic emēdatis scitoq; lex lata est, quasi lex sit lata per plebiscitū. Ego sic, testibus datis tribunum populi summouerunt: sitellaq; lata est, ut sortirentur ubi latini suffragium ferrēt. Quæ sentētia talis est, sitellā allatam in qua suffragia populus de approbanda lege poneret. Solitā autē afferri sitellam quandā cū lex ferenda esset, probat Cic. de nat. deorum lib. I. Ut igitur Titum Graccū uidere concionantē in Capitolio: uidere de M. Octauio deferentē sitellā. Fit autē sitella à situla. Nā apud Plautum in Casina dicitur cōiectio sortitū in situ lam fieri. Nisi uolumus alio uocabulo emēdare, quo utitur idē Cic. ubi ait: cum L. Saturnius legē frumentariā de semisibus et trientibus laturus esset, Q. Cepio qui per id tēporis Quæstor urbanus erat, docuit senatum ærariā pati nō posse largitionem tantum. Senatus decreuit, nisi eā legē ad populū ferat, aduersus remp. eū uideri facere. Saturninus legē ferre cœpit, collegæ intercedere: ille nihilominus cistulā detulit. Cepio, ut illū contra, intercedentibus collegis aduersus remp. uidit ferre, cū uiris bonis impetū facit, pontes disturbat, cistas deiicit. Quare dubium est, an Cistella scribi possit, qd' sit à Cista. Sed quō cistula una dicitur, ita et cistulæ multæ, si eadē significantur res. Verum ne hic agamus pluribus, cistulā nunc legendum puto: si quis uolet cistellā legat, me nō repugnaturō. Cū in eo parum præsidij esset turbandæ rei causā, publicani per uacūū uel summo loco irruerunt: iurgantes simul cū populo tribunisq;.] Opinor sic emendandum. Publicani per uacuum uel summo loco uel uel summo inde cuncto irruerunt. Posthumius uadibus datis non affuit: tribuni plebis uocauerunt, plebesq; sciuit.] Opinor legendum tribuni plebē uocauerunt. Ea comitia nouus pōtiffex M. Cornelius Cethegus habuit: res ingenti certamine petiuerunt M. Fuluius Flaccus qui ante et bis cōsul et censor fuerat: et T. Manlius Torquatus et ipse duobus cōsulatibus, et

cenſura inſignis: & Licinius Craſſus, qui ædilitatem curulē petiturus erat.] Manifeſtus eſt error ex præcedēti litera t, nam tres legendū eſt, non res, quod miror à nemine animaduerſum.

Nihil unquā dicā de imperatore eo cui præſertim ſciam gratias à ſenatu actas, quòd nō deſperauerat de rep. qui poſt fugā actam niſi per omnes annos prorogatum imperium.] Vos ſic emendatis. Cui poſt fugā actam ſit: Ego ſic, quòd nō deſperauerit de rep. conſul poſt fugam actam uel proſtigata acie. Tamen tantum abſuit ab eo, ut illa ignominia tribus exercitiſus quæreretur, ut ea urbs Roma per eum exercitū qui ab Allia in Veios tranſfugerat recuperaretur.] Opinor legendum, ut ulla ignominia tribus exercitiſus inureretur, ut etiam urbs Roma &c. Fuerunt autē tres exercitus qui romp. ante hoc bellū afflixerunt, duo ad Furculas Caudinas: tertius ad Alliam. Vel ſic, ut ulla ignominia iſs exercitiſus quæreretur, ut etiam urbs Roma. Ne uē dono militari uirtutis ergo donaretur.] Tu Antoni qui te docere regē iactas, ſic cum docebas, ut mutares ergo, in gratia: neſciēs ergo ultima acuta eſſe legendum: quod ſignificat cauſam, ut apud Vergilium: — Illius ergo Venimus.

*Tum duo milia Gallorum Pœnus in tres diuiſa partes per urbem dimittit: Tarentinos & infra quā maxime frequētia.] Emendo Tarentinos & Afros q̄ maxime frequentia occupare iubet. Si quis in hoſpitiſus ciuis Romani (uacuas autē tenebat domos) nomen inſcripſiſſet, eum ſe pro hoſte habiturum.] Opinor legendū ſciebat, uel petebat, uel uolebat domos. Ex huius Marci duobus carminibus, alterius poſtea eſt * acta didici curatio autoritas euentu alteri quoq; cuius nondum tempus uenerat afferebat fidem.] Opinor legendum alterius, poſt rem actam edici cūrato autoritas euentu. Flauius Lucanus fuit caput eius partis Lucanorum, cuius pars ad Annibalē deſeciſſet, qui cum Romanis ſtabat & iam Hanno in magiſtratu erat ab ipſis*

Legitur cernebat.
* aucta declarata.

ipsis illis creatus prætor.] Opinor hic perturbatū uerborum ordinem, ideoq; sic restituendum: Flavius Lucanus fuit eius partis Lucanorum, qui cum Romanis stabant, cuius pars uel cum pars ad Annibalem defecisset. Anno autem superfluā habet aspirationem, quod non proprium nomen est, sed ablatiuus. Fideq; ab eo accepta, si Romanum ijs imperatorem tradidisset, liberos cum suis legibus uenturos in amicitiam Lucanos, dedit Pœnus in locum pacis Graccum adducturus. Magonem ibi pedites equitesq; armare & capere eas latebras ubi ingentē numerum occulere iubet, loco satis inspecto, atq; undiq; explorato, dies composita rei gerendæ est.] Vos sic emendatis: in amicitiam Lucanos, hunc deducere Pœnum in loco quo sic Graccū adducimus. Ego sic: in amicitiam Lucanos dedit ipse se illo cum paucis Graccum adducturus, illò aduerbialiter pro eo quod est in illum locum. Pugnatum tamen ut in nulla parte, duabus amplius horis, cōcitata & donec dux stetisset Romanā aciē.] Opinor legendum, etiam donec dux stetisset Romana aciē.

Aliter. onge legitur.

Et Annibal quidem haudquaquam simili sua, neque simili exercitu.] Legendum est opinor simili uia. In uastæ magnitudinis urbe partium sensu non satis pertinente in omnia.]

Opinor * pertingēte in omnia. Marcellus Euryalo recepto * pertendente præsidioq; addito uia cura erat libera, nequa abs tergo uis hostium in arcem accepta inclusos imperitosq; mœnibus suos turbaret.] Opinor una cura erat liber: uel una cura tenebatur, uel turbabatur. Accessit & ad p̄silentiam commune malum quod facile utrorunq; animos auerteret à bellorum consilijs.] Opinor legendum, accessit ad hæc p̄silentia. Itaque nonducibus facilius, quàm multitudini persuasum est: similis ne metus quidē ab Romanis ducibus erat: quippe tam paucis sibi * re * ne timerent tinuerunt. Puto legendum quod per tam paucos ibi retinerentur, uel quippe tam paucis ibi retineri.

bb 4

Emen

EMENDATIONES SEXTI LIBRI.

INde naues in flumine Vulturno cōprehensas duci gladio, quod iā ante præsidij causa fecerat castellū iussit.] Puto sic emendandum, duci ad id quod iam ante &c. Auditaq; uox Annibalis fertur, potiundū sibi urbis Romæ modo mentē nō dari, modo fortunā minuere. Etiam per melius & aliæ paruæq; res. Magna illa q; cū ipse ad moenia urbis Romæ armatus sederet, milites sub uexillis in supplementū Hispaniæ profectos audiuit. Parua aut; q; per eos dies eū forte agrū in quo ipse hæreret castra uenisse.] Regius codex habet etiam per me diuos & aliæ magnæ paruæq; res. Ego nō infinitiuū minuere penultima correpta accipio, sed producta præteritū indicatiui: nec finē superioris, sed initiuū sequētis sentētia: ideoq; sic emendandum reor. Minuere etiam spem eius uel illius, & aliæ magnæ paruæq; res. Nanq; ex Lucanis in Brutium agrū: ad fretū uero regiū se occursum cōtendit, ut propè repētino aduentu incautos oppresserit.] Opinor legendū tanto cursu cōtendit. Diē postero Hadrubal colloquio petijt, ut Romani leges cōscriberentur de trahēdis arcibus urbium.] Lego de tradēdis arcibus urbium. Silentii subito ortū est & tacita cogitatio quidnam egissent. Noui fauor plus ualuisse q̄ ratio ætatis maxime poenitebat.] Opinor legēdū quidnā egissent noui, uel quid legisent noui: nā q; fauor plus ualisset &c. Hac circūsusus multitudine similis siculis obuiā egressis: siculisq; Roman præbuit clarissimarum urbium excidio à celeberrimis uiris bello uictos accusatores in urbē adducentes. Hūc ego locum duobus hinc annis ab Iacobo Curlo rogatus ægre duobus diebus emēdare potui: emendatumq; homini tradidi cū pridie eidē petenti alterū, sed facilius emēdassē: quod cur regium codicē ex mea sentētia nō emendarit, nullā aliam reperio causam, nisi ab Antonio ne me recte correxisse fateretur impeditum. Ex quo datur intelligi acriore

acriorem esse odij q̄ amoris affectū. Citius me destructū uellet Antonius, q̄ Alfonso, Cæsare. Sic aut̄ emēdauit hūc locū. Nūc circūfusū multitudini simul & Siculis obuiā egressis potestate Romā adeūdi fecit, et nōnullis uel æmulis querimoniā præbuit, clarissimarū urbū excidio à celeberrimis uiris uictos bello accusatores in urbē adducēs. Affirmātes nō modo suā q̄sq; patriam, sed totā Siciliā relicturos.] Opinor legendū suā quenq; patriā. Pondo relinquat argenti. Qui curuli sella sederēt, eq̄ ornāmēta & libræ pōdo, ut lignū patellamq; deorū causa habere possent.] Nescio an legēdū sit salinū patellamq;. Est aut̄ salinum salis uas: ut Acerrathuris. Inde diminutiū eius salillum: quod ego Antonū docui, q̄ p̄ minuto accipiebat sale. Ipse ut ei nunciatū est æstū decedere q̄ per pisces Tarraconenses nunc leuibus cymbis, nūc ubi ea siderent uadis peruagatos per stagnū, cōpertū habebat, facīle pedibus ad murū transitū dari, armatos duxit.] Opinor scribendū. Nūc ubi ea sederēt, id est, ubi cymbæ fundū maris noctæ essent, uadis peruagatos, hoc est per ea ipsa loca ubi sedebāt cymbæ per quæ uadere pedibus homines poterant. Hic est alter locus quē Iacobo Curlo correxi.

Salinum.
Acerra.
Salillum.

HActenus Antonio legenti, etsi nō assidue, affui, quotiesq; mihi uidebatur dissentiendū, uelut in senatu quodam sententiam dixi, non quoties potui. Ideoq; pauciora dixi q̄ scribo, rem haud dubie utilē ijs qui sua Liuij exemplaria hac in parte emendare cupiāt. Cōtraxistis frontē, quia superbe loquuto irascentes, & de mea ipsius causa iudicanti. Emendabunt illi per me exēplaria sua multo fidelius, quā uos regis nostri proditores regiū codicē. Nec erubescant studiosi & liberaliter eruditi Laurentiū habere autorē. Audeo enim audeo de mea causa iudicare. Quid enim de eo, quod luce est clarius, pronūciare dubitem? An cuiquam dubiū sit uos plurima quæ conati estis emē dare nescisse? Multa à me edoctos, tamen per importunitatem

bb 5 mentis

mentis emendare noluisse: & quantū in uobis est, Liuiū uulne-
 rasse, lacerasse, trucidasse? Illud tamē dubito, an aliquid aut uos
 recte aut ego nō recte emendauerim, id quoq; quo magis irasci
 mini ac doleatis, accipite ex fiducia sui dictū, nō longe à Liuiō
 abesse, qui uerba illius ueluti in tabula colores ac liniamēta ob
 uetustatē alio uē quo casu abolita sic reponit, ut ueritatē repre-
 sentet. Vtrobi igitur arrogātia est spurcissimi delatores, penes
 me, qui ut necesse sit uere glorior, an penes uos, qui & falsō et
 cum alterius uos offensione iactatis? Aperui causam cur Anto-
 nius qui accusatoriā uitam uiuit ad me accusandū Fatuū subor-
 nauit. Nam unde hic nisi ab Antonio didicit, quid Papiæ? quid
 Florentiæ? quid Caietæ egerim: ubi ego & Antonius fumus?
 FAC. Et enim librū de summo bono te scripsisse gloriaris: qui
 quidē à patruo tuo docto homine, ut accepi, cōditus fuit: quem
 tanq̄ fucus labores apū deuorans in aluearia tua, mutatis qui-
 busdā uerbis, furtim cōiecasti: quanq̄ in furto deprehēsus es, cū
 forte Antonij Lusci qui in eo opere à patruo tuo inducebatur,
 nomen forte delere oblitus es. L A V. Habeo gratiā quocunq;
 tu istud animo facis, quōd in eis libris (sunt enim tres & quidē
 duplo maiores quā totidē tui de felicitate) nihil reprehendis,
 reprehēsurus, si meū opus esse cōfitereris. Sed hoc nō tam gra-
 tum est, q̄ illud molestū, quōd me impiū facis, qui auunculū (nā
 patruū nunq̄ habui) gloria sua fraudauerim. At quomodo istud
 probas? Nēpe quia nomē Lusci delere oblitus sum. O me non
 luscū, sed cæcum, si istud nō uidi? sed tu qui me non uidisse uis,
 nisi probes, ipse luscus fuisti & cæcus. Videamus igitur ex hoc
 codice quā iuste deprehendar. An non potuit à me Antonius
 Luscius induci, qui multos annos nō modo post auunculū meum
 fato functū, sed etiā post hoc opus à me editū decessit? Quanq̄
 quid necesse est de non deletō nomine agere, proba ab auunculo
 compositū, uel manu sua, uel aliquo teste, qui uiderit aut certe
 audie

Liuiō se com-
 parat Vallæ.

Libri de uolu-
 ptate cuius sunt.

audierit, & omnia probasti. Quid ais, si ille cuius nomē ne quēdē nosti, hos libros condidit, edidit necne? si nō edidit, unde scire potuisti ab eo cōditos? Si edidit, cur nō exhibentur, aut ubi uisi sunt indicantur? si modo credibile est editos alterius libros quēquē uelle suos facere. Adde quōd non misissem eos ex urbe Papiā Romam, ubi ille & plurimos propinquos reliquisset, & notissimus fuisset: qui nō ut nūc fuerant inscripti de uero bono, sed de uoluptate: ac dimidio quā modo sunt breuiiores. Mentior nisi titulus, qui ex duobus lineis constat, cū litera initiali cunquē principij parte maiusculis literis, scriptus est manu Antonij Panhormitæ: in quibus ut codex ipse testis est, alios colloquutores induxeram, quos postea perfidia Panhormitæ mutauit. Sic enim incipit illa narratio. Nam cum uenissent aliquando in curiam, quam apostolicam uocāt, quatuor in secretariatu collegæ, Antonius Luscius, Cactius Poggius, Melcior Scribarius, auunculus meus: quos honoris causa nomino: recepit se eō Leonardus Aretinus, tum pro legato à Florentinis ad summum pontificem missus, statimquē post Antonius Panhormitanus, qui se mauult appellari Panhormitam. Itaque non intelligo, nec cur uidear oblitus delere nomen Antonij Lusci, quod & in illa prima editione toties, & in posteriore nūquam legitur: nec quomodo potuerim obliuisci. Nam si de scriptura mea non deleui, ergo nō alterius id fuit quod remansit, sed meū: Si de aliena, ergo nihil mecum de opere illo remansit, alioqui ipsum opus pro testimonio, & quidem longe locupletiore afferres: nunc nō opus illud erit, sed litura, quod quis nisi insanus dixerit? Et quatenus nolentem me & inuitum facis impium, ueritatem aperiā. Auunculus meus in moribus quidem patre suo dignus, in literis autē is fuit qui magis officio suo satisfecit, quā ut condendis operibus uires sibi suppeterent: qui me sibi, ut ego ipsum mihi, semper anteponebat: & quo uiuēte, cōparationē Cicronis &

Quin

Quintiliani Florentiam ad Carolum misi, rem profecto quant
 ille nunquam fuisset ausurus. Itaque persuade istud Poggio, si po
 tes, qui solus ex eius collegis superest: persuade alijs, qui homi
 ninem nouerunt: persuade ijs qui Laurentianum stilum chara
 cteremque discernunt. Conuicta calumnia nostra, nunc ostendam,
 etsi satis ostendi, amborum imperitiam ea ipsa in re, in qua ma
 gnum uos creditis specimen præbere peritiæ. Nam quæ apes
 quis uel fucus tam stolide loquatur, si sermone (quemadmodum
 in fabulis traditur) uteretur, fucos labores apium in aluearia
 sua coniicere? Aluearia ne sua fuci habent? Saltem uespæ me
 * scabroni uel similem fecissetis: qui ceras imitantur et mella:
 quis tantam uerborum inscitiam satis digna prosequatur insecta
 tione? fucum et hunc unum habere fauos, habere alueum, ha
 bere aluariū, quod ex pluribus alueis constat, habere aluearia?
 Singuli apium reges singulis tantum alueis præsent: hic fucus, qui
 fauos facere nescit, non unam aluū, nec unum aluearium fecisse
 sibi contentus, si modo aut cera deuorari potest, sine qua non
 sunt aluei? aut mel, quod deuoratur ab ape uel fucō, alueis reddi
 solet. Verum me non fucum esse sed apem: uel ex hoc intelligere
 debetis, quod aculeum seu spiculum habeo, quo uos uere fucos, et
 nullo aut obtuso aculeo præditos, figo ac trucidō. Pergamus
 ad reliqua. F A C. Quod idem de Homeri tralatione effecisti: cum
 enim opus illud Latinum factum scisses Florentiæ esse, ubi iam supra
 centesimum annum est, et in Nicolai bibliotheca uisum, paucis
 quibusdam permutatis (permutatis ne dicam an peruersis?) tuum
 efficere uoluisti. Sed tibi parum est creditum, præsertim cum
 sint, qui intelligant quam minimum literarum Græcarum te
 neas. Crede mihi, crede inquam Laurenti, sunt iudices qui tuam
 insolentiam non ferent. L A V. Idem hoc, quod superius stulti
 tiæ genus, quam credibile est sperare tale furtum iri celatum?
 Ego uero nuper audiui Mediolani esse tralationem Homeri
 ad uer

Fucum se non
 esse conuincit
 Valla-

* scabroni.

Aluearium.

Homeri trala
 tionem Valla
 probat suam.

ad uerbum, eamq; barbaram: Florentiæ quoq; esse uideor au-
 diuisse: sed apud Nicolaum fuisse, modo primum ex te audio. Si
 quis tamen probare potest me aut hanc, aut illam, aut aliã ullam
 uidisse, nõ recusato quin pro te mendacissimus uidear. Sed O me-
 ri, non Homeri cultor, fac me scisse illam Florentiæ esse, fac in bi-
 bliotheca Nicolai uidisse, licet tu nõ dicas à me uisam sed scisse
 uisam: num protinus in Campania habui? acceptam? ne cõmoda
 to cum huc ueni? an per literas impetratam? quorũ neutrum fa-
 ctum esse credibile est. Vt sese refellit omne mēdacium? Saltem
 dixisses me illinc trāscripsisse: quod licet plus quã temerarius
 es, dicere non es ausus. Illud tamen audes, pauca quædam à me
 immutata: Qui scis ebric me immutasse, qui utrũq; nõ cõtulisti?
 Nec illam ad uerbũ tralationẽ inspexisti, & ais: Sed tibi parũ
 est creditũ. Quinam sunt, qui mihi nõ credũt? Cur non ij furta
 mea palam faciunt? Addisq;: Crede mihi, crede inquã mihi Lau-
 renti, sunt iudices qui tuã insolētiã nõ ferent. Ergo clandesti-
 ni isti sunt iudices, & in lucẽ prodire nõ audent, coramq; dam-
 nant insolētiã meã. Nam si propalam hoc faciũt & me præ-
 sentem reũ peragũt, quid ita quasi ego nesciam, ais: Crede mihi
 &c. Hoc ad illos dici solet qui nõ credunt. At nemo est qui nõ
 se credat accusari cum sciat. F A C. Cum in aliquo cœtu es, ubi
 nullus sit Græcarum literarũ doctus, continuo, continuo græ-
 cissas: ubi Græcus quisq; superuenerit, latinissas: ita fit ut inter
 Græcos Latinus sis, inter Latinos Græcus: inter utrosq; neu-
 ter. Peream nisi malim penitus ignorare literas Græcas, quã
 illarũ tam paruã, q̃ te sciētiã attigisse: quibus ne aspersus qui-
 dem es, ut si quis à te petat quomodo τὴν ὄν ὀν ὀν uerbũ declinetur,
 ignores. L A V. Bene facis, ut ordinẽ retroagam, quòd istud uo-
 cabulum potissimũ protulisti, quod significat uerbero. Nam tu
 uerbero es, & ego te libris his uerbero. F A C. Cuius si memini
 declinationis primũ præteritũ est ἔτυνον hoc est uerberaui
 te in

te in primo libro, alterum τέτυφα, hoc est uerberavi te in secundo, tertium ἐτετύφειν hoc est uerberavi te in tertio. Cætera non recordor. Futurum τίψω, id est uerberabo te in reliquo.

LAV. Iam uero quo te deuoues? Nam cū aut plus scias literarum Græcarū, q̄ ego, aut minus, certe plus scire dicere, nō potes. Non enim optares, si scires, et aloqui, ut uerum est, ita et ubiq; significas te Græcū nō esse: si minus, cur negas te tantum scire uelle, quū ob istud tuū qd' minus est, mihi gloriaris? Gloriarī enim in Græca lingua, est ignorationē Græci uerbi alteri obijcere. Quod cū ita sit, quod restat aliud, nisi ut tua ex lege pereas, uir pluribus mēdacijs, q̄ pilis coopertus: q me ais Græcū inter Latinos esse, inter Græcos Latinū, inter utrosq; neutrum? Cur nō potius inter utrosq; utrūq;? nimirū tūc mutus sum, nihil Græce fari, nihil Latine hircere audeo. Vides ut falsa, ut cōtraria, ut incredibilia loquaris? Eodem quoq; modo in cæteris. Etenim si inter Latinos Græcīso, nō ausus loqui de lingua latina, qd ita proximū dicebas? FAC. Si q̄s aut in cōuētū aliquo sermo habetur, cōtinuo sermonē ad laudē tuā refers, opa tua extollens, aliena deprimēs: tua solū legēda iactās, elegantiarū, inquis librū composui, in quo (utar enim ipsis uerbis tuis) sunt duo milia rerū, quæ nō erāt nota nostris, nisi ego fuissē. LA. Hæc ego quomodo dico in cōuentu aliquo? Nū in aliquo coetu Latinorū dico, an Græcorū? Certe latinorū, quorū tu unus es, qui si tibi credimus ista audisti, ut postea inquis, sæpe audisti: et coetui Græcorū, in hac prouincia interesse non potui. Tanetsi, si quis interueniat Græcus, tu me uis obmutescere solito. Vel tu ipse iudica, an tibi in istis uerbis cōstes, si modo cōstare sibi mēdax potest, q̄ ais inter Latinos, inter quos semp sum, etiā si q̄s Græcus interueniat, et iactare me, ut de lingua latina bene meritum, nec audere, nisi de Græcis literis loqui. Age uero quo pacto Græcīso? quo pacto paruā literarū Græcarū scientiā attigi, si

gi, si nec aspersus illis sum, nec primū uerbum declinare scio? Certe qui hoc declinare nescit, illisq; literis aspersus non est, huius non parua sciētia eius linguæ, sed nulla dicēda est: quomodo tu insane ais, eadē & negas, & per inuidiā maliuolētiamq; cōtraria te loqui nō sentis? cōtraria quidē, & tamen ex utraq; parte mēdacīa. Nā neq; ignoro Græcas literas, neq; illarū tm parū peritus sum, qd̄ probāt, cū aliæ translationes meæ, tum duo libri de collatiōe noui testamēti. Rursus neq; inter Græcos (ut tuo uocabulo utar) latinisso, quū hic nulli Græci sunt, nisi unus et alter, neq; inter Latinos me ostento, ut testes sunt libri mei, in quibus sanē modestus, sicut in omni uita: cū nusquam me alijs, ne inferioribus quidem præponā, nihil cuiquam aduersus: interdū in colloquijs aduersus inuidos, atq; obtrectatores, quales uos estis, plusculū mihi uendico. Nam si dixi duo milia rerū cognitione dignarū, siue (ut tu calūniaris) cæteris ignotarum, non tamē scripsi, quod fecit etiā sine reprehensione Plinius, Vingtī milia rerū cura dignarū, in ipso opere scribēs se collegisse, quæ mihi cura in rebus tenioribus nō fuit: pauperis est domini dinumerare pecus, qualis tua fuit enumerantis aliena peccata. Nam & dixisti regi, & in libris notasti numerū erratorum meorū, qd̄ ego in te, nec feci, nec uelim facere. Est enim psonamea indignū, nec possum: quia tua sunt innumerabilia peccata. Nec tamē inficias eo, ut uere, sic fortiter dixisse me, nōn ulla esse ibi cæteris ignota. Quid enim contra uos facerem malignos, & qui me ab alijs laudari nō sinitis, quemq; non uultis ulla in parte equari magnis nostræ ætatis homibus, quasi ego minus sim illis de genere giganteo? Nam inquis. F A C. Ut neminem putes præter te doctū esse? Guariniū atq; Aretiniū duo lumina & ornamenta Italiæ, num te inferiores duces? Audiui te sæpe dicentem, quum eorum autoritatem afferrem. Quem tu mihi Guarinum? quē Leonardū cōmemoras? Nā utrūuis eorū
mihi

Lib. duo de collatione noui testamenti.

mibi præferri indignor, ac moleste fero. Et ego quoq; literas Græcas, ac Latinas scio, & cū utroq; sæpe de grauissimis rebus disputavi, atq; cōtendi: qua in re illi mihi nōnūquā cessere.

L A V. Vt ita sit pessime delatorū, qui omnia in maus extollis, cur non cernis te ubiq; mendacē deprehendi, dum repugnātia loqueris? Nā ut taceā nō esse uerisimile me dicere, quē tu mihi Guarinū & c. quasi illos ignorē, & fateri me cū eis dē sēpenu-mero disputaſſe. An si me faciā nō minus doctū Guarino, Leonardo uē, cōtinuo dicam me unū doctū? cæteros indoctos? quæ ista consequentia est tam scita, Scythæ nequissime? Primū nō solo me illis præponere, opera uero nō uerba probationē faciūt: sed interdū eos mihi, imō ratiōi præponi nō fero, aduersus quos tantū mihi tribuo, quantū postulat asserēdæ patrociniū ueritatis. Nolo in disputando, quū ego ueteres pro me assero, tu uel stimulante liuore, uel in tui uelamentum erroris opponas. Hoc non sentit Guarinus. Hoccine nō animaduertisset Leonardus, quanquam semper à me his uiris honor est habitus, tum loquēdo, tum scribēdo, sicut ipsi uicissim me semper nō mediocri laude assererunt, atq; (ut fatear) amplissimis uerbis ornauerūt. Ex quo uerisimilius est, me hoc beneficiū tueri uoluisse quān perdere. Nam te mentiri, dixisse me sæpe disputaſſe cum illis, & reliqua, uel hinc coargui potest, quòd cum Guarino nunquam, nisi semel contuli, eo biduo quo Ferrariæ fui, cum illac contrahendæ cum homine doctissimo amicitie gratia transissem. Sed nimirum de his mentionem habere uoluisti, ut tibi ad Antonium Panhormitam nominandum faceres gradum, ut ipse potius sub tua persona suam tragædiam decantaret, inquiens. F A C. Antonium Panhormitam singularē poëtam, & quo magis uiterandus es, optime de te meritum, à rege, atq; ad eò ab hominibus præstantissimum iudicatum, & in magno honore habitum, irrides ac despicias. L A V. Ego uero non tam irrideo atq; despicio

Panhormitæ
lugillatio.

despicio, quàm detestor atq; abominor, qui quotidie neq̄tia proficit. Nam q̄ ais de me optime esse meritū, nullo alio poteris argumēto probare, quàm q̄ quū amici essemus, solebat prædicare, se quidē ceteros omnes docuisse, à me autē esse doctum: quodq; quū publice cōductus rhetoricam legerē, amicitie potius, quàm discēdi gratia (sic enim interpretor) annū. Et eo amplius quoad fumus amici, meus fuit auditor, licet me plus x v. annis sit natu grandior. Verū hæc omnia sua in me beneficia noua proditione fœdauit, perstrictus fulgore famæ, qua ob opus de uero bono p̄ hominum ora celebrabar: quam iniuriā alijs postea cumulauit, et cumulat. Etiā de te querimoniā affers, inquiens. F A C. Me uerò, ut etiā de me aliquid dicā, qui nullā tibi iniuriā fecerā, quod sciā, cōuicijs insectaris, minutissimū appellans inter minutissimos. Fateor me quidā corpore minutū esse, te uerò ingenio animoq; et cerebro diminuto. Vt de me etiā (inquis) aliqd dicā. L A V. O uere cerebro diminuto, totam hęc quatuor inuectiuarū, quasi totidē uentorū procellā, propter hęc uerborū contumeliā exciasti: quā contumeliā, tu conuicia uocas: ego probaui leuissimam propulsationē esse atrocissimæ iniuriæ. Vt etiā aliquid de me dicam uelis nolis, nullā tibi factā esse, nisi hęc, licet tua p̄fidia expressam cōfiteris, iniuriā. Nā cur ceteras non exequeris? Cur omnittis, ne saltē uidearis, iniuste mihi tantopere irasci? Vt etiā aliquid de me dicā, hoc aliqd nihil est, ut ille apud Terentiū inquit: nec aliud, quàm indicium te pro alijs, nō pro te defendendo in aciem descēdisse. Vt etiā aliquid de me dicā. Nimirū hoc grauissimum esse debet, de quo solo tacere nequisti. Atqui id ita leue est, ut te homine leuissimo, prope sit leuius. Quare cū tres sint in iure ciuili capitis diminutiones, quartam, si per iuriscōsultos licet, addamus, quæ sit plus quàm maxima, appellemusq; cerebrosan capitis diminutionē, propter Barptolomæū Fatuū, qui ut Calphurnia improbissima foemina causam dedit. F A. Repastinationē diale-

Diminutiones
capitis.

Dialectica
Vallæ.

cc

ctice

Etica & philosophiæ edidit, quæ Laurétiana appellatur, quæ anteponēda est omnium dialecticorum & philosophorum scriptis. L A. Si istuc ego scripsi, quin locū pferes? dixisse autē quo me teste cōuincēs? Idē de cæteris locis, ubi nullo testimonio niteris, dictū sit. F A. Sed dic quæso? Vnde istas disciplinas didicisti? Num ab his quos damnas? an à te ipso? Si ab his quos uituperas, at tibi turpe est eos cōtaminare, à quibus didiceris. Si nō, sed à teipso, & sine præceptore (ut ipse prædicas) sciētia tua ista nulla est. L A. Merito tu, merito me, ut parum dialecticum insectaris, qui ipse tam dialectice colligis. O patronū dialecticorum philosophorumq; singularē: Quis sutor piscator ue, unquā ita ruditer interrogauit, an quis disciplinā, quā tradit ab eo quē uituperat ac dānat accepit, aut à quo præceptore didicerit is, quē prædicare ait se non habuisse præceptorē? Quis item piscator sutor ue diceret, meas disciplinas esse laudandas, quippe quas didicerim ex ijs quos cōtinere turpe sit: & mox disciplinas ipsas nullas esse? Iam uerò quæ cōsequētia, quicquid sciētiae ab alijs nō accepi, id protinus falsum ac nihil esse? Ergo qui ex se ipsis tot scientiarum præcepta pepererūt, ij omnes, aut nihil, aut falsa preceperūt? nisi illos uis fuisse hoīes, me simiā esse. Quæ itē cōsequētia, quia neq; ex ijs quos dāno neq; ex me ipso didici nō esse aliud, unde potuerim discere, hoc est nihil esse tertium. Certē maximā partē rerū quæ illis à me traduntur, ex ijs scriptoribus didici, qui multo sane plures sunt, quos pbo & laudo. Sequitur. F A. Librū de summo bono cōscripsi: quo nihil est scriptum hac nostra tēpestate illustrius, alia insup multa effeci, quæ summo sint usui semp, non solū mediocribus, sed etiā doctis hoībus. O elegātissimū elegātiarū scriptorē? q̄ cū ipse, nec dicere, nec scribere eleganter scias, tamē de elegātia tradere præcepta audeas. Repastinationē logicæ & philosophiæ cōdidisti, nomē mehercules opi cōueniens: tu enim, quū arator magis quā orator sis, logicā itidē, ut uitē repastinari putas. In

fit. In qua quidē tot peccata abs te cōmissa audio, ut plura propè errata insint quàm uerba, quāquā siqua sunt quæ laude digna uideantur, aliena sunt oia. Librū de summo bono te scripsisse gloriaris. Vel hic locus documēto est, quàm discerpta sit, quàm dissipata, quàm delira oratio. Reperēs eadē & inculcās interiecto spatio, & quæ texuit, retexēs: ut eā quēadmodū est apud Persium, Nō sani esse hoīs, nō sanus iuret Orestes. L A. At aratorē me uocatis: hic locus est Antonij Panhormitæ, qui scripsit in Antonium Raudensem, Non erit orator Rhodus, arator erit, mutuatus ex meo quodam carmine, sicut ego Ciceronis dictū, quod carmē neminē uero noīe perstringit, argutiæ tantū causa compositum:

Non est cur doleas, quòd quæ uis Aeole habere

Cumc̄ta nequis: cumc̄ta nam quis habere potest?

Non potes esse bonus pictor, potes Aeole pictor.

Non eris orator magnus, arator eris.

Ciuii uel pontificum, non Aeole iuri

Sufficis: at iuri sufficies patinæ. Et insequētes deinde uersus.

Ergo logicam quasi uineam repastinari dixi, uos quid pastinare sit ignoratis. Certe hoc loco, haud probe mentionem uitis fecistis. Cum bobus enim & aruis rationem habet arator, non cum uinetis ac arbustis: Cereremq; magis, quàm Librum uestrum colit. Taceo (quod superius docui) aratoris non oratoris esse, identidem pro itidem ponere. Sed ut ad tua Barptolomeæ obiecta respondeam, illas de me prædicationes inuidia tua te cogit dicere, ex meo nō ex aliorum ore solcre prodire. Verum ex quo audis in illis de dialectica libris, tot errata inesse, quis est qui me uel in uno gloriatur à se conuictum? F A. En gloriaris inquis, & ne accusatus quidem isto uitio temperare potes. L A V. Ita sane, sic alibi soleo uestro iudicio ex iactantia laborare. Tua peruersitas tuq; simulum imponit mihi, me, ut Eschines & ceteri inuidi Demosthenem se laudandi, necessitatem. Neq; uero

cc 2 ita effu

ita effuse me laudo, ut tu criminaris: attamen si rumparis, attingam unum laudis meae testimoniū, quale Tito Livio contigit: ad quē ob admirationē ingenij uisendū, nobiles quādam ex ultimis Galliarū & Hispaniarū finibus (si Hieronymo credimus) se cōtulerunt. Nā Plinius filius in ea epistola, unde nōnulla in suā uidetur trāstulisse Hieronymus, Gaditanū quēdam fuisse dicit. Siquidē ex urbe Ferraria perdoctus quidā Neapolim (res est minime obscura) non regionis ex omni orbe terrarum antenissima, nō urbis celeberrime, nō regis illustrissimi, sed uidendi & alloquendi Laurentij gratia uenit: quum propter alia opera, tum uerō propter hos ipsos dialecticæ & philosophiæ libros. F A C. Et quanquā ita sit, tanta est in te pudoris inopia, ut Græcorū ueterum more, de quacūq; materia & sciētia te in publico disputare uelle aliās proposueris. L A V. An hoc idem est & illud? in quo se iactat Panhormita, nullū genus esse libidinis, quod ignoret. Ceterū ea quæ tu ex tua cōsuetudine, tuāq; natura mentiris fuisse tam multa, nō iactantiæ, sed retundendæ inimicorum meorū impudentiæ proposuisse me, testis est libellus meus ad summum pontificē scriptus, qui à plurimis transcribitur. Etiam facetus esse uoluisti Iuuenalis uersibus. — crede, quid illum

Esse putes? quemuis hominem secum attulit ad nos,
Grammaticus, rhetor, geometra, pictor, alyptes,
Augur Schenobates, medicus, magus, omnia nouit.

His uersibus cōtra pluriū artiū peritos, in suæ impitiæ uelamētum Antonius uti solet. Hoc solū de se ausus dicere, poëta sum, qui qualis poëta sit, hinc datur intelligi, q̄ uersum poëtæ male recitat in uerbo geometra spondeo in trocheū mutato: sequitur.

F A. Quid illa tua in disputando ptinacissima cōtentio? quæ tāta est, ut nullis unquā rationibus te uinci sinas, nusquā alicui cedas, oēs mortales te uno uirtute & sapiētia inferiores ducēs. L A V. Crederent tibi fortassis aliq̄ me in disputādo ptinacē esse, nisi te
hac ipsa

hac ipsa in re, aduersus me, pbasses fatuū esse. Pertinax in disputando ego sum? si aduersus te me talem uis esse, nō est pertinacia aduersus fatuos, sed fatuorū: qui cū rationis sint inopes, nō possunt à susceptis persuasionibus, ulla ratione uocari: sin aduersus alios, ipsi nihil tale subiiciunt. Certe rex eisdem illis diebus (testor Ioānem Vlcinam, primum secretariorum, qui mihi pro leto quodā nuncio retulit) apud multos hanc mihi laudē dedit, me nō minus leniter, placide, moderate, quā docte ornateq; disputare: quod ut passim glorier, non magis à maioribus habeo, quā à natura, ut ex ipsa mea, & oris, & sermonis uerecundia (quod secus in uobis est) apparet. Quid enim uultu & sermōe Panhormitæ impudentius? quid tuo durius? Sic ex ipsa quoq; uoce, Nā quātum tua est absōna & amara, Panhormitæ ingrata & sordida, tantum mea (ut alij mihi narrant) dulcis, mansueta, uocalis: tu ut semper es contentiosus & pertinax, talem te ostendisti. Tu cerebrosus, inops rationis, & mentis. An tu compos mentis es? qui de pertinacia loquutus, tanquam diuersam rē subiungis? F A .

Quinetiam si intelligis alienam sententiam meliorem esse quā tuam, tamen ea est pertinacia tua, ut malis in opinione tua impudentissime persistere, quā errorem tuū, atq; inscitiam cōfiteri.

L A V . Facis ut amicus quidam tuus solet, qui in iurgio statim ea crimina, quorum sibi conscius est, alteri obijcit, ne postea sibi ab illo obiecta credibilia uideantur. At quā belle subdis uerba Ciceronis? Quod quidem à sapientia disidet plurimum. Quia quis possit in hoc propter similitudinem decipi, quod Cicero de uitio dixit imitante uirtutem Fatue: qui eo usq; uesaniæ progrederis, ut ne alienissimis quidem obijciendis temperes, inquens,

F A . In æde sacra libellum Græce scriptum legis spectante populo, ut uulgò græce doctus esse uidearis. L A V . Ita opinor, ritu sacerdotis in omni conspectu lego. Vide quā spectante populo, cum ne tu quidē inspexeris. Nam latine quoq; scriptus est, quod

non facit idē in eodē in templo cōmunis amicus Michael Palma
 præceptor Panhormitanus, quod nō ex eadem insula uir nobilis
 Lodouicus Sicanus in eodē libro. Est autē psalterium quod ne-
 mo latinus sine mediocri saltē græcarū literarum peritia intelli-
 gat, quæ causa mihi est, ut dum oro sciā quid loquor. Atq; utinā
 hebraicam linguam planē noscerem, ut secundum hebraicam &
 ueritatem, & uocem psalmos edicerem, & quidem in edibus sa-
 cris: Nā ubi cōmodius? num Panhormita melius? qui nunquā ad
 eucharistiam mouere precationibus labia à diligentibus notatus
 est: raroq; caput adaperire, quanquā si fas est, in hoc accipienda
 excusatio, ne caluitium puellis, quarum se amatorem facit, osten-
 dat: quarumq; si quid apud se orat, hoc solum deos deasq;, &
 præcipue Venerem orat, ut lepidissimam quāq; & (ut eius uer-
 bo utar) maxime mollicellam conuertat in pusionem: quod apud
 poëtas Teletusa de filia nuptiarū die dicitur impetrasse. Quid ni
 credam hoc cum orare, qui ait hoc posse cōtingere? Multas enim
 puellas in mares esse mutatas, qualis nuper Caieta illa incuria
 eius, quam & ipse noui, quæ post xii. annū, quā nupserat, re-
 diit in marem. Talem uxorē, si qua fides iurāti est, longe habere
 mallet, quā quālibet aliam. Atq; post multa redis ad impuden-
 tiam inquiring, F A C. Quāta uero impudentia sis, quāuis ex su-
 perioribus satis declaratū sit, atq; omnibus notū, tamen hoc unū
 abunde testatur, quod quāuis sæpius apud regem, & alios ple-
 rosq; clarissimos uiros tuorū pueriliū, circa latinitatem errorū
 cōuictus fueris, tamen non crubescis quotidie, eodē reuerti, &
 de his quæ leguntur disputare, cum magno astantiū risu, quorum
 alius te ut imprudentē, alius ut impudentē, alius ut temerarium,
 & insanū increpat, foemina impudicæ per similes, quæ amissa se-
 mel pudicitia, ore (uti dici solet) pro clypeo utitur. Nec mirum:
 Nam quis peccandi finem posuit? si quando incœpit Eiectū semel
 attrita de fronte pudorē, ut ait Satyrus nosler. L A V. Hæc tibi
 distatit

Psalterium.

Panhormite
 impietas.
Libido.

Puellæ in ma-
 sculos mutatae.

dictavit Panhormita, nā tu uix quater illi auditorio affuisti. Nec tu Calliopius in publico recēfens, quæ domi poëta composuit: Sed quis cōuictus sit imperitiæ, et quantum mihi rex cū cæteris tribuat, hoc tēpus indicio est, quū nullus sit dies, quo non rex spectante procerum cœtu, dictante me scribat in libro illo de uocabulis, quod cōprehensorium dicunt, aliquā uerbi significationē? C omprehensio-
rium. interdum deleat aliquē ab alio male descriptam, uel emendet, uel illustret, quod illi adeo iucundum est, ut nolit ab alio, quā à se scribi quū doceo. Et cum hæc ita sint, tamen omnem pectoris tui nauscam in me nauscaris, et uomis, facisq; me impudicæ foeminae simillimū, qui utinā minus quā sum uerecūdus essem: etiam usq; ad gestum corporis me infectaris inquiens. F A C. Sed desinam hoc loco plura de utiis tuis dicere, quæ quidē ipse corporis motus clare indicat, arrecta cœruix, lingua loquax, gesticulatrix manus, gressus concitator. L A V. Nunquid erectam habere cœruicem motus est corporis? aut linguam, loqui? Quando unquā sapere disces Fatue? ideoq; ut à fatuo obiecta refellere super sedeo. Et si credo, ita et manus, et gressus, et totius corporis mei motum habere, ut præ me feram uirilem dignitatem, ut tu quandam ex omni parte præfers libertinitatem: Satis est, quod obijcere nō potes, illos Panhormitæ gestus (si gestus uocari debent) motum quēdam linguæ, qui impuritatem mentis indicat, etiam scorto pudendum, aut lenoni: aut insanationem, ut deformissimam ita creberrimam, qua nescio quod fastidium, apud eos quibuscum loquitur parit, ut semper intra nares, quod eas intersepia, aliquid sordis habere uideatur. Ex alijs quoq; conflare mihi conarum inuidiā inquiens. F A C. Priscianum grāmaticæ autorem nescisse grāmaticam arguis. Itaq; in cæteris facis, ubi nactus es aliquā reprehensionis ansam, totū ibi uas cecidisse existimas. L A. Id quoq; falsō quæreris. Nam quia fateor illū aliquando errasse, interpretaris à me dictū, eum grāmaticā ignorasse. At quomodo

probas? F A. Cuius plusquàm ducentos errores gloriaris. L A.
 Si istud uis me scripſiſſe, palàm mētiris: ſi dixiſſe, mētiris qui-
 dem, ſed minus. Verū eſto ut dicis, et ſi ego nō numerati eius er-
 rores. Num (ſiquādo hoc uel apud amicos familiariter, uel apud
 inimicos irate dixi) pro ita magno crimine habendum eſt? cū in
 illorū ſcriptis cū reprehenderim? An uereat uictoriae meae facere
 mentionē, ſi toties ita robuſtū, itaq; exercitatum athletā genero-
 ſe inuadere auſus ſim, tam ſtrēnue fortiterq; pſtrauerim? Itaq; nō
 quòd glorier, ſed quòd falſò (ſi falſò gloriòſior) criminarer. Et tamen
 o uacuum caput, quāto aliud eſt, dicere multis in locis à me
 reprehensum, quā grāmaticam ignoraffe? nō eſt meum tam in-
 conſiderate, tam ſurioſe loqui: ſed tuum, qui mihi ob pauca quae
 putas in me peccata, iſtud obijcis, inquit. F A. Cum tu ipſe (ut
 paulo ante oſtendi) grāmaticam ignores. L A V. Non pudet te
 ſerabestia qui barbarior ſores, niſi legiſſes elegātiās meas, igna-
 rum me grāmaticae appellare, & hoc aduerſus elegātiās, quod
 ſequitur aduerſus opus nondū editum primae noſtrae controuer-
 ſiae ſeminarum. F A. Et Ciceronē eſt cuius cerebro eloquētia na-
 ta dici poteſt, ut eſt Iouis cerebro Mineruam illā aiunt, in tradi-
 tione praeceptorū artis multos errores cōmiſiſſe praedicās, qui
 etiā in eum impudenter auſus eſt inuehi, L A V. Voluiſti imitari
 uerba quae de Platone & Ariſtotele uelut parente philoſophiae
 dicuntur, ſeruntur quidē eſt ſingulariū uirorū capitibus, ſic nata
 eſſe ſcientiae, ut Minerua autor artium nata ex capite Iouis. Et
 ut fertur uulgò, Bacchus ad femur Iouis aliquādiu alligatus co-
 aluiſſe: ſic aiunt Bacchum tuum ad Panhormitae femur aliquādiu
 coaluiſſe: ſcis quid loquor. Verum ut tibi reſpōdeam, ubinam Ci-
 ceroni detraxi? An quòd in libello, quem tibi oſtendi, nondum
 edito ubi parcius de loco quodā rhetoricae diſputaui? Sed tu ubiq;
 non modo in maius extollis omnia, ſed etiam mentiris. Ego in eo
 opere uolui probare Ciceronē, nondū ſenem in proœmio quarti
 libri

libri ad Herennium, quo ab omnibus Græcis rhetoribus dixisset, Isocrate, Aristotele, Theophrasto cæterisq; à se quoq; senè disfidere, qui in reliquis artis rhetoricæ libris, nec facit idem, nec præcipit. Præterea à Latinis uniuersis, & q̄ ante ipsum, & qui postea fuerunt, in quo modestiam meam, licet uideas uir immodestissime, quòd non mea persona, sed illorum ipsorum, quorum causa loquutus sum. Alterũ libellum, quẽ per eosdem dies ostendi differens, ut es incompositus Græcos interponis ad dialecticãq; reuolueris: inquis enim. F A C. Aristotelem quoq; petulantissimis uerbis lædis, quẽ dialecticæ nescium fuisse dicis: quam quidẽ scientiã ante omnes quas tenuit, & de quibus tradidit, sciuisse dicitur. L A V. Cur non igitur ò onager aliquid ab eo dialecticæ degustasti? quomodo ille scientiã tenuit, quã nõ didicit? (ea enim tenere dicimur quæ sumus edocti: Aristoteles autẽ scientiam hæc edocuit, non didicit) & tu putas eum abs te laudari: licet non ignoro quis te ista uerba docuit: & me insimulas, tanquã Aristotelem dixerim huius artis ignarum, ut quẽ ei preponã. Vbi ego istuc aut scripsi, aut dixi? quod sicubi ab eo dissentio, quanquam à Latinis magis dissentio, cum nostra à Græcis plurimũ dissent, id protinus perinde erit, ac si dixissem eum scientiæ huius ignarũ? An aliquid mihi post illum scribere non liceat? Cur tot libri, uel nunc ab eruditissimis scriptitarẽtur, uel à ueteribus eruditissime scripti sunt, præcipue Græcis, inter quos Chrysippus, quẽ Stoicorum porticum fulcire dicebant? Nam nunc non extat, tam enucleate conscripsit, ut pleriq; negent, si Iupiter cæteri; dij in cælo dialectice loquerentur, eos aliter quã ex Chrysippea dialectica loquuturos: Redis ad Latinos, & ad eum quem modo dixi libellum. F A C. Nec Liuius quoque pepercisti, eum nescio quam historiam de Tarquinij, non satis scisse deblaterans. L A. O' rabiosam caniculam, nusquam an uerum loquaris consideras, sed id demum quòd ardua aggrediar criminari, & (quod tur-

Chrysippi dialectica.

Liuius lapsus.
Historici men-
tiuntur omnes.

pius est) conaris bonas (ut significas causas) non rationibus, sed conuicijs defendere. An uidetur tibi fieri non posse, ut in historia Liuius lapsus sit? Tacebo de reliquis, Audi quid in Aureliani uita scribat Flauius Vopiscus. Neminem scriptorum, quantum ad historiam pertinet, non aliquid esse mentitum. Proderem in quo Liuius, in quo Sallustius, in quo Cornelius, in quo denique Trogus manifestis testibus conuincerentur. At forte mentiri uoluerunt, id ego non puto: ibi certe mentiri Liuius noluit, ubi notatur à Seruio dicente: Nam quod Liuius dicit de Albano rege Tyberino Tyberim dictum non procedit, ideo quia etiam ante Albam conditam Tyberis dictus inuenitur. Cur non idem mihi, quod Seruio licet? Non debes igitur, uir deterrime quod mendacium in Liuiio deprehendi, audaciam carpere, sed ingenium admirari. Ego quem debui honorem habens, ut graui, ut eloquenti, ut prudenti historico, colligo non habere exitum eius supputationem, ut superbus Tarquinius, Prisci filius fuerit, ac præter inexpugnabilia quæ illic attuli argumenta, hoc testimonium, cuius mihi illa scribenti non uenit in mentem, adijcio, quod et illic adijciam, Lucium Florum, qui Titi Liuij abbreviator putatur, simpliciter tradidisse Superbum Prisci nepotem, quæ multorum ante Liuium fuit opinio. F A C. Boëthium quoque eruditissimum uirum mordere ausus es: illum de prædestinatione male sensisse arguens. L A V. Laudes meas mutas in crimina. Nō est mordere contraria scribere, sed inuectiuas, ut tu facis. Quisquis enim post alios scribit, necesse est aliquo in loco dissideat ab illis. Alioqui non esset causa, cur scriberet. Itaque nihil interest, an contraria Boëthio differuerim, sed an ueriora: quod si per te ipsum dignoscere non potes, ab ijs querito, qui libellum meum, etsi diffidatis, literis aureis scribendum prædicant. Nec auribus meis blandiuntur, quippe quum sint ex eis, qui me nec colloquio, nec epistolis, nec aspectu notum habent. Cogis im-

probe

Lib. de præde-
stinatione,

probe calumniator me de ipso prædicare, ut Aeschines Demosthenem, nulla alioqui de laudibus suis, uerba facturum. F A C. Nec iurisconsultus abstinuisti. L A V. Elegantiæ meæ testimonio sunt, eos quantopere laudarim. In cuius operis calce, cum uiderem, inter hos quibusdam uerbis finiendis non conuenire, aut eorum aliquem ab alio autore discrepare, quid de hoc sentire sententiam tuli. Magnorum enim uirorum est, qui plurima uiderunt, & acriter examinarunt de sui similibus, atque adeo maioribus pronuntiare: ut nihil apud eos plus polleat, quàm ueritas & officium. F A C. Bartolum uirum sapientissimum existimatum incesseris, ius ciuile male ab eo interpretatum asserens, in quem cum inuectiuam quandam Papiæ edidisses &c. L A V. Inuectiuam appellas? quis ferè nisi aduersus uiuos inimicos inuehitur? Nulla inuectiua moribus parcat, quid ego in mores Bartoli dixi? aut quod illius mihi odium, cuius studiosissimum scirem fuisse parentem meum, utriusq; iuris antistitem, & consistorij apostolici aduocatam? Non est inuehi, si non patior eum cum contumelia aliorum nimis effuse laudari, quale quiddam nunc abs te fit, qui tanquam Socratem, aut Censorium Catonem uocas, omnium iudicio sapientissimum. Etenim illi (de quorum reprehensione scripsi) Ciceroni ut loquaci, & uerborum non rerum amatori Bartolum præponebant, eumq; miris laudibus ferebant, quos ut confutarem, libello ad amicissimum, ac facundissimum iuriscōsultum Catonem Sancium scripto, probaui Bartolum longe abesse à facultate ueterum iurisconsultorum: quòd nequaquã ijs doctrinis, quæ humanitatē informarent, ut illi, fuisset excultus. Quem libellum cum Ferrarian ad Guarrinum misissem, ut ille mihi uerbis quorum superius memini rescripsit. Laurenti Laurea, & Valla Vallari corona ornandus es, ut uersu Vergiliano: —Manibusq; meis Mezentius hic est. Et tibi meo Bartolo non Bartholomæo murū uidendo in Bartolum

Valla pater iuris utriusq; antistes.

Libellus in iuriscōsul.

Quodlibet.

tholum attingere audeam, qui iuris cōditores, si tibi credam inuadam. Quid enim criminis est? si quid tale dicam, nec Bartholū, nec Accursium ceterosq; iurisperitos intelligere, uel uerbū aliud quod, utputa Q V O D L I B E T, quod ipsi accipiunt, pro unū quodq;, cum sit unum quoduis, ut in illo loco institutionum, Si illud & illud factū, omnibus parendū est: si uerò separatim, uelut si illud, aut illud factum erit, cuiuslibet obtemperare satis est, Vel totam sententiam, licet & hoc uerborum ignoratione contingat, ut edictum illud prætoris: Glandem quæ ex illius agro in tuum cadit, quo minus illi tertio quoq; die legere, aut ferre liceat uim fieri ueto. Glandis nomine omnes fructus continentur &c. Hoc est, ut duæ partes sint illius in cuius agrum * Glandis cadit, tertia illius ex cuius pendet agro. Est enim Q V O Q V E nomen, non coniunctio ut in elegantijs latius. Ecquum speras me damnatum iri, quod Bartholum impugnassem? En plura addidi mea sponte eius generis crimina. Hæc apud recta iudicia laudem merentur, non uituperationem: quo magis stultum est, quod ais, F A. Ab ijs qui legibus operam dabant, discerpius fuisses, nisi te templo quodam elapsum, & mori uelle clamitantem, Antonius Panhormita eius intercursum ex illorum manibus eripuisset.

L A V. Antoni miles gloriose, qui tam impudenter te iactas asidue. Ego hoc feci? Ego illud dixi? An non mihi & Catoni tunc inimicus eras, & ad nostrum usq; discessum fuisti, quod si istud uerum esset redissimus in gratiam: an tu maioris, quam ego autoritatis? imò ullius? An non illa certatio fuit rectori iuris studentium, cum rectore philosophantium, quod ægre ferret illum, cum omni caterua philosophorum complectentem me, quasi posthac suarum partium futurum, quam diuersam factionem scripisssem, & ipsis insultantem. Nam tu quid ibi facere poteras, nisi dolere tanti me fieri, ut quod hostem philosophorum me appellauerunt, hi iam nulla de me accepta satisfatione, quod à se tran

se transissem triumpharent, alteri sic ægre ferrent. Nebulo, se=
 data illa rixa, quid amplius sequutum est, nisi alterius partis taci=
 ta indignatio, alterius aperta lætitia? At quàm uenuste, cum hoc
 dicas, coheret oratio? Nã quisquis lapsus è loco est, is eripi qui
 potest? aut quomodo in rerum naturam cadit, quèquã clamare se
 mori uelle? Tu, tu ne moreris clamaſti, cum propinquus tuus stri=
 cto te mucrone sequeretur in spurcissimo & impiſſimo scelere
 deprehensum, prout in carmine in te composito narratur? F A .
 Augustinum siue Hieronymum, quibus nihil habet religio no=
 stra præstantius, carpis: nec uerbis modo, sed etiam scriptis, er=
 ratum à se distitans. L A V . Satis planè fateris accusare te, quæ
 ignoras, dum ais, Augustinum siue Hieronymum: nimirum eo=
 dem errore eademq; stultitia, qua pro Augustino, apud me Hie=
 ronymum Africanum aiebas & barbarum. Ignoras utrum car=
 pserim, & quo audes ore carptum à me affirmare, & cum al=
 terutrum carptum significes, tanquã in utroq; id fecerim accu=
 sas, in meq; refundis quod tuum est, sicut ostendis? F A C . Au=
 rum geris omni uerecundia abiecta, cur? an quia eques? dic à
 quo principe, aut à quo rege in equestrem ordinem relatus sis?
 An quia iuris ciuilis, aut pontificij, aut physicæ doctor? ede
 ubi doctoratus insignia acceperis? à quo collegio? quo tempore?
 quibus præsentibus? L A V . O impudentiam Panhormita tuam
 singularem, qui tuam culpam transfundis in alios. Ais te iuris ci=
 uilis doctorem, & ita in literis scribis, qui nihil ex iure ciuili no=
 ſti. Sed à quo collegio adoptatus es doctor? An à Senensi? at ibi
 composuisti Hermaphroditi librum, non ius ciuile didicisti. An
 à Bononiensi? At illic composuisti alterum, posteaq; cum ma=
 gna pompa, per imaginem tuam concrematus es. An à Romano?
 at ibi te nisi pro puerorum mangone nõ norunt. An à Papiensi?
 aderam, cum longe abesses ab ista spe doctoratus, quo tempore
 à Guarnerio Castellono, quem dignitatis gratia nomino, quum
 se pro

Panhormitam
 non esse iuris ci=
 uilis doctorem.

* se pro legato ducali Parmam ad Sigismundū imperatorem con-
 ferret. Impetrasti, ut te secum duceret, & rescriptum obtineres,
 quomodo poëta declarareris, quasi sic poëta fieri possint, quasi
 ulla inuentus poëta prerogatiua: quasi sic iuris doctor sis, esse-
 ceris generiosius. Marianus Senensis circulator, qui ab eodem
 Sigismundo, non clanculum, non per rescripta (ut uestris uer-
 bis utar) in equestrem ordinē relatus est. Cur ergo tu Panhor-
 mita aurum gestas? cur non postquā istam dignitatem, si qua e-
 rat, amisisti, utpote bis publice concrematus: & ab rege ob cri-
 men peculatus à collegio summariorum summotus, aurum non
 deponis? nisi quia ius gestandi non amisisti, quod nullum habes:
 & postea à me queris, cur ipse gestem? cui si cetera deessent,
 certa collata sunt ab rege modo omnium artium liberalium, ac
 utriusq; uaris ornamenta, literis ac aureo sigillo munitis, etsi
 scio gestandi auri usum nulla auctoritate introductum. F A C. An
 uerò quia olim Caietæ in conuiuium cum inusitata molis peregri-
 no ariete clypeo pugnans certasti? honesta profecto ratio, cur au-
 ri usum tibi licenter assumere debueris. Est enim facinus uiro
 graui, & erudito dignum: hoc idem saepe factitauit Hercules.
 L A V. Non pudet te ineptiarum leuissime Panhormita: quis
 hoc nouit? quis audiuit Caietæ? quod quia obscurum est refe-
 ram, & licet res minima sit, & quam ridens praterire possem,
 tamen deus me nullius uoti compotem, semperq; calumniantibus
 obnoxium reddat, nisi rem gestam recenseam. Ante octo ab hinc
 annos constitueramus aliquot uiri in hortis Caietæ suburba-
 nis, propter anni tempus, septimoq; die, qui Dominicus erat,
 in orbem conuiuium struere. Nicolaus tunc principalis illius oræ
 præses, qui Siciliæ quatuordecim annos pro rege præfuerat, Ia-
 cobus Amigo questor, seu thesaurarius regius, Antonius Mon-
 cada, comitis Caletenosecæ Frater, Petrus Marinus qui nu-
 per Strategus Salernitanus fuisset, Petrus Castello iuris ponti-
 ficij

Conuiuium &
conuictores.

Quæstor.

Strategus.

ficij consultus, & Nardenfis archidiaconus, Moyses Iudeus
 ex urbe Messena regius Medicus : Ego & Antomus Panhor=
 mita primo conuiuium, eodemq; ultimo (nam aduentus infantis
 Petri rem interrupit) secundum coenam cum famuli ludere coe=
 pissent cum Ariete, qui praesidis erat, quiq; eum passim comi=
 tabatur, praeses ipse, ut grauis, & etate iam affecta, ita comis,
 & post opiparam coenam hilarior, coepit hortari conuictores
 nunc uniuersos, nunc singulos, ut incurrentem & ipsi Arietem
 scuto exciperent, & eum uehementius ut ignauos obiurgaret,
 sicut erant uinolenti, cum risu à primo scutum capitur. Aries
 ut praetendi scutum cernit, retrogradiens, ut moris est, quo ua=
 lidior incurset, sese recipit. Haftenus illis sufficiebat audacia,
 irruentemq; Arietem relicto scuto deuitabant: & quum à praes=
 fide reprehenderentur, & pleriq; animarent, aut conuicium fa=
 cerent, omniaq; cachinnis ac uocibus streperent, scutum resu=
 mebant. Sed semper sui similes erant, solus Antonius & Moy=
 ses duo Iudaei non propter ignauiam, sed ne infames (ut reor ex
 iure ciuili) uocarentur, si ad bestias pugnarent, scutum nõ atti=
 gerunt, tametsi non deerat qui cauillans hos duos Moysen &
 Aaron fratres appellaret. Hic quid me facere cõuenit, qui praeter
 unũ Antoniũ Moncadam essem omnium natu minimus. An hor=
 tante praeside, & se iureiurando ab eo ludicro cessaturum negan=
 te, si per etatem liceret, alijsq; incitantibus certamen detrectarẽ,
 & tertius numerarer Hebraeus? Sumpsit igitur scutiũ citius, uolẽs
 quãtũ uis incursum ac casum, quã illã cõtumeliã pati. Excepi
 itaq; impetũ beluae, quandoquidẽ ab hoc cogebat, ita strenue, ut
 me aries loco nõ mouerit. Iterũ iubentibus, atq; hortantibus o=
 mnibus, ita excepi cornua, ut subducto ad uehementiã ictus sini=
 stro crure p̄tinus in Arietẽ pcubuerim, ac surgens praepudore,
 nã tibias meas quas ceruice tenuis intrauerat, haerentẽ per aduer=
 sa terga sustulerim, resupinatũ piecerim magisquã deposuerim,
 Ideoq;

V ariæ cū arie
 te pugna.

Pugna ad be-
stias.

Ideoq; Antonius alludens Terētij uerbis inq̄: idē factitauit Her-
cules: quia sic ego arietem, ut ille aprum Erimantiū sustuliffem.
Hoc est certamen meū quo ad bestias pugnaui, quod minus turpe
est mihi subisse, quā aut ceteris deseruisse, quā aut accusatore
meo refugiſſe, & certē prāter reliquos conuictores laudauit me
ſapiens ille uir, & generoſitatis & felicitatis. Habes nunc Fatue
fabulā planius à me ueriusq; expoſitā, quā à Panhormita audi-
ſti, quā in quatuor uerbis perſtrinxer as. F A. Quem Grammatici
cōtemnunt. L A. Ita prorſus, ut Guarinus & Auſiſſa teſtantur.
Elegantiaq; mee, quae per omnes prouincias circūferūtur. F A.
Oratores irrident. L A. Et ideo ijdem quos nominauit Leonar-
dusq; ac ceteri omnes per irriſionē tantopere me laudarūt. F A.
Laudare philoſophi floccificiūt. L A. Hoc ſi probas q̄ in me la-
tras, ut canes in nocturnū lupū. Nam ipſorum oues, qua nō opi-
nantur aggredior, etſi eorū optimi quiq; non lupū, ſed inertium
canū exterminatorē me uocāt, ſentientq; ſi modo lupus ſum, &
nō leo: & tu ais me ab illis floccifieri, quaſi canes lupū leonē ue
floccificent. An in te nō leo eſſe uideor, quē in latratorē magis,
quā robustū canē, q̄ in ſaltu me inſequutus es lacero, ne dicam
deuoro? Caninā enim carnē leo ſaſtidit ac floccificat. F A. Theo-
logi dānant. L A. Ego in quouis theologorum coetu, ut parciſ-
ſime dicam, è numero uideor illorum, quum uterq; ueſtrū aſtet,
quaſi Onocrotalus inter Cygnos. F A. Imò uerò igni ſubijciē-
dum iudicaſſent, in epiſcopali templo, cum de te, ut de hēretico
& de fide Chriſtiana male ſentiente exiſtimarent. L A V. Au-
des exemplar infamiae Panhormita de igne mentionem facere, bis
iam ipſe combuſtus, propè in orbis terrarum celeberrimis thea-
tris? Iudicaſſent inquis: te uerò iudicarunt, tibiq; ignem ſubijci-
ſent, niſi ſupplex, monentibus quibuſdam miſericordia cōmotis,
errorum tuorum ueniam à iudicibus petere feſtinaiſſes. Niſi li-
bellus ille ad ſummum pontificem miſſus ſatis reſponderet ca-
lumniae

luminia uestræ, plura dicerem: sed nolo, ne nimis de laudibus meis loqui uelle uidear. FAC. Recognosce igitur aliquando teipsum, ut te ipso cognito, alios non negligas. LAV. Video, quia intellectum te uis, hoc dicis. FAC. At tandem temeritate, insolentia, maledicentia, & impudentia deposita, modestus & temperatus esse discere. LAV. Tandem finem facis maledicendi dumtaxat in prima inuectiua. Cuius conuicia sic digessi à te dissi-
 sipate dicta, ut grauissimum quodq; postremum esset. Admones, ut discam modestus esse, & temperatus, nimirum speras, talem fieri posse. At superius desperabas inquiring. FAC. Discere, discere igitur ex alijs modestus esse, & lingue frenum adhibere. Sed hoc certe, nunquam mihi cõcedes, propter innatam arrogantiã tuam. LAV. An potes Fatue negare te fatuum? Sed in quem unquam extiti, uel scriptis, uel lingua maledicus? qui etsi nullius sceleris mihi conscius sum, nec alicuius in nota familia probri, sordis, uilitatis: nec imperitiã, nec humilitatem, nec mores infectatus sum, nisi Panhormutæ, atrocissimis ab eo lacepsitus iniurijs? Cuius consuetudinem, ut uides, omnes uiri boni aspernantur, atq; ut insanum effugiunt. Ergo non rex, cui toti menses lego, uir bonus est, nec summus pontifex, quem superioribus diebus adij. Nec Cardinales qui ad me scrip-
 titant, ut sileam ceteros, de uobis duobus pudor me prohibet uicissim, quæ possum dicere. FAC. Hæc ego abs te lacepsitus Laurenti, licet inuitus ac præter naturam & consuetudinem meam, scribere statui, ut siquam, mihi detrahendo, uoluptatem imbibisti, hanc coram male de te legendo euomas. LAV. Te neo te ubiq; stolidissime, & mendacij malignitatisq; conuincio. Hæc omnia in me perperam effudisti, hæc mortifera tela con-
 torfisti: his quantum putas detonuisti fulminibus, quod tibi detraxerim. Quæ porro ista detractio fuit? Nempe quod te quia contra libros meos historiarum inimicissime scriberes, idq;
 d d apud

apud regem mihi inimicus obijceret, minorum minutissimum appellavi. Dic nunc præter naturam, & consuetudinem tuam in me fuisse inuectum. Quis unquam ursus, aut quæ leena, tigris uel ereptis sibi catulis rabidior fuit, quam tu in me? quia te abs te uerberatus conspui. Et sanè immanis immitisq; naturæ est, ne in eo quidem loco, ubi quis se mansuetum mitemq; probare uult, ab acerbitate uerborum posse temperare. FAC. Ego de meo sensu iudico, non nisi in ipso ardore probris respondendi uterer his uerbis. Hanc totam male de te legendo cuomas, quod non facit in illa breui, sed incensa inuectiua & inuastiores causas habente, Sallustius, ut siquam male dicendo uoluptatem cepisti, eam male audiendo amittas. LAV. Aude te dicere inuitum ad hoc descendisse, & non potius cum tua natura sæua & importuna, inuidiæq; & auaritiæ plena, quam cum plurimo usu roborasti, tum uero rogatu atq; impulsu Antonij Panhormitæ.

FINIS.

LAURENTIUS VAL

LA CLARISSIMO ET ELO-

quentissimo uiro, Candido Decembri,

S. D.

NONNE indignum est Candide, & ægre nobis ferendum, quòd tot inereditissimi libri, & ineptissime scripti, non modo non iniiciuntur flammis in publico positus, more maiorũ, sed & multos ita amatores, laudatoresq; habent, ut magnis eos autoribus, nõ dico comparare, sed præferre non erubescant? idq; ferè in omnibus liberalibus artibus & disciplinis, sed de cæteris quidem alijs. Nunc autem de scriptoribus in iure ciuili tecum loqui parumper institui. Quem mihi in hac causa deligendum ideo putauì, quòd (dicam quod sentio) neminem scio, uel in iudicando magis religiosum, uel in doctrina magis aut uberem, aut expolitum. Horum quos dico Iurisperitorum, nemo ferè est, qui non contemnendus planè ac ridiculus uideatur: ea est inereditio in illis omnium doctrinarum, quæ sunt libero homine dignæ, & præsertim eloquentiæ, cui omnes Iurisconsulti diligentissime studuerunt, & sine qua ipsorum libri intelligi non possunt: ea hebetudo ingenij, ea mentis leuitas, atq; stultitia, ut ipsius iuris ciuilis doleam uicem, quod penè interpretibus caret, aut quod his, quos nunc habet, potius non caret. Satius est non scribere, quam bestias habere lectores: qui, quod tu sapienter excogitasti, aut non intelligant, bestiæ enim sunt, aut insipienter alijs exponant. Quare non possum me continere, quin male præcer illi qui in culpa est. Dij itaque tibi male faciant Iustiniane iniustissime, qui potentia Romani imperij in Romanorum perniciem, bonorum

Contra Bartoli libellũ, de Insignijs & armis,

Inereditio Iurisperitorum.

Bestiæ lectores.

In Iustinianum,

dd z norum

norumq; & clarorum ciuium abusus es. Nam quid te uel in-
 iustius, si per inuidiam ornatissimos illos Iurifconsultos abolen-
 dos curasti, cupiens ut Constantinopolim, quò nostri imperij
 domicilium commigrauerat, ne librorum quidem copia & scri-
 ptorum autoritate uinceremus: uel imprudenter, si posteriora
 secula à commentarijs temperatura sperauisti? Itaq; uide quid
 feceris, & ubicunq; es, fateare te male inconsiderateq; fecisse:
 nisi forte gaudes nostro malo, in locū Sulpitij, Sceuolæ, Pauli,
 Vlpiani, aliorumq;, ut tenuiter loquar, cygnorum, quos tua a-
 quila sæuisime interemit, successerunt anseres Bartolus, Bal-
 dus, Accursius, Dinus, cæteriq; id genus hominum, qui nō Ro-
 manā lingua loquantur, sed barbarā non urbanam quandam
 morum ciuilitatem, sed agrestē rusticānamq; immanitatem præ-
 se ferant: deniq; non olores, sed anseres: Non qui palatium Ca-
 pitoliūq;, ut antiquitus fiebat, à nocturnis furibus custodi-
 rent, sed qui in uijs ac plateis ad uniuscuiusq; prætereuntis a-
 spectum obstrepant, ac uociferentur, & totas ciuitates atque
 uillas inquietent: existimantes se (ò nephās) uocem cantumq;
 habere cygnorum. Quam acerbū quæso est, nobis præsertim,
 qui cygneam uocem non ignoramus, his passim raucorum an-
 serum clamoribus obsurdescere. Quis crederet? Anseres etiam
 mordere audent, colloq; porrecto, & nescio quid cornicanti
 uoce comminantes, crura transeuntium ferituri insequuntur.
 Non igitur hæ stolidæ aues repercutiendæ sunt? non manu,
 sed pede. Item ut deinceps ad ostendendos homines prodire
 non audeant, uellem etiam ut ad tacendum quoq; compelli pos-
 sent: hoc est, ut occiderentur, quæ suauius comeduntur quam au-
 diuntur. Verum hoc non possumus, sunt qui prohibeāt: id cer-
 te quod possumus faciamus, ne nostra crura, oratorū dico, ap-
 petere amplius tentent. Num te Laurenti, inquiet aliquis, ali-
 quando anseres momorderunt? ut ita in illas bestias irascere.

An uero

In locū cygno-
rum successerūt
anserēs Barto-
lus, Baldus, &c.

Anseres Iure-
consulti.

An uero bonus uir priuata solum causa, & non publica commouetur? alios offendunt, me quoq; offendunt: omnibus enim cuius iniuriam facit, qui ciuem aliquem uiolat, & omnes boni iniuriam accipiunt quæ fit unicuique bono. Cæterum si causa priuata magis quam publica uis me excitari, accipe cur etiam mea causa debeam commoueri. Hesterno die quidam inter Iurisperitos magnus, si quid magnum potest esse in parua scientia, nomen tacebo, ne mihi succenseat, nisi prius de se uoluerit confiteri, audebat mihi Bartolum Ciceroni in doctrina antepone: tum multa alia inconsiderate dicens, tum illud furiose affirmans, nullum ex operibus M. Tullij cum uel breuissimo Bartoli libello, qualis erat ille de insignijs & armis, comparandum. Ego qui nossem hominem non parum alioqui existimationis, et autoritatis, quasi colapho percussus, incensus sum. Sed me repressi, iramq; cohibui, ut alio tempore uehementius ulciscerer, & quale non putarem uulnus infligerem, & ridens inquam: Ostende quæso istum ipsum quem nominasti libellum, ut adorabilem doctrinam possim perdiscere, aut quid sentiam respondere. Nam quædam istius Bartoli uidi, sed nequaquam multa. Tum ille, Vbiuis hunc librum tanquam solem uidere poteris. Commodabis, inquam, tu, si quod exemplum apud te est. Non est apud me, inquit ille, sed à Catone Satio, quem tu propter eloquentiam, & multarum rerum peritiam amas, & ego propter admirabilem & singularem Iuris ciuilibus scientiam obseruo, commodato accipere soleo. Mirum profecto narras, inquam, quod iste Bartolinus sol, quæ ubiq; uideri dicis, nisi raro, domi tuæ non cernitur. Longiorem noctem in tua domo habes, quam ij qui dicuntur, nescio in qua parte orbis terrarum, in unam noctem atq; in unum diem, totum annum habere diuisum. Ibo igitur ad Catonem, ubi solem istum dicis esse: sed tu commodius faceres, ac diceres uerius, si Catonem, non Bar-

dd 3 tolum

In publicis
peccant iure-
consulti,

Bartolus de
insignijs &
armis,

tolum, solem appellares, qui scientiam istam eloquentia quasi quibusdam radijs illustrat. Verum dic rogo iterum, quis titulus libri, ne forte errem, non planè intellexi. De insignijs, inquit, ille, & armis. Noua & non peruagata, inquam, debet esse materia, quæ nouum titulum habet. Et uere, inquit ille, noua materia est, & à Bartolo inuenta, & accuratissime tractata, sed non est obscurus & nouus titulus. Quid ni, inquam, ego qui non penitus abhorreo ab intelligentia uerborum, quid hoc est, de insignijs, non intelligo, de armis intelligo. Atqui, inquit, si nosti quid significant armæ, multo magis quid insignia. Hem quid ais, inquam, incertior sum, quàm dudù. Quum uis declarare unum uerbum, nec ipsum declaras, & alterum obscuras. Arma & insignia quid sint scio, armæ & insignijs quid sint nescio: uereor ne me illudas, qui librum Sibyllinum, non Bartoli mihi obtuleris, quem ego idiota non queam intelligere. Nam si nec titulum quidem sine interprete facile intelligo, quid tandem in illis locis futurum putem, ubi se in altis quæstiones autor profundasq; demersit? Qui de mensura cœli loquuntur, & de astrorum cursu scribunt, difficilimisq; atq; abditis rebus, tamen ita suos libros inscribunt, ut quænam materia tractetur, intelligatur. Itaq; magis me territat iste tuus de quo dicis libellus, quàm omnes de astrologia libri. Quod si ideo Bartolum Ciceroni anteponis, quod obscurius loquitur, mihi tecum pugna non est, & isti libro libenter etiam palmam tribuo. Nam quid magis Cicero laborauit, quàm ut ab alijs orationis obscuritate uinceretur, quam ipse, quasi syrtim quandam charybdimq; uitabat? Dicit enim quodam loco: Satius est mutum esse, quàm quod nemo intelligat, dicere. Tu tamen quid Bartolus loquitur, non ignoras, quod equidem admiror, quum tu non sis ita multum me literis doctior, nisi quòd balbi balbos melius intelligunt. Iocaris, inquit ille, &

me po

Armæ & insignijs.

Orationis obscuritatem Cicero uitabat.

me potius illudis. Non est nobis cura de uerbis, sed de sententijs: non de frondibus arborum, sed de pomis & fructibus: quemadmodum uobis oratoribus, qui uerba aucupamini, um atq; utilitatem sententiarū omittitis, & semper in ridiculis & rebus inanibus occupati estis: ut nunc tu facis, qui quum non ignores quid significant insignia, tamen à me quæris: & quum nihil habeas quod opponas solidum & uirile, ad ineptias te conuertis, quasi nihil sit tibi aliud quod agas: mihi necesse est maioribus uacare, quàm his inutilibus contentionibus, atque abijt. Ego uero remanens, penè mutui propositum, dubitauiq; an librum petendum putarem. Qualem enim sperarem illum fore in medio mari gubernatorem, qui statim dum portum aggreditur impingit? & qui in primis uerbis nescit quid loquatur, quid tandem in cursu & calore dicendi eum putes esse facturum? Itaq; pudendum mihi esse arbitrabar, si contra barbarum de literis, contra imperitum de sapientia, contra iacentem & inermem stans armatusq; pugnarem. Sed ne barbari, imperiti, nudi, inermesq; nos laceffere uideantur, & quod grauius est, fugare, & ne mihi ille Iurisperitus impune insultauerit, postremo ne anseres se olores sibi esse persuadeant, legendum mihi Bartolinum librum putauit, & errores quos multos esse non dubitabam, non clamore, sed stilo, qui perpetuò durare, & per orbem terrarum uolitare potest, demonstrandos. Ne autem multis Candide morer, & ad rem ueniam: Vespero ad Catonem nisi, qui mihi Bartolianum libellum commo-

Dicunt, Non est nobis cura de uerbis, sed de sententijs.

Stilus Bartoli.

d d 4 imperi

imperitiam stultitiâq; ostendere incipiam, primum libet eum breuiter summamq; reprehendere. Nam præter illud quod in communi quadam intelligentia est situm, & leges meminere runt, quod signa non fiant ad aliorum iniuriam, cætera omnia in libello illo superuacua sunt, & odiose ac peruersæ diligentia plenissima: qualia ferè sunt omnia nostrorum Iurisperitorum uolumina, non à uiris, ita enim grandia sunt & uasta, sed ab asinis portanda. Dicamus igitur de his rebus, quæ proprie insignia uocari possunt. Quodcumq; animal, ait, designatur in uexillis, facies eius debet inspicere hastam, cum de natura faciei sit, antecedere. Nunquã in quempiam sic cadere uidi illud Terentianum: Faciunt nã intelligendo, ut nihil intelligant: id est, quum plus sapere uideri uolunt, minus sapere uidentur. Hoc loco abs te Bartole quæro, utrum ne uis ab altera parte figuras pingi, an ab utraq; non enim te planè intelligo. Credo respondebis, ab altera: ita enim uerba tua interpreitor. Hoc quàm indecens sit, postea uidero: nunc utrã partem pingi mauis? dextram inquis: probè tu quidè, sed quæ nam sit dextra ignoras, & pro ea sumis sinistram: nam eam partè quæ uergit ad leuam illius qui signa fert, pro dextra accipis, licet omnia obscuritate sermonis inuoluas: quasi non illi qui ad eam partem sunt, in sinistro cornu esse dicantur: & ita illa pars signorum, quæ ad illud cornu respicit, sinistra debeat dici. Sed hoc non dandum est uitio, quippe qui non de lateribus, sed de fronte signorum loquitur. Esto, demus ueniam, & hominem qui pro alijs dormientibus se excubitozem proficitur, stertentem, non increpatione, sed submissa & molli uoce excitemus. Ad hastam, inquit, facies rerum conuertantur, ut quò hasta fertur, còdem illæ meare uideantur. Ita ne ais Bartole? hæc potissima ratio: hoc naturale putas? hasta præcedat. Dic queso, an signa hastæ, an signis hasta subseruit? hæc illius, an illa horum causa

Odiosam, & peruertam diligentiam habent Iurisperiti. Bartolus, Facies debet inspicere hastã.

causa reperta est? Nauigasti unquam, aut nauigantes è littore uidisti: eorum signa præcedunt hastam, an sequuntur? imò uero præcedunt, & quò uela aut nauis uehitur, ipsa quoque diriguntur. Ergo ad legem tuam, si ideo aspectus ad hastam respicere debent, quia illa, ut ais, præcedit, non debent respicere, ubi, uelut in mari sit, illa non præcesserit. An tibi parum uidetur, quod in uniuerso mari lex tua uel damnanda est, uel repudianda? an plura uexilla feruntur in terra quàm in mari? tacebo de cæteris aquis. Age porrò in terra quid dignius ac præstantius, quàm signa pontificum nostrorum ac sacerdotum, hoc est, dei contra diabolum? Non ne ita geruntur illa, ut hasta non modo non præcedat, sed etiam lateat? Hæc tamen nõ cogitasti Bartole, sed solum ad signa militaria respexisti, quasi nõquam castra uideris. Quid quòd in illis hasta sæpius ferri solet, & mea sententia decentius, paululum inclinata in anteriorem partem, multoq; melius quàm in posteriorem, atq; ita pendentibus uelis, siue ad palatia, siue ad templa suffigitur? Itaq; tunc facies animalium ad hastam respicient quidem, sed terga hostibus ostendent, contra legem tuam. Quid quòd principium ac fons signorum ab hasta incipit, & quasi fluat in extrema? cur non igitur animalia quæ pinguntur, ab hasta descendere debent, & in extrema procedere? præsertim ne in hastam ferantur, quò ire non possunt, spacio deficiente. Quid quòd signa siue stant, siue eunt, nunquam, ut tu uis, retrorsum, nisi uento mota, ferri & expandi queunt? Quasi naues onerariæ sint, quæ sine uento ire non possunt. Atqui, sicut modo dicebam, paululum in anteriora inclinentur, ope uentorum non indigent. Quid quòd absurdum est optima geri signa aduerso uento retrorsum uolitantia? quo modo pessime imus in pugnam. Non enim adeò sol aduersus, quàm uentus timeri uisariq; solet: nam sol quidem nobis duntaxat nocet, uentus autè

Signa facer
dotum.

dd 5 etiam

etiam hostes adiuuat. Quid quòd dum retro signa uento in mo-
rem uelorum impelluntur, in contrarium ab hasta feruntur?
Ex quò fit, ut animalia picta, non quò hasta ducitur, utique
pergere debeant, sed quò signa ipsa, quibus animalia conti-
nentur, uento pansa portantur. Omnia hæc eò spectant, ut ap-
pareat nihil necesse esse animalia ad hastam quasi ad ante-
riorem partem respicere. Nunc illud addimus, etiam si hasta
præcedat, indecoros nonnunquam esse gestus, qui ad illam di-
rigantur. Nam quid ais Bartole? attolle paulisper oculos, &
uigila: consuluit te tuus rex Boëmiæ, & Cæsar. Legitur pau-
lo ante apud Vergilium, quod in regis Turni clypeo erat,
Cælata fundens amnem pater Inacus urna. Vult hanc ipse effi-
giem Inaci, non in clypeo, non enim clypeo utitur, sed in ue-
xillo gerere. Doce tu & tantus Iurisconsultus & consiliarius
Cæsaris, quonam modo illa pingenda sit. Cui uix attollens tu
lumina Bartole, dices: Ius ciuile, ò Cæsar; & Geometria, &
Arithemica, & Philosophia iubet, ut omnes gestus ad ha-
stam dirigantur, nec fas est hanc legem præuaricari. Colloca-
bis igitur deum in ima atque pendenti parte uexilli, & quasi
supinum, qui uersus hastam, id est, in altum aquas inclinata
urna effundat. Non ne si hæc rex audiat, tibi dicat: Dormis
Bartole? an parum es sobrius? Cur ita potius, quam deum con-
stitueri in parte uexilli digniore & superiore, & in pronum
ac procliuè aquas demittentem, ut postea longo tractu flumen
serpere, & labi in mare uideatur? Quid porro si solem gerere
pro signo uelim, quo quidē usi sunt potentissimi reges? non ne
à superiore faciam in inferiora radiantem, & quasi terras de-
spicientem? Hic tu titubans, nutansq; , & quasi per somnum
& crapulam loquens, dices: Quid necesse est, optime rex,
externa exquirere? tua enim signa magnifica sunt, & non mu-
tanda. Habet Boëmiæ rex pro Inaco leonem, pro sole Cæsar
aquilam

Nihil necesse est
animalia ad ha-
stam respicere.

aquilam, quæ duo animalia debent eò esse conuersa, quò feruntur. Tum ille inquiet: In leone & aquila tantum tua lex locum habet. At ego non de his animalibus quaero. Sed quoniam de aquila fecisti mentionem, nam de leone dicam postea, uenit in mentem de meo populo Romano, à quo aquilam accepi. Is nūc gerit pro signo quatuor literas, S. P. Q. R. unde tu uis illas literas incipere? an ita ut tendant in hastam? Sed istud est Hebraice scribere, non Latine: eas nemo intelligat præter te, qui scis è contrario legere, aut præposterus erit ille ordo literarum, R. Q. P. S. Imò ab hasta, inquires, incipiendum est. At hoc contra legem tuam est. Non, inquires: nam literæ excipiuntur. Ideo cognosces te stulte dicere, quum ad exceptiones confugis: cur non etiam excipis solem? cur non Inacum? cur non multa alia? quia, inquires, de animalibus loquor, ut de leone & aquila. Cur ergo ab ista regula excipis literas? an literæ animalia sunt? Et quoniam tibi tantopere animalia placeant, ut deum & solem præ leone & aquila fastidias, de ipsis duobus aliquid dicamus. Si leonem purpurcis filis contextum, in pectore gestarem, insurgentem in anteriora, & quasi in hostes meos ex aduerso uenientes erectum, & hoc non improbares: cur improbares alterum leonem à tergo in eodem habitu, non in humeros meos conuersum, ne me laniare uideretur, sed ab ea parte auersum, in quam feretur? An quod in regia ueste non dedecet, id in uexillo dedecebit? quanquam si recte existimemus, non conuersus in hostem iste tuus leo mihi uidetur, sed quasi timeat sese sub trunco abscondere & occultare: ut aut non cernatur ab hostibus, aut aliè ire quàm ad hostes, non frontè, sed latus ostèdendens, penè fugere putetur. Nā aquilam ne ipsam quidem dixerit quisquā ad legem tuam esse formatam: siquidem præter id quod & ipsa sub hasta latet, non in pectus fertur, sed in latus, quasi aues in transuersum queant uolandi

Ad exceptionē
confugiens, stulte
te dicit.

Leo, signum regis
Boemæ.

Aquila Czaris.

Facies animalium
possunt ad latus
respicere.

landi impetum sumere. Præterea quum mihi interdicis Barto-
le, ne facies animalium aspiciant in dextrum aut in sinistrum:
quod mihi interdum magnificentius fieri uidetur, ut leo sedēs,
& in latus alterum faciem uertens, & illud: — Tereti ceruice
reflexam Procubuisse lupum. Quæ si recumbit, quomodo po-
test uideri ire, quū quiescat? tamen facies eius conuertatur illuc
quò fertur. At ipsa multò melius conuersa est ad pueros, quos
mulcetur alternos. Pectus, inquires, certe teneat ad anteriora cō-
uersum: si non attinet de uultu, minus pectore. Sed ita, ut dixi,
inquires: melius est, in lupa hoc mihi exigis, quum Veneti, quem
populum tu nosti quantus sit, auersa ora teneant, ab ea parte,
in quam lembulis cimbulisq; uchuntur. Et Græci quidem in si-
gnaculis librorum, ut nuper uidere potuisti, quum legati Con-
stantinopolitani ad me uenerunt. Hebræi autē in ductu literarū
contra ac nostra consuetudo postulat, faciunt: & omnia penè
apud omnes gētes uaria sunt, quod dijudicare uelle, uide ne tam
uere dicere quàm immodeste facere uideare. Postremo, ut scias
quid tuæ rationes ualeant, afferam exemplū, quod ubiq; pluri-
mum facit. Romani olim Consules & Imperatores, ut ex simu-
lacris marmorum insculptorum Romanas pugnas continentium
licet uidere, non ita ut nunc uolitantia, & quasi retro fugiētia
signa, & aura semper uentilanda gestabant, sed patentia, &
se se, ut aspici timeriq; possent, ostentantia, & uere infesta, &
ad quancunq; partē uolumus cōuertenda, nec uento obnoxia:
Qualia nunc in solennitatibus nostri sacerdotes antiquū morē
reiuuantes gerunt. Nunc autem, ut ad te reuertar Bartole, re-
gemq; nūsum faciamus, ne nimis grauem personam introdu-
xisse uideamur: responde mihi ad illud, quod me promiseram
dicturum. Indecens esse & incommodum, ut ab altera tantum
parte pictura cernatur. Etenim cum uexilla signantur in me-
dium, ut ab his qui sunt dextra & leua, agnosci, & milites
longius

Patentia olim si-
gna, ut nunc sa-
cerdotum.

Viraq; parte
pingenda signa.

longius progressi, ad Centurionem suum reuerti possint, tu di-
 midiam exercitus partem sua portione fraudabis, & alijs faci-
 es iniuriam, quum alijs non facias honorem aut utilitatē. At
 unus leo, aut una aquila ab utraq; uexilli parte cerni potest:
 hoc est, non ab uno, sed ab utroq; latere figuras fieri debere.
 Sed ò legum doctorem circumspectum & consideratum, quid
 si literæ quædam sint, ut erat apud ueteres frequentissimum,
 quis ex inuerso literas leget? quid si in lanceo uexillo, quas ex
 altera parte cognoscere ne lincei quidem oculi sufficiant? Tu
 tamen hos meos laqueos effugies, & in me excandesces, clama-
 bisq; non te dixisse ab una demum parte figuras esse faciēdas,
 quinimò non negare utrinq; etiam fieri tantum uelle, ut aspe-
 ctus animalium ad hastam tendant. Quid respondebo ad hæc
 tibi Bartole Mathematicorum ritu loquenti, ut an affirmes an
 neges, intelligere nesciamus, & omnia dixisse & nihil dixisse
 uidearis? si consultò, & de industria, perplexe obscurèq; loque-
 ris, ut Mathematici faciunt, odio dignus es: si per impruden-
 tiam & imperitiam, uenia danda est, modo librum corrigas,
 non sic legendum omnibus efferas. Demus tamen puero ueniā,
 licet pertinaci. Vis igitur ab utroq; latere esse figurata, dum
 aspectus, ut dixi, in hastam tendat. In quo te satis abunde com-
 pressimus, dum de uno latere pingendo disputauimus: hæc ta-
 men in hunc locum reseruata sunt, quæ te bis peccasse coar-
 quant & de utroq; latere male sensisse. Fuit mihi auunculus
 Melchior, uir cum in cæteris laudāndus, tum uero in hoc quòd
 quum aliquot annis iuri ciuili studuisset, ad artem oratoriam
 postea totum se conuertit, secretariusq; Martini quinti peste
 in uia correptus, nuper est mortuus: qui mori minime debuit,
 iuuenis adhuc & uiridis, & ornamentum ac delitiæ curiæ Ro-
 manæ: cuius de sepulchro ornando nunc consultamus, signaq;
 ad leuandum luctum suorum, & ut moris est, supra sepulchrū
 tan cla

Mathematico
 rum ritu loqui-
 tur Bartolus.

Auunculus Lau-
 rentij.

tam clari uiri affigere destinauimus. Commonefacias nos Bartole, quoniam hæc figuranda sint. Est autem manus dextra cum lacerto scribens, unde Scribana progenies nuncupatur. Sed postulas utiq; ut aspectus scribentis in hastam dirigatur: uideo uel dextram in altero latere mutandam esse in sinistram, cuius nõ est naturale scribere, uel exteriorcm manus partem pro interiori ostendam. Tu, credo, quæ tua est æquitas atq; prudentia, suadebis utcunq; se res habet, ad hastam actum manus esse dirigendum: nisi forte mutandam esse rationem putas, quod signa magis ad terram respicere debent, ubi quis sepultus est, quàm ad hastam, quæ sursum respicere uidetur, sicut ais faciendum esse in tuba. Quamquam etiam hoc modo in eadem controuersia sumus, quum necesse etiam sit dextrum signum à sinistro discrepare, quod tu non debere fieri penè mordicus tueris, & reluctaris, & ut aiunt, de genu pugnas. Quid si addere uelim huic signo annulum in pollice? iure enim meo hoc possum, an hic annulus cerni poterit, exteriore tantum manus parte apparente? Minime, ergo idcirco geritur annulus, ut nõ cernatur. Hæc nunc Scribana manus, quam peruertere uolebas, te prostermit, hæc te confodit, hæc ipsum illum quem tenet calanum ac pennam transuersam ducit in tuo libello, & omnes tuas ineptias delet. Idem dici potest de dextera gladium tenente, qua quidam utuntur, & huic addamus etiam annulos. Idem si eadem manus saluatoris nostri in habitu benedictionis cruci affixa cernatur. Idem si pelicanus sedem cordis rostro reserans pingeretur. Idem in plurimis alijs. Adeo frequentius latus à latere differt, præsertim ubi pinguntur animalia, de quibus solis Bartolum fecisse mentionem summopere demiror, & de alijs communibus quæ multa proposuerat, non dixisse: ut de ense nudato, de eodem in uagina recondito, de flore, de annulo, de eo quæ dixi flumine, quæ omnia omisisse, & magnæ secordia est

Bartoli
acumen.

dia est ac supinitatis utiq; quum te promiseris dicturum, quæ
 & suam certam rationem postulant, nec in præscripto Barto-
 li ac formula continentur. Sed satis contra signorum positio-
 nem diximus, in quibus quâto pere Bartolus deliret atque desi-
 piat, si modo unquam sapuit, accipite sequentia. Si leo est, in-
 quit, pro signo, mordeat: si equus, currat: si taurus, cornu mi-
 netur: nimirum si asinus est, se uoluet in puluere. Siquidem om-
 nia ut naturalia sunt postulas: quod quum dicis, simul eos
 qui posthac signa facturi sunt, ad istam tuam legem uocas. Quis
 adeo sui negligens est, ut non malit cum toto orbe peccare,
 quàm cum uno Bartolo bene sentire? Sin, ut magis sentis, si-
 gna quæ facta sunt, reprehendere ac reformare conaris, o ex-
 cordem hominem, & uesanum caput, o cerebrum elleboro pur-
 gandum. Tu ne alter Triptolemus pinguia frumenta homini-
 bus attulisti, rudi prius glande uescentibus? tu ne corrigere au-
 des uetustissimorum regum signa, quæ ipsa uetustate quandam
 exhibent religionem? Increpa stultitiæ tuum Boëniæ regem,
 qui leonem gerit rubeum bicaudem, duobus pedibus stantem.
 Id esse stultissimum fateare, qui te non naturali signo ab illo
 donatum esse gloriaris, illudq; contra legem tuam portas. Ar-
 gue regem Gallorum, qui lilia: regem Angliæ, qui pardos au-
 reos habet. Reprehende ducem Mediolani, cuius uidemus tot
 in locis anguem, nō more draconis cristatum, sed coronatū, nō
 uentre, sed extrema cauda, licet pharia non sit, incedentem, ta-
 met si nec ipsius nec hominis quem deuorat, color sit proprius,
 nec est quod dicas illum non incedere, sed insurgere, & in ipso
 impetu hominem corripere. Ita opinor, ad cœlum ille Sra-
 phin ferebatur, quem à pedibus potius quàm à capite exiliens
 anguis arriperet. Hæc si corrigi possent, insolentissimū putarē
 si quis ipsa corrigere tentaret. Credo de finibus agitur, aut de
 rebus repetendis, aut de hereditatibus, aut de homicidijs,
 ubi

Naturalia uult
 signa Bartolus.

Auxesis.

A naturalitate
recedētia habēt
gratiā multam.

ubi non liceat ad arbitrium suum hominibus aliquid liberius ac licentius facere. Mihi uero illa ipsa quæ magis a naturali re cedunt, nescio quid uidentur præ se ferre tum gratius tum significantius, quod maioribus quoq; nostris uideo placuisse: ut centaurus, chimera, sphinx, minotaurus, & ille apud Plautum sol cum quadrigis oriens, & in prisca numismatibus atq; moribus homines alati. Quòd si placet omnia tam acriter & censorie excutere, cur non usum loquendi reformas, uestes corrigis, literas mutas? quippe multa reperies in illis, si curiosius rimeris, quæ in meliora commutes. Non possum, inquires, quid? signa potes? Vide si quilibet unus in omnibus terris tuæ isti legi obtemperauit, uicisti: quanquam dii boni quid non erit ad legem Bartoli uitiosum? qui ait, caput arictis & tauri semper in cœlum debere suspicere, quasi signa cœlestia, quæ idem nomen habent: recogniturum leonem semper rutilum, semper fringere, semper insurgere, scindere, nec dat ei bestiam in quam poscit irasci, saltem in cœlum aspicientem faceret, ut contra Nemaum leonem irasci putaremus: Equum semper currere, nec meminit apponere sessorem, qui equum currere compellat: pedem dextrum caballi præcedere, quasi bruta dignitatem quandam habeant in dextro pede, sicut homines manu. Non ne hæc sunt plena ineptiarum, postremæq; dementia? Et quum ipse in pronuntiando gestum non obseruet, & ultra prior manus mouenda sit nesciat, in equis gestum exigit oratorū. Quid equos arguis asine? An non asinorum uerba sunt banderia, quarta-ria, istæ armæ Clodi, cropæ? cur etiã non addebas bastones, quibus cropam tuam atq; adeo totum corpus ad necem usque caderemus? & postea Hebraicas literas discere uoluisti, quasi latinas uel primis labris attigisses. En o tempora, o mores, en qui nobis pro Seruio Sulpitio substitutus est? Ille habebat mirabilem quandam & incredibilem & penè diuinam in legibus
inter

Gestum oratorū
Bartolus requirit in equis.

Seruius Sulpitio
Bartolus opponitur.

interpretandis æquitatem, explicandi scientiam, hic incredibilem iniquitatem & iniustitiam. Ille malebat controuersias tollere quàm constituere, hic nodum in scirpo querit. Ille quæ proficiscebantur à legibus & à iure civili, semper ad facilitatem æquitatemq; referebat: hic contrà, ad asperitatem omnia iniquitatemq; refert. Ille non tam iuris consultus quàm iustitiæ fuit: hic non iustitiæ, sed iuris, hoc est, ut Bartolinius uocabulis utar, brodij consultus est. Et quid, ò noster non Sulpiti, ita ne suppis te & brodio referisti, ut oculos præ sopore graues, attollere & aperire non possis? nec uideas dextrum semper pedem non posse præcedere, quippe quum sæpe necesse sit, ut ab altero latere dexter præcedat, ab altero sinister, ut in aquila tua, & leone. Intueamur nunc rationes tuas de coloribus, in quibus quasi in triarijs omnē spem profligatæ causæ reposuisti. Audite Iurisconsultum mira quædam philosophantem, nouam quandam & inauditam affert disciplinam, quæ uniuersum orbem reuocet ab errore: & si minus reuocare potest, iandiu propter consuetudinem induratam, certe commonesciat, ita fuisse faciendum. Color aureus est, inquit, nobilissimus colorum, quod per eum figuratur lux. Si quis enim uellet figurare radios solis, quod est corpus maxime luminosum, non posset commodus facere quàm per radios aureos, constat autem luce nihil esse nobilius. Animaduertite stuporem hominis, stoliditatemq; pecudis. Si aureum colorem accipit eum solum, qui ab auro figuratur, sol quidem non est aureus. Si aureum pro fuluo, rutilo, croceo, quis unquam ita cæcus atq; ebrius fuit, nisi similis ac par Bartolo, qui solem croceum dixerit? Sustolle paulisper oculos a sine: solent enim aliquando asini, præsertim quum dentes nudant, ora attollere. Tu quoq; quum loqueris, faciem subleua, nec te nimia auri cupiditas cæcet, quod in terra non in

Iuris hoc est brodij consultus.

De coloribus.

Aureus color.

e e cælo

caelo inuenitur: & uide, an sol est aurcus uel argenteus. Vnde inter lapillos candidos heliotropium à sole nomen accepit. Et nos candentes tedas, candētes rogos: & excādescere dicimus, si quis ira aut indignatione commotus est, & uelut inflammatus: flamma enim, quæ nihil habet humoris & terrei, candida est, & soli comparanda. Quid postea, quem proximo loco colorem ponit? quem putas cum qui non est, ut sit semper sibi ipsi similis, ut non modo dicat quicquid in buccam uenit, sed tanquā studeat nihil dicere, quod aut uerum sit, aut rectum? Sapphircus, inquit, est proximus, quem ipse, ut est barbarus, & quasi cum foeminis, & non cum uirīs loquatur, azurum uocat: per hunc colorem, ait significatur aër. Non né tibi hīc aliquid dicere uidetur, qui ordinem sequitur elementorum? certe. Sed nescio quare lunam prætermisit, nisi quia tunc in caelo non erat aut eclipsi laborabat: quum solem Primum feceris, lunam debueras facere secundam, quæ & altior aëre est, & magis suum quendā colorem habet quā aër: & quum illum dixeris aureum, hanc oportebat argenteam nominare, & proximam à sole facere, ut argentum secundum est ab auro: nisi forte lunam quoq; aureā putes aureo uino madidus & distentus, aut eam hinc odio habes, quia sis ipse lunaticus. Sin uolueris sororem fratri Phœben Phœbo proximam pōnere, profecto res ipsa & ordo postulabat, post aurum sequens locus esset argēto, qui est color candidus: eo quidē magis quod postea hunc ipsum colorem, nescio quomodo, siue primum siue secundum facis, quod uidelicet luci maxime propinquus sit: homo tibi ipsi contrarius, & ubiq; ueluti per somnum loquens. Sapphircum igitur secundo numeras loco, delectatus, ut dixi, ordine elementorum: à metallis enim, à lapidibus preciosis, ab herbis & floribus, nō putasti tibi exempla sumenda: quæ si propria magis & accommodata erant, tum humilia

Sapphircus
color.

Ludit in Bar-
tolum.

humilia tibi & abiecta duxisti, tu qui ex sole tantum es factus & aëre. Nam quum seriem elementorum prosequeris, de duobus dicis, de duobus alteris obmutescis, & nobis expectatibus tam alium uenerandumq; processum, quodam modo illudis. Si primus color est igneus, sequens aërius, tertius aquaticus erit: quartus terreus. Aut nō adeunda tibi erat ista Bartole uia, aut prorsus obeunda. Pergamus ad cætera. Paulo post ait album esse nobilissimum colorum, nigrum abiectissimum, alios uero ita quenquam optimum, ut est albo coniunctissimus, rursum ita quenquam deterrimum: ut est nigredini proximus. Horum quid primū reprehendam? an quod aurei coloris non meminit, quasi meam increpationem timuisset? an quod album omnibus prætulit? an quod nigrō infimum locum dedit? an, quod stultissimum est, quod de alijs coloribus incertius loquutus est quam Apollo consuevit? ut nesciamus quod maxime explicari oportebat, præter album & nigrum, quorum alterum, ut dixi, optimum, alterum deterrimum putat, nescio qua ratione, nisi oculos quoq; ut iudicium deprauatos et corruptos habeat. Quis enim unquam rosas deteriore colore existimauit, quam eos flores, qui uulgo albæ rosæ uocantur? quis Carbunculi coloris, quis Smaragdi, Sapphiri, Topazij, multorumq; aliorum anteponat margaritas, Crystallum, & eum qui dicitur. * Aut cur serica fila murice tingerentur, lanæ candidæ rubricarentur, nisi rubeus color albo putaretur esse uenustior? Nam si candor est simplicissimus & purissimus, non continuo est præstantissimus. Siquidem argento & simplici & puro & candido antecellit electrum, quod compositum est, tum uenustate, tum dignitate. De nigro autem quid dicam? quem cum albo comparatum inuenio, nec minoris præstantiæ putatum, unde coruus & cygnus propter hanc ipsam causam dicuntur

ee 2 Apollī

Ordinem institutum non prosequitur Bartolus.

Apollini consecrati: & Horatius spectandum ait, qui sit nigris oculis, nigroq; capillo. Tu uero Bartole oculos tuos, qui, ut opinor, erant simillimi asininis, pulchriores putas nigris Horatij oculis? aut pilum asini, pilo equi nigri: qualem ob decorem, præcipue Vergilius descripsit, Quem Thracius albis Portat equus bicolor maculis. — Et mea sententia Aethiopes Indis pulchriores, eo ipso quod nigriores sunt. Quid ergo auctoritatem hominum afferro, quos ille æthereus paruit? peccauit ille rerum parens atq; opifex, ne longius exempla repetam, qui nigrum in medio oculi posuit, & in extremis non rubeum aut croceum aut sapphireum, sed album collocauit: & quod te palam coarguit, isti color, quem tenebris, non illi quem luci comparasti, totius corporis tribuit lumen, propter quod oculi, & proprie, & usitate lumina appellantur. Et quid afferri ad hanc rem potest decentius ac ualidius, quam quod oculus, qui unus est colorum arbiter, non alibi aut alterius, sed nigri coloris, aut nigro proximi, de pupilla loquor, quæ plerunq; nigra est, ab ipso deo rerum conditore formatus est? Atq; ut de alijs rebus loquar, quid enumerem, quod in rerum natura reperiuntur nigri coloris, quæ summam tamen exhibent dignitatem? ut Vergilius, Et nigræ uiolæ sunt, & uacinia nigra: Alba ligustra cadunt, uacinia nigra leguntur. Et in horto meo nascuntur uiolæ albæ, quæ cum nigris minime sunt comparandæ, & mora, si fabulis credimus, ex albis nigra fiunt, et meliora & pulchriora. Quod si rerum conditor nullam in operibus suis putauit colorum differentiam, quid nos homunculi faciemus? an uolumus plus deo sapere? aut eum imitari & sequi erubescemus? O bone & sancte Iesu, si non cogitauit de lapidibus & herbis, de floribus & multis alijs Bartolus quæ de uestibus & operimentis hominum loqueretur, poterat ne obliuisci de auium

auium, propè dixerim, uestibus, ut galli, pauonis, pici, picae, phasiani, & aliorum complurium? Et quo de ipsis hominum uestibus dicamus, ex quo stultitia Bartoli inscitiaq; tenetur, uestes Aaron, quibus nihil cogitari queat perfectius, an illum Bartolinum colorum ordinem obseruant? Transeo, quod coelestis Hierusalem duodecim generibus lapidum constructa describitur. Quod si Bartolus legisset, profecto alio modo quàm est loquutus fuisset. Eamus nunc & hominem audiamus, à diuinis atq; humanis rebus dissentientem: & puellis Ticinensibus, uer enim aduentat, legem imponamus, ne ferta, nisi quomodo Bartolus praescribit, texere audeant, neq; ad suum cuiusq; iudicium atq; uoluntatem facere permittamus. Nam, ut inquit Satyricus, Velle suum cuiq; est, nec uoto uiuitur uno. ut in illo qui nobis hanc libertatem eripere tentat, nō secus ac si in seruitutem nos uellet asserere, sit conflagrandum. Sed de hoc etiam superius questi sumus. Nunc illud dixisse satis est. Stolidissimum esse aliquem de dignitate colorum legem introducere. Persequamur cetera. Transit Bartolus ad lacernas ac uestes militares, quas ipse superuectas appellat, ut hic quoq; est sui similitimus, semper iniustus, semper imprudens, semper ebrius. Modo respiciendum ait ad latus dextrum illius qui indutus est ueste coloribus distinctam, modo ad oculos intuentium. Si respici uis ad latus dextrū gerētis, illud autē cū de toto humero intelligitur, quo pacto poterimus etiam oculorū à tergo intuentis ordinē sequi? quū pars quæ à facie cernentibus erat dextra, eadē à tergo spectantibus fiat sinistra, & tamē dexter humerus nunq̄ sinisterq; mutetur. Sileo quod iniquum sit & indignum, ad hanc nos legem alligare, ut lucernam ferre nequeamus, in duas diuisam partes, sed in quaterna frustra concissam. Sed obtemperandum est Bartolo, & si non propter auctoritatem, quæ in eo nulla est, attamen

Non ponenda
lex de dignitate
colorum.

ε ο ο propter

Cum Iudæo ex
philosophia dis-
putat.

propter rationes, quibus tam grauiter arguteq; probat, ut nemo
cōtra hiscere audeat, ac dicere alio modo esse faciendū. Recitat
fabulā de Iudæo uictō, & quibus ratiōibus illū uicerit nos docet:
profecto quibus putē Iudæū licet pertinacē, ut illud hominū genus
est, acq̄uiescisse, nec quid opponeret habuisse. Ratiocinatur Bar-
tolus cū Iudæo nō legū suarū præsidijs, quæ aliquid pondus ha-
buissent, sed meritorijs philosophiæ subsidijs, quasi Iudæi mul-
tum nostris philosophis tribuant, colorē in oculos agere, ipsos
uero oculos pati. Nolo agere cū Bartolo iure summo, nolo di-
ligentius inquirere, nolo disputare, quod etiā Lactāntius oculos
agere dicit, non pati. Esto, sicut ipse uult, colores agant in ui-
sum. Quid tamen causæ est, ut colores aut prius in unum ocu-
lum agant, postea in alterum potius quā in utrunq; simul,
aut in sinistrum priusquā in dextrum? An herbe, flores, ar-
bores, imò uero colores, ipsum habent dextrum & sinistrum
latus: unde, ut ais, fiat principium motus? quasi sit in eis cor,
epar, cæteraq; uitalia. Nihil interest colorum unde cernantur,
quæ ne corpora quidē sunt. An uero non intelligis ò caudex,
ò plumbee, & ut ait Cicero, ex luto & argilla ficte, non in-
telligis aliud esse, uidere literas, id est, atramentum, aliud for-
mam ipsam considerare literarum, quod legere dicitur. Quum
literæ in oculos agunt, color ipse atramenti agit: quum lego,
Intellectu non oculis utor. Itaq; ipsas uel asini tui cernere pos-
sunt, quia uim uidendi habent: legere non possunt, quòd inge-
nio carent. Quum ergo de ratione legendi loquimur, & de
scribendi ordine, nihil interest qui in oculos non in animum
agunt, facere mentionem. Multi quoq; de nocte in obscuro
scribunt, multi in ceris, quarum color niger est, ut ipse literæ:
multi etiam humore quodam utuntur, cuius color uel nullus
est, uel non existit, id est, non agit in uisum. Ex quo constat in
legen

Nihil interest
colorum unde
cernantur.

legendo oculos, id est, animum & intellectum agere, non pati, posseque nos ab utraque parte incipere lectionem pariter & scriptionem: quod quum ita sit, à parte quidem dextri oculi legere, dextræ autem manus scribere inchoemus. Neque uero hoc dico, ut Bartolo detrahendi studio ducar & mentiar: quid enim negotij est, idiotam hominutionemque reuincere? nisi his prestigijs utar, & in Latinam linguam & Græcam, quarum studiosus sum, uidear contumeliosus. Quinimò ipse Bartolus, ut in cæteris iniustum & fatuum, ita hoc loco sceleratum se & impium declarauit: qui eum ordinem literarum damnauerit, quo solo ipse dei filius non solum legendo, uerumetiam scribendo, & quidem digito suo usus est. Tales sunt nostrorum plerique Iurisperitorum, de rebus & humanis & diuinis pessime meriti, sed hæc aliàs. Nunc illud sciamus, totam illam Bartoli de dextro & sinistro ratiocinationem infirmam & debilem, imò mortuam esse. Id quod reliquum est, breuiter uideamus. Ait quod in posterioribus dignior color debet esse in humero sinistro, quæ est pars dextra, intuentibus. Idem error, in eodem luto hæfitas: sed uidete, quod nam argumentum ad subsidium affert. Finge, inquit, eundem hominem habere alteram retro faciem, proculdubio illud latus quod antea erat sinistrum, ex parte posteriori erit dextrum. Quis tam solers, quis tam acutus ut Bartolus? uult hominẽ habere uultum, qui nõ sit in homine: nõ enim intelligit ut sit in occipitio altera facies, ut Ianus fingitur, sed ita ut humeros suos, quasi alius quidam ex aduerso positus aspiciat: quod quemadmodum fieri possit, ipse qui ænigma excogitauit aperiat. Quod si uoluisset colorem uestium ex oculis ferentium uestes, potius quàm aliorum intuentium considerari illa altera in occipitio facies aliquid probabile habuisset, ut erat etiam faciendum. Nam quid absurdius, quàm uestimẽta ita

Iurisperiti.

Alteram habere faciem retro, id est in occipitio, barbarum est.

disponere, ut non meis oculis, qui illa fero, seruiant, sed alienis? Quod autem de scutis & clypeis & operimentis equorum ait, eadem ratio est quæ superiorum. Nam siue figurae quaedam pingendæ, stultissimum puto, ut quisquam sua signa corrumpat: siue colores quidam uariandi sunt, ut formulam Bartoli sibi custodiendam existimet. Quid igitur si animalia quaedam in ornatu equorum figuranda sunt, non ne quò equus fertur, ipsa ferri debent? uel te quoque teste, hoc nego. Siquidem facis in fronte in clumbus ex transuerso cernenda animalia posse figurari. Atqui aliud est posse transuersum ferri, ut ego dico, inquires, aliud retrorsum. Quid interest? utrunq; contra naturam est, & nescio utro magis peccatur. Et ego superius ostendi, leonem in tergo regis intextum non indecenter retrorsum incedere, recte eundem in uexillo in alterum latus ora uertere, lupam caput ab hasta auersum tenere. Age uero, quid in archibus triumphalibus, qui formam hemicycli habent, quid in clarorum uirorum feretris agendum? in quibus multa figurantur, an & hæc sub lege tua comprehenduntur? Non ne alio quodam modo administranda sunt, ut nonnihil demus rerum dignitati, nonnihil tempori, nonnihil uenustati historię, quæ exprimitur, nonnihil uoluntati: quemadmodum in edificanda domo non una regula est unumq; præscriptum, sed multa diuersitas, & multa iudicia, alioqui omnes domus essent formæ eiusdem. Itaq; faciamus ut uolumus, dum scite & prudenter fecisse uideamur: illud procul eximat, signa nostra ne nimium quidem esse mutanda. Fateamurq; Bartolum de multis paucissima attingisse, & ea ipsa inepte insipienterq; tractasse, & in omnes homines, quos docendos, castigandosq; putauit, iniuriosum fuisse. Habes meam Candide lucubrationem: nam superiore nocte, quod ad te scripturus erā, cogitatione comprehendam

Pororatio:

henderam, hoc uero stilo prosequutus sum quod cogitarã, sed iam penè defessus sum, & bona pars noctis effluxit. Habeamus quoq; rationem ualitudinis, præsertim ne unam totam noctem in expugnando tam fragili castello laborasse uideamur, cui possum mille alia obijcere, ubi male accipiat leges ignarus lingue Latinæ, ubi leges interpretandi peruersitate corrumpat, ubi illas inscienter afferat : ut in hoc, quia in non certis locus est coniecturis, l. continuus. §. quum ita. ff. de uerb. oblig. quasi in ratione pingendorum colorum locus sit coniecturis. Sed quid ago? iterum ne ad Bartoli confutationem redeo?

nec ad requiescendum dormiendumq; me con

fero? Vale igitur mi Candide, & dum

ego ad lucem dormio, tu

hanc nostram Epi

stolam le-

ge.

Iterum Vale, & me

ama, cras te uidebo. Vale.

F I N I S.

INDEX VOCA		Ad	306
<i>bulorum ac rerum</i>		<i>Adducunt eum à Caypha in</i>	
<i>quæ in hoc to</i>		<i>prætorium</i>	189
<i>mo conti-</i>		<i>Adeo</i>	38.133
<i>nentur.</i>		<i>Adytum</i>	319.368
A		<i>Adipiscor, adeptus</i>	504.505
A <i>ab, abs,</i>	296	<i>Admissarius</i>	367
A <i>Abhorre</i>	126. 129	<i>Aduentare</i>	214.519
	353. 609	<i>Aduocatus</i>	80.81
<i>Ablatiui in e, & i, usus</i>	296	<i>Ad iudicē citare causam suā</i>	118
<i>Ab re esse</i>	514	<i>Ad momentum</i>	135
<i>Abundanter</i>	119	<i>Ad præsens</i>	127.146
<i>Ac præterea</i>	608	<i>Ad quindecim dies</i>	255
<i>Accessor</i>	288	<i>Ad summum</i>	249
<i>Acceptum referre alicui</i>	150	<i>Ad summum miseriæ</i>	123
<i>Accipere literas</i>	154	<i>Aedes</i>	616
<i>Accipere excusationem</i>	145	<i>Aemulus</i>	128
<i>Accepi in tuis literis uolupta-</i>		<i>Aenigma</i>	640
<i>tem</i>	150	<i>Aequales, Aequæui Coæui</i>	594
<i>Accius</i>	346	<i>Aeschylus</i>	346
<i>Accola</i>	44.106.254	<i>Aesculapius</i>	274
<i>Accusare tarditatis</i>	149	<i>Aesopus</i>	668
<i>Accusator meus</i>	569	<i>Aestimo, pro existimo</i>	63
<i>Accusatiuus temporis</i>	317	<i>Affici</i>	608
<i>Acedux</i>	736	<i>Affici alacritate</i>	150
<i>Acedia</i>	343	<i>Affici consolatione</i>	146
<i>Acco</i>	461	<i>Afficior honori</i>	119
<i>Achelous</i>	721	<i>Affectio, Affectus</i>	59.60
<i>Acinus</i>	389	<i>Affectus</i>	143
<i>Acrimonia</i>	351	<i>Affinis criminis</i>	170
<i>Actuarie naues</i>	530.	<i>Afranius</i>	346
			<i>Agare</i>

I N D E X

<i>Agareni</i>	632	<i>Aliquis pro quidam</i>	37
<i>Agere gratias</i>	146	<i>Aliquò</i>	298
<i>Agere gratiam</i>	73	<i>Aliquoties</i>	299
<i>Agere comœdias</i>	355	<i>Aliter</i>	145
<i>Agere cum aliquo</i>	136	<i>Alius alium</i>	40
<i>Agere cum istis</i>	158	<i>Alluio</i>	317
<i>Agnomen</i>	331	<i>A longe</i>	150
<i>Agnoscere</i>	145	<i>Alter nò semper de duobus</i>	39
<i>Agonotheta</i>	310	<i>Alter alterum</i>	40
<i>Ait non</i>	65	<i>Altero tanto</i>	501
<i>Ala</i>	308	<i>Altilia</i>	305
<i>Alanus</i>	375	<i>Altitudo</i>	610
<i>Alapa</i>	296	<i>Altrinfecus</i>	597
<i>Alcaeus</i>	346	<i>Alueus</i>	364
<i>Alemanni</i>	339	<i>Aluearium</i>	764
<i>Alexandrinus patriarcha</i>	211	<i>Amator, Amans</i>	646
<i>Aliàs</i>	138.616	<i>Ambo</i>	590
<i>Alicubi</i>	298	<i>Ambitiosus</i>	122
<i>Alicunde</i>	<i>ibidem</i>	<i>Amicus</i>	117
<i>Alioqui</i>	145	<i>Ammon</i>	339
<i>Alyptes</i>	303	<i>Ampullose loqui</i>	104
<i>Aliqualiter</i>	298	<i>An</i>	143.156. 5
<i>Aliqualis</i>	298	345	
<i>Aliquid</i>	299	<i>An, & quàm</i>	566
<i>Aliquod</i>	<i>ibidem</i>	<i>An secus</i>	612
<i>Aliquis</i>	<i>ibidem</i>	<i>Anci regnum</i>	420
<i>Aliquando</i>	353	<i>Ancilla</i>	234
<i>Aliquanto</i>	325	<i>Anima interdum uisa</i>	674
<i>Aliquatenus</i>	354	<i>Annus tertius, loco ne, an tem-</i>	
<i>Aliqua nauis</i>	248	<i>pore propè quartũ sit</i>	105
<i>Aliquis</i>	354.667	<i>Anterior uita</i>	134
		<i>Anti</i>	

I N D E X

Anticipo	577	Argyroaspide	302
Antonius Luscus	213	Argumentatio	373
Antonius Glera	197	Aristoteles	360
Antonius Panhormita	191	Armiger	362
Apocrifarij	333	Arpi	347
Apollo pater Aesculapij	274	Arpinum	ibidem
Apotheca	300	Ars	302, 672
Appellare	133	Artemon	330
Appellit homo	248	Ascendente iam die	58
Appendix	549	Asini in Scythia nulli	564
Appeto	733	Asparagus	323
Appodiare	300	Asper	303
Appretiator	142	Aspirare	135, 295
Apprime	360	Assequor	504
Appropriare	300	Assidue	139
Apud	125	Assum rei, & in re,	478
Apud fontem habitare	116	Astronomia	304
Aquaturn ire	300	Astrologia	ibidem
Aquila	479	Astutus	303
Arago	565	Atramentum	582
Aratus	346	Attagen	305
Arbitrari	276	Attingere minimis labijs	131
Arbos	301	Auctio sub hasta	385
Arbusta	ibidem	Audio	119
Arbutus	ibidem	Auisare	305
Arbutum	ibidem	Aulea	306
Arbor laurus	ibidem	Aulcedus	314
Archimedes	653	Aul. Gellius taxatur	418
Archilochus	346	Aurifera	179
Architectus	318	Aurum cuiq; optabile	672
Arcopagus	314	Auspex, Auspicium	579
			Auspi

I N D E X

<i>Auspicia</i>	388	<i>Bombarda, bombus</i>	525
<i>Autem</i>	133	<i>Bona sonoritas</i>	482
<i>Axilla</i>	308	<i>Borræ præconia</i>	668
		<i>Borræ uisio</i>	673
B		<i>Brachium</i>	307
<i>B Accæ</i>	347	<i>Breuitas narrationis</i>	689
<i>Balanus</i>	547	<i>Buleuterium</i>	562
<i>Balneæ</i>	306	<i>Bursa</i>	148
<i>Baram</i>	565		
<i>Basti</i>	343	C	
<i>Bellua</i>	307	<i>Aballerius</i>	576
<i>Bellum, prælium, certamen, duellum</i>	502	<i>Cado in uitium</i>	613
<i>Bellum commissum, bellum gestum, bellum initum</i>	502	<i>Caducum</i>	323
<i>Bellum patrari, bellari</i>	ibidē	<i>Cadurcum</i>	327
<i>Bellum pro prælio</i>	ibidem	<i>Cæcutiens</i>	309
<i>Bene pro ualde</i>	555	<i>Cædes</i>	329
<i>Bene, male</i>	526	<i>Cæsius</i>	321
<i>Beneficiarij</i>	568	<i>Cætera</i>	117
<i>Benedictus Morandus</i>	404	<i>Cæterum ne ijs quidem</i>	359
<i>Beneuolentiam in te gero</i>	139	<i>Cæterorū præclarissimus</i>	134
<i>Benigne</i>	144	<i>Calamus</i>	150
<i>Betula</i>	712	<i>Calescente die</i>	517
<i>Binubus</i>	578	<i>Calumniandi passiue</i>	158
<i>Bipennis</i>	323	<i>Camelus</i>	300
<i>Bipes, bipedalis</i>	90	<i>Camilla</i>	680
<i>Bis tantum</i>	501	<i>Canalis</i>	344
<i>Bladum</i>	348	<i>Canna</i>	351
<i>Blanditia</i>	547	<i>Canina eloquentia</i>	594
<i>Blasphemo</i>	307	<i>Canistrum</i>	308
<i>Bodingus</i>	552	<i>Cano</i>	379
		<i>Canterij</i>	349
		<i>Capillus</i>	306
		<i>Caritas</i>	

I N D E X

<i>Caritas</i>	342	<i>Cefso à legendo</i>	116
<i>Carpo</i>	593	<i>Chalybs</i>	322
<i>Castigare</i>	13	<i>Charta</i>	308
<i>Castra</i>	349	<i>Chirographus</i>	306
<i>Castratellus</i>	258	<i>Choraules</i>	313
<i>Cataloniæ rex</i>	438	<i>Chorda</i>	303
<i>Catalogus</i>	325	<i>Ciceronis locus emendatus</i>	33
<i>Catarrhus</i>	335	369	
<i>Catechizo</i>	305	<i>Ciceronis seculum</i>	369
<i>Caterua</i>	378	<i>Ciceronis solœcismus</i>	36.47E
<i>Cato Tertius</i>	576	<i>Cicur</i>	347
<i>Cato puerorum</i>	586	<i>Cieo</i>	388
<i>Catus</i>	329	<i>Cio, Citus, concitus, perci-</i>	
<i>Catulus</i>	300	<i>tus</i>	<i>ibidem</i>
<i>Caueo</i>	369	<i>Cymba</i>	329
<i>Causa iudicialis</i>	372	<i>Cinædus</i>	321
<i>Cauum</i>	752	<i>Circiter</i>	481
<i>Celebritas</i>	576	<i>Circuire</i>	310
<i>Celeriter scribere</i>	256	<i>Circuitio</i>	515
<i>Celsus</i>	479	<i>Circunscribere</i>	321
<i>Celia</i>	565	<i>Circumuicini</i>	254
<i>Census</i>	342.670	<i>Cyriacus</i>	189
<i>Censorinus</i>	353	<i>Cistula</i>	757
<i>Cerdo</i>	290.518	<i>Ciuitas</i>	69
<i>Cerimonia</i>	575	<i>Clasicum</i>	384
<i>Certifico</i>	248.256	<i>Clientela</i>	376
<i>Certum habeo</i>	126	<i>Clientes</i>	<i>ibidem</i>
<i>Certus sum</i>	<i>ibidem</i>	<i>Clitellæ</i>	342
<i>Ceruix</i>	334	<i>Cloacæ</i>	308
<i>Ceruices</i>	<i>ibidem</i>	<i>Codicillus</i>	548
<i>Cessare</i>	337.316	<i>Codicilli</i>	383
		<i>Coæui</i>	

I N D E X

Coæui	594	Comparatum natura	598
Coæqualis	144	Complices	334
Coætanei, Coæui	594	Complures	119.130.344
Cælebs	309.334.541	Cõposita uerba quæ genus sim	
Cœlibatus	ibidem	plcium mutant	484
Cœlitũ nullus cõtinent	ibidem	Comprehensorium	775
Cœnobium	560	Concilio, reconcilio	526
Cognomen	331	Concupisci	316
Colaphus	298	Conditio	671
Comes	330	Conditus	361
Comensis lacus	339	Condoleo	137
Cominus	327.357	Conferre errores	128
Comitum	320.450	Confido uerbis tuis	119
Conutia	320.450	Confutatio	373
Commendo	115	Congaudere	598
Commendatitiæ literæ	355	Congratulari	127.133
Commentarium	312.360	Coniunctiuus pro indicatiuo	
Commentum	350	perperam	472
Commigro	385	Conopæum	314
Committo	356	Conor	559
Commodare	218	Consolor	130.135
Commodato accipio	249	Consertum	156
Commodato petere	155	Conspirati, an conspirantes	
Comœdias agere	310	484	
Comœdiari	ibidem	Constitue, transfer te in locum	
Comœdiæ togatæ	311	cum	247
Communiter	112	Consuetudo multa	130
Comparatiuum	368	Consulto	170
Comparatiua geminata	466	Consultus	313
565		Consultor	313.121
Cõparatiua in e, & in i,	297	Contemporaneus	345.594
		Cõtende	

I N D E X

Contendere	312.343	Crepido	364
Contentor	313	Crepitus	370.371
Contentus	396	Critolai libra	688
Contignatio	319	Cuique	151
Continentia	343	Culpa	613
Coniunio	139	Culus	704
Contubernium, Contuberna-		Cum, quum	315
les	368	Cum, & Tum	257
Conuenæ	297	Cum pro quamuis	136
Conuentio	394	Cum omnibus, tum mihi præ-	
Conuentus	353	fertim	249
Conuiuari	258	Cuniculus	483
Conuiuator	288	Cupiditas	125
Conuiuij autor	288	Curare corpus	335
Conuiuium	782	Curauit describendas	141
Conuictores	782	Curia	314
Cooperio	313	Custodire	314
Copia	146		
Copia epistolæ	135	D	
Coram	146	Dactylus	347
Coram & Apud	449.541	Dannari per cõciliũ	129
Coram nobis	123	Dare literas	151
Coram põtifice, & Apud pon-		Dare operam	338
tificem differunt	75	Debeo	257
Corymbi	347	Debere fieri	123
Cornicũ oculos cõfigere	316	Decendium	123
Corona lancea	106	Dedere	115
Corrosores	316	Dedititij	376
Coturnix	305	Deducere	113.499
Cras	149	Deficio	356
Crasus	644	Defecti	510
		Defectus	315
		Defectio	

I N D E X

Defectio	113	Detriti	389
Deferre epistolam	151	Deuenire in manus	248
Desirio	317.608	Deuum	126
Defunctus	389	Dexteritas	612
Deterare	195	Diabolus	316
Deitas	345	Διάβολος	25
Delator quis	403	Dia'edica Valle	769
Delector	315	Dialectica Chrysippi	777
Delectat	ibidem	Dica	309
Delectator	315	Dicax	318
Delecto etiam à delicio	474	Dicto	ibidem
De longe	598	Dico	ibidem
Delphi	444	Dicere apud aliquos	140
Delphinus	513	Dicit non	65
Demereri	301	Difficile	250
Demortuus	744	D. ffinita	492
Denuo	149	D. ffinitio	317
D. plorator	143	Diffusio	596
Deponentium uerborum in or formatio	545	Digestorū, & Codicis opera quibus characteribus signi- ficentur	377
De restitutione in integrū	382	Diluuium	317
Desidera. iua uerba	86	Dimitto	116
Desinere	137.343.613	Dionysius Halycarnassens	410
Desisco	462	Dionysius Halycarnassens li= bertus M. T. Varronis	418
D. sisto	594	Diploma	326
Destinare	135.141.146	Discerno	318
Destinare, pro mittere barba= rum	64	Discretio	142.343
Desperatus morbus	144	Dyscolus	384
Desuetum	13	Dissimulo	66.377
Desuetus	164.166	ff	Dissol

I N D E X

Diffoluere	311	Durè	482
Disturbare	76	Dura æ cervicis	334
Diuaticatus	611	Dux	515
Diuersimode	304	E	
Diuersorium	319	E , De, Ex,	296
Diuerto	609	Eatenus	354.377
Diuersor	ibidem	Ecce autem alterum	20
Diuitiarum æstimatio, & auo		Ecclesiastica uocabula	544
ritas	669	Econtra	116.147.598
de Diuite & paupere sententia		Econtra, econtrario	313
Aemilij	670	Ecquid pudet	547
Diuersitas modorũ uitiosa	360	Edere	564
Diuido	317	Edere pro cõdere barbarũ	46
Diuus	559	Edi	611
Doctor per tabulas, uulgò bul		Editus	361
latus	489	Edictum	520
Doctorculus	147	Ediscere	115
Doleo uicem tuam	137.309	Ediuerso	313
Doloris particeps	133	Edulium	320
Dolorem tuum, & Dolorem		Effero	326.365
tui	23	Effector malorũ operũ	128
Doleo quòd ægrotus es ut ui-		Effugere	616
deo	27	Ei δὲ μὴ	44
Domus	368	Elatus	365
Donũ, & Munus differũt	42	Elogium	352
Dudum	113.114.121	Eminus	326.352
Duellum	319.503	Emissarius	366
Duos annos	147	Enectus	595
Duobus annis	ibidem	Encergumenus	316
D. plex	614	Ensiculus	323
Duracõn	339	Epiredium	99
		Episto	

I N D E X

Epistola Christi ad Abagarum	222	Exhortari passivè	135
Epitomata	648	Existere	112.131
Epulum	288	Eximere pro excipere	39
Eques	129	Ex maxima parte	356
Equites	642	Exodia	308
Equester ordo	ibidem	Exoleii	386
Equerium	576	Exorare	144.335
Equitum dignitas	696	Exordia à sententia	371
Er, aut e finita aduerbia	482	Exofus	36
Erectus	597	Expendit	114
Ergastulum	300	Expugno	509.510
Eruo	306	Expugno, & oppugno diffèrunt	44
Esse, pro interesse	113	Extare	120.131.126
Est quid mirum	355	Ex tempore	170
Est, cum infinitivo	348	Extemplo	ibidem
Esseni Iudæi	543	Externus	316
Et, & Atq;	557	Extrahi	597
Euoluo	116	Extraneus	258
Euphonia	482	Extrinfecus	315
Ex abundantia	380	Extrinfeca, extrinfecus	508
Ex aïo, ex animi sententia	133	Ex urbe Florentia	302
Excedere	117	F	
Ex composito	350	F Aber lignarius	318
Excubiæ	314	F Fabri ferrarij	518
Excursionès	321	Facere potestatem	497
Excusare morbum	149	Facij origo & opificium	435
Executor testamenti	115	Facius Factius ue favius	436
Exemplar	146	Facij Stilus	606
Exemplum, Exemplar	563	Facij pater, sutor ueterarius	
Exercitium	130	fuit	518
		ff 2	Faci

I N D E X

<i>Facilitas</i>	513	<i>Foliaria Pogij</i>	208
<i>Factio</i>	299.370	<i>Fons irriguus</i>	256
<i>Factiosi</i>	299.350	<i>Forensis</i>	258
<i>Facundia</i>	158	<i>Fornicor</i>	545
<i>Farrum</i>	304	<i>Foro uti scire</i>	303
<i>Fascēs lictorum ex qua arbo-</i>		<i>Forum</i>	303
<i>re</i>	712	<i>Fortuna</i>	652
<i>Fasciculus</i>	249	<i>Franciscus Aranda</i>	675
<i>Fastidio</i>	321	<i>Franciscus Diana</i>	175
<i>Fenestellæ</i>	254	<i>Franciscus Barbarus</i>	175
<i>Fercula</i>	574	<i>Frequens consuetudo</i>	130
<i>Fero</i>	117	<i>Frequentē</i>	288
<i>Fero, & tollo</i>	497	<i>Frigui, & Frixi, à frigo</i>	455
<i>Ferre iudicium de alterius re-</i>		<i>Frigo</i>	<i>ibidem</i>
<i>bus</i>	149	<i>Fruges</i>	381
<i>Ferrum</i>	322	<i>Frugalitas</i>	<i>ibidem</i>
<i>Ferula</i>	364	<i>Frugi homo</i>	<i>ibidem</i>
<i>Fertur sentētia, nō iudiciū</i>	557	<i>Fruor, fretus sum</i>	525
<i>Fessi uulneribus</i>	515	<i>Frastula panis</i>	248
<i>Fibula</i>	181	<i>Fruteta</i>	379
<i>Ficus fici</i>	545.547.482	<i>Fugitiuus</i>	22
<i>Fidem dare, & habere</i>	128	<i>Fugit me</i>	356
<i>Filia nuptura</i>	147	<i>Fulcra</i>	258
<i>Finitimi</i>	254	<i>Fundus</i>	127.319
<i>Firmè</i>	482	<i>Funditus</i>	154
<i>Fletus</i>	323	<i>Fuscus</i>	124
<i>Fletū cōcitari ui orationis</i>	363	G	
<i>Fletus uirorū magnorū</i>	<i>ibidē</i>	G <i>Litera caruerunt prisca</i>	
<i>Fluctus</i>	381	G <i>Latini</i>	476
<i>Fœminalia, fœmoralia</i>	307	<i>Garrio</i>	351
<i>Fœmiculum</i>	257	<i>Gastrimargia</i>	323
		<i>Genera,</i>	

I N D E X

<i>Genera cauſarum</i>	372	<i>Hæſitare</i>	137
<i>Georgius Trapezuntius</i>	180	<i>Hæreſis</i>	120. 456
<i>Gerariæ</i>	530	<i>Hæreticus</i>	72
<i>Gēſta</i>	465	<i>Hallucinari</i>	379
<i>Gēſtire</i>	316	<i>Hæſtarium</i>	385
<i>Getuli</i>	347	<i>Haut per t,</i>	741
<i>Gignere</i>	609	<i>Hermaphroditus</i>	615
<i>Gymnaſium</i>	380	<i>Heroici uerſus cauda</i>	573
<i>Gnaue, gnauiſter</i>	481	<i>Heſiodus</i>	345
<i>Gothi</i>	347	<i>Hic</i>	123
<i>Gratulor tibi</i>	119	<i>Hic & is</i>	377
<i>Gratulari ex animo</i>	123	<i>Hydra</i>	537
<i>Gratulari fortunæ</i>	133	<i>Hydraula</i>	300
<i>Grato animo accipere</i>	146	<i>Hincinde</i>	389
<i>Grammatica</i>	283	<i>Hinnulus</i>	300
<i>Grammaticorum quæ ſit auto</i>		<i>Hippodromus</i>	319. 385
<i>ritas</i>	457	<i>Hippagineſ</i>	530
<i>Gratias ago, habeo, refero</i>	591	<i>His uno i, ſcribi</i>	359
<i>Gratitas</i>	64	<i>Hiſtoria</i>	465
<i>Gregorius Caſtellanus</i>	216	<i>Hiſtoriæ decorum</i>	691
<i>Groſſa</i>	129	<i>Hiſtoriæ & orationis diuerſitas</i>	692
<i>Groſſus</i>	547	<i>Hiſtorici oēs m̄tiuntur</i>	778
<i>Guarinus</i>	199	<i>Hiſtorico ſcribēda etiam uitia</i>	
<i>Guarini & Panhormitæ ſimilitates</i>	603	<i>corū quorū gēſta ſcribit</i>	644
H		<i>Hiſtoricorum diſſentio</i>	418
H <i>Abere</i>	114	<i>Hiſtoriographi Romani</i>	498
<i>Habere orationem</i>	141	<i>Homerus</i>	345
<i>Habere rationē uerborū</i>	289	<i>Homeri mors</i>	639
<i>Hæſtenus</i>	377	<i>Homeri correctores</i>	570
<i>Hæreo tibi, & in tē</i>	478	<i>Homeromaſtica</i>	ibidem
		ff 3	H0

I N D E X

Homeri <i>tralatia</i> an fuerit Val	Illuc	308
<i>le</i>	764	Imbrex
Homo <i>magnæ æstimationis</i> &	Inuatio	195.361
<i>opinionis</i>	358	Immineo
Hortus	330	Impedit quo minus perueniant
Hortulanus	338	155
Holitor	ibidem	Imperator
Hortus irriguus	256	Imperatores
Horti	156	Impertior
Horror	571	Impono in te
Horrorem incuti	571	Importare
Horrui	461	Importunus
Horrcum	300	Impresentiarum
Hosterium	562	Imprimis amico
Huc illuc oculos circūferre	107	Improprietas uitium
I		Impudica
I amdudum	121.115	Inaccessus locus
Iaminde ab	121	In annum
Iampridem	119	Inchoatiua uerba
Ianotius Mancttus	180	Imolo
Ianua	368	Incultus
Ibi	142.323	Incumbo rei, & in rem
Ibidem	308	In conuertendo dominus
Ictus	571	Iudex
Identidem	614	Indignatio aliud, quàm indi-
Idiota	584	gnitas
Idus Augusti	200	In dies
Ignauia	343	In dies, In diem uiuere
Ilex	302	In diem
Illac transiturus	44	In dies
Illi quidem	123	Induciari
		Inducere

I N D E X

Induere	380	Insignia	306
Indulgere	144	Insignibus, solennibus, pro insi-	
Industrius	325	gnijs solennijs	253
Inelegantia	593	Instantia	343
Ineptum	343	Instar	31. 119, 128
Infectum	126	Instat dies	247
Infinitivus pro imperfecto indi-		Instituta	132
catiui	470	Instrumentum	583
Infiteri	331	Insuctus	164
Inficiari	ibidem	Insula	319
Infectum	ibidem	Insultare	147
Infractus	364	Intelligo	130. 613
Infra	123	Intercedo	125
Infra, Intra	147. 318	Intercedere	ibidem
In futurum annum	152	Intercludo	152
Infrunitus	304	Interdico	153
Iniuria	274	Inter loquendum incidi in cū	
Iniuratus	484	sermonem	130
Inimicitia	335	Intermedius	113
Inimicorū in nos merita	404	Intermitto	153
In mentem uenit recessus tui		Internus	316
61		Interpello	325
Innocuus	256	Intra paucos dies	251
Innubus	578	Interscrit me in hac fabella	
In posterum diem discessu-		145	
rum	149	Interuertere	218
Inquam	613	Intra momentum	135
Inquilini	297	Intrinsicus	ibidem
Inquiro	152	Inuestigare	152
Inscriptus	321	Inuicem, mutuo	508
Insimul	115	Inuidia	336
		ff 4	In 10

I N D E X

In uoluptate esse	667	L
In uniuersum	492	L Acedemoniorū factū 604
Ioannes Campesius	212	L Latum 298
Iocunditas	252	Ierum <i>ibidem</i>
Ipse	324	Lamola 602
Ire in manus	355	Lanista 327
Ire in sententiam pedibus	375	Lanius <i>ibidem</i>
708.709		Lasciuus 304
Ire in sententiam manibus	376	Latine loqui 97
710		Latine loqui, & grāmaticè lo
Irriguum	256	qui differunt 46.282
Iste	124	Lauitia 316
Istic	323	Lautus <i>ibidem</i>
Istam tuam	124	Laudo te de oratione 158
Iter habere	385	Laurentius episcopus Assala-
Itrum	149	latensis 172
Iuba	323	Laurentij Vallæ mater 203
Iubeo	343	Laurus Quirinus 199
Iucundus	114	Lectica 258
Iucunditas	156	Leges in delato 407
Iudiciū habere, nō ferre	595	Legalis materia 373
Iudicium de Cicerone & Fa-		Legulcius 97
bio Quintiliano	39	Lemannus lacus 339
Iugulus, iugulum uidere	311	Lembus 329
Iupiter quare dictus Ammon		Lentiginosus 335
39		Leonardus Arctinus 199
Iurisconsultus	80	Leontini 444
Iusta	612	Le. bargus 660
Iustinus	618	Leuge 528.556
Iuxta	119	Leuitas 64
		L. Florus à Liuiio dissentit 410
		Liber

I N D E X

Liber	127.548	Longe	327
Libellus	258	Longiora	596
Libellus Vallæ in iureconsul-		Loqui Latinè & grammaticè	
tos	779	diuersa	169
Libri Vallæ d'philosophia	674	Lora	307
Libri de Voluptate an sint Val-		Lucani, Lucenses	253
le	762	Lucenius	345
Libripens	344	Lucia concubina Pogij	235
Libruncula pro libella	258	Lupanar	327
Lyburnæ	329	Luscus	309
Licere	125	Lustrare	357
Licitari	142	Luxuria	386
Ligule	687	M	
Lingua Romana dñatur	100	M Accdonicus	564
Inter	330	M Mahumetani	519
Lyra	379	Maialis	339
Litare	355	Maiores uēdo, nō dicitur	349
Litera	152	Malum	320
Li cræ	151	Mal'è dicere, male audire, male	
Lucræ Romanæ	100	legere	517
Litrati diuitijs inbiant	671	Mala latinitas	147
Literis satisfacere	357	Mango	385
Litigiosus, litigium	155	Maritani fuita	351
Littus	34	Marcia	616
Liuy per Vallā restitutio	405	Materna lingua	22
Liuius lapsus	718	Matiomarbuli	525
Liuiana ubertas	691	Maxime	127.137
Locus Aristotelis de honore		Maxime præferre	155
273		Meatim, tua im	329
Locus Iuuenalis	711	Meditatiua uerba	87
Lodix	326	Mediututicus	747
		ff 5	Mediocris

I N D E X

<i>Mediocris</i>	615	<i>Muscipula</i>	327
<i>Me hercule</i>	127	<i>Mutua ualetudo</i>	594
<i>Mei</i>	133	<i>Mutuo</i>	329
<i>Melius</i>	150	<i>Mutuor</i>	329
<i>Meliuscula est</i>	366	<i>Mutuo concedere</i>	218
<i>Memini</i>	327	<i>Mutuuum</i>	155
<i>Membrana</i>	308	N	
<i>Mendosus</i>	141	N <i>Ablum, Nablum</i>	379
<i>Metaphysica</i>	360	<i>Nænia</i>	308
<i>Mezentius uictus, an uictor</i>		<i>Næuus</i>	327
632		<i>Nanciscor, nactus</i>	504
<i>Mile, Leugæ, Parasangæ, Ra-</i>		505, 507	
<i>stæ</i>	528	<i>Narrationis decorum</i>	660
<i>Militiæ, pro in militia</i>	595	<i>Natale solum</i>	288
<i>Mille</i>	328	<i>Natione Romanus</i>	51
<i>Minuscula</i>	129	<i>Naucerus</i>	330
<i>Mimi ethologi</i>	325	<i>Nauis appulsa</i>	248
<i>Minime</i>	367	<i>Naulum</i>	330
<i>Miseri qui</i>	645	<i>Ne, Neû</i>	321
<i>Missos facio</i>	116	<i>Necatus</i>	595
<i>Momentum</i>	572	<i>Necessarius</i>	289, 298
<i>Monasterium</i>	560	<i>Necubi</i>	298, 326
<i>Mons Auentinus</i>	301	<i>Necunde</i>	298
<i>Monstruosus</i>	103, 529	<i>Nedum</i>	114, 118, 150, 288, 595
<i>Mouere tragœdias</i>	310	<i>Ne nunc quidem</i>	250
<i>Mucro</i>	323	<i>Nequam</i>	381
<i>Mugilis</i>	341	<i>Neq; quidem</i>	132
<i>Multotiens</i>	157, 288, 299	<i>Neq; nunc quidem</i>	155
<i>Multo mane</i>	318	<i>Ne quidem</i>	128, 331
<i>Munus, & Donû differût</i>	42	<i>Nequo aut rem</i>	383
<i>Muriceps</i>	329	<i>Neutrum</i>	614
		<i>Neû</i>	

I N D E X

Neu, Né ue	331	Nuntius, Nuntium	333
Nicticorax	305	Nuper	103.119.
Nihil noui	113	121.125	
Nola	379	Nuperrimus .	102
Nomen	331	Nuperus	ibidem
Nomina non gaudent compo= ni cum participijs , nisi pro		Nusquam gentium	367
nomibus sumptis	490	O	
Nomina sanctorū Christiano		Obesus	327
non uitanda	626	Ob.re	310
Nominandi istorum	30	Obloqui	117.334
Non ab re	378	Obnoxius	333
Non est dare	348	Obrucso	334
Non nihil	298	Obsoletum	388
Non ueni soluere legem	43	Obsonium	309
Norma	356	Obstreperere	357
Nosce, Nosse	311	Obumbratus	117
Notari leuitate	608	Occasio	153
Nothus	322	Odiat	141
Noui. ij	148	Odium	335.336.657
Nouis utendum uocabulis re= rum nouarum	560	Oedipus	528
Nouiter	125.359	Offensio	128
Nox intempesta	332	Officina	142
Nubere, Nupta	578	Olim	118
Nubes	320	Omitto	116
Nugæ	332	Omnimode	304
Nulla facultas	147	Omnium pessimus	251
Nullatenus	299	Opera	591
Nullibi	298	Operepretium	137
Nunquando	353	Ope confusus, non dicitur: sed,	
Nunqd aduerbiū et nomē	332	ope adiutus	688
		Opinio	667
		Opifices	316

I N D E X

Opinor	289	768.774	
Opinari	276	Panhormitæ mores	436.480
Oppidani	151	484.555.560.672.705	
Oppugno, expugno, pugno,		Papâ	515
509		Papula	329
Optare	123	Parabolani	552
Optinet, optutus,	475	Paranymphus	579
Oro	335	Parasangæ	528
Oratio	93	Parciturus	439
Oratio cæsa, oratio obliq̄	637	Parentare	365
Orator, an iuriconsultus præ		Pariformiter	315
stantior	80	Parlamentum	552
Orarium	384	Partes	247
Oratio, Oratores	588	Parthenopes dormientis signū	
Orchestra	383	717	
Ordea	479	Participare	147
Ordo in uerbis seruādus	617	Parum quiddam	141
Ordines plebei	553	Parumper	310
Ordo	ibidem	Passio	143
Organa	300	Passio uillatica	340
Os putei	364	Pastophorum	366
Osus finita nomina	529	Pater	157
Quare	323	Paterfamilias	157
		Pater Laur. Vallæ iuris utri-	
		usq; antistes	779
P Abulari	349	Patria	288
Pacifico, Pacificor	558	Patritij	554
Palata uinea	140	παθός	143
Palati, palâtes, propalare	140	Paulisper	310.325.366
Pallium	311	Paulò, Paulum	155.121
Pancratiaestes	319	Paulum operæ	150
Panhormita	538	Paulò commotus	250
Panhormitam sugillat	604		

I N D E X

<i>Pectus tenuis</i>	129	<i>Feristromata, pipetasmata</i>	306
<i>Pecuararia</i>	302	<i>Perlegere</i>	153
<i>Pedarius, qui uulgo pedaneus</i>		<i>Permagnum quid</i>	126
710		<i>Perosus</i>	336
<i>Pegna amatorum</i>	646	<i>Perpendo</i>	113.139
<i>Peius oderunt</i>	527	<i>Perplures</i>	119
<i>Pellex</i>	297.328	<i>Persequi</i>	97.343
<i>Pelliparius</i>	341	<i>Persona</i>	341
<i>Pendo, frigeo i præteritis</i>	454	<i>Persona p corpore hois</i>	254
<i>Pependi à pendo</i>	<i>ibidem</i>	<i>Perfpicio</i>	115
<i>Penes</i>	112.119.136	<i>Persuadeo te, & tibi</i>	335
<i>Penes humanitatem</i>	125	<i>Perturbatio</i>	142
<i>Penna</i>	150	<i>Petrus Thomasius</i>	178
<i>Pensilis</i>	342	<i>Petrus Nucertinus</i>	179
<i>Pensionarius</i>	342	<i>Petrus Lunensis</i>	<i>ibidem</i>
<i>Pensi nihil habere</i>	77	<i>Petrus Prifuldinus</i>	218
<i>Pensitandum</i>	313	<i>Petulus</i>	304
<i>Penu</i>	342	<i>Philos</i>	322
<i>Penuria</i>	<i>ibidem</i>	<i>Physica</i>	360
<i>Peplus</i>	385	<i>Phonascus</i>	352
<i>Per</i>	66.344.360	<i>Phramea</i>	323
<i>Per, & Quàm, Perquàm</i>	555	<i>Pileus rubeus</i>	124
<i>Per causam, per speciem</i>	378	<i>Pindarus</i>	346
<i>Percipio</i>	114	<i>Pinna, Pinnaculum</i>	298
<i>Perduellis, perduellio</i>	297	<i>Pythagoras</i>	346
<i>Perfero</i>	117	<i>Pituita</i>	335
<i>Perfidia</i>	129	<i>Plangere</i>	323
<i>Perfunctus</i>	389	<i>Planctus</i>	<i>ibidem</i>
<i>Periclitator</i>	304	<i>Plausus</i>	499
<i>Perinde</i>	387	<i>Ploratus</i>	323
<i>Peripateticî</i>	261	<i>Pluries</i>	126.199
			Poete

I N D E X

Poëta	577	Postquam uiuo	141
Pœnitet	341	Postremo	113
Poëtarum & historicorū dis-		Postridie	62.138.149
sensio	631	Potestatem facere	521
Poëta, propheta	544	Potiri	115.122
Pogius pugnantia inter se scri-		Potis, potus	348
bit	275	Potissimum	120.256
Pogij uox pdita de legib.	264	Præ	155
Pogius non seruat decorem in		Præclarus	104
rebus ac personis	267	Præcoquus	389
Polliceor	95	Prædius	608
Pollicco	ibidem	Præfractus	364
Polluo	ibidem	Prægustator	377
Pomarium	347	Præiudicium	324
Pomerium	ibidem	Prælongus	95
Pompa	574	Præmaurus	389
Pontificium pro pōtificatu	51	Præ me jro	356
Popina	306	Prænomen	331
Popularis	386	Præpes	304
Porrigo	95	Præposteri	362
Porrò	608	Præripere	151
Portare	348	Præbyter	306
Portendo	95	Præsentialiter	349
Portenta monstruosa	103	Præ se, præ te ferre	341
Portentosus	529	Præsidium	305
Portitor	131.307.326	Præstat	150
Possessio	95	Præstaturum	137
Possessiuæ pronomina	23	Præsto	122.138.253
Possum	95	256.340.349	
Posteaquam pro quoniã	113	Præsumo	29
Postero die	149	Præter	387
		Præ te	

I N D E X

<i>Præ te ferre prudentiam</i>	695	<i>Pronubus</i>	578
<i>Præcrita æstate</i>	122	<i>Proœmium</i>	373
<i>Præteriti</i>	492	<i>Propalare</i>	140.734
<i>Præteritus pontifex</i>	123	<i>Propè</i>	105.327
<i>Præuaricator</i>	601	<i>Propediem</i>	113
<i>Pridem</i>	119.121	<i>Propemodum</i>	354
<i>Pridie</i>	62.115.117.154.578	<i>Propere</i>	256
<i>Prima luce</i>	318	<i>Prophetare</i>	544
<i>Primigenius</i>	489	<i>Propheta, uidentes disci</i>	517
<i>Primigenius sulcus</i>	<i>ibidem</i>	<i>Propino</i>	306
<i>Primus</i>	352	<i>Proprijs</i>	119
<i>Prior</i>	122	<i>Proscriptus</i>	321
<i>Prisciani laus</i>	458	<i>Prospicio</i>	115.142.144
<i>Priscus qui dicatur</i>	458	<i>Prostibulum</i>	327
<i>Pro</i>	397	<i>Proteruus</i>	290
<i>Pro castris esse</i>	638	<i>Pro uirilibus</i>	524
<i>Procella</i>	381	<i>Proxima æstate</i>	122
<i>Proccra</i>	511.512	<i>Proxime</i>	121.125
<i>Proconsul</i>	350	<i>Prudenter</i>	170
<i>Procuraret describi</i>	141	<i>Psalterium</i>	379.774
<i>Procus</i>	322	<i>Pudicitia uel morte tuèda</i>	681
<i>Prodesse</i>	359	<i>Pudor</i>	585
<i>Proferre in medium</i>	463	<i>Puella in masculos mutata</i>	
<i>Proficere</i>	359	774	
<i>Proficiscor</i>	137	<i>Puellus</i>	147
<i>Profiteri, Professio</i>	350	<i>Pucrulus</i>	<i>ibidem</i>
<i>Profiteri apud Prætorem</i>	350	<i>Puerpera, Puerperium</i>	339
<i>Pro maiori parte</i>	356	<i>Pugil</i>	319
<i>Pro futuro anno</i>	152	<i>Pugillares</i>	548
<i>Promptus</i>	122	<i>Pugio</i>	323
<i>Pronuba</i>	578	<i>Pugna ad bestias</i>	784
		<i>Pugno</i>	

I N D E X

Fugno, oppugno, expugno.	509	Quidem	28.120
Pullus	299	Quidquid sit	345
Pulpi. um	128	Quies	235
Pumex	326	Quilibet	131.336
Punctum temporis, & Momē tum	572	Quin	154.706
Punio	590	Quindena	247
Punitus, puniantur	ibidem	Quintilianus quantò sit maior Prisciano	477
Pusca lora	307	Quinto die quàm	318
Q		Quippe pro quoniam	25
Q Vadruptator	388	Quippe	122
Q Questor	783	Quispiam	355
Quæstio Homero pposita	639	Quisquam	ibidem
Quàm 66 68.310.153.313 344.360.598.614		Quisq;	336.337.608
Quàm breuius potero	597	Quoad	256.558.598
Quàm plures	253	Quod	289
Quàm potui occultissime	126	Quodlibet	780
Quam pro quantum	22	Quoniam	25.145
Quanti æstimas	158	Quoquam	298
Quantum	289	Quotidie	115.154
Quantotius 68.117.247.310		Quotus	341.355
Quasi	295	Quotusquisq;	355
Quatinus	354	Quot mensibus	317
Quatenus 354.116.123		R	
Qui	382	R Accemus	389.547
Quid 117.124		R Radicitus	154
Quid pro quiddam, male po= nitur 355		Rapa	744
Quiddam, Quoddā 299.355		Raphaël Adornus	439
Quiddam 299.354.667		Respondere	128
		Rastæ	528
		Rationis uis	410
		Ratio	

INDEX.

<i>Ratio dictat</i>	318	<i>Remitto</i>	153
<i>Ratio facultatum habenda</i>	144	<i>Repensare</i>	145
<i>Rebellio</i>	113	<i>Recompensare</i>	<i>ibidem</i>
<i>Rebellis</i>	143	<i>Reputare</i>	357
<i>Recens</i>	125	<i>Requiro</i>	152
<i>Recenter</i>	359	<i>Resciscere</i>	90
<i>Recipere</i>	522	<i>Resides populi</i>	166
<i>Recipere literas</i>	115. & 131	<i>Respicere</i>	357
<i>Recitare</i>	144. & 610	<i>Retento</i>	474
<i>Recitare comœdias</i>	355	<i>Reus</i>	116. 170. 129. & 338
<i>Reclusus</i>	127	<i>Reus mortis</i>	127
<i>Recognoscere</i>	145	<i>Reum caputis facere</i>	144
<i>Recolo</i>	70. & 114	<i>Reatus</i>	338
<i>Recommendo</i>	120	<i>Renoco</i>	559
<i>Recordor</i>	356	<i>Rhetorice</i>	358
<i>Reddere</i>	357	<i>Ridicule</i>	310
<i>Reddere literas</i>	151	<i>Rimutius</i>	179
<i>Redhibeo</i>	356	<i>Ripa</i>	364
<i>Redemptores</i>	321	<i>Riparia</i>	364
<i>Reduces</i>	362	<i>Rolandus</i>	631
<i>Redundantia</i>	688	<i>Romane loqui</i>	97
<i>Refellere</i>	114	<i>Romuli cades</i>	197
<i>Referre gratias</i>	73. & 146	<i>Roscius</i>	668
<i>Refigere</i>	746	<i>Rosetum</i>	379
<i>Refrixib-actiue</i>	247	<i>Rudimenta</i>	493
<i>Reflectitur collum</i>	126	<i>Rumor, Rumigerulus</i>	254
<i>Reges multi in Hispania, nec principibus maiores</i>	628	<i>Rupes</i>	364
<i>Relinquere, Derelinquere</i>	610	S	
<i>Reliqua</i>	117	<i>Sacerdos</i>	366
<i>Reminisci</i>	72	<i>Sacrarium</i>	366
		<i>Saginari</i>	344

INDEX,

Sagina	ibidem	Schola	283
Sagmina	712	Scholaris	382
Sallustiana breuitas	691	Scopa	479
Sallustianæ historiæ princi-		Scopare	367
pia	618	Scorpius	304
Salinum	761	Scribo ad te, Scribo tibi	367
Salillum	761	Scribendi	152
Salto	366	Scripta	591
Salio	366	Scurra	323
Saltus	308	Secedere	113
Salum	499	Secerno	318
Sanctio	583	Secta	120. & 370
Sanctimonia	560	Secundum	113
Sanctimoniales	ibidem	Secundum quod	355
Sanè molestus	154	Secus	113
Sano, Sanesco	461	Seditiosus	350
Sarcinator	290	Semisomnolentus	158
Sarcinæ, Impedimenta	516	Semper	139
Satagere	126	Senecæ ætas	369
Satis abunde q̄;	119	Senecæ duo	370
Sattus	150	Senior	36
Sauatus	557	Sensa uerborum	289
Sauia	558	Sensus, sensa	77
Scaber	303	Sententia quid	370
Scedula	152	Sententia in narratione	371
Scientia	616	Sententiæ uariæ	371
Scienter	596	Sententia in iudiciali	371
Scilicet	127. 552. &	Sententiæ attenuatæ	374
Scire	276	Sn̄iæ in Teretio plurimæ	374
Scisco, Desciso, Scio	462	Sententiæ in epistolis	374
Se, & Sine in compositione	94	Sententiæ in exempla	375
		Senten	

I N D E X.

<i>Sententiæ diuisio</i>	711	<i>Singuli homines</i>	156
<i>Senticeta</i>	379	<i>Sin minus</i>	44
<i>Sepulcrum</i>	94	<i>Siquidem</i>	377
<i>Sequens</i>	376	<i>Siquod, pro siquid</i>	114
<i>Seria</i>	388	<i>Syringa</i>	379
<i>Serius</i>	338	<i>Sis aduerbialiter</i>	748
<i>Series</i>	<i>ibidem</i>	<i>Sisto</i>	456
<i>Seriose</i>	325	<i>Sitella</i>	757
<i>Sermo</i>	548	<i>Situs</i>	300
<i>Sermo doctorum & vulgi an</i>		<i>Sive</i>	156
<i>quondam fuerit idem</i>	277	<i>Sociare</i>	113
<i>Sermonē quem audistis</i>	169	<i>Socratis mors</i>	196
<i>Seruus</i>	234	<i>Solaria</i>	319
<i>Sesquialtera</i>	545	<i>Soldanus</i>	628
<i>Sesquipedalis.</i>	90	<i>Solicitare</i>	113
<i>Seu</i>	156	<i>Solicitus</i>	112
<i>Seuum</i>	308	<i>Solidus annus</i>	163
<i>Si</i>	152	<i>Solinus minutulus autor</i>	567
<i>Sic</i>	377	<i>Solœcisinus</i>	58. & 95
<i>Sicarij</i>	367	<i>Solœcisinus Ciceronis</i>	36
<i>Sicut</i>	119. & 135	<i>Somnum capere</i>	535
<i>Significare</i>	154	<i>Somnolentus</i>	158
<i>Silere cum aliquo</i>	114	<i>Sonare</i>	378
<i>Symbolū apostolorū an mēbra</i>		<i>Spatha</i>	323
<i>tim particulatimq; fuerit ab</i>		<i>Specula</i>	314
<i>aplis conditū</i>	224. & 225	<i>Sperare</i>	123
<i>Simulo</i>	66. & 377	<i>Sperma</i>	379
<i>Simultas</i>	335. & 658	<i>Spiculum</i>	191
<i>Sin autem</i>	44. & 249	<i>Sphæra</i>	310
<i>Singulatim, sigillatim</i>	118	<i>Sphinx</i>	71. 528. & 537
<i>Singularissimus</i>	125	<i>Spondere</i>	350

INDEX.

<i>Statum sacrificium</i>	444	<i>Subduco</i>	499. & 500
<i>Statum, an à sto</i>	445	<i>Sublica</i>	747
<i>Status passivè</i>	459	<i>Subridere</i>	354
<i>Status dies</i>	<i>ibidem</i>	<i>Subsidium</i>	305
<i>Stator</i>	<i>ibidem</i>	<i>Subtus</i>	289
<i>State</i>	208. &	<i>ibidem</i>	<i>Subucula</i>
<i>Stati morbi</i>	<i>ibidem</i>	<i>Succinctus</i>	611
<i>Stata sacrificia</i>	<i>ibidem</i>	<i>Sudarium</i>	384
<i>Statum à sto</i>	<i>ibidem</i>	<i>Suffragium</i>	320
<i>Statui</i>	616	<i>Suffultus</i>	121
<i>Status</i>	671	<i>Suggestum</i>	128. & 367
<i>Sterto</i>	456	<i>Sugillo</i>	353
<i>Stipator</i>	376	<i>Summe</i>	149
<i>Stipendiarij, Stipendiati</i>	380	<i>Summi uiri dormitant aliquan-</i>	
<i>Stiti à sisto</i>	459	<i>do</i>	409
<i>Stoici</i>	261	<i>Super</i>	149
<i>Strabitus</i>	106	<i>Super equum</i>	124
<i>Strata</i>	386	<i>Superius</i>	102
<i>Strategus</i>	783	<i>Superflue</i>	380
<i>Strenuus quisq;</i>	32	<i>Superlativus</i>	255
<i>Strepitus</i>	351	<i>Supter</i>	475
<i>Stultis oia redundant</i>	289	<i>Supina</i>	257. & 300
<i>Suadere</i>	92	<i>Supra pontē transire</i>	253
<i>Suadere, disuadere, persuadere</i>	596	<i>Surripere</i>	218
<i>Suauitas in uoce</i>	482	<i>Suscipio, & Recipio, & Accipio</i>	523
<i>Sub, Sub pro post</i>	517	<i>Sutor</i>	290
<i>Sub dio</i>	248		
<i>Sub idem tempus</i>	354	T	
<i>Sub reditum meum</i>	122	T <i>Abellarius</i>	131
<i>Sub fide mea</i>	122	T <i>Talis</i>	114
		T <i>Tam pro iam</i>	744
			Tanquā

INDEX.

Tanquam	127	la	767
Tanquam pro sicut	63	Testari	119
Tantum	255	Teter	333
Tantillus	340	Textus	613
Tarquinius Priscus num pater fuerit Tarquiniij Superbi	406. & 410	Thermæ	306
Tarquiniij Prisci soboles	411	Thesaurus	382
Tarquinius nō est Prisci filius, sed nepos	425	Teutonicos defendit Valla	476
Te dignus	138	Thucydidis laus	648
Tegnina	382	Tibicines	362
Telum	191	Tibicinum æstimatio	630
Templum	367. & 368	Tigillum	382
Tempo, Tento	472. 473. & 474	Tignarius	316
Tempus	312	Tignum	319. & 320
Tempus redimere	321	Titi Liuij præconia	772
Tempus in accusatiuo, uel ablatiuo	148	Tofus	326
Tempestiue, Intēpestiue	381	Toga	311
Tempestas	ibidem	Tollere	495
Temporarium	133	Tollo liberos, sustuli	495
Temporaneum	133	Tonstrina	300
Tendo	473	Transmigrare	239
Tento	473	Transmittere	228
Tentigo	473	Trecentis diebus	129
Testamentum	93	Treuga	341
Testamenti noui ad Græca exemplaria collatio, an sit Val-		Tribulis	298
		Tribulor	383
		Tricris	330. & 363
		Triremis	330
		Triumphus	384
		Triūphus de hoste deuictio	110
		Trophæum	383
		Tubicines	362

I N D E X.

<i>Tuam absentis uirtutem</i>	134	<i>Vereor ne</i>	153
<i>Tuum est, tui est</i>	153	<i>Verecundiæ</i>	386
<i>Tui amantissimus</i>	115	<i>Vergilij locus</i>	256
<i>Tum propter</i>	114	<i>Vernaculum, Vernacula lin-</i>	
<i>Tuenda uita</i>	289	<i>gud</i>	387
<i>Turma</i>	378	<i>Vernilis</i>	387
<i>Tutela corporis</i>	289	<i>Verres</i>	539
<i>Tum uero</i>	128	<i>Versus</i>	485
<i>Tum uel magis</i>	128	<i>Versus non est præpositio</i>	486
V		<i>Versus constructio</i>	487
<i>VAcare</i>	137	<i>Versus pontem</i>	252
<i>Vacare ad pastum</i>	137	<i>Versuram facere</i>	315
<i>Vænalitiarij</i>	385	<i>Versus Vallæ de uirtutibus</i>	717
<i>Valla quas artes calluerit</i>	722	<i>Versus Fanhormitæ de uirtu-</i>	
<i>Vallæ pugna cû ariete</i>	783	<i>tibus</i>	717
<i>Valla arrogans</i>	47	<i>Veruex</i>	339
<i>Valuæ</i>	368	<i>Veruex, Verueculus</i>	258
<i>Valla comparat se Liui</i>	762	<i>Vestales</i>	561
<i>Vas uadis</i>	34	<i>Vestigare</i>	152
<i>Vbi, pro quo</i>	314	<i>Vestigo, inuestigo</i>	255
<i>Vbiq;</i>	367	<i>Vestigiũ pro iudicium</i>	52
<i>Ve</i> 143. 156. 357. &	598	<i>Veteri</i>	297
<i>Vectoriæ naues</i>	530	<i>Veternus</i>	661
<i>Vegetius</i>	568	<i>Vexilla Romanorum</i>	626
<i>Vel</i> 143. 156. &	345	<i>Viaticum</i>	116
<i>Velitor</i>	352	<i>Videat</i>	367
<i>Veluti</i>	119	<i>Vinaceam</i>	389
<i>Venatio</i>	533	<i>Viriles partes</i>	523
<i>Venia</i>	534	<i>Viscari</i>	322
<i>Venum ire</i>	257	<i>Visceratio</i>	313
<i>Verborũ in sco præterita</i>	461	<i>Vitis</i>	711
			Vitis

I N D E X.

<i>Vitis centurionum</i>	713	<i>Vrbs ab urbo, nō ab orbe</i>	69
<i>Vllus</i>	299	<i>Vrbare</i>	69
<i>Vlterius</i>	387	<i>Vrbs Roma</i>	301
<i>Vlmus</i>	713	<i>Vrgellensis episcopi epistola</i>	
<i>Vltra</i>	387	222	
<i>Vltro citroq;</i>	389	<i>Vri, aduri, peruri</i>	129
<i>Vmbra</i>	580	<i>Vsitatum</i>	488
<i>Vmbella</i>	288	<i>Vt</i>	119. & 141
<i>Vnæ ædes</i>	387	<i>Vter</i>	345
<i>Vnam pro alia</i>	345	<i>Vterq; alteri</i>	136
<i>Vnus homo</i>	248	<i>Vter alteri</i>	136
<i>Vnum quiddam</i>	120	<i>Vtcunq;</i>	345
<i>Vno solo</i>	127	<i>Vt plurimum</i>	113. & 300
<i>Vnumquidq;</i>	358	<i>Vtpote</i>	380
<i>Vocalitas</i>	483	<i>Vt quæq; uenicbant</i>	355
<i>Volitare</i>	106	<i>Vt quisq; uir optimus est</i>	126
<i>Volones</i>	746	<i>Vtrinq; in alteros</i>	508
<i>Volumen</i> 64.74.135.165. &		<i>Vtrobq;</i>	389
392		<i>Vtrum</i>	332
<i>Voluntas</i>	388	X	
<i>Vomica</i>	325	X <i>Enophon</i>	639
<i>Voluptas</i>	156. & 252		

F I N I S .

